

تہ فسیری قورئانی
بہرزو بہ پیز

بہرگی بیست و دووم

سوورہ تہ کانی

(الأحزاب) و (سبا)

عہلی باپیر

تہ فیسیری سوورہ تہ کانی

الاحزاب و سبأ

تهفسیری سووره تهکانی

الاحزاب و سبأ

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوهوه : زهردهشت کاوانی

چاپی یه کهم ۱۴۴۳ک - ۲۰۲۱ز

۶۹۳ لاپه

۲۴ * ۱۷ سم

بابهت : ئایینی

له بهر یوه بهرایهتی گشتی کتبخانه گشتهکان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پیدراوه

تہ فیسیری سوورہ تہ کانی

الأحزاب

و

سبأ

نووسینی: عہلی باپیر

پیشہ کی تم تفسیر بہ گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۰۲) آل عمران.

﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَدٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْهَا كَثِيرًا وَمِنَ النِّسَاءِ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي سَأَلُونَهُ بِذِهِ الْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (۱) النساء.

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷۰) ﴿يُصَلِّعْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (۷۱) الأحزاب.

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خونہرہ بہرےزو خوشہ ویستہ کان!

هیچ گومانی تیدانیہ - بؤ مروؤفی بروادار - کہ نهو تهمنه‌ی له خزمه‌ت دوایین کتیبی خوا (قوربان) دا به سه‌رده‌بری، جا به هه‌ر شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کانی له خزمه‌ت‌دوبوندا بی؛ خونینده‌وه، تیفکرین و رامان، فیکردن، کارپیکردن ... هتد، به باشتیرین جیگرتن جیگا ده‌گری و، خاوه‌نه‌که‌ی له دنیاو دواپوژدا لئی به‌هره‌مهنده.

(۱) نه‌وه پئی ده‌گوتری: (خطبة الحاجة) که پیغهمبه‌ر ﷺ هاوه‌لانی به‌ریزی فیرده‌کرد، پیش هه‌ر قسه‌یه‌کی گرنک، بیلین، وه‌ک وتاری جومعه‌وه داخووازیکردن (خطبة) و... هتدو، نه‌م وتاره، هه‌رکام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجه: (۱۸۹۲) احمد: (۳۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) هیناوانه‌وه (مسلم) یش به‌شیک هیناوه.

منیش که - وهك باسکردنی چاکه‌ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده‌یخه‌مه‌روو- له‌وه‌تی فامم کردۆته‌وه، خ‌وای به‌به‌زیدی و به‌خ‌شهر چاکه‌ی له‌گه‌ل کردووم و، به‌ فه‌رمایش‌تی به‌رزو بێ وینه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردوومو، به‌ر له‌ ته‌مه‌نی بیست سالیی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌پ‌رتزو پ‌ت‌یز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالیی خ‌وئندنه‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورئان و تیوه‌پ‌امانی نایه‌ته‌ پر به‌ره‌که‌ته‌کانی و، لیۆردبوونه‌ویان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیک‌پ‌رای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌سه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر پ‌ۆشنایی قورئان دابوون، که‌ دیاره‌ هه‌ر نه‌مه‌ش شتیکی سروشتیه‌؛ ناخ‌ر نایا نیس‌لام بیجکه‌ له‌ قورئان پ‌اشان سوننه‌تی پ‌یغه‌مبه‌ر ﷺ که‌ ئه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورئان و چۆنیه‌تی جیبه‌جیک‌کردن و کارپ‌یک‌ردنیه‌تی، شتیکی دیکه‌یه‌؟! بیگومان نه‌خ‌یر.

ئنج‌ا له‌میژ سالیی بوو، که‌ براو خوشکانتیکی د‌لسۆزی ن‌زیک و ناشنام، داوایان ل‌یده‌کردم که‌ ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو ل‌یکدانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له‌ په‌مه‌زانی سالی (١٤٢٨)دا هاته‌ د‌لمه‌وه، که‌ ناوی خ‌وای ل‌یبه‌ینم و ده‌ست به‌و کاره‌ گه‌وره‌و گ‌رنکه‌ بکه‌م، به‌ل‌کو ورده‌ ورده‌ به‌پ‌یی بوارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله‌ هه‌ندیکی ل‌ی نه‌نجام بده‌م، له‌گه‌ل سه‌رقالیی زۆرو جۆراو جۆریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بوۆ ده‌په‌ خ‌سێ که‌ بتوانم خ‌یرایی ت‌یدا بکه‌م و خ‌ومی بوۆ یه‌کلایی (م‌تفرغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پ‌شتیوان بێ ته‌واوی بکه‌م، نه‌گه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه‌ ماب‌ن.

سه‌رچاوه‌ی دانانی نه‌م ته‌فسیرو ل‌یکدانه‌وه‌یه‌شم، و‌پ‌رای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی ئه‌و ته‌فسیره‌نه‌ی که‌ باون و، ده‌ستم پ‌ت‌یان گه‌یشته‌وه، بریتیه‌ له‌ وردبوونه‌وه‌و تیوه‌پ‌امانی خ‌ۆم له‌ خودی قورئان، چونکه‌ بیگومان قورئان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه: (القرآن یفسر بعضه بَعْضاً)، پ‌اشان سوننه‌تی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه‌ پ‌یغه‌مبه‌ری خ‌واش روونکه‌ره‌وه‌ (مُتَبِّئ)ی قورئانه، وهك خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی:

﴿... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكُرُونَ﴾ ﴿١٤﴾ النحل.

واتە: ھەر ھە زىكرمان بۆ لاي تۆ ناردۆتە خوار، تاكو ئەو ھى بۆ خەلكى تىراوھەتە خوار، بۆيان روون بكەيەو، وە بەلكو خۆشيان بىر بكەنەو.

ئومىدىشم وايە - بە يارمەتى خواي بەخشەر ﷻ - شايسەتىي ئەو ھەبن تەفسىرو لىكدانەو ھەيكى وا بۆ قورئان پىشكەش بە مسولمانانى كوردستان بكەم، كە لە قورئان بوەشىتەو، ماىەي بەھرەو سوودى خوينەران بى، بە تايەتەيش كە زياتر لە سى (٣٠) ساللە لەگەل قورئانى بەرزو مەزن و تەفسىرەكانى و كىتەبەكانى سوننەتدا خەرىكم و، دەيان كىتەب و بەرھەمى جۇراوجۆرم لە زۆرەي بوارەكانى زانستەكانى شەرىعەتدا پىشكەش كروون.

شاىيانى باسەشە كە ئەو بىست و دوو مانگ زىندانىي كرانەم لەلايەن ئەمىركاوە - لە (٢٠٠٣/٧/١٠ تاكو: ٢٠٠٥/٤/٢٨) - دەرفەتەيكى گەرورە گرنگ بوو، بۆ زياتر پىدا قوولبەو نەو ھى كىتەبى خوا (تبارك و تعالى) و، بۆ پەيدا بوونى تىگەيشەتى تايەت لەبارەي زۆرىك لە تايەتەكانى يەو، ئەم راستىيەش لە مەسووعەي: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاك درەوشاوەتەو^(١) بەلام ھەلبەتە نالىم و ھىچكەسەيش بۆي نەبلى: كە ئەم تەفسىردى من تىروتەواو، چونكە وىراي سەنووردابوونى تواناو بىستم، لە بەرابەر كىتەبى لە ھەموو روويكەو ھە (مطلق) و بىسنوور (لا محدود) ى خوا، نەشمويستو كە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە نىو ھەندىك وردەكارىيەو، كە يان من تىيدا پسۆرو

(١) ئەو مەسووعەيە كە تىستا چاپ كراو، كەوتۆتە بەردەستى خوينەران و، سەرچەم ھەشت بەرگ و دەورى سى ھەزارو پىنج سەد (٣٥٠٠) لاپەرەيەو، ھەولمداو بەگشتى تىيدا باسى سەرچەم لايەنەكانى نىسلام بكەم و، تاكە سەرچاوەشم قورئان بوو، وىراي دەقەكانى سوننەت، كە لە ھۆش (ذكرة) دا بوون.

شاىيانى باسە ئەو مەسووعەيە لە چاپى دوو ھى دا، كراو بە دوازدە (١٢) كىتەبى سەر بەخۆ، بە مەبەستى ئاسانتر سوود لى بىنرانى .

شاره‌زا نیم، یان خوئنه‌ر پتویستی پئی نیه، له کاتی‌کدا ده‌یه‌وی له قورئان تییگات و، بزانی خوا (تبارک و تعالی) راسته‌وو‌خۆ چی پئی فه‌رموووه؟!

ئج‌ا ه‌ر لیره‌شه‌وه به پتویستی ده‌زانم پر به دَل سوپاسی ئەو برا‌گه‌نجه‌ رووح سووک و گورج و گوول و دلسۆزه بکه‌م (حه‌زی نه‌کرد ناوی به‌ئینم)، که هه‌لسا به نووسینه‌وه‌وه هیتانه سه‌ر کاغه‌زو، پاشان تایبکردن و دوا‌یی پیندا‌چوونه‌وه‌وه هه‌له‌گیری، سه‌رجه‌م نه‌م زنجیره‌ ده‌رسه، که له نه‌سلدا له شتیه‌وی وتار (محاضرة) دا پيشک‌ه‌ش کراون، هه‌روه‌ها هه‌لسا به (تخریج) ی سه‌رجه‌م ده‌قه‌کانی سوننه‌ت، له سه‌رچاوه‌ متمان‌ه‌ پیکراوه‌ کانه‌وه‌وه، زه‌حمه‌ت و ماندوو‌بوونیک‌ی زۆری به سه‌رجه‌م به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌وه‌ کیشاوه، خوا به باشت‌رین شیوه‌ پادا‌شتی بداته‌وه‌وه، هه‌ر صالح و ساغ و سه‌لامه‌ت و سه‌ربه‌رزب^(۱)، له خ‌وای به‌رزو بیهاوتاش داواکارم ئەو جوژه‌ گه‌نج و لاوانه‌ له کوران و کچان، له‌نیو‌ گه‌له‌که‌ماندا، زۆر بکات .

شایانی با‌سیشه‌ که تیمه‌ له‌م ته‌فسیره‌ماندا، با‌سی به‌ش (جزئه)‌ه‌کانی قورئان و دابه‌ش‌کردنه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک: - (حزب) - ناکه‌ین، چونکه‌ هه‌ر سووپه‌تیک بو‌خۆ‌ی شتیکی سه‌ربه‌خۆیه‌وه، سه‌رجه‌م ئایه‌ته‌کانی وه‌ک ئالقه‌کانی زنجیریک‌ پینکه‌وه‌ په‌یوه‌ستن و، ئاشکراشه‌ که دابه‌ش‌کرانی سه‌رجه‌م قورئان بو‌سی (۳۰) به‌ش (جزئه) و شه‌ست (۶۰) (حزب)، شتیکه‌ له‌لایه‌ن زانایانه‌وه‌ کراوه، بو‌ ئاسان‌کاری خ‌وئندن‌ی قورئان، دیاره‌ تیمه‌ له‌ دابه‌ش‌کردنی به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌شدا، دیسان حیساب بو‌ به‌شه‌کان (أجزاء) ی ناکه‌ین و، به‌ گوئیه‌ی سووپه‌ته‌کان، به‌رگه‌کانی دیاریی ده‌که‌ین.

(۱) نه‌و برا دلسۆزه ئیستاش پاش ته‌واو‌کردنی زۆربه‌ی قورئان، لێپراوانه‌ به‌رده‌وامه‌ و عه‌زمیشی جه‌زم کردوه، که نه‌گه‌ر ته‌مه‌ ئمان به‌رده‌وام بێ، هه‌تا کۆتایی نه‌م ته‌فسیره‌ سه‌رگه‌رمی کاره‌که‌ی بێ .

دوا قسه شم ئەو یه كه:

نەم تەفسیره - وهك پینشتر گوتمان - له ئەسڵدا بەشیوهی دەرس و وتار پیتشكەش كراوه، بەلام دواتر خۆم دووجار بە وردیی پیندا چوومهوهو، بەپیتی پتیوست دەستكاریم كردوه، دیاره هه موو دەرسیكیش به ناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پیکردوه، بەلام تێمه له سه ره تای ده رسه كانه وه، ئەوانه مان لابردوه، بۆ زۆر دووباره نه بوونه وهو، ئەو (خطبة الحاجة) یه له سه ره تای ئەم پیتشه كه یه وه هاتوه، له جیاتی سه ره تای سه رجه م ده رسه كانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشه ممه ٢٥ رجب ١٤٣٢

٢٠١١/٦/٢٧

هه ولیر

بەرچاۋ روونییهکی گرنگ له بارهی ئەم تەفسیرهوه

خۆننه‌ری به‌پرز !

هه‌رچه‌نده له (پێشه‌کی گشتیی) ئەم تەفسیره‌دا باسمان کردوه که بۆ نووسینی ئەم تەفسیره، له هه‌موو ئەو تەفسیره‌ باوانه‌ی ده‌ستم پێیان گه‌یشتوه، به‌هه‌رمه‌ندبووم، هه‌روه‌ها له کۆتایی هه‌ر به‌رگێکی ئەم تەفسیره‌دا، سه‌رجه‌م ئەو تەفسیرانه‌ی که‌م و زۆر لێیان سوودمه‌ند بووم، ناوه‌کانیانمان به‌ریز نووسیون، به‌لام لێره‌ش وه‌ک جه‌ختکردنه‌وه‌ی زیاترو به‌رچاۋروونی باشت‌ر بۆ ئێوه‌ی به‌پرز ده‌لێم :

مادام ناوی تەفسیره‌که‌مان نووسیوه، نه‌ پێویست ده‌کات و نه‌ده‌شگونجێ، بۆ هه‌ر تیگه‌یشتن و بیرۆکه‌یه‌ک، که‌ زۆربه‌ی تەفسیره‌کان له‌ باره‌ی ئایه‌تیکه‌وه‌، یان رسته‌و بره‌گه‌یه‌کی ئایه‌تیکه‌وه‌، ده‌په‌ینین، ئیمه‌ هه‌موو جارێ ناوی ئەو تەفسیرانه‌ بێنین، به‌لام بێگومان هه‌ر کات بیرۆکه‌و تیگه‌یشتنیکی تایه‌تی یه‌کێک له‌ تەفسیره‌کان هه‌بێ و بکه‌وتنه‌ به‌رچاۋم، ئنجا چ په‌سندی بکه‌م، چ په‌فزی بکه‌م، هه‌ر کات به‌ پێوستی بزانی، به‌ تایه‌ت ناماژه‌ی پێده‌که‌م، نه‌گه‌رنا به‌ ناماژه‌ی گشتیی و به‌ نووسینی ناوی تەفسیره‌کان له‌ کۆتایی هه‌ر به‌رگێک دا، ئیکتیفا ده‌که‌م و، زۆریش له‌ ئەمانه‌تی زانستی (الأمانة العلمية) ده‌خه‌فتیم و مه‌به‌ستمه‌ په‌چاۋی بکه‌م، چونکه‌ نه‌مینی و نه‌مانه‌ت پارێزی، په‌وشتیکی گه‌وره‌و به‌رزی مسوولمانه‌تیه‌ .

شایانی باسیشه‌ جاری وا هه‌یه‌ بیرۆکه‌و تیگه‌یشتنیکی تایه‌تیی خۆم، ده‌ر باره‌ی کۆمه‌له‌ ئایه‌تیک بان ئایه‌تیک بان رسته‌و بره‌گه‌یه‌کی ئایه‌تیک، بۆ دروست ده‌بێ، وه‌ک تیگه‌یشتن و بۆچوونی خۆم ده‌ینوووسم، که‌ چی په‌نگه‌ له‌ تەفسیره‌کانی

دیکەش - یەکیکیان یان زیاتر - دا هەبن، ئەویش بەهۆی ئەوەوەیە که من ئەو تەفسیرەم نەکهوتۆتە بەر دیدە، یان دیتوومەو لەیادم نەماوە.

پینشەکی ئەم بەرگە

الحمد لله كما ينبغي لجلال وجهه وعظيم سلطانه والصلاة والسلام والبركات على النبي الأمي محمد سيد رسله وخاتم أنبيائه وأعظم برهانه، وآله المهتدين بهديه المبين من الصحب والأزواج والقرباة والتابعين بإحسان إلى يوم الدين.

خۆتەنەری بەرێز و خۆشەویستم!

ستايش بۆ خۆی بەخشەر ئەمە بەرگی بیست و دووهمی تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێزە، کە هەردووکی سوورەتی (الأحزاب) و (سبأ) ی تێدان، کە وەك سەرجهەم بەرگەکانی دیکە بە ھوت ھەنگاو ئایەتەکانیان تەفسیرکراون: پێناسە، خۆتەنەوہی ئایەتەکان، مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان، شیکردنەوہی ھەندیک لە وشەکان، ھۆی ھاتنەخوار، مانای گشتی، مەسەلە گرنگەکان، ئنجای و ئرای ئەو دەش چەندان کورتە باسیشیان تێدا خراونە روو، کە ئەمانەن:

یە کەم: لە سوورەتی [الأحزاب] دا:

- ۱- ژمارە ی ئایەتەکانی ئەم سوورەتە و رواندەوہی تەم و مژیک.
- ۲- بەسەرھاتی جەنگی ئەحزاب و جەنگی تیرە ی بەنی قورەیزە.
- ۳- جەنگی ئەحزاب و دوازدە ھەلۆدەستە.
- ۴- جەنگی بەنی قورەیزە و ھوت ھەلۆدەستە.
- ۵- کورتە باسیک لە بارە ی چەمک و واتای (فاحشة مبینة) دوە.
- ۶- لافلیدەرائی پێغەمبەراییەتی و بابییەکان و بەھائیەکان.
- ۷- کورتە باسیک لە بارە ی بەسەرھاتی: زەید و زەینەبەوہ

۸- كورته باسېك لەباردى يادى خوا كردهوه.

۹- چوار سەرنجى گرنك.

۱۰- كورته باسېك لەباردى سەلّات و سەلام دان لەسەر پىغەمبەرى خوا ﷺ.

۱۱- كورته باسېك لە باردى خىزان (أسرة)ى پىغەمبەردەوه.

۱۲- ماناى وشەى (أمانة) لە ئايەتى (۷۲) دا.

دووهم : لە سوورەتى (سبأ)دا:

۱- كورته باسېك دە (۱۰) كورته سەرنج لەباردى چاكەكانى خواوه لەسەر داوود و سولهيمان .

۲- حەوت هەلۆدەستە لە بەرانبەر بەسەرھاتى گەلى سەبەندا.

۳- كورته باسېك لەباردى شىوازى بانگەوازەوه لە دە (۱۰) خاللان دا.

هيوادارىشم ئەم بەرگەش وەك سەرچەم بەرگەكانى دىكەى ئەم تەفسىردە كە ئەركى زۆريان لەگەل كىشراوه، هەم لەلايەن بەندە و هەم لەلايەن دلسۆزانىك مشوورخۆر و ماندوو ئەناسە، وەك شايستەيە گرنكىيى و بايەخى پىبدرى و بەقوولسى و تىفكرين و پامانەوه موتالآ بكەئى و فام بكرى و دواتریش كارى پىبكرى.

سبحانك اللهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك

۱۹ رمضان ۱۴۴۲ ك

۲۰۲۱ / ۵ / ۱ ز

تہ فیسیری سوورہ تی

الأحزاب

دەستېئىك

بەرئىزان!

ئەمپۇ كە (۱۱ / ۱۵) ۱۴۴۰ كۆچىيە، بەرانبەر (۲۰۱۹/۷/۱۸) زاینىي، لە شارى ھەولتەر دەست دەكەين بە شىكردئەوۋە روونكردئەوۋە واتاۋ مەبەستەكانى نايەتە موبارەكەكانى سوورەتى (الأحزاب).

ئىۋەرۈكى سوورەتى (الأحزاب) و بابەتەكانى

يەكەم: ناۋى ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە ناۋى (سۈرە الأَحزاب)ە، بە جگە لەو ناۋە ئەناسراۋە، ئەزانراۋە ناۋىكى دىكەى ھەبى، ھۆى ناۋرانى بە (سۈرە الأَحزاب)، ئەۋدەيە كە باسى (الأَحزاب)ى تىدا كراۋە، كە برىتى بوون لە كافردەكانى قورەيش و، ھاۋكارانىيان لە (غطفان) و (الأحابيش)ى قورەيش، (بئو المصطلق)، و (بئو ھون) كە لە لاي چىاي (حُبشاي)، كاتى خۆى كۆبوۋنەۋەو پەيمانىيان لەگەل قورەيشدا بەستۋە، چىاي (حُبشاي)ىش لە نىزىك شارى مەككەيە، ھەرۋەھا وىراى ئەۋانەى باسگران ھۆزى (بئو قريظة)ش لە جوۋلەكەكان، ئەۋانە ھەموۋىيان ئەو كۆمەلە كافرانە بوون كە بە (الأَحزاب) ناۋىيان ھاتۋەو، لە سالى پىنچەمى كۆچىيدا گەمارۋى شارى مەدىنەيان داۋەو، شەرىكى زۆر دىندانەيان بەرانبەر مەسۇلمانان كىردۋە، بە نىەتتىكى زۆر خراپەۋە، بە تەمابوون بئەبىرو قىرە برىيان بكن.

دوہم: ریزبہ ندیی له موصحف و هاتنه خواردا:

له ریزبہ ندیی دابہ زیندا، ژماره ی ئەم سوورپه، به پئی کتیی: (الإتقان فی علوم القرآن) (السیوطی)، هه شتاو نو (۸۹) به، به لأم هه ندیکیان ده لین: ژماره نهوود (۹۰) ه، ره نگه هه شبن بلی: نه خیر نهوودو یه ک (۹۱) ه، هه میسه له و بارهوه راجیایی له نیوان زانایاندا هه یه، یه کیک گوتوو یه تی: ئەم سوورپه ته پیش ئەوه دابە زیوه، یه کیک گوتوو یه تی: ئەوه دوا ی ئەوه دابە زیوه، ئەوانه هه ر بوون.

له ریزبہ ندیی موصحفه فیش دا ژماره سی و سئ (۳۳) یه، واته: له سوورپه تی (الفاتحة) هوه که دئی له ژماره سی و سئ (۳۳) ده گه ین به سوورپه تی (الأحزاب).

سییه م: شوینی دابە زینی:

ئەم سوورپه ته به رای تیکرای زانایان و لیکۆله رهوان، سوورپه تیکی مه دینه ییه، نه مینیه که سیک له سه ر ئابه تیک راجیایه کی بووی و، هه چ کام له ئابه ته کانی به مه ککه یی دابن.

کاتی دابە زینیشی، به پئی قسه ی (ابن إسحاق)، له کۆتایی سالی پینجه می کۆچیدا بووه، چونکه (ابن إسحاق)، که (ابن هشام)، له سپره که ی خوی دا^(۱)، لئی نه قل کرده ده لئ: (لَمْ كَانَ سُورَةُ خَنْدَقٍ فِي سُؤَالِ سَنَةِ خَمْسٍ)، واته: ئنجا سوورپه تی خه نده تی (أحزاب) له مانگی شه ووالی سالی پینجه م دا بوو، مانای وایه دابە زینی ئەم سوورپه ته ده که ویته کۆتایی سالی پینجه م.

هه رهوها (ابن إسحاق)، ده لئ: (وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي أَمْرِ الْخَنْدَقِ، وَأَمْرٍ بَنِي قُرَيْظَةَ مِنَ الْقُرْآنِ سُورَةَ الْأَحْزَابِ)^(۲)، واته: خوا ی به رز له باره ی خه نده قه وه، [جه نگی خه نده تی] و له باره ی (بني قُرَيْظَةَ) هوه، سوورپه تی (الأحزاب) ی له قورنن دابە زاندا.

(۱) السيرة النبوية لابن هشام: ج ۲، ص ۱۲۳.

(۲) السيرة النبوية لابن هشام: ج ۲، ص ۱۲۳.

که نۆزده نایهت لهو باروده هاتنه خوار، چه قده یان دهر باره ی جهنگی (الْعَنْدِقِ، یان (الأحزاب) و دووشیان دهر باره ی (بِنِی فُرَیظَةَ).

چوارهم: ژماره ی نایه ته کانی:

به به یه ک دهنگی ژمی ره رانی نایه ته کانی قورنان، سووره قی (الأحزاب) چه فتاوی سنی (۷۳) نایه ته.

پینجه م: نیوه رۆکی:

نیوه رۆکی ئەم سووره ته به گشتی هه مان نیوه رۆکی سووره ته مه دینه یه کانه، له خسته نه رووی حوکه کانی نیسلام بو ریکه خسته نی کۆمه لگای مسولمان، له رووی ژبانی کۆمه لایه تی و، سیاسی و، خیزانی سه وه و، له رووی چۆنیه تی مامه له کردن له گه ل ده غه ل و دل نه خو شه کانی نیوخو داو، له گه ل دوژمن و ناحه زه شه ر فرۆشه دهره کییه کان دا، له م سووره ته موباره که دا هه موو نه وانه هاتوون.

شه شه م: تاییه ته مه ندییه کانی:

ئەم سووره ته ژماره یه کی زۆر تاییه ته ندی هه ن، تێمه سیزده تاییه ته مه ندی ئەم سووره ته موباره که مان دیاری کردون:

۱- له م سووره ته موباره که دا، پینج (۵) جاران وشه ی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەه ی پیغه مبه ر! هاتوه و، شه ش جاران وشه ی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەه ی نه وانه ی پرواتان هیناوه! هاتوه، ئنجا نه و پینج جاره که ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، دووباره بو ته وه، یان نه و شه ش جاره که ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ هاتوه، هه ر جاره بابه تیکی تاییه ت و گه و ره و گرنگ خراوه ته روو، چ که خوا عزوجل بانگی پیغه مبه ری ﷺ کردوه، چ که بانگی پرواداران کردوه، که دوا ی له کاتی درژیه ی پیشکه شکر دنی دهر سه کاند، هه لوه سه ده که ی، له به رانه ر نه و پینج جار: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، نه و شه ش جار: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾.

۲- له قه دهغه کردنی عاده تی نه فامییانه ی به کوپ گرتن، یان به کوپ کردن (تَبَيَّنِي)، که نه مه له نایه تی ژماره (۴ و ۵) دا له م سوپرتی (الأحزاب) دا هاتوه، که نه وه کاتی خوئی عاده تیک بووه و تیتاستا هه ره هیه، که سیک کوپی که سیک دیکه ی کردوه به کوپی خوئی، دوایی هه ره وه ک کوپی خوئی مامه له ی له که لدا کردوه به مه حرهم له قه له م دراوه، به لأم خوا ﷺ نه وه ی هه لوه شان دوته وه، چونکه به قسه ی پرووت کوپی که سیک دیکه، نابیته هی به کیک ی دی، وه ک خوا فرموویته تی: نه وه هه ره قسه یه که هه ره زاری خوئیان ده یلتن.

۳- خوا ﷺ له م سوپرته دا، پیغه مبه ری ﷺ به له پیشترا داناه، بو برواداران له خودی خوئیان: ﴿الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾، واته: پیغه مبه ر ﷺ له پیشترا بو برواداران له خودی خوئیان، پاشان هاوسه رانی پیغه مبه ریش ﷺ به دایکی برواداران له قه له م دراون: ﴿وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾، نه م دوو بابه ته ته نیا له م سوپرته موپاره که دا، به شوته ده هاتوون.

۴- له م سوپرته دا باسی جهنگی نه حزاب کراوه، له نایه ته کانی: (۹ - ۲۷) واته: نوژده نایه ت، هه م جهنگی نه حزاب، هه م جهنگی (بَنُو قُرَيْظَةَ)، ته نیا له م سوپرته دا باسی نه م دوو جهنگه کراوه.

۵- هه ره ها بهس له م سوپرته دا باسی سه ره پشک کردن پیغه مبه ر ﷺ بو هاوسه رانی کراوه، له دوو نایه تی: (۲۸ و ۲۹) دا، دوا ی نه وه ی هه ندیک له هاوسه رانی پیغه مبه ر ﷺ، پیغه مبه ری خوئیان ﷺ هه له پیچاوه و نیلحاحیان لیکردوه که له پرووی ژیا نی دنیا ییه وه، له پرووی عه یش و نو ش و گوزهرانه وه، ئاسانکاریان بو بکات، دوا ی نه وه ی ته ماشایان کردوه، ده ولته ی ئیسلامی فراوان بووه، به ره هم و دهسکه وت هه یه، خه زنه ی ده ولته وه ک جاران پرووت و ره جال نیه، نه وانیش وه ته مع که وتوون، وه ک ماله کانی دیکه، نه ک له خه لکی دیکه زیاتر، به لکو وه ک ماله کانی دیکه جوړیک له خو شگوزهرانیان هه بن، به لأم خوا فرمائی به پیغه مبه ر ﷺ کردوه: به هاوسه ره کانت بفرموو: وه رن نه گه ر ژیا نی دنیا و جوانی دنیا تان ده وی، سه رو دیاری تان پت ده دم و، به شوته یه کی جوان دهستان لی به رده دم، نه گه ر خوا پیغه مبه ری خوا ﷺ و روژی دوا بیشتان ده وی،

نه وه خوا دوو قات پاداشتان ددهاته وه، پاداشتیکی مهزنتان بو هه لگیراوه، به لام ،
دوای سه رپشک کرانه که - که پیغهمبه ر ﷺ سه ره تا دایکمان عایشه سه رپشک ده کات
- هاوسه رده کانی هه موویان ده لئین: به لکو تیمه خواو پیغهمبه ری خوا ﷺ و پروژی دوایی
هه لده بزیرین به سه ر دنیا دا.

۶- چهن د رنماییه کی تایهت به هاوسه رانی پیغهمبه ره وه ﷺ له نایه ته کانی: (۳۰ - ۳۴)،
له پینج نایهت دا، کومه لیک ناموزگاریی خوا ﷺ و، کومه لیک رنماییی گه وره و گرنگ که
تایهت به هاوسه رده به ریزه کانی پیغهمبه ره وه ﷺ دایکانی پرواداران.

۷- پیکه وه به راورد کردنی پیاوان و نافرته تانی پروادار له ده (۱۰) له سیفه ته کانیا دا، که له
نایه تی ژماره (۲۵) دا هاتوه، که له هه موو قورئاندا ته نیا لیره دا نه وه ده (۱۰) سیفه ته بو
پرواداران به پیاوو نافرته وه هاتوون، که هه ردووک ره گه زه که پیکه وه به راورد کراون: ﴿إِنَّ
الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ وَالصَّادِقِينَ
وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْحَافِظِينَ وَالْحَافِظَاتِ وَالْحَافِظَاتِ
وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۳۵﴾

۸- به سه رهاتی زهیدو زهینه ب و، به کرده وه هه لوه شانده وهی نه ریتی به کورگرتن، له
نایه ته کانی: (۳۱ - ۴۰) دا، پینج نایه تی بو ته رخانکراون، پیشت ناماژه مان یندا.

۹- باسی چهن د تایه ته مندییه کی خیزانی پیغهمبه ر ﷺ که له نایه ته کانی: (۵۰ - ۵۲)،
له و سن نایه ته دا هاتوون.

۱۰- چونیه تیی مامه له کردنی مسولمانان له گه ل مال و خیزان و هاوسه رانی پیغهمبه ردا ﷺ
که له نایه ته کانی: (۵۳ - ۵۵) دا هاتوه، ده بی مسولمانان چوون بجهت ماله کانی پیغهمبه ر
ﷺ نه گه ره ده عوه ت کران، چوون خواردن بخوون؟ چهن دابنیشن؟ نه گه ره کاریکیان پیووست
بوو، پیووستیه کیان له هاوسه رانی پیغهمبه ر ﷺ ویست، چونیان لی داوا بکه ن؟ که ده بی
له پشت په رده وه بی، بو به که مجار له م سووږه ته موباره که دا هاوسه رانی به ریزی

پیغمبر ﷺ (خوا لیمان رازی بن)، پابند کران به پهرده گرتنه وهوه. (حجاب) واته: پهرده، نهك وهك زور كهس وا ده زانن حیباب پۆشاكی نافرته! حیباب واته: پهرده، ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ (۲۳)، واته: نه گهر پیوستیه كتان له هاوسه رانی پیغمبر ﷺ داوا كرد، مالی بابی خوتان و مالی دایکی خوتان، له پشت پهرده وه داوایان لی بگهن، نهك رووبه پروو، بهو جوړه به وبقارو حورمهت و ریزه وه، له گهل مالی پیغمبر ﷺ مامه له بگهن.

۱۱- فرمان کردن به پیغمبر ﷺ خوا ﷺ که فرمان به هاوسه رانی و کچانی و نافرده تانی نؤممه تی بکات، خویان داپووشن، که تمه له نایه تی (۵۹) دا هاتوه، سه ریوشه کانیان، یاخود کؤلوانه کانیان، نهو پۆشاکه ی که له سه ر پۆشاکی ناسایه وه به خویانی دادن، که به پی عادهت و نه ریتی گه لان، ناوه کانی جیاجیان، ده گونجی بگوتری: چوارشیتو، ده گونجی بگوتری: کؤلوانه، ده گونجی بگوتری: عبا، گرنک نه وه یه نافرده تان مولزهم کراون که سه رتاپای جهسته ی خویان داپووشن، به بهرگیک که ته نک و ته سک نه بی و، سه رنجیراکیش نه بی، وهک دوایی باسی ده که یین.

۱۲- هه رده شه کردن له مونافیق و دلنه خووش و پروپاگنده چیه کان، که نه گهر ده ست هه لته گرن لهو ره فتاره خراپانه ی که ده یانکه ن، پیغمبر ﷺ لی هان ده دات، پیغمبر ﷺ خوا ﷺ ده گونجی ناشکرایان بکات، دوایش هیچ ری ده رباز بوونیان نابن له سزای خوا، چ له دنیا، چ له دواروژدا، نه میس له نایه ته کانی: (۶۰ - ۶۲) دا هاتوه.

۱۳- باسی سپاردنی خوا، سپارده ی خو ی به مروف و، هه لته گیرانی نهو سپارده یه به هیچ کام له چیا به کان و زهوی و ناسمانه کان، که له نایه تی (۷۲) ی نه م سوورپه ته موبارده که دا هاتوه.

حه وه ته م: دابه شکردنی نه م سوورپه ته بؤ چهنده درسیك:

تیمه هه فتا و سی (۷۲) نایه ته که ی نه م سوورپه ته، بؤ نو (۹) دهرس دابه ش ده که یین، که نهو نه رته ی تیمه ش لسانی هیچ کام له ته فسیره کانم تیدا نه کردوته وه، به لکو داهینانیک ی خوومه، چونکه ته ماشا ده که م، هه ر کومه له

ناہتیک کہ باسی بابہتیک دہکن، دہیکہم بہ دہرسیک، جاری واش ہہیہ چہند بابہتیک دہکہم بہ دہرسیک کہ ناہتہکان پیکہوہ پہیوہستن، نہم حہفتاوسن (۷۳) ناہتہمان دابہشکردوہ بونو دہرس، کہ نیو جوزنن، بہ پیی دابہشکردنی زانایان بونو قورٹان، کہ کردوویانہ بہ سی (۳۰) بہش، ننجانیو بہشی بہشیک، نہم سوورہتہ دہیگریتہ خوئی:

دہرسی یہکہم: ناہتہکانی: (۱ - ۸)، واتہ: ہہشت ناہت کہ وہک پیشہکیی وان لہم سوورہتہ موبارہکہدا بونو کوی بابہتہکان، نہم دہرسہش کومہتیک بابہتی تیدا خراونہ روو:

۱- فہرمانکردنی خوا بہ پیغہمبہر ﷺ کہ پاریز لہ خوا بکات و، فہرمانبہری و گوٹراپہلیی کافرو مونافیقہکان نہکات و، شوین ٹہوہ بکہوی کہ خوا بوئی دابہزاندوہ.

۲- دواپی باسی ہہٹوہشانوہی عادہتی بہ کوپ کردن (تبتی)، دہکات.

۳- پاشان قہدہغہبوونی زیہارکردنی پیوا لہ خیزانی.

۴- دواپی باسی ہاوسہرانی پیغہمبہر ﷺ کہ دایکانی بروادارانن و، پیغہمبہری خوا ﷺ بو برواداران لہ خویمان لہ پیشترہ.

۵- دواپی باسی پہیمان لٹوہرگیرانی پیغہمبہری خاتہم ﷺ و نووح و نبیراہیم و مووسا عیسیٰ کوپی مہریہم (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

دہرسی دووہم: ناہتہکانی: (۹ - ۳۷)، واتہ: نوژدہ ناہت دہگریتہ خوئی، ہہمووی تہرخانکراوہ بونو باسی جہنگی ٹہحزاب، کہ وہک پیشتر نامازہمان پیدا، حہقدہ ناہتیان بونو جہنگی ٹہحزابن و، دوو ناہتی کوتاییش بونو جہنگی (بِنِي قُرَيْظَةَ) ن.

دہرسی سٹیہم: ناہتہکانی: (۲۸ - ۳۵)، واتہ: ہہشت ناہتہ، باسی ہاوسہرانی بہریزی پیغہمبہرہ ﷺ دایکانی برواداران، سہرہتا خوا فہرمانی بہ پیغہمبہر ﷺ کردوہ کہ ٹہگہر ہاوسہرانت ژیانی دنیاوی جوانیی دنیایان دہوی، سہرپشکیان

بکہ له نیوان مانهده له گهَل تَوو رازیوون به ژیانیکی دنیا به که مگرانه دا، یاخود نازادبوونیان و، دهست لی بهردرانیان له لایهن تَووه، دواي نهوهی تَو سهرو دیارییان پی دهدهی، دوايي کومه لیک رنتمایی له لایهن خواي پهروه رداگارهوه، ناراسته ی هاوسه رانی پیغهمبه ر ﷺ کراون.

درسی چواره م: نایه ته کانی: (۳۶ - ۴۰)، واته: پینج نایه ت، باسی به سه رهاتی زهیدو زهینه به (خوا لیان رازی بی)، که چوَن سه رده تا زهینه ب رازی نه بووه شوو به زهید بکات، که زهید کویله یه ک بووه له لای موحه ممه د ﷺ، له سه رده می پیش نیسلامدا، دوايي کردوویه تی به کوری خوئی، ننجوا خوا ویستووویه تی نهو عاده ته هه لَبوه شینتته وه، عاده تی به کوپر کردن (تَبْئِي)، بَو نه وه ش پیغهمبه ری خواي ﷺ هه لَبژاردوه، زهیدیش له گهَل زهینه ب هه ر ناکوک بووه، جارنک پیغهمبه ر ﷺ پی فهرمووه: {أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ} (أخرجه أحمد: ۱۲۵۳۳، والبخاري: ۶۹۸۴، والترمذي: ۳۲۱۲، وقال: صحيح، وابن حبان: ۷۰۴۵، والحاكم: ۳۵۱۳)، هاوسه رده کت به یلَه وه له لای خوَت و پارنژ له خوا بکه، ئیدی نهویش گوتووویه تی: لی بیزارم و، ده بی زهینه ب خوئی به سه ردا هه لکتشابن، که په چه له کی لهو به رزتره، زهینه ب کچه پووری پیغهمبه ر ﷺ بووه، یانی: کچی خوشکی بابی بووه، سه رده نجام زهیدو زهینه ب لیک جیا ده بنه وه، دوايي خوا فه رمان به پیغهمبه ری خاتمه م ﷺ ده کات، که نه وه زهینه به مان لی ماره کردی و، بوو به هاوسه ری تَو.

نهو پینج نایه ته لهو باره وهن، که وه ک دواتر پی ده گهین، مشتومرئیکی زور له رابردودواو تیتاش، لهو باره وه بووه وه یه، به لام هه ر که ستیک سه رنجی نایه ته کان بدات، جیی نهو مشتومره هیچی نابیت، چونکه نهوه هاوسه رگریه کی نیجباریی بووه، خوا ﷺ بَو پیغهمبه ری خوئی ﷺ هیناوه ته پیش، تاکو نهو نه رتته نه فامیه ی که پیشتر بووه، پی هه لَبوه شینتته وه.

درسی پنجه م: نایه ته کانی: (۴۱ - ۴۹)، واته: نو نایه ت، نهویش چه ند رنتماییه ک بَو پیغهمبه ر ﷺ بَو برواداران، دیسان له بواری مامه له کردن له گهَل هاوسه رو خیزان و ژیانی خیزانییدا.

دەرسى شەشەم: ئايەتەكانى: (۵۰ - ۵۲)، واتە: سى ئايەت، چەند رېئىمىيەك بۇ پىغەمبەرى خاتەم ﷺ لە بواری مامەلەكەردنى لەگەل ھاوسەرانیدا، چۈن مامەلەيان لەگەلدا بکات؟ كى لە لای خۆى بھىلئىتەوہو كى واز لى بىنى؟ ئايا بۇى ھەيە ئافرەتانى دىكە ھاوسەرگىرىيان لەگەلئاندا بکات؟

دەرسى ھەوتەم: ئايەتەكانى: (۵۲ - ۵۸)، واتە: شەش ئايەت، ئەویش دىسان چەند رېئىمىيەك بۇ بىرۋادارانە، لە بواری مامەلەيان لەگەل مال و خىزانى پىغەمبەر ﷺ ۋ ھاوسەرانیدا، چۈن ھاموشۆى مالى پىغەمبەر ﷺ بکەن؟ چۈن لەگەل ھاوسەرەكانىدا قسە بکەن؟ چۈن دابنىشن؟ چۈن مامەلە بکەن بە شىۋەبەك نەبىتە ھۆى بىزارى پىغەمبەر ﷺ؟ پىچەوانەى نەو ئەدەب و رەۋىشتە بەرزانە نەبىت، كە دەبى مسولمانان مامەلەيان پى بکەن لە نىوان خۇياندا.

دەرسى ھەشتەم: ئايەتەكانى: (۵۹ - ۶۲)، واتە: چوار ئايەت، چەند رېئىمىيەك بۇ پىغەمبەر ﷺ لە بواری ئامۇژگارىى بۇ ئافرەتان، چ ھاوسەرانى خۆى، چ كچەكانى، چ ئافرەتانى بىرۋادار، ھەرۋەھا مامەلەى پىغەمبەر ﷺ لەگەل دەغەلئاندا، دەغەل و دل نەخۆش و پىرو پاگەندەكەرەكانى نىو شارى مەدینەدا، پاشان باسى سەرەنجامى شوومى كافران كە لە دىناو دۋارۋۇدا، لە سزای خوا دەرەباز نابن.

دەرسى نۆيەم و كۆتايى: ئايەتەكانى: (۶۲ - ۷۳)، واتە: يازدە ئايەت، باسى قىامت و، سەرەنجامى شوومى مونافىقان و كافران و، ئامۇژگارىى كەردنى بىرۋاداران كە لەوانە نەبن كاتى خۆى پىغەمبەرەكانىيان ئەزىتەدا، ۋەك بەنى ئىسرائىل كە مووسايان ئەزىتەدا، ئەوانىش پىغەمبەرى خۇيان ﷺ ئەزىتە نەدەن و، باسى ئەۋە كە خوا سپاردە (أمانة)ى بە تاسمانەكان و زەۋى و چىيەكان سپاردە، بەلام نەبانتۋانىۋە ھەلىگىرن و مەرۇف ھەلىگىرتەۋە، دۋايى سەرەنجامى مامەلەكەردن لەگەل ئەۋ ئەمانەتەى خۋادا، خۋاى پەرۋەردگار رۋونى كەردتەۋە.

ژماره ی نایه ته کانی هم سوږه ته وړه واندنه وهی هم و مژیک:

سه ره تا ده لیم:

بویه هم باسه دهورووژنیم، چونکه چهند ده قیک لهو باره وه هه ن، که نیشکال و دوو دلئی و گومان دروست ده که ن، له سر هم سوږه تی نه حزب، هه رده ها له سر کوی قورن ان، هه ندیک له وانه ی که ناحه زی نیسلام و قورن ان، هه ندیک لهو جوړه ده قانه دین و، ده یانه وی بیانکه نه هوکاریک و بیانوو پاساو تک، بو خسته زیر پرسیاری کوی قورن ان و سوږه ته کان و نایه ته کانی قورن ان.

نجا تیمه سه ره تا نهو ده قانه ی که نهو نیشکاله دروست ده که ن دین، دواپی رای زانایان دین، رای خوشمان لهو باره وه ده لیم و، نیواخنی رای نهو زانایانه ده که ی ن، که به ربه رچی نهو جوړد قسانه ده ده نه وه:

۱- (عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي بِنُ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَيْنَ تَقْرَأُ سُورَةَ الْأَحْزَابِ؟ أَوْ كَأَيِّنْ تَعُدُّهَا؟ قُلْتُ: ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ آيَةً، فَقَالَ: أَقْطُ؟ لَقَدْ رَأَيْتَهَا وَإِنَّهَا لَتَعَادِلُ سُورَةَ الْبَقَرَةِ، أَوْ أَكْثَرَ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَلَقَدْ قَرَأْنَا فِيهَا «الشُّنُخُ وَالشُّيْخَةُ إِذَا زَنَيْتَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» فَرَفَعَ فِيمَا رُفِعَ) (أخرجه عبد الرزاق: ۱۳۳۶۳، والطيايبي: ۵۴۰، وأحمد: ۲۱۲۴۵، والنسائي في الكبرى: ۷۱۵۰، وابن حبان: ۴۴۲۹، والحاكم: ۸۰۶۸، والضياء في المختارة: ۱۱۶۶، قال ابن كثير: وإسناده حسن).

واته: زیری کوپی حوبه ی ش، ده لی: نوبه ی کوپی که عب ر (که به کیکه له هاو دل ان، زور شاره زا بووه له قورن ان) پیگوت م: تو سوږه تی نه حزب چهند ده خوینی؟ یان به چهند نایه تی ده ژمیری؟ گوت م: چه فتاو س نایه ت، گوتی: هه ره نه وندنه؟ من سوږه تی نه حزبم بی نی که هینده ی سوږه تی به قه ره ده بوو، یاخود زیاتر له سوږه تی به قه ره ش ده بوو، خویندمانه وه له سوږه تی نه حزبدا: (الشُّنُخُ وَالشُّيْخَةُ إِذَا زَنَيْتَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)، واته: (پیاوی به ته من و نافرده تی به ته من، نه گهر زینایان کرد، به رد

بارانیان بکن به یه کجاره کی، نه وه ته میگردنه له لایه ن خواوه، خواش زالی کارزانه، نه م نایه ته ش بهرز کرایه وه وه نه سخ کرایه وه، له میانی نه وه دا که نه سخ کراوه ته وه.

نجا نه مه هه رچه نده (ابن کثیر) ده لئ: سه نه ده که ی باش (حسن) د، به لام دواپی قسه ی دیکه له و باره وه ده که ی ن.

۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَتْ سُورَةُ الْأَحْزَابِ تُقْرَأُ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ ﷺ مَا تَنِي آيَةٍ، فَلَمَّا كَتَبَ عُثْمَانُ الْمَصَاحِفَ لَمْ يَقْرَأْ مِنْهَا إِلَّا عَلَى مَا هُوَ الْآنَ (أَخْرَجَهُ أَبُو عُبَيْدٍ فِي الْفَضَائِلِ وَابْنُ الْأَثَابِيِّ، وَابْنُ مَرْذُوبٍ^(۱)).

واته: دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بن)، گو توویه تی: سووره تی نه حزب له روژگاری پیغه مه ردا ﷺ به دووسه د نایه ت ده خوئند رایه وه، که ئیستا چه فتاو سییه، (واته: ۱۲۷) نایه تی لئ دیار نه ماوه، کاتیک عوسمان موصحه فه کانی نووسینه وه، (نه وه چه ند موصحه فه که هه ر یه که ی بو شاریک نارد)، ته نیا نه وه دی که ئیستا هه یه له م سووره ته، ته نیا نه وه نده ی تیدا تو مار کرد.

(نه مه ش گوایه دایکمان عایشه گو توویه تی)!!

۳- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَمْ تَعُدُّونَ سُورَةَ الْأَحْزَابِ؟ قُلْتُ: ثَلَاثِينَ أَوْ ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ قَالَ: إِنْ كَانَتْ لَتُعَادِلَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ، وَإِنْ كَانَ فِيهَا لَأَيُّهُ الرُّجْمُ (أَخْرَجَهُ وَابْنُ مَرْذُوبٍ^(۱)).

واته: حوزه یفه ﷺ، ده لئ: عومهری کوری خه تباب ﷺ، پی گوتم: سووره تی نه حزب له لای تیه به چه ند نایه تی ده ژمیرن؟ گوتم: چه فتاو دوو یان چه فتاو سی، گوتم: سووره تی نه حزب به نه ندازه ی سووره تی به قه ره بوو، نایه تی ره جمیشی تیدا بوو.

(۱) فتح القدير الشوكاني ج: ۴، ص: ۳۱۴، ۳۱۳.

(۲) فتح القدير الشوكاني ج: ۴، ص: ۳۱۴.

(هه‌لَبَه‌تَه دَه‌قِ دِی‌کَه‌ش هَه‌ن، بَه‌لَام نَه‌و سَیِّه‌م لَی بَه مَوونَه هَیْناوَنَه‌وَه).

(اِبْنُ کَثِیْرٍ)، له ته‌فسیره‌که‌ی خَویدا ده‌لَی: (وَهُوَ یَقْتَضِیْ اَنَّهٗ قَدْ کَانَ فِیْهَا قُرْآنًا ثُمَّ نَسِخَ لِقَطْعِهِ وَحُكْمُهُ اٰیضًا، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ)، ده‌لَی: نَه‌م ده‌قانه نَه‌وَه ده‌گه‌به‌نن که له سوورَه‌تی نه‌حزاب دا، قورنانی دیکه‌ش هه‌بووه، غه‌یری نه‌و هه‌فتا و سَی نایه‌ته، بَه‌لَام دوایی بیژَه‌که‌شی و حوکمه‌که‌شی نه‌سخ کراوه‌ته‌ووه و خواش زانانتره.

قسه‌ی زانایان:

من قسه‌ی دوو له زانایانم بَه‌مَوونَه هَیْناوَنَه‌وَه:

پای یه‌که‌م:

(جمال الدین قاسمی) له ته‌فسیری خَوی دا^(۱) ده‌لَی: (قُلْتُ: کَانَ یَصِحُّ هَذَا الْاِفْتِضَاءُ، لَوْ کَانَ هَذَا الْاَثَرُ صَحِیْحًا، اَمَّا وَلَمْ یُخْرِجْهُ اَزْبابُ الصَّحاحِ، فَهُوَ مِنَ الضَّعْفِ بِمَکَانَ)، دوا‌ی نَه‌وَه‌ی قسه‌که‌ی (اِبْنُ کَثِیْرٍ)، دَیْنَن که ده‌لَی: نَه‌م ده‌قانه نَه‌وَه ده‌گه‌به‌نن و خوازیری نَه‌وَن، که قورنانی دیکه له سوورَه‌تی نه‌حزابدا هه‌بووه، بَه‌لَام دوایی بیژَه‌که‌شی و حوکمه‌که‌شی هه‌لَوه‌شیتراوه‌ته‌وَه، ده‌لَی: نَه‌و خواستنه کاتیک راست ده‌بوو که نَه‌و شوینه‌وارانه (ی سَیِّاَمَان لَی بَه مَوونَه هَیْناوَنَه‌وَه)، له پرووی سه‌نه‌ده‌ووه راست بوونایه، بَه‌لَام مادام خاوه‌نانی فه‌رمووده راسته‌کان نه‌یانِه‌نیانَوَن، که‌واته: نَه‌و شوینه‌واره یه‌کجار بیژَه‌زه، واته: هی نَه‌وَه نیه که بلَیْن: نَه‌و شوینه‌واره خوازیری نَه‌وَه‌یه‌و، بَه‌پشت به‌سَن بَه‌هَیْناوَنی نَه‌و ده‌قانه، نَیْمَه هه‌لَوه‌سته‌به‌ک وه‌برگرین به‌رانبه‌ر بَه‌ سوورَه‌تی (الْاَحْزَابِ)، یان به‌رانبه‌ر بَه‌ حوکمیکی شه‌رعیی، که به‌رد بارانگردنی پیاوو نافرَه‌تی زیناکه‌ره، که حوکمیکی به‌رده‌وام بَی، نه‌گه‌رنا وه‌ک پَیْشَتر له سوورَه‌تی ته‌فسیری (النور) دا باسما‌ن کرد، نَه‌و حوکمه بوووه و پیغهمبه‌ر ﷺ کاری پَیْکردوه، بَه‌لَام تَیْسَتا هه‌بَی و به‌رده‌وام بَی، بَه‌ بیانووی نَه‌وَه‌ی که وه‌ختی خَوی له قورنَندا بووه، نَه‌وَه

کاتیک ده بی که نه م شوینه واره، نه م ده قانه له رووی سه نه ده وه راست بی، به لام هیچ کام له وانه ی له فرموده و ده قه راستیه کانیا ن هیناون، نه یانه ی ناو ده .

رای دووم:

(محمد الطاهر بن عاشور) له تفسیره که ی خویدا^(۱)، ده لن: (إِنْ صَحَّ عَنْ أَبِي مَا نَسِبَ إِلَيْهِ، فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ شَيْئًا كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ أَبِي يُلْحِقُهُ بِسُورَةِ الْأَحْزَابِ، وَهُوَ مِنْ سُورٍ أُخْرَى مِنَ الْقُرْآنِ، مِثْلَ كَثِيرٍ مِنْ سُورَةِ النَّسَاءِ الشَّيْبِ بِنَحْوِ مَا فِي سُورَةِ الْأَحْزَابِ أَغْرَاضًا وَلَهْفَةً، مِمَّا فِيهِ ذِكْرُ الْمُنَافِقِينَ وَالتَّهْمُودِ، فَإِنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ يَكُونُوا عَلَى طَرِيقَةٍ وَاحِدَةٍ فِي تَرْتِيبِ آيِ الْقُرْآنِ، وَلَا فِي عِدَّةِ سُورِهِ وَتَقْسِيمِ سُورِهِ كَمَا تَقَدَّمَ فِي الْمَقْدَمَةِ الثَّامِنَةِ، وَلَا فِي صَبْطِ الْمَنْسُوخِ لَفْظُهُ، كَيْفَ وَقَدْ أَجْمَعَ حَفَاطُ الْقُرْآنِ وَالْخَلَفَاءُ الْأَرْبَعَةَ، وَكَافَةُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا الَّذِينَ شَدَّوْا، عَلَى أَنَّ الْقُرْآنَ هُوَ الَّذِي فِي الْمُصْحَفِ، وَأَجْمَعُوا فِي عَدَدِ آيَاتِ الْقُرْآنِ عَلَى عَدَدِ قَرِيبٍ بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ، وَلَيْسَ بَعْدَ إِجْمَاعِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى مُصْحَفِ عُثْمَانَ، مَطْلَبٌ لِطَالِبٍ، وَأَمَّا الْخَيْرُ عَنْ عَائِشَةَ، فَهُوَ أضعفُ سَنَدًا وَأَقْرَبُ تَأْوِيلًا، فَإِنَّ صَحَّ عَنْهَا، وَلَا إِخَالَهَ، فَقَدْ تَحَدَّثَتْ عَنْ شَيْءٍ نَسَخَ مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ فِي سُورَةِ الْأَحْزَابِ. وَفِي الْكَشَافِ: وَأَمَّا مَا يُحْكِي أَنَّ تِلْكَ الزِّيَادَةَ الَّتِي رُوِيَتْ عَنْ عَائِشَةَ كَانَتْ مَكْتُوبَةً فِي صَحِيفَةٍ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ فَأَكَلَتْهَا الدَّاجِنُ، أَيْ الشَّاةُ، فَمِنْ تَأْلِيفَاتِ الْمَلَاحِدَةِ وَالرَّوَافِضِ. وَوَضَعَ هَذَا الْخَيْرُ ظَاهِرٌ مَكْشُوفٌ، فَإِنَّهُ لَوْ صَدَقَ هَذَا، لَكَانَتْ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ قَدْ هَلَكَتْ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ بَعْدَهُ، وَالصَّحَابَةُ مُتَوَافِرُونَ، وَحَفَاطُ الْقُرْآنِ كَثِيرُونَ، فَلَوْ تَلَقَّتْ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ، لَمْ يَلْتَفَ مَا فِيهَا مِنْ صُدُورِ الْحَفَاطِ، وَكَوْنِ الْقُرْآنِ قَدْ تَلَاثَى مِنْهُ كَثِيرٌ، هُوَ أَضَلُّ مِنْ أَصُولِ الرَّوَافِضِ، لِيَطْعَنُوا بِهِ فِي الْخَلَفَاءِ الثَّلَاثَةِ، وَالرَّافِضَةَ يَزْعُمُونَ أَنَّ الْقُرْآنَ مُسْتَوْدَعٌ عِنْدَ الْإِمَامِ الْمُنتَظَرِ، فَهُوَ الَّذِي يَأْتِي بِالْقُرْآنِ وَقَرَّ بَعِيرٌ).

واته: نه گهر ته وه ی پال ده درتته لای توبه ی سه نه ده که ی راست بی، (یانی: که راست نیه)، ته نیا ته وه ی که ده بی به شتیکی زور له قورنان، توبه ی کاتی

خۆى لكاندوويه تى به سوورەتى نه حزابەو، كه نهو به شه زۆرهى قورنان
 هى سوورەتە كانى ديكە بووه، بو وینه: وهك زۆرىك له سوورەتى (النساء)،
 كه دوشوبهتته هەندىك له وهى له سوورەتى نه حزابدا هاتوه، هەم له رووى
 تيوه پۆكهوه، هەم له رووى شيوهى دەرپرینهوه، كه باسى مونافىقه كان و باسى
 جوله كانى تىدايه، هاوه لانى پىغمبەرى خواش ﷺ هەموويان به يەك شىواز
 نايەتە كانى قورنانيان رىزبەند نەدە كردن، هەروەها له ژمارهى سوورەتە كانىش دا،
 وهك يەك مامه له يان نەدە كرد، هەروەها دابه شكردنى نايەتە كان بو سوورەتە كان
 وهك يەك نەبوون، هەر كامىكيان نهودندە قورنانهى كه خۆى له بەرى بووه، به
 كۆشش و نىجتىهادى خۆى، نايەتە كانى پىكهوه نووسيون.

ليره دا منىش قسه يەك دە كه م:

عوسمان (خوا لى رازى بى) و، پيش عوسمان له سەردەمى ئەبووبە كرده (خوا
 لى رازى بى)، وهك له كتيبى: (با له خزمەت قورناندا بين!)، هەروەها دواتر
 له بابەتى: (قورناني مەزن له نۆزده تەوهردا)، به درىژى و به روونى دەر بارهى
 چۆنیه تى له بەر كردن و نووسينه وهى قورنان و، كۆكردنه وهى له نيو دوو بەرگى
 موصحفەدا، باس كردوه، كه كاتى خۆى عومەر ؓ، پيشنيار دەكات بو ئەبوو
 بەكر: با قورنان بخەينه دوو توى كتيبكه وه (مصحف)! ئەبوو بەكرىش ؓ،
 دەلى: چۆن شتىك بكەم كه پىغمبەر ﷺ نەيكردبى؟ ئەويش دەلى: وه لآهى
 خيره، ئىدى عومەر چەند جارىك داواى لى دەكات، تاكو ئەبوو بەكرىش
 ؓ، سینهى بو ئەو پيشنياره گوشاد دەبى و، قورنان دەخەنە نىوان، واتە:
 سوورەتە كانى قورنان به هەموو نايەتە كانىانەوه، كه له پۆزگارى پىغمبەردا
 وهك قۇناعى يەكەمى كۆكردنه وهى قورنان، كۆكراونهوه، دەخەنە نىوان دوو
 بەرگەوه، كه ئەوه قۇناعى دووه مى كۆكردنه وهى قورنان بوو له سەردەمى
 ئەبوو بەكرادو به پيشنيارى عومەر (خوا لى رازى بى)، هەموو سوورەتە كان
 خرانە نىوان دوو بەرگەوه، قۇناعى سىيەمى كۆكردنه وهى قورنان ئەوه بوو كه
 له پۆزگارى عوسمان دابوو ؓ، چونكه هاوه لىن - وهك نەم قسه يەى (محمد

الطاهر بن عاشور) ئامازەي پىن دەكات - ھەندىكىيان رەنگە ھەندىك پەرودەردەي پىغەمبەريان ﷺ ۋەك شەرح و تەفسىر لەگەل ئايەتەكان نووسىيى، ھەندىكىيان ھەندىك ئايەتى سۈورەتى دىكەيان لەگەل تىكەل كىردو، بۇيە لە سەردەمى عوسماندا ﷺ، لىژنەيەكى شەش كەسىي لە شارەزايان لە قورئان و ئەوانەي قورئانايان لەبەرەو، زۆر جىيى متمانە بوون پىك دىنن، كە يەككىك لەوانە زەيدى كوپى سابىت بوو، ئەو بەرپرسى لىژنەكە بوو، زۆرىش شارەزا بوو لە قورئان و پىغەمبەر ﷺ، شايدەيى بۇ داو، ئىنجا ئەو لىژنە شەش كەسىيە بە ھەموو سۈورەتەكاندا دەچنەو، جوړىك لە تىكەلىي كە لە ھەندىك لەو نووسراوانەي لە لاي ھەندىك لە ھاوہلانە لايدەبەن و، ئەو سەدو چواردە سۈورەتە، بەو شەش ھەزارو دوو سەدو سى و شەش ئايەتەو، كە تىستا لەبەر دەستى ئىمەدا ھەيە، دەيخەنە نىوان دوو توپى موصحەفكەو.

ئىنجا بۇ رىزبەندىي سۈورەتەكانىش، ھەندىي لە سۈورەتەكان لە پوژگارى پىغەمبەردا ﷺ رىزبەند كراون، بۇ وىنە: ھاوہلىك دەل: پىغەمبەرى خوا ﷺ نوپىزى كرد، دواي فاتىحە سۈورەتى (البقرة)ى خوئىند، دوايى (آل عمران)، دوايى (النساء)، ئەمە جوړىك لە رىزبەندىي لە سۈورەتەكاندا ھەبوو، بەلام لەسەر رىزبەندىي ھەندىي لە سۈورەتەكان، جوړىك لە مشتومر بوو، بۇيە من لەو كىتتەدا كە ئامازەم پىدا: (با لە خزمەت قورئاندا بىن!)، ھەرۇھە لە بابەق: (قورئان مەزن لە نۆزدە تەوہردا)، ۋەك تىكپراي زانايان ئەو رايەم تەبەننىي كىردو، كە رىزبەندىي ئايەتەكان ھەمووي تەوقىفىيە، يانى: خوا چۆنى فەرمووو پىغەمبەر ﷺ چۆنى بۇ داناون، ئاوا بەو شىوہيە بوو، بواري ئىجتىھادو بۇچوون و راي كەسى تىدا نەبوو، بەلام رىزبەند كىردى سۈورەتەكان، كام لە پىش كامەوہ بى؟ بەشىكى تەوقىفىيى بوو و اتە: بە ۋە حىيى خواو بە فەرمانى راستەوخۇ پىغەمبەر ﷺ بوو، بەلام بەشىكىشى دەتوانىن بلتىن: تەوقىقىيى بوو، واتە: بە ئىجتىھادو راي ھاوہلان، كە بە تەئكىد ئەوانىش ھەوليانداوہ بزائن و ئەوہ رەچاو بكن: ئەگەر شىك لە پىغەمبەرەو ﷺ لەو بارەوہ بىستراي، كام سۈورەت بىخەنە

پیش کام سوورەت؟ یاخود ھەندى ئىعتىبارى دىكەى وەك قەبارەى سوورەتەکان، یاخود نىوہ پۆك و پىكەوہ گونجانیان، بۆ وئەنە: (الأنفال) و (التوبة)، كە (التوبة) لە (الأنفال) زياترە، بەلام ئەويان خستۆتە پیش، چونكە رايەك ھەبووہ كە ھەردووکیان يەك سوورەتن، ھەر بۆيە لە سەرھەتای سوورەتى (التوبة) دا، (بسم اللہ الرحمن الرحيم) نەھاتوہ، (كەواتە: ئەوہى لە سەردەمى عوسماندا (خوا لىي رازى بى) كراوہ، ئەوہ بووہ كە نەم موضەفەى ئىستا لەبەر دەستى تيمە دايبە، بەو شىوہىە بى، كە ھەر ھەمان قورئانى رۆژگارى پىغەمبەر و ئەبووبەكرو عومەرە، بەلام ھاوہلان (خوا لىيان رازى بى)، ھەندىكيان ئىجتىھادىيان كەردوہ كە ھەندىك لە نايتى سوورەتكيان لەگەل سوورەتكي دىكەدا تىكەل كەردوون و، ھەندىك سوورەتيان پیش ھەندىك سوورەتان خستوون، ھەرودھا ھەندىك راي خۆيان، شەرح و تەفسىرى ھەندىك لە ئايەتەكانيان، خستوونە نىو ئايەتەكانەوہ، وەك لە تەفسىرەكاندا ئەوہ ھەبە، عەبدوللای كورپى مەسعوود (خوا لىي رازى بى) گوتوويەتى: ئەو ئايەتە ئاوا دەخوئىرتەوہ، بۆ خوئى دوو سى وشەى لى زىاد كەردوون، كە مەبەست پىي چەمك و روونكردنەوہى مانای ئايەتەكان بووہ].

(ابن عاشور) دەلى: چۆن دەگونجى سوورەتى ئەحزاب زىادەى بوويىت و، ئىستا ديار نەمايى، يان عوسمان (خوا لىي رازى بى) تۆمارى نەكەردىن؟، لە حالىكدا كە ھەموو لەبەر كەرەكانى قورئان (حُفَاطُ الْقُرْآن) و، ھەر چوار خەلىفە راشىدەكان و، تىكراي ھاوہلانى پىغەمبەرى خوا ﷺ مەگەر ئەوہى رىزپەر بووبن، ھەموويان لەسەر ئەوہ يەكدەنگ بوون، كە قورئان ئەوہىە لە موضەفدايبە، [كە بە سوورەتى (الفتاحه) دەست پىدەكات و، بە سوورەتى (الناس) كۆتايى پىدئىت، سەدو چواردە (۱۱۴) سوورەتەو، شەش ھەزارو دوو سەدو سى و شەش (۶۲۶) ئايەتەو، حەفتاو حەوت ھەزارو سەدو نەوہد (۷۷۱۹۰) وشەبەو، سى سەدو بىست و يەك ھەزارو چوار سەدو سى و نۆ (۳۲۱۴۳۹) پىتە، يانى: وشەو پىتەكانى قورئانىشان سەزىمىز كەردوہ]^(۱)، ھەرودھا يەكدەنگ بوون لەسەر

(۱) ئەوہى ئىوان ئەو دوو كەوانەبەراي خۆمە بۆ زياتر روونبوونەوہى مەبەست.

ژمارەى ئايەتەكان، ژمارەكانى ھەندىكىيان لە ھەندىكىيان نىزىكن، [ئەي كىيان، گوتوويەتى: ئەو سوورپەتە ھەفتاۋ دوو ئايەتە، ئەي كىيان دىكە گوتوويەتى: ھەفتاۋ سىيە، ھەك گوتم: دىرژىي و كورتىي رستەكان بوو ھۆي جىاوازىي ژمارەى ئايەتەكانى سوورپەتەك، (دوايى (محمد الطاهر بن عاشور) دەلتى: لە دواي ئەكەدەنگىي ھاوہ لانى پىغەمبەرى خوا ﷺ لەسەر موصەھفى عوسمان، ھىچ داواكارىيەك بۆ ھىچ داواكارىك نامىننەتەو، (واتە: ھىچ قەسەك نامىننەتەو بۆ ھىچ كەسەك)، ئنجا ئەو ھەوالەش كە لە عائىشەو (خوا لىي رازى بى)، ھىتراو، سەنەدەكەي زۆر بىھىزە، ئەگەر گریمان سەنەدەكەيش بەھىز بى، كە (أَبْنُ كَثِيرٍ) سەنەدەكەش بە باش داناو، ئەو تەئويل كەردنەكەي ئاسانەو نىزىكە، ئەو ديارە داكىمان عائىشە قسەي كەردو لە بارەى ھەندىك لە قورئانەو، كە نەسخ بۆتەو لە سوورپەتى (الأحزاب) دا، [واتە: كاتى خۆي بوو، بەلام نەسخ بۆتەو، كە من پىم وانىە كاتى خۆشى ھىچ قورئان نەسخ بووتەو، بەلام ئەگەر ئەو رايە راستىش بى، گرنك ئەوئەيە ئىستا ھىچ ئايەتەك لە قورئاندا نىە كارى پى نەكرى و لابرابى و نەسخ كرابىتەو].

لە تەفسىرى (الكشاف) يشدا ھاتو، دەلتى: ئەو زىادەيش - لە سوورپەتى تەحزاب - كە گىردراوئەو لە عائىشەو (خوا لىي رازى بى)، گوايە لە لاپەرەيەكدا نووسراو لە مالى عائىشەدا بوو، دوايى ئازەلئىكى دابەستە، لە مالى ئەواندا ئەو پەرەيەي خواردو كە ئەو قورئانەي تىدا نووسراوئەو، [ئەو زىادەيەي گوايە لە سوورپەتى (الأحزاب) دا بوو و ئىستا تىدا نەماو،] ئەو ھەلبەستراي رافىزەكان (روافضى) ە، (شيعەي رافىزە) كە تانە لە قورئان دەدەن.

ھەلبەسترانى ئەو ھەوالەش زۆر ئاشكراو ديارە، چونكە ئەگەر ئەو ھەوالە راست بووايە، دەبووايە ئەو لاپەرەيە كە ئەو ئازەلە خواردوويەتى لە مالىەكەي عائىشەدا (خوا لىي رازى بى)، لە سەردەمى پىغەمبەردا ﷺ، ياخود دواي سەردەمى پىغەمبەر ﷺ بووبى، ئەو كاتەش ھاوہ لانى زۆر بوون و، لەبەر كەران (حفاظ) ي قورئانىش زۆر بوون، ئنجا ئەگەر لاپەرەكە قەوتاو، بەلام ئەوئەي لە سىنەو دلى

هاوهدلاندبا بووه ههر ماوه، (دووباره دهیانووسیهوه)، بهلام که هیچ کهس باسی نهوهی نهکردوه، دیاره نهوه ههوائیکی ههلبهستراوه بو تانهدان له قورئان.

نهو قسهیهش که گوایه قورئان زورئکی لی فهوتاوه، نهمه یهکیکه له بنهمایهکانی شیعهی رافیزه، بو نهوهی تانه بدهن له سی خهلیفه راشیدهکان، [که گوایه نهوان وایانکردوه، بهشیک له قورئان، یان زورئک له قورئان بفهوتی، لهبر نهوهی مهدحی علی تیدا بووهو، زهم و سهرزهنشتی نهو سی خهلیفهیهی تیدا بووه (خو لئیان رازی بن)]^(۱)، شیعهی رافیزه گومانیان وایه، دهلین: قورئان له لای پیشهوا ی چاوهردانکراو (المُهْدِي الْمُتَنْظِرِ)ه، نهوه که دواپی قورئان دینتی باری یهك حوشتره.

دهلین: نهو قورئانهی تیتستا لهبر دهستی مسولماناندا ههیه، که شهش ههزارو دوو سهدو سی و شهش تابهته، نهوه کهمیکی قورئانهو (المُهْدِي الْمُتَنْظِرِ)، له ناخیر زهماندا که دینت، قورئان دینتی، قورئانه نهصلیهکه، باری یهك حوشتره!
 نجا خوشم دهلیم:

یهك: له راستیدا هاوهدلاندیک (خو لئیان رازی بن)، که پیغمبری خوا ﷺ نهو ههموو مهدح و ستایشه ی کردوون و، خواش پیش پیغمبر ﷺ نهو ههموو مهدح و ستایشه یان دهکات: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ...﴾^(۱۸) الفتح، واته: به دلنیاپی خوا رازی بوو لهو برودارانهای که له ژیر درهخته کهدا پهیمانیان له گهل تودا بهست، خوا زانی چی له دلاندا ههیه، بویه توخزن و نارامی دابهزانده سهریان...

هاوهدلاندیکی بهرتز که ژمارهیان (۱۴۰۰) کهس بوو له ژیر درهختی (رضوان) دا، که چوار خهلیفه راشیدهکان ههر چواریان له نیویان دا بوون، که خوا نهو ههموو مهدح و ستایشه یان دهکات، پاشان هاوهدلاندی بهرزی پیغمبر ﷺ چ

(۱) نیوان کهوانهکان زیادهی خومه.

بەرژەۋەندىيە كان لەۋەدا بوۋەدا چۆن ئىمان و دىنيان پى دەدات، ئايەتتىكى خوا نادىدە بگرن، ئەۋە بە راستىي گومانىكى زۆر خراپە، لە دىكى زۆر پىس و رەشەۋە دى، لە پىشت پەردەي رەشەۋە تەماشاكردنى ئەۋ ھاۋەلە بەرژانەيە (خوا لىيان رازى بى).

دو: ئەۋ گىپدراۋانە، سەنەدو نىۋەرۆكىشان زۆر لەۋە بېھىزترەدو كەمترە، كە پىشتيان پى بېستى و، رايە كيان لى ۋەرىكىرى، كە پىچەۋانەي راي ھەزاران لە ھاۋەلانى پىغەمبەر ﷺ بى، بە پياۋو ئافرەتەۋە، كە ھەموو قورئانيان لەبەر بوۋە، تەنانت ئەۋ پىشنيارەي عومەر (خوا لىي رازى بى)، كاتى خۇي بۇ ئەۋو بەكرى كرد، كە سوۋرەتەكانى قورئان بخەنە نىۋان دوو بەرگەۋە، كە ھەر ھەبوون، بەلام لە لەۋحى نووسراۋو چەرمى نووسراۋو...ھتتدا بوون، بەلام نەخراپوونە نىۋان دوو بەرگ و نەكراپوون بە موصحف، پىشنيارەكەي لەۋەۋە ھات، كە لە جەنگەكانى ھەلگەراۋان (خُرُوب الرِّدَّة) دا، ئەۋانەي كە قورئانيان لەبەر بوو، ئەھلى قورئان، شارەزايانى قورئان ئەۋانە سەرەپمى سوپاي نىسلام بوون، زۇريان لى كوژران، گوتراۋە: (فَلَمَّا اسْتَحَرَّ الْقَتْلَ بِالْقُرْآنِ)، كاتىك قورئان خوتنەكان، قورئان لەبەرەكان، شارەزايانى قورئان كە سەرە پمى سوپاي نىسلام بوون، نەدەگەرەنەۋە، فیداكاربوون، ئەۋانە زۇريان لى كوژرا، عومەر (خوا لىي رازى بى)، گوتى: ئاۋا بچىتتە دوئى و، ئەۋ جەنگانە بەردەۋام بى، سەرەنجام ھەموو ئەۋانەي كە شارەزاي قورئان، رەنگە زۇريان شەھىد بىن، بەلئى قورئان نووسراۋەتەۋە، بەلام ئەۋە دۋابى مەترسىي ھەيە بۇ سەر ئايندەي پارىزىراني قورئان، كەۋاتە: ئەۋ ھەموو ھاۋەلانى (خوا لىيان رازى بى)، كە ھەموو قورئانيان لەبەر بوۋە، تىستا رىۋايەتتىك و شۋىتەۋارىكى كىۋىلكە، كە سەنەدىكى ۋاي نىە پىشتى پى بېستى، چۆن دژايەتتى ھەلۋىستى ئەۋ ھەموو ھاۋەلانى (خوا لىيان رازى بى) پى دەكرى؟! بە تايەت چۋار خەلىفە راشىدەكان، كە لە سەرووي ئەۋ شۋېھو دوو دلىي و گومانانەۋەن.

سى: پاشان ھەندىك لە شىعەي رافىزە كە ۋا دەللىن^(۱)، بىگومان عەلى كورى ئەبى تالبىش (خوا لىي رازى بى)، ھەر لەسەردەمى ئەۋ سى خەلىفە راشىدانەدا بوۋە، نىجا ئەگەر

(۱) كە تىستا ئەۋ رايە لە نىۋ شىعەدا شتىكى رىزپەرۋ دەگمەنە.

سوورەتتىكىيان لاداوه، ئايەتتىكىيان لاداوه، ئەدى بۆچى عەلى (خواليا پازى بىن)، پۇرۇنك لەه پۇرۇان رەخەنكى نەگرتوھ؟ بەلكو لەھەندىك لەسەرچاوه مېزۇويەكاندا ھاتوھ، كە عەلى (خواليا پازى بىن)، كە ماودىەك دواكەوتوھ لەبەيەت پىندانى ئەبو بەكر، شەش مانكىگى دواكەوتوھ، گوتوويەتى: من خەرىكى قورئان بووم كۆمدەكردەوو، سوورەتەكانم رىز بەند دەكرد، ئنجا نەگەر قورئان كەم و زىادى تىدا ھەبووايە، ئەو كاتە ھەلوئىستى دەبوو.

بەلام وەك ئەمانەتتىكى عىلمىسى دەلېم: من سەرنجى سى لە تەفسىرى شىعەكانم دا كە ھەر ئەو سى تەفسىرەشم لەبەر دەستدان، لەم شۇيئەدا لە بارەى سوورەتى (الاحزاب) ھو، ئەوھم تىدا نەدىتن كە بلىن: سوورەتى (الاحزاب) زىاتر بووو، كەمتر نووسراوھ، ياخود لىي نايدەگىراوھ، ھەرۋەھا بەنسەت كۆى قورئانىشەوھ تىمدا نەبىنن، ھەر كام لە:

۱- تەفسىرى (الميزان)ى (الطبا طبائى).

۲- تەفسىرى (الكاشف)ى (جواد محمد مغنية).

۳- تەفسىرى (غونە)، لە ژىر سەرپەرشتى ناصرى مەكارىمى شىرازىي، كە بە فارسىي نووسراوھ بوست و ھوت بەرگە.

لە ھىچ كام لەو تەفسىرانەدا دوورو نىزىك ئەوھم نەبىنى، ئاماژە بەوھ كرابىن كە سوورەتى (الاحزاب)، لەوھى كە ئىستا ھەيە، لەو ھەفتاۋ سى ئايەتە زىاتر بوووھ، ھەندىكى لى فەرامۇش كراوھ، ياخود لى نەسخ كراوھتەوھ، ياخود لىي نادىدە گىراوھ، شتى وام نەبىنى.

بەلى دەزانم كە ھەندىك لە شىعەى دوازە ئىمامى ئەو پايەيان ھەيەو، لە كىتتەكانياندا ئەوھ باسكراوھ، بەلام لە نىو خۇشياندا لەو بارەوھ مشتومر ھەيە، چونكە بە تەكىد ھەر كەسىك باسى كەم و زىادىي لە قورئاندا بكات، بۆى بە كوفر لە قەلەم دەدرى، دواى ئەوھى خوا دەفەرموئى: ﴿ إِنَّا مَحْنُ زَرْئًا أَلْدِرْكُ وَإِنَّا لَهُ لَحَفَظُونَ ﴾ ۱، الحجر، واتە: ئىمە خۇمان زىكرمان دابەزاندىوھو

خۆشمان پارزەرىنى، ھەر كەس تىك بلىن: قورئان نە پارزىراو، ماناى واىە نەو
 فرمايىشتەى خوا بە درؤ دادەنت و بەس بەو كافر دەبىن، جگە لەوھى كە
 تانە دانە لە پىغەمبەر ﷺ و ھەموو ھاوھ لانى پىغەمبەر (خوا لىيان رازى بىن)،
 بە چوار خەلىفە كانەو بە ھەلى كورى ئەبى تالىبەو لە نىواندا، نجا ئەگەر
 ئەو كوفر نەبىن، بىگومان كوفرو كافر بوون ھەر نىە، چونكە تانە دان لە يەك
 ھوكمى شەرىعت و لە يەك ئايەت، بە كوفر لە قەلەم دەدرى، چ جاي قسەبەكى
 ھىندە زل بكرى! بە ھەر حال ئىستا شىعەى دواز دە نىمامى كەمتر واىە خۆيان
 لەو قسەبە بگنە خاوەن، دەلئىن: ئەو قسەى ھەندى لە خەلكى پىشوو بوو،
 ھەندىك لە (غُلا) ئەوانەى زؤر تىپەرىنەر بوون و، لە بازنەى نىسلام چوونە
 دەرى، قسەى ئەوان بوو، بەلام ئەوانەى ئىستا بە تايەت شىعەى رۆژگارى
 تىمە، مەگەر چؤن دەنا لىيان نەبىستراو، تانە لە قورئان بەدن.

نجا نەو (المُهْدِي الْمُنْتَظَر) ەش كە چاوەرى دەكەن، سەرچاوە مېژوو بىە كان
 دەريانخستەو، ھەندىك لە لىكۆلەرەوانى شىعە خۆشيان دەلئىن: ھەسەنى
 ەسكەرى كە نىمامى يازدەبەمە - ئەو نىمامى يازدەبەم و، رىزبەندىى
 نىمامە كانىش لە راستى دا ئەفسانەبەكە، ئەوانە ھەموويان زانايانى نىسلام
 بوون، وەك ئەبوو ھەنىفەو شافىعى و مالىك و ئەحمەد - سەرچاوە مېژوو بىە كان
 دەلئىن: ھەسەنى ەسكەرى ھىچ وەجەى نەبوو، نە كور نە كچ، چوار سالى
 دواى كۆچى دواى خۆى گوتيان: كورنىكى ھەبەو پەنھامان كردو! بەلام لە
 راستىدا (المُهْدِي الْمُنْتَظَر)، مەھدى چاوەرەوانكراو، بوونى نىەو، شتىكى ئەفسانەبەو
 ھەلبەستراو، دەلئىن: پىش قىامەت دى، بەلام لە داىك نەبوو تاكو دواى بىن،
 بەداخەو ەش خەلكىكى زؤر چاوەرى شتىك بگەن، كە بوونى نىە!

✱ دهرسى يه كه م ✱

بیتاسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه ههشت (۸) نایهت ده‌گرتیه خوئی له: (۱ - ۸) که تییاندا، چوار (۴) بابهقی گهوره و گرنگ خراونه روو:

۱- خوای کارزان بو جاری یه‌که‌م له‌م سووره‌ته‌دا به: ﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيَّ﴾، پیغه‌مبه‌ری کو‌تایی موحه‌مه‌د ﷺ دواندوه، که سه‌رجه‌م له‌م سووره‌ته‌دا، پینج جارن خوا ﷺ به ﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيَّ﴾، پیغه‌مبه‌ری کو‌تایی موحه‌مه‌د ﷺ ده‌دویتی، له‌م یه‌که‌م جاره‌دا، خوا فه‌رمانی پیکردوه به پاریزکاری و، به قسه‌نه‌کردنی کافرو ده‌غه‌له‌کان و، شوینکه‌وتنی په‌یامی خوای په‌روه‌ردگاری و، پشت به‌خوا به‌ستن، له‌نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۳) دا نهمه‌هاتوه.

۲- خوا رایگه‌یاندوه که هیچ پایوتک، دوو دلی نین و، نافرته‌تی ظیهار لیکراو دایکی میرده‌کانیان نین و، کورانی ته‌به‌ننیی کراویش، کوری کورگره‌کانیان نین و، فه‌رمانیشی پیکردوون که دادگه‌ریی نه‌ویه، به‌ناوی بایانه‌وه بانگیان بکه‌ن و، نه‌گه‌ر بابیشیان زانراو نه‌بوو، برای تاینی و دوست و نیزیکیان و، قسه‌ی زاریش که به‌هه‌له‌ده‌کری، زبانی نیه، نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی نیو دلی له‌گه‌لدا نه‌بی، نهمه‌ش له‌نایه‌ته‌کانی: (۴ - ۵) دا هاتوه.

۳- راگه‌باندنی نه‌و راستیه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ بو برواداران، له‌خوایان لیان له‌پشته‌رو هاوسه‌رانیشی دایکیان، خزمانیش بو میراتگرتن له‌یه‌کدی، له‌پشته‌رن له‌برواداران و کوچه‌کران...، نه‌میش له‌نایه‌تی شه‌ش (۶) دا هاتوه.

۴- باسکردنی به‌لین و په‌یامی پته‌و وه‌رگرتنی خوا، له‌پیغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ و نووح و نبیره‌ایم و مووسا و عیسا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، تا‌کو سه‌ره‌نجام راستان لیان به‌پرس‌رته‌وه‌و، بی‌بروایانیش نازاری به‌نیشی بو ناماده‌کراویان به‌چیزن، نهمه‌ش له‌نایه‌ته‌کانی (۷-۸) دا هاتوه.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُطِيعُوا الْكُفْرَانَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾ وَأَتِمُّوا مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرِجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۖ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾ ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَمَاؤُنُوكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ ۗ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ ۚ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥﴾ الَّذِينَ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِن أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ ۖ إِلَّا أَن تَقُولُوا إِنَّا وَلِيُّكُمْ مَعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ ۚ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِيَسْتَلِ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾

مانای دەقوا دەقی ئایەتەکان

(بە ناوی خۆی بە بەزەیی بەخشنده، ئەهی ینگەمبەر! پارێز لە خوا
 بکەو، بە قسەیی بپیروا و موناڤیقه‌کان مەکە، بێگومان خوا زانای کارزانە ^(١)
 هەرۆه‌ها شوێن ئەو (پەيام)ە بکەوه که له پەرۆه‌ردگارتەوه بۆت س‌روش دەک‌ری،
 بە‌راستی خوا بە‌وه‌ی دە‌یکەن شاره‌زایه ^(٢) تەنیا پشتیش بە خوا بە‌سته‌و،
 خوا بە‌سه پارێزه‌رو کار پ‌ن سپێردراوین ^(٣) خوا دوو د‌لی بۆ هیچ پ‌یاویک
 له هه‌ناویدا دانە‌ناون و، ئەو هاوسه‌رانه‌شتانی نه‌کردوونه دا‌یکتان که ظیهاریان
 ل‌ئده‌که‌ن و، بە کو‌ر گیراوه‌کانیشتانی نه‌کردوونه کو‌رانتان، ئەو (قسە‌ی)ه‌تان، تەنیا
 قسە‌ی خۆتانە بە زارتان دە‌یل‌ن و، خواش تەنیا ه‌ه‌ق و راستیی دە‌فه‌رموی
 و، تەنیا ئە‌ویش راسته‌ ری پ‌یشان دە‌دات ^(٤) (ئە‌وانه‌ی بە کو‌رتان گ‌رتوون)
 بە ناوی بابە‌کانیان‌ه‌وه بانگیان بکەن (پ‌ال‌ئان‌ده‌نه ل‌ای ئە‌وان) ئە‌وه له‌ل‌ای خوا
 داد‌گه‌رانه‌ترو راسته‌، ئنجا ئە‌گه‌ر بابە‌کانیشتان نه‌زانی، ئە‌وه براتانن له‌ ئ‌یین
 داو د‌ۆست و ن‌یزیکتانن و، بە ه‌ۆی ئە‌وه‌شه‌وه که (له ک‌اتی د‌واندا) هه‌له‌ی ت‌یدا
 ده‌که‌ن، گ‌وناختان ناگات، بە‌لام (ک‌اتیک گ‌وناختان ده‌گات) که به‌ ئە‌نقه‌ست له
 د‌له‌کانتان‌ه‌وه ب‌ی و، خواش ل‌ی‌ورده‌ی به‌ به‌زه‌یه ^(٥) ینگەمبەر ^(ﷺ) بۆ ب‌رواداران
 له خ‌ۆیان ل‌یان له پ‌شتره‌، (به‌ خ‌ۆش‌ویست‌ران و پ‌ر‌زلیگ‌یران و فه‌رمانب‌ه‌ری، ش‌ایسته
 تره‌) و هاوسه‌ره‌کانیشی دا‌یکانیانن و، خ‌اوه‌ن خ‌زمايه‌تییه‌کانیش له (خ‌وکمی)
 ک‌تیبی خ‌وادا، له ب‌رواداران و ک‌ۆچکه‌ران له به‌ک‌دی له پ‌شترن (بۆ م‌یراگ‌رتن)،
 م‌ه‌گه‌ر چاکه‌یه‌ک له‌گه‌ل د‌ۆست و ن‌یزیکانتان دا بکەن (وده‌ک هاوک‌اری م‌اد‌دی
 و پشتیوانیی م‌ه‌عنه‌ویی)، ئا ئە‌وه له ک‌تیب (له زانیاری خوا) دا نووسراوه ^(٦)
 یادیش بکەوه ک‌اتیک په‌یمانی پ‌ته‌ومان له ینگەمب‌ه‌ران وه‌رگ‌رت، ه‌ه‌روه‌ها له
 ت‌ۆو له نووح و ن‌یبراهیم و مووسا و ع‌یس‌ای کو‌ری م‌ه‌ریه‌م، به‌ل‌ین و په‌یمانیکی
 پ‌ته‌ومان ل‌یوه‌رگ‌رتن (له‌سه‌ر گه‌یان‌دن په‌یامی خوا) ^(٧) تاکو (سه‌ره‌نجام) خوا

له راستان له باره ی راستیانه وه بپرستی و، بو بیروایانیش نازارتکی به نیشی
 ناماده کردوه (۸).

نیشکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(جَوْفِهِ): (الْجَوْفُ: بَاطِنُ الْإِنْسَانِ، صَدْرُهُ وَبَطْنُهُ وَهُوَ مَقَرُّ الْأَعْضَاءِ الرَّئِيسِيَّةِ
 عَدَا الدُّمَاغِ)، (جَوْفٌ) واته: نیوه وهی مرؤف، سینهو سکی، که نشینگه ی نه نامه
 سه ره کییه کانی جهسته به، جگه له میشک، به کوردیی هه ناوی پتی ده لئین.

(تَظَاهَرُونَ مِنْهُنَّ): (الظَّهَارُ: أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لَامْرَأَتِهِ: أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهَرِ أُمِّي)، واته:
 (ظَهَارٌ) نه وه به که پیاویک میردیک به ژنه که ی خو ی بلتی: تو وه ک پشتی دایکم
 وای، نجا چ به پشتی دایکی بچوینتی، چ به هه ره نه نامیکی دایکی بچوینتی،
 له بهر نه وه ی دایکی لئی قه ده غه به، واته: تو ش له من قه ده غه ی، که نه وه
 سه ره نه جامه که ی بریتی بوو: له لیک جیا بوونه وه، نه گهر نه وه که سه په شیمان
 نه بیته وه وه که فارهت نه دات، وه که له سه ره تای سووپردتی (المجادلة) دا خوا
 باسیر کردوه.

(أَدْعِيَاءُكُمْ): (جَمْعُ دَعَى، وَهُوَ الَّذِي يُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ)، (أَدْعِيَاءٌ) کوی (دعی) ه،
 (دعی) یش بریتیه له وه که سه ی که پال ده درتیه لای جگه له بابی خو ی.

(وَمَوْلَاكُمْ): (الْوَالِي وَالْمَوْلَى: يُسْتَعْمَلَانِ فِي مَعْنَى الْقَاعِلِ، الْمُوَالِي، وَالْمَفْعُولِ وَالْمُوَالِي،
 وَيُسْتَعَارُ الْوَالِي لِلْقُرْبَى مَكَانًا وَنَسَبَةً وَدِينًا)، وشه ی (ولی ومولی) به کار ده هتیرین هه م
 بو مانای بکه ره، هه م بو مانای به رکار، نه گهر بو بکه ره بئ، نه وه کاته (ولی،
 ومولی) ده بن به (موالی) یانی: که سیک که نیزیکه له که سیک، که سیک که سیک
 به دۆست ده گرتی، یان سه ری ده خات، پشتی ده گرتی، نه گهر به مانای (مفعول
 به) یش بئ، نه وه کاته، واته: (موالی) یانی: که سیک که نیزیکه ی تیبی لئ ده کرتی
 وه، دۆستایه تیبی ده کرتی وه، پشتیوانی لئ ده کرتی، وشه ی (ولی) یش بو نیزیکی

ده خوازریت‌هوه له پرووی شوینته‌وه نیزیک بی، یاخود له پرووی کاته‌وه، یان له پرووی دینه‌وه، یان له پرووی ره‌چه‌له‌که‌وه.

(تَعَمَّدَتْ قُلُوبَكُمْ): واته: دلتان به نه‌نقه‌ست بیلن، (العَمْدُ: قَضُ الشَّيْءِ وَالِاسْتِنَادُ إِلَيْهِ)، (عَمَد) بریتیه له‌وهی ئینسان شتیک به نامانج بگری و، پستی پی به‌ستی.

(مَسْطُورًا): (أي: مُثَبَّتًا مَحْفُوظًا، وَجَمْعُ السَّطْرِ: أَشْطَرُ وَسَطُورٌ وَأَسَاطِيرُ وَأَسْطَارٌ، مَسْطُورًا: أَي مَكْتُوبًا)، واته: چه‌سپاوه و، پاریزراوه له کتیبی خوادا واته: مه‌ست پتی زانباریی خوای په‌روه‌ردگار، (سطر) یانی: دپ، به (أَشْطَرُ وَسَطُورٌ وَأَسَاطِيرُ وَأَسْطَارٌ) یش کۆده‌کریته‌وه، (أَسْطُورَة) ش ههر له‌وه‌وه هاتوه (أَسْطُورَة)، واته: شتیک که نو‌سرابیت‌هوه و نه‌فسانه بی، به (أساطیر) کۆ ده‌کریته‌وه.

(مِيثَاقًا): (أَوْثَقْتُهُ: خَدَدْتُهُ، الْوَثَاقُ وَالْوَثَاقُ: إِسْمَانٌ لِمَا يُوثَقُ بِهِ الشَّيْءُ، وَالْمِيثَاقُ: عَقْدٌ مُؤَكَّدٌ بِيَمِينٍ وَعَهْدٌ)، ده‌گوتری: (أَوْثَقْتُهُ) واته: توندم کرد، قایمم کرد، (وِثَاقٌ) و وِثَاقٌ) هه‌ردوکیان ناون بو شتیک که شتیکی پی به‌ستریته‌وه، به‌لام (میشاق) بریتیه له گریبه‌ستیکی جه‌خت له‌سه‌ر کراو، به هۆی سویند و په‌یمان به به‌کدی دانه‌وه.

(غَلِيظًا): (الغِلْظَةُ ضِدُّ الرِّقَّةِ، وَأَصْلُهُ أَنْ يُسْتَعْمَلَ فِي الْأَجْسَامِ، لَكِنْ قَدْ يُسْتَعَارُ لِلْمَعَانِي كَالكَبِيرِ وَالكَثِيرِ)، (غَلِيظَةً) پیچه‌وانه‌ی (رِقَّة) به، (رِقَّة) واته: نه‌میسی و ناسکی، به‌لام (غَلِيظَةً) واته: زبری و قه‌به‌یی و، له نه‌سلدا له شتی به‌ره‌هست و جه‌سته‌ییدا به‌کاردی، به‌لام جاری واشه ده‌خوازریت‌هوه بو مانایه‌ک وه‌ک گه‌وره‌و زور، وشه‌ی (غَلِيظٌ) له جیاتی ته‌و دوو واتایه‌ش جاری وا هه‌یه به‌کاردی.

هوئی هاتنه خوارهوهی نایه تکان

۱- هوئی هاتنه خواری نهم رسته موباره کهی ده فهرموی: ﴿ اَدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوْا اَبَاءَهُمْ فَاٰخِرُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلٰيَكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا اَخْطَاْتُمْ بِهٖ، وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥٠﴾

لهوبارهوه نهم دوو ریوايه ته دینین:

یه کهم: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: ﴿ اَدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ﴾) (أخرجه أحمد: ٥٤٧٩، والبخاري: ٤٧٨٢، ومسلم: ٢٤٢٥، والترمذي: ٣٢٩٠).

واته: عهبدو لآی کوری عومهر (خوا لتيان رازی بن)، ده لئ: زهیدی کوری حاريسه، [کۆيلهی نازادکراوی پیغهمبه ری خوا ﷺ] تیمه ههر به زهیدی کوری موحه ممه د بانگمان ده کرد^(۱)، هه تا قورئان دابه زی ﴿ اَدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ﴾، واته: به ناوی بابیانوه بانگیان بکهن. (دواي دابه زیني نهم نایه ته ههر ده یانگوت: زهیدی کوری حاريسه).

دووهم: (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ مِنْ أَمْرِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ ﷺ أَنَّهُ كَانَ فِي أَخْوَالِهِ بَنِي مَعْنٍ مِنْ بَنِي ثَعْلَبٍ مِنْ طَيْءٍ، فَأَصِيبُ فِي غَلْمَةٍ مِنْ طَيْءٍ، فَقَدِمَ بِهِ سَوْقَ عِكَاطٍ، وَأَنْطَلِقَ حَكِيمُ بْنُ حِرْزَامٍ بِنِ خَوْلِدٍ إِلَى عِكَاطٍ يَتَسَوَّقُ بِهَا، فَأَوْصَتْهُ عَمَتُهُ خَدِيجَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَيُّ يَبْتَاعُ لَهَا غُلَامًا ظَرِيفًا عَرَبِيًّا إِنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ ... ثُمَّ إِنَّهُ خَرَجَ فِي إِبِلٍ (عبدالمطلب) إِلَى الشَّامِ فَمَرَّ بِأَرْضِ قَوْمِهِ، فَعَرَفَهُ عَمَّهُ فَقَامَ إِلَيْهِ... الخ^(۲)).

(۱) کاتی خوئی پیش پیغهمبه رابه تیی پیغهمبه ر ﷺ، وهک کۆيله کهوتبووه ژیر دهستی، دوايي نازادی کردبوو و کردبووی به کوری خوئی، که نهوه پلهو پیگهیهک بووه به ههموو کهس نه دراوه.

(۲) الدر المنثور: ج ٦، ص ٥٦٣ و ٥٦٤، ونسبه لابن مردويه.

واتە: عەبدوئىللاي كۆپى عەبباس (خوالتىيان رازى بىن) دەلتى: بەسەرھاق زەبىدى كۆپى حارىسە بەو شىۋەيە بوو: لە لاي خالەكانى بوو لە بەنى مەئىنى بەنى سەعلەبە لە (طىيە)، (ھۆزى طىيە) كە (حاتم الطائى) لەوان بوو، لەگەل كۆمەلىك گەنجدا دەگىرى^(۱)، دەكرىتە كۆيلەو دەھىترى بۆ بازارى عوكاظ، ھەكىمى كۆپى ھىزامى كۆپى خوھىلىدىش دەچى بۆ بازارى عوكاظ بۆ شت كرىن، پوورى (خەدىجەي كچى خوھىلىد) پاي دەسپىرتى كۆپىكى عاقل و نەجىبى عەرەبى لە بە كۆيلەكراوان بۆ بكرى، نەگەر دەستى بگەوى، (نەوېش زەيد دەكرى، خەدىجەش خوالتىيان رازى بىن، دەبىبەخشى بە ھاوسەرەكەي موھەممەدى كۆپى عەبدوئىللاي كۆپى عەبدولموتتەلىب)...

جارتىك زەيد لەگەل ھوشترەكانى عەبدولموتتەلىب دا (كە مەبەست پىتى كاروانە) دەچى بۆ شام، بە لاي سەر زەمىنى خەلگەكەي خۇيدا رەت دەبى، مامى دەپناسىتەوھ.

ئىجا ھەلدەستىتەوھ بۆ لاي لىتى دەپرسى: تۆ كىتى؟ كۆيلەي فلانكەسم، لە كوئى؟ لە فلان شوئىن، بەسەرھاقى خۆي بۆ دەگىرتەوھ، نەوېش ماچى دەكات و دەلتى: تۆ برازاي منى، بابى بانگ دەكات، بابى ناوى (ھارثە بن شراھىل) بوو، داپكىشى ناوى (سۇغدى) بوو، لىتى دەپرسى تۆ كىتى؟ ناوى خۆي دەلتى، داپكىت ناوى چىيە؟ دەلتى: ناوى (سۇغدى) يە، ئىجا بابى و براھەكى لەگەلى دەچن بۆ مەككە، دواي ئەوھى كە لەوسەر دەگەرتەوھ، داوا لە موھەممەد دەكەن كە بىئانداتەوھ، دەلتىن: ئەوھ كۆپى ئىمەيە، كاتى خۆي بە ستەم گىراوھو بە كۆيلەكراوھ، ئىمە ھۆزىكى ئازادىن، موھەممەدىش دەلتى: چى دەلتىن: ئەگەر سەرپىشى بگەم؟ دەلتىن: شىتىكى زۆر باشە، كە سەرپىشى دەكات، زەيد دەلتى: من لە لاي موھەممەد دەمىنەوھ، بابى و مامى و براى سەرزەنشتى دەكەن، دەلتىن: چۆن كۆيلايەتى ھەلدەبۇزىرى بەسەر ئازادىداو، بىگانە بەسەر باب و مام و خزمدا؟ نەوېش دەلتى: ئەو رەوشت و ئاكارە جوانانەي لەو پىاھوم

(۱) لە لايەن كۆمەلىك خەلگەوھ كە رىكرو دز بوون، ئەو كاتە عادت وا بووھ.

بینیون، له که سم نه بینیون، بویه چه ز ده کهم له خزمهت نه ودا بم و لئی نیزی که بم، موحه ممه دیش له به رانبر نه ودا نازادی ده کات، بابی و مامی و خه لک کۆده کاته وه، ده لئ: ئیوه شایه دبن، نازادی ده کهم و ده شیکه م به کوری خۆم، ئیدی باب و مام و برایه که ی ده لئین: ئیستا دلمان تاسووده یه، ئیدی زهید نازاده و کوری موحه ممه ده.]

(۲) - دهر باره ی هاتنه خواره وه ی نه م نایه ته: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَرْوَاجُهُمْ أَمْثَلُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَّائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾﴾

نه و گنبدراوه ی هه به یه:

عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: لَبِثَ الْمُسْلِمُونَ زَمَانًا يَتَوَارَثُونَ بِالْهَجْرَةِ، وَالْأَعْرَابِيُّ الْمُسْلِمَ لَا يَرِثُ مِنَ الْمُهَاجِرِ شَيْئًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَرْوَاجُهُمْ أَمْثَلُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَّائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾﴾، فَحَلَطَ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَصَارَتْ الْمَوَارِيثُ بِالْمَلِكِ^(۱).

واته: قه تاده ده لئ: مسولمانان ماوه یه که مانه وه به کۆچکردن میراتیان له یه کدی ده گرت، (که یتغه مبه ر ﷺ کۆچکه ران و پشتیوانانی کردبوونه برای یه کدی)، به لأم نه عرابیی مسولمان که کۆچی نه کردبوو، میراتی له برا، یان له خزمه کۆچکه ره که ی نه ده گرت، دوایی خوا ﷺ نه م نایه ته ی ناردده خوار، که ده فهرموئ: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَرْوَاجُهُمْ أَمْثَلُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا

(۱) أخرجه الطبري: ج ۲۱، ص ۱۵۷، رقم: ۲۸۳۶۶، الإستيعاب في بيان الأسباب: ج ۴، ص ۸۳، قلنا: وهذا مرسلٌ صحيح الإنسان.

إِنَّ أَوْلِيَاءَكُمْ مَعْرُوفًا كَمَا كَانَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾، نىدى
 لەو كاتەووە بېروداداران بە ھۆى دىنەووە مىراتيان لە يەكدى دەگرت، نەك نەو
 بىرايەتییە كاتییەى كە پىشتەر پىغەمبەر ﷺ لە نىوانیاندا دروستى كىردبوو، بە
 ھۆى بارودۆخىكى تايەتەووە، چونكە كۆچكەرەن، لە شوئى خۆيان و لە نىو خزم
 و كەسيان ھەلقە نابوو، و پىغەمبەر ﷺ ھەك قەرەبوو كىردنەووە، نەوھى بۆ كىردن.

مانای گىشتىيى ئايەتەكان

خو ﷺ ئەم سوورەتى (الاحزاب) - كە ھەك پىشتەر باسماں كىرد، لە كۆتايى
 سالى پىنجەمى كۆچىدا دايەزاندا - جگە لە باسى جەنگى خەندىق، كە جەنگى
 ئەحزابىشى پى دەگوتىرى، و جەنگى بەنوو قورەيزە، كۆمەلەك ياساى دىكەشى
 تىدا خستوونە روو، كە زياتر پەيوەستن بە بوارى كۆمەلەك تىسى و خىزانيى، بە
 تايەت پىغەمبەر ﷺ، و ھاوسەرە بە رىزەكانى و مالى پىغەمبەرى خو ﷺ، و
 چۆنيەتسى مامەلە كىردن لەگەل ھاوسەرانى پىغەمبەر ﷺ و مالى پىغەمبەر ﷺ،
 ھاموشۆ و نان و خواردن و دانىشتن، ھەرودھا باسى بەرگ و پۆشاكى ئافرەتان و،
 ھاوسەرانى پىغەمبەر ﷺ دەبى چ جۆرە ئاكارو رەوشت و ھەلسوكەوتىكيان ھەبى
 كە شايسەتى نەو پىگەو پاىە بەرزە بى، ھەيانە، كە برىتيە لە ھاوسەرى
 پىغەمبەر ﷺ، سەرەتا خو ﷺ دەفەرموى: (بسم الله الرحمن الرحيم) بە ناوى
 خواى بە بەزەيى بەخسندە، واتە:

(١) - ئەم كارە بە ناوى خوا دەستپىدەكەم.

(٢) - ئەم كارە بۆ خوا دەكەم.

(٣) - بە پى شەرى خو ئەنجامى دەدەم.

(٤) - ئەم كارەم بە يارمەتيدان و ئاسانكارىيى خوا دەكەم، نەك بە شان و شەوكتى خۆم.

تنجا خوا به پیغمبر ﷺ ده فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ أَنْتَ اللَّهُ وَلَا تُطِيعُ الْكُفْرِينَ وَالْمُشْفِقِينَ﴾، نهی پیغمبر ﷺ پارتیز له خوا بکه، پارتیزکارانه مامه له که له خوی پوره ردگادا بکه و، به قسهی کافردکان و مونا فیه کان مه که، بؤان ملکه چ مه به و فرمانبه ریان مه که، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾، به دنیایی خوا له نه زده وه زاناو کارزان بووه، زانا بووه له فره مایشته کانی دا و، کارزان بووه له کاره کانیدا.

﴿وَأَتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾، شوین نه وه ش بکه وه که له پوره ردگار ته وه بوټ سروش ده کړی، بوټ ده نیردری، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾، به دنیایی خوا شاره زای کرده وه کانتانه، به وهی که ده یکه ن شاره زایه و ناگاداره.

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، پشتیش هر به خوا به هسته و، خوا به سه که پشت پی به ستراوو کار پی سپی دراو بی، (وکیل) له سهر کیشی (فعلیل) ه، به لام به مانای (مفعول) ه، (وکیل) واته: (موکول ایله)، که سیک که کاری پی ده سپی دری و به سهر پرشتیار داده نری، واته: خوا به سه کار پی سپی درای تو و سهر پرشتییکاری تو بی.

تنجا دوی نهو نامازه راسته و خوږیه بو پیغمبر ﷺ، خوی پوره ردگار دپته سهر خستنه پووی هه ندیک شتی دیکه، که پیویست به راستکردنه وه بوون و، پیویست به هه لوه شاننده وه بوون و، هه ندی عادهت و نه رتی نه قامی، ده فرموی:

﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَتَيْنِ فِي جَوْفِهِ﴾، خوا بو هیچ پیاویک دوو دلی له نیو هه ناویدا دانه ناون، له و باره وه که نه م رسته فورثانییه بوچی هاتوته خوار؟ باسکراوه، گوايه: که سیک هه بووه، یان دوو که س هه بوون له نیو شاری مه که که، لاقی نه وه یان لیداو هه که دوو دلیان هه ن و، زور زیرهک و هویشیان و به هه ردوو دل هه کانیسیان ده قامن.

له هه ندی پیاویه تی دیکه دا هاتوه گوتوویانه: موحه ممه ده ﷺ په نگه دوو دلی هه بن، به لام خوا ده فرموی: خوا بو هیچ پیاویک دوو دلی له نیو هه ناویدا

دانهانوں، ہندیکیش دہلین مہ بہست پتی نہوہ بووہ، کہ وہک چوں مرؤف دوو دلی نین، بہ ہمان شیوہش نابی کوری دوو بابان بی، دہبی کوری بابیک بی، واتہ: نہمہ دہفہرموی: خوا بو ہیچ پیاویک دوو دلی دانهانوں، بوہش باسی پیاو دہکات، چونکہ دہیہوی نہرتی: بہ کور گرتن (تبئی) ہلبوہ شیتتہوہ، واتہ: وہک چوں ہیچ پیاویک دوو دلی نین، بہ ہمان شیوہش ہیچ کوریکی دوو بابی نین، کہواتہ: ہر کہسہ با پال بدرتہ لای بابی خوئی و، نہو عادت و نہرتی کہ لہسہردہمی نہفامی دا بووہ، دہبی ہلبوہ شیتتہوہ.

﴿وَمَا جَعَلْ أَرْوَاحَكُمْ الَّتِي تَنْظَهُرُونَ مِنْهُمْ أَمْهَتِكُمْ﴾، نہو ہاوسہرانہشتان کہ ظہاریان لی دہکەن، خوا نہوانی نہکردوتہ دایکان تیوہ، واتہ: میردیک کہ ظہار لہ ژنہکہی دہکات و دہلیت: تو وہک پشتی دایکم وای، بہو قسہیہ ژنہکہی نابتہ دایکی و لی قہدغہ نابی، بہلکو دایکیان ہر نہوانہن کہ نہوانیان بووہ، وہک لہ سووردتی (المجادلہ) دا دہفہرموی: ﴿إِنْ أَمْهَتُمْ إِلَّا الَّتِي وَلَدْتَهُمْ﴾، دایکیان ہر نہوانہن کہ نہوانیان بووہ، ﴿وَمَا جَعَلْ أَرْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ﴾، ہر وہا نہو کورانی کردووتانن بہ کورانی خوٹان، خوا نہیکردوون بہ کورانی تیوہ، (أرعیاء) کوی (دعی) ہ، (دعی) یانی: (الإبن المتبئی) کوریکی کہ بہ کوری کہسیکی دیکہ کراوہ، ﴿ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ﴾، نہوہتان ہر قسہیکہ بہ زاری خوٹان دہلین، ﴿وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾، خواش تہنیا ہق دہفہرموی، ہق واتہ: شتی چہسپاو و راست، ہر نہویش خہلک بہرہو پتی راست، پتہمایی دہکات، (سبیل) یانی: پتی راست، راستہ پتی، ﴿ادْعُوهُمْ لِأَسْمَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، نہو کورانہ کہ بہ کورتان کردوون، بہ کوری خوٹانتان کردوون، کوری تیوہ نین، بانگیان بکہن بو لای بابیان، واتہ: پالیان بدہنہ لای بابیان، نہوہ لہ لای خوا دادگہرانہترہ، ﴿فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا أَسْمَاءَهُمْ فَاِخْرَجُونَهُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ﴾، نچنا نہگہر بابہکانتانیاں نہزانی و نہناسی، نہوہ براتانن لہ دین دا، دوست و نیزیکانتانن، ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾، لہوہشدا کہ بہہلہ دہیلین بہسہر زمانتان دتی، گوناہتان ناگاتنی،

﴿وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾، به لأم نهوهی که دلتان به نهقهست پرووی تنی دهکات و، دهیکاته تامانچ، لهسهر نهوه گوناھبار دهبن، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، خواش ههمیشه لیئوردهی میوره بان و به بهزهیی بووه.

ننجا که له هه لوه شانندنهوهی دوو نه ریتی نه فامیی بووه، یه کهم: عاده تی ته به نسی، دووهم: ظیهار کردنی میردی له ژنی، دیته سهر بابته ستیهم:

دهفه رموی: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِمْ﴾، پتغه مبه ر ﴿بِوَيْبِرِوَادَارَانِ﴾ له خویمان لییان له پیشتره، واته: له پرووی خوشویستنهوه، له پرووی ریژگرتنهوه، له پرووی به فسه کردنهوه، له پرووی فیداکاریی له پیناودا کردنهوه، له ههموو پروویه کهوه، ده بی له خویمان نیزیکتری بزنان، به شایسته تری بزنان، که خوشیانی بوئی، ﴿وَأَرْوَجُهُ أَهْلَهُمْ﴾، هاوسه ره کانیشی دایکیانن، هاوسه ره کانی پتغه مبه ر ﴿بِوَيْبِرِوَادَارَانِ﴾ له حوکمی دایکانی بروادارانن، ننجا نایا ته نیا دایکانی پیوانی برواداران، یاخود هی نافره تانی برواداریشن؟ له و باردهوه راجیایه که هه یه، ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾، خاوهن خزما یه تیه کانیش له کتیبی خوادا له حوکمی کتیبی خوادا، هه ندیکیان له پیشترن له هه ندیکیان، واته: نه وان له نیو خویناندا له یه کدی له پیشترن، بو میرات له یه کدی گرتن، له کئی؟ ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾، له برواداران و له کوچکه ران، ﴿إِلَّا أَنْ تَعْلَمُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا﴾، مه گهر بتانه وی چاکه یه که له گه ل دوسته کانی خو تان دا بکه ن، پیش نهوهی کابرا بری، بو یه هه یه وه سیهت بکات: نهوه نده ماله ی من بدن به فلانکهس، که دوسته تی و هاوه ل و ناسیایه تی و خوشی ده وی، ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾، نهوهش له کتیبیدا نووسراوه، تو مارکراوه، چه سپتزاوه، له کتیبیدا نایا مه بهست پیی قورنانه؟! یاخود مه بهست پیی زانیاری خوای په روه ردگاره، که له قورناندا به (لوح محفوظ، کتاب مبین، امام مبین)، ته عبیرکراوه؟ واپنده چنی مانای دووهم راستربن که مه بهست پیی زانیاری خوایه، چونکه نهوهی پیشی باسی: (کتاب الله) ی کرد: ﴿بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾، که به ته نکید نهوه یان مه بهست پیی کتیبی خوایه، واته: نه و

کتیبہ‌ی که قورنانه و ده‌خوینرتیه‌و نووسراوه‌ته‌وه، به‌لام نه‌وی دیکه ده‌فهرموی: ﴿كَانَ فِي آلِ كَتِيبٍ مَسْطُورًا﴾، نه‌مه ده‌یگینرتیه‌وه بو‌ابردوو، نه‌وه له نه‌زه‌له‌وه له کتیبی خوادا، له زانیاری خوادا، تۆمار کراوه، به‌لام که بو‌ماوه‌یه‌کی کاتیبی پیغهمبه‌ر ﷺ وایکرد که کۆچکه‌ران میرات له پشتیوانان بگرن، که برابریه‌یان له نیواندا هه‌بووه و، میراتیان له یه‌کدی ده‌گرت، نه‌وه شتیکی کاتیبی بوو، له‌به‌ر حاله‌تیکی ناچاری بوو، که پیغهمبه‌ری خوا ﷺ به‌و شیوه‌یه‌ی کرد، به‌لام دوی تیبه‌رینی نه‌و حاله‌ته‌ ناچاریه، وه‌زعه‌که گینردایه‌وه بو‌حاله‌ته‌ ناسایی و سروشتیه‌که‌ی خو‌ی، که له زانیاری خوادا به‌و شیوه‌یه‌ بووه، واته: نه‌وه‌ی که پیغهمبه‌ر ﷺ کردبووی نه‌م نایه‌ته‌ موباره‌که، نه‌وه‌ی نه‌سخ کرد، که له نایه‌تی کۆتایی سوورده‌تی (الأنفال) یشدا، هه‌مان مه‌به‌ست هه‌ر هاتوه: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَابِ جُرُومًا وَجَاهِدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَرْحَامُ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (۷۰) واته: نه‌وانه‌ی بریویان هیناوه و، دواتر کۆچیان کردوه، له‌گه‌ل تبه‌وه‌دا تیکۆشاون، نه‌وانه‌ش له تبه‌وه‌ن، به‌لام خاوه‌ن خرمايه‌تبه‌یه‌کان له کتیبی خوادا له یه‌کدی له پیشترن، (واته: بو‌میرانگرتن)، بیکومان خوا بو‌هه‌موو شتیکی زانابه.

وا پنده‌ چن سوورده‌تی (الأنفال) که له کاتی جه‌نگی به‌دردا دابه‌زیوه، پیشتربووبن، دوابی لیره له سوورده‌تی (الأحزاب) دا که له کاتی جه‌نگی نه‌حزاب دا دابه‌زیوه له کۆتایی سالی پینجه‌می (5) کۆچیدا، روونتر خوی به‌رزو پاک نه‌و حوکمه‌ی راگه‌یانده‌وه.

نجا له بابته‌ی کۆتایی دا خوا ده‌فهرموی: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ﴾، یاد بکه‌وه! که په‌یمانی پته‌ومان له پیغهمبه‌ران وه‌رگرت، په‌یمانی چی لبه‌وه‌رگرتن؟ په‌یمانی نه‌وه که په‌یمانی خوا بگه‌به‌نن، په‌یمانی نه‌وه که خه‌لک بو‌ته‌نیا خوا په‌رستی بانگ بکه‌ن و، په‌یمانی نه‌وه که بو‌پابه‌ندی به‌رنامه‌و شه‌ریعه‌تی خواوه بانگیان بکه‌ن و، نه‌و شه‌ریعه‌ته‌ له ژبانی تابه‌تیبی و خیرانیی و کۆمه‌لایه‌تیبی خو‌یاندا به‌رجه‌سته‌ بکه‌ن، بو‌نه‌وه‌ی بینه‌ سه‌ر مه‌شق بو‌خه‌لک، نه‌و په‌یمانه‌ی

لیتوہرگرتن، ﴿وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾، دواى ئەوہى كە خوا بە گشتیى باسى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەكات، ئنجا بە تايبەتى باسى ئەو پىنج (5) يان دەكات، بەلام موحەممەد ﷺ پيش ھەموويان دەخات، لەبەر ئەوہى سەرورەرى پىغەمبەرانە، واتە: ياد بکەوہ کاتىک پەيمانى پتەومان لە پىغەمبەران وەرگرت و، بە تايبەت لە تۆ و لە نووح و، ھەرورەھا ئىبراھىم و مووسا و عىساى کورى مەريەم، ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْهُمُ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾، پەيمانىكى پتەوو قايىم و قەبە و مەحکەمان لى وەرگرتن، (غليظ) واتە: زۆر پتەو قايىم و قەبە، كە (غليظ) لە ئەسڵدا بو شتى ماددىي و بەرھەست بە كاردى، بەلام لىرەدا خوازاوہ تەوہ بو شتىكى مەعنەوي، كە برىتە لە پەيمان، واتە: پەيمانىكى زۆر قايىم و توندو پتەو، ﴿لَيْسَتَلَّ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ﴾، خوا ئەو پەيمانەى وەرگرت لە پىغەمبەران، بە تايبەتى لەو پىنجەى كۆتايان لە: موحەممەد و نووح و ئىبراھىم و مووسا و عىساى كورى مەريەم، تاكو لە بارەى راستيانەوہ لە راستان بپرسن، ﴿وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا﴾، بو بىروابانىش نازارىكى بە تيشى نامادە كړدوہ.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

فهرمانکردن خوا به پیغمبره که ی موحه مهده ﷺ که پاریزی لی بکات و، به قسه ی کافرو دهغه له کان نه کات و، شوین نه و په یامه بکه وئی که بوی دابه زینراوه و، پشتیش به خوا به ستی و، بیساک بی له پیلان و فیلی ناهه زانی:

خوا ﷺ ده فهرموئ: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾﴾

شیکردنه ووی ئه م، ئایه تانه، له جهوت برگه دا:

(۱) - خوا ﷺ بانگی پیغمبر ﷺ ده کات، ده فهرموئ: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ﴾، نه ی پیغمبره! ﷺ پاریز له خوا بکه، ئایا پیغمبر ﷺ پاریزی له خوا نه کردوه و پاریزکار نه بووه؟ به ته نکید با، لیره دا یانی: له سهر نه و پاریزکردن و وریا بوون و هوشار بوونه ت له مامه له له گه ل خوا دا برده و امبه، (دُم عَلَى الثَّقْوَى فِي التَّعَامِلِ مَعَ اللَّهِ).

له م سووره ته دا پینج (۵) جار ان خوا به: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، پیغمبره ی کو تایی ﷺ ده دوئنی:

جاری به کهم: له ئایه ق ژماره (۱) دا که تیره یه:

جاری دووهم: له ئایه ق (۲۸) دا که ده فهرموئ: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزِيدَنَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبِّنْتَهَا فَمَعَالِيقِ أُمْتِكُمْ وَأَسْرِحَكُمْ سَلَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾﴾

جاری ستیم: له نایه‌تی ژماره (٤٥)دا که خوا جاریکی دیکه به پیغمبر ﷺ ده‌فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ ﴿٤٥﴾

جاری چوارم: له نایه‌تی ژماره (٥٠)دا که ده‌فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَعْلَلْنَا لَكَ أَرْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجْرَهُمْ﴾ ﴿٥٠﴾

جاری پنجمه‌میش: له نایه‌تی ژماره (٥٩)دا که ده‌فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَرْوِجَنَّكَ وَمَتَابِكَ وَوَسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يَدِينُكَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيلِينَ﴾ ﴿٥٩﴾

نهو پنج (٥) جاره که خوا بانگی پیغمبر ﷺ ده‌کات به نازنای پیغمبره‌رایه‌تیی ﷺ، هه‌جاره نه‌رکیکی گه‌وره و گرنکی پی‌ده‌سپیری، که له هه‌موویان گرنکتر نه‌م نه‌ری به‌که‌مه که ده‌فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، نه‌ی پیغمبره‌را! ﷺ پارتیز له خوا بکه‌و، به‌قسه‌ی کافره‌کان و مونافیقه‌کان مه‌که.

(٢) - ﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، فه‌رمانه‌ری بی‌پروایان و ده‌غه‌لان مه‌که، (الطَّاعَةُ: الْعَمَلُ عَلَى مَا يَأْمُرُ بِهِ الْغَيْرُ أَوْ يُشِيرُ بِهِ)، (طاعة) بریتیه له‌وه که مروف کار به‌وه بکات که نه‌وی دیکه، که سیک فه‌رمانی پنده‌کات، یاخود ناماژه‌ی بو ده‌کات، واته: بو‌یان ملکه‌چ مه‌به، بو‌یان فه‌رمانه‌ر مه‌به، گوپراه‌لیان مه‌به، که به‌ته‌نکید هه‌ر گوپراه‌لیان نه‌بووه، به‌لام نه‌وه هوشداری پیدانه به پیغمبر ﷺ، که له‌سه‌ر حاله‌تی پیشتری که بریتی بووه له‌گوئی ندان به‌کافره‌کان و به‌قسه‌نه‌کردنیان، له‌وه‌دا که له‌که‌ل نایین و به‌رنامه‌ی خوادا تیک ده‌گیری، به‌رده‌وام بی.

(٣) - ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾، به‌دنیایی خوا زانایه‌و کارزانه، زانایه له فه‌رماشته‌کردنیدا و، کاربه‌جیته له‌کاره‌کانیدا.

له‌باره‌ی نه‌م نایه‌ته‌موباره‌که‌وه، نایه‌تی ژماره یه‌ک (١)، به‌سه‌ره‌اتیک کپردراوه‌ته‌وه له‌هوی هاتنه‌خوارد، گوایه: (أبو سفیان) و (عُمره بن‌أبي

جهل) و (أبو الأعور) له مه ککه وه هاتوون و، له مه دینه میوانی هه ندیک له وانه بوون که نه هلی نیفاق و دوو دلیسی و دهغه لیبی بوون، دوایی داوایان له خانه خوئییه که بیان کردوه، دیدارنیکیان له گه ل پیغه مبهری خوادا ﷺ بۆ بره خسینی، نهویش دیداری بۆ ره خساندوون و، نهوانیش داوایان له پیغه مبهری کردوه ﷺ که واز له په رستراوه کانیان بینتی و، قسه یان پتی نه لی، به لام له پووی سه نه ده وه مه حکم نیه و، جیبی پشت به ستن نیه.

لیره دا که خوا ده فرموی: نهی پیغه مبهری خوا! ﷺ پاریز له خوا بکه و گوئییه لیبی و فرمانه ریبی کافران و مونافیقان مه که، بیگومان خوا زانای کارزانه، واته: نهو خوییه که تۆ ده پهرستی، نهو پهری زانیاری هیه، نهو پهری کارزانی هیه، نئجا تۆ متمانیه ره هات هه بی به فرمانیسته کانی و فرمانه کانی و قه ده غه کانی.

(٤) - ﴿وَأَتَّعِ مَا يَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ﴾، بشکه وه شوین نه وهی له پهروه ردگارته وه بو ت سروش ده کری.

ئهمه زهمینه خو شکه ره بو نه وهی که له دوایی دتی، له هه لوه شان وهی نه ریتی به کور گرتن، ههروه ها ظهار کردنی میرد له ژنی، ئهمه زهمینه خو شکردنه بو هه لوه شانده وهی نهو دوو نه ریته نه قامیه و، حوکمه کانی دیکه ش، که هه ره چهنده پیغه مبهری خوا ﷺ له سه ر دلی قورس بووه، له بهر لۆمه و سه رکۆنه ی خه لک، به لام خوا زهینه بی - دوا ی نه وهی له زهید جیابووه - لی ماره کرد، ههروه ها هه ر نه رکیبکی دیکه ش که خوا به پیغه مبهری خاتمه ی ﷺ سپاردوه، ئهم نایه ته که ده فرموی: شوین نه وه بکه وه که له پهروه ردگارته وه بو ت سروش ده کری، ئهمه زهمینه خو شکه ره بو وهرگرتنی هه موو نهو نه رک و فرمانانه ی که دوایی دین.

(٥) - ﴿إِنَّكَ أَنتَ اللَّهُ كَأَنَّ الْبِرَّ بِمَا تَعْمَلُونَ خَيْرًا﴾، به دلنیایی خوا به وهی ده یکه ن شارزه ای، نه وهی ده یکه ن له داهاتوودا و ئیستاش ده یکه ن شارزه ای، ده زانی چی ده که ن و چۆنی ده که ن!

(۶) - ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ﴾، پشتیش به خوا بهسته.

نهمه ش دیسان هر زهمینه خوشکردنه بو نه و فرمان و نه رکانه‌ی که له داهاتوودا دین، واته: پشت به خوا بهسته بو جیه جیکردنی فرمانه کانی خوا و، کوئی نه دان به نازاری ده‌غله و مونا فیه کان و دژایه تیی کافره کان.

(۷) - ﴿ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴾، خواش به سه کار بیستیدراو بن، (الْوَكِيلُ: الَّذِي يُسْنِدُ إِلَيْهِ غَيْرُهُ أَمْرًا)، (وکیل) که سیکه که جگه له خوئی، کاری خوئی پن ده سیرتی، واته: وه کاله تی خواو پاراستنی خوا بو تو به سه.

(الطبري): نهم رسته به‌ی ناوا لیک داوه ته وه، ده لن: (وَقَوْضُ إِلَى اللَّهِ أَمْرًا يَا مُحَمَّدٌ وَثِقُ بِهِ)، نه‌ی موحه ممه‌د! ﷺ کاری خوئی به خوا بسپیره و متمانه و باوه‌ری پن بکه و، پشتی پن بهسته.

مهسه لهی دووه م:

به ره چرچدانه وهی قسهی: بوونی مروقی دوو دل و، به هوی ظیهاره وه ژن بوونه دایکی پیاو و، به نیددیعاً به کوپر کران، کوپی خه لک بوونه کوپی که سیک و، فه رمانگردنی خوا ع به بانگگردنی نهو کوپانه به ناوی بایان و، روونگردنه وهی نه وه که به قسهی زاری هه له، مروقی گونا هبار نابن، به لام به نیازی دل گونا هبار ده بی:

خوا ع ده فه رموی: ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمْ اَلَّتِيْ تَنْظِهْرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ﴿١﴾ اَدْعُوْهُمْ لِاَبْيَابِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْا اَبَاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوْلٰيَكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٢﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له سیزده برکه دا:

(١) - ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ ﴾، خوا بو هیچ پیاوێک دوو دلی دانه ناون، له نێو هه ناویدا.

ئهمه زه مینه خو شکردنه بو قه ده غه کردنی ته وهی که له دوایی دی، که بریتیه له نه ریتی به کوپرگرتنی کوپی خه لک و، نه ریتی ظیهارکردنی میرد له ژنی، که له سه رده می نه فامییدا ده بوو به هوی لیک جیا بوونه وهی ژن و میردو ته لاق، به لام خوا ع حوکمه که ی گوپی، به وه که نهو مروقه گونا هبار ده بی، به لام که که فاره تی دا:

أ- که یان کۆیله به ک نازاد بکات.

ب- یان دوو مانگ به پۆژوو بی.

ج- یاخود خوراکي پوڑنكي شهست (٦٠) كهس دابین بكات و، بهو كه فاره تدانهش نهو گوناھمی له كوئل دهكھوی و، دهبنهوه به ژن و میردی جاران، حوای نهودی كه نهو پیاوه په شیمان ده بیته وهو داوای لیبووردن له خوا ده كات، وهك له سووره تی (المجادلة) داباسكراوه، نجا نهمه كه خوا ده فهرموئی: خوا بو هیچ پیاونك دوو دلئی دانه ناون له هه ناویدا، - ﴿فِي جَوْفِهِ﴾، (الجوف: باطن الإنسان)، كه به كوردی هه ناوی پئی ده لئین - نهمه زه مینه خو شكردنه، وهك چوون سئ (٢) نایه تی پشوش ههر جوړنك له زه مینه خو شكردن بوون، نایه ته كانی: (١ و ٢ و ٣)، به لام نهو له لایه نی پیغه مبه ره وهو ﴿ثُمَّ﴾ نهمیشیان زه مینه خو شكردن بووه بو خه لك، كه بزنان وهك چوون خوا دوو دلئی نه داون به هیچ كهس، كه واته: ناشگونجی هیچ كورنك هی دوو بابان بی و، ناشگونجی به قسه ی زار، ژنك بو میرد ده كه ی وهك دابکی میرده كه ی لیبی.

(٢) - ﴿وَمَا جَعَلَ أَرْوَاجَكُمْ أُنثَىٰ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ﴾، نهو ژنانه شتان كه ظهاریان لی ده كهن، خوا نه یكردوون به دایكتان، وشه ی (اللاء) به دوو جوړ خویندراوه ته وه: (اللاء) به ژیر (كسرة)، هه روه ها (اللائی) به یاء (ی)، بیگومان وشه ی (اللاء واللائی: اسم موصول لجماعة النساء، فهو اسم جمع التي)، (اللاء واللائی) ناوی مه وسوولئ بو كوومه لئك له تافره تان و، ناوی كوویه بو (التي)، (التي) یانی: تافره تئك، (اللائی) یانی: كوومه له تافره تئك، هه روهك (اللائی) یش هاتوه و، (اللائی) یش هاتوه.

﴿تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ﴾، واته: ظهاریان لی ده كهن، (تظاهرون) ش به چه ند جوړنك خویندراوه ته وه:

أ- به (تظاهرون).

ب- به (تظهورون).

ج- به (تظاهرون).

ههر سینکیان به یهك واتان، واته: ظهاریان لی ده كهن، ظهاریش نه وه بووه كه پیاوه كه به ژنه كه ی بلئی: (أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرٍ أُمِّي)، تو بو من وهك پشتی

دایکم وای، وهك چۆن دایکم لیم قهدهغهیه، تۆشم لی قهدهغهیه، که نهوه له سهردهمی نهقامییدا، به ته لاق و جیابوونهوهی ژن و میرد، داده نرا.

٣- ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ﴾، به کور کردوووه کانیشتانی نه گپراون به کورانتان.

(أدعیاء) کۆی (دعی)ه، (دعی) واته: کوریک که پالنده درتیه لای جگه له بابی، واته: ده بینه کوری به کینکی دیکه، که سیک دیکه ده بکات به کوری خۆی، که پیتی گوتراوه عادهتی (تبنی) واته: به کورکردن، واته: نهو کورانهی که به کوری خۆتانتان کردوون، خوا نه یکردوون به کوری خۆتان.

(الأدعیاء: جمع دعی بوزن فعیل معنی مفعول من مادة الإدعاء)، (دعی) (فعیل)ه، به مانای (مفعول)، واته: به کور کراو، له ماددهی (إدعاء)هوه هاتوه، نهویش بریتیه لهوه که که سیک شتیک بکات به مافی خۆی له مأل و په چه لهک، بی نهوهی به لگه به که له سه ره نهوه بیتی، به لکو به لاف لیدان و به نیددیعاً.

٤- ﴿ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ﴾، نا نه م قسه به تان به س قسه به به زارتان، واته: ته نیا قسه به کی رووته و، هپج حه قیقه تیک نیه له سه ره زهوی واقع.

٥- ﴿وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ﴾، هه ره خوا راستی و هه ق ده بیژی، وشه ی (الحق: صفة لمصدر محذوف مفعول به ل (يقول) تقدیره: الکلام الحق)، واته: (والله يقول الکلام الحق)، (القول الحق)، واته: هه ق سیفه ته بو چاوگیک که قرتنراوه و ده بینه به رکار (مفعول به) بو (يقول).

٦- ﴿وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾، هه ره خوا به ره و راسته شه قام خه لک رینمایی ده کات، ده لئ: (السبيل: الطريق السابلة الواضحة)، (السبيل) رتیه که خه لک پیندا ده رواو روشنه، هه ره خوا خه لک ده خاته سه ره نهو راسته رتیه وه، خه لک به و راسته رتیه دا رینمایی ده کات.

٧- ﴿أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ﴾، نهوه ش راسته رتیه که به: که بانگیان بکه ن بو لای بابیان.

۸- ﴿هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، نهوه له لای خوا دادگه رانه تره، ﴿هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، ده گه ریتنه وه بو چاوگیک که ده فامریتنه وه له کرداری: ﴿أَدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ﴾، واته: بانگ کردنیان بو لای بابیان، دادگه رانه تره له لای خوا، (هُوَ أَقْسَطُ: عَائِدٌ إِلَى الْمَصْدَرِ الْمَفْهُومِ مِنْ فِعْلِ ادْعَوْهُمْ لِآبَائِهِمْ، أَي الدُّعَاءِ لِلآبَاءِ أَقْسَطُ، أَي هُوَ قِسْطٌ كَامِلٌ، وَغَيْرُهُ جَوْرٌ)، (أَقْسَطُ) تیره دا مانای نهوه نیه که به راورد کرابن له گه ل شتیکی دیکه دا، که که متر دادگه رانه وه نهویان دادگه رانه تر بن، به لکو مه به ست نه وه یه که دادگه ریی ته واو هه ر نه وه یه که پالیان بده نه لای بابیان و بانگیان بکه ن بو لای بابیان.

۹- ﴿فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ﴾، نجا نه گه ر بابه کانتانیان نه زانین و نه ناسین، ته ماشا بکه ن! نه و ورده کاریه هه ر شایسته ی خواجه ﷺ، شایسته ی فه رمایشتی خواجه، باشه نه وه که سیک بابی دیار نه بوو وک تیتستا له روظناوا، له نه ورووپا و نه مریکا، له ولاتانی روظناوا، به گشتیی زور که س هه به بابی خوی نانس، کاتی خوی من له زبندانی (کروپه پر) که له لایه ن نه مریکا وه گیرابووم، پاسه وانه کان هه ر له به ینی خویاندا که قسه یان ده کرد له گه ل گیراوه کان ده یانگوت: فلانکه س نازانتی کوری کتیه، فلانکه س بابی خوی نانس، نه وه شتیکی ناسیه له وی، که له کورده واریدا تیمه به و که سانه ده لئین: زول، بیژوو، که نازانتی بابی کتیه، نجا نه وه ش له سه رده می نه فامییدا و ابووه، که جاری و ابووه چند پیاو تک چوونه لای نافرته تک، یان نافرته تک له گه ل چند پیاو اندا جووت بووه، دوایی مندالی بووه، نه یزانیوه هی کامیانه، مه گه ر هه روا له خورا پالیدابیتته لای به کتیکان، جاری واش هه بووه که که سه کان دیاریکراو نه بوون، پالیداته لای که سیک نه یانزانیوه بابی کتیه، بویه ده فه رموی: ﴿فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ﴾، نه گه ر بابیانان نه زانین، بابه کانیانتان نه زانین و نه ناسین.

۱۰- ﴿فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ﴾، نه وانه برای ناینیتانن و، دؤست و نیزیکتانن، (وموالیکم) تیره دا (و) به مانای (یان) (أو): ﴿فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ﴾، واته: برای دینیتانن، یا خود دؤست و نیزیک و هاوکارانن، (الواو: مَعْنَى (أَوْ) «والموالي»: یقصد بهم المتحالفون)، (موالی) کوی (مولی) به، هه م به خاوه ن و نازادکه ر (مُعْتَقٌ) گوتراوه.

که سیک که که سیک یان کۆیله به کی نازاد کردوه، ههم به (مُعْتَقُ) که سیک که نازاد کراوه، ههروه ها (مولى) به (دۆست و نيزيك) یش لیکدراوده ته وه (موالیکم) باشره وا لیکدیرتته وه ههر کۆی (مولى) به، واته: نيزيك دۆست، یانی: برای دینیستانن، یان دۆست و نيزیکتانن، نه گهر برای دینیستانن نه بن، چونکه هه بووه مسولمان نه بووه، تنجا چی پی ده گوتری؟ پی ده گوتری دۆست و نيزيك.

ده شگونجن (موالی) مه به ست پی هاوپه یمانان بووین، نه وانه ی په یمانیان له گه ل په کیدیدا هه بووه، که سیک له عه شیره تیکی دیکه بووه، به لام په یمانی له گه ل نه وه عه شیره ته دا هه بووه، پیان گوتوه نه وه که سه (مولى) ی نه وه عه شیره ته به، یان نه وانه (موالی) نه وه عه شیره تن، واته: هاوپه یمانن له گه لیاندا، لیره به ته نکید خوا ﷻ نه وه ی له لوه شان دۆته وه، نه مه پی ده گوتری: نه سخ کرانه وه ی سوننه تی کرده یی به قورئان، یانی: پیغه مبهری خوا ﷻ پیش نه وه ی خوا نه وه حوکمه هه لپوه شینته وه، کاری پیکردوه و زهیدی کردوه به کوری خو، به لام دواپی خوا ﷻ هه لپوه شان دۆته وه.

۱۱- ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾، گوناھتان ناگاتن له وه دا که به هه له بیلین، واته: به هه له، به قسه ی زار که سیک بلن: فلانکه سی کوری فلانکه س، بن نه وه ی کوری بن، له بهر نه وه ی له سه رده می نه فامیددا کردوو به تی به کوری خو، تنجا مادام به هه له بن، گوناھتان ناگاتن.

۱۲- ﴿وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ﴾، به لام نه وه ی که دلئان به نه نقه ست ده یكات و، دلئان به نه نقه ست به نامانجی ده گری: (قصدموه بقلوبکم، قصدته قلوبکم عایدة)، به دل به نامانجنان گرتوه، یاخود دل کانتان به نه نقه ست کردوو به تی و به مه به ست، له سهر نه وه گوناھبار ده بن.

۱۳- ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَزُورًا رَحِيمًا﴾، به دلئایی خوا لیبورده ی به به زه به یه.

لهو باروه چه ند ده قیک دینین:

یه کهم: {عَنْ سَعْدِ وَأَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، كِلَاهُمَا يَقُولُ: سَمِعْتُهُ أُذُنَايَ، وَوَعَاهُ قَلْبِي أَنْ مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ»} (أخرجه البخاري: ٦٧٦٦، ومسلم: ١١٥).

واته: سه عدو نه بوو به کره (خوا لتيان رازی بن) ده گپړنه وه، ده لتي: هه ردوو گوټیه کانم بیستیان و دلم ودریگرت، که موچه ممه د ﷺ ده یفه رموو: هه ر که سیک یه کینک پالبداته لای جگه له بابی، بشزانن که نه وه بابی نیه، نه وه به هه شتی لن چه رامه.

دووهم: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: «لَا تَزْعَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ، فَهُوَ كُفْرٌ»} (أخرجه البخاري: ٦٧٦٨، ومسلم: ١١٣).

واته: نه بوو هوړه پرېه ﷺ ده لتي: پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: هیچ پیاوټک نیه که لاقی نه وه لن بدات و خوئی بداته لای جگه له بابی و، بشزانن که نه وه بابی نیه، مه گهر نه وه کوفری گوټوه (یان سپله یی نواندوه).

سییم: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: ﴿ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾} (أخرجه أحمد: ٥٤٧٩، والبخاري: ٤٧٨٢، ومسلم: ٢٤٢٥، والترمذي: ٣٢٩٠).

واته: عه بدول لای کوړی عومهر (خوا لتيان رازیبین)، ده لتي: زهیدی کوړی حاریسه، گوټیه ی نازاد کوړی پیغه مبه ری خوا ﷺ، تیمه هه ر به زهیدی کوړی موچه ممه د بانگمان ده کرد^(١)، هه تا قورن ان دابه زی: ﴿ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، واته: به ناوی بابیان هوه بانگیان بکه ن. (دوا ی دابه زینی نه م نایه ته هه ر ده یانگوت: زهیدی کوړی حاریسه).

(١) کاتی خوئی پیش پیغه مبه رابه تی پیغه مبه ر ﷺ وه ک گوټیه که وتبووه ژیر ده ستی، دوا یی نازادی کردبوو و، کردبووی به کوړی خوئی، که نه وه ش پله و پیکه یه ک بووه به هه موو کس نه دروه.

نہوہ کہ دہ فہ رموی: گوناھاتان ناگاتن لہوہ دا کہ بہ زار بیئین: زانایان گوتووایانہ: یہ کیک لہوانہ کہ پالڈراوہ تہ لای جگہ لہ بابی و، پتشیہوہ ناسراو بووہ، میقدادی کوپی نہ سوہد بووہ، کہ کاتی خوئی (الأسود) یہ کیک بووہ لہ زلہ زلہ کانی قورہ یش، لہ سہ رده می نہ فامیی دا، میقدادی تہ بہ ننیسی کردوہ و کردووہ قی بہ کوپی خوئی، تہ گہرنا بابی ناوی عہر بووہ، بہ لام دواییش ہر بہ میقدادی کوپی نہ سوہد ناسراوہ، بہ لام مادام بو ناسینہوہ بووہ، نہوہ گوناہابریی تیدا نیہ، چونکہ شتیک بہ زار دہ گوتری، نہ کہ خہ لکہ کہ دلئی خویمان لہ سہر چہ سپاندبی، چونکہ وا نیہ.

(القرطبی) دہ لئی: (وَلَمْ يَسْمَعْ فِيمَنْ مَضَى مِنْ عَصَى مُطَلِقِ ذَلِكَ عَلَيْهِ، وَإِنْ كَانَ مُتَعَمِّدًا وَكَذَلِكَ سَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حَذِيفَةَ، كَانَ يُذْعَى لِأَبِي حَذِيفَةَ)^(۱).

واتہ: لہوہ دا کہ رابردوہ، نہ بیستراوہ ہیچ کہس نہو ناوہی کہ لئی ہلندہ دا (بو وینہ: کہ دہ لئین: میقدادی کوپی نہ سوہد) بہ گوناہابار دابرتی، ہر روہا سالیمی مہولای حوزہ یفہ، دیسان ہر پالڈراوہ تہ لای نہ بوو حوزہ یفہ، کہ چی کوپی نہو نہ بووہ، بہ لکو کاتی خوئی نہو تہ بہ ننیسی کردوہ.

جاری واش ہہ بووہ، نہوانہی تہ بہ ننیسی کراون، بابیان ناسراو نہ بووہ، ہتا لہ شوئنہ وار یکدا ہاتوہ: فلانکہ سہ بابی خوئی نہ دہ ناسی، تہ گہر زانیبای بابی گوئی درڑیکیشہ، ناوی دہ ہینا و خوئی پالڈہ دایہ لا، بوئہ ہر بہ ناوی کہ سیتی دیکہ بانگ کراون، بو وینہ: گوتووایانہ: (زیاد بن آبیہ)، بہ لام دوایی نہ بوو سوفیان گوئی: کاتی خوئی من لہ گہ ل دایکیدا جووتبووم لہ سہ رده می نہ فامیی دا، ننجنا ناویان لئنا (زیاد بن آبی سفیان).

مهسه له ی سیه م:

پنغه مبهه ۱۰ بۆ برواداران له خویمان له پشتره و، هاسه ره کانیشی دایکانیانان و، خزمانیش له حوکمی کتیبی خوادا، به میرات له یه کدی گرتن له خه لکی دیکه شایسته ترن و، ریش له چاکه له گه ل یه کدی کردن نه گیراوه، وهک دؤستایه تیی و براده رایه تیی:

خوا ۱۱ ده فرموی: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَرْوَاجُهُمْ أَمْهَنُهُمْ وَأُولَئِئَا أَرْحَمَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه ته، له پینچ برگه دا:

۱- ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، پنغه مبهه ۱۰ بۆ برواداران له خویمان لیان له پشتره، هه ندیک له توژره وهانی قورئان گوتوو یانه: ئه مه ده بن شتیک ته قدير بکری، بۆ وینه: پالدارو (مضاف) یک ته قدير بکری، وهک: (الَّتِي أُولَىٰ بِمَصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ، بِالْمُؤْمِنِينَ) واته: (مصالح المؤمنین)، پنغه مبهه ۱۰ به بهرژه وهندیه کانی برواداران نیزیکتره له خویمان، واته: نه گهر بهرژه وهندیه کی پنغه مبهه ۱۰ یان شتیک هه بن، پنغه مبهه ۱۰ خوا پیوستیی پییی و، نه و مروفه ش بۆ خوئی پیوستیی به شتیک بن، ده بن پنغه مبهه ۱۰ خوا ۱۲ پش خوئی بخات، وهک له سوورده تی (التوبة) دا ده فرموی: ﴿وَلَا يَرْعَوُا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ﴾، واته: نابن خویمان هه لبریزن به سه ره نه فسی پنغه مبهه ۱۰.

که واته: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، (أَي: أَسَدُ قُرْبًا وَيَتَضَمَّنُ (أُولَى) الْأَحْقِيَّةَ بِالشَّيْءِ)، واته: پنغه مبهه ۱۰ خوا ۱۰ بۆ برواداران له خویمان لیان نیزیکتره، نجا وشه ی (أُولَى) شایسته بوون به شتیک ده گرتنه خوئی، وهک پالدارو (مضاف) یک له ویدا مه زهنه (تقدير) بکری، یانی: پنغه مبهه ۱۰ خوا ۱۰ به بهرژه وهندیی برواداران نیزیکتره و له پشتره له خودی خویمان.

(۲) - ﴿وَأَزْوَاجَهُمْ أَمْهَنَهُمْ﴾، هاوسه‌ره‌کانیشی دایکانیان، له و باره‌وه که نایا هاوسه‌ره‌دانی پیغهمبه‌ر ﷺ به دایکانی پیاوان و نافرده‌تانی بروداران له قه‌له‌م ده‌درین؟ یان ته‌نیا به دایکانی پیاوان له قه‌له‌م ده‌درین؟ له و باره‌وه راجیایی هه‌یه: له دایکمان عانیسه‌وه گپ‌دراوه‌ته‌وه که نافرده‌تیک جارێک پیتی ده‌لن: (یا أمّاه!) نه‌ی دایکه! نه‌ویش ده‌لن: من دایکی پیاوه‌کانتانم، دایکی نافرده‌تان نیم، به‌لام زۆربه‌ی زانایان ده‌لین: که خوا ده‌فه‌رموی: هاوسه‌ره‌دانی دایکانی برودارانن، ئەم ته‌عبیری (مؤمنین) یان (مؤمنون) که له قورئاندا هاتوه، مه‌گه‌ر به‌لگه‌و نیشانه‌یه‌ک هه‌بن، نه‌گه‌رنا نیر و مێ ده‌گرته‌وه، هه‌موویان ده‌گرته‌وه واته: بروداران چ نیر بن چ مێ، له‌به‌ر نه‌وه نه‌و مانایه‌ به‌هیتزته‌وه، په‌نگه نه‌وه‌ی که له دایکمان عانیسه‌وه گپ‌دراوه‌ته‌وه خوا لێی رازی بێ، راست نه‌بن، یان نه‌وه‌تا دایکمان عانیسه‌وه خوا لێی رازی بێ، له‌وه‌دا نه‌پیتکابن، نه‌گه‌رنا له راستیدا بۆ پیاوان و نافرده‌تان، وه‌ک دایکیان بوون، هه‌له‌به‌ته‌ وه‌ک دایکیان بوون، یانی: له‌ پووێ پزلیگرتن و حورمه‌ت و، بۆ پیاوانیان له‌ پووێ نه‌وه‌وه که پیتان ناشین، بۆ نافرده‌تان و پیاوان، پیغهمبه‌ری خوا ﷺ وه‌ک بابیان بووه‌و، هاوسه‌ره‌کانیشی وه‌ک دایکیان بوون.

(۳) - ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾، خاوه‌ن نیزی‌کابه‌تیه‌کان له‌ کتیبی خوادا، له‌ یه‌کدی له‌ پیتستن له‌ بروداران و کۆچکه‌ران، یانی: خزمایه‌تی راسته‌قینه‌ زاتره له‌ براهه‌تیه‌ک که دانراوه‌ بۆ قوئاغی‌کی کاتی.

(فی کتیب‌ الله) یانی: له‌وه‌دا که خوا نوسی‌ویه‌تی و، له‌وه‌ کتیبه‌ی خوادا که قورئانه، خوا له‌ویدا تو‌ماری کردوه، خزمان له‌ کێ له‌ یه‌کدی نیزی‌گرتن؟ بروداران به‌ گشتیی و، له‌ کۆچکه‌رانی بروداران به‌ تابه‌تیی، له‌ پووێ میرات له‌ یه‌کدی گرتنه‌وه، ئەم رسته‌به‌ زانایان ئاویان لیکداوه‌ته‌وه: (أولوا الأرحام أولی باری ذوی أرحامهم من إرث أصحاب ولاية الإیمان والهجرة). واته: خزمان بۆ میراتگرتنی خزمانیان له‌ نه‌وانه که به‌ هۆی ئیمان‌ه‌وه‌ گرابوون، به‌ برا به‌ شیوه‌یه‌کی کاتی و میراتیان له‌ یه‌کدی ده‌بدر، له‌ پیتستن و له‌ یه‌کدی نیزی‌گرتن.

٤- ﴿إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَيَّ أُولِيَّكُمْ مَعْرُوفًا﴾، مه گهر چاکه يک له گهَل دُسته کانتاندا بکهن، ((إِلَّا) لِتَرَهْدَا (إِسْتِثْنَاءَ مَنْقُطَحٍ) بِمَعْنَى (لَكِنْ))، هه لآواردنیکی دابراوه به مانای (به لآم) ه، یانی: به لآم ته گهر بتانه وی چاکه یان له گه لدا بکهن، نه وه ریی لینه گیراوه، بوچی؟ چونکه هه لآواردن په یوه ست (إِسْتِثْنَاءَ مُتَّصِلٍ) نه وه یه که (مستثنی ومستثنی منه) یه ک جور بن، وه ک (جاء القوم إلا محمداً)، به لآم (إِسْتِثْنَاءَ مَنْقُطَحٍ) هه لآواردنی دابراو نه وه یه که (مستثنی ومستثنی منه) واته: هه لآویردراو و لئ هه لآویردراو، یه ک جینس نه بن، وه ک له زمانې عه په بییدا ریزمان زانان وینه یان به: (جاء القوم إلا حمار) واته: خه لکه که هات جگه له که ریک، که ره که، په کتیک نیه له قه ومه که.

لیره ش: (لَأَنَّ مَا بَعْدَ «إِلَّا» لَيْسَ مِنْ جِنْسِ مَا قَبْلَهَا، إِذِ الْأُولَوِيَّةُ الَّتِي أُلْبِتَتْ لِأُولِي الْأَرْحَامِ، وَأُولَوِيَّةٌ خَاصَةٌ وَهِيَ أُولَوِيَّةُ الْمِيرَاثِ بِدَلَالَةِ السِّيَاقِ)، واته: چونکه نه وه ی له دواى (إِلَّا) وه هاتوه: ﴿إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَيَّ أُولِيَّكُمْ مَعْرُوفًا﴾، له جینسی نه وه ی پتشن نیه که: (أولوا الأرحام) ه، چونکه نه وه له پتشریه ی که چه سپاوه بو خرمان، له پتشریه ی که تابه ته که بریتیه له پتشر بوون بو میراگرتن، به ده لاله ق نه وه سیاقه که نه وه ی تیدا هاتوه.

٥- ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾، نه وه له کتیب دا تومار کراو بووه. (الکتاب) که (أل) ی ناساندنی له سره د بو (عهد) ه، واته: نه وه له کتیبه که له کتیبی خوا دا، له وه دا که خوا له سره خه لکی نووسیوه و پتویستی کردوه، تومار کراوه، ده شگونجن (الکتاب) (أل) ی (تعریف) بن و بو (عهد) بن، به لآم مه به ست له (کتاب)، (لوح محفوظ) بن، یانی: زانیاری خوا ﷺ واته: ده شگونجن که ده فهرموئ: (في كتاب الله) هم (كتاب الله) یه، له گه ل نه وه (الکتاب) ه، له یه ک جیا بن، (کتاب الله) فورانه، به لآم (الکتاب) لیره دا واته: زانیاری خوا، هم رایه ش به هیتره، ده شگونجن هه ر یه ک بن و، نه وه کاته (ال) به هی (عهد) داده نری، واته: له کتیبه که دا که (کتاب الله) ه و پتشر ناوی هاتوه.

پیغمبر ﷺ له و باره وه که ده بن و امامه لهی له گه لدا بکری، که بو پرواداران له خویمان لیان له پتشره و نزیکتره و شایسته تره، فرمایستی زورن، دوو قهرموودیان لئ به نمونه دینینه وه:

به کهم: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، أَقْرَبُ وَإِنْ شِئْتُمْ: النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ تَرَكَ مَالًا فَلْتَرْتَهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا، فَإِنْ تَرَكَ دِينًا، أَوْ صَيَاغًا، فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ} (أخرجه البخاري: ٢٣٩٩، ومسلم: ١٦١٩)، واته: نه بوو هورهیره ﷺ ده لئی: پیغمبر ﷺ ده فهرموی: هیچ پرواداریک نیه، مه کهر من نیزیکتین که سم لئی له دنیاو له دواړوژدا، نه کهر ده تانه وی به لکهی نه وه بزانت، بخویننه وه، (النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ)، نجا هر پرواداریک مال و سامانیک به جیهیشت با خزمه کانی پشستی، خزمه میراتگره کانی لئی به میرات بگرن، (هر که سیک بن)، به لام نه کهر قهرزکی به جیهیشت (قهرزی له سهر بوو)، یاخود مال و مندالیک که ده بوو سهریره شتی بگری، نه کهرنا زایه ده بوون، با بیت بو لای من، من دوست و سهریره شتیارو نیزیکم بو.

دووم: {عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} (أخرجه البخاري: ١٤، ومسلم: ٦٧)، واته: نه نه س ﷺ ده لئی: پیغمبر ﷺ ده فهرموی: هیچ کامیکتان به پروادار له قه له م نادرین، تاکو منی له لا خو شه ویستر نه بن له باب و دایکی و مندال و، وه چه که ی و، تیکرای خه لکی.

مهسه له ی چوارهم و کۆتایی:

پهیمانی پتهو وه رگرتنی خوا له پیغه مبه ران به گشتیی و، به تایهت موحه ممه دو نووح و نیبراهیم و مووسا و عیسی کوری مه ریه م (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) تا کو خوا له راستیی راستان بپرستی و، بیبروایانیش سزایه کی به تیش بدات:

خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِيَسْتَلِ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له پینچ برگه دا:

١- ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ﴾، یادیش بکه وه کاتیک په ایمانیک پته ومان له پیغه مبه ران وه رگرت.

(وَإِذْ) (و) بۆ بادانه وه یه وه ئەمه ده باته وه سه ر نه وه ی پێشن، واته: هه رو ده ها (إِذْ) یش، یانی: یاد بکه وه (اذکر)، کاتیک په ایمانیا مان له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه رگرت به گشتیی، (الميثاقُ: إسمٌ للعهدِ وَتَحْقِيقُ الوعدِ)، ناوه بۆ په ایمان و جیهه جیکردنی به ئین، ئایا نه و به ئین و په ایمانه ی که له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه رگراوه، چی بووه؟ خوا ﷺ به گشتیی باسی کردوه، به لأم به رهوت (سباق) و به عه قَل و سه ليقه ده زانری، که نه و په ایمانه ی له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه رگراوه، ده بی شتیک بی تایهت بی به وانه وه، نه ویش نه وه یه: مادام خوا کردوونی به نو پته ری خو ی و، ره وانه کراوی خو ی، ده بی په یامی خوا بگه یه نن به به نده کان و، ده بی به نده کان دَخْشُ بکه ن و، موژده یان پی بدن، نه گهر ری خوا بگرن و، بیانته سین و هوشیاران بکه نه وه و هوشداریان پی بدن، نه گهر لار برۆن و له ری لابده ن و، ده بی

نهو تاین و به‌نامه‌ی‌ی خوا پیتدا ناردوون، هه‌و لبدن له خو یاندا، له مال و خیزانیاندا، له ده‌ورو به‌ریان، له کۆمه‌نگایاندا، له هه‌موو پرووه‌کانه‌وه به‌رجه‌سته‌ی بکه‌ن و جیبه‌جیی بکه‌ن، خوا نهو به‌لینه‌ی له پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه‌رگرتوه، ده‌زانرئ که نهو به‌لین و په‌یمان، ئیوه‌رۆکه‌که‌ی نه‌ویه.

(۲) ﴿ وَمِنَكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﴾، هه‌روه‌ها له تۆو له نووح و ئیبراهیم و مووسا و عیسا کورئ مه‌ریه‌م، دوا‌ی نه‌وه‌ی که به‌گشتیی باسی پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده‌کات، نجا ده‌فه‌رموئ: هه‌روه‌ها به‌تابیه‌ت: په‌یمان و به‌لینی پته‌ومان له تۆو، له نووح و ئیبراهیم و مووسا و عیسا کورئ مه‌ریه‌میش وه‌رگرت، نه‌مه له زمانئ عه‌ره‌بیدا پیتی ده‌گوترئ: ﴿ ذِكْرُ الْخَاصِّ بَعْدَ الْعَامِ ﴾، باسکردنی شتی تابه‌ته له دوا‌ی شتی گشتیی، پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به‌گشتیی په‌یمانان لیوه‌رگیراوه، به‌لام به‌تابیه‌ت له تۆو ئه‌ی موحه‌مه‌د! ﷺ و له نووح و، له ئیبراهیم و، مووسا، عیسا کورئ مه‌ریه‌م، نه‌م پینج (۵) پیغه‌مبه‌ره (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له سووره‌تی (الشوری) ش دا‌خوا‌ی په‌روه‌ردگار پینکه‌وه‌ی هیتاون، که ده‌فه‌رموئ: ﴿ سَرَّحَ لَكُمْ مِنَ الَّذِينَ مَآ وَصَى بِهِ نُوْحًا وَالَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ وَمَا وَصَيْنَا بِهِ اِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى اَنْ اَقِمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَنفَرُوهَا فِيهِ ﴾ (۱۳)، واته: خوا له تاینیی گشتیی خو‌ی به‌نامه‌ی بو داناون، نه‌وه‌ی که نووحی پئ راسپارد بوو و، نه‌وه‌ی بو تۆمان سروشکردوه و، نه‌وه‌ی که ئیبراهیم و مووسا و عیسا شمان پئ راسپارد بوون، (ته‌ویش بریتیه له‌وه‌ی: تاین به‌ریا بکه‌ن و تیتدا په‌رته‌وازه مه‌بن.

که‌واته: نه‌و په‌یمان‌ه‌ی که لی‌ره وه‌رگیراوه، هه‌ر نه‌ویه که تاین به‌نامه‌ی خوا، ده‌بی رابگه‌یه‌نرئ و به‌ریا بکرئ و، به‌رجه‌سته بکرئ له‌سه‌ر زه‌وی و، تیتدا په‌رته‌وازه نه‌بن، نجا هه‌ندی‌ک له زانایان - وه‌ک له (موسوعه) عه‌ره‌بیه‌که‌ی خو‌م: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) له به‌رگی پینجه‌م (۵) دا، که ته‌رخانم کردوه بو باسی پیغه‌مبه‌ران، نه‌و پینج (۵) پیغه‌مبه‌ره که لی‌رده‌دا پینکه‌وه هاتوون واته: نووح و ئیبراهیم و مووسا و عیسا و موحه‌مه‌د (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الشوری) ش دا پینکه‌وه هاتوون، هه‌ندی‌ک له زانایان کردووایانه به

به لگه له سهر نه وهی که خوا به پیغمبهری خاتهم ده فهرموئی: ﴿فَأَصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْشِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ (الأحقاف، واته: خوت رابگره وه که چون خواهن عزم و نیراده پته وه کان له پیغمبهران خویمان راگرت، گوتوویانه: (أولوا العزم) نهو پینجهن.

به لام من لهوئی دا باسم کردوه، که له راستیدا نهو بوچوونه راست نیه، پیغمبهران ته نیا نهو پینجهیان خواهن عزم نه بوون، به لکو پیغمبهران هه موویان خواهن عزم و نیراده ی پتهو بوون، به لئی ده گونجی بگوتری: نهو پینجهیان ناسراوترن، یاخود نیراده و عزمه که یان به هیزتر بووه، به لام مانای وا نیه پیغمبهرانی دیکه خواهن عزم نه بوو بن، له سوورده تی (طه) دا خوا له باره ی ناده مه وه ده فهرموئی: ﴿وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ (طه، عه زمان پیوه نه بینی واته: لهو هه لویتسه تا عه زمان پیوه نه بینی، نه که نادهم خواهن عزم نه بوو بی، واته: لهو هه لویتسه تا که خوئی مه رزم بکات و، له دره خته قه ده گه کراوه که نه خواو، به فیلی شه یان هه لئه خه له تی، له وه دا عه زیمه ت و عزم و نیراده به کی پته ومان پیوه نه بینی، نه که به گشتی نادهم خواهن عزم نه بوو بی، یاخود ته نیا نهو پینج پیغمبهره خواهن عزم بوو بی!!

که نه وه هه له یه که، من کاتی خوئی لهو مه وسووعه یه دا راستم کردۆته وه، چونکه بیگومان ته نیا به خواهن عزم له قه له مدانی نهو پینج پیغمبهره، نوقسانین و پالدا نه لای پیغمبهرانی دیکه یه، نجا تیمه هه ره له بهر نه وه ی مه دحی پینج له پیغمبهرانی خوا ده که ین، با له وانی دیکه ش ناسراوتر و پله به رزتر بن، یینین نه وانی دیکه بشکتینین، شتیکی خراپمان کردوه، چونکه له راستیدا پیغمبهران، هه ره کامیکیان له روژگاری خویدا له نیتو خه لکی خویدا، باشترین بووه و، پیغمبهران به گشتی باشترینی مرۆفه کانن، وه که خوا ﴿قُلْ اللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ (النمل، دا ده فهرموئی: ﴿قُلْ لِنَعْبُدُ اللَّهَ وَنَسْلَمُ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ أَصْطَفَىٰ﴾ (النمل، واته: بلئی ستایش بو خواو سه لامی خوا له سهر نهو به ندانه ی که هه لیبزار دوون، یان ده فهرموئی: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مَن يَشَاءُ﴾

أَلَمْ يَكْفُرْ رَسُولًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّكَ اللَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ الحج، واته: خوا له فریشته کان و له خه لکن نوینه ران هه لده بژیری، به دلنیاپی خوا بیسه ری بینه ره.

پنغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هه لژیر درواوی خوا ی په روه ردگارن و، له سووره تی (ص) دا، که ده فه رموی: ﴿ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿١٧﴾ ﴾، واته: نه وانه به نده بژارده و گو لژیر کراوه کانی تیمن.

۳- ﴿ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴾، هه روه ها په یمانیکی زور پته و مه حکه ممان لیوه رگرتن، (الغليظ: القوي المتين الخلق)، (الغليظ) شتیکه که قاییم و قول دروست کرابن، به لام (اسْتَعِيرَ هُنَا لِلْعَظِيمِ الرَّفِيعِ فِي جُنْبِهِ)، لیره خوا زاروه توه، بو شتیکی مه زن و بهرز له جینسی خوی.

۴- ﴿ لَيْسَتَلَّ الضَّالِّينَ عَن صِدْقِهِمْ ﴾، تاکو له باره ی راستیانه وه له راستان بپرسن.

خوا ﴿﴾ بویه په یمانی له پنغه مهران ودرگرتوه، پنغه مهرانی ناردن و په یمانی لیوه رگرتن، تاکو له راستان بپرسیته وه ده باره ی راستییه که یان.

۵- ﴿ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾، بو بیروایانیش سزایه کی به نیشی دانوه، نم (ل) د، هه ندیک له زانایان ده لین: نمه (ل) ی (عاقبة) به، تاکو سه ره نجام ناوای لیبین، وه ک له سووره تی (القصص) ده فه رموی: ﴿ فَأَلْقَطَهُ الْمَلَأُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَرْنًا إِنَّكَ فِرْعَوْنٌ وَهَنَّانٌ وَخُتُوذُهُمَا كَأَنُورًا خَطِيئَتِكَ ﴾ ﴿٨﴾، چونکه نالی فیرعهون، بنه ماله ی فیرعهون و شوین که وتووای فیرعهون، بویه موسای مه لوتکه یان هه لته گرتوه، که بویان ببی به دوژمن و مایه ی دلته نگیی، که واته: لیردا (ل) که، (ل) ی سه ره نجامه که سه ره نجام وایلیبین، تاکو سه ره نجام خوا ﴿﴾ له راستان بپرسیته وه، ده باره ی راستییه که یان، نجا راستان ده گونج پنغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) مه به ست بن، که له لووتکه ی راستییدا بوون، ده شگونجی مه به ست هه موو نهو پروادارانه بن، که به دوا ی پنغه مهران که وتوون، به راستی، بو نه وه ی خوا لیان بپرسیته وه، چونکه نه گهر پنغه مهران بو نه نیرابان و، په یامی خوابان بو ره وانه نه کرابایه و، دواپی خوا لی

پرسیبانهوه، بیانوو یان دەبوو، پاساویان دەبوو، دەیانگوت: خوایه! ئەمانزانی تۆ چیت پێ چاکەو، چیت پێ خرابە، تاکو چاکەکە بکەین و خۆمان لە خرابەکە بپارێزین، هەر وهها بۆ ئەوهی بپێروایانیش خوا ﷻ تازارتکی بە ئیشیان بۆ دابنێ، ئەو کاتە ئەوانیش هیچ بیانوو پاساویان نابێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی دوووم ❖

پنجاهوی نهم ده رسه

نهم ده رسه مان نایه ته کانی: (۹ - ۲۷) واته: نو زده (۱۹) نایه ت ده گریته خوئی، تیاندا باسی جهنگی نه حزب (غندق) کراوه، که له سالی پنجه می (۵) کوچی دا روویداوه، به لکو ده توانین بلین: هه فده (۱۷) نایه تی باسی جهنگی خهنده فن و، دوو (۲) نایه تیشیان باسی جهنگی به نی قوره یزه، که هه ردوو جهنگه که به دوا یه کدا بوون و له کو تایی سالی پنجه می کوچییدا روویانداوه، له مانگی شه ووالدا که ده کاته مانگی ده (۱۰) یه م له سالی کوچی دا، که (بنو قریظه) ی جووله که هه له میانی جهنگی نه حزابدا په میانیان له گه ل پیغه مبه ر و مسولماناندا شکاند و، ویستیان خه نجه ری غه در له پشته وه را له مسولمانان بدن، به لیم خوی دادگه ر و بالاده ست پیلانه که یانی هه لوه شانده وه و، کردی به نه خشی سه ر ناو.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾ إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنَ آفَاطِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا لِيَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُولُونَ الْأَذَىٰ وَلَئِنْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ

سَمُّوْا ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوْ الْقَتْلِ وَاِذَا لَا تَسْمَعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِيكُمْ مِنْ اِلٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَحِطُوْنَ لَمْ يَنْ دُوْبِ اِلٰهِ وَاِلٰٓءَا وَلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾ ﴿١٧﴾ فَدَيَعَلُ اِلٰهُ الْمُتَوَكِّلِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا يَأْتُوْنَ الْبَاسَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيَّكُمْ فَاِذَا جَاءَ لِقَاؤُكُمْ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ نَدُوْرًا اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْنِي عَنْهُ مِنَ الْمَوْتِ فَاِذَا ذَهَبَ لِقَاؤُكُمْ سَلَفُوْكُمْ بِالْاِسْتِغَاثَةِ اِلَيْكُمْ اَشِحَّةً عَلٰى الْخَيْرِ اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَالْحَبْطُ اِلٰهُ اَعْمَلْتُمْ وَاَنْ كَانَ ذٰلِكَ عَلٰى اِلٰهِ بَيْرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُوْنَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يُوَدُّوْا لَوْ اَنْتُمْ بَادِيُوْنَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْتُلُوْكَ عَنْ اَنْبِيَائِكُمْ وَاَنْتُمْ كَاَنْتُمْ فِيْكُمْ مَا قَتَلُوْا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُوْلِ اِلٰهِ اٰسُوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوْا اِلٰهَ وَاَلْيَوْمَ الْاٰخِرِ وَذَكَرَ اِلٰهَ كَبِيْرًا ﴿٢١﴾ وَاَنْتُمْ رَمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الْاَحْزَابَ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اِلٰهُ وَرَسُوْلُهُ وَصَدَقَ اِلٰهُ وَرَسُوْلُهُ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّا اِيْمَانًا وَتَسْلِيْمًا ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ يَجَالُ صَدَقُوْا مَا وَعَدُوْا اِلٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَجْوَاهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ وَمَا بَدَلُوْا تَبْدِيْلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اِلٰهُ الصّٰدِقِيْنَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ اِنْ شَاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اِلٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اِلٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَيْظِهِمْ لَمْ يَأْتُوْا خَيْرًا وَكَفَى اِلٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْقِتَالَ وَكَانَ اِلٰهُ قَوِيًّا عَزِيْرًا ﴿٢٥﴾ وَاَنْزَلَ الَّذِيْنَ ظَنَّهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ صَيٰصِيهِمْ وَقَذَفَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ الرُّجْبَ فَرِيْقًا تَقْتُلُوْكَ وَتَأْسِرُوْكَ فَرِيْقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَمْ تَطَّوْعُوْهَا وَكَانَ اِلٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ﴿٢٧﴾ ﴿٢٧﴾

مانای ده‌قو ده‌قی نایه‌ته‌کان

ئە‌ی ئە‌وانە‌ی ب‌رواتان ه‌یناوه‌! یادی چاکە‌ی خوا بکە‌ن‌وه‌ بە‌سەر‌تان‌وه‌، کاتیک سە‌ربازانیک (سوپایە‌ک) بۆ‌تان هاتن، تێمە‌ش با‌یه‌ک (ی بە‌هێز) مان نارده‌ سە‌ریان، وێ‌رای سە‌ربازانیک (لە‌ فریشتان) کە‌ نە‌تان‌ده‌یتێ و، خواش بینه‌ری ئە‌وه‌‌بوو کە‌ دە‌تان‌کرد ﴿٩﴾ کاتیک لە‌ سە‌رووتان‌وه‌ و، لە‌ لای خوارووتان‌وه‌ بۆ‌تان هاتن (تابلۆ‌وقە‌یان دان) و، ئە‌و حاڵە‌ یاد بکە‌ن‌وه‌ کە‌ چاوه‌‌کان (لە‌ ترس و حە‌ژمە‌تان) لایاندا، (ئە‌بڵە‌ق بوون) و دلە‌‌کان گە‌یشتنە‌ گە‌رووان و، گومانی جۆ‌راوجۆ‌رتان بە‌ خوا دە‌بە‌ردن ﴿١٠﴾ لە‌و کات و شوێ‌ن‌دا ب‌ر‌واداران تاقیکران‌وه‌و بە‌ سە‌ختی راتە‌‌کێ‌زان ﴿١١﴾ هە‌روه‌ها یاد بکە‌ن‌وه‌ کاتیک مونا‌فیکە‌‌کان و ئە‌وانە‌ی دلە‌‌کانیان نە‌خۆ‌شی تێ‌دایە‌، دە‌یان‌گوت: خواو پێ‌غە‌مبەرە‌‌کە‌ی تە‌نیا گف‌تی فریودە‌‌ریان پێ‌داوین ﴿١٢﴾ دیسان یاد بکە‌ن‌وه‌ کاتیک کۆ‌مه‌‌لێ‌کیان گوتیان: ئە‌ی خە‌‌لکی یە‌‌ث‌ریب! هیچ شوێ‌نی مان‌وه‌‌تان نیە (سوود لە‌ مان‌وه‌‌تان لێ‌رە‌‌دا نیە لە‌ مە‌یدانی جە‌‌نگدا) و، بگە‌‌رن‌وه‌ (مالە‌‌‌کانی خۆ‌تان)، هە‌روه‌ها کۆ‌مه‌‌لێ‌کیان مۆ‌لە‌‌تیا‌ن لە‌ پێ‌غە‌مبەر وەر‌ده‌‌گرت دە‌یان‌گوت: بێ‌گومان مالە‌‌‌کامان بە‌ دەر‌وه‌‌ن (هیچ پار‌زەر‌یان نیە)، لە‌ حاڵیک دا کە‌ (مالە‌‌‌کانیان) بە‌ دەر‌وه‌‌ش نە‌‌بوون (بێ‌ پار‌زەر نە‌‌بوون) تە‌‌نیا مە‌‌هە‌‌ستیان پ‌اک‌ردن بوو ﴿١٣﴾ ئە‌گەر هاتباو لە‌ لایە‌‌‌کانی شار‌وه‌‌ بە‌سە‌‌ریاندا درابایە (و دوژمن لێ‌یان وه‌ ژوور‌کە‌وتبا‌یه‌)، ئنجا داوا‌ی هە‌‌لگە‌‌ران‌وه‌‌یان لێ‌ک‌رابایە، دە‌یان‌کردو کە‌میک نە‌‌بێ‌ جێ‌ه‌‌چیک‌ردنی ئە‌و (داوا‌کاری)‌ه‌‌یان نە‌‌ده‌‌وه‌‌‌خراند ﴿١٤﴾ هەر‌چە‌‌ندە‌‌ بە‌ دل‌ناییش‌وه‌ پێ‌شتر پە‌‌یمانیان بە‌ خوادا بوو کە‌ پشت ناکە‌‌نه‌ دوژمن و، بێ‌گومان پە‌‌یمانی خواش لێ‌ی دەر‌س‌ر‌تە‌‌وه‌ ﴿١٥﴾ پێ‌یان بۆ‌: ئە‌گەر لە‌ مردن و کوشتن رابکە‌‌ن، پ‌اک‌ردن سوودتان پێ‌ ناگە‌‌یه‌‌نتی و، لە‌ حاڵی قوتار‌بوونیش دا کە‌میک نە‌‌بێ‌ (لە‌ ژبانی دنیا) بە‌‌هرە‌‌مە‌‌ند ناک‌رێ‌ن ﴿١٦﴾ بۆ‌: نایا ئە‌گەر خوا خرابە‌ و زیانیکی بۆ‌تان بوێ، یان بە‌‌زە‌‌ییە‌‌کی بۆ‌تان بوێ، ئە‌و کە‌سە‌‌ کێ‌یه‌‌ کە‌ لە‌

به رانبه ریدا ده تان پاریزی و چه پاله تان ده دات! (بیگومان) جگه له خوا هیچ دۆست و پشتیوانیک شک نابهن ﴿۱۷﴾ مسۆگەر خوا نهوانه تان باش دهناسی که په کخهرو کۆسپن (له به شداری کردنی جهنگ دا)، ههروهها بیژهران به برابه کانیا: وهرنه لامان (و مه چن بۆ جهنگ) دهناسی، له حالیک دا که خۆشیان کهمیک نه بی ناچن بۆ جهنگ ﴿۱۸﴾ نهوانه (له هه موو روویکه وه) له گه لتان چرووکن، (بی خیرن بۆتان، کاتیکیش ترس دی، ده یانبینی ته ماشات ده کهن، چاویان ده سووړین وه که سیک که له کاتی مردن دا بیهۆشیی به سه ردا دی، که چی هه ر کات ترس نه ما، ده تانخه نه بهر زمانه تیزو برنده کانیا، له (نه نجامدانی) هه ر چاکه یه ک دا چرووک پزدن، ئا نهوانه (کاتی خۆشی) بروایان نه هینا، نجا سه ره نجام خوا کرده وه (به رواله ت باشه) کانی هه لوه شان دوونه وه، نه وهش بۆ خوا ئاسانه ﴿۱۹﴾ (نهوانه دواى شکانی ئابلووقه ی شارو رۆیشتتی سوپای دوژمن) هینده ترساون، پیتان وایه (سوپایه کانی) حیزبه کان نه رۆیشتوون و، نه گەر (گریمان) حیزبه کانیش بگه رینه وه (بۆ سه ر مه دینه) چه ز ده کهن، له نیو عه ره به بیابانشینه کاندایان (له دوروه وه) له هه واله کانتان بپرسن و، نه گەر له نیویشتاندا بان ته نیا کهمیک ده جهنگان ﴿۲۰﴾ به دنیایی له پیغه مبه ری خوادا ﴿۲۱﴾ سه رمه شقیکی باش هه یه، بۆ هه ر کهس به ئومیدی (به زه یی) خواو (پاداشتی) رۆزی دوا یی بی و، زۆر یادی خوا بکات ﴿۲۲﴾ کاتیکیش برواداران حیزبه کانیا دیتن، گو تیان: نه مه بوو که خواو پیغه مبه ره که ی به لینیان پیدابووین (که له تهنگاناندا سه رده که وین) و، خواو پیغه مبه ره که یی راستیان فه رموو و، نه و (حاله ت) هه ش، ته نیا بروا و ملکه چیی تیدا زیده کردن ﴿۲۳﴾ له نیو برواداران دا پیاوئیک (ی دانسقه) هه ن، که له و په یمانه ی له گه ل خوادا به ستوو یانه، راستیان کرده، نجا هه یانه به لینه که یان جی به جیکرده وه، هه شیانه چاوه رپی ده کات و، هیچ گۆرانیکیان تیدانه کردوه ﴿۲۴﴾ (ئامانجیش له وه نه وه بوو) که خوا پاداشتی راستان به هۆی راستیانه وه بداته وه، نه گەر ویستیشی سزای مونا فیه که کان بدات، یان گه رانه وه یان لی وه ربگری، بیگومان خوا لی بورده ی میهره بانه ﴿۲۵﴾ سه ره نجامیش خوا نهوانه ی بی پروان به (دلی پر له) په ستیی و تووره ییه وه بهر په رچ دانه وه و، هیچ سوو دیکیان وه رنه گرت و، خواش جهنگی له

کۆل پرواداران کرده‌وه و، خواش به هیزی زاله (۲۵) نه‌وانه‌ش له‌خاوه‌ن کتیبه‌کان که پشتگیریان کردن (هی بته‌رسته‌کانی مه‌ککه) له‌قه‌لایه‌کانیان دایبه‌زاندن و، ترس و بیمی هاویشته دل‌ه‌کانیانه‌وه (که سه‌ره‌نجام) کومه‌لیکتان (لیتان) کوشت و، کومه‌لیکشیانتان به‌دیل‌گرتن (۲۶) هه‌روه‌ها زه‌وییه‌که‌یان و خانووه‌کانیان و سامانه‌کانیان و، سه‌رزه‌مینیکیش که نه‌چوو بوونه‌سه‌ری (نه‌که‌وتبووه ژیر رکیفتان، نه‌وانه‌ی هه‌موو) کرده میراتتان (به میراتتان گرت) و، خواش له‌سه‌ر هه‌موو شتیک توانایه (۲۷).

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌وشه‌کان

(زَاعَتِ الْأَبْصُرُ): واته: چاویان نه‌بله‌ق بوون، یان: چاویان لایدا، (الرُّيْحُ: المَيْلُ عَنِ الْإِسْتِقَامَةِ)، (زیغ) بریتیه له‌وه که شتیک له‌پیی راست لاب‌دات، مروّف کاتیک ده‌که‌ویته‌حاله‌تیک ترس و له‌رزیک زور، سه‌راسیمه‌ده‌بی و چاوی نه‌بله‌ق ده‌بن و، چاوی به‌هه‌موو لایندا ده‌سوورین، چونکه نازانئ نه‌وه‌ی جیگای مه‌ترسییه‌بوّی، له‌کوئوه‌دی؟ له‌به‌ر نه‌وه چاوی ده‌سوورین.

(الْحَاجِرَ): (جَمْعُ حَنْجَرَةٍ، وَهِيَ رَأْسُ الْغِلْصَمَةِ مِنْ خَارِجٍ)، (حَنْجَرَةٌ) قورگ، که به (حَاجِر) کۆ ده‌کرته‌وه، (وَبَلَّغْتَ الْقُلُوبَ الْحَاجِرَ)، دل‌ه‌کان گه‌یشتنه قورقور‌اگه‌کان، که مه‌به‌ست نه‌وه‌یه دل‌ه‌کان زور به‌خیریایی لئ ده‌ده‌ن و، مروّف واهه‌ست ده‌کات خه‌ریکه دئی بیته‌ده‌ر.

(زَلْزَالًا): واته: راشه‌قێتران، راته‌کێتران، (التَّرْزُلُ: الإِضْطِرَابُ وَتَكْرِيزُ حُرُوفٍ لَفْظِهِ تَنْبِيءٌ عَلَى تَكْرِيرِ مَعْنَى الرُّزْلِ فِيهِ)، (زلل) به‌مانای لادانه، نجا (تَزْلُزْلُ) بریتیه له‌هاتن و چوون و جوولان، پیته‌کان که دووباره‌ده‌بنه‌وه (زَلزَلَةٌ)، یان (زَلزَال) ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر نه‌وه ده‌کات، که مانای (زلل)ی تیدا دووباره‌بوّنه‌وه، لادان و جوولنه‌جوولنه.

(لَا مَقَامَ لَكُمْ): شوینی وهستان بۆ ئیوه نیه، یاخود: کاتی وهستانی نیه، یاخود: وهستان بۆ ئیوه نیه، (مَقَام) ههم به چاوگ دهگوتری، ههم به ناوی شوینی، ههم به ناوی کات.

(عَوْرَةٌ): (العَوْرَةُ: شِقُّ فِي الشَّيْءِ كَالثُّوْبِ وَالْبَيْتِ وَنَحْوِهِ...)، (عَوْرَةُ) بریتیه له درزو که لینیك له شتیكدا، وهك له بهرگ و پۆشاك، له دیوار، وینهی تهوانه، (عورة) لیردا به مانای بۆشاییه، یان به مانای شتیكه که پارتزراو نهبی و به دهرهوه بی، واته: ماله کاتمان به دهرهوه، شووره یان نیه، یاخود پارتزهره یکیان نیه.

(أَقْطَارِهَا): (جَمْعُ فُطْرٍ: وَهُوَ الْجَانِبُ)، (فُطْر) به مانای لا، یان ته نیشت دی، (أَقْطَار) لایه کان، وهك خوا دهفه رموی: ﴿إِنْ أَسْتَعْجَلْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ (۳۲) الرحمن، واته: نه گهر ده توانن له لایه کان ناسمان و زهوی دهر بیجن.

(الْفِتْنَةَ): وشهی (فِتْنَةٌ) له نه سلدا به مانای تاقیکردنه وه دی، به لام دواپی ده خوارزرتیه وه بۆ، به لآو، پێشها، و، سزا، به لکو جاری وا ههیه بۆ، کوفر و شیرک و هه لگه پانه وه، که به پئی سیاقه کان مانای ده گورپی، لیردا (إِذَا سَأَلُوا الْفِتْنَةَ) واته: داوا یان لی بکری هه لگه پرنه وه، بۆیه وامان لیکداو ده وه: (الفتنة: البلاء المصيبة، العذاب، الوقوع في الكفر والشرك، وهو المقصود هنا).

(وَمَا تَلَبَّسُوا): واته: که مێک نه بی نه ده مانه وه، ده گوتری: (لَبَسَ بِالْمَكَانِ: أَقَامَ بِهِ مَلَاذِمًا لَهُ)، له شوینه که مایه وه و پینوهی په یوه ست بوو، که واته: (وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا)، که مێک نه بی نه ده وه خران، که داوا یان لی ده کرا بجهه ئیو کوفر و شیرکه وه، هه لگه پرنه وه له ئیسلام، نه گهر داوا یان لیکرابابه که مێک نه بی پئی نه ده چوو، که نه وه یان ده کرد.

(الْمَعْوِينَ): په کخه ران، نه وانهی کۆسپ و په رچ ده خه نه رتی خه لک، (العالق): الضارِفُ عَمَّا يُرَادُ بِهِ مِنْ خَيْرٍ، عَاقَهُ وَعَوْقَهُ وَاعْتَاقَهُ)، (عالق) بریتیه له وهی خیریك روو له که سێک بکات، به لام شتیك بیته په رچ، یان که سێک بیته کۆسپ له بهرده میدا، ده گوتری: (عَاقَهُ وَعَوْقَهُ وَاعْتَاقَهُ) هه رسیکیان به یه ک واتان.

نجا (عائق) واته: کۆسپ و پەرچ، به لَام (مَعُوَّق) واته: په کخهر، (عَائِق) بوونه کۆسپ و پەرچی شتیکه بئ نه وهی وستیکی هه بئ، بۆ نمونه: دیواریک به ردیک ده بیته کۆسپ (عائق)، به لَام (مَعُوَّق) حه مهن نیراده و وستیکی له پشته وهیه، (المَعُوَّقین) واته: نه وانهی خه لک ده گێر نه وه و خه لک لاده دن.

(هَلُمَّ اِيْتَانَا): (هَلُمَّ: دُعَاةٌ إِلَى الشَّيْءِ)، (هَلُمَّ) بانگکردنه، ناوی کار (إِسْمُ فِعْلٍ) ه، که بۆ تاک و دووان و کۆو نیرینه و مینه، هه موویان وه ک یه که، به لَام هه ندیک گوتوو یانه: نه گهر دووان بن: (هَلُمَّ)، نه گهر کۆ بن: (هَلَمُوا)، مینینه بئ: (هَلْمِي)، به لَام رای یه که م راسته که (هَلُمَّ) بۆ هه موویان به کاردی، واته: وهرن بۆ لاملان.

(أَشْحَةً عَلَيْكُمْ): (أَشْحَةٌ) کۆی (شحیح) ه، واته: چرووک و رژد، (الشُّحُّ: بُخْلٌ مَعَ حِرْصٍ)، (شخ) بریتیه له چرووکی، له گه ل سوور بوون له سه ر چرووکی، واته: (شحیح) له (بخیل) مانا که ی به هیزتره، واته: چرووکن له سه ر ئیوه و هیچ خیرنیکیان له ئیوه بۆ هه ئناوه ری، نه شتی ماددی و نه مه عته ویی.

(سَلَقُواكُمْ): (السَّلَقُ: بَسَطَ بَقْهَرٍ بِالْيَدِ أَوِ اللِّسَانِ)، (سَلَقَ) بریتیه له وه که له رووی بالاده ستیه وه ده ست بۆ شتیك، یان زمان بۆ شتیك درێژ بکری، که واته: (سَلَقُواكُمْ): زمانانتان لئ ده دن.

(حَدَادٍ): به زمانانیک تیز، چونکه (حداد) کۆی (حدید) ه، ده گوتری: (لسان حديد): صَارِمٌ وَمَاضٍ، إِذَا كَانَ يُؤَثِّرُ تَأْثِيرَ الْحَدِيدِ)، (لسان حديد) واته: زمانیک تیز، زمانیک بړنده، مه رج نیه به برین بئ، یانی: کاریگه ریی تیدا هیه، وه ک چۆن تاسنیک له شتیك ده دی، یان به مشارکی تاسن شتیك ده بری، ته و زمانه ش که به رانه ر به که سی به رانه ر تیز بئ، پئی ده گوتری: (لسان حديد)، واته: زمانیکه وه ک چه قو و تیغ ده بری.

(قَضَىٰ نَحْبَهُ): واته: نه زه که ی خۆی، یان به ئینه که ی خۆی جئ به جیکردوه، ده لئ: (النَّحْبُ: التَّذُرُّ الْمَحْكُومُ بوجوبه)، له خۆ گرتنیکه که پئویسته و حوکم دراوه، به وهی جئ به جئ بکری، (قضى نحبه) یانی: (وَقَىٰ بَعْهْدِهِ)، یان (وَقَىٰ بِنْدَرِهِ)، به ئینی خۆی، یان نه زری خۆی جئ به جیکردوه.

(بَغِطْهُمْ): واته: به پهستیانه وه، (الغَيْظُ: أَشَدُّ الغَضَبِ، وَهُوَ الحَرَارَةُ الَّتِي يَجِدُهَا الإنسانُ مِنْ قُورَانِ دَمِ قَلْبِهِ)، (غِيظ) بریتیه له تووره بوونتیکی زور، بریتیه له وه گرمییهی مروؤف له دهروونی خویدا ههستی پیده کات، کاتیک که ههست ده کات خوینی زیاتر ده جوؤش.

(صَيَاصِيهِمْ): (جَمْعُ صَيْصَاةٍ وَهِيَ الحِضْنُ، وَيُقَالُ: لِقَرْنِ البَقَرِ، وَيُقَالُ: الشُّوكَةُ الَّتِي يُقَاتِلُ بِهَا الدِّيكُ)، (صَيْصَاةٌ) یان (صَيْصَاةٌ) ههم به قه لا ده گوتری، ههم به قوچی ره شه و لاخ ده گوتری، ههم به و درکهی که له شیر شه ری پیده کات له پییه کانی دا، نینوکه کانی.

(لَمْ تَطَّوْهَا): واته: نه بچوونه نیو، ده گوتری: (وَطْنُثُهُ بَرَجْلِي، أَطْنُوهُ وَطَاءَةٌ وَوَطَاءَةٌ)، واته: پیم له سر دانا، که واته: (لَمْ تَطَّوْهَا) یانی: (لم تدخلوها) نینسان کاتی ده چی بو شوینتیک پییه کانی لی دادهنی.

هوی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

هوی هاتنه خواره وهی نه و نایه تهی که ده فه رموی: ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ﴿٢٥﴾

لهو باره وه نه و گپ دراوه به هاتوه:

(عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: حُبِسْنَا يَوْمَ الخَنْدَقِ عَنِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، حَتَّى كُفِينَا ذَلِكَ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ﴿٢٥﴾ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِالأَمْرِ بِالأَمْرِ، فَأَقَامَ الصَّلَاةَ، ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ العَصْرَ، فَصَلَّى العَصْرَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ المَغْرِبَ، فَصَلَّى المَغْرِبَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ العِشَاءَ فَصَلَّاهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا قَبْلَ ذَلِكَ، قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ: ﴿لَئِنْ خِفْتُمْ فِرَاجًا، أَوْ رُكْبَانًا﴾ (أَخْرَجَهُ ابْنُ

أبي شيبة في المصنف: ٨٣٥١، والنسائي في الكبرى: ١٦٢٥، والبيهقي في الدلائل ج ٣، ص ٤٤٥، وأبو يعلى: ١٢٩٦، قال حسين سليم أسد: إسناده صحيح^(١).

نهبو سه عیدی خودری ﷺ دلّی: له رۆزی خه نده کدا (واته: رۆزی جهنگی نه حزاب) ئیمه ددرفه همان نهبوو نوێزه کانی نیوه رۆوه عصر و شیوان و خهوتنان بکهین، (نهو چوار نوێزه یان بۆ نه کراون، دیاره که مارو دان و نابلووقه دانه که لهو کاته دا زۆر تووند بووه، ههر هه موویان سه رقالی بهر په رچدانه وه بوون، شه ره تیر بوون و دوژمنان هیرشیان هیناوه)، هه تا دوایی خوا ﷺ شه وهی له کوّ کر دینه وه، (نهویش شه وه بوو که بایه کی توندی نار دو، کافره کان به ددردی خویانه وه گرفتار بوون)، خوا شه و نایه ته ی نارده خواره وه که ده فه رموی: ﴿وَكَفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَفْقَاتًا ۚ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾ (دوای شه وه که نهو چوار نوێزه یان چوون، له وه ختی خویدا بویان نه کران)، پیغه مبه ر ﷺ فه رمانی به بیلال کرد، قامه تی خویند، دوایی نوێزی نیوه رۆی کرد، وه ک چۆن پیشت ده یکرد، (واته: به چوار پکات)، دوایی دووباره بیلال قامه تی خویند وه وه نوێزی عه ریشی کرد، هه روه ک چۆن پیشت ده یکرد، دوایی دووباره قامه تی خویند وه وه نوێزی شیوانیشی کرد (به سێ پکات)، وه ک چۆن پیشت ده یکرد، دوایی دووباره قامه تی خویند وه وه نوێزی خه وتنانیشی کرد، وه ک چۆن پیشت ده یکرد، (نه وه ش پیتش شه وه بووه، که چۆنیه تیی نوێزی ترس بیته خوار، پیتش شه وهی شه و نایه ته دابه زئی: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمْنُمُ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ البقرة، خوا ی په روه ردگار ده فه رموی: نه گه ر ترستان له سه ر بوو نوێزه که تان بکه ن به پیوه، یا خود به سواری، نه گه ر دلنیا بوونه وه و ترستان نه ما، یادی خوا بکه ن، هه روه ک چۆن شه وهی فیر کردوون، که نه تان ده زانی.

(١) قال مؤلفا الإستيعاب في بيان الأسباب، قلنا: وهذا سند صحيح، ج ٣، ص ٩٤.

ماناي گىشتىي ئايەتەكان

پىشتەر باسماڭ كىرد كە ھەر كام لە جەنگى ئەحزاب و، جەنگى بەنى قورەيزە، كە تىرەيەك بوون لە جوولەكەكان، لە كۆتايى سالى پىنجەمى كۆچىي، لە مانگى شەووالدا روويداوه، كە مانگى شەووال مانگى دەيەمىنە لە سالى كۆچىيدا، بۆيە تىمە بەسەرھاق جەنگى ئەحزاب و جەنگى ھۆزى بەنو قورەيزە لە باسكى سەر بەخۇدا دەكەين، وردەكارىيەكان لەوتىدا باس دەكەين، بەلام لىرەدا بە كورتىي بەسەر ماناي گىشتىي ئەم نۆزدە ئايەتەدا دەپۇين.

خو **سُورَةُ الْاَنْشَاءِ** بانگى بىروداران دەكات، بانگى بىرودارانىك كە يەكەمىن كۆمەلى بىروداران بوون، يەكەمىن پىشت (جىل)ى بىروداران بوون، كە ھاوولانى بەرتىزى پىغەمبەرن **ﷺ**، دەفەرموى: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ**، ئەي ئەوانەي بىروداران ھىناو! چاكەي خوا ياد بكنەئو لەسەر خۇتان.

بىگومان ئەم دواندن (خطاب)ە، تىمەش دەگىرتەو، پىش تىمەش و دواي تىمەش دەگىرتەو، چونكە ئەو چاكەيەي كە خوا لەگەل پىغەمبەرى خواو **ﷺ** ھاوولانى بەرتىزىدا خوا لىيان رازىيى، كىردوويەق، تىمەش دەگىرتەو، ئەگەر خوا ئەوانى نە پاراستباو، سەرى نەخستبان، ئەو ئايىن و بەرنامەو پەيامى خوايە، نەدەگىشتە دەستى تىمە، ھەر بۆيەش خوا ئەو دواندانەي كە راستەوخۇ ناراستەي ھاوولانى بەرتىزى پىغەمبەر **ﷺ** كىردوون، لە يەك شوتىنىشدا لە قورئاندا نەيفەرموو: (يا أصحاب النبي، يا صحابة النبي)، ئەگەر واى فەرمووبايە، بەس ئەوانى دەگىرتەو، بەلام ھەمىشە دەفەرموى: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**، ئەي ئەوانەي بىروداران ھىناو! كە ئەوانىش دەگىرتەو بە پلەي يەكەم و، مسولمانانىش لە ھەموو جىل و پىشت و سەدەكاندا دەگىرتەو، **لَا تَجَاءُكُمْ جُودٌ**، ياد بكنەئو كاتىك سەربازانىك بۇتان ھاتن، پەلامارىان دان و ھىرشىيان بۇ ھىتان،

که مارؤیان دان، ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾، تیمهش بایه کی تایه نمان نارده سهریان، بایه کی به هیتز که پیغه مبر ﴿فَهَرَمُووهِي تِي بَاي (صبا) بووه، (ریح الصبا)، و تیرای سهر بازاتیک که نه تاننده بینین، که مه به ست پتی فریشته کانه، ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾، به دلنیاپی خواش بینهری نه وه بوو که ده تانکردو ده بیکه ن.

ئنجا خوا بؤمان وئنا ده کات، نهو سو پایه چؤن هاتوه؟ ﴿إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ﴾، کاتیک که له لای سه روواتانه وه (له لای باکووره وه) هاتن و، له لای خواریتشه وه بؤتان هاتن، که ده گونجی ته نیا لهو دوو لابه نه وه هاتن، ده شگونجی مه به ست نه وه بی: له هه موو لوه وه له ههر چوارلاوه بؤتان هاتن، که هاتن شاری مه دینه یان که مارؤدا، ﴿وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ﴾، یاد بکه نه وه کاتیک که چاوه کان لابانده دا، چاو نه بله ق ده بوون له ترسان، چاو به ملاولا ده سووران، ﴿وَلَغَّتِ الْفُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾، دله کانیش که بشته که رووان، واته: دله کانتان به خیرایی لیان ده دا، خوا مروقی وا خولقانده، کاتیک تووشی مه ترسییه ک دی، له میشکه وه فه رمان ده چن بؤ دل که خیراتر لییدات و، خوین باشر دابهش بکات، به سهر جهسته دا، بؤ نه وه ی نه دنامه کان ناماده بن، بؤیه که سیک که تووره ده بی سوور ده بیته وه، چونکه خوینی زیاتر بؤ ده م و چاو و هه موو نه دنامه کانی ده چن و، پهیت و گورج ده بیته وه، ﴿وَتَطْمَنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا﴾، گومانی جورا و جوړیشتان به خوا دهردن، هه بوو گومانی و ابوو که: نه وه به لینی خوابه و خواو پیغه مبر ی خوا ﴿رَاسْتَيَانَ فَهَرَمُووهِي تِيْمَه سَه رده که وین، هه شبوو به جوړیکی دیکه بیر ی ده کرده وه گومانی خراپی دهر د!

هه شبووه که ههر به ته مای سهر و مائی خو ی نه ماوه! هه شبووه که لهو نتوانه دا بووه، ﴿هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ﴾، لهو کاته دا و، لهو شوتنه دا برواداران تاقیکرانه وه، جه ریتران، ﴿وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا﴾، زور به خهستی و به سه ختی تیکه وه راشه قتران، پاته کیتران.

﴿وَلَا يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾، یاد بکوهه! کاتیک که مونا فیکه که له و نهوانه ی دلیان نه خویشی تیدایه، ده یانگوت، مونا فیکه کان نهوانه بوون که له ده رووندا کافر بوون به رواالت خو یان به مسولمان پشاندواوه، به لام نهوانه ی نه خویشیان له دلدا هه یه، نهوانه بوون که مسولمان بوون، به لام گومان و دوو دلیسی هه بووه له دل و ده روونیا نندا، ده یانگوت چی؟ ﴿مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾، خواو پهوانه کراوه که ی، ته نیا به لئینی فریوده ریان پنداوین، یانی: هیچ به لئینکیان پی نه داوین مه گهر به لئینکی فریوده، واته: کلاو یان له سه ر ناوین، هه لیا نখে له تاندووین، که گو توویانه: به دوا ی نیسلام بکه ون و خوا ده تانباریزی و سه رتان ده خات، ﴿وَلِذَٰلِكَ طَافَ عَنْ مَنَظَرِهِمْ يَأْتَاهُمْ بَغْزًا لَا مَقَامَ لَكُم فَارْجِعُوا﴾، یاد بکوهه! کاتیک کومه لئیکیان ده یانگوت: نه ی خه لکی به ژریب (خه لکی (مه دینه)) مانه وه بو تیهو لیره نیه، یان: شوینی مانه وه، یان: کاتی مانه وه نیه، بکه پرنه وه، واته: بکه پرنه وه بو ماله کانی خو تان، ﴿وَيَسْتَدِينُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ﴾، کومه لئیکیشیان مؤله تیان له پیغه مبه ری خوا ﷺ وهرده گرت، بوچی مؤله تیان وهرده گرت؟ بو نه وه ی بچنه وه مالن، ﴿بِقَوْلِهِمْ إِنَّا سَيِّئُونَ عَمَلًا﴾، ده یانگوت: ماله کامان چولایین، ماله کامان بوشن، پاریزراو نین و به ده ره وهن، خوا ده فهرمو ی: ﴿وَمَا هِيَ بِمَعْرُوفَةٍ﴾، له حالیک دا ماله کانیان و خانووه کانیان به ده ره وه نه بوون، بن پاریزره نه بوون، چونکه یان قه لآو بورج هه بوون، یان خه نده ق لئدرا بوو، له شوینه کانی دیکه ش مسولمانان شوینی پاراستیان دروست کردبوو، ﴿إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾، ته نیا هه لاتنیان ده ویست، راکردنیان ده ویست، بیانوو یان به وه ده گرت که ماله کامان بوشن و ده وری ماله کامان چولن، یا خود ماله کامان هیچ پاریزره ریان نیه.

﴿وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا﴾، نه گهر له لایه کانی شاری مه دینه وه ش دوژمن لیان وه ژووو که وتبایه وه، په لامار درابان، ﴿ثُمَّ سِيلُوا الْقَيْسَنَةَ﴾، دوا یی داوای فیتنه یان لئکرا بایه، واته: داوای هه لکه رانه وه، یان داوای کافر بوونه وه وه موشریک بوونه وه یان لئکرا بایه، ﴿لَا تَوْهَّأُ﴾، ده یاندا، واته: نه وه ی که داوایان لی ده کرا،

ده یانبه خشی، ﴿وَمَا تَلَّشُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا﴾، که می‌کیش نه بی نه یانده وه خرانند، واته: دوانه ده کوتن، به خیرایی نه وهی لیان داوا ده کرا، جینه جیان ده کرد، نه گهر کافر بوون و هه لگه رانه وهش بووایه!

﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتریش به لیان به خوادا بوو، ﴿لَا يُولُوكَ إِلَّا ذُبُرًا﴾، پشت له دوزمن ناکهن، له کاتی جهنگ و روو به روو بوونه وهده، ﴿وَكَانَ عَاهِدَ اللَّهِ مَسْئُولًا﴾، به دنیایی به لیانی خواهش لیانی ده پرسرته وه، به لیانی که به خوا ده درئی خواه لیانی ده پرسرته وه، که نایا خواه نه که ی وه فادار بوو به و به لیته، یان بی وه فا؟ پابه ندبوو یان نا؟!.

﴿قُلْ لَنْ نَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ﴾، بلن: هه لاتن سوودتان پیناگه به نی، نه گهر له ترسی مردن رابکهن، یان له ترسی کوشتن، ﴿وَإِذَا لَا تَمَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، نه گهر راشبکهن، له ترسی مردن و کوشتن، که می‌ک نه بی به هرهمه‌ند ناکرین، واته: له زیانی دنیا به هرهمه‌ند ناکرین، واته: تو تیتستا به حساب له هوکاریک راده که ی که مردنی خوئی تیدا ده بینی، یان کوزرانی خوئی تیدا ده بینی، به لام هه ده مری، نه گهر به و شتهش که تو جینی مه ترسیته، که به هوپه وه بکوژی یان مری، نه گهر به وهش نه مری، به شتیکی دیکه ده مری و هه نامینیه وه له دنیادا، ﴿قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكَ مِنَ اللَّهِ﴾، بلن: کینه نه وه که سه ی که له خوا ده تانباریزی، کنی چه پاله تان ددهات، ﴿إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً﴾، نه گهر خوا بیهوئی زیانیکتان تووش بکات، یا خود نه گهر بیهوئی به زه بیتان بو فراهه م بینن، کنی ده توانی بیتنه به ربه رچده، نه گهر خرابه یه کتان تووش بکات و، کنی ده توانی بتانباریزی، هه روه‌ها نه گهر خوا چاکه و به زه یه کتان به قسمهت بکات، کنی ده توانی بیگپرته وه، به ربه رچی بداته وه؟ ﴿وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾، جگه له خواهش هیچ سه ربه رشتیارو هیچ پشتیوانیان نیه.

تنجا دپته سه ر باسی کومه لیکی دیکه یان، که هه ر به وه‌نده یان وازنه هیتاوه که خویان برؤن، به لکو هه ولیانداده سوپایه که ی پیغه مبه ری خواهش ﴿لَيْتَ﴾ لیک بلاو بکهن و، هه ر که سه به مال و مندالی خوپه وه سه رقال بکهن و مه یدانیان پی

چو لیکه، ﴿ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ ﴾، به دنیایی خوا نهوانه تان دهناسی که
 بهرچ و کوسپ دروستکهرن، یاخود خه لک ساردکه رهوهن و، خه لک گپیره پهوهن له
 مهیدانی جهنگ و جهاد، ﴿ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْرَجِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ﴾، بیژه ران به برابه کانیان:
 وهرن بو لای تیمه، ﴿ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾، ناشچن بو جهنگ و بو کوشتار،
 مه گهر که میک نه بی، بایی شهرمن پروان و، بایی نهوه که به ترسنوک له قه له م
 نه درین، یان بایی نهوه که نه که ونه سهر زارو زمانی خه لکی، ﴿ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ﴾،
 زور چرووکن له سهر تپوه، واته: هیچ خیریکیان نیه بو تپوه، نه خیری ماددی
 و نه خیری معنه ویسی، ﴿ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَقْرَبُونَكَ نَدُوًّا عَظِيمًا كَأَنَّهُمْ
 يُغْنِي عَنْكَ مِنَ الْمَوْتِ ﴾، کاتیک ترس دی، ده یانبینی ته ماشات ده که ن چاویان
 ده سوورین، وه که سیک که له حاله ق مردندایه و بیهووشی مردن به سهر دادی،
 ﴿ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَفْتُمْ بِالْمَسِيحَةِ جُدًا ﴾، به لأم ههر که ترس لاجوو، به
 زمانه تیژو برنده کانیان لیتان ده دن، واته: زمانی تیژیان بو تپوه به کارده خه ن،
 به تیغی زمانیان دژی تپوه قسه ده که ن، ﴿ أَشِحَّةً عَلَى الْغَنِيِّ ﴾، زور چرووک و
 ده ستوو قاون له به ران بهر ههر چاکه به کدا، واته: هیچ خیرو چاکه به کیان لی
 هه لئاوهری، ﴿ أُولَئِكَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ لَكُمْ قَلْبٌ وَأَعْيُنٌ عَلَىٰ آلِهَتِهِمْ ﴾، نا نهوانه پروایان نه هیتاوه،
 نهو پروایه ی که خوا ده به وی، ههر به رواله ت گوتوو یانه مسولمانین، بو به
 خوا کرده ده کانی هه لوه شان دوونه وه، ﴿ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ سَبِيرًا ﴾، نه وه ش بو خوا
 ناسانه، خوا سته م له به نده کان ناکات، به لأم خو یان سته م له خو یان ده که ن،
 ﴿ بِحَسْبِ الْاَعْرَابِ لَمْ يَذْهَبُوا ﴾، نه وه نده ترساون له که مارو دان و نابلوو قه دانی
 شاره که یان له لایه نی دوژمنه وه، وا ترسیان چوته دل، دوی نه وه ی که که ماروی
 دوژمنیش شکاوه و حیزبه کانی که که له کومه کیان له دژی نیسلام و مسولمانان
 کرد، بلاویش بوون، پنیان وایه نه رویش توون، پنیان وایه حیزبه کان نه رویش توون
 و کومه ل و سوپایه که ی نه هلی کوفر بلاونه بوون، ﴿ وَلَئِنْ بَأَتْ اَلْاَعْرَابُ يَدُوًّا
 لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوکَ فِی اَلْاَعْرَابِ یَسْتَلُوکَ عَن اَنْبِیَاکُمْ ﴾، نه که ر جارکی دیکه ش
 نهو کومه لانه بینه وه، نهو سوپایانه ی نه هلی کوفر بینه وه، خوژگه ده خوازن
 که بیابان نشین بان و، له نیو عه ربه خپله کییه کان، بوونایه، له ویوه له هه وال

و ده‌نگوباسی نیوه‌یان پرسییایه، ﴿وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾، ننجا نه‌گه‌ر له تیویشتاندا بوونه‌یه، که‌میک نه‌بی جه‌نکیان نه‌ده‌کرد، بایی نه‌وه‌نده که نه‌که‌ونه سه‌رزارو زمانی خه‌لکی و له‌به‌ر شه‌رمی پروان، نه‌ک وه‌ک هانده‌ری نیمانی و هانده‌ری پاراستنی شارو ولاتی خو‌یان.

نجا خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ روو له نیمانداران ده‌کات و بیان ده‌فه‌رموی که ده‌بی چون بن؟ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾، به دلنایی له پیغهمبه‌ری خواوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، بۆ تیوه سه‌رمه‌شقییه کی باش هه‌یه، ﴿لَمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾، بۆ هه‌ر که‌سیک که به‌نومی‌دی خوا‌بی، به‌نومی‌دی رۆزی دوا‌بی بی و، رۆزیش یادی خوا بکات، واته: به‌نومی‌دی به‌زه‌یی خوا‌بی، به‌نومی‌دی پا‌داستی رۆزی دوا‌بی بی و، هه‌میشه‌ش خوا‌ی له یاد بی، بۆ که‌سیک وا‌بی، پیغهمبه‌ری خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ سه‌رمه‌شقیه‌تی، وه‌ک چۆن بۆ نو‌یزو عیاده‌تی شه‌خسی و، بۆ کارو هه‌لو‌یستی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی و، بۆ پروبه‌پروبوونه‌وه له‌گه‌ل مه‌ترسی و له‌کاتی جه‌نگ و ناشتی دا، له‌هه‌موو شتی‌کدا، پیغهمبه‌ر ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ده‌بی بکرتنه‌سه‌ر مه‌شقی و چاوساغ، ﴿وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ﴾، کاتی‌ک برواداران حیزبه‌کانیان بینی نه‌و کۆمه‌لانه‌ی نه‌هلی کوفر که‌گه‌مارۆی مه‌دینه‌یان دابوو، ﴿قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، گو‌تیان: نه‌مه‌نه‌وه‌بوو که‌خواو پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ به‌لن‌یان پنداین، ﴿وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، خواو پیغهمبه‌ره‌که‌شی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ راستیان کرد، دیاره پیغهمبه‌ر ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ پیشتر پی‌ی فه‌رموون، وه‌ک له‌هه‌ندی شو‌یندا هاتوه که‌له‌نه‌وه‌نده رۆزه‌ی دیکه‌دا، نه‌هلی کوفر دین و گه‌مارۆی نه‌م شاره‌ی تیمه‌ده‌دن، ننجایان خوا به‌وه‌حیی پی‌یراگه‌بانده‌، یان پیغهمبه‌ر ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ له‌ری هه‌والگریه‌وه و به‌عه‌قل و سه‌لیقه‌ی خو‌ی زانیویه‌تی، هه‌والی پنداون و پیش‌بینی نه‌وه‌ی کردوه، بۆ نه‌وه‌ی خو‌یانی بۆ ناماده‌بکن، ننجاکه‌خه‌نده‌قه‌کیان لیداوه، زانیوانه‌ دوژمن دئ و گه‌مارۆیان ده‌دات، ننجای برواداران گو‌تیان: نه‌مه‌نه‌وه‌بوو که‌خواو پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ به‌لن‌یان پنداین و، خواو پیغهمبه‌ری خواش راستیان کرد، له‌وه‌دا که‌دوژمن هاتن و، راستیشیان کرد له‌وه‌دا که‌زه‌فه‌رمان پنا‌به‌ن و زیانمان

لینادهن و، تیمه سهرکه وتوو ده بین، ﴿ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴾، هانتی حیزبه کان بو دوروبه ری مه دینه و گه مارؤدانیان بو شاری مه دینه، ته نیا برپا هیتان و ملکه چیی تیدا زیادکردن، تیغی چاک هه تا شتی پی بیری، زیاتر ساف و لووس ده بی، به لام تیغی ناره سه ن نه گهر شتیکت پی بری، دهم و تیزایی و نووکه که ی ده پاچیته وه.

ئجا خوا باسی بروادارانیک ده کات که لهو ته نگانه و ناره چه تیه دا، هه لویتستی زور جوان و جوامرانه یان بووه، ده فه رموی: ﴿ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ﴾، له نیو برواداراندا پیاوانیک هه ن نهو به لینه ی له گه ل خوادا داویانه، به لینه که یان راست بردوته سهر، یانی: راستیان کرد لهو به لینه دا که به خویان دابوو، که گو تیان: تیمه خوراگر ده بین، راستیان کرد، ﴿ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ مَحَبَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ ﴾، ئجا هه یانه نه زره که ی خوی، نهو شته ی له خوی گرتبوو، ته وای کردوه، ئجا چ شه هیدبوون بی، چ نه رک خوی جیبه جی کرد بی له ته نگانه دا، هه شیانه چاره ری ده کات، بیته پیش، تا کو وه ک پیویسته نه رک سهرشانی خوی جیبه جی بکات، ﴿ وَمَا بَدَلُوا تَبَدُّلًا ﴾، هیچ گورانیکیان نه کرده لهو به لین و په یمانه دا که به خوا داویانه، ﴿ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ ﴾، بویه ش خوا نه وه ی هیتابه پیش، تا کو پاداشتی راستان به هو ی راستیه که یانه وه بداته وه، ﴿ وَيُعَذِّبُ الْمُتَفَعِّفِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ﴾، مونا فقهه کانیش نه گهر خوا بیهوی سزایان بدات، یا خود دوی نه وه ی که ده گه رنه وه، خوا بگه رینه وه سهریان واته: توبه یان لی وه برگریت، ﴿ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا ﴾، به دلنایی خوا لیبوره دی به به زه بیه.

﴿ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَأْلُوا خَيْرًا ﴾، خوا نه وانه ی بیبروایوون به توربه یی په ستی خویانه وه، به ربه رچی دانه وه و هیچ ده سته کوتیان نه بوو، ده سخه ری بوون و، بی نامانج بوون، نامانجیک که بو ی هاتبون: بنبرکردنی مسولمانان، وه ده ستیان نه هیتا بو یان ده سته به نه کرا، ﴿ وَكَفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ﴾، خواش جهنگی له کو ل برواداران کرده وه، به هو ی نه وه وه که

بای ناردو، فریشته کافی ناردن و ترسی خسته دلپانه وه، خوا کارتیکی وایکرد، که هرچه نده پروبه پروو بوونه وه هه بوو، به لام نه و پروبه پروو بوونه وه گوره یه نه بی، که پرواداران ترسیان لئی هه بوو، سه ره نجام سوپایه کافی نه هلی کوفر، پرژان و لیک بلاو بوون و بلاوه یان لیکرد، ﴿وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾، به دنیایی خواش به هیزی زاله.

له کو تاییدا خوا له دوو نایه تدا باسی جهنگی به فی قوره یزه ده کات، نه و هۆزه جووله که به ی که ویستیان له پشته وه خه نجه ری غه در له مسولمانان بدن و، په یمانان شکاندو هه لوه شانده وه، ده فهرموئ: ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَّاصِيهِمْ﴾، نه وان هه له خاوه ن کتیبان که پشتگیریان کرد له وان، له قه لایه کانیان دایبه زانندن، واته: له کافره کافی شاری مه ککه و، هۆزی غه ته فان و نه و هۆزانه که له گه لیاندا هاوپه یمان بوون و هاتبوون، نه وان ه ی پشتگیری و انیان کرد له خاوه ن کتیبه کان، دایبه زانندن هینانیه خوار له قه لایه کانیان، ﴿وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ﴾، ترس و سامی خسته نیو دلپانه وه، ﴿فَرِيحًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيحًا﴾، که سه ره نجام کۆمه لیکتان کوشت و، کۆمه لیکیشان به دیلگرتن، ﴿وَأَوْرَثْنَاكُمْ أَرْضَهُمْ وَوَدَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطُوهَا﴾، ههروه ها سه ره مینه که ی نه وان و خانووبه ره کانیان و، مال و سامانه کانیان و، سه ره زه مینیکیش که تیوه پیتشر پیتان تینه نابوو، نه وه ی هه موو کرده میراق تیوه، هه مووی به تیوه دا، وه ک میراتیک چۆن بو مروؤف دئ، ناوا هه مووی هاته دهستی تیوه، ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا مُّذِيقًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا لَذَّةَ الْحَیْوةِ﴾، خواش له سه ره هه موو شتیک به توانیه.

بہسہرہاتی جہنگی نہحزاب و جہنگی تیرہی بہنی قورہیزہ

شایانی باسیشہ: تیمہ نہم بہسہرہاتہ لہبہر رؤشانایی (السیرة النبویة لابن ہشام) دا دینین و، نہوہی لہویدا ہاتوہ، لہ سی و پینج (۳۵) برگہدا، کورت و پوختی دہکہینہوہ، جہنگی خہندہک لہ بیست (۲۰) برگہداو، ہی بہنو قورہیزہش لہ یازدہ برگہدا:

(ابن ہشام) لہ ژتر ناوی: (عَزْوَةُ الْخَنْدَقِ فِي شَوَالِ سَنَةِ خُمْسٍ)^(۱)، جہنگی خہندہق لہ مانگی شہووالی سالی پینجہمی کوچییدا، لہ کوتایی سالی پینجہمی کوچییدا، بہم شیودہیہ دہیہنتی:

جہنگی خہندہک (الأحزاب) لہ بیست (۲۰) برگہدا:

۱- دہلّی چہند پیاویک لہ جوولہکہکان کہ نہوانہیان لہ نتودابوون: (سَلَامٌ بِنُ أَبِي الْحَقِيقِ النَّضْرِيِّ، وَحَيِّي بِنُ أَخْطَبِ النَّضْرِيِّ، وَكِنَانَةُ بِنُ أَبِي الْحَقِيقِ النَّضْرِيِّ، وَهَوْدَةُ بِنُ قَيْسِ الْوَالِئِيِّ، وَأَبُو عَمَّارِ الْوَالِئِيِّ) نہمہ پینج، لہگہلّ کومہلّیکی دیکہ کہ لہگہلیان بوون، ناویان نہہیتانوں، لہ (بني النضير) و کومہلّیکی دیکہ لہ (بني وائل) (وَهُمْ الَّذِينَ حَزَبُوا الْأَحْزَابَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ) نہوانہ بوون کہ حیزبہکانیان کورکندنہوہ لہ دژی پیغہمبہری خوا ﷺ (واتہ: نہم جہنگی خہندہقہ لہ نہسلدا جوولہکہکان پی ہیہلساون و، نہوان ناگری بن کایہ بوون)، بہو تہعبیرہ گوتیان: (إِنَّا سَنَكُونُ مَعَكُمْ عَلَيْهِ حَتَّى نَسْأَلَهُ)، بہ قورہیش و بہ تیرہکانی دیکہ کہ لہگہلّ قورہپشدا ہاوپہیمان بوون، گوتیان: تیمہ لہگہلّ تیوہ دہبین لہ دژی موحمہمد ﷺ تاکو ریشہکیشی دہکہین، (واتہ: قرہ بریان دہکہین، کہسیان لن نہایتین، بہ خہیالی خویمان)، قورہیشیہکان لیان پرسین، گوتیان: کومہلی جوولہکہ! تیوہ خاودنی کتیبی یہکہمن، (واتہ: بہ نسبت نہصرانیہکانہوہ، تہورات کتیبی یہکہم

(۱) السیرة النبویة لابن ہشام، التحقیق: جودہ محمد جودہ، دار ابن الہیثم، سنہ: ۲۰۰۶ ز، الطبعة الأولى، ج ۳، ص ۱۰۳ - ۱۲۹.

بود، له هی خاودن کتیبان و، جووله که تهوراتیان پندراوه، به لای که مه وه (۱۵۰۰) سال پیش تهوی تینجیل به عیسا علیه السلام بدری، گوتیان: تیوه خاوه نی کتیبی یه که من و، خاوه نی زانیارین و، شاره زان له وه دا که تیمه له گه ل موحه ممه ددا ﷺ تیتیدا که وتوونه راجیایی، تنجا نایا به رنامه ی تیمه چاکره یان هی وی؟ گوتیان: به لکو به رنامه ی تیوه باشره له به رنامه ی وی و، تیوه له هه قه وه نیزیکترن! تنجا تم تابه تانه ی سووره تی (النساء) (۵۱ - ۵۵) له و باره وه دابه زین:

﴿لَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَالظَّالِمَاتِ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أَنَّهُ لَمُنْهُمَ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنُ اللَّهُ فَن لَّنْ نَّجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥١﴾ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ فَمِنْهُمْ مَّنْ ءَامَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ وَكُنِيَ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٤﴾﴾

کاتیک که جووله که کان ته وه یان به هۆزی قوره یش گوت، (به هاوبه ش بو خوادانه رانی هۆزی قوره یش)، ته وه دلخوشیکردن و، هانیدان بو ته وه ی ته وانیان بو بانگه یشت کرد بوو، که بریتی بوو: له جه نککردن له دژی پیغه مبه ر ﷺ نیدی کو بوونه وه و به لئنیان دانا، دوایی نه و کۆمه له له جووله که کان رویشتن هه تا چوونه لای هۆزی (غطفان) یش، که ده چنه وه سه ر (قیس عیلان)، نه وانیشیان بانگکرد بو جه نک له دژی پیغه مبه ری خوا ﷺ، پیشیان راگه یان دن که قوره یشیه کان پشتگیریان کردوون و، له گه لیان دان و، هه والیشیان پیدان که له گه لیان ده بن له دژی پیغه مبه ر ﷺ نیدی ته وانیش به لئنیان پیدان له گه لیان بن، بناغه ی جه نکگی نه حزاب ناوا ده ستی پیکرد.

(۲) - قوره یشیه کان چوونه دهر، (واته: له و کاته دا که دیاری کرابوو) و، فه رمانده که یان (أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ) بوو، (غطفان) یش چوونه دهر و، فه رمانده کانیان تم سیه بوون: (أ- عُيَيْنَةُ

بُنْ حِضْنِ بْنِ حَدِيفَةَ بْنِ بَدْرِ ، فِي بَنِي فِرَازَةَ ، ب- وَالْحَارِثُ بْنُ عَوْفِ بْنِ أَبِي حَارِثَةَ الْمُرِّي ، ج- فِي بَنِي مُرَّةٍ ؛ وَمَسْعَرُ بْنُ رُحَيْلَةَ بْنِ نُؤَيْرَةَ بْنِ طَرِيفِ بْنِ سُحْمَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالِ بْنِ خَلَاوَةَ بْنِ أَشْجَعِ بْنِ رَبِثِ بْنِ غَطَفَانَ ، فِيمَنْ تَابَعَهُ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ أَشْجَعِ) ، كهواته: هوزی قوره بيشيه كان و هوزی (غطفان) هیزی سهره کبی نه حزاب بوون که به رهو مه دینه هاتن.

۳- کاتیک پیغمبهری خوا ﷺ هه والی نه وهی بیست، نه وهی نیه تیان لئی هیناوه بو ی کۆبوونه وه، هه لسا به هه لقه ندنی چالیک به دهوری مه دینه دا، که له سه رچاوه میژووویه کاندایه دلین: نهو چاله به مه زنده، دهوری شهش (۶) کیلومه تر درژ بووه، واته: شهش (۶۰۰۰) هه زار مه تر، و بیگومان چهند مه تر یکیش قوول بووه، که به ناسانی پرنه کریته وه، و چهند مه تر یکیش فراوان و به رین بووه، بو نه وهی نه مرووف و نه نه سپ سوار، بتوانی لئی باز بدات، پیغمبهری خوا ﷺ بو خوشی کاری تیدا ده کرد، بو نه وهی مسولمانان هان بدات، له سه ره نه وه که پاداش تیان ده بی، مسولمانانیش کاریان تیدا کرد و، زور به جیددی خویمان تیدا ماندوو کرد، که به ره له وهی نهو سوپای نه هلی کوفر بی و گه مارووی شاری مه دینه بدات، نهوان نهو خه نده ق و چاله یان تهوا کرد بی، (نهو چاله شه لهو شوینه بووه که ده شتایی بووه و پی دهشت بووه و، سوپای نه هلی کوفر توانیویانه که به پیرو و به سواری پییدایین، نهوان چالیان لیداوه، نه گه رنا شوتنه کانی دیکه که به رزایی بوون، به تیرو که وان و به و نامرزانیه که جهنگی نهو کاتی پیکراوه، تیشکه یان گرتوه)، که ساتیک هه بوون که دلنه خوش بوون و، له رزوک بوون، خویمان په ناددها و، خویمان ده دزییه وه، له وه که به شداری نهو چاله هه لکه ندنه بکه ن، نجا نه م نایه ته موباره که له باره ی نهوانه وه دابه زیوه، که زورینه ی هاوه لان بوون و به قسه ی پیغمبهریان ﷺ کردوه، به بی فه رمانی وی به ملاو لادا نه چوون:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمَّا يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوا إِنْ آتَيْنَ سَيِّدَتُوكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَسْتَأْذَنُوا لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

واته: برواداران ته نیا نه وانه ن که پروایان به خواو به پیغهمبره که ی ﷺ هیناوه و، کاتیک له خزمه ق پیغهمبردا ده بن ﷺ بو کارنکی کوکه ره وه، کارنکی هه ره وه زی، ناروون تاکو مؤله ق لیوهرنه گرن، نه وانه ی که مؤله تت لیوهرده گرن، نجا بو نیش و کارنکیان ده چن، نه وانه پروایان به خواو به پیغهمبره که ی هه یه، نه گهر بو کارنکیان داوای مؤله ق لیکردی مؤله تیان بده، هه ر که سیکت ویست لیان مؤله تیان بده و، داوای لیووردنیان بو له خوا بکه، بیگومان خوا لیوورده ی به به زه یسه، (نه وه له باره ی بروادارانیکه وه که پابه ند بوون به فه رمانی پیغهمبره وه ﷺ، کاری چاکیان ده کرد و، خو بیان نه ده دزیه وه)، له باره ی نه وانه شه وه که دلنه خو شو بوون و خو دزه ره وه بوون، خوا نه م نایه ته ی ژماره (۶۳) سووره قی (النور) دابه زانند، ده فه رموی:

﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلْطُونَ بِكُمْ لِرَادَائِهِمْ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾﴾ النور.

واته: بانگکردنی پیغهمبر ﷺ له نیو خو تاندا، وه ک بانگکردنی هه ندیکتان بو هه ندیکتان ته ماشا مه که ن، به دلنیا یی خوا نه وانه تان ده زانی که خو ده دزنه وه، خو بیان له شتیک ده گرن و خو بیان په نا ده دن، با نه وانه بترسین و وریا بن، که سه ره پیچی له فه رمانی پیغهمبر ده که ن ﷺ به لایه کیان تووش بی، یا خود نازارو سزایه کی به تیشیان له روژی دوا ییدا تووش بی، دوا یی خوا له کو تاییدا ده فه رموی: ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَّيَوْمَ تُرْجَمُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾﴾ النور، واته: ناگادار بن! هه رچی له ناسمانه کان و له زه ویدایه هی خوا به، ده زانی ئیوه له سه ر چ حالیکن و، نه و روژه ش که بو لای ده گپدرننه وه، هه والیان پیده دا به وه ی ده یانکرد و، خوا به هه موو شتیک زانایه.

۴- نیدی مسولمانان کاریان کرد له هه لقاندنی ئهو خه نده که دا، وهك (القرطبي) يش^(۱) هه مان شت دیتتی، مسولمانان چاله که یان هه لقه نندو، به دهم چال هه لکه نندن و تیشکردنه وش هه ندی شیعریشیان ده گوتن، که پیغه مبه ریش ﷺ جاری وا هه بووه له گه لی ده گوتنه وه، بو وینه: پایوتک له مسولمانان که ناوی (جُعَیل) بوو، پیغه مبه ر ﷺ ناوی لیتا بوو (عَمْرُو)، تنجا مسولمانان به شیعر ده یانگوت: به دهم تیشکردنه وه:

(سَمَاءٌ مِنْ بَغْدٍ جُعَيْلٍ عَمْرًا ... وَكَانَ لِلْبَنَاتِ يَوْمًا ظَهْرًا).

واته: دواى جوعه یل ناوی نا عه مر که رۆژانتیک بو بابای داماو، پشت بوو.

تنجا کاتیک به لای وشه ی (عَمْرُو) دا تیده په رین پیغه مبه ریش ﷺ ده یفه رموو: (عَمْرًا)، کاتی به لای وشه ی (ظهر) تیده په رین، پیغه مبه ریش ﷺ له گه لیان ده یفه رموو: (ظَهْرًا).

۵- (ابْنُ إِسْحَاقَ) باسی چه ن شتیک ده کات که وهك موعجیزه له کاتی هه لکه نندی ئهو خه نده که دا روویانداوه، ده لێ: له کاتی هه لکه نندی ئهو خه نده که دا، هه ندی قسه هه ن پیم گه یشتوون، که له خوای به رزه وه په ندیان تیدایه بو راست دانانی پیغه مبه ری خوا ﷺ، دلیان کردنه وه له پیغه مبه رایه تیی موحه ممه د و، مسولمانان ئه وانیه یان بینوون:

چوار نمونه دینیتته وه، که به کورتیی باسیان ده که ین:

أ- له هه لکه نندی ئهو خه نده که دا شویتیکیان لی عاصی ده بی، شاخی رهق ده بی، سکالا ده به نه لای پیغه مبه ر ﷺ، ئه ویش داوا ده کات که هه ندی ناوی بو بینن و، فوو له ئاوه که ده کات و تفی تی، ده کات، دواپی دوعا ده کات، به وه ی که له و کاته دا خوای پهروه دگار ویستی له سه ر ده بی، لیبی به پاریته وه، دواپی ئهو ئاوه به و شویتنه دا ده کات، ئهو شاخه رهقه که لیان عاصی بووه، ئه وه ی که له وئی ناماده بوون ده لێن: سویتن به و که سه ی که موحه ممه دی ﷺ به هه ق ناردوه، دواپی ئه وه ی ئاوه که ی لی پڕژاند و، دوعا کانی لی خویتندن، وهك چون زبلیک، یان لمیک که پیکه وه لکاوه به و شیودیه بوو، نه پاچی لی هه لده به زیه وه، نه بیلیش و به سه ری که دا پما.

ب- کچی کی (بشیر بنی سغد) خوشکی (نُعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ)، دہلتی: دایکم (عَمْرَةَ بِنْتُ رَوَاحَةَ) بانگی کردم و چہنگہ خورمایہ کی ویدام، لہ کؤشی خوّمم کرد، یان لہ پؤشاکہ کم کرد، گوئی: رۆلہ کیان! نہمہ بؤ بابت و خالت (عبداللہ بن رَوَاحَةَ) بہرہ، کہ وہک خواردنی نیوہرؤ بیخوّن، دہلتی: منیش نہو چہنگی خورمایہ م برد، بہلای پیغہمبہری خوادا ﷺ تپہہریم، لہ بایم و لہ خالم دہگہرام، پیغہمبہر فہرموی ﷺ: کچی خوّم وەرہ نہوہ چپہہ پیتہ؟ گوتم: نہی پیغہمبہری خوا! ﷺ نہوہ خورمایہ، دایکم پیتدا نارووم بؤ بایم (بشیر بنی سغد) و، خالم (عبداللہ بن رَوَاحَةَ)، کہ وہک خواردنی نیوہرؤ بیخوّن، فہرموی: بؤم بیئہ، دہلتی: منیش خورمایہ کم کردہ ہہردوو دہستی پیغہمبہرہوہ ﷺ، کہ خورمایہ کہ ہیندہ نہبوو، ہہردوو لہپہ دہستی پر بکات، دوابی پیغہمبہر ﷺ فہرمانی کرد پہرؤیہ کیان ہینا، رایخست و، خورمایہ کانیشی لہسہر نہو پہرؤیہ دانان، دوابی بہ کہسیک کہ لہ لای بوو پیتی فہرموو: بانگی نہہلی خہندہک بکہ، کہ بئین بؤ خواردنی نانی نیوہرؤ، دہلتی: خہلکی خہندہک ہہموو نہوانہی کہ چالی خہندہ کیان ہہلدہ کہند، ہانت، لئیان دہخوارد، کہچی نہو چہنگہ خورمایہ لہ ہہمووشیان زیاد بوو، ہہتا خہلکی خہندہک ہہموویان رپویشتن، (واتہ: خواردیان و رپویشتن)، نہو خورمایہ ہیندہ زور بوو لہ قہراغی پہرؤیہ کہ دہکہوتہ خواری.

ج- جابیری کوری عہدوللا (خوا لئیان رازی بی) دہگپرتہوہ دہلتی: لہگہل پیغہمبہری خوادا ﷺ لہ ہہلکہندنی خہندہکدا کارمان دہکرد، منیش بہرخولہیہ کم لہلا بوو قہلہویش نہبوو، گوتم: با بؤ پیغہمبہری خوا ﷺ سہری ببرین و، بؤی ساز بکہین، بہ خیرانہ کم گوت: با بؤی نامادہ بکہین، ئیدی خیرانم ہہندئی جوئی کوتا و، نانی لئ دروستکرد و، نہو بہرخولہیہ شمان سہربری و، برژاندمان بؤ پیغہمبہری خوا ﷺ، کاتیک ئیوارہ داہات، پیغہمبہری خوا ﷺ ویستی لہلای خہندہکہوہ بچیتہوہ بہرہو مال، کہ تیمہ ئیشمان تیتدا دہکرد، لہ بیانیی را تاکو ئیوارہ، ئنجا دوابی دہچووینہوہ، گوتم: نہی پیغہمبہری خوا! ﷺ من بہرخولہیہ کم بؤ سازکردووی لہگہل ہہندیک لہ نانی جو، پیم خوّشہ تہ شریفبت بی و، بچینہوہ مالئ، بؤ نہوہی پیکہوہ بیخوین، (دیارہ ٹہویش مال و مندالی ہہبووہو مہہستی نہوہ بووہ پیغہمبہر ﷺ تہنیا بؤ خوئی بیت)، دہلتی: کاتنی نہوہم گوت: پیغہمبہر فہرموی ﷺ بہلتی، دوابی بانگی کرد، کہ یہکیک بانگ بکات

و هاوار بکات که خه لکینه! له گه ل پیغه مبهری خوادا ﷺ وهرن بؤ مالی جابیری کوپری عه بدوللا، منیش گوتم: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، (ئه وه له کاتی موصیه تدا ده گوتری، واته: من خواردنی دوو سئ نه فهرم ساز کردوه، ئیستا نه هلی خه نده ک خوا ده زاننی چه ند سه د که س بوون، به لای که مه وه)، ئنجا پیغه مبه ر ﷺ هات خه لکه که شی هه موو له خزمه ت دابوو، ئیمه ش نهو بهر خو له یه گوشته که یمان برژانده بوومان، نانه که ش پیغه مبه ر ﷺ دوغای لیکرد ناوی خوای هینا، دوایی ده ستیان کرد به خواردن و هه موو خه لکیش هاتن، هه تا هه ر کومه لیک تهاو ده بوون، (دیاره ماله که یان جیی هه موویانی تیدا نه بوته وه)، کومه لیک نانیا ن ده خوارد و، کومه لیک دیکه ده هاتن، تا کو خه لکی خه نده ک هه موویان خواردیان و به شی هه مووانی کرد^(۱).

د- (إِبْنُ إِسْحَاقَ) ده لئی: له سه لمانی فارسیه وه پیتم گه یستوه، ده لئی: له لایه کی خه نده که وه خه نده کم هه لده که ند، کاشه به ردیک ره ق هاته پیشم، پیغه مبهری خواش ﷺ لیم نزیک بوو، کاتئ بینیمی (تایا به کوین بووه، به پاچ بووه، نه وهی که به ردیان پی شکانده)، لئی ده ده م و ته ماشای کرد شوئنه که زور ره قه وه هه ر پاچ لئی هه لده به زنته وه، پیغه مبه ر ﷺ دابه زی و، پاچه که ی لئوه رگرم و پاچئکی لئدا، له ژیر نووی پاچه که دا بلئسه یه ک بهرز بووه، دوایی به کیکی دیکه ی لئدا، جارئکی دیکه بلئسه بهرز بووه، دوایی سییه م جاری لئدا، جاری سییه میش بلئسه له شوئنی نووی پاچه که بهرز بووه، منیش گوتم: باب و دایکم به قوربانئ بن، نه ی پیغه مبهری خوا! ﷺ نه وه چی بوو، له ژیر نووی پاچه که دا ده مبینی بلئسه ده دا؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی:

(أَوَقَدْ رَأَيْتَ ذَلِكَ يَا سَلْمَانَ؟ قَالَ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: أَمَّا الْأُولَى، فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الْيَمْنَ؛ وَأَمَّا الثَّانِيَةَ، فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الشَّامَ وَالْمَغْرِبَ، وَأَمَّا الثَّلَاثَةَ فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الْمَشْرِقَ)، واته: سه لمان! تایا توش ته وه ت بینی؟ گوتم: به لئی، فه رمووی: دوا ی لئدانی یه که میان: برووسکه ی یه که میان خوا یه مه نی پیشاندام، که ئوممه تی من یه مه ن نازاد ده که ن، هی دووه میان: خوای پهروه ردگار شام و لای روژناوای پیشاندام، نه وئش نازاد ده که ن، (واته: ولاتی روم)، هئ سییه میان: لای

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۱۰۸، ۱۰۹.

رؤژه‌های پیشاندام، واته: ولای فارس و نیرانیش ده‌گرن، (نیرانی تیتستاو فارسی کاتی خوئی).

(۶) - کاتیک پیغمبر ﷺ له هه‌لکه‌ندی خه‌ندهک بووه، نجا سوپایه‌کانی کافران هاتن، هه‌م هۆزی قوره‌یش و، هه‌م هۆزی (عَطْفَان) و هاوپه‌یمان‌ه‌کانی قوره‌یش، هاتن، هه‌تا که‌یشتنه شوینیک که پی‌ده‌گوتری: (مُجْتَمِعِ الْأَسْبَالِ مِنْ رُومَةَ، بَيْنَ الْجُرْفِ وَزَغَابَةَ)، ژماره‌یان ده‌هه‌زار (۱۰،۰۰۰) که‌س بوو، هه‌م قوره‌یش، هه‌م نه‌حاییش، نه‌وانه‌ی که شوینیان که‌وتبوون له (بَنِي كِنَانَةَ)، هه‌روه‌ها له خه‌لکی (بِهَامَةَ)، هه‌روه‌ها (عطفان) یس و، خه‌لکی (نجد) که شوینیان که‌وتبوون، نه‌وانه هه‌موویان هاتن، نه‌وانیش له (ذَنْبُ نَقْمَى) باره‌گایان خست و، پیغمبرو ﷺ مسولمانانیش ده‌رچوون، پشتی خو‌یان کرده چپای (سبع)، ژماره‌ی پیغمبرو ﷺ مسولمانانیش سی‌هه‌زار (۳۰۰۰) که‌س بوو، له‌وی سه‌رباز‌گه‌ی خو‌یان دانا و، خه‌نده‌که‌که‌که‌وتبوو نیوان نه‌و سی‌هه‌زار که‌سه، به سه‌رکردایه‌تیی پیغمبرو ﷺ، نه‌و ده‌هه‌زار (۱۰) که‌سه به سه‌رکردایه‌تیی (أبو سفیان) له قوره‌یشییه‌کان و، هه‌روه‌ها (عطفان) یس که‌چهند سه‌رکردیه‌کیان هه‌بوون و، هۆزو تیره‌کانی دیکه‌ش.

(۷) - پیغمبر ﷺ کاتیک ده‌رچوو بو‌نه‌و جه‌نگه، (عبدالله ابْنُ أُمِّ مَكْتُومِ) ی له شوینی خو‌ی دانا، له شاری مه‌دینه، که پی‌شنوئیزی بو‌خه‌لک بکات و سه‌ره‌رشتیان بکات.

(۸) - پیغمبر ﷺ فه‌رمانی کرد: مندال و نافرده‌تان له قه‌لاکان دابن، له شوینی مه‌حکمه و قاییم، که دوژمن ده‌ستی نه‌یانگات.

(۹) - هه‌لوئستی جووله‌که‌کانی په‌یمان شکین، نه‌مه درژیه‌یه‌کی هه‌یه‌و ته‌نیا پوخته‌یه‌کی لی‌دینین، (ابن إسحاق) ده‌لج:

دوژمنی خوا (حُيَیْ بِنُ أَخْطَبِ النَّضْرِيِّ) ده‌رچوو، هه‌تا هاته‌لای (كَعْبُ بْنُ أَسَدِ الْقُرْظِيِّ)، که خاوه‌نی به‌لین و په‌یمانی به‌نی قوره‌یزه‌بوو، په‌یمانی له‌گه‌ل پیغمبرو ﷺ به‌ستبوو، که شه‌ر دژی به‌کیدی نه‌کن، نجا که (كَعْبُ بْنُ

أَسَدُ الْقُرْطَيْبِ) ده بیستی (حُيَيُّ بْنُ أَعْطَبِ) هاتوه، ده رگایه که به روویدا داده خات، نهویش مؤلّهت وهرده گری، به لّام (کعب) ناماده نابئ ده رگای بؤ بکاتهوه، (حُيَيُّ بْنُ أَعْطَبِ) یش بانگی ده کات ده لئ: نهی (کعب)! بئ قه زای ده رگام لئ بکهوه، نهویش ده لئ: بئ قه زای (حُيَيُّ) تۆ پیاوئکی بئ خئرو نه گبهق، من به لئتم به موحه ممه د ﷺ داوه و، به لئنه که هه لئاوه شئتمهوه له تیوان خؤم و نهودا، من جگه له وه فاو راستگوئی هیچی دیکه له موحه ممه د ﷺ نه بینیهوه، دووباره (حُيَيُّ بْنُ أَعْطَبِ) بانگی ده کاتهوه ده لئ: ده رگام لئ بکهوه، قسه ت له گه لئا ده کم، ده لئ: نه خئر ده رگات لئناکه مهوه، دواپی (حُيَيُّ) ده لئ: بؤیه ده رگای قه لّام لئ داده خهی، له ترسی نهوهی له خواردنه که ت بخؤم، تۆ پیاوئکی چرووی! تووړه ی ده کات، نهویش ده رگایه که ی بؤ ده کاتهوه، (حُيَيُّ) پئی ده لئ: نهی (کعب)! سوپایه ک و هئزئکم بؤ هئناوی وه ک ده ریا وایهوه، ده سه لئا دارانی ئه م رۆژگاره و قوره یشم هئناوه به هه موو سه رکرده کان و گه وره کانیا نهوهوه، له (مجتمع الأسیال) که له دوامه وه یه، له وی مه نزلکایان گرتوه، (غطفان) یش به هه موو سه رکرده و گه وره کانیا نهوه، هئناومه، نه وانیش له (ذنبِ نقمی) له لای چیا ی نوحد، باره گایان گرتوهوه، به لئنیشان به من داوه که نه رۆن هه تا موحه ممه دو ﷺ نهوهی له گه لئدایه، بنبری ان ده کهن.

(كَعْبُ بْنُ أَسَدِ الْقُرْطَيْبِ) یش، پئیکوت: سوئند به خوا، بئ ده سه لئا دارانی نه م رۆژگاره ت بؤ هئناوم و، هه ورئکت بؤ هئناوم، ناوی تئدا نه ماوه، (واته: هیچیان له باران دانیه، هه ر هه وره گرمه یه تی و برووسکه یه تی، به لّام هیچ ناوی تئدانیه)، نهی (حُيَيُّ)! لئتم گه ری لهو حاله ی من له سه ریمی، چونکه من له موحه ممه د ﷺ جگه له راستگوئی و وه فا، هیچی دیکه له لئ نه بینیهوه! (حُيَيُّ) یش هه ر له گه لئ دا خه ریک ده بئ و هانی ده دات، هه تا رنکای ده دا و، به لئنی پئده دا و په یمانی له گه لئا ده به ستن، (حُيَيُّ) ش به لئین و په یمانی پئدا، که نه گه ر قوره یش و (غطفان) یش گه رانه وه و نه یان تووانی موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی له به ین به رن، من له گه لئا دئمه ئیو قه لایه که، تا کو چی به سه ر تۆ بئ، به سه ر منیش بئ، ئیدی

(كعب) پەیمانەكەى ھەلەدووەشیتتەو ھەسەر قسەى (حُیَی)و، بەرانیەت دەكات لەو پەیمانەى كە لە نێوان ئەوو پتغەمبەرى خوادا ﷺ بوو.

۱۰- كاتتێك ئەو ھەوالە بە پتغەمبەرى خوا ﷺ، بە مسوڵمانان دەكات، پتغەمبەرى خوا ﷺ (سعد بن معاذ) كە ئەو كاتە گەورەى ھۆزى ئەوس بوو، لەگەڵ (سعد بن عبادة بن دليم) كە يەكتێك بوو لە (بنی ساعدة بن خزرج) كە ئەویش لەو كاتەدا گەورەى ھۆزى خەزرج بوو، ھەروەھا لەگەڵشياندا (عبدالله بن رواحة) و (خوات بن جبير) ئەو چوار كەسە دەنێرێ، دەفەرموێ: بچن سەرنج بەدن، ئایا ئەوەى پیمان گەشتووە لە بارەى ئەو خەلكەو، راستە؟! ئەگەر راستبوو، بە شتوودەك پتغەمبەرى بە ئامازە، كە من تیبیگەم، بەلام وامەكەن عەزیمەتى خەلك بپرووخن و، ئەگەر لەسەر وەفادارپیش مابوونەو، لەسەر ئەو بەلێنەى كە لە نێوان تێمەو ئەواندا ھەبە، ئەو بە ئاشكرا بیلێن.

ئەوانیش دەرچوون تاكو چوونە لایان، تەماشایان كرد لەسەر حالێكى زۆر خراپ و، قسەشیان بە پتغەمبەرى خوا ﷺ گوت، گوتیان: (رسول الله) كێنە؟ ھىچ پەیمان لە نێوان تێمەو موخەمەد دا نە، ھىچ گرتیەستمان لە نێواندا نە، سەعدى كورپى موغازیش قسەى پتغوتن و جتئوى پتدان، (سعد) پیاوێك بوو تۆزێك توندی تێدابوو، [جتئى سەرنج ئەودە لێردا] (ابن إسحاق) دەلێ: (سعد) قسەى پتغوتن، بەلام (القرطبي) لە (الجامع لأحكام القرآن) دا دەلێ: سەعدى كورپى عوبادە ﷺ قسەى پتغوتن، واتە: سەرۆكى ھۆزى خەزرج، نەك سەرۆكى ھۆزى ئەوس، ئنجا كە سەعدى كورپى موغاز قسەى پتغوتن، سەعدى كورپى عوبادە پتغوت: لێیان گەرئى و، قسەیان پت مەلێ، ئەوەى لە نێوان تێمەو ئەواندا ھەبە، گەورەترە لە قسە بە يەكدى گوتن.

[بەلام لە تەفسیری (القرطبي) دا دەلێ: سەعدى كورپى موغاز نامۆژگارپى سەعدى كورپى عوبادەى كردو، گوێ: شەرە جتئویان لەگەڵدا مەكە، ئەوەى لە نێوان تێمەو ئەواندا ھەبە، گەورەترە لە شەرە قسە، ئنجا من ئەوەى دووھەمیانم پت راستە، چونكە سەعدى كورپى عوبادە، زیاتر بەلای توندی و ھەلچووندا بوو،

وهك له هه ٿوئسته كانيدا دياره، سه عدی كوری موعاز پياوئکی هئیدی مه ندر و
بار قوولتر بووه}

دوایی هه ردووک سه عد و نه وانهی له گه لیان بوون، هاتنه وه بو لای پیغه مبهری
خوا ﷺ سلاویان لی کرد، دوایی گوتیان: (العَصَل وَالْقَارَةُ) پیغه مبهری خواش ﷺ
تیگه یشت، [واته: نه وانه په یمانیان شکانده، وه که په یمان شکانندی هه ردووک
هوژی (العَصَل وَالْقَارَةُ) که هاوه لانی پیغه مبهریان ﷺ کوشت له (الرجیع)،
که (خُیب) و هاوه له کانی بوون]، پیغه مبهری خواش فرموی: خوا گه وره تره،
موژده تان لیبتی، نهی کومه لی مسولمانان!

(۱۱) - نجا نهو به لایه له سه رسولمانان زور توند بوو، ترسیان ورده ورده له سه ر توند بوو،
دوژمن له سه روویانوه هات و، له لای خواره وهش بویان هات، هه تا پرواداران هه موو
جوړه گومانیکیان برنو، نیفاق و ده غه لیبی سه ری هه لیتنا، هه تا په کیک له مونا فیه کان که
ناوی (مُعْتَبُ بْنُ قُشَيْرٍ) بوو له (بنی عمرو بن عوف) گوئ: موحه ممه د به لیبی پنده داین که
خه زنه کانی کيسراو قه سه ر (واته: پادشای فارس و روم) بگرین، که چی په کیک له تیمه
له خوئی دلنیا نیه بچن تاره ت بگری، هه تا په کیک دیکه له (بنو حارثة) به ناوی (أوس بن
قَیظي) گوئ: نهی پیغه مبهری خوا! ﷺ مال کاهان چولن و به دهره وهن له دوژمن، نهویش
له لای کومه لیک له خه لکی خوئی وایگوت، مؤله تمان بده بچینه وه بو لای مال کاهان، چونکه
له مه دینه دووره! پیغه مبهری خوا ﷺ مایه وه له سه ر نهو حاله و، نه وان هه که له خزمه تیدا
بوون مانه وه، بیست و نه وه نده شهوه، نیزیکه ی مانگیک، به لام جه نگیکی جدیدیان له
به یندا نه بوو، ته نیا بریتی بوو له گه مارو دان و، له دووره وه شه ره تیر.

(۱۲) - کاتیک نهو حاله ته له سه ر خه لک توند بوو، پیغه مبهری خوا ﷺ و دلمی نارد بو هه ر
کام له: (عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنِ بْنِ حَذِيفَةَ بْنِ بَدْرِ) و (الْحَارِثُ بْنُ عَوْفِ بْنِ أَبِي حَارِثَةَ الْفَرَجِيِّ) که دوو
سه ر کرده ی هوژی (غطفان) بوون و، له گه لیان رنککه وت که سیه کی به رو بوومی مه دینه یان
بداتق، به لام به مهر جیک نه وان واز بیتن و، پشتگیری هوژی قورده یش و نه هلی کوفر نه که ن
و، خوئیان و خه لکه که برؤن، صلح و دانوستان له نیوانیاندا بوو، ته نانه ت نوو سیشیان

به لأم شاہدیان له سهر نه دا و، نه بوو به عهزیمهت، هه روا خه ریکی دانووستان بوون، کاتیک پیغه مبهری خوا ﷺ ویستی ئه وه بکات، پیش ئه وهی تیمزای له سه ربکری و به به کجاریی ئه و پیکهاتنه بپرته وه، نوئنه ری نارد بو لای سه عدی کوری موعازو سه عدی کوری عوباده، (هه ردووک سه روک هوزی ئه وس و خه زره ج)، ئه وهی بو باسکردن و راویزی پیکردن، ته وانیش گوئیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نایا ئه مه شتیکه حه زت لیه و ده یکه ی، یان شتیکه خوا فه رمانی پیکردوه و هه ر ده بی بیکه ین؟ یان شتیکه به رژه وه ندیی تیمه ی تیدا ده بینی؟ فه رمووی: به لکو شتیکه له بهر ئیوه ده یکه م، (واته: نه خو م حه زم لیه و، نه خواش فه رمانی پیکردووم)، چونکه ته ماشا ده کم عه رب هه مووی له یه ک که وانه وه تیرتان تی ده گری، (هه موویان گه له کو مه کن له دژتان ده کن و، له هه موو لایه که وه له دژتان کو بوونه وه)، ویستم تو زیک له درک و سه ختیبه کی که ئه وان هه یانه، بیسکینم، سه عدی کوری موعاز گوئی:

(يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ كُنَّا نَحْنُ وَهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ عَلَى الشَّرِكِ بِاللَّهِ وَعِبَادَةِ الْأَوْلِيَانِ لَا نَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا نَعْرِفُهُ، وَهُمْ لَا يَطْمَعُونَ أَنْ يَأْكُلُوا مِنْهَا حَمْرَةً إِلَّا قَرَىٰ أَوْ يَبْعَا، أَفَجَبٌ أَكْرَمَنَا اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ وَهَدَانَا لَهُ وَأَعَزَّنَا بِكَ وَبِهِ، نُعْطِيهِمْ أَمْوَالَنَا؟ «وَاللَّهِ» مَا لَنَا بِهَذَا مِنْ حَاجَةٍ وَاللَّهِ لَا نُعْطِيهِمْ إِلَّا السِّنْفَ، حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فَأَنْتَ وَذَلِكَ، فَتَنَاوَلْ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الصَّغِيغَةَ، فَمَعَا مَا فِيهَا مِنَ الْكِتَابِ ثُمَّ قَالَ: لِيُجْهَدُوا عَلَيْنَا).

واته: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ تیمه و ئه و خه لکه (واته: غطفان))، له سه ر هاوبه ش بو خوا دانان و بته رستی بووین، (خوامان نه ده ناسی و نه ده په رست)، به لأم ئه وان ته ماعیان له مالی تیمه دا نه بوو که ده نکه خورمایه ک بخو ن، مه گه ر به میوانداری بی ن بو لامان، وه ک میوان پییان به دین، یا خود به فرۆشتن، ئنجا نایا دوای ئه وهی خوا تیمه ی به ریز کردوه به هوی ئیسلامه وه و، تیمه ی رینمای بی کردوه بو ئیسلام، به هوی تو وه و به هوی ئیسلامه وه تیمه ی عیززه ت مه ندو بالآ ده ست کردوه، مال و سامانی خو مانی ده ده ینتی؟ به خوا پیوستییمان به وه نیه، به خوا جگه له شمشیر هه چی دیکه یان ناده ینتی، تا کو خوا دادوه رییمان

له نیتوان دا نه کات، پیغهمبه‌ری خوا ﷺ فرموی: ده‌جا تیبوه نهو کاره‌تان چۆن پتی چاکه، ئاوا بکه‌ن، سه‌عدی کوری موغازیش په‌رکه‌که ده‌انوستانه‌که‌ی تیدا نووسرا بوو، وه‌ری گرت و نه‌وه‌ی تیدا نووسرا بوو کوژانديه‌وه (ئاوی پتدا‌کرده‌، یان به‌ جوړتیک سرپیه‌وه) و گوئی: چی له‌ تونایاندايه‌ به‌ بیکه‌ن.

(۱۳) - پیغهمبه‌ر ﷺ و مسولمانان مانه‌وه به‌و شوبه‌وه، دوژمن گه‌ماروو تابلووقه‌ی دابوون، هیچ‌ جه‌نگی تیدا روونه‌دا، جگه‌ له‌ جه‌ند نه‌سپ سواریکی قوره‌یش که (عَمْرُو بْنُ وَدِّ بْنِ أَبِي قَيْسٍ، وَعِزْرَمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ، وَهَبِيرَةُ بْنُ أَبِي وَهَبٍ الْمَخْرُومِيَانِ، وَضَرَارُ بْنُ الْخَطَّابِ الشَّاعِرُ ابْنُ مِرْدَاسِ أَخُو بَنِي مُخَارِبٍ بْنِ فِهْرِ)، نه‌م چوار نه‌فهره‌ هاتن خویان بوؤ جه‌نگ پووشی و، دواپی به‌ سواروی ولاخه‌کانیانه‌وه هاتن، هه‌تا گه‌یشتنه‌ لای مه‌نزلگه‌کانی (بني کنانة) و گوتیان: نه‌ی (بني کنانة)! بوؤ جه‌نگ ناماده‌بن، نه‌مړو بوؤتان ده‌رده‌که‌وو سوارچاک کین؟ دواپی رویشتی به‌ راکردن به‌ نه‌سپه‌کانیان تاکو هاتنه‌ لای خه‌نده‌ک، که‌ بینیان گوتیان: (والله‌ إن هذه لمكيدة، ما كانت العرب تكيدها)، به‌ خوا نه‌مه‌ تاکتیکیکه‌و فیتلیکه‌ عه‌رهب فیتلی وای نه‌زانیوه‌!

به‌لام نه‌وه‌ داهیتانی پیغهمبه‌ری خوايه‌ ﷺ، به‌ راویژ سه‌لمانی فارسیی، ده‌گوتری: سه‌لمانی فارسیی ناماژه‌ی بوؤ پیغهمبه‌ری خوا ﷺ کردو گوئی: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ﷺ تیمه‌ له‌ ولاتی فارس که‌ جه‌نگمان ده‌بوو له‌گه‌ل دوژمندا له‌و شوینه‌وه که‌ ده‌شت بوو، خه‌نده‌کمان لیده‌دا، پیغهمبه‌ری خواش ﷺ نه‌و پتشنیاره‌ی وه‌رگرت و، ته‌به‌نیی کردو جیبه‌جیتی کرد.

هه‌روه‌ها (إبن هشام) ده‌لئ: هه‌ندیک له‌ نه‌وانه‌ی خاوه‌ن زانبارین، بویان باسکردووم که‌ کوچکه‌ران له‌ روژی خه‌نده‌کدا گوتیان: سه‌لمان له‌ تیمه‌یه‌ و، پشتیوانه‌کانیش گوتیان: سه‌لمان له‌ تیمه‌یه‌، پیغهمبه‌ریش ﷺ فرموی: (سلمانُ مِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ) واته: سه‌لمان له‌ تیمه‌یه‌ له‌ بنه‌ماله‌ی تیمه‌یه‌، (بوؤ نه‌وه‌ی جوړیکیش له‌ صولج‌ بتي له‌ نیتوان کوچکه‌ران و پشتیواناندا، که‌واته: سه‌لمان به‌ تابه‌ت عایدی منه‌و له‌ بنه‌ماله‌ی تیمه‌یه‌، نجا که‌ له‌ بنه‌ماله‌ی پیغهمبه‌ریش

ﷺ بوو، لە خىزىنى تەو بوو، ماناى واىە ھى ھەردووک لايە، ھى كۆچكەرەن و پىشتىوانان).

ئىنجا ئەو چوار ئەسپ سوارە پۇيشتن، كوۆى لە خەندەكەكە بە تەسك و تەنگەبەريان زانى بە سوارى و لاخەكانيان و بە پاكردن خۇيان پىداداو پەرىنەو، ھەتا گەيشتنە شوئىنك لە نىوانى خەندەك و سەلعدا، ئىدى لە وى عەلى كورپى ئەبو تالىب ﷺ، لە گەل كۆمەلىك لە مسولمانان، بۇيان چوونە مەيدان و، ئەو شوئىنى كە ئەوان لىنى پەرىبونەو، ئەو شوئىنەيان لىن گرتن، ئىنجا چوار ئەسپ سوارەكان بۇيان گەرانەو و پووبەرووى بەكدى بوونەو.

١٤) - (عمرو بن ود) لە جەنگى بەدردا جەنگى كرد بوو ھەتا بە برىندارىي پەكى كەوتبوو، (واتە: ھىندەى برىن تى بوو بوون پەكى كەوتبوو)، بۇيە لە جەنگى ئوھوددا نەيتوانى بوو بەشدارىي بىكات، برىنەكانى زۆر بوون و چاك نەبوو بۇو، بۇيە لە رۇژى خەندەكدا دەرچوو، خۇى نىشانەداركرد تاكو بزانرئى و بناسرئى، كاتىك بە خۇى و ئەسپەكەى راووستا (علي بن أبي طالب) بۆى چۆو پىشئى، ديارە عەلىي و ھاوئەلەكانى بە پىيان بوون، (علي) بە (عمرو بن ود)ى گوت: بىستووومە پەيمانئ لە گەل خوادا بەستو، كە ھەر كەسك لە قورەيش تۆ بانگ بىكات بۆ يەكك لە دوو شتان لىنى وەردەگرى، گوتى: بەلى، گوتى: ئىنجا من بانگ دەكەم بۆ لاي خواو بۆ لاي پىغەمبەرى خوا ﷺ، و، بانگت دەكەم بۆ نىسلام، ئەوئىش گوتى: پىنوئىستم بەو نى، گوتى: كەواتە: بانگت دەكەم بۆ پووبەروو بوونەو بۆ جەنگ! گوتى: ناخر بۆچى ئەى برازام؟ بە خوا ھەز ناكەم بىكوؤم، عەلى گوتى: بە خوا من ھەز دەكەم بىكوؤم، (عمرو) توورە بوو لە ئەسپەكەى ھاتە خواو و، ئەسپەكەى پەبىكرد (چوار پەلەكانى برىن)و، لە دەم و چاوى ئەسپەكەى دا، (كوشتى)، دوايى پووبىكردە عەلىي و، بۆ يەكدى دابەزىن و لىك سووران، سەرەنجام عەلى ﷺ كوشتى و ئەو سى ئەسپ سوارەى ما بوونەو پايانكرد و، خۇيان بە خەندەكەكەدا داو پەرىنەو ھەلاتن.

١٥) - دروشمى ھاوئەلانى پىغەمبەر ﷺ لە كاتى جەنگى خەندەكدا و، لە كاتى جەنگى بەنى قورەيزەدا برىتى بوو لە: (حم، لا ىنصرون) حا ميم سەرناكەون، ياخود سەرناخرىن، (ئەو كاتە عادت و ابوو دەبووايە ھەر سوپايەك دروشمىكى ھەبن).

۱۶) - (ابن اسحاق) ده لئ: بوم گنڀرداوه ته وه که عانیشه دايکی بروداران له قه لايه ک دابوو له قه لايه کانی (بني حارثة) له رۆژی خه نده کدا، که له هه موو قه لايه کان مه حکمه تر بوو، دايکی سه عدی کورپی موعازيش له گه لئ بوو لهو قه لايه دا، عانیشه ده لئ: سه عدی کورپی موعاز تپه پری زرتيه کی له بهر دابوو، زرتيه که ی کورت بوو، واته: هه موو جهسته ی نه گرتبووه و، قوئی له زرتيه که هاتبووه ده ری، نرتيه که ی به دهسته وه بوو، نرتيه که ی راده وه شانندو ده یگوت:

(لَبُثٌ قَلِيلاً يَشْهَدُ الْهَيْجَا حَمَلٌ ... لَا بَأْسَ بِالْمَوْتِ إِذَا حَانَ الْأَجَلُ).

واته: نارام بگره له مهودوا جهنگ ده بینین و، قهیدی ناکات مردن بی هه ر کاتی که کاتی خوئی هات

دایکی پیگوت: رۆله گیان! برۆ به خوا دواکه وتوو، خووت بگه یه نی، عانیشه ش خوا لئی رازیین ده لئ: پیمگوت: نه ی دایکی سه عد! به خوا چه زم ده کرد زرتيه که ی سه عد له وه ی که تیتستا له به ریه ق، دریزتر بووایه، عانیشه ده لئ: ترسام تیریک به قوئی بکه وی، چونکه قوئی له زرتيه که هاتبووه ده ری و، (دواییش ته گه ر دانانه که ی دایکمان عانیشه هاتوته دی و، تیریک به قوئی سه عد که وتوه که ده ماره که ی بریوه واپنده چیت ده ماری خوئنه ری بریین)، نجا نه وه ی که لئداوه (ابن عرقه) بووه، که ده لئ: لیم وه رگره من (ابن عرقه) م، سه عد ده لئ: (عرق الله وجهك في النار) خوا دهم و چاوت گه رم دابینن و، ناره قه ی پئ بکات له ناگردا، دیاره دواپی سه عد ده لئ: خوا به! نه گه ر له نیوان تيمه و قوره یشدا جهنگ ماوه، بو نه و جهنگه به یلته وه، چونکه هه چ کومه له خه لکینک له لام خو شه و یستتر نه له دژیان بجهنگم له خه لکیک که پتخه مبه ره که ی ﷺ تویان ته زه تداوه و، به درویان داناوه و ده ریان کردوه، نه گه ر له نیوان تيمه و قوره یشیش دا جارێکی دیکه جهنگ نابیتته وه، نه و برینه م بو بکه به ما به ی شه هید بوون، به لام مه شممرته تاکو دلخو ش و شادمانم ده که ی، به وه که تو له له به نی قوره یزه سه نرتته وه، (که خواش نه و دوعایانه ی سه عدی هه موویان قبوول کردوون).

۱۷) - (إبن إسحاق) دەلئى: بۆم گىردراوۋەتەو دە (صفية بنت عبدالمطلب)، (كە پوورى يىغەمبەرە ﷺ خوشكى بايى)، لە قەلایەكدا دەبئى و، (حسان بن ثابت) یش ھەر لەوئى دەبئى، كە وەك پارىزەرىك يىغەمبەرى خوا ﷺ بەسەر ئافرەتان و مندالانەو دەئاوۋە، صفىيە دەلئى: پياويك لە جوولەكەكان بە لاماندا پەتوۋ، دەورى قەلەكەى دەدا، كەسىشى لئى نەبوو بەرگريمان لئى بكات، بە ھەسسانم گوت: ئەو جوولەكەيە بە دەورى قەلەكە دىت و دەچئى، منىش دلتيا نيم كە بزائى و پەي بەرى كە تيمە كەسمان لە لا نيه و، دوايى جوولەكەكانى ديكە تىبىكەيەنت و بەسەرماندا بدەن، لە قەلەكە دابەزەو بچۆ بىكوژە! ئەو یش گوتى: خوا لئىت بپوورى كچى (عبدالمطلب) بۆ خوت دەزانى كە من ھاوئى ئەو نيم، صفىيە دەلئى: كاتىك كە ئەوئى پىگوتم و تەماشام كرد ھىچى لە باراندا نيه لەو بارەو، خۆم بەست و كۆلەكەيەكم بەدەستەو ەرت، يان مەترەقىكى گەورە، (كۆلەگەى كە چادريان پئى ھەلداو)، لە قەلەكە دابەزىم و بەو كۆلەگەيە لە جوولەكەكم دا تاكو كوشتم، كاتىك لئى بوومەو گەرامەو بۆ قەلەكە، گوتم: ھەسسان دابەزە سەلەبەكەى بئىنە، (واتە: كەل و پەلەكانى بئىنە)، چونكە تەنيا ئەو پىگرم بوو لەبەر ئەوئى پياو، ئەوئەك ەو پەتە دەرىكەوئى، ھەسسان گوتى: ئەى كچى (عبدالمطلب) بە خوا پئويستىم بە كەل و پەل و شەكى ئەو نيه.

بەلام (القرطبي) لە تەفسىرەكەيدا^(۱)، دەلئى: (أبو عمرو بن عبدالمطلب) گوتوۋيەتى: ئەو گىردراوۋەتەو وا پئىناچئى راست بئى، چونكە (حسان بن ثابت) پياويكى ئازا بوو ە، ئەوئەدە بەسە كە روۋبەروۋى ھاوبەش بۆ خوا دانەرەكان بۆتەو ە، و شىعەرى زۆر بوئرانەى گوتوون و بەرگريى چاكى لە يىغەمبەر ﷺ كردو، يىغەمبەرى خواش ﷺ فەرموۋيەتى: (روح القدس)، جىربىلىش لەگەلتەو ھانت دەداو فئىرت دەكات.

۱۸) - (إبن إسحاق) دەلئى: ئىدى بەو شئوۋە يىغەمبەرى خواو ﷺ ھاوئەلانى كە خواى پەنھانزان بەو شئوۋەيە وەسفى كردو، لە ترس و سەختىي و، لە ئابلوۋوقەدانى دوژمنەكان بۆيان و، لەسەرەوۋە لە خوارەو پەلاماردانىيان دا بۆيان، مانەو ە، لەو ئىوانەدا (نُعَيْمٌ

بْنِ مَسْعُودِ بْنِ عَامِرِ بْنِ أَيْتِيفِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ قُنْفُذِ بْنِ هِلَالِ بْنِ خَلَاوَةَ بْنِ أَشْجَعِ بْنِ رَيْثِ بْنِ عَطْفَانَ) هاته لای پیغهمبر ﷺ گوئی: نهی پیغهمبری خوا! ﷺ من مسولمان بووم و خه لکه که شم به مسولمانیتیی من نازانن، نجا فرمانم پیبکه جیت دهوی؟ پیغهمبری خوا ﷺ نهوی پی فرموو: (إِنَّمَا أَنْتَ فِينَا رَجُلٌ وَاحِدٌ، فَحَذَلْنَا عَنْكَ إِنْ اسْتَطَعْتَ، فَإِنَّ الْعَرْبَ غَدَاةٌ)، گوئی: تو له نیومان دا پیاوئیکی به ته تیی، به لام هه ولبده دوژمنامان له کوئل بکوه، نه وه نه دی که ده توانی، چونکه جهنگ بریتیه له قیل^(۱).

دوایی (نعیم بن مسعود الثقفی) هه ره بهو ناماژه ی پیغهمبر ﷺ تیده گات چی بکات! (نهوانه هینده عاقل بوون به ناماژه له شت حالیی بوون)، (نعیم) ده چن بۆ لای بهنی قوره یزه که له سرده می نه فامییدا هاو دهم و هاو رازیان بووه، ده لئی: نهی بهنی قوره یزه! ده زانن من چه نه تیوه م خووش دهوی و، ده زانن په یوه ندیی تایه تیی من و تیوه چونه؟ ده لئین: راسته تو له لای نیمه تو مه تبار نی، ده لئی: نجا بۆ زانیاریتان قوره یش و (عطفان) وه ک تیوه نین، ولات ولاتی خو تانه، مال و سامانی تیوه و کوره کانتان و نافرده ته کانتان و منداله کانتان لیره، تیوه ناتوانن تیره به جتی به لئن و بچن بۆ شوئیکی دیکه، به لام قوره یش و (عطفان) هاتوون بۆ جهنگ کردن له دژی موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی، تیوه ش پشگیری نهوانتان کردوه، به لام نهوان ولاتیان و مال و سامانیان و نافرده ته کانیان له شوئیکی دیکه، وه ک تیوه نین، هاتوون نه گهر که لئیتیکیان ده سته هوت و ده سته هوتیکیان ده سته هوت باشه، نه گهرنا ده گه رینه وه بۆ ولاتی خو یان و، له تیوه و له موحه ممه د ﷺ ده گه رین له ولاتی خو تاندا و، نجا نه گهر تیوه و موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی بمیننه وه، تواناتان به سه ریاندا ناشکی، بویه له گهل قوره یشدا جهنگ له دژی موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی مه کن، تاکو بارمته (رهن) یکیان لی وه رنه گرن، چند بارمته یه ک له پیاوه ناوداره کانیان، با له لای تیوه بن و وک متمانه ی تیوه به وان راکو له گهل موحه ممه دا ﷺ ده جهنگن، نه ک له (۱) نه م دهقه: نه لیبانی به بیویزی داناوه له (ضعیف الجامع) ژماره (۱۸۲۸) و هه روه هاله (السلسله الضعیفة) (۲۷-۷۷)، به لام (ابن کثیر وابن سید الناس وابن خلدون و الطبری وابن حبان) هیناویانه.

تہنگانہدا برؤنہوہو بہ گورگان خوارووتان بدن!.

بہنی قورہیزہ دہلین: بہراستی رایہکی چاکت پتشنیاز کردوہ، دوایی (نعیم) لہلای نہوان دہرواو دہچئ بؤ لای قورہیش و، بہ نہبوو سوفیانی کوری حہرپ و بہ پیاوہکانی قورہیش کہ لہگہلیدان دہلن: خوتان دہزانن ئیوہم خوؤش دہوی و، دہزانن کہ من لہگہل موحمہمہددا نیم ﷺ و، ہواآیکیشم پیگہیشتوہ، کہ نہوہ حہقی تیوہیہ لہسہر من، پیتان بگہیہنم وہک دلسوزی بؤ تیوہ، بہلام لیم ناشکرا مہکن، دہلین: باشہ وا دہکہین، دہلن:

خوتان دہزانن کہ کؤمہلی جوولہکہکان، لہسہر نہوہی کہ کردوویانہ بؤ پشتگیری پہشیمان بوونہوہ، لہ نیوان خویان و موحمہمہدا ﷺ، نوینہریان بؤ لا ناردوہ، وہلامیان بؤ ناردوہ کہ تیمہ پہشیمانین لہوہی کردوومانہ، تایا رازی دہبئ کہ نیمہ لہ قورہیش و لہ (غطفان) چہند پایوتک لہ ناودارہکانیان وہربگریں و بیاندہین بہ تو، توؤش لہ گہردنیان بدہی؟ دوایی تیمہ لہگہل تو بین تاکو ئہوانہی ماون بنہریان بکہین؟ ئہویش دہلن: بہلن، نجا ہہر کاتئ جوولہکہکان داوای بارمتہیان کرد لہ پیاوہکانتان، یہک پایویان تہسلیم مہکن، چونکہ بہ تہمان تہسلیمی موحمہمہدیان بکہن و ﷺ بیانکوژی، دوایی لہلای قورہیش لادہچئ، دہچئ بؤ لای (غطفان) دہلن: ئہی کؤمہلی (غطفان)! تیوہ نسلئ منن، ہوزی منن، خوؤشہویستترین کہسن لہ لای من، پیموانیہ من توئمہتبار بکہن، دہلین: نہخیر راست دہکہی تو لہ لای تیمہ توئمہتبار نی، دہلن: نجا شتیکتان پتدہلیم، پہنہانی بکہن و لیم ناشکرا مہکن، دہلین: باشہ، شتہکہ چییہ؟! ئہویش چی بہ قورہیشی گوتوہ، بہوانیشی دہلن، چؤن نہوانی ترساندوہ، ئہوانیش دہترستین.

نجا کاتیک کہ شہوی شہمہ بہسہردا دی، مانگی شہووالی سالی پینجہم، (أبو سفیان بن حرب) و سہرانی (غطفان) ناگاداری بہنی قورہیزہ دہکنہوہ: (عکرمة بن أبو جہل) و کؤمہلیک لہ قورہیش و (غطفان) دہتیرن پینان دہلین: تیمہ لہ شوینیک نین کہ بتوانین ہہر ئاوا ہیننیہوہ، تیمہ حوشرمان نہماوہ و، یہک

سەمەن نەما (واتە: و لاخە بەرزە)، ماندوو بوون، يان سەرمان بېرون بۇ خواردن، بۇيە نامادەبن كە جەنگ لە دژى موخەممەدا بکەين، ئەوھى لە نىوان ئىمەو ئەواندا ھەيە كۆتايى پىيىنن، جوولەكەكان وەلەمیان بۇ دەئىرنەو دەئىن: ئەمرۇ رۇژى شەممەيە، ئىمە لەو رۇژەدا ھىچ ناکەين و، كاتى خۇى لە رۇژى شەممەدا، جوولەكە شتىكىان كردو و بەلایەکیان بەسەر ھاتو، كە لە تىوہ شىردراوہ نيە كە خوا کردوونى بە مەيموون و بەراز، ئنجا ئىمە لە دژى موخەممەد، لەگەل تىوہدا جەنگ ناکەين، تاكو چەند بارمتەيەك لە پياوہ كاننامان نەدەنى و لە لای ئىمە بن و، وەك متمانەى ئىمە بە ئىوہ، تاكو شەر لە دژى موخەممەد ﷺ دەكەين، چونكە ئىمە دەترسىن ئەگەر لە جەنگدا تىنتان بۇ ھات و وەزەكە لىتان سەخت بوو، بېرۇنەوہ بۇ ولاتى خۇتان و، ئىمە بەجىھتلىن و ئەو پياوہش لە ولاتى ئىمەدايەو، بە تەنياش ناتوانين بەرەنگارى بىينەوہ.

كاتىك نوئىنەرەكان دەچنەوہ بۇ لای قورەيش و (غطفان)، دەئىن: ئەوھى كە (نعيم) پىيگوتن ھەق بوو، ئىدى ئاگادارى بەنى قورەيزە دەكەنەوہ دەئىن: ئىمە يەك پياويشتان تەسليم ناکەين لە پياوہ كانمان، ئەگەر دەتانەوئى جەنگ بکەين وەرنە دەرى، با بجەنگين، بەنى قورەيزە دەئىن: كەواتە: ئەوھى (نعيم) گوئى ھەق بوو، ئەوانە نايانەوئى جەنگ بکەن و، دەيانەوئى ئەگەر ھەلىكىان دەستكەوت بەھرەيەك وەربگرن، ئەگەر نا لە ئىمە بگەرئىن لەگەل موخەممەدا ﷺ چىيمان لىدەكات، بکات، بۇيە سوئىد بە خوا ئىمە لەگەل تىوہدا لە دژى موخەممەد ﷺ ناجەنگين، تاكو چەند بارمتەيەكمان نەدەنى، ئەوانىش نامادە نابن، ئىدى بەو شىوہيە خوا بەينيان تىكەدەدا بە ھۇى (نعيم بن مسعود الثقفي) يەوہ.

ھەرەھا خوا ﷺ بايەكى ساردىشى لە شەوانىكى زۆر سارددا دەئىرى، ھىندە سارد دەبى و، ھىندە بەھىز دەبى، مەنجەلىان لەسەر ناگرو سىكۆچكە بۇ راناوہستى و، رەشمال و چادەرەكانيان فرى دەدات.

۱۹- كاتىك پىغەمبەرى خوا ﷺ پى دەگاتەوہ كە چۆن لە بەينى خۇياندا تىكچوون و،

چون خوا ع بلای کردون و، متمانه‌یان به یه‌کدی نه‌ماوه، (واته: قوره‌یش و (غطفان) له‌لایه‌ک و به‌نی قوره‌یزه له‌لایه‌ک)، حوزه‌یفه‌ی کوری یه‌مان بانگ ده‌کات و ده‌نیترِ بۆ لایان، تا‌کو بزانی ئه‌و خه‌لکه چی کرده‌و، چۆنه‌و به‌ته‌مای چین؟، واته: ئه‌حزاب، به‌تایبه‌ت قوره‌یش و (غطفان).

ئجنا ئه‌وه (القرطبي) له‌ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱) هیناویه‌تی و (ابن هشام) یش به‌هه‌مان شیوه‌ده‌لتی: پیاویک له‌خه‌لکی کووفه به‌حوزه‌یفه‌ی کوری یه‌مان ع گوت: ئه‌ی (أبو عبدالله)! تاپا پتغه‌مه‌ری خواتان ع بینوه‌و هاوه‌لاتیتان کرد؟ گوتی: به‌لتی ئه‌ی برازا، گوتی: چیتان ده‌کرد؟ گوتی: به‌خوا هه‌ولمان ده‌دا به‌پتی توانا، گوتی: به‌خوا نه‌گه‌ر تیمه‌ نه‌و کاته بووباین له‌خزمه‌ت پتغه‌مه‌ردا ع رازی نه‌ده‌بووین به‌پیمان له‌سه‌ر زه‌وی بپروا، له‌سه‌ر ملمان هه‌لمان ده‌گرت، حوزه‌یفه‌ی کوری یه‌مان گوتی: به‌خوا برازام تیمه‌ له‌گه‌ل پتغه‌مه‌ری خوادا ع بووین له‌جه‌نگی خه‌نده‌کدا، پتغه‌مه‌ری خوا ع شه‌وئیکیان نه‌ندازه‌یه‌ک له‌شه‌وه‌که شه‌و نوپژی کرد دوایی ئاویری لیداینه‌وه‌و فه‌رمووی:

چ پیاویک ده‌چن ته‌ماشای بکات بزانی نه‌و خه‌لکه‌ی (ئه‌حزاب) به‌ته‌مای چین؟ دوایی بگه‌رتنه‌وه، پتغه‌مه‌ر ع بۆشی به‌مه‌رج گرت، که به‌سه‌لامه‌تی بگه‌رتنه‌وه‌و، داوا له‌خوای به‌رز ده‌که‌م که له‌به‌هه‌شتدا هاوه‌لتی من بئ؟ به‌لام یه‌ک پیاو له‌تیمه‌ تاماده‌ نه‌بوو له‌به‌ر ترسی زۆرو برستیتی زۆرو سه‌رمای زۆر، یه‌کێک له‌تیمه‌ هه‌لنه‌ستا، دوایی پتغه‌مه‌ر ع بانگی کردم به‌تایبه‌ت، کاتیک بانگی کردم به‌ناچاری ده‌بوو هه‌ر هه‌لسم، فه‌رمووی: ئه‌ی حوزه‌یفه‌! بچۆ تپو نه‌و خه‌لکه [که شه‌و بووه] و، ته‌ماشای بکه‌ بزانه به‌ته‌مای چین و چی ده‌که‌ن؟ به‌لام هیچ مه‌که تا‌کو ده‌گه‌رپه‌وه بۆ لمان، ده‌لتی: چوومه‌ تپو خه‌لکه‌که، باو سه‌ربازانی خواش نه‌وه‌ی پتده‌کردن که ده‌بانکرد، نه‌مه‌نجه‌تیکیان بۆ راده‌وه‌ستا، نه‌تاگرتیکیان بۆ ده‌کرایه‌وه، نه‌چادرتیکیان بۆ راده‌گیرا، نه‌بوو سوفایان گوتی: ئه‌ی هۆزی قوپه‌پش! هه‌ر کام له‌تپوه با ته‌ماشای بکات هاوونشینه‌که‌ی کتیه‌و

كى له گە ئىدا دانىشتو؟ شەوۋە تارىكە، حوزە يفە دەلى: من يە كسەر دەستى نەوۋى تەنىشتى خۇم گرت و گوتم: جەنابت كىي؟ گوڭ: فلانى كورې فلانم، (چەند عاقل و بلىمەت بوونە نەو ھاوۋەلانى، نە گەر نەو دەستى حوزە يفەى گرتبايە دەبوۋايە چى گوتبايە؟ يە كسەر نەو دەستى وى گرتوۋ تۇ كىي؟) نە بوو سوفيان گوڭ: نەى قورەپشەيە كان! سوئند بە خوا، تىوۋە لە شوئىتىكن كە جىي دىكە لىمانەوۋە ديار نى، تىمە و لاخمان فەوتان، حوشترە كانمان فەوتان، ناژەلە كان ھەموويان تەواو بوون، (ھەموويان سەر بېرون و خوار دوويانن)، بەنى قورە يەزەش پەيمانى لە گەل ھەلۋە شان دوو يەنەوۋە و، ھەوالىكىمان پىگە يىشتوۋە لەوانەوۋە كە پىمان ناخۇشەو، نەو بايەش وەك دە يىنن زۆر بە ھىزە، نە مەن جەلمان بۇ رادەوۋەستى، نە ناگرمان بۇ دەكرىتەوۋە، نە بىناو چادرىكىمان بۇ رادەوۋەستى، بۇيە خۇتان نامادە بكەن من دەرۇم، ئىدى ھەلسا بۇ حوشترە كەى كە بۇى بەسترا بۇۋە، لەسەر حوشترە كەى دانىشتوۋە دوايى سى جازان لىدا بېروا، نىجا حوشترە كە ھەلسا، بەر لەوۋى پەتە كەى كە حوشترە كەى پىي بەسترا بۇۋە بكاتەوۋە، حوشترە كەى راستكرەدەوۋە، لە پەلە پەلىان، نە گەر نەوۋە نەبوۋايە پىغەمبەر ﷺ نامۇزگارىيى كردم و فەرموۋى: ھىچ مەكە تاكو دىئەوۋە، دەمتوانى بە تىرىك بىكوژم.

نىجا گە رامەوۋە بۇ لاي پىغەمبەر ﷺ و لەو كاتەدا پىغەمبەرى خوا ﷺ نوئى دە كرىد لە پۇشاكىكدا، پۇشاكى بە كىك لە ھاوسەرانى، (واتە: لە خۇى پىچابوۋ سەرماي بوو)، كاتىك منى دى لە نوئىدا بوو، خستىمە نىوان پىيە كانى خۇى بۇ نەوۋى گەرمم بىتتەوۋە، بەشك لەو پۇشاكەى كە بە خۇى دادابوۋ لەسەرمان ھەندىكىشى بە مندادا، دوايى چوۋە ركوۋە و چوۋە سەجدە، من ھەر لەتىو نەو پۇشاكەدا بووم، كاتىك سەلامى دا يەوۋە، ھەوالەكەم پىيدا و، دوايىش (غطفان) يىش نەوۋى قورە يىش بېرىارى دابوۋ بىستبوويان، ئىدى ھەم قورە يىش گەرانەوۋە، ھەم (غطفان) يىش گەرانەوۋە.

(ابن إسحاق) دەلى: پىغەمبەر ﷺ ھاوۋەلانىشى و مسوئلمانانىش، كاتىك زانىيان نەو گەمارۇيە نەماوۋە لە دەورى مەدىنەوۋە رۇيشتوۋونە، نەوانىش چوۋنەوۋە مالە كانى

خۇيان و چەكيان دانا.

۲۰-) (إِنْ هِشَام) دەلتن: دواى ئەوھى سوپا گەمارۇدەرەكانى شارى مەدىنە، (دەولەتق ئىسلامىي كە پايتەختەكەى شارى مەدىنە بووا، دواى ئەوھى ئالقەى گەمارۇ شكا، خوا ﷺ ترسى خستە نىو دليان و، بايەكى بەھىزى بۇ ناردن و، فرىشتەكان رىزەكانيان لىك ھەلۈەشاندىن، ھەرۈھە كۆمەلىك ھۆكارى دىكەش ھەبوون، يەكىك لەوانە ھەلۈتستەكەى (نعيم بن مسعود).

ئىجا دەمى نىوەرۇ بوو جىرىل ھاتە لاي پىغەمبەرى خوا ﷺ مېزەرىكى ئاورىشىمى بەستبوو، [واھاتە بەرچاوى] بە سوارىي تىستىرك كە كورتانى لەسەر بوو، كورتانەكەش قەطىفەيەكى لەسەر بوو (كە جۆرە قوماشىكە لە دىياچ، دىياچىش جۆرە ئاورىشىمىكە)، جىرىل بە پىغەمبەرى خواى ﷺ فەرموو: (ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ نايە چەكتان داناوہ؟ (واتە: كۆتايىتان بە جەنگ ھىناوہ؟))، فەرموو: بەلتن، جىرىل گوئى: بەلام تاكو تىستا فرىشتەكان چەكيان دانەناوہ و، من تىستا گەرامەوہ لە شوئىكەوتنى ئەو خەلكە كە ھاتبوون بۇ گەمارۇدانى شارى مەدىنە بە ناچارىي پۇشىتن، خوا ﷺ فەرمانتان پى دەكات، كە بەرپى بكەوى بەرەو ھۆزى بەنى قورەيزە، من ئەوہ بەرەو پرويان دەچم و، راياندهتەكىنم، (واتە: ترسيان دەخەمە دل)، ئىدى پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمانى بە بانگەرىك كىرد، بە جار چىيەك كە لە نىو خەلكىدا جار بدات: (من كان سامعاً مطيعاً فلا يصلين العصر إلا ببني قريظة)، واتە: ھەر كەسىك بىسەرەو گوپرايەلەو فەرمانبەرە، با نوئزى عەس نەكات، مەگەر لە لاي ھۆزى بەنى قورەيزە!.

ئىجا پىغەمبەرى خوا ﷺ (عبدالله بن أم مكتوم) لە شوئىنى خۇى دانا بەسەرپەرشتىبارى مەدىنە.

جەنگى بەنو قورەيزە لە پارذە (۱۵) بىرگەدا:

۲۱- پیغمبه‌ری خوا ﷺ (علي بن أبو طالب)ی پیش خست و نالایه‌که‌ی دایه ده‌ستی به‌رهو هۆزی به‌نی قوره‌یزه، خه‌لکیش په‌له‌یانکرد له‌ کۆبوونه‌وه‌داو به‌رێکه‌وتن، عه‌لی ﷺ رۆیشت تا‌کو له‌ قه‌لایه‌کانیان نیزیک که‌وته‌وه، (به‌نی قوره‌یزه له‌ چه‌ند قه‌لایه‌کی مه‌حکه‌مدا‌بوون)، گوئی لێ بوون قسه‌ی ناشیرینیان به‌ پیغمبه‌ری خوا ﷺ ده‌گوت، که‌رایه‌وه له‌ رێ گه‌یشته پیغمبه‌ری خوا ﷺ و گوئی: نه‌ی پیغمبه‌ری خوا! ﷺ له‌سه‌ره‌خۆ به‌ له‌و خه‌لکه‌ پیسه‌ نیزیک مه‌به‌وه، فه‌رمووی: بۆچی؟ پیموايه له‌ باره‌ی منه‌وه نازارت لێ بیستوون (قسه‌ی ناشیرین؟)، گوئی: به‌لێ، نه‌ی پیغمبه‌ری خوا! ﷺ پیغمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: نه‌گه‌ر من بینن، نه‌و قسانه‌ نا‌که‌ن، کاتیک پیغمبه‌ری خوا ﷺ له‌ قه‌لایه‌کانیان نیزیک بۆوه، فه‌رمووی: (يَا اِخْوَانَ الْقُرْذَاةِ! هَلْ اَغْرَاكُمْ اللّٰهُ وَاَنْزَلَ بِكُمْ يَمْمَتَهُ؟ قَالُوا: يَا اَبَا الْقَاسِمِ مَا كُنْتَ جَهْلُولًا)، نه‌ی براهه‌کانی مه‌یموونان! تایا خوا سه‌رشۆری کردوون و به‌لآو تۆله‌ی خۆی بۆ ناروون؟ گوئیان: نه‌ی (أبو القاسم) تۆ هه‌رگیز نه‌قام نه‌بووی، (واته: قسه‌ی ناشیرین گوتن له‌ تۆ ناوه‌شیتته‌وه)^(۱).

۲۲- پیغمبه‌ری خوا ﷺ به‌لای کۆمه‌لێک له‌ هاوه‌لانی دا تپه‌ری، له‌ (الصُّورين) (شونینیک بووه) پیش نه‌وه‌ی بگاته هۆزی به‌نی قوره‌یزه، پیغمبه‌ر فه‌رمووی ﷺ: که‌سه به‌لاتاندا ره‌ت بووه؟ گوئیان: نه‌ی پیغمبه‌ری خوا! ﷺ (دَخِيئَةُ بِنُ خَلِيفَةَ الْكَلْبِيِّ)، به‌ لاماندا ره‌ت بوو به‌ سواری تیستریکی سپیی، کورتانی به‌سه‌ره‌وه بوو، کورتانه‌که قوماشیکێ له‌ ناو‌ریشمی تپوه پتچرا بوو، پیغمبه‌ری خوا فه‌رمووی ﷺ: (ذَلِكَ جِرْبِلٌ بُعِثَ اِلَىٰ بَنِي قُرَيْظَةَ يُزَلِّزُ لَهُمْ حُصُونَهُمْ وَيَقْدِفُ الرِّغْبَ فِي قُلُوبِهِمْ) واته: نه‌وه جیبریل بووه نێردراوه بۆ لای هۆزی به‌نی قوره‌یزه، که‌ قه‌لایه‌کانیان به‌ل‌رزینتی و، ترس بخاته تپو دڵ و ده‌روونیا‌نه‌وه.

۲۳- کاتیک پیغمبه‌ری خوا ﷺ چوو بۆ لای هۆزی به‌نی قوره‌یزه، له‌ لای بیریک له‌ بیره‌کانیان که‌ له‌ لای مآل و سامانه‌کانیان بوو، بارگه‌و به‌نه‌ی خست، بیره‌که پێیده‌گوترا: (بِئُرْتَأَىٰ)، به‌لام (ابن هشام) ده‌لێ: پێیده‌گوترا: (بِئُرْتَأَىٰ)، ئنجا خه‌لك ورده ورده پتوه‌ی

(۱) تاریخ الطبری: ج ۲، ص ۹۹، عیون الآثار: ج ۲، ص ۱۰۳.

په یوه ست بوون، هاوهدلن هاتن خوا لیان رازیښ، هه نديکيان له دواي نوږي خه و تنان گه یشتن و، نوږي عه سر یان نه کرد، چونکه پیغه مبهري خوا ﷺ فرموو بووی: (لَا يُصَلُّنَ أَحَدُكُمْ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ).

انیدی تهوان ته ماشای رواله تی فرمانه که یان کردو، وه ک خوئی جتی به جینان کردو، هه تا گه یشتتوبونه لای هوږی به نی قوره یزه ش، نه ک نوږي عه سر، نوږي شتوانیشیان چوو بوو، رږیشت سه رقالی کردبوون و نه یان توانی فریای نوږه که یان بکه ون، چونکه پیغه مبهري خوا ﷺ فرموو بووی: (من كان سامعاً مطيعاً فلا يصلُّ العصر إلا في بني قريظة)، ((هه ر که سیک بیسه ره و گوږا په له، با نوږي عه سر نه کات مه گه ر له لای به نی قوره یزه))، ننجا هه نديکيان نوږه که یان بو نه وئی دواختبوو، هه تا گه یشتنه لای به نی قوره یزه له وئی نوږي عه سر یان کرد، له دواي نوږي خه و تنان، به لام نه خوا ﷺ له کتبه که پیدا له و باره وه ره خنه ی لیگرتن، نه پیغه مبهري خواش ﷺ له و باره وه لیان تووره بوو، [به لام هه نديکيان ته ماشای تپوه روکی فرمانه که ی پیغه مبهري خوا یان ﷺ کردوه و گو توویانه: مه بهستی پیغه مبهري خوا ﷺ نه وه نه بوو، نوږي عه سر به رینه نه وئی، مه بهستی نه وه بوو به په له برږین، که واته: با زوو نوږه که مان بکه یین و برږین، که به ته نکید هی دوو هیان پیکاو یانه، چونکه پیغه مبهري خوا ﷺ نامانجی نه وه نه بوو هه موو خه لک نوږي عه سر به رته به نی قوره یزه و، زانیوشیه تی نایگه نن، مه بهستی نه وه بوو که زوو به رتی بکه ون، ننجا نه وانه ی ته ماشای تپوه روکی فرمانه که یان کردوه، نوږه که یان زوو کردوه به ریکه و توبون، نه وانی دیکه ش ته ماشای رواله تی فرمانه که یان کردوه، نوږه که یان نه کردوه و چوون، تاکو گه یشتنه لای هوږی به نی قوره یزه، که گه یشتنه نه وئی نوږي خه و تنانیش بوو، نوږي عه سر و نوږي شتوان و خه و تنان یان له وئی کردوون.

(۲۴) - پیغه مبهري خوا ﷺ بیست و پینج (۲۵) شهو تابلووقه ی دان، هه تا تابلووقه و که مارویه که ماندووی کردن و، خواش ﷺ ترسی خسته تپو دلایان و، (حِيَّتِ بْنِ أُخْطَبِ النَّضْرِيِّ) سه روکی هوږی به نوو نه زیر که پیشت له سه ر خیانت له شاری مه دینه

دهر کرابوو، وهك به لئیندا بوو به (كعب بن أسد القرظي) به لئینه که ی خوئی برده سه رو، له گه لئیدا چوووه نئو قه لایه که، کاتیک که قوره یش و (عطفان) گه رانه وه، وهك وه فاداریه که بو نهو به لئین و په یمانیهی خوئی، که پیشتەر په یمانیهی پئی دابوو، له گه لئیدا چوووه نئو قه لایه که، [هه لئه ته جوامیری و وه فاداری به په یمان، له هه که سیکه وه بی جوانه وه، نهو هه لوئستهی (حَبِيْبٌ بِنُ أَخْطَب) هه رچه نده زور کینه له دل بووه به رانه به به ئیسلام و مسولمانان، به لام نهو هه لوئستهی جوامیرانه بووه].

(۲۵) - کاتیک به نی قوره یزه دلنبا بوون که پیغمبه ری خوا ﷺ وازیان لی ناهیتنی، تا کو له دزیان نه جه نگی، (كعب بن أسد) که سه روکی به نی قوره یزه بوو، گوئی: نهی کومه لی جووله که! نهو هتان به ملدا هاتوه که خو تان ده بیینن و، من سی پیشنیارتان ددخه مه به رده م، هه ر کامیکانتان پی چاکه هه لیبزین، گوئیان: نهو سی پیشنیاره چین؟ گوئی:

یه که م: نهو یه که تیمه به دوای نهو پیاوه بکه وین و به راستیهی دابینین، سوئند به خوا بو تان دهر که وتوه که پیغمبه رو ره وانه کراوه ﷺ و، نهو که سه یه که سیفه ته کانی له کتیبی خو تاندا ده بیینن، بهو شیویه هه م خو ننتان ده پار تیزی و مال و سامانتان و کوره کانتان و نافره ته کانتان، جگه له سه رفرازی دواړوژ، جووله که کان گوئیان: هه رگیز تیمه سه ریچی حو کمی ته ورات ناکه یین و، هه رگیز ته ورات به هیچ کتیبیک ناگوړینه وه.

گوئی: نجا نه گه ر رازی نین بهو پیشنیاره، دووم: فه رموون با کوره کامان و نافره ته کامان بکوژین و، بچینه دهر به ره و موحه ممه دو هاوه لانی، پیاوانیک به شمشیری رووته وه و، هیچ شتیکی قورس به دوای خو مانه وه به جیی ناهیلین که په رو شمان بی، نه مال و سامان، نه مال و مندال، هه تا خوا حو کم له نیوان تیمه و موحه ممه ددا ده کات، نه گه ر فه وتاین نهو وه ده فه تین و، هیچ مندال و ژن و وه چه مان له دوای خو مان به جی نه هیشتوون، که مه ترسیمان لیان هه بی و، نه گه ر سه ریش که وتین نهو بیگومان ده توانین ژن و مندالان په یدابکه یینه وه، جووله که کان گوئیان: نهو پاک و بیگونا هانه بکوژین! نجا زیان چ خوشیه کی

تبدایه له دواى وان، بۆچى بیانکوژین؟ بى گوناهن.

ننجا (کعب بن أسد) گوئی: ئەگەر بەمەش هەر رازی نین،

سێبەم: ئەم شەو شەوی شەممەیه و، موخەممەد ﷺ و هاوهدلانی لیمان دلنیاں لەم شەودا، ننجا وەرن با پرۆین و دابەزین، بەلکو دەرفەت لە موخەممەدو هاوهدلانی ببینین و گوئی نەدەبنە شەممە شکاندن (جووله‌که‌کان لە شەوانی شەممە و پرۆزانی شەممەدا هیچ شتیکیان نەکردووە)، گوئیان: شەممەى خۆمان بەشکینین و شتیکی تیدا بکەین که دەزانین ئەوانەى پێش تێمە که شەممەیان شکاندووە، چیمان بەسەرھاتوہ!

[کە لە سوره‌ی (الأعراف)دا بەسەرھاتەکیان هاتوہ که خوا ﷻ لەو بارەوہ دەفەرموئى:

﴿ وَسَأَلْتُهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ جِثَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا تَسْبُتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ بَلْوَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٣٦﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعْبُدُونَ قَوْمًا لَآ إِلَهَ لَهُمْ كُفْرًا أَوْ مُعَذِّبِهِمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا لَمَعَذْرَةَ إِلَى رَبِّكُمْ وَعَلَيْهِمْ يَنْفُونَ ﴿١٣٧﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَجْمَعًا الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعِقَابٍ رِيبٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٣٨﴾ فَلَمَّا عَزَا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٣٩﴾ ۞

تەفسیری تاییەتی کۆتایی (۱۶۶):

واتە: کاتێک که لەوہی لیتی فەدەغە کرابوون، سەرکێشیان کردو سەرپێچیان کرد، پێمانگوتن: بێنە مەیموونی زەبوون.

خوای دادگەر کردووی بە مەیموون، بەلکو لە هەندێ رێبایەتاندا هاتوہ: که کراون بە مەیموون و بەراز، بە تەمەنەکانیان بوونە بەراز و، کم تەمەنەکانیشیان بوونە مەیموون].

نجا که نهو پیشناره‌شیان ره‌فز کرد، که عبی کوری نه‌سه‌د گوتی: هیچ کامتی که تیوه له‌وه‌تی له دایکی خوئی بووه، چه‌زم و عقل و تیگه‌یشتنی نه‌بووه!

[واته: هه‌ر کام له‌و سئی پیشناره که هیجتانیان قبول نه‌کردن، تیوه عاقل و تیگه‌یشتوو نین].

۳۶- دوایی به‌نو قوره‌یزه ناردیانه‌وه لای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، گوتیان: (أبو ثابة بن عبدالمنذر وأخي بن عمرو بن عوف) مان بۆ بنیره (به‌نی قوره‌یزه کاتی خوئی هاو‌به‌یمانی هۆزی نه‌وس بوون، نه‌بوو لوبابه‌ش له هۆزی نه‌ووس بووه، له‌سه‌رده‌می نه‌فامیداو دۆستایه‌تی و په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل به‌نی قوره‌یزه‌دا به‌هیز بووه)، گوتیان: نه‌بوو لوبابه‌مان بۆ بنیره تا‌کو راویزی پی بکه‌ین، له باره‌ی حالی خو‌مانه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌بوو لوبابه‌ی ناره‌د لایان، کاتیک بینیان پیاوه‌کان بۆی هه‌لسان (وه‌ک پیشوازی) و، نافرته و مندالیش ده‌ستیان کرد به‌گریان له‌روویدا، نه‌ویش به‌زه‌یی پیدا هاتنه‌وه دلی پیسووتان، گوتیان: نه‌ی نه‌بوو لوبابه! نایا پات وایه تیمه به‌پی رای موحه‌مه‌د ﷺ رازیبن، نه‌و چ بریاریکمان له‌باره‌وه ده‌دات؟ (واته: عه‌قلت ده‌بیری که موحه‌مه‌د ﷺ ده‌لت: له‌قه‌لاکان وهرنه‌ خواره‌وه‌و ته‌سلیم بن، دوا‌ی نه‌وه‌ی که له‌جه‌نگدا شکستیان خواردوه، نایا بیینه‌ خوار به‌بی‌مه‌رج ته‌سلیم بین؟).

نه‌بوو لوبابه‌ش گوتی: به‌لام ناماژه‌ی کرد بۆ گه‌ردنی، [یانی: هه‌مووتان ده‌کوژرین سه‌ر ده‌بردین! که نه‌و هه‌لو‌یسته‌ی نه‌بوو لوبابه ﷺ هه‌له‌ بووه، نه‌وه‌ی که به‌نیجه‌تهدادی خوئی هه‌له‌پنجواوه، یاخود له‌پیغه‌مبه‌ری ﷺ بیستوه که حوکمی به‌نی قوره‌یزه که خیانه‌تی مه‌زن (الغیانة العظمی) یان کردوه‌و له‌پشته‌وه خه‌نجه‌ریان له‌سو‌پای نی‌سلام و مسو‌لمانان داوه‌ و، ده‌ستیان له‌گه‌ل دوژمنی ده‌ره‌کیی دا‌تیکه‌ل کردوه‌و، په‌یمانیان شکاندوه، جگه‌ له‌وه‌ش زۆر جتیوو قسه‌ی ناشیرینیان گوتوه، نه‌ده‌بووا‌به‌ نه‌بوو لوبابه‌ نه‌و نه‌تیبه‌ بدرکینتی، به‌لام به‌هه‌رحال مرو‌ف مرو‌فه‌و، هاوه‌لیش بی‌ده‌گونجی تووشی گونا‌هو هه‌له‌بی، نه‌بوو لوبابه‌ ده‌لت: سو‌تند به‌خوا هه‌ر له‌شو‌تی خو‌م بووم که زانی‌م خیانه‌تم

له خواو پیغهمبه‌ره‌که‌ی کرد ﷺ، (نه‌تیبیه‌کی در‌کاندوه‌ که‌ نه‌ده‌بو‌وایه‌ بیدر‌کیتنن)، دوا‌یی‌ نه‌بو‌و‌ لوبابه‌ رۆیشت‌ و‌ نه‌هاته‌ لای‌ پیغهمبه‌ری‌ خوا ﷺ. هات‌ خۆ‌ی‌ به‌ کۆ‌له‌که‌یه‌ک‌ له‌ کۆ‌له‌که‌کانی‌ مزگه‌وته‌وه‌ به‌سته‌وه‌ و، گو‌تیشی: له‌ شو‌ئنی‌ خۆ‌م‌ ناجوو‌ئیم، هه‌تا‌ خوا‌ له‌وه‌ی‌ که‌ کردم، تۆ‌به‌م‌ لئ‌ قبوو‌ل‌ نه‌کات، (دیاره‌ هه‌ر‌ نه‌و‌ کاتی‌ په‌شیمان‌ بۆ‌ته‌وه‌، به‌لام‌ گو‌توو‌یه‌تی: رۆوم‌ نیه‌ بجمه‌ لای‌ پیغهمبه‌ری‌ خوا ﷺ. تا‌کو‌ خوا‌ تۆ‌به‌که‌م‌ لئ‌ قبوو‌ل‌ نه‌کات‌ و)، په‌یمان‌ی‌ به‌ خواشدا‌ که‌ هه‌رگیز‌ نه‌چیته‌ سه‌ر‌ زه‌مین‌ی‌ به‌نی‌ قوره‌یزه‌ده‌وه‌، (هه‌رگیز‌ نابئ‌ له‌ شو‌ئیتیک‌ بیسن‌ی‌ که‌ ناپاکی‌ به‌رانبه‌ر‌ به‌ خواو‌ پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﷺ تیدا‌کردوه‌).

(ابن هِشَام) ده‌لئ: وه‌ك (سفيان بن عيينة) گو‌توو‌یه‌تی: له‌ (اسماعیل بن‌ ابي‌ خالد) له‌ (عبدالله بن‌ ابي‌ قتادة) هوه‌ گن‌راو‌یه‌ته‌وه‌، خوا‌ له‌ باره‌ی‌ نه‌بو‌و‌ لوبابه‌وه‌ نه‌و‌ نایه‌ته‌ی‌ ناره‌ده‌ خواو: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْنُونَا اللَّهُ وَالرَّسُولَ وَتَحْنُونَا أَمْنَتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (١٧) الأنفال.

واته: نه‌ی‌ نه‌وانه‌ی‌ بروتان‌ هیناوه‌! خیانه‌ت‌ به‌ خواو‌ پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﷺ مه‌که‌ن‌ و، خیانه‌ت‌ به‌ سپاره‌ده‌کان‌تان‌ مه‌که‌ن، له‌ حال‌یکدا‌ که‌ ده‌زانن، واته: ده‌زانن‌ خیانه‌ت‌ چه‌ند‌ گونا‌هیتی‌ گه‌وره‌یه‌.

(ابن إسحاق) ده‌لئ: کاتیک‌ که‌ پتی‌ وه‌ خراو‌ پینچوو‌ هه‌ر‌ نه‌هاته‌وه‌وه‌، پیغهمبه‌ری‌ خوا ﷺ هه‌و‌اله‌که‌ی‌ پینگه‌ب‌یشت، فه‌رموو‌ی: (أَنْتُمْ لَوْ جَاءْتَنِي لَشَتَّغَفَرْتُ لَكُمْ فَأَمَّا إِنْ كُنْتُمْ فَعَلْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ، فَمَا أَنَا بِالَّذِي أُطْلِقُهُ مِنْ مَكَانِهِ حَتَّى يَتُوبَ إِلَيْهِ)، پیغهمبه‌ری‌ خوا ﷺ فه‌رموو‌ی: نه‌گه‌ر‌ هاتبا‌ بۆ‌ لای‌ من، داوای‌ لی‌بور‌دنم‌ بۆ‌ له‌ خوا‌ ده‌کرد، به‌لام‌ تبتستا‌ که‌ نه‌وه‌ی‌ کردوه‌، که‌ کردوو‌یه‌تی، من‌ به‌ری‌ ناده‌م، (واته: که‌ خۆ‌ی‌ به‌سته‌وته‌وه‌ به‌ کۆ‌له‌که‌یه‌که‌وه‌) نایکه‌مه‌وه‌ تا‌کو‌ خوا‌ تۆ‌به‌ی‌ لئ‌ قبوو‌ل‌ نه‌کات.

(ابن إسحاق) ده‌لئ: (يزيد بن عبد الله بن قسيط) بۆ‌ی‌ باس‌کردوو‌م‌ که‌ تۆ‌به‌ قبوو‌ل‌ک‌ران‌ له‌ نه‌بو‌و‌ لوبابه‌ کاتیک‌ بۆ‌ پیغهمبه‌ری‌ خوا ﷺ. هاته‌ خواو‌ ده‌مه‌و‌ سه‌حه‌ر‌ بو‌و‌ (سحر) واته: پش‌ به‌ره‌به‌یان، له‌ حال‌یکدا‌ که‌ پیغهمبه‌ری‌ خوا

ﷺ له ماله كهى (أم سلمة) بوو له ژووره كهى نهودا بوو، نوممو سه له مه گوئی: گوتم له پیغهمبه ری خوا بوو ﷺ له کاتی سه حهردا پیته كهئی، [كهواته: دیاره پیغهمبه ری ﷺ هه ندی جاران به ده نگیش پیته نیوه، نهك وه كه هه ندیک له میژوو نووسان ده لئین: ته نیا زه رده خه نهی هه بووه! به لكو پیته نیوه ده نگی پیته نینیشی هاتوه]، نوممو سه له مه ده لئ: گوتم: به چی پیته كهئی نهی پیغهمبه ری خوا! ﷺ، خوا هه میسه زه رده خه نه بغاته سه ر دان و لیوت؟ نه ویش فه رمووی: (تیب علی أبي لُبَابَةَ)، واته: توبه له نه بوو لوبابه قبوولکراوه؟^(۱).

(نوممو سه له مه ده لئ: گوتم: نایا هه وائی پی بدهم، موژدهی پی بدهم، نهی پیغهمبه ری خوا ﷺ؟ فه رمووی: به لئ ته گهر پیت خو شه هه وائی پیته، نوممو سه له مه ش له ده رگای ژووره كهی ده وه ستی، نه ویش نهو کاته بووه بهر له وهی بغریته پشت په رده وه و، ده لئ: نهی نه بوو لوبابه! موژدهت لئین خوا توبه ی لئ قبوول کردووی، نوممو سه له مه ده لئ: خه لك رویشتن تاكو بهر بیده ن و بیکه نه وه لهو کۆله كه، كه خو ی پیته به ست بووه، نه بوو لوبابه گوئی: نه خیر سوتند به خوا ده بی پیغهمبه ری خوا ﷺ به ده ستی خو ی به ره له نام بکات و لهو کۆله كه مکناته وه، نجا کاتیک پیغهمبه ری خوا ﷺ كه چوو بو نوژی به یانی، نه بوو لوبابه ی له کۆله كه كهی کرده وه ده ربازی بوو.

(ابن هشام) ده لئ: نه بوو لوبابه شه ش شه وان بهو کۆله كه به وه بوو، هاوسه ره كهی ده هات هه موو کاتی نوژه کان له کۆله كه كهی ده کرده وه بو نوژی، دوایی دووباره خو ی به کۆله كه كه وه ده به سته وه، نجا نهو نایه ته ش له باره ی په شیمان بوونه وه قبوولکرانی توبه ی نه بوو لوبابه وه، هاتوته خوار كه ده فه رموی: ﴿وَأَخْرَجُوا عَمَلًا صَالِحًا وَأَخْرَجْنَا عَنْهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ التوبة، واته: هه ندیک دیکه ش هه ن له برواداران، دانیان به هه له ی خو یاندا هیناوه، کرده وه یه کی باش و یه کی خراپان تیکه لکرده، نزیکه خوا توبه یان لئ قبوول بکات، بیگومان خوا لیئورده ی به به زه یه.

(۱) تاریخ الطبری: ج ۲، ص ۱۰۰، عیون الأثر: ج ۲، ص ۱۰۳.

(۲۷) - (ئىبن إسحاق) دەلتى: دوايى (ثعلبة بن سعية) و (أسيد بن سعية) و (أسد بن عبيد) كه ئەوانە كۆمەتلىك بوون لە (بني همدل) و لە (بنو قريظة) نەبوون و لە (بنو النضير) یش نەبوون، پەچەلەکیان لە سەرۋوی ھى ئەوانەۋە بوو، ئەوان كاتىك بەنى قورەيزە پارزى بوون بە ھوكمى پىغەمبەر ﷺ كه خۇيان بەدەستەۋە بدن، لەو شەۋەدا مسولمان بوون، (واتە: ئەو سىيەيان خۇيان و مأل و مندالیان و، كىيى دىكەشيان لەگەلدا بوو، مسولمان بوون).

[دەلتىم: ئەمەش ئەۋەى لىۋەردەگىرىى كه كەسانىك لە بەنى قورەيزە مسولمان بووبىن، پزگارو نازاد بوون و ھوكمى كوشتىيان ۋەك دىلى جەنگ، كه لە جەنگدا بە ناچارىيى تەسلىم دەبن، مامەلەيان لەگەلدا نەكراۋە، بەلام ئەوانەى كه لەسەر جوولەكايەتتى سۈور بووبىن و، دواى ئەۋەش كه تىكشكابوون لە جەنگدا تامادە نەبوون بىنە نىۋ ئىسلامەۋە، ئەوانە سزاي دىلى جەنگ كه بە ناچارىيى تەسلىم دەبى، بەسەرياندا چەسپىتراۋە].

(۲۸) - (ئىبن إسحاق) و (ئىبن هشام) دەلتىن: دواى ئەۋەى كه بە ھوكمى پىغەمبەرى خوا ﷺ پارزىبوون، ھۆزى ئەۋەس كه كاتى خۇي ھاۋپەيمانى (بنو قريظة) بوون، ھەرۋەك چۆن خەزەرەجىيەكان ھاۋپەيمانى (بنو النضير) بوون، ھۆزى ئەۋەس ھاتن بە كۆمەل، گوتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ ئەوانە ھاۋپەيمانى تىمەن، جيا لە خەزەرەجىيەكان و، لە رابردوودا لەگەل ھاۋپەيمانىنن برايمان (واتە: ھاۋپەيمانىنن برايمانن لە خەزەرەجىيەكان كه ھاۋپەيمانەكانيان بەنو نەزىر بوون) ئەۋەت كرد كه بۇ خۆت دەزانى (كه پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋى: پىرۆن يەكى بارى ولاخىك بەرن و خانوو جى و رىيەكانتان بەجىيلىن، چونكە پەيماننن شكاندو، واتە: ھەمان شتىش لەگەل ئەۋ ھاۋپەيمانانەى تىمەدا بگە، كه بەنى قورەيزەن، كه ديارە پىغەمبەرى خوا ﷺ پىش ھۆزى بەنى قورەيزە، ئابلوۋقەى قەلۋ شوتنەكانى ھۆزى (بنو قينقاع) ىدا كه ھاۋپەيمانى خەزەرەجىيەكان بوون و، ئەوان پارزىبوون بە ھوكمى پىغەمبەر ﷺ، ئەۋىش (عبدالله بن أبي بن سلول) داۋاي بەخشرانى كردن، پىغەمبەرىش ﷺ فەرموۋى: ئەۋە بە تۆم بەخشىن، (بني بنو قينقاع) ىش كه ھاۋپەيمانى خەزەرەجىيەكان بوون و سەرۋكى خەزەرەجىيەكان (سعد بن عبادة) بوو،

(عبدالله بن ابي بن سلول) يش كه سه رۆكى مونافيقه كان بووه، ههر له خه زره جيبه كان بووه و يه كيك بووه له بريار به ده ستانيان،] تنجا كاتى هۆزى نهوس پيغه مبهري خويان ﷺ لهو باره وه دواند، پيغه مبهري خوا ﷺ فه رمووى: (أَلَا تَرَضُونَ يَا مَعْشَرَ الْأَوْسِ! أَلَمْ يَخُكِّمْ فِيهِمْ رَجُلٌ مِنْكُمْ؟ «قَالُوا: بَلَى، قَالَ: فَذَلِكَ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ»، واته: نهى كۆمه لى نهوس! (هۆزى نهوس) نيا رازى نين پياويك له خوتان له باره يانه وه دادوهرى بكات؟ گوتيان: با، نهى پيغه مبهري خوا! ﷺ، فه رمووى: نه وه عايدى سه عدى كورى موعازه.

پيغه مبهري خوا ﷺ: پيشتر سه عدى كورى موعازى له چادر ئكدا كه هى نافره تيك بووه له هۆزى نه سلم، داينا بوو، نهو نافره ته پيى ده گوترا: (رُفَيْدَةَ)، كه نه ويش ههر له مزگه وى پيغه مبهري خوا ﷺ دا بووه، به لام چادره كه هى نهو نافره ته بوو، كه نهو نافره ته عاده تى وابوو برينداره كانى چاره سه رو تيمار ده كردن و، ته نها له بهر خوا خوئى ته رخان كرد بوو بوؤ خزمه تى برينداران و مسوولمانانى نه خوئ، پيغه مبهريش ﷺ به هۆزى نهوسى فه رموو بوو، به خزمه كانى سه عد كاتيك تيره كه هى پيگه وتبوو، له چادره كه هى روفه يده دا دايبنين، تاكو ليم نيزيك بئ بو سهردان، تنجا كاتى پيغه مبهري خوا ﷺ تهوى كرده دادوهر له باره ي بهنى قوره يزده، هۆزى نهوس هاتنه لاي و، سه عديان به سواري كه ريك برد، شتيكيان له سه ر نهو كه ره راخست وهك جل و كورتان له چه رم بوو، سه عد پياويكى به خووه و جوان بوو، دوايى له گه ل خويان هينايان بو لاي پيغه مبهري خوا ﷺ، ده يانگوت: (يَا أَبَا عَمْرٍو) (به كونه كه هى بانگيان كرده، وهك ريزو حورمه ت، له باره ي هاوپه يمانه كانته وه كه له سه رده مى نه فاميدا هاوپه يمانت بوون، چا كه كار به، چونكه پيغه مبهري خوا ﷺ بوئه نهو شته ي عايدى تو كرده، تاكو چا كه يان له گه لدا بكه ي! كاتى نهوان زوريان دووباره كرده وه گوتى: كاتى ته وه هاتوه كه سه عد له رازي كردنى خوا دا، گوتى نه داته سه ر كۆنه كردن و لۆمه ي لۆمه كاران! تنجا هه نديك له وان هى كه له گه لى بوون له هۆزه كه هى، كه پرانه وه بو لاي داروبه ندى (عبد الأشهل) كه دياره قوناغيكى هۆزى نهوس بووه، له وئى هه وائى مه رگى بهنى قوره يزده يان بلاو كرده وه، كه سه عد كه پيغه مبهري خوا ﷺ

کردوویهتی به دادوهر، له بهر نه وهی که هاوپه یمانی بهنی قوپه یزه بوون له پیش نیسلام، وا پنده چتی بریاریکی خه تهریان له باره وه بدات و، هه وائی مهرگی بهنی قوپه یزه یان بلاو کورده وه، بهر له وهی سه عد بکاته وی، به هژی نهو وشه وه که لیان بیست.

(۲۹) - کاتیک سه عد گه یشته لای پیغه مبهرو ﷺ مسو لمانان، پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: (قُومُوا لِي سِدِّكُم) واته: هه لسن بو گه وره که تان، ننجا کوچکه ران له قوپه یش ده لئین: پیغه مبهری خوا ﷺ مه بهستی پشتیوانه کان بووه، پشتیوانه کانیش ده لئین: پیغه مبهری خوا ﷺ به گشتی مه بهستی بووه، ئیدی نه وه ندهی پیویست بکات، هه لنده ستی که له گوئدریژه که بهیننه خواری و، پتی ده لئین: (يَا اَبَا عَمْرٍو) پیغه مبهر ﷺ بویه نهو کاره ی به تو سپاردوه، تا کو چاکه له گه ل هاوپه یمانه کانی رابردووتدا بکه ی، واته: که له رابردوودا هاوپه یمانت بوون، سه عدیش گوئی: په یمان و به لئینی خواتان له سه ربی، که من چ بریاریک بدم نایا هه مان بریار جیبه چتی ده کری؟ گوئی: به لئین، سه عد، گوئی: هه روه ها نهو بریاره که ده دیدم که سیک له م لایه شه ده گرتنه وه، [ناماژدی کرد بو نهو شوئنه ی که پیغه مبهری ﷺ لیبووه، پی جوان نه بووه بلئ نایا بریاره که ی من پیغه مبهریش پیو دی پابه ند ده بی؟! به لکو ناوا ناماژهی بو دا، وه ک ریژ لگرتن]، پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: به لئین، سه عد، گوئی: (اَنْ تُقَعَلَ الرَّجَالُ وَتُقَسَمَ الْاَمْوَالُ، وَتُسَبَى الدَّرَارِي وَالنِّسَاءُ)، گوئی: من بریارم وایه: پیاوه کانیان بکوژرین و، مال و سامانیان دابه ش بکری و بکریته ده سته که وتی جهنگ و، مندال و نافرته کانیسیان به دیل بگیرین، پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: (لَقَدْ حَكَمْتُمْ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللّٰهِ مِنْ فَوْقِ سَبْعَةِ اَرْفَعَةٍ)، به دلنایی تو دادوهریه که ت له باره وه کردن حوکمیکت بو دان، که حوکمی خواجه له سه رووی حهوت ناسمانانه وه.

(۳۰) - دوا ی نه وهی سه عدی کوری موعاز له سه ر داوا ی بهنی قوپه یزه: که با یه کیک له هژی نهوس، که هاوپه یمانیان بوون له سه رده می نه فامییدا، بریاریان له باره وه بدات، دوا ی نه وهی نهو بریاردی بو دان، هیندرانه خوار له قه لایه که بان و، پیغه مبهری خوا

ﷺ له مالتیکدا له مه دینه به ناوی مالی (بنت الحارث) که تافره تیک بوو له (بني النجار) له ویدا کویکردنه وه و سجنی کردن، دواپی پیغهمبر ﷺ چوو بو بازارپی مه دینه، که تیسنا بازارپی مه دینه یه و نه و کاته شویتیکي چول بوو، له وی چنده خنده کیکي لیدان و، دواپی ناریدی و له گهردنیان دان و، له و خنده کانه دا تیزراون، کومه ل کومه ل ده چوون، له نیویاندا دوزمنی خوا (حیی بن أخطب النضري) یش هه بوو و، ههروه ها (کعب بن أسد القرظي) که نه وانه سه روکی خه لکه که بوون، (حیی) سه روکی به نوو ننه زیر بوو، (کعب) یش سه روکی به نوو قوره یزه بوو، نه و پیاوانه ی کوژران، له نیوان شه شه سد (۶۰۰) تا کو چه و ته سد (۷۰۰) بوون، نه وانه ی زور بلین، ده لین: (۸۰۰) که س (۹۰۰) که س بوون، به لام نه وانی دیکه ده لین: (۶۰۰ تا کو ۷۰۰) که س بوون، جووله که کان به (کعب بن أسد) یان گوت: له کاتیکدا که ده یان بردن بو لای پیغهمبری خوا ﷺ، کومه ل کومه ل، گوتیان: نه ی که عب! پیته وایه چیمان لئ ده کات؟ که عب گوتی: نایا تیوه له هه موو وه ختاندا هه ر تینا گهن؟! نه دی ته ماشا ناکهن، هه ر که س ده چیت ناگه رپته وه، و نه وه ی که بانگ ده کات، هه ر بانگ ده کات و، نه وه ش که ده چن ناگه رپته وه؟ سویتند به خوا نه وه کوشتنه، ئیدی به و شیوه یه هه تا پیغهمبری خوا ﷺ لئیان بووه کو تایی پیه تیان، (حیی بن أخطب) یش دوزمنی خوا، هیترا که پو شاکیکي فوقا حی له به ر دابوو، (جوړه پو شاکیکي نایاب و رازاوه)، به لام له هه موو لایانه وه به نه دازه ی په نجان له تی کرد بوو، برپیووی، بو نه وه ی که سیک که لئی ده ستین، یا خود به رگه که ی لئ داده رنئ، لئی به به ره مه مند نه بن و، په تیک له لای ملی گریدرابوون کاتیک ته ماشای پیغهمبری خوا ی کرد ﷺ گوتی: (أما والله ما لمت نفسي في عداوتك، ولكنه من يخذل الله، يخذل، ثم أقبل على الناس فقال: أيها الناس! إنه لا بأس بأمر الله كتاب وقدّر وملحمة كتبها الله على نبي إسرائيل، ثم جلس فضربت عنقه)، واته: سویتند به خوا په خنهم له خو م نه گرتوه که دزایه تیمم کردووی، به لام هه ر که س خوا تیی بشکینئ، تیده شکن، دواپی رووی له خه لکه که کرد، گوتی: نه ی خه لکینه! فه رمانی خوا قه دیدنکات، نه وه تو مارنکه و نووسراویکه و جه نگیکه له سه ر (بنو إسرائيل) خوا نووسیووی، دواپی دانیش و له گهردنیان داو کو تایی پیته ات.

(ابن إسحاق) ده لئ: له عایشه وه خوا لئی رازیی دایکی برواداران گوتوویه تی:

لە ئافرەتەكانیان، تەنیا ئافرەتیک کوژرا، ئەویش ئەووە بوو کە بەرداشتیکی، یاخود دەستارێکی لە سەرێی ڕا هەلدایە سەر (خلاد بن سوید) کە یەکیک بوو لە هاوێلان و کوشتوویەتی، وەك تۆلە تەنیا ئەو ئافرەتەیان لێ کوژراو، ئەگەرنا ئەوانی دیکە هەموویان بەدیل گیراون.

(۳۱) - (إبن إسحاق) دەلێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کرد کە لە پیاووەكانیان ئەوانەیان کە بەلخ بوون و پیاون، تەنیا ئەوانەیان بکوژرێن، ئەوێش کە بەلخ نەبوو بێ و مندال بوو بێ لە نێرینەكانیان، بە دیل گیراون.

یەکیک لەوانە (عطية القرظي) دەلێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کرد هەر کەس لە بەنی قورەیزە کە بەلخ بوو، [کە نیشانە ی بەلخ بوون ئەوێش، مووی لە هەندیک شوێنی تاییەت بوو بێ، یاخود دیار بێ سمیل و ریشیی هاتبێ، ئەوانە ی کە موویان لێهاتووە سەر و ریشیان لێهاتووە، بە پیاو لە قەلەم دراون و حوکمیان کوشتن بوو]، بەلام من گەنجیک بووم تەماشایان کردم کە جارێ مووم لێ نەهاتووە و سمیل و ریشم نەهاتوون، بۆیە نەکوژراوم، دیارە دواییش مسوولمان بوو.

(۳۲) - کۆچی دوایی سەعدی کوری موغاز:

کاتیک سەعد تیرە کە ی پێدەکەوی دەلێ: خواپە! ئەگەر جەنگمان ماووە لەگەڵ قورەیشدا بەهێلە، چونکە جەنگم لەگەڵ قورەیشدا بە قەدەر هیچ کەسی دیکە پێخۆش نە، کە سانیک کە پێغەمبەری تۆیان دەرکردووە، و دژایەتی دینی تۆیان کردووە، ئەگەر جەنگیشمان لەگەڵ قورەیشدا نەماووە، با نەو برینە بێتە کۆتایی ژيانم، بەلام دلخۆشیشم بکە، بێنم تۆلە لە بەنی قورەیزە دەستێرتەووە، لە نەجامی ئەو خیانەتەدا کە کردوویانە.

(إبن إسحاق) دەلێ: دوای ئەوێ کاری بەنی قورەیزە تەواو بوو، برینە کە ی سەعد تەقییەووە (واتە: دووبارە خوێنی لێهاتەووە) و، بە شەهیدی کۆچی دوایی کرد، (إبن إسحاق) بە سەنەدی خوێ دەلێ: پێم گەیشتووە کە جیبریل سەلامی

خوای له سهر بن، کاتیک که سهد گیانی ده کیشری، دئی بۆ لای پیغمبهری خوا ﷺ که میزه ریکی به ستوه له ناوری شم و، پیی ده لئی: نهی موحه ممه د! ﷺ نهو که سهی مردووه، کییه؟ که دروازه کانی ناسمانی بۆ کراونه وه و، عهرشی خوا بۆی له رزی؟ پیغمبهری خوا ﷺ به خیرایی هه لده ستی، که کراسه که ی له دوا ی خو ی راده کیشی، ته ماشا ده کات: سهد کوچی دوا یی کردوه.

ديسان (ابن إسحاق) هیناویه تی که سهد پیاویکی به خووه بووه، به که له ش بووه، به لام کاتیک جه نازه که ی هه لده گرن، سووک دینه بهر ده ستیان، هه ندیک له مونا فیه کان ده لئین: نه مه پیاویکی زۆر به خو وه و دامه زراو بوو، به لام به خوا هیچ جه نازه یه کمان له وه سوو کتر هه لئه گرتوه! تنجا نه وه به پیغمبهر ﷺ ده گاته وه، نه ویش ده فه رموی: (إِنَّ لَهُ حَمَلَةً غَيْرُكُمْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ اسْتَبَشَرْتُ الْمَلَائِكَةَ بِرُوحِ سَعْدٍ، وَاهْتَرْتُ لَهُ الْعَرْشَ)، واته: نه وه جه نازه یه، هه لکرانیکی دیکه ی جگه له تیوه ی هه ن، (بۆیه به ده ستی تیوه سووکه)، به دلنیا یی فریشته کان دلخۆش بوون به رووحی سهد و، عهرشی خوای په روهر دگار به هوی کوچی دوا یی سه عده وه، هه ژا.

[هه ژان و له رزینه وه که، هه ندی له زانایان وایان ته فسیر کردوه، که عهرشیش دلخۆش بوو به رووحی سهد که به رز ده بیته وه بۆ لای ناسمان و، هه ندیکیش ده لئین: مه به ستی پیغمبهر ﷺ نه وه بووه که کوچی دوا یی سهد، کاریگه ری هه بووه له سهر هه موو گهردوون به سه روو و خواروویه وه].

(۳۳) - (ابن إسحاق) ده لئی: له مسولمانان شهش که س شه هید بوون، نه وانیش له (بنی عبد الأشهل):

۱- (سعد بن معاذ).

۲- (أنس بن أوس بن عتيب بن عمرو).

۳- (عبدالله بن سهل) سنی که س.

له (بنی جشم بن الخزرج وبن سلمة) یش:

۴- (الطفیل بن النعمان).

۵- (ثعلبة بن عُنیمة).

۶- (کعب بن زید) تیریکی ناموی ینکهوت نه یانزانی له کوتووه یهو کوشتی.

که واته: له جهنگی خهنده کدا مسولمانان شهش شههیدیان بوون.

۳۴- (کوژراوانی هاوبهش بو خوادانه ران، له رُوژی خهنده کدا نه وانیس سی کهس بوون:

۱- له: (بنی عبدالدار بن قصی: منبه بن عثمان بن عبید بن سباق بن عبدالدار) نهوه تیریکی ینکهوتوهو، دوابی له مهککه مردوو.

۲- له: (بنی مخزوم: یقظان بن عبدالله بن المغیره) له وانیس نهو کوژراوه.

۳- (ابن هشام) دهلی: عهلی کوری نه بوو تالیبیش، (عمر بن ود بن عبد ود ابن حسن بن عمرو) کوشتوه، که واته: نه وانیس نهو سی کهسه یان لی کوژراون.

۳۵- (ابن إسحاق) دهلی: له رُوژی بهنی قوره یزه دا له مسولمانان:

۱- (خَلَادُ بْنُ سُوَيْدِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ عَمْرٍو) کوژرا، شههید بوو، که دهستاریکی بهسردا بهردرابوو، و زور به خرابی تیکی شکاندبو و، پیغمبره فرموویه تی ﷺ پاداشتی دوو شههیدی هه به: (إِنَّ لَهُ لَأَجْرَ شَهِيدٍ).

۲- (وَمَاتَ أَبُو سَيَّانِ بْنِ مَعْصَنِ بْنِ حُرْثَانَ) نهویش به مردنی خوئی کوچی دوابی کردوه، له کاتیکدا که تابلوو قهی بهنی قوره یزه یان داوه و، ههر له گوپستانی بهنی قوره یزه که تیسنا خهلی لی ده نیژری، له وی به خاک سپردراوه.

کاتیک که خهلی خهندهک، واته: هاوه لانیک که له جهنگی خهنده کدا بهسدار بوون، دهگه پینه وه، پیغمبره خوا ﷺ فرموویه تی: (لَنْ تَغْرُوَكُمْ قُرَيْشٌ بَعْدَ عَامِكُمْ هَذَا، وَلَكِنَّكُمْ تَغْرَوْنَهُمْ)، له مهودوا قوره ییش ناتوانن په لاماری نیوه

بدن و، هیرش بۆ سهر ئیوه بینن، به لکو ئیوه له مهودوا هیرش بۆ سهر ئهوان دهبن و په لاماریان ددهن، [به کردهوش ههروا بوو، ههتا جهنگی ئازادکردنی مه ککه، هیچ جهنگ پروویان نه دا، دواپی مه ککه ئازاد کراو له دهسه لاتی شیرک و هاوبهش بۆ خوا دانه ران پاککرایه وه و بوو به شاریکی ئیسلام تیدا بهرپاکراو].

مهسه له گرنه گان

مهسه‌له‌ی یه‌که‌م: چاکه‌ی خو بیرخستنه‌وه‌ی خوا ﷺ بو برواداران که دوا‌ی نابلووقه درانیان له‌لایهن نه‌حزابه‌وه، بایه‌کی به‌هیزو فریشته‌کانی ناروون و، هه‌رچه‌نده مسولمانان له‌و په‌ری ته‌نگانه‌دا بوون و، زور توند راته‌کیتراون، به‌لام خوا له فریایان هاتوه‌و، ده‌ربازی کردوون:

خوا ده‌فرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿١٠﴾ إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ﴿١١﴾ هَٰلِكَ آيَاتُ الْمُؤْمِنِينَ وَزُلْزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١٢﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم، ئایه‌تانه، له یازده برگه‌دا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، نه‌ی ئەوانه‌ی برواتان هیتاوه! له‌م سووپه‌ته موباره‌که‌دا خوا ﷺ شه‌ش جارن، ئەو رسته‌به‌ی دووباره‌کردوته‌وه، که ئەمه جاری به‌که‌میانه، له‌و شه‌ش جاره‌ی که له سووپه‌تی (الأحزاب) دا، خوا ﷺ بانگی برواداران ده‌کات، به‌نازناوی نیمان، یانی: ئەی ئەوانه‌ی برواتان هیتاوه! به‌و شتانه‌ی که پیتوسته بروایان پیتینن، بروا هیتان به‌خوا ﷺ، به‌فریشته‌کانی خوا، به‌کتیبه‌کانی خوا، به‌پتغمه‌به‌رانی خوا، به‌روژی دوا‌یی و، به‌هموو ئەو شتانه‌ی که پتغمه‌به‌ری خوا ﷺ هه‌والی پیداون له‌خواوه.

٢- ﴿أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾، چاکه‌ی خوا به‌سه‌ر خوتانه‌وه یاد بکه‌نه‌وه، واته: چاکه‌کردنی خوا له‌سه‌ر خوتانی یاد بکه‌نه‌وه، بیهیتنه‌وه بیر خوتان، له‌بیرتان بئ، ئایا رووی دواندن ته‌نیا له‌هاوه‌لانی پتغمه‌به‌ره ﷺ؟ پتموایه‌نه‌خیر، ته‌گه‌رنا خوا ده‌یتوانی بفرموئ: (یا صحابة رسول الله)، یان: (یا أيها الصحابة)، به‌لام که ده‌فرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، له‌هموو فورتاندا ئەو ته‌عبیره زور دووباره‌بوته‌وه، بو ئەوه‌یه که تیمه‌ش تیتستا ئەو چاکه‌یه‌ی خوا که ئەو کاته له‌گه‌ل پتغمه‌به‌ر ﷺ و هاوه‌لانی برواداری دا کردوو‌یه‌تی، له‌گه‌ل تیمه‌ش دایه و، له‌گه‌ل مسولمانانی پتیش تیمه‌شدایه و، له‌گه‌ل

مسؤلمانانی دواى تيمه شه، كه واته: نهى پروادارينه! يادى چاكه و چاكه كردنى خوا به سهر
خوتانهوه بگه نهوه، چ به نسبت هاوه لانهوه خوا لتيان پازيبي، كه به كه مين جيلي
پرواداران بوون، چ به نسبت جيله كانى دوايشيان، نايا نهو چاكه به، چى بوو؟.

(۳) - ﴿إِذْ جَاءَ تَكُمْ جُودٌ﴾، كاتى كه سهربازانتيك بوتان هاتن، نهمه زه مينه خوشكردنه
بو فهرمايشتى خوا كه دوايى دى، كه شوتنى چاكه كاريى و منهق خوايه.

تنجا نهو سوپايه ي بو مسؤلمانان هاتن، سى هيزى سهره كيبى بوون:

أ- قوره يش و هاوپه يمانه كانيان له (أَحَابِيش).

ب- (عَطْفَان) و هاوپه يمانه كانيان.

ج- هوزى بهنى قوره يزه كه په يمانيان شكاند بوو، به لتيان هه لوه شاندى بووه له پشته وه را
ويستيان خه نجه رى غه در له مسؤلمانان بدهن.

(۴) - ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾، تيمه ش به كسه ر بايهك و سهربازانتيك كه
تيوه نه تان ده بينين، ناردمانه سهر يان.

وشه ي (ريح) له قورئاندا به زوريى بو سزادان به كارها توه، كه زانايان
گوتوو يانه: (رِيحُ الضُّبَا، وَكَانَتْ بَارِدَةً وَقَلَّتِ الْأُوتَادُ وَالْأَطْنَابُ)، باى صه با بوو
زور سارد بوو گولم يخ و په ته كانى چادره كانى هه لكه نندن، باى صه با وهك خاوه دنى
(مفردات ألفاظ القرآن)^(۱)، ده لى: (الضُّبَا: الرِّيحُ الْمُسْتَقْبَلَةُ لِلْقِبْلَةِ)، نهو بايه ي كه
به ره و رووگه (قبيلة) دى، دياره با له ههر شوين و ده قهر يك ناويكى هه به،
بو وينه: له پشدر جور يك باى توندو وشك، پتى ده گوترى: باى زوورو، له
سليمانيبى پتى ده گوترى: ره شه با، به لام بايهك كه له خوارووه وه دى، پتى
ده گوترى: شه مال، له به ره نه وه ي فتنكه و به سهر ده ريدا دى، به نسبت هه نديك
شوتنه وه له وانه به پتى بگوترى: باى روژه لات، له هه ندى شوتن پتى ده لتيان:
باى روژناوا، له هه ندى شوتن: باكووره، يان باشووره، يان باى قبيله به.

نجا نهو بای صه‌بایه زور به‌هیزو سارد بووه، سینگ و گوئمیخی چادره‌کانی که پئیانیانه‌وه به‌ستبوونه‌وه، په‌ته‌کانیشیان که له سنگه‌کانیان خستبوون، هه‌موویان هه‌لقه‌ندن، واته: بایه‌کی به‌هیزی مآل کاو‌لکه‌ر بووه، هه‌روه‌ها سه‌ربازانیک که نه‌تانده‌بینین، (جنود) پیی ده‌گوتری: کوی کۆ (جمع الجمع)، چونکه (جنود) کوی (جند)ه، (جند)یش کوی (جندي)ه، واته: سه‌رباز.

(۵) ﴿وَكَانَ اللَّهُ يَمَّا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾، خواش بینه‌ری ته‌وه بوو که ده‌تانکرد، واته: حال و بالی سه‌ختی تیوه‌ی ده‌بینی، بویه‌ش خوا بای نارده‌ سه‌ر دوژمنه‌کانتان، هه‌روه‌ها فریشته‌شی ناردن بو‌سه‌ر دوژمنه‌کانتان، که ترسیان بخه‌نه دل و، دلی تیوه‌ش به‌هیز بکه‌ن.

(۶) ﴿إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ﴾، (ئه‌مه به‌نسبه‌ت شاری مه‌دینه‌وه)، واته: له‌سه‌رووتانه‌وه هاتن و، له‌خوارووشتانه‌وه هاتن.

(۷) ﴿وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ﴾، یاد بکه‌نه‌وه کاتیک که چاوه‌کان ته‌بله‌ق بوون و که‌وتوونه جووله‌ جوول، (الزُّيغُ: المِيلُ عَنِ الْإِسْتَوَاءِ وَالْإِنْحِرَافُ)، (زیغ) ته‌وه‌یه که چاو هه‌ر جاره به‌لایه‌کدا بسووری، چاوتان ده‌سووران.

(۸) ﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾، دله‌کانیش گه‌یشتنه گه‌رووان، (الْحَنْجَرَةُ: مُنْتَهَى الْخُلُقُومِ)، واته: کۆتایی قورگ پیی ده‌گوتری: (حَنْجَرَةٌ) واته: قورقوراهه.

(۹) ﴿وَتَطَّنُونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا﴾، گومانی جو‌راو جو‌رتان به‌خوا ده‌بردن، (ظنون) کوی (ظن)ه، (ال) بو‌ناساندنی تیکرا (التعريف للجنس)ه، چه‌ندان جو‌ره‌ گومانتان به‌خوا ده‌بردن، وشه‌ی (ظُنُونًا) به‌ئه‌لیفیش خو‌یتراوه‌ته‌وه: (وتظنون بالله‌ الظنون) هه‌وره‌ها به‌سه‌ر (فتحة)یش خو‌یتدراوه‌ته‌وه: (وتظنون بالله‌ الظنون).

ئابا گومانه‌کانیان چۆن بوون؟:

أ- هه‌بووه‌ گومانی وابووه‌ که خوا له‌ فریایان دتی و، یارمه‌تیان ده‌دات و پشتیان ده‌گری.

ب- هه‌بووه‌ گومانی وابووه‌، که نه‌خیر خوا به‌گورگان خواردووویان ده‌دات و لییان ناپنجیته‌وه.

ج- هه‌شبووه‌ په‌دنگه‌ له‌و نئوانه‌دا بوو بن.

۱۰- ﴿هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ﴾، لهو کات و لهو شوته‌دا، برواداران جه پریتران، (هُنَالِكَ) هم ناوی شوته، هم ناوی کاته، (هُنَالِكَ) لهو کاته‌دا، یان لهو شوته‌دا، نه‌سلی خوئی (هُنَالِكَ) بۆ شوته، به‌لام جاری وا هه‌یه ناوی شوین و کات، له جیاتی یه‌کدی به‌کاردین، لهو کات و لهو شوته‌دا برواداران تاقیکرانه‌وه.

۱۱- ﴿وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا﴾، زۆر به‌سه‌ختیی تیکه‌وه راشه‌قتران و راته‌کتران.

نه‌وه‌ی لی‌ره‌دا پێویسته‌ باسی بکه‌م، نه‌وه‌یه: خوا خاتری هه‌چ که‌س ناگری، له‌ کاتی روونکردنه‌وه‌ی راستیه‌کاندا، لی‌ره‌دا خوا واقعی مسوڵمانان و برواداران و هاوه‌لانی به‌ریزی پێغه‌مبه‌ر ﷺ چۆن بووه، ئاوا ده‌یخاته‌پوو، بۆ نه‌وه‌ی په‌ند وه‌ریگرن، نه‌وانه‌یان که‌ بیه‌زیبوون و، یان بیه‌زیبان ده‌ریپوه، جارتیکی دیکه‌ په‌ند وه‌ریگرن و، بیه‌زنبه‌ن له‌ به‌رانبه‌ر سه‌ختیی و نا‌ره‌حه‌تیه‌کاندا، وه‌ک له‌ سوورپه‌قی (آل عمران)‌دا، که‌ خوا ده‌فه‌رموی: ﴿مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾، واته: هه‌تانبوو دنیای ده‌ویست و، هه‌تانبووون پ‌وژی دوایی ده‌ویست، یه‌کتی له‌ هاوه‌لانی، ده‌لی: هه‌تا نه‌و کاته‌ نه‌مه‌ه‌زانی که‌ تیماندا هه‌یه، مه‌به‌ستی زیاتر دنیایه، واته: ده‌ستکه‌وتی جه‌نگیی، هانده‌ره‌ سه‌ره‌کیه‌که‌ی نه‌وه‌ بوو که‌ هاتوه‌ بۆ جه‌نگی نوحود، نه‌وانه‌ش حیسانیان له‌ کۆی سوپایه‌که‌ تیکدا، که‌ به‌ ته‌ماعی کۆکردنه‌وه‌ی ده‌ستکه‌وت و غه‌نیمه‌ته‌وه، هاتبوون، فه‌رمانی پێغه‌مبه‌ریان شکاندو ﷺ، نه‌وه‌ش بووه‌ هۆی نه‌وه‌ی دوژمن، نه‌و شوته‌نی نه‌وان بگریته‌وه و، سه‌ره‌نجام جه‌نگی نوحود بدۆرینن.

هه‌روه‌ها له‌ سوورپه‌قی (الانفال)‌دا که‌ خوا ﷻ له‌ باره‌ی مسوڵمانانه‌وه، که‌ به‌ره‌و گرتنی کاروانه‌که‌ی (أبو سوفیان) ده‌چن، ده‌فه‌رموی: ﴿وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَهٖ تَكُوْنُ لَكُمْ﴾، تێوه‌ش ده‌تانویست نه‌وه‌ی درکی پ‌توه‌ نیه‌ بۆ تێوه‌ بی، واته: چه‌زتان نه‌ده‌کرد که‌ له‌گه‌ل سوپایه‌که‌ی (أبو جه‌هل)‌دا، پ‌ووبه‌پوو بنه‌وه، که‌ هه‌زار (۱۰۰۰) که‌س بوو، چه‌زتان ده‌کرد کاروانه‌که‌ بگرن، که‌ تیچیریکی تووک نه‌رم و، پاروویه‌کی ناسان بوو، خوا له‌ روونکردنه‌وه‌ی

راستییه‌کاندا خاتری کهس ناگری، هه‌روه‌ها یه‌کیک له کافره‌کان چاکه‌یه‌کی هه‌بی،
 باسی ده‌کات و، پروادارانیش نه‌گه‌ر خالیکی بیه‌تیزان هه‌بی و کهم و کوریه‌کیان
 هه‌بی، ده‌یخاته روو.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

باسی هه‌لویستی به‌زیوانه‌و ترسنۆکانه‌ی مونا‌فیک و دلنه‌خۆشه‌کان و
 خۆدزینه‌وه‌یان به‌پاساوی پووچ و درۆ و، بلاوکردنه‌وه‌ی ترس و له‌رزو، فه‌رمانکردنی
 خوا به‌پیتغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ که سه‌رزه‌نشست و سه‌رکۆنه‌یان بکات:

خَوَا ۞ دَهْفَه رَمَوْی: ﴿۱۳﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿۱۴﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَرْبِ لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَرَسْتُمْ لَسْتَزِيدُنَّ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿۱۵﴾ وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَطْفَالِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا بَسِيرًا ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْتُوا الْآيَاتِ أَنَّكَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَسْئُولًا ﴿۱۷﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تَسْعَوْنَ إِلَّا فُلُوكًا ﴿۱۸﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَصِفُكُمْ بِاللَّهِ إِن أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَحِذُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۱۹﴾

شیکردنهوهی ئەم ئایەتانه، له نۆژده (19) بڕگه دا:

(۱) - ﴿۱۳﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۞، یاد بکوه! کاتی که منافیکه کان و نهوانه ی دلیان نه خویشی تیدایه ده یانگوت: خووا بیغه مبه ره که ی بهس به لینی فریوده ریان پیداوین.

(الْمُتَافِقُونَ: الْكَاْمِلُونَ فِي التَّفَاقُقِ)، نهوانه ی که منافیقی تهواو عیار بوون، واته: نهوانه ی له دلدا کافر بوون، به لام به روالهت خویمان به مسولمان پيشان ده ددن، نهویش له چیه وه هاتوه؟ له (نفاق) و (نافقاء) دوه هاتوه، (نافقاء) یش کوئی جرجهو دوو سه ری ههن، لیره وه تینی بو هات له ویتوه دهره چتی، منافیقیش دوو پرووی ههن، له لای مسولمانان به روویه ک خوئی پيشانده داو، که ده گه ریته وه لای نه هلی کوفریش به روویه کی دیکه: ﴿۱۴﴾ وَإِذًا لَعْنُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنًا وَإِذًا كَلَمُوا إِلَىٰ شَيْطَانِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿۱۵﴾ البقرة، واته: کاتیک به بروادارن ده گهن، ده لاین: تیمه بروادارین و بروامان هیناوه، کاتیک ده چنه وه بو لای سه رکرده کانیا و شه یانه کانیا و ده لاین: تیمه له گه ل تیوه ین، تیمه ته نیا گاته که رین (به مسولمانان).

﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾، نهوانه‌ی دل‌بان نه‌خوشی تیدا هه‌به، لیره‌دا وشه‌ی (مرض) نه‌خوشی به‌مانای گومان و دوو دل‌یه، که‌واته: ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾ واته: (الْمُرْتَدُّونَ بَيْنَ الْإِسْلَامِ وَالْكَفْرِ)، نهوانه‌ی که‌له‌نیوان نیسلام و کوفردا، هه‌ر له‌له‌ره‌له‌ر و له‌قه‌له‌ق دابوون، نه‌مسولمانتیکی به‌هه‌ق بوون، نه‌کافر‌تیکی موته‌له‌ق بوون، به‌لکو دلنه‌خوشیکی به‌له‌قه‌له‌ق بوون، نه‌وانه‌چیسان ده‌گوت؟

﴿مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾، ده‌یانگوت: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ته‌نیا به‌لئینی فریوده‌ریان به‌تیمه‌داوه، (الغُرُورُ: ظُهُورُ الشَّيْءِ الْمَكْرُوهِ فِي صُورَةِ الْمَحْذُوبِ)، (غرور) بریتیه‌له‌وه‌که‌شتیکی ناخوشیستر او ناپه‌سندو خراب، له‌شیوه‌یه‌کی جواندا بیته‌به‌رچاو، که‌نه‌وه‌فریودانه، بو‌وینه: که‌سیتک شتیک بو‌که‌سیتک ده‌بات، پواله‌ته‌که‌ی زور جوانه، به‌لام نیوه‌رؤکه‌که‌ی ویرانه، ده‌لئ: فلانکه‌س فریوی دام، واته: شتیک که‌به‌پواله‌ت جوان بوو، به‌لام به‌نیوه‌رؤک ویران بوو، بو‌منی هینا، یاخود شتیک که‌له‌حه‌قیقه‌تدا باش نه‌بوو، به‌شیوه‌یه‌کی جوان خستیه‌به‌رچاوم، نه‌وانیش ده‌یانگوت: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ته‌نیا به‌لئینی فریوده‌رو زرق و برق و بریقه‌داریان به‌تیمه‌داوه.

(۲) - ﴿وَلَا قَالَتْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَرْبِ لَا مَقَامَ لَكُمْ﴾، یاد بکه‌وه! کاتیک که‌کومه‌تیک له‌وان گوتیان: نه‌ی‌خه‌لکی به‌ئریب مانه‌وه‌یان: شوینی مانه‌وه‌بو‌نیوه‌نیه.

نجا له‌هه‌ندی له‌تفسیره‌کاندا ناوی هه‌ندی له‌که‌سه‌کان دینن، هه‌ندیک گوتوو‌یانه: (أوس بن قیظي) بووه‌و، هه‌ندی گوتوو‌یان: (عبدالله بن أبي بن سلول) بووه‌و، که‌ره‌نگه‌نه‌وانه‌ش بووبن و، هی دیکه‌ش بوو بن، به‌س خوا بو‌خوی ده‌زانئ کئ و کئ و چهند که‌س بوونه، به‌لام خوا ده‌فه‌رموی: کومه‌تیکیان گوتیان.

﴿يَا أَهْلَ يَرْبِ لَا مَقَامَ لَكُمْ﴾: (یثرب) ناوی شاری مه‌دینه‌بوو به‌ر له‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بچئ، دوی چوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ناوی لئیزاوه: (المدينة)، یان مدینه

الرسول)، بان (المدينة المنورة)، ده یانگوت: نهی خه لکی به لریب! مانه وه تان بو نیه، (مقام) خو تیرا ویشه ته وه: (مقام)، (لا مقام لکم)، مانه وه، یا خود شو تینی مانه وه بو تیره نیه لیره (مقام) ناوی شو تینه، واته: (مکان القیام)، که واته: (مقام و مقام) واتا که یان لیک نیزی که، (مقام) هم به مانای وهستان دئی، هم به مانای شو تینی وهستان دئی، به لام (مقام) واته: شو تینی لئ را وهستان، واته: شو تینیک نیه تیره لئی میننه وه.

۳- ﴿فَأَجْعَلُوا﴾، بکه رینه وه، بو کوئی؟ یانی: بو ماله کانتان، واته: مهیدان چو لیکه ن، تیره شو تینی شهر کردن نیه، نه م جهنگه جهنگیک نیه، که نومیدیکتان هه بن بیبه نه وه.

۴- ﴿وَرَسْتَعِزُّنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ أَلْتَنَى﴾، کومه لیکیشیان مؤله تیان له پیغه مبه ر ﷺ وهرده گرت، نه مانه ش کومه لیک دیکه ن، کومه لیکیان هه ر خه ریکی بلا وکرده وهی ترس و لهرز و پرو پاگنده بوون، وایانده کرد که مسولمان بلا وهی لئ بکه ن و بچنه وه مالی خو یان، کومه لیکیشیان مؤله تیان له پیغه مبه ر ﷺ وهرده گرت:

۵- ﴿بَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ﴾، ده یانگوت: ماله کانی تیمه بو شن، (العَوْرَةُ: الشَّقُّ فِي الثُّوبِ أَوْ الْبَابِ، الثُّغْرَةُ: الْخَلْلُ)، (عَوْرَةٌ) هم به مانای درزو که لیتیک دئی، که له دهرگادا بن، له دیواردا بن، له بهرگ و پو شاکینکدا بن، هه روه ها به مانای که لیتیک دئی و، به مانای بو شایی دئی، واته: ماله کانی تیمه بو شاین، هیچ شتیکمان به دهرده وه نیه، یا خود به ناسانی زه فهر به ماله کامان دهردرئی.

خو اش ده فهرموی:

۶- ﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ﴾، له حالیک دا ماله کانیان بو ش نه بوون، چو ل نه بوون، ماله کانیان نه وه نه بوو که به ناسانی زه فهریان پی بردئی، چونکه له و کاته دا شاری مه دینه مه حکم کرابوو، هیزیک فیداکاری جهنگا وهری زور مهرد ده پاراست، پاشان خه نده کیش لئدرابوو له و شو تیانده دا که دو ژمن بتوانی به پیرو بو یان بن، یان به سواری و لآخ، شو تینه کانی دیکه ش دیوارو قه لآو بورجیان لیبوو و تیان دا تیشکه گیراوه، بویه خوا ده فهرموی:

ماله کانیان بوش نه بوون و، که لیتی تیدانه بوو دوژمن به ئاسانی زه فه ریان پیببات.

(۷) ﴿إِنْ تُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾: ته نیا مه به ستیان راگردن بوو، (مَا يُرِيدُونَ إِلَّا الْهُرُوبَ) ته نیا مه به ستیان راگردن و هه لاتن بوو له دوژمن.

(۸) ﴿وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ﴾، نه گهر دوژمن له لایه کانی شار (ی مه دینه) لیان وه ژوورکه وتبایه، ئنجا داوای فیتنه یان لیکرابایه، (الْأَقْطَارُ: جَمْعُ قَطْرٍ، الْجَانِبُ وَالنَّاحِيَةُ)، لا، ته نیشت، یانی: له هه رلایه کی مه دینه وه، دوژمن لیان وه ژوورکه وتبایه.

﴿ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ﴾، (فِتْنَةٌ) ده گونجی به مانای شیرک بن، واته: داوایان لیکرابایه موشریک بن، یان هه لیکه ریته وه، یاخود داوایان لیکرابایه: فیتل و پیلان له دژی مسولمانان بکهن، نه گهر ناوایان لی داواکردبایه.

(۹) ﴿لَا تَوْهَا﴾، نه وهی داوایان لیکرابایه ده یاندا، ده یانبه خشیی، خوئراویشه ته وه: (لَا تَوْهَا) نه وهی داوایان لیکرابایه، بۆی ده چوون و، سه ریان پیته وه بوو.

(۱۰) ﴿وَمَا تَلَبَّسُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا﴾، که میکیش نه با له جینه چیکردنی نهم داواکارییه دا (که چوونه، یاخود: پیدانی نه وهیه که لیان داوا ده کری)، نه یانده وه خراندا، (لَيْسَ: أَيِ اسْتَقْرَرُ، أَي: مَا أَبْطَأُوا بِهَا)، که میک نه بن نه یانده وه خراندا، زوو نه و داواکارییه یان جینه چی ده کرد.

که نهمه ش جوژیکه له گالته پییکردنیان.

(۱۱) ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ مِنْ قَبْلِ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَرَ﴾، نه وانه پیشتر به لئین و په یمانیان به خوا دابوو که پشت هه لئاکهن، راناکهن و هه لئاپه ن.

﴿لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَرَ﴾، (الْأَدْبَارُ: الظُّهُور) واته: پشتیان ناکه نه دوژمن، (التَّوَلَّى: التَّوَلَّى بِالضَّمِّ)، واته: پشتیان روو پیئاکه نه دوژمن، کاتئ ئینسان پشتی خۆی روو پیئده کاته دوژمن، مانای وایه راییکردوه، به لأم نه گهر سینگی خۆی بداته

دوژمن، مانای وایه له گه لئی رووبه پرووبو ته وه.

(۱۲) ﴿وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا﴾، به لئینی خواش لئی ده پرسر یته وه، واته: ههر به لئینیک که مرووف له گه ل خوادا ده بدات، لئیرسینه وهی له سهر ده کړی و، لئی ده پیچر یته وه.

(۱۳) ﴿قُلْ لَنْ نَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ﴾، (خوا به پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی): بلئی: راکردن سوودتان بئ ناگه به نئ.

(۱۴) ﴿إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ﴾، نه گهر له مردن، یا خود له کوشتن رابکه ن، واته: نه گهر بهو ده ردهش نه مرن و دوژمنیش نه بانکوژی، به ده رد بکی دیکه ده مرن، نه گهر به وهش نه مرن که نیستا چاوه پئی ده که ن، به شتیکی دیکه ده مرن، سه ره نجام خه لک هه مووی ده بئ مردن به چیرئی.

(۱۵) ﴿وَإِذَا لَا تُمْتَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، (نجا نه گهر راش بکه ن له دوژمن و پشتیش بکه نه دوژمن و، شونئی مه ترسییداریش به حیسای خو تان به جیبیلن): دیسان که میک نه بئ به هره مه ند نا کړین، واته: له دواى راکردن ماوه یه کی که م ده ژین، چونکه ژیا نی دنیا ههر چوئن بئ که مه.

(۱۶) ﴿قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ﴾، بلئی: کنبه نه و که سه ی له خوا ده تان پاریزئی؟! (العِصْمَةُ: الْوَقَايَةُ وَالْمَنْعُ مِمَّا يَكْرَهُهُ الْمُغْضُومُ)، (عِصْمَةٌ) بریتیه له خو پاراستن و به رگری له خو کړدن له شتیک، که نه و که سه ی ده پاریزئی، رقی لئیه ی، بلئی: کئ له به لای خوا ده تان پاریزئی؟،

(۱۷) ﴿إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا﴾، نه گهر (خوا) بیهوی خرابه تان تووش بکات، (السُّوءُ: مَا يَسُوءُ الْإِنْسَانَ وَيَضُرُّ بِهِ)، (سوء): ههر شتیکه که بو مرووف خراب بئ و، بوئ مایه ی زیان بئ.

(۱۸) ﴿أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً﴾، یان نه گهر خوا بیهوی به زه بیتان له گه لدا بنوئنئ، کئ ده توانئ نه هیلئ نه و به زه بیهی خوا بو ئیوه بئ؟ واته: نه گهر خوا بیهوی زیانتان لئ

بدات، هیچ کەس ئەو زیانەتان لێ دوور ناخاتەو، هەرۆهەا ئەگەر خواش بیهوێ: بەزەیی لەکەل ئیوهدا بنوێتی و، چاکەبەکتان لەگەڵدا بکات، هیچ کەس ناتوانێ بەرچ و کۆسپ بخاتە بەردەم بەزەیی و چاکەیی خواو.

۱۹- ﴿وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾، ئەوان جگە لە خوا هیچ سەرپەرشتیارێک و پشتیوانێکیان وە چنگ ناکەوێ.

﴿وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾: (وێ: مَن يَتَوَلَّى غَيْرَهُ)، ئەوێ جگە لە خۆی سەرپەرشتیی دەکات، بەلام (نَصِير: مَن يَنْصُرُ غَيْرَهُ)، ئەو کەسێ جگە لە خۆی پشتیوانیی دەکات، دیارە سەرپەرشتییکردن زۆر بەهێزترە لە پشتیوانییکردن، پشتیوانییکردن جاریک، لە هەلۆتستیکدا پشتیوانیی دەکات، بەلام سەرپەرشتییکردن ئەوێه کە بەردەوام سەرپەرشتیەتی و مشوورخۆریەتی و چاودزریەتی.

مەسەلە ی سێهەم:

باسی کەساتیکی پرۆیاگەندە چینی، خەلک ترستینەری چرووک و ترسنۆک و زماندرێژ، کە دوای بلاویوون و رۆیشتنی حیزب و سوپا گەمارۆدەرەکانی مەدینەش، پرۆیان نەدەکرد رۆیشتن و، خۆزگەشیان دەخواست لە بیابان بوونایەو، بەس لە

دووروهو هه والى مسولمانيان زانبياه:

خوا ۱۸ ﴿ قَدِيعَلَرُ اللهُ الْمَعْرُوفِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ۝۱۸ ﴾ ايشخه علكم فاذا جاه لئوف رابتهم ينظرون اليك ندر اعيهم كالذي يفتن عليو من الموت فاذا ذهب لئوف سلفوكم باليسه جدا ايشخه على الخبير اوليك لئو يؤمروا فاحبط الله اعنهم وكان ذلك على الله يسيرا ﴿ ۱۹ ﴾ يحسبون الاحزاب لم يذهبوا وبن يات الاحزاب يودوا لو انهم بادوا في الاعراب يستلوث عن ابايكم ولو كانوا فيكم ما قتلوا الا قليلا ﴿ ۲۰ ﴾ ۞

شيكردنهوى ثم ثابته، له نوزده برگه‌دا:

(۱) - ﴿ قَدِيعَلَرُ اللهُ الْمَعْرُوفِينَ مِنْكُمْ ۞ ﴾، به دنياي خوا نهوانه له تيوه ده زانن كه خه لك گيره روهون، (عاقه عن كذا): متعه ونبطه عنه، والتضعيف للشدة مثل: قَطَعَ الحَبْلَ، وَعَلَقَتِ الأبوابَ)، (عاقه عن كذا) واته: گيرايهوه لهوه، دواي خست، به لام كه ده فهرموي: (مَعْرُوفِينَ، عَوْقٌ، يُعْوَقُ، فهو مَعْوُوقٌ)، كه گيره (شدة)ى خراوه ته سه ر بؤ سه ختي كاره كه به، وهك: (قَطَعَ الحَبْلَ) په ته كه ي پچري، به لام (قَطَعَ الحَبْلَ) واته: زور به قوه ت پچري، يان بر بري كرد، يان (عَلَقَتِ الأبوابَ) دهرگاكاني داخستن، به لام (عَلَقَتِ الأبوابَ) واته: زور به مه حكه مي داخستن، يان: دهرگاي زوري داخستن، كه واته: (الْمَعْرُوفِينَ مِنْكُمْ) واته: نهوانه ي زور به سه ختي خه لك يه كه ده خهن و، خه لك له جهنگ ده گيره نهوه و سارد ده كه نهوه.

(۲) - ﴿ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۞ ﴾، بيژه ران به برايه كانيان: وهرن بؤ لاي تيمه، (هَلُمَّ: اِسْمٌ فِعْلٌ أَمْرٌ: اَقْبِلْ لِلوَاحِدِ وَالمَثْنِ وَالمَجْمَعِ وَالمَذْكَرِ وَالمؤنثِ)، واته: وهرن بؤ لاي تيمه، نه مه ناوي كار (اسم فعل)ه، به لام بؤ فرمانه، كه بؤ تاك و دووان و كوو، بؤ نير و من به كاردي.

(۳) - ﴿ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ۞ ﴾، كه ميكيش نه بن ناچنه جهنگ، (الْبَأْسَ: الحَرْبَ)،

جنگ، واته: بایی نه‌ونده که لومه له خویمان دوربخه‌نه‌وه، یاخود تومه‌تبار نه‌کرین به ترسنوکی، ههر بایی نه‌ونده‌وه بایی شهرمن رووان ده‌چن.

(۴) ﴿أَشْحَتَّ عَلَیْكُمْ﴾، (أَشْحَتَّ جَمْعُ شَحِیح، وَالشُّحُّ: الْبُخْلُ مَا فِي الْوَسْعِ مِمَّا يَنْفَعُ الْغَیْرَ)، (شُح) بریتیه له‌ودی شتیک که له تواناندا هه‌یه، چرووکی و رژدی بنوتن، شتیک که سوود به به‌رامبه‌ره‌که‌ت ده‌گه‌یه‌نن، ناماده نه‌بی به‌کاری بیتی و خه‌رجی بکه‌ی، (أَشْحَتَّ عَلَیْكُمْ) له‌سه‌ر تیره زور چرووکن، یانی هه‌چ جوره سوودیکتان بیتناگه‌یه‌نن، نه‌ماددی و نه‌معنه‌ویی، ههر خیره چاکه‌یه‌ک بو تیره سووبه‌خش بی و به ده‌ست نه‌وان بی، ده‌ستی لیده‌گرنه‌وه.

(۵) ﴿فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ﴾، کاتی ترس هات، هاتن مه‌جازیکی زانراوه بو په‌یدابوون و روودانی شتیک، ده‌گوتری: (جَاءَ الْعَدُوُّ)، یان (جَاءَ الْخَوْفُ)، یان (جَاءَ الْخَطَرُ)، مه‌به‌ست له ترس لیره‌دا، مه‌ترسیی هاتن و په‌یدابوونی جه‌نگه، نه‌گه‌ر جه‌نگ بقه‌ومی.

(۶) ﴿رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَدْوًا أَعْمَاهُمْ﴾، ده‌یانینی، ته‌ماشایان ده‌کردی، چاویان ده‌سووران، وشه‌ی (دور، دوران) بریتیه له شتیک که وه‌ک ده‌ستار بسووری، یان وه‌ک به‌رداش، نه‌میش بو وینا‌کردنی حاله‌تی ته‌ماشاکردنه‌که‌یانه، ته‌ماشاکردنیک ترسنوکانه‌ی پر ترس و له‌رز، که بابای زور ترساوو خه‌جلاو به هه‌ردوو چاوه‌کانی ته‌ماشای نه‌ملاولا ده‌کات، مه‌ترسیی هه‌یه داخو له کو‌توه ترسه‌که‌ی بو‌دی، له کو‌توه نه‌وه‌ی که هو‌کاری مه‌ترسییه‌تی، بو‌دی؟ بو‌یه چاو به هه‌موو لایاندا ده‌گه‌یری.

(۷) ﴿كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ﴾، وه‌ک که‌سیک که له کاتی مردندا، بیه‌وشی به‌سه‌ردا دی و، چاوی نه‌بله‌ق ده‌بن و دین و ده‌چن.

(۸) ﴿فَإِذَا ذَهَبَ لُخُوفُ﴾، نجا کاتیک ترس ره‌ویه‌وه‌وه رو‌یشت.

(۹) ﴿سَلَفُوكُمْ بِالْأَسِنَّةِ جِدَادٍ﴾، به زمانه تیره‌کانی خویمان لیتان ده‌ده‌ن، (سَلَفُوكُمْ: أَيْ عَضُوكُمْ بِالْأَسِنَّةِ ذَرِبَةً)، واته: به زمان برنده‌کانیان لیتان ده‌ده‌ن، قسه‌تان پیده‌لین، توانج و

پلارتان تیده گرن، (السُّلْتَى: قُوَّةُ الصُّوْبِ وَالصِّيَاحِ، سلقوكم: طَعْنُوْكُمْ، وَحِدَادٌ: جَمْعُ حَدِيدٍ: كُلُّ شَيْءٍ نَافِذٍ، (سَلْقُوْكُمْ: صَرَبُوْكُمْ) واته: به هیز لیتان دده دن، زمانه کانیان، وهك نشته رو تیرن لیتان دده دن، زمانه کانیان ته شبیه کردوون به تیغه برنده گانه وهو، قسه ی پیگوتنه که ی چواندوون به لیدانه وه، (حداد) کو ی (حدید) ه، (حدید) ههر شتیکه که له شتیک بچیتته ده ری و بیبری، واته: زمانه کانیان له تیوه وه گه رده خهن.

۱۰- ﴿أَشْحَبَ عَلَى الْخَبْرِ﴾: نهوانه چرووکن به رانبره به ههر چاکه بهك، واته: هیچ چاکه به کتان پیناگه به نن، نه چاکه ی ماددی نه مه عنه وی.

۱۱- ﴿أُولَئِكَ لَمْ يُوْمَرْوْا﴾، نا نهوان پروایان نه هیتاوه، ههر له بنه رته تدا پروایان نه هیتاوه، یا خود له وه لویتسته باندا پروایان نه هیتاوه و پروادارنه بوون، بویه:

۱۲- ﴿فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ﴾، خوا کرده وه کانیان هه لوه شان دوونه وه، (الإِخْبَاطُ: جَعَلَ الشَّيْءَ حَابِطًا، وَالْحَبْطُ: فَسَادٌ مَا يُرَادُ بِهِ الصَّلَاحُ وَالنَّفْعُ، أَحْبَطَهُ: أَبْطَلَهُ، (إِخْبَاطٌ) نه وه به شتیک (حابط) بکه ی، (حابط) یش واته: شتیکی که وتوو، (حبط) بریتیه له وه ی شتیک مه به ست پی چاکه و سوود که یان دن ب، تیک بچی، که واته: (أَحْبَطَهُ: أَي أَبْطَلَهُ، (حبط) بریتیه له نازه ل له وه ر بغوات، به لأم هینده بغوات که دوا ی سکی پی بچی و نه ندرستی پی تیک بچی.

۱۳- ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، نه وه شه له لای خوا ناسانه، واته: نه وه که خوا کرده وه کانیان هه لوه شتیتته وه، له لای خوا ناسانه، به لآ کرده وه چاکه کان له لای خوا توامر ده کرتین، به لأم کاتن مرو ف نهو نیمان و عه قیده یه که ده بن پالی پیوه بنن بو کرده وه ی چاک، نایمیتن، وهك نه وه وایه دیوارک بناغه که ی له بن ده ریبتن، بیگومان ده پرووخی.

۱۴- ﴿يَحْسَبُونَ الْآكَرَابَ لَمْ يَذْهَبُوا﴾، پیمان وایه حیزبه کان نه ریشتون، واته: واده زانن حیزبه که مار زده ره کانی شاری مه دینه، نه ریشتون، ترس وا چووده تیو دلپانه وه، پرواناکن، نهو حیزبانه ی که ماروی شاری مه دینه یان دابوو، نهو هیزانه ی نه هلی کوفر ریشتون، به لأم پرواناکن روین.

۱۵- ﴿وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ﴾، ئەگەر حىزبەكان لە داهاتووش دا بىن، جارێكى دىكە ئەو ھىزانە كۆبينەھوو بىن.

۱۶- ﴿يُودُوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوا فِي الْأَعْرَابِ﴾، ئەوانە خۆزگە دەخوازن لە بىابان بوونايە لە لای عەرەبە خىلە دەشتە كىيەكان، (البَادِي: سَاكِنِ الْبَادِيَةِ)، (بادي) ئەو كەسەى لە (بادية) يە، بىاباننشىنە، يان لە دەشت و چۆلايى، نىشتە جىيە، ھەك خوا دەفەرمۆي: ﴿سَوَاءٌ أَلْعَكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾ ھەجج، واتە: لە ھەرەمى مەككەدا، ئەو كەسەى نىشتە جىيە، لەوتىدا، ئەو كەسەش كە لە دەروە ھاتو، لە بىابانەھوو ھاتو، ھەردوو كيان تىيدا يە كسانن و، ھەك يەك مافيان پتوھى ھەيە.

كە دەفەرمۆي: ﴿فِي الْأَعْرَابِ﴾، (الأعراب: سُكَّانِ الْبَوَادِي)، دانىشتووانى بىابان، ياخود دەھوارنشىن، كە دەفەرمۆي: (يُودُوا لَوْ أَنَّهُمْ) ئەمە ماناى خۆزگە خواستن دەگەيەن، ھەركاتى (لو) لە دواى (وَدَّ، يُوَدُّوا) يان وئەى ئەوانەھو، ھات، ماناى خۆزگە خواستن و بريا دەگەيەن.

۱۷- ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْبِيَاءِ﴾، خۆزگە دەخوازن: ئەگەر جارێكى دىكە حىزبە گەمارۆدەرەكان بىنەھو، لە بىابان بن، لە نىو عەرەبە خىلە كىيەكاندا، لەوتوھ لە بارەى ھەوالەكە تانەھو بېرسن، نىجا مەبەستىشان لە ھەوال پېرسىن دوو ئامانج بوو:

۱- بۆ ئەوھى بزائن داخۆ بەلایە كيان بەسەرھاتو، تاكو دلخۆش بن.

۲- بۆ ئەوھى سىخوړپىيان بەسەرھوو بكن.

واتە: ھەوال پېرسىنەكەشيان بۆ دوو ئامانجى خراب بوو:

أ- بۆ ئەوھى دلخۆش بن بەو بەلایە كە بەسەريان ھاتو.

ب- بۆ ئەوھى سىخوړپىيان بەسەرھوو بكن، عەورەت و كەلئەكەيان بخەنە بەرچاوى دوژمن، دوژمنىش زياتر بتوانى زەفەريان پى بەرى.

كە دەفەرمۆي: (عن أنبياءكم) (أنباء) كۆي (نبأ)ه، (نبأ) برىتە لە ھەوالئىك كە

گرنگ بی و، سوود به خش بی، به لای که مه وهش نه گهر به قینی له سهر نه بی،
گومانی زالی له سهر بی.

۱۸- ﴿وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ﴾، ئنجا نه گهر نهو دلنه خو شانه له نیویشاندنا بوونابه.
۱۹- ﴿مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾، که میک نه با، جه نگیان نه ده کرد، واته: که میک نه با، شانی
خویان نه ده دایه بهر نهو جه نگه، جه ننگردنه که شیان هیچ سوودی نه بوو، ته نیا ربابازی
بوو، تا کو به ترسوک تومه تبار نه کرین.

پیشه وا (الطبري) له شیکردنه وهی نه م نابه ته موباره کانه دا ده لئ: ﴿هُؤُلَاءِ نَاسٌ
مِّنَ الْمُتَفَافِقِينَ كَانُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمْ: مَا مُحَمَّدٌ وَأَصْحَابُهُ إِلَّا أَكْثَةُ رَأْسٍ، وَلَوْ كَانُوا
لَحَمًا لَّالْتَمَهُمْ أَبُو سَلْمَيَانَ وَأَصْحَابُهُ، دَعَا هَذَا الرَّجُلَ فَإِنَّهُ هَالِكٌ﴾^(۱).

واته: نه وانه کومه لئیک له مونا فیه کان بوون، خه لکیان ده ترساندن به برابه کانی
خویانیان ده گوت: (وهرن بو لای تیمه و، خوتان به فهوتان مه دهن، سه ری
خوتان به فهتارهت مه دهن)، موحه ممه د ﷺ و هاوه لانی ته نیا بایی نه وه ندن
سه ری نازه لئیک بخون، (بویان لیبری و بیخون، وهک له کورده واری دا ده لئین:
به مه نه جه له یاپراختیک تیر ده خون)، نه وانه نه گهر گوشت بوونابه، نه بوو سوفیان
و هاوه له کانی هه لیانده لووشین، لئی گه پین له و پیاوه، با بو خوی بفهوتی، (نهو
ده فهوتی، تیوهش له گه ل ویدا سه ری خوتان به فهتارهت مه دهن).

ههر له و باره وه (الطبري) به سه نه دیک راست، هیناویه تی و، (السیوطي) له (الدر
المشهور) داو، (ابن ابی حاتم) یش، هیناویانه، نهو به سه رهاته ده گپریته وهو^(۲) ده لئ:

﴿قَالَ ابْنُ زَيْدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ سِكْرًا وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ
إِلَيْنَا﴾ الْأَحْزَاب: ۱۸، إِلَى آخِرِ آيَةِ، قَالَ: هَذَا يَوْمُ الْأَحْزَابِ، انْصَرَفَ رَجُلٌ مِّنْ عِنْدِ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَوَجَدَ أَخَاهُ بَيْنَ يَدَيْهِ شِوَاءَ وَرَعِيفَ وَنَبِيذَ، فَقَالَ لَهُ: أَنْتَ هَهُنَا فِي
الشِّوَاءِ وَالرَّعِيفِ وَالنَّبِيذِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الرَّمَاحِ وَالسُّيُوفِ؟ فَقَالَ: هَلُمَّ إِلَى هَذَا،

(۱) جامع البيان: ج ۲۱، ص ۱۷۳، رقم: ۲۸۴۲۱.

(۲) جامع البيان: ج ۲۱، ص ۱۷۴، رقم: ۲۸۴۲۲.

فَقَدْ بَلَغَ بِكَ وَبِصَاحِبِكَ، وَالَّذِي يُخْلَفُ بِهِ، لَا يَسْتَقْبِلُهَا مَحْمُودٌ أَبَدًا، فَقَالَ: كَذَبْتَ
وَالَّذِي يُخْلَفُ بِهِ، قَالَ، وَكَانَ أَخَاهُ مِنْ أَبِيهِ وَأُمِّهِ، أَمَا وَاللَّهِ لَأُخْبِرَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمْرَكَ،
قَالَ: وَذَهَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيُخْبِرَهُ؛ قَالَ: فَوَجَدَهُ قَدْ نَزَلَ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
بِخَيْرِهِ).

واته: نینو زید گوتوو یه تی: له پوژی نه حزابدا بوو، نه م نایه ته (هاته خوار):
﴿ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمَعْرُوفِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلْمْ وَإِنَّا نَكْفُرُ ﴾، پیاوئیک له لای پیغه مبهری
خواوه ﷺ گه رایه وه به ره و مال، برایه که ی بینی له بهر دهستی گوشتی برژا و، نانی
تازه له تهن دور دهره تراوو خوښاو، (شهره تی میوژ) برا پرواداره که ی به وه ی
دیکه ی گوت: تو لیره له نیو گوشتی برژاو و نانی تازه و خوښاودا ((نیبذ) هم
به جوړتک له شه رایان گوتوه و، هم به جوړتک له شه ربته و خوښویان
گوتوه)، پیغه مبهری خواش له نیو یم و شمشیراندا!!! برا دلنه خوښه که ی پیسی
گوت: وهره بو لیره تازه خوټ و هاوه له که ت حسابتان رویشته و، سوئند به و
که سه ی که سوئندی پی ده خوری، تازه موحه ممه د هر گیز هیچ داهاتوو یه کی
نیه، (واته: لیتی دهر بازناستی)، برا پرواداره که ش گوت: درو ده که ی، سوئند به و
که سه ی که سوئندی پی ده خوری (که برای دایک و بابیشی بوو)، سوئند به خوا
نهم هه لوئسته ی تو به پیغه مبهری خوا ﷺ راده گه به نم، چوو بو لای پیغه مبهری
خوا ﷺ هه والله که ی پیبدا، که چوو ته ماشای کرد جیبریل هاتو ته خوار و
نه و هه والله ی پیداو، خوا نهم نایه ته ی له و باره وه ناردو ته خوار: ﴿ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ
الْمَعْرُوفِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلْمْ وَإِنَّا نَكْفُرُ وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ ﴿١٨﴾

مه سه له ی چواره م:

سهرمه شقی ههره چاک بوونی پیغه مبهری خوا ﷺ بو پرواداران و، ستایش کردنی
مسولمانان له لایه ن خواوه، له سهر خوړاگری و فیداکاریان و، نه له خشانیان
له به رانه ر حیزبه کانی کوفرداو، مه دحکردنی پیاوئیتیکی فیداکاری پروادار، که

په‌یمانان له‌گه‌ل خوادا راست بردۆته سه‌ر و، سه‌ره‌نجامیش پادا‌شدانه‌وه‌ی
پاستان و، سزادانی ده‌غه‌لان، نه‌گه‌ر نه‌گه‌رینه‌وه‌ه بۆ لای خوا:

خو! ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا﴾ ﴿١١﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿١٢﴾ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّن قَضَىٰ نَجْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّن يَنْظُرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا ﴿١٣﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنْ اللَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم نایه‌تانه، له‌پازده‌برگه‌دا:

١- ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾، سوێند به‌خوا، به‌دنیایی له‌پێغه‌مبه‌ری
خوادا ﴿بۆ تێوه‌ سه‌ر مه‌شقییه‌کی هه‌ره‌باش هه‌یه، وشه‌ی (أُسْوَةٌ) خوێتراویشه‌ته‌وه‌:
(إِسْوَةٌ)، (إِسْوَةٌ وَأُسْوَةٌ) ناوێ بۆ هه‌ر که‌سه‌یک که‌ چاوی ئێ بکری و بکریته‌ سه‌رمه‌شق بۆ
کارێک که‌ نه‌و کردووه‌تی، که‌ ده‌فه‌رموی: (فِي رَسُولِ اللَّهِ) له‌ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﴿واته‌:
خودی پێغه‌مبه‌ری خوا ﴿، نه‌ک به‌کیک له‌ سیفه‌ته‌کانی، بۆ وینه‌ به‌فه‌رموی: (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ
فِي شِجَاعَةِ رَسُولِ اللَّهِ، فِي عِلْمِهِ، أَوْ فِي تَقْوَاهُ)، بیکومان له‌ نازایه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوادا، له
زانیا‌ریه‌که‌ی دا، له‌ پارێزگاریه‌که‌ی دا، به‌لکو له‌ خودی پێغه‌مبه‌ری خوادا ﴿ بۆ نه‌وه‌ی
هه‌موو سیفه‌ته‌کانی پێغه‌مبه‌ری خوا ﴿ بکریته‌وه‌، واته‌: پێغه‌مبه‌ری خوا ﴿ له‌ ڤووی
بوونناسیی ته‌واوو دروسته‌وه‌، له‌ ڤووی ئیمان و عه‌قیده‌ی راست و ساغه‌وه‌، له‌ ڤووی
خو‌اپه‌رستی چاک و پاکه‌وه‌، له‌ ڤووی په‌وشتی به‌رزو جوانه‌وه‌، له‌ ڤووی هه‌لسۆکه‌وتی
په‌ندو په‌سندوه‌، له‌ ڤووی فیداکاری و نازایه‌تییه‌وه‌، له‌ ڤووی سه‌خاوه‌ته‌وه‌، له‌ ڤووی
په‌حم و به‌زه‌بیه‌وه‌، له‌ ڤووی دادگه‌ری و ئینسافه‌وه‌، له‌ هه‌موو ڤوویه‌که‌وه‌، پێغه‌مبه‌ری
خوا ﴿ بۆ تێوه‌ سه‌رمه‌شقه‌، به‌لام بۆ کن؟

(۲) - ﴿لَمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ﴾، بۆ ھەر کەسێک بە ئومێدی (بەزەیی) خواو (پاداشتی) پۆژی دواپی بێ.

(۳) - ﴿وَذَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا﴾، زۆریش یادى خوا بکات، عاده تیشی وابێ زۆر یادى خوا بکات. ئەمە جوۆرێکە لە توانج و پلارتیگرتنی مونا فیه کان، کە ئەوان، نە بە تەمای بەزەیی خوا بوون، نە بە تەمای پاداشتی پۆژی دواپی بوون، نە زۆریشیان یادى خوا کردووە، واتە: ئەى ئەوانەى بە تەمای پاداشتی خواو، پۆژی دواپین و زۆر یادى خواى دەکەن! پێغەمبەرى خوا ﷺ بۆ ئێوە باشترین سەر مەشقە.

شایانی باسە: شوێنکەوتنی پێغەمبەرى خوا ﷺ و بەسەر مەشقگرتنی، تەنیا یەك حالەتی نیە، بە لکو لەو شانەدا کە فەرزەن، یان بەبێ وان مەرؤف نایبته مسوڵمان، بەسەر مەشقگرتنی پێغەمبەر ﷺ فەرزەو مەر جى مسوڵمانتییە، بۆ وتە: دەبێ ئیمامان وەك ئیمانی پێغەمبەر ﷺ بێ، بە نەداتیه تییمان بۆ خوا، وەك ھى ئەو بێ، یانی: لەو شانەدا کە پتویست، بەسەر مەشقگرتنی پێغەمبەر ﷺ پتویستە و، لەو شانەدا کە پەسندن، بەسەر مەشقگرتنی پەسندنەو، لەو شانەش دا کە پەوان، بەسەر مەشقگرتنی پەواپە، واتە: بە پێشپەرەو گرتنی پێغەمبەر، تەنیا یەك حوکمی نیە، بە لکو چاوا لە پێغەمبەر ﷺ کردنی و، کردنی بەسەر مەشق، حوکمە کەى دەگۆرێ لە حالیکەو بەو حالیک و، لە کاریکەو بەو کاریک.

(۴) - ﴿وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَخْرَابَ﴾، کاتیگ برواداران حیزبە کانیان بینی، ئەو کۆمە لانه بان بینی، واتە: قورەیش و ھاو پەیمانە کانى و (غطفان) و ھاو پەیمانە کانى، ھەر وہا بە نوو قورەیزە.

(۵) - ﴿قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، گو تیان: ئەمە ئەو یە کە خواو پێغەمبەرە کەى ﷺ بە ئێتیمان پێداوین، ئنجا نایا مە بەست لەو ھو ھجیە؟

لە سوورەتی (البقرە) دا خوا دە فەر موی: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمِ الْأَسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَرَزُلُوا عَنْ رُسُلِهِمْ وَالَّذِينَ

ءَامَتُوا مَعَهُ مَتَى نَصَرَ اللَّهُ الْآلَانَ نَصَرَ اللَّهُ قَرِيبٌ ﴿١٤﴾

ده‌گونجی مه‌به‌ست نه‌وه بی که سووره‌تی (البقرة) دا، که پیش سووره‌تی (الأحزاب) دابه‌زویه، له سالی به‌که‌م و دووهم و سییه‌می کوچیدا، واته: نه‌مه نه‌ودیه که خوا به‌لینی پنداوین، که ده‌فهرموئی: نایا پیتان وایه بچنه به‌هه‌شتی، به‌ر له‌وه‌ی نه‌وه‌تان به‌سه‌ری‌تی که تووشی نه‌وانی پیش تیوه هاتوه، که هه‌زاری و نه‌داری و نه‌خوشی و ناخوشیان تووشوو و تیکه‌وه راشه‌قیزان - له نه‌نجامی هه‌ره‌شه‌و گوپه‌شه‌و شه‌ر پی فرۆشتنی دوژمندا - هه‌تا رادده‌یه‌ک که پیغه‌مبه‌ر و ٱؓ نه‌وانه‌ی پروایان له‌گه‌ل هیناوه گوتووایانه: یارمه‌تی خوا که‌نگیبه؟ ناگاداربن! یارمه‌تی خواو سه‌رخستنی خوا نیزیکه.

که‌واته: نه‌وه به‌لینی خوایه، که هه‌ر کات مسولمانان ده‌که‌ونه نیتو ته‌نگانه‌و نارمه‌تی، خوا له فریایان دئی، گوتیان: نه‌مه نه‌وه‌بوو که خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ٱؓ به‌لینیان پنداوین، چونکه (وعد) هه‌والپیدانی هه‌والپیده‌ره به‌هه‌والپیدراو، که کاریکی بو ده‌کات.

(٦) - ﴿وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، (گوتیان): خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌شی ٱؓ راستیان کردوه، واته: نه‌وه به‌لینه‌ی داویانه، که کاتیک مسولمانان زور نارمه‌ت ده‌بن و، داوا‌ی یارمه‌تی له خوا ده‌کن، خوا له فریایان دئی، راستیان‌کرد.

(٧) - ﴿وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا﴾، دیتنی نه‌وه کومه‌له نابلووقه‌ده‌رانه‌ی نابلووقه‌ی مه‌دینه‌یان داوه، هه‌ر تیمان و زیاتر ملکه‌چ بوونی بو خوا، تیدا زیاد کردن، وه‌ک چون تیغی ره‌سه‌ن هه‌تا شتی پی ببری، زیاتر برنده‌ده‌بی و سپی و ساف ده‌بی، به‌پیچه‌وانه‌ی تیغی نارمه‌سه‌نه‌وه، که شتیکی پی ببری، نووکه‌که‌ی ده‌پاچته‌وه، به‌لام ئینسانی ئیماندار تیغی ره‌سه‌نه، هه‌تا زیاتر له‌گه‌ل سه‌ختیه‌کاندا رووبه‌روو بیته‌وه، زیاتر قاییم و توکمه‌وه مه‌حکه‌م ده‌بی، وه‌ک گوتراوه: (الشُّدَانُ صَيْقُلُ الرِّجَالِ)، سه‌ختیه‌کان تیف تیفه‌ ده‌ری پیاوان، سافیان ده‌که‌ن و خلتوه خالی ترسنوکی و دنیا ویستیان، پیوه‌ ناهیلن.

که‌واته: نه‌وه‌ی بینیان، که بینینی حیزبه‌کان بوو، له ده‌وری مه‌دینه بوون و که‌مارزیان دابوون، هه‌ر نیمانی تیتدا زیادکردن و، ملکه‌چیسی بو خوا تیتدا زیاد کردن، نه‌مه‌ش به‌لگه‌به‌کی په‌کلایکه‌ره‌وه‌یه له‌و باره‌وه، که نیمان به‌کرده‌وه‌ی چاک زیاد ده‌کات، هه‌روه‌ک به‌گوناهو تاوانان که‌م ده‌کات، وه‌ک پیغهمه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: (لَا يَزِيئُ الزَّالِي حِينَ يَزِيئُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ) (أخرجه أحمد: ۸۱۸۷، والبخاري: ۲۳۴۳، ومسلم: ۵۷، والنسائي: ۴۸۷۰، وابن ماجه: ۳۹۳۶) واته: که‌سیک که‌ زینا ده‌کات و، که‌سیک که‌ شه‌رآب ده‌خواته‌وه‌و، که‌سیک که‌ دزیی ده‌کات، له کاتی گونا‌هه‌که‌یدا نیماندار نیه، یانی: نه‌و نیمانه‌ته‌واوه‌ی له‌لانیه، بیگنیرته‌وه له‌و گونا‌هانه، که‌واته: به‌هوی گونا‌هان نیمان که‌م ده‌کات و، به‌هوی طاعه‌تیشه‌وه، نیمان زیاد ده‌کات.

(۸) ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ﴾، له نیو برواداراندا پیاوانتیک هه‌ن.

(۹) ﴿صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾، نه‌و به‌لینه‌ی به‌خوایانداوه، راستیانکردوه له‌و به‌لینه‌دا، نه‌و په‌یمان‌ه‌ی که‌ به‌خوایانداوه، په‌یمان‌ه‌که‌یان هینا‌وه‌ته دی.

وشه‌ی (صدق) لیره‌دا وه‌ک (صَدَقَهُ الْخَيْرَ)، به‌تپه‌رکه‌ر (متعدي) به‌کارهاتوه، چونکه ده‌توانین بلینین: (صَدَقَ مُحَمَّدٌ) موچه‌مه‌د ﷺ راستییکرد، نه‌وه کرداری لازیمه‌و پیوستیی به‌به‌رکار (مفعول به) نیه، به‌لام (صَدَقَهُ الْخَيْرَ) له هه‌واله‌که‌دا راستی‌کرد له‌گه‌لیدا، (صدق) تپه‌رکه‌ر (متعدي) ه، (صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ) نه‌و په‌یمان‌ه‌ی له‌گه‌ل خوادا به‌ستبوویان، له په‌یمان‌ه‌که‌یاندا راستیان کرد، وه‌ک عه‌رهب ده‌لین: (صَدِيقُكَ مَنْ صَدَقَكَ، لَا مَنْ صَدَقَكَ)، براده‌رت نه‌وه‌یه راستی له‌گه‌ل بکات، نه‌ک هه‌ر بلنی راست ده‌که‌ی.

(۱۰) ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ﴾، ئنجا (که له په‌یمان‌ه‌که‌یان راستیانکردوه)، هه‌یانه نه‌زده‌که‌ی خوئی، به‌لینه‌که‌ی خوئی ته‌واو کرده‌و بردوو‌یه‌ته سه‌ر.

(۱۱) ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ﴾، هه‌شیا‌نه چاوه‌رپی ده‌کات، ئنجا هه‌ندی گوتوو‌یانه: (نعبه

أَي: نَذْرَه)، به لَام هه نَدَيَكِيان گوتوو يانه: (نحبه: عهده) به لَين و په يمانه که ی، (نخب) واته: به لَين و په يمان، له فهرمايشندا هاتوه، پيغهمبر ﷺ فهرموو به ق: (اطَّلَعَهُ مِمَّنْ قَضَى نَحْبَهُ) (أخرجہ الترمذي برقم ۳۷۴۰، قَالَ أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وابن ماجه: ۱۲۷، والطبراني في الكبير برقم ۷۳۹)، واته: طه لحه له وانه به که نه زری خو ی هینا و ته دی، به لَين و په يمانی خو ی بردو ته سه ر.

۱۲) - ﴿وَمَا بَدَلُوا بُدِيلًا﴾، هيچ گورانكار يان نه كرده و لهو به لَين و په يمانه دا، كه ده فهرمو ی: هه يانه نه زره كه ی ته و او كرده و، هه شيانه چاره پي ده كات، هه ندي نا و ايان ليكدا و ته و: هه يانه شه هيد بو و و رو يشته و، هه شيانه چاره پي شه هيد ي ده كات و، هيچ گورانكار يان نه كرده، [تبديلاً: مفعول مطلق مؤكّد لـ (بدلوا)]، هيچ جو ره گورانكار يان لهو به لَين و په يمانه دا نه كرده.

۱۳) - ﴿لِيَجْزِيََ اللَّهُ الَّذِينَ أَلْتَمَسْتُمْ مِنْهُمْ﴾، بو نه و ي خوا به هو ی راستيانه و ه پاداشتي راستان بداته و، (ج) بو (تعليل) ه، واته: (أَمَرَ اللَّهُ بِالْجِهَادِ لِيَجْزِيََ الصَّادِقِينَ فِي الْآخِرَةِ بِصَدَقِهِمْ) (۱)، واته: خوا فهرمانی كرده به جهاد و جهنگ و فيدا كاري، تاكو له دواړو ژدا پاداشتي راستان به هو ی راستيه كه يانه و ه بداته و.

ده شگونجن بلين، واته: بر و ا داران له په يمانی خو ياندا راستيان كرده، به لَام مونا فيق و ده غه له كان به لَينه كه يان گوري و ه، تاكو خوا پاداشتي راستان به هو ی راستيانه و ه بدات و، سزای مونا فيقه كانيش بدات.

۱۴) - ﴿وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾، هه روه ها مونا فيقه كانيش سزا بدات، نه گهر بيه و ی، يا خود بگه رته و ه سهريان و توبه يان ليوه ر بگري، (تاب عليه) واته: (رجع اليه)، نه وان توبه بكن و، خواش بگه رته و ه بو لايان و توبه كه يان لـ قبول بكات، كه دياره توبه له نيفاق، نه و به كه نينسان نيمانه كه ی بو خوا ساغ بكات و ه.

۱۵) - ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا﴾، به دنيا يی خوا لي بورده ی به به زده يه، كه واته:

لیبوردن و بهزهیی نواندن، دوو سیفهتی زاتی خوی پورهردگارن، لهگه‌ل زاتیدان و بن سهره‌تان، ههروهك بن کۆتایشن.

مه‌سه‌له‌ی پینجه‌م:

گپ‌رانه‌وه‌ی خوا و تَبَّتْ به‌ر په‌ر چدانه‌وه‌ی بو بپروایان به بق و تووره‌یی و

بهستیانه‌وه، بن نه‌وهی هیچ ده‌ستکه‌وتیکیان ببی و، جه‌نگ له کوئل برواداران کرانه‌وه:

خوَا ۞ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَأْلُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ۞

شیکردنه‌وهی ئه‌م ئایه‌ته، له چوار برگه‌دا:

(۱) - ۞ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ ۞، خوَا ۞ نه‌وانه‌ی بیبروا بوون به پهستی و تووره‌بیانه‌وه، به‌ریه‌چی دانه‌وه، (الرَّدُّ: الإِزْجَاعُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَدَرَ مِنْهُ)، واته: (رد) بریتیه له گپرانه‌وهی شتیک بو ئه‌و شوئنه‌ی که لئوه‌ی هاتوه، (الغَيْظُ: أَشَدُّ الْعَضْبِ وَالْحَقُّ)، (غَيْظٌ) بریتیه له تووره‌بییه‌کی زور و، رق و کینه‌یه‌کی زور، داخ له دلئی، که ده‌فه‌رموی: (بغیظهم: أي زدّهم مُغَيِّظِينَ)، خوَا نه‌وانی به‌ریه‌رچدایه‌وه له حالیکدا که زور په‌ست و تووره‌و دل پر له رق بوون.

(۲) - ۞ لَمْ يَأْلُوا خَيْرًا ۞، ده‌ستیان نه‌گه‌یشته هیچ چاکه‌یه‌ک و، هیچ نامانجیکیان بو ده‌سته‌به‌ر نه‌بوو، له‌و نامانجانیه‌ی بویان هاتبوون، (أي: لَمْ يُحْضَلُوا شَيْئًا خَيْرًا لَهُمْ)، واته: هیچ شتیک که بو نه‌وان چاک بی، وه‌ده‌ستیان نه‌هینا.

(۳) - ۞ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۞، خواهش جه‌نگی له کوئل برواداران کرده‌وه، نه‌ویش به‌و شیویه که نه‌وانه‌ی هاتبوون گه‌مارۆی مه‌دینه‌یان دابوو، گه‌له‌کومه‌کییان له دزی نیسلام و مسولمانان ده‌کرد، به‌هۆی ترس خرانه‌نیو دلیان، له‌رئی فریشته‌کانه‌وه‌و، به‌هۆی نه‌و بایه‌تونندو به‌هیزیه‌وه که ناردبوویه‌سه‌ریان، بلآه‌یان پیکرد و، ئالقه‌ی گه‌مارۆیه‌که شکاو، هه‌ر که‌سه‌چۆوه شوئنی خوئی، (كَفَى: أَعْتَى أَي: أَرَاغَهُمْ مِنْ كُلْفَةِ الْقِتَالِ بَأَنْ صَرَفَ الْأَحْزَابِ)، واته: خوَا نه‌رکی جه‌نگکردنی له کوئلکردنه‌وه، که حیزبه‌کانی لادلو به‌رئی کردن.

مانگیك یان که‌متر تابلوو‌قه‌ی شاری مه‌دینه‌یاندا، به‌لام جه‌نگی به‌کرده‌وه ده‌ستی پینه‌کرد، نه‌گه‌رنا له هه‌ردوو لایان کوژراو و برینداری زور ده‌بوون، وشه‌ی

(كُفَى: يتعدى إلى مفعولين)، دياره (كفى) ته عه ددا ده كات بو دوو بهرکاران، دوو بهرکاران ده خوازی: ﴿وَكُفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾، (الله) بکهر (فاعِلِی)، (کفی) یه، نجا (المؤمنین) بهرکاری یه که میه تی و، (القتال) بهرکاری دووه میه تی.

لیره دا مه بهست نه وه یه که خوا نه رک جه نککردنی له کۆل برواداران کرده وه، به هۆی نه وه وه که نه بهتشت جه نگه که روو بدات.

٤- ﴿وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾، خوا هه میسه و بهرده وام به هیزی بالآده ست بووه، واته: نهو دوو سیفه ته له خوی پهروه ردگاردن بئ سه ره تان، له نه زه له وه هه سیفه تی بوون و، خوا بهرده وام به هیزی زآل و بالآده ست بووه.

مه سه له ی شه شه م:

له قه لیه کانیا ن هیتان ه خوار ی، خاوه ن کتیه بهشتیوانه کانی حیزه کافره

که مارؤدهره کانی مه دینه و، ترس خستنه تیو دلیان و، سه ره نجام کوژرانی هه ندیکیان و، به دیلگیرانی هه ندیکیان و، به میراتیگرانی سه رزه مین و خانوو سامانیان و ژن و مندالیان:

خوایده ره موی: ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿١٦﴾ وَأَوْرَثَكُم أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطْفُوهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿١٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م دوو ئایه ته، له جهوت برکه ده:

١- ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾، نه وانهی که پشتیوانیان لیکردن، له خاوهن کتیبه کان له قه لایه کانیان هیتانیه خوار.

(ظَاهِرُوهُمْ: أي تَأَصَّرُوهُمْ)، (الَّذِينَ) به سیاق ده زانری که مه به ست پتی هوژی به نو قوره یزه به له جووله که کان، که سه روکی تهو هوژه (کعب بن أسد) بوو، به لام (حُتَي بن أُخْطَب) یش، چووو پالی و په یمانی پیدا که نه گهر شتیک بوو له گه لت دیمه تیو قه لاکه و، له گه لی چووو نیتو قه لایه که ی و، له گه لیاندا سه ری به فه تاره ت چوو.

﴿مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾، نه وانهی که له خاوهن کتیبه کان پشتیوانیان لیکردن، به ته نکید پشتیوانیان له هیزی سه ره کیی نه حزاب کرد، که هاوبه ش بو خوا دانهرانی قوره یش بوون و، ژماره یان دهوری چوار هه زار (٤٠٠٠) کهس زیاتر بوو، هه روده ها هاوبه یمانه کانیشیان له گه لیان و، هیزی دووه می پتکهینه ری نه حزاب هوژی (غطفان) بوو، له گه ل نه وانیشدا هه ندی خه لکی دیکه و، هه ندی ورده هوژو عه شیره تی دیکه شیان که وتبوونه گه ل، ننجا به نو قوره یزه ش بوو بوونه سه ربار، خوا له قه لایه کانیان دایبه زانندن، (صَيَاصِي: جَمْعٌ صَيْصِيَّةٌ، أَوْ جَمْعٌ صَيْصَةٌ وَهِيَ الْعِضْنُ)، که واته: (صَيَاصِي) یان: (حصون)، ننجا

صیصۃ و صیصیۃ)، وپرای قہ لآ بہ قوچی پشہ ولأغیش دہگوتری، قہ لاش بوہ نہو ناوہی لئراوہ، چونکہ وک چوَن گا بہ قوچہ کانی خوئی دہ پاریزی، بہ ہہمان شیوہش گہل و کوئمہ لگای نہو کاتہ، بہ ہوئی قہ لایہ کانہوہ خویمان پاراستوہ، شایانی باسہ: ہوژی بہنو قورہیزہ لہ رووی جوگرافیہوہ مالہ کانیان لہ باشووری روژہہ لاتی شاری مہ دینہوہ (جنوب شرقی المدينۃ) بوون .

(۲) - ﴿وَقَدْ فِی قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ﴾، خوا ترس و سامی خستہ دل و دہروونیانہوہ (القذف: الإلقاء السریع)، (قذف) بریتہ لہ تیفریدان و تیخستنیکی خیرا.

(۳) - ﴿فَرِيقًا تَقْتُلُوْنَ﴾، کوئمہ لیکیانتان دہکوشت، واتہ: لہ خاوند کتیبہ پشتیوانہ کانی هاوبہش بو خوا دانہرہ کان، دیارہ رووی دواندن لہ مسولمانانہ.

(۴) - ﴿وَأَسْرُورًا فَرِيقًا﴾، کوئمہ لیکیشانان بہ دیل دہگرتن، کہ مہ بہست پئی نافرتہ و مندالہ کانیانہ.

(۵) - ﴿وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَوَدَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ﴾، سہر زہمینہ کہ بیان و خانووبہرہ کانیان، مال و سامانہ کانیانی کردہ میراتان، وایکرد بکہوئتہ دہستی تیوہ، وک چوَن میراتی کہ سیک دہ کہوئتہ دہستی میراتگرہ کانی، ئہوانیش کہ نہمان، خانووبہرہو، سہر زہمین و مال و سامانیان و ہہموو شتیکیان، بو تیوہ بہ جیمہ، وک میراتان لیکرتن، وایہ.

(۶) - ﴿وَأَرْضًا لَّمْ تَطْعَمُهَا﴾، ہہروہا سہر زہمینیکیش کہ پیتان تینہ خستبوو، لہ سہرہ تای سوورہتی (الحشر) دا، خوی پەرودرگار باسی سہر زہمین خہبہر دہکات، کہ بہ بی جہنگ کہوتہ دہستی مسولمانان، دوی ئہوہی جوولہ کہ کانی خہبہر خیانہ تیان کرد، پیغہمہر ﷺ سہریشکی کردن لہ نیوان جہنگ کردن و، بہ جہتشتنید، ئہوہ بوو کہ بہ جیان ہیشت بہ بی جہنگ، واتہ: ہہروہا سہر زہمینیکیش کہ تیوہ جاری نہیچووہوونہ تیو، پیتان تینہ خستبوو، ئہویشی کردہ میراتان، ئہویشی کردہ دہستکہوتتان، کہ ہہندی لہ زانیان دہ لئین: مہ بہست پئی سہر زہمین (جوولہ کہ کانی خہبہرہ)، کہ دواتر ئہوانیش خہریکی فیل و تہ لہ کہ بوون و خیانہ تیان کرد و، سہرہ نجام سزادراون، ہہندیکیش گوتوووانہ: مہ بہست پئی سہر زہمین (بنو النضیر) ہ، بہ لآم زیاتر وا پتدہ چن

مەبەست پێی سەر زەمینی (خەبەر) بێ، چونکە بەنوو نەزیر پێشتر دەرکرا بوون.
 (۷) - وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝، خواش لەسەر هەموو شتێک بە توانایە، هەلبەتە
 بەنوو نەزیر، لە سالی چوارەمی کۆچیییدا خیانەتیان لێ ناشکرا بوو، پێغەمبەریش ﷺ
 دەری کردن لەسەر زەمینەکە ی خۆیان.

جەنگى ئەھزاب و دوازده (۱۳) ھەلۋەستە

(۱) - جەنگى ئەھزاب دوا ھەولتى ھاوبەش بۇ خوادانەرانى قورەيش بوو لە دژى ئىسلام و مسولمانان، پىشەوا (طبري) لە تەفسىرەكەى داو، ھەرۋەھا سەرچاۋەكانى دىكەى مېژووش گوتتويانە: ئەو سەربازانەى كە ھاتن كە خواى پەرودەردگار دەقەرموى: ﴿إِذْ جَاءَ تَكْمُ جُنُودٌ﴾، سەربازانىك لە دژتان ھاتن كە برىتى بوون: لە حىزبەكان (الأحزاب)، سى پىنكھاتەى سەرەكىى ھەبوون:

يەك: ھاوبەش بۇ خوا دانەرانى قورەيش.

دوو: ھۆزى (غطفان).

سى: ھۆزى بەنو قورەيزە.

ھەلبەتە ھەر كام لە ھاوبەش بۇ خوا دانەرانى قورەيش و، (غطفان)، ئەوانىش چەند تىرەو ھۆزىك لەگەلئاندا ھاوپەيمان بوون، ئەوانىشيان لەگەل خۆياندا ھىتا بوو، ھەرۋەھا بەنو قورەيزە كە بەس خۆيان بوون، ئەو بوو كە (حىيى بن أخطب النضري)، كە ھانىدان و سەرەنجام ئەوئىش لەگەل ئەواندا بوو، ژمارەى ھەموو حىزبەكان، ھەموو ھىزە گەمارۆدەرەكانى مەدىنە لە دە ھەزار (۱۰،۰۰۰) كەس كەمتر يان زياتر بوون.

(۲) - ناگرى بن (كا)ى ئەو جەنگە، جوولەكەكان بوون، سى تىرەكانى جوولەكە كە لە مەدىنەدا ھەبوون: (بنو قينقاع، بنو النضير، بنو قريظة)، ھەرچى بەنو قەينوقاع بوون، لە سالى دووھمدا دواى ئەوئى پەيمانيان ھەلۋەشانددو، ئەو پەيمانەى كە ناوى لىتزابو (الوثيقة) يان (الصحيفة) و، پىغەمبەر ﷺ لە سەرەتاي نىشتەجى بوونى لە مەدىنەدا، پەيمانىكى لە نئون: جوولەكەكان و ھاوبەش بۇ خوا دانەرانى مەدىنە، لەگەل مسولمانەكاندا (وثيقة) يەكى كە لە شوئى دەستوورى ئىستا بوو، لە نئونيان دا نووسىبوو، بەلام بەنو قەينوقاع خيانەتيان كرد، دواى ئەوئى مسولمانان لە جەنگى بەدر گەرانەو، جوولەكەكانى بەنو قەينوقاع گوتيان: بەو لە خۇتان بايى مەبن، كە شەرتان لەگەل

كەسانىكىدا كىردۈ، كە شارەزاي جەنگ نەبوون، ئەگەر لەگەل تىمەدا بەشەر بىن، ئەو جار دەزانن جەنگ چۆنە! ئىجا بەوئەندەش لىتە گەپان، ئەوئەش بووئە ھۆى ئەوئەى بەنوو قەينوقاق لە سى تىرە جوولەكەكان دەربىكى.

ھەرچى ھۆزى بەنوو نەزىرىش بوو، لە سالى چوارەمى كۆچىدا ئەوانىش دىسان دوای ئەوئەى پەيمانىان شكاند و خىانەتىان كىرد، لە جىگا و رىگاكانى خۇيان دەركران، ئەو دوو تىرەبە بەبى جەنگ، دوای ئەوئەى تابلووقەدران، خۇيان ئەوئەىان ھەلبۇزارد كە جەنگ نەكەن، چۈنكە دەيانزانى جەنگەكەيان بۇ ناكىرى و سەربارە خىانەتىشيان لى ئاشكرا بووئە و، بەبى شەر مالى و حال و سەر زەمىنى خۇيان بەجىھىشت و مەدىنەيان چۆلكىرد.

مابۇوئە ھۆزى بەنوو قورەبىزە كە ئەوانىش لە كۆتايى جەنگى ئەھزابدا كە لە كۆتايى سالى پىنجەمى كۆچىدا، پروودا، ئەوانىش پەيمانىان شكاند و، خەنجەرى غەدرىان لە پشەوئەرا لە مسولماناندا، يان بەتەما بوون لىيان بەدن و، سەرەنجام تووشى سزاي خۇيان بوون، دىبارە ناگىرى بن (كاي ئەو جەنگە، جوولەكەكان بوون بەو شىئوئەبە كە باسمانكىرد ھەم لە سىرەى (بىن ھشام)دا ھىناومانە و، ھەم (الطبري) باسى دەكات لە مېزۇوئەكەى خۇيدا و، لە تەفسىرەكەشىدا، ھەرۇئەھا (القرطبي) ىش لە تەفسىرەكەى خۇيدا^(۱) باسى ئەوئە دەكات و دەلىن:

(أَن نَفَرًا مِنَ الْيَهُودِ مِنْهُمْ: كِنَانَةَ بْنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَبِي الْحَقِيقِ، وَاسْلَامُ بْنُ أَبِي الْحَقِيقِ، وَاسْلَامُ بْنُ مَشْكَمٍ، وَحَبِيبُ بْنُ أَخْطَبِ النَّضْرِيِّونَ، وَهُوَذَةُ بْنُ قَيْسٍ، وَأَبُو عِمَارٍ مِنْ بَنِي وائِلٍ، وَهَمَّ كَلِمٌ يَهُودِيٌّ، هَمُّ الَّذِينَ حَزَبُوا الْأَحْزَابَ وَأَلْبَسُوا وَجَمَعُوا، خَرَجُوا فِي نَفَرٍ مِنْ بَنِي النَّضْرِ وَنَفَرٍ مِنْ بَنِي وائِلٍ، فَأَتَوْا مَكَةَ فِدَعُوا إِلَى حَرْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَوَعَدُوهُمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ بَعُونَ مِنْ أَنْتَدِبَ إِلَى ذَلِكَ، فَأَجَابَهُمْ أَهْلُ مَكَةَ إِلَى ذَلِكَ، ثُمَّ خَرَجَ الْيَهُودُ الْمَذْكُورُونَ إِلَى غُظْفَانَ، فِدَعُوهُمْ إِلَى مِثْلِ ذَلِكَ، فَأَجَابُوهُمْ، فَخَرَجَتْ قَرِيشٌ يَقُودُهُمْ أَبُو سَفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ، وَخَرَجَتْ غُظْفَانَ، وَقَانَدَهُمْ عَيْنَةُ بْنُ حَصْنٍ

بن حذیفة بن بدر الفزاري على فزارة، والحرث بن عوف المري على بني مرة، ومسعود بن رخیلة).

واته: كؤمه لى له جووله كه كان كه له نيواندا (كنانة بن الربيع بن أبي الحقيق، وسلام بن أبي الحقيق، وسلام ابن مشكم، وحيي بن أخطب النضريون، وهوذة بن قيس وأبو عمار من بني وائل)، نهوانه بوون حيزبه كانيان كوكردنه وهه هانيان دان، خريان كردنه وهه، چوون بو مهككه و لهوى هاوبهش بو خوادانه راني مهككه يان هاندا له دژى مسولمانان و، گوتيان: نه گهر كارتك بكن، تيمه له پشتتاني، دوايى ههر نهو جووله كانه كه باسكران چوون بو لاي هوژى (غطفان) كه فه رمانده كه يان (عينه بن حصن بن حذيفة بن بدر الفزاري على فزارة، والحرث بن عوف المري على بني مرة، ومسعود بن رخیلة) بوون، له گهل نهوانيشدا قسه يانكرد و، هه مووياني سازكردن و، خو شيان دياره له نيو سنوورى شارى مهدينه دا بوون، كه دهردى نهوان له هه موو دهردان گرانت بوو بو مسولمانان و، زور له سهر دليان قورس بوو.

۳- رايوژكردنى پيغه مبهري خوا ﷺ به هاوه لاني بو به ره نكار بوونه وهه، كه به وردى دپراسه ي بارودوخه كه يان كرد و، ههر لهو نان و ساهشدا بوو كه سهلماني فارسى ﷺ پيشنبارى كرد گوتى: تيمه كاتى خوئى كه له ولائى فارس بووين، نه گهر شه رمان بووبايه له گهل دوژمنيكدا، نه گهر شوئنه كه مان پيده شت بووايه، لهو شوئنه ي كه پيده شت بوو خنده كمان ليده دات، شوئنه كاتى ديكهش بورج و قه لمان داده نان و نيشكه مان تيداده گرتن، بو نه وهى دوژمن نه توانى زه فه رمان پى به رى و له پى ده شته كانه وه بو مان بى، پيغه مبهري ﷺ پيشنباره كه ي سهلماني ودرگرت، به مه زنده پيده چى درژيى نهو خنده كه دهورى شه ش هه زار (٦٠٠٠) مه تر، واته: شه ش (٦) كيلومتر بووبى.

۴- كار كردنى پيغه مبهري ﷺ له گهل هاوه لانيدا، بو هه لقه ندنى خنده كه كه و، كارى جيدى نه كه تنيا بو روو پامايى و ريكلام و بانگه شه، ته نانه ت پيغه مبهري ﷺ وا به جيدى كارى ده كرد، هاوه لاني نهوانه ي كه ده ستى شيعر و هه لبه ستيان هه بوو، چه ندان هه لبه ستيان

گوتوه له کاتی هه لقه ندنی خه نده کدا، به کئی له شیعره کانیا ن هه وه بوو ده یانگوت:

لَيْزُ قَعْدَنَا وَالنَّبِيَّ يُعْمَلُ ... لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضَلَّلُ

نه گهر تيمه دابنیشین و پتغهمبهه ﷺ کار بکات

هه وه له تيمه وه کارئکی ون بووه وه سه ر لیتیکچوو به.

5) - هه لبه ست و گورانی گوتنی هاوه لان له کاتی کارکردندا، چه ندان هه لبه ست و گورانی و سروود گپراونه وه که هاوه لان خوا لئیان رازیی، له کاتی هه لقه ندنی خه نده که که و له کاتی کارکردندا گوتوو یانن، دیاره شیعرو هه لبه ست گوتن و گورانی گوتن له کاتی کاردا جورێک له ناسووده یی به دل و ده روون و، عه قل و هه ست و نه ستی مروف ده دات و، وزه و توانای زیاتر ده کات بو کارکردن، به کئی لهو گورانی و هه لبه ستانه که ده یانگوتن:

اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّينَا

فَأَنْزِلْ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... وَوَثِّبِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا

إِنَّ الْأُولَى قَدْ بَعَّوْا عَلَيْنَا ... وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَتَهُ أَبَيْنَا

واته: نهی خوا به! نه گهر تو نه بووا به ی پئی راستمان نه ده گرت و، هه رو هه خیر و چاکه مان نه ده کرد و، نوژمان نه ده کرد، بو به نارامی دابریژنه سه رمان و، پینه کامان به سه پینه له کاتیکدا که پرو به پروو ده بینه وه له گه ل دوژمندا، نا نه وانه ده ستریزیمان ده که نه سه ر، نه گهر بیان هوی هه لمانگپرنه وه، تيمه ناماده نابین و ملیان بو که چه ناکه ین.

ئنجا پتغهمبهه ری خواش ﷺ کاتی که هاوه لان نهو شیعره یان ده گوت، نهویش کو تاییه کاتی له گه ل ده گوتنه وه، بو وینه: (ولا صلینا، إن لاقینا، ابیننا) له گه ل ده گوتنه وه وه ده نگسی پی درژده کردنه وه.

كافى خۇي شيعرىكى دىكە شىمان هېنا، يەكەن لى ھاۋەلانى ناۋى (جُعيل) بوۋە، (جُعيل) واتە: قالدۇنچۆكە، پىتغەمبەرى خوا ﷺ ناۋى لىنا (عَمرو)، ئىنجا ئەۋىشىيان كىرد بوۋ شىعر دەيانگوت:

سَمَاءُ مِنْ بَعْدِ جُعِيلٍ عَمْرًا ... وَكَانَ لِلْبَنَائِسِ يَوْمًا ظَهْرًا

واتە: پىتغەمبەر ﷺ دوايى ناۋى لى (جُعيل) ھەۋە گۆرى بۇ (عمرىو)، كاتىك پىشت و پەنا بوۋە، بۇ باباى ستەملىكراۋ.

۶) - ئەھزاب ژمارەيان دە ھەزار (۱۰،۰۰۰) كەس دەبوۋ، چوار (۴۰۰۰) ھەزاريان لى ھۆزى قورەيش و ئەۋان دىكەش لەۋانى دىكە بوۋن، بە زۆرى لى دواى قورەيش زۆربەى ھىزەكە برىتى بوۋ لە ھۆزى (غطفان) بە سەركىدايەتى: أ- (عينة بن حصن) و، ب- (العارث بن العوف) و، ج- (مسعود بن رخیلة) ئەۋ سىيانە بوۋن، ھەرۋەھا ھىزى بەنوۋ قورەيزەش بە بەلگەى ئەۋە كە (۶۰۰ - ۷۰۰) ياخود (۸۰۰ - ۹۰۰) پان لى كوزراۋە، ديارە ھىزەكەيان لە دەۋرۋەبەرى ھەزار (۱۰۰۰) كەسدا بوۋە.

۷) - جەنگ و گەمارۆيەكە، ھەندىك لە مېژوۋ نووسان دەلېن: بىست (۲۰) پۆژ و ھەندى دەلېن: بىست و پىنج (۲۵) پۆژ و، ھەندىكىان دەلېن: سى (۳۰) پۆژى درېژە كىشاۋە، واتە: مانگىك ئەۋ ئابلۇوقەيە ھەبوۋە، ئىنجا مانگىك شارىك يان ولاتىك ئابلۇوقەبدرى و، ئەۋ خەلگە ھەموۋى دەستى لەسەر دلې بى، بە تەئكىد ئەۋانە لە حالەتتىكى دەروۋىيى زۆر ناپەھەت دابوۋن لە ھەموۋ لايەك، چۈنكە مەترسى ھەبوۋە لە ھەر كاتىكدا، كە ئەۋانە ھىرش بىتن لە شوئىنكەۋە، ئالغەيەك كە بەبى ھىزى بزانن بىتنە نىۋ شارەۋە دەست بکەن بە قەتلغام و بىنپىردنى مسولمانان، ۋەك ئەسلى نەخشەكە كە جوۋلەكەكان داىبانناۋە لەگەل قورەيش و (غطفان)دا، لەسەر ئەۋە رىككەۋوتوۋن و بۇ ئەۋە بوۋە كە مسولمانان قىرە بى بکەن و قەلاچۆيان بکەن.

۸) - ژمارەى مسولمانان دەۋرى سى ھەزار (۳۰۰۰) كەس بوۋە، بۇ ھەلغەندى خەندەكەكەش ھەر دە (۱۰) كەس چل (۴۰) باسك واتە: بىست (۲۰) مەترىان گەشىتۆتى و بۇيان

دىيارىيىكراوه، كەواتە: درىژىي خەندەكەكە، ئەگەر سى ھەزار دابەشى بىست (۲۰) مەتر بىكەي بۇ ھەر دە كەس، ماناي واپە دەكاتە دەورى شەش كىلومەتر درىژ بوو، واتە: شەش ھەزار (۶،۰۰۰) مەترىان ھەلقەندو، ديارە بە قوولاييەكى واش كە بە ئاسانىي پرنە كرىتەو، بەلاي كەمەو ھەوت ھەشت (۷ - ۸) مەترىان قوولكردو، چونكە ئەگەر قوولاييەكى كەم بى بە خىرايى دەيانتوانى پرى بىكەنەو، ھەلبەتە گىل و خۆلەكەشيان فرىداوئەتە ديوى خۇيان، واتە: ئەو شۆينەي كە دەكەوئتە لاي مەسولمانان، بۇ ئەوئەي لەلاي كافەرەكان نەبى و يەكسەر پرى بىكەنەو، ئنجا دەبى ھىندەش پان بوو بى، كە نەتوانن ئەك خۇيان لىي باز بەدن، بەلكو بە ئەسپىش لىي باز بەدن، ھەر بۆيەش (عمرو بن ود و، عكرمة بن ابي جهل) و چەند سوارىك لە شۆينىك كە تۆزى بەرتەسك بوو، لەوئو ئەسپەكانيان بە غار ھىتاو، بازى ئەسپ زۆر خىراترە لە ھى مرؤف، لەوئى توائىويانە بپەرنەو، كەواتە: خەندەكىكى ھىندە قوول و ھىندە فراوان و ھىندەش درىژ، ماناي واپە كارىكى زۆر گەورە كراو، و، ئەركىكى زۆر گەورە كىشراو، بەلام بە باشترىن شۆەش ئامانجى خۇي پىكاو، ئەوئىش برىتى بوو لەوئەي ئەو خەندەكە كە لىتى ھىزىكى زۆرى بۇ مەسولمانان پركردۆتەو، چونكە ئەوان خۇيان ژمارەيان سى ھەزار كەس بوو، دوژمن سى بەرانبەرى ئەوان زياتر بوون.

۹- پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرجم نامرازەكانى لەو جەنگ و رووبەروو بوونەوئەدەو، لە ھەموو جەنگ و رووبەروو بوونەوئەكانى دىكەش دا، پەچاو كرددون، بۇ وئنە:

يەكەم: خۇپاگرىي و يادى خواو پىشت بە خوا بەستن، كە ئەو ھە عادتى ھەمىشەيى پىغەمبەر ﷺ و ھاوئەلانى بوو.

دووم: بەرزكردنەوئەي مەعنەوياتى مەسولمانان و موژدە پىدائىيان، وەك لە كاتى ھەلقەندنى خەندەكەكەدا، شۆينىكيان لىن عاسى بوو، پىغەمبەر ﷺ دابەزىوئەتە نىو چالەكەو سى چوار پاچى لىداوئە بلىسى لى بەرزبۆتەوئەو فەرمووئەي: كۆشكەكانى ولاتى فارس و رۆم و ولاتى حەبەشەم لىدەر كەوتن.

سىيەم: لە رووى ھەوالگرىيەو، پىغەمبەر ﷺ كارى كرددو، وەك ئموونەيەك: ئەو ھە بوو كە حوزەيەفە كورپى يەمانى نارد، تاكو بزاتى دەنگ و باسيان چىيە؟

چوارم: له پرووی جهنگی دهر وونیوه، دیسان گرنگی پیداوه که پیغهمبهری خوا ﷺ (نعیم بن مسعود) که تازه مسولمان بوو بوو، نه (غطفان) به مسولمانه تیه که ی زانیبوو، نه قورپیش و نه جووله که کانیش، له نتوان نهو سئ کومه له دا، (نعیم) پو لئیکی زور زیره کانه ی گپرا، له ودا که متمانه یان به یه کدی نه مینئ و، دلیان سارد بیتته وه له سهر جهنگه که یان.

پینجه م: پیغهمبهری خوا ﷺ بو خوی له مهیداندا بووه، سه رکرده یه کی مهیدانی بووه، نه ک به ههوال ناردن و به به رینو پوسته قیاده یی بکات له دوروره، به لکو بو خوی له نئو جهرگه ی کاره کاندا بووه و، بو خوی له خه نده که هه لقه نندن دا بووه، بو خوی له به ره نگار بوونه ودا بووه، بو خوی سه رماو گه رمای جهنگه که ی بینوه، بو خوی له نئو هه موو رووداوه کاندا بووه.

۱۰- کوشتنی علی ﷺ بو عمری کوری وه، نه ویش بیگومان کاریگه ریه کی گه وره ی هه بوو که لووتی بیروایه کان بشکینئ و، کاریگه ریی گه وره ی هه بوو بو نه وه که له مه عنه و بیاتیان دابه زی.

به لام نه وه ی که شیعه ده یلئن، شیعه ی دوازده تیمامی و جورده کانی دیکه ی شیعه ش، بیگومان نه وه زیده پو ییه کی زور بی جئ و نالوژیکیه کی بی مانایه، بو وینه: له (بحار الأنوار) دا^(۱)، نه م ده قه هاتوه که له راستییدا، نه سه نه دو زنجیره که ی چه سپاوه و، نه مانایه که شی ته واوه، ده لن: (تو وزن الیوم عملک بعمل علی ﷺ فه رموو: نه گه ر کرده وه ی نه مرؤت هه لسه نگینئ و بخریته ته رازوو وه، له گه ل کرده وه ی هه موو نومه تی موحه ممه ددا ﷺ کرده وه ی نه مرؤی تو له هی هه موو نومه ت قورستره! که بیگومان نه وه زیده پو ییه کی دیاره، علی ﷺ ناموزای پیغهمبهره ﷺ، پالته وانی نیسلام بووه و پیاوئیکی زور نازا بووه، به لام که نه و کابرایه ی کوشتوه، نه و کابرایه هه ر یه کیک بووه له پالته وانه کانی موشریکه کان، به لام سه روکی سوپایه که نه بووه، تاکو بگوترئ: به هوی نه وه وه شکاون، تنجا دوا ی کوشتنی (عه مرو) یش سوپا که یان نه شکاوه، به لکو نه وه له سه ره تای جهنگه که دا بووه، باشه نه وه کارئیکی باشه لووتی نه و سوپایه ی پئ شکاوه،

به لأم نهوه که نهو کرده و به، له گه ل هموو کرده و به کانی نؤمه تدا بخرتیه ته رازووه و، له هموویان قورستره! قسه به کی عاتیفیانه، به داخه وه که شیعه کاتن قسه دیته سره علی علیه السلام و حه سهن و حوسین و فاتیمه و، پیشه وایه کانی دیکه یان، که جتی ریز و حورمه تن له لای هموو نؤمه ت، عه قلیان زور له دست دهن و، به دواى نه سپی عاتیفه ده که ون و، هرچی دهر باره یان له کتیباندا هاتوه، به بی نه وه ی سه نه دو زنجیره به کی هه بن، همووی وهرده گرن، مادام مه دحی علی تیدابن، یان حه سهن و حوسین، یان به کت له نیمامه کانیان خوا لیبان پازیبی و خوا لیبان خوشب، که زورینه ی مسولمانان که به نه هلی سوننه ت و جهامعت ناسراون، ریزو حورمه تیان هه بووه بو هموو نه وانه ی که خزمانی پیغهمبر صلی الله علیه و آله بوون و زانا بوون، وه ک باقی زانایان دیکه و، فهرقیان نه کرده به جه غه ری صادیق و مالیک و نه بوو حه نیفه و زهیدو نه وی دیکه و نه وی دیکه، ریزیان بو هموویان هه بووه، خوا له هموویان پازیبی.

(۱۱) - نه وه ی جهنگه که ی به کلای کرده و به قازانجی مسولمانان، نه وه بوو که خوا ده فهرموی: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ ۱، بایه کی به هیزمان ناردنه سه ریان و، سه ربارانیک که نه تانده بینین.

که واته: به ده فی نایه ت نه وه سه ره نجامی جهنگه که ی به کلای کردوته وه.

(۱۲) - خوا ده فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ ۱، نه وی نه وانه ی بروتان هیناوه! یادی چاکه ی خوا به سه ره خوتانه وه بکه نه وه که سه ربارانیک له دژتان هاتن و بوتان هاتن، نیمه ش بایه کی به هیزو سه ربارانیک که نه تانده بینین بو مان ناردن، خواش بینه ری نه وه بوو، که ده تانکرد، که واته: نه و چاکه به که خوا کاتی خوی که له گه ل پیغهمبر صلی الله علیه و آله هاوه لانیدا کردوویه ق، چاکه بووه له گه ل هموو مسولمانان و نیمانداندا، هه تا دوا که سی نؤمه ت، چونکه نه گهر نه وان بنبر کرابانایه - وه ک بیروایان نه خسه یان کیشا بوو - به ته نکید نه و نیسلامه نه ده گه یشته دهستی نیمه.

جەنگى بەنى قورەيزەو كەوت ھەلۋەستە

(۱) - (كعب بن أسد القرظي) سەرۆكى ھۆزى بەنى قورەيزەى جوولەكەكان، وەك پىشتەر ھىتامان، دان بەودەدا دىنن كاتىك كە (حُيى بن أخطب النضري) واى لىدەكات نەو پەيمانەى كە لەگەل موخمەددا ﷺ بەستووۋىق، بىشكىننن و، بە ھەموويان دژى بن، ھىزى قورەيشى ھىتاو، (غطفان) ھىتاو، لە فلان شوۋن و فلان شوۋنى داناون، چەند جازىك دووبارەى دەكاتتەو دەلتى: من جگە لە وەفاو راستگوۋىي و پاكىي لە موخمەد ﷺ نەبىننەو، پەيمان ناشكىننم، بەلام ئەو ھەر زۆر ئىجراجى دەكات و دەلتى: تۆ لەبەر ئەوئەتە كە پاروھ نانىكك لەگەل نەخۆم! نىدى سەرەنجام كلاوى لەسەردەننن و ئەوئىش وەك خۆى ھەلدەخەلەتتەن! ئنجا ئەوئەبە كە دەلتى: (والفضل بما شہدت به الأعداء)، چاكەكارىي ئەوئەبە، دوژمنانىشت و بەرانبەرەكانىشت، دانى پىندايتنن، پىتغەمبەرى خواش ﷺ (كعب بن أسد القرظي) دانى پىندا دىنن و دەلتى: غەيرى وەفاو راستگوۋىي لە موخمەد ﷺ نەبىننەو.

(۲) - لە پىشت را خەنجەرى غەدر وەشاننن، كە تاوانىكى نەبەخىراو، بەنوو قورەيزەش واينكرد، نەك ھەر پەيمانىان ھەلۋەشاننەو، بەلكو جىئوو قسەشيان بە پىتغەمبەر ﷺ گوتبو و، زۆر بى شەرمانە، ھەررەھا ھەموو تواناى خۆيان سەرفكرت، بۆ پىشتگىرىي كردنن ئەو كەلە كۆمەككەيەى لە دژى ئىسلام و مسولمانان كرابوو و، ئەگەر ئەو پىلان و فىلە سەرى گرتبايەو، خواى پەرورەدگار بە فرىاي مسولمانان نەھاتبايە، بە تەنكىد ئەو كاتە ھەر پارچەو پرمۆلەى مسولمانىك بە دەست جوولەكەبەك و بە دەست موشرىكىكەو دەبىتار، ئنجا سەير ئەوئەبە كە ھەندىك ئىستتا لەم رۆژگاردى ئىتمەدا دواى چواردە، پازدە، سەدە فرمىسكى تىمساحىي دەرىژن بۆ جوولەكەكانى بەنوو قورەيزە، بەلام ئەگەر پىلان و نەخشەى جوولەكەكان، كە لە نەسلدا شەرەكە ئەوان ناگرى بن (كا)ى بوون و، ئەوان نەخشە دارپژەرى بوون، ئەگەر ئەو سەرى گرتبايەو مسولمانان قەلچۇكرابان، دەبىن، ئەوانەى كە ئىستتا بۆ جوولەكەكان دەگرىەن، بۆ جوولەكە پەيمان

شكىنەكان و، جوولەكە لە پشتەووە را خەنجەرى غەدر وەشتىنەكان، دەبى ئەوانە چىيان بۆ مسوئلمانان كەردبايە!! مسوئلمانانىك كە پەيمانىان لە دژ دەشكىترى و، گەلەكۆمەكيان لە دژ دەكرى، مسوئلمانانىك كە پەيامى خوا بە دنيا رادەگەيەن، پەيامى دادگەرى و برايەتتى و تەبايى، پەيامى هۆشيارى و زانست و مەعرفەت؟!

۳- سزادانى بەنوو قورەيزە بە پىتى بەئىن و پەيمان و داب و نەرتتى خۆشيان بوو، جگە لە حوكمى شەرع، چونكە ئەوان پارىبوون كە سەعدى كورى موعاز كە هاوپەيمانىان بوو، لە سەردەمى نەفامىيدا، بىتتە دادوەر، ئنجا سەعدى كورى موعازيش دواى ئەوئى ئاماژەى بۆ بەنوو قورەيزە كرد: ئايا ئتووە رازىن بە دادوەرەيتى من؟ گوتيان: بەئى، ئنجا ئاماژەشى بۆ لای مسوئلمانان كرد، بۆ لای پىغەمبەر ﷺ ئايا ئەوئى لەو لايەنەشە - وەك پرتزو حورمەت بۆ پىغەمبەر ﷺ - ئەوئىش رازىيە بە دادوەرى من؟ گوتيان: بەئى، ئنجا گوئى: من بەو شىوئە حوكم دەكەم، كە پياووەكانيان بكوژرتىن و، نافرەت و منداليشيان بەدىل بگىرتىن و، مائ و سامانىشان غەنمەت و دەستكەوت بى، پىغەمبەرىش ﷺ فرمووى: بەو شىوئە دادوەرىيت كرد، كە خوا پىتى خۆشە لەسەرووى حەوت ئاسمانانەو، ئنجا ئەمە، جگە لە حوكمى شەرع، كە هەر كەس مسوئلمان بى، نابى رەخنە لەو حوكمە بگرى، بەلام پىش حوكمى شەرع، عەقڵ و داب و نەرتت و، پاشان بەدان پىداهەتتانى خۆيان، (والمرء مؤاخذاً باقراره)، (مرؤف بە دان پىداهەتتانى خۆى دەگىرى)، ئەوانىش خۆيان پارىبوون كە سەعدى كورى موعاز سەرؤك هۆزى ئەوس، كە ئەو كاتە برىندارىش بوو بە تىرى ئەحزاب، خۆيان ئەويان پىشنيار كرد لەبەر ئەوئى كاتى خۆى هاوپەيمان بوو لەگەلئاندا، واپانزانىووە وەك چۆن (عبدالله بن ابي بن سلول) كە هاوپەيمان بوو لەگەلئەنوو نەزىردا لە سالى چوارەمى كۆچىيدا و، داواى لە پىغەمبەر ﷺ كردو ئىلحاحى لىكرد، كە بەويان بەخشى، ئەوئىش پىتى بەخشىن، واپانزانى سەعدى كورى موعازيش وا دەكات، بە تەئكيد ئەگەر سەعدىش واى كەردبايە، پىغەمبەر ﷺ بە سەعدى دەبەخشىن، بەلام نەخىر سەعد ددبزانى كە ئەوانە دەبى سزا بدرتتىن و، چەندان كەسى دىكەش كە چاويان لە پەيمان شكاندىن بوو و، خەنجەرى غەدر وەشاندىن بوون، تەمبى خواردىن بى، بە درىزايى مئزوو، بۆ ئەوئى وانەزانن مسوئلمانان كلاويان لەسەر دەنرى و هەلئەخەلەتتارتىن.

۴- سەعدى كۆپى موعاز دادگەرانه حوكمى داو، بە قسەى سۆزۇ عاتىفەى نە كرد، بە لأم (أبو لُبَابَة) كە نەویش كاتى خۆى لە گەل بە نوو قورەيزەدا، لە سەردەمى پېش نىسلامدا جۆزىك لە كەين و بەين و دۆستايەتتى هەبوو، (أبو لُبَابَة) كە هەلۆتستە كەيمان باسكرد، نەپتىى مسولمانانى ئاشكرا كرد، (أبو لُبَابَة) لە هەلۆتستە كەيدا كەوت، بە لأم دوايى هەستايەووە خوای پەرورەدگاريش لىي خوشبوو.

هەلبەتە گزنگە كە نەكەوى، وەك سەعدى كۆپى موعاز، بە لأم گزنگىشە كە كەوتى، هەلسىەووە وەك: (أبو لُبَابَة) نەك لە سەر كەوتنى خۆت بەردەوام بى.

۵- هەر كەس ناپاكىي مەزن (الْخِيَانَةُ الْعِظْمَى) لى دەر بىكەوتى، جگە لە سزادان، هېچ شتىكى دىكەى شايستە نىە و، بىگومان لە ئەگەرى سەر كەوتنى ئە حزابدا، ديارە مسولمانان و نىسلام چۆن كۆتايان پىدە هات و، نىسلام ئەو پەيامە بەرزو مەزنەى خوای پەرورەدگار، چۆن خەفە دەبوو، دەكوزايەووە، هەر بۆيەش جىبرىل (عليه السلام) و مەلائىكە هەر بەردەوام بوون، كاتى پىغەمبەر ﷺ هاوہ لانى چوونەووە بۆ مأل، واپازانى كۆتايى بە جەنگ هاتو، جىبرىل چوو بۆ لى پىغەمبەر ﷺ، كە مېزە رىكى بەستبوو، سوارى نەسپىك بوو، لەو شىویدەدا هاتۆتە بەرچاوى پىغەمبەر ﷺ و گوئى: من فرىشته كانم ناردووە بۆ سەر بەنوو قورەيزە بۆ ئەوەى ترسيان بخەنە دل، ئىمە وەك فرىشته كان كۆتاييمان بە جەنگ نەهتيناو، بەلكو ئەو جەنگە جارى جەولەى يەكەمى تەواو بوو، بە لأم جەولەى دووەمى ماو، لە گەل بەنوو قورەيزەى پەيمان شكىنى غەدر كەرى لە پشتەووە خەنجەرى غەدر وەشپنەردا، كە ئەگەر ئابلوووقە كە، بىست و پىنج پۆژ تاكو مانگىكى پىچوو، ئابلوووقەى نە حزاب بۆ مەدينە، بە هەمان شىو، ئابلوووقەى پىغەمبەر ﷺ بۆ قەلاكانى هۆزى بەنوو قورەيزەى جەولەكەش دەورى مانگىكى پىچوو، كەواتە: جەنگەكە دوو قوناغ بوو:

قوناغى يەكەمى شكانى ئەو گەمارۆيە بوو، كە ئە حزاب بە دەورى مەدينە ياندا داناو و، قوناغى دووەمىش برىتى بوو لە كۆتايى پىھتيناى پەيمان شكىنانى هۆزى بەنوو قورەيزە، كەواتە: كوژرانى پىاوانى جەنگاوەرى بەنوو قورەيزە، پىوستىي بە پىنەو پەرۆيان، يان نكوولپىلپىكردن لە راستىي مېژوووىي ناكات و شتىكى دادگەرانه و حەكىمانە بوو.

نه گهر كه سائتيكيش تانه بدهن له سه نه دي پړوايه ته كانى سپړه و سونه ت نه دى چى له نايه ته كانى (۲۶ و ۲۷) الاحزاب، ده كهن؟!

(۶) كوژرانى پياواى به نوو قوړه يزه ش، تايه ت بووه به جه نكاوهره كانيان، نه وانه يان كه مسولمان نه بوون، واته: ته نيا جه نكاوهره كان كوژراون و، له وائيش نه وانه يان كه مسولمان نه بوون و، نه گهر خه لتيان تيدا بوو بى، راهيب بوو بى، يان پيرو كه نه فت بوو بى، يان نه خو ش بوو بى، به ته تكيد نه وانه نه كوژراون، وهك له هه موو جه ننگه كانى نيسلام له گه ل نه هلى كوفردا، هه روا بووه، پتغهمبر ﷺ فه رموو يه تى: باباى پراهيب، باباى كرنيكار، باباى پيرو كه نه فت، باباى نه خو ش، مه كوژن، ته نيا پياوه جه نكاوهره كانيان كوژراون، نه وانه ي كه مسولمان نه بوو بى، كو مهلتيان كه مسولمان بوون، دياره نه وانه نه كوژراون، نجا نه وانه ش كه كوژراون، له بهر نه ووه بووه كه له جه نكدا گيراون، نه ووه نه بووه كه به ناشتيا نه بگيرين، چونكه له نيسلامدا دليل ناكوژرى، به لام نه وانه جه نكاوهره بوون و، دواى نه ووى كه شه ره كه يان دوژاندوه، خو يان به ده سته وه داوه، نه ويش له سهر قسه ي كه سيك كه خو يان پتشياريان كرده كه سه عدى كورې موعازه، كه نه و دادوهر بى، بويه ته نيا زنيك له به نوو قوړه يزه كوژرا، نه ويش نه و نافرته بوو كه به ردا شيكي، يا خود ده ستارنيكي به سهر يه كنى له هاوه لاند ا دابوو، كو شت بووى، وهك توله (قصاص)، ته نيا نه و نافرته ته كوژرا.

(۷) هه ميشه دوژمنانى نيوخو، له هى دهره كى مه تر سيدا رترن، ههر بويه ش پتويسته دوژمنانى نيوخو، به تايه ت كه به ليين و په يمان هه بى، كاتى كه به ليين و په يمان ده شكينن و له پشته وه را خه نجه رى غدر ده وه شينن، پتويسته زور به سه ختى سزابدرين، بو نه ووى خو شيان جارنيكي ديكه نه ووه دووباره نه كه نه ووه و، خه لكي ديكه ش لتيان عيبره ت گرتوو بى و، دهرس و په نديان ليتوه ربگرى.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی سییہم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان هه‌شت نایه‌ت ده‌گریته‌ خوی: (۲۸-۳۵)، که جگه له نایه‌تق کۆتایی، هه‌موویان له‌باره‌ی هاوسه‌رانی به‌رتیزی پیغه‌مبه‌ری خواوه‌ن ﷺ، (خوا لیشان پازی بی)، نه‌وانیش دوو نایه‌تق سه‌ره‌تا (۲۸ و ۲۹)، له‌باره‌ی سه‌ریش‌ککردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بۆ هاوسه‌ره‌کانیه‌وه‌ن، پینج نایه‌ته‌که‌ی دیکه‌ش، هه‌موویان نامۆزگاریی و پینمایی خوای دادگه‌رو کارزان، بۆ هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، که چۆن هه‌لس و که‌وت بکه‌ن، له‌گه‌ل خواو له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر ﷺ داو، له‌ژیانی رۆژانه‌یاندا، له‌گه‌ل کۆمه‌لگاو ده‌وروبه‌ریاندا.

﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزِيدَنَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبَّتْهَا فَمَا لَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْكُمْ وَأَسْرَحَنَّ سَرًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنِينَ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُمْ بِفِتْنَةٍ مَّبِينَةٍ يُضَعِّفْ لَهَا الْعَذَابَ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعَمَّلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنْ أَنْفَيْتَنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَرَنَ فِي بُيُوتِكُمْ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَأَذْكُرَنَّ مَا يَشْتَلِي فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ

وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالصَّالِحِينَ
وَالْحَسَنَاتِ وَالْحَسَنَاتِ وَالْمُتَّصِفَاتِ وَالْمُتَّصِفِينَ وَالصَّامَاتِ وَالصَّامَاتِ وَالْحَافِظَاتِ
فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً
وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

مانای ده قاو ده قی نایه تهنکان

نهی پیغمبر! به هاوسه ره کانت بلن: نه گهر ژبانی دنیاو جوانیبه که یتان دهوی، ودرن یه کی دیاریه کتان بده می، به ده ست لیه ردا یتکی جوان و په سند، ده ستان لئ بهر بدهم (لئتان جبابمه وه) ﴿٣٨﴾ نه گهر خواو پیغمبره که ی، و مه نزلگای کؤتایشان دهوی، بیگومان خوا بو چاکه کاران له تیوه، پاداشتیکی مه زنی داناوه ﴿٣٩﴾ نهی نافرته تانی پیغمبر! هه ر کامیکتان خرابه یه کی ناشکرا (یاخیببون و سه ریچی) بکات، سزاو نازاری بو دوو قات ده کرئی، نه وه ش بو خوا ناسانه ﴿٤٠﴾ هه ر که سیکیشان ملکه چی خواو پیغمبره که ی بن (گوته پابه لیان بن) و، کرده وی باش بکات، دوو که ره تان پاداشته که ی ده ده ینه وه (پاداشتی دوو قات ده ده ینه وه) و، بژیویکی باشیشان (له به هه شتدا) بو ساز کرده ﴿٤١﴾ نهی نافرته تانی پیغمبر! نه گهر پارنز (له خوا) بکه ن، وه ک هیچ کام له نافرته تان نین (له پله و پایه دا) بویه قسه ی نهرم و ناسک (له گهل پیوان دا) مه که ن، که سه ره نجام نه وه که سه ی دلئی نه خوشیی تیدایه، ته ماع (تان تن) بکات و، قسه یه کی په سندیش بکه ن ﴿٤٣﴾ له ماله کانیشاندا سه قامگیر بن و وه ک (جوانیی) خو دهر خستنی (سه رده می) نه قامیتی یه که م، خوتان دهرمه خهن و، نویتز بهرپا بکه ن و زه کات بده ن، فه رمانبه ریی خواو پیغمبره که ی بکه ن، به دنیایی نهی هاوسه رانی مائی پیغمبر، خوا (به م رنماییی و ناموزگار بیانه ی) ده به وی پیسی (گوناوه خرابه) تان لئ لابه ری و، به پاک کرده وه یه کی تایه ت

پاکتان بکاتوهه ﴿۳۳﴾ ههروهها یادی نهو نایه تانهو نهو حکمه تهش بکهن، که له ماله کاتاندا ده خوئرتیهوه، بیگومان خوا په نهانزانی شاره زایه ﴿۳۴﴾ به دلنیاپی پیاوانی (بۆ خوا) ملکه چ و نافرته تانی ملکه چ و، پیاوانی بروادار و نافرته تانی بروادار و، پیاوانی فه رمانبه رو نافرته تانی فه رمانبه ر و، پیاوانی راست و نافرته تانی راست و، پیاوانی خۆراگرو نافرته تانی خۆراگر و، پیاوانی به ترس و بیم (به رانبه ر به خوا) و، نافرته تانی به ترس و بیم و، پیاوانی مالبه خشه رو نافرته تانی مالبه خشه ر و، پیاوانی رۆژووگرو نافرته تانی رۆژووگر و، پیاوانی پاریزه ری داوئنی خۆیان و نافرته تانی پاریزه ری داوئنی خۆیان و، پیاوانی زۆر خوا یادکه رو نافرته تانی زۆر (خوا) یادکه ر، خوا لیبوردن و پاداشتیکی مه زنی بۆ داناون ﴿۳۵﴾.

نشیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(فَمَعَالِیکَ): واته: وهرن، (تَعَالَى: اِسْمٌ فِعْلٌ اَمْرٌ مَعْنَى اَقْبَلُوا) (تَعَالَى) ناوی کاری فه رمانه، واته: (اَقْبَلْ)، وه ره، (تَعَالَى) بۆ کۆمه لیک له نافرته تانه، واته: وه رن.

(اُمْتَعَنَ): سه رو دیار بیتان بده من، (الْمَتَاعُ وَالْمَتْعَةُ: مَا يُعْطَى الْمَطْلَقَةَ لِتَنْتَفِعَ بِهِ مُدَّةً عِدَّتِهَا،) (متاع و متعة) بریتیه له وهی که ده درێ به نافرته تی ته لآق دراو، تا کو له ماوهی عیده ده که یدا لیتی به هره مه ند بئ.

(وَأَسْرِعَنَّ سَرًا جَمِيلًا): واته: ده ستان لئ به رده ده م، به ده ست لئ به ردان تیکی جوان، (التسريع: الطلاق).

(يَفْحَشُ مُمِينًا): واته: گونا هیک ی نا قۆلای ناشکرا، (الفحش والفحشاء وَالْفَاحِشَةُ: مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَالْأَقْوَالِ)، هه ر کام له م وشانه بریتین له و کرده وه و قسانه ی که ناشیرینییه که یان زۆر مه زن بئ، تنجا (فاحشة مبینة) و (فاحشة مبینة) به هه ردوو ک شتیه وه که ی خوئرترا وه ته وه (مبینة) واته: ده رخه ر، ناشکرا که ر، (مبینة) واته: ناشکرا و پوون.

(ضِعْفَيْنِ): دوو قات، (صَعَلْتُ الشَّيْءَ وَصَاعَلْتُهُ: صَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَصَاعِدًا)، (ضِعْفَيْنِ: أي مثلين)، واته: وینهی خویم خسته گه‌ل و زیاتریش، مهرج نیه که ده‌گوتری: (ضِعْفَيْنِ) یان (مِثْلَيْنِ) ته‌نیا دوو هینه‌ده بی، به رای هندی له زانایان ده‌لی: واته چند به‌رانبه‌ر، نجا دوو به‌رانبه‌ره، سی به‌رانبه‌ره، چواره....

(يَقْنُتُ): (الْقُنُوتُ: لُزُومُ الطَّاعَةِ مَعَ الْخُضُوعِ)، (قنوت): بریتیه له پابه‌ندی به گوتراپه‌لییه‌وه، له‌گه‌ل ملکه‌چی دا، واته: هم فه‌رمانه‌که جیه‌جی بکات، هم ملکه‌چیش بی له ده‌روونه‌وه.

(وَقَرَنَ): واته: نیسته‌جی بن، ده‌گوتری: (قَرْنٌ فِي الْمَكَانِ يَقْرَأُ قِرَاءً تَبَتْ ثُبُوتًا جَامِدًا، وَأَصْلُهُ مِنَ الْقَرِّ، وَهُوَ الْبَرْدُ)، واته: چه‌سپا له شوینی خو‌ی ده‌چه‌سپ، چه‌سپان، وه‌ک شتیکی وشک، نه‌جوولاو چه‌سپا، له ته‌سلدا وشه‌ی (قَرْنٌ) له (قَرْنٌ) هوه هاتوه، که به مانای (بَرْدٌ) سه‌رما دی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که له حاله‌تی سه‌رمادا دروستکراوه‌کان زیاتر داده‌سه‌کنین و نیسته‌جی ده‌بن، له حاله‌تی گه‌رمادا زیاتر ده‌که‌ونه جموجول.

(تَبَرَّجَ): (تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: تَشَبَّهَتْ بِالرَّجْلِ بِالْقَصْرِ فِي إِظْهَارِ الْمَخَاسِنِ)، (برج) یانی: کوشک، (تبرج) خو‌ی ده‌رخست، وه‌ک قه‌لا، نجا نافره‌تیش ته‌گه‌ر جوانییه‌کانی خو‌ی ده‌ریخات و ناشکرا بکات، له‌وه‌وه هاتوه.

(الرُّجْسُ): (الرُّجْسُ: الشَّيْءُ الْقَذِرُ، رَجُلٌ رَجْسٌ، وَرَجَالٌ أَرْجَاسٌ، وَالرُّجْسُ: شُرْعًا وَطَبْعًا وَعَقْلًا وَثَلَاثَتُهُمْ)، (رجس) بریتیه له شتیکی پیس و، ده‌گوتری: (رَجُلٌ رَجْسٌ)، پیاوینکی پیس و (رجال أرجاس) پیاوانینکی پیس، (رجس)، واته: شتیکی پیس، چ له پرووی شه‌رعه‌وه پیس بی، یاخود له پرووی سروشته‌وه مروف پیس بی، یاخود به‌ه‌قل دیار بی، یاخود به‌ه‌رسیکیان و به‌ه‌رسی واتابه‌که‌ی.

(أَهْلَ الْبَيْتِ): (أَهْلُ الرَّجُلِ: مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِيَّاهُمْ تَنَسَّبَ أَوْ دِينَ، أَوْ مَا يَخْرِي مَجْرَاهُمَا)، نه‌ه‌لی پیاو نه‌وه‌یه که نه‌و و نه‌وان ره‌چه‌له‌کیک یان دینیک، یاخود شتیکی وه‌ک وان، پیکه‌وه کویان بکاته‌وه، (أَهْلُ الرَّجُلِ فِي الْأَصْلِ: مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِيَّاهُمْ مَسْكَنٌ وَاحِدٌ)، نه‌ه‌لی پیاو له ته‌سلدا نه‌و که‌سانه‌ن که له یه‌ک مالدا کوبینه‌وه.

وشہی (أهل البيت) یس زياتر بو خیزانه کانی پیغمبر ﷺ به کارهینراوه و، (تأهل) واته: (تزوج) واته: نه هلی پهیدا بوو، هاوسه ری پهیدا بوو، (بيت: أهل البيت: مَاؤی الْإِنْسَانِ بِاللَّيْلِ، بَاتَ: أَقَامَ بِاللَّيْلِ).

کهواته: (بيت) نهو شویتنه یه که مروّف شهو پشوویی تیدا ده دات، (أهل البيت) واته: هاوسه ر، ژن، یا خود ژنه کان، بوچی؟ چونکه نهوان زیاتر له مالین و، نهوان زیاتر لهو مالهدا پشوو ددهن، پیاو بای دهرییه، به لأم نافردهت به حوکمی شهرع و عقل و عورف (شَرَعًا وَعَقْلًا وَعُرْفًا) زیاتر په یوهسته به مال و حالّی خویه وه، مه گهر له خواریسک هه لکه رابیتته وه و، پشبرکتی له گه ل پایودا بکات که ده بی له هه ر شویتنک پیاوی لیبی، نافردهتیشی لی بی! که نه وهش پیچهوانه ی سروشتی خویه ق، نه گهرنا له نه سلدا نافردهت پی خوشه له مالنی بی و، له راستییدا نشینگه ی نافردهت زیاتر ماله.

هوی هاتنه خواره وهی نابه ته کان

١- هوی هاتنه خواره وهی نه م دوو نابه ته که خوا دده رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِن كُنْتُمْ كُنْتُمْ أَحْيَاؤَ الدُّنْيَا وَرِزْقَهَا فَفَعَالِكُمْ أَمْتَعَكُمُ وَأَسْرَعَكُمُ سِرًا جَمِيلًا ۝٢٨﴾ (٢٨) وَلَئِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُمُ أَجْرًا عَظِيمًا ۝٢٩﴾ (٢٩) له و باره وه چه ند گپردراوه یه که هه ن، دووانیان لی دینین: که کتیبی (الاستیعاب فی بیان الأسباب) (١) هیتناونی، به لأم له بهر درژی دی ده قه عه ره بییه که ی گپردراوه (راویه) ی به که میان ناهیتین و، به که سه ر وده رگپردراوه کوردیه که ی دینین:

أ- عه بدوللای کوری عه بیاس (خوا له خو ی و بابی رازیبی) ده لّی: من سوور بووم، (له ریوا به تیکدا ده لّی: سالتیک مامه وه) دمه هویست له عومه ر ﷺ، پیرسم، ده ر باره ی نهو دوو

نافرته له هاوسه رانی پیغه مبهەر ﷺ که خوا ﷺ پنیان ده فهرموئی: ﴿إِنْ نُوبًا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمْ﴾ التحریم، واته: نه گهر بگه رینهوه بو لای خوا، شتیکی باش ده کهن، چونکه دلتان لایداوه، به لآم نه مده توانی لئی بپرسم، له بهر نه وهی زور سامم لئی ده کرد، له لام زور به قهر بوو، (له ریوایه تیکدا ده لئی: کاتیکی واو، شوینیکی وام، دهست نه ده کهوت لئی بپرسم)، هه تا عومه ر بو سه فهری حج چوو، منیش له گه لیدا چووم بو حج، کاتیکی که گه راپه ووه، یتمه له هه ندئی له ریکا یان، (له ریوایه تیکدا ده لئی: له (ظهران) بووین)، عومه ر ﷺ لایدا بووه لای هه ندئی له دره ختی نه راک کاریکی هه بوو دهستی به ناو گه یاند، منیش له گه لئی چووم و، ناویک که تاره قی پیبگری، بویم برد، نیدی عومه ر ﷺ تاره قی گرت، منیش راوه ستام تا کو گه راپه ووه، که گه راپه ووه گوئی: (أَذْرَعْنِي بِالْوُضوءِ) ناوی دهست نوژی بوو بیته، منیش له و ده فهری ناوی تیدا بوو به ده ستمدا کرد دهست نوژی گرت و، منیش له و کاته دا شوین و کاتیکی ده ستمکه وت که نه و پرسیاره ی ماو ده کی زوره له دلما ده لئی بکه م، گوتم: نهی سه رکرده ی پرواداران! نه و دوو نافرته تانه له هاوسه رانی پیغه مبهەر ﷺ که خوا پنیان ده فهرموئی: ﴿إِنْ نُوبًا إِلَى اللَّهِ﴾ التحریم، نه و دووانه کین؟ (عه بدوللای کوری عه بباس ده لئی: قسه که م ته واو نه کرد بوو، عومه ر ﷺ گوئی: نای سه رسامیی له تو نهی عه بدوللای کوری عه بباس! (واته: سه رسامیی له تو که تو گه نجیکی هینده سووری به دوی زانستدا ده گه پئی زانستی ورد)، نه و دووانه عاتیشه و حه فسه بوون، منیش گوتم: سویند به خوا، نه وه ماو دهی سالیکیه ده مه وی نه وه ت لئ بپرسم، به لآم نه مده توانی هه بیته تم لئ ده کردی، نه ویش گوئی: وامه که، هه ر شتیکی تو پیته و ابوو من زانیاریم له لایه، له باره یه وه لیم بپرسه، تنجا نه گه ر بیزانم، هه و آلت پیده ده م، (عه بدوللا) ده لئی: دوابی عومه ر گوئی: سویند به خوا یتمه له سه رده می نه فامییدا هیچ شتیکیان بو نافرته تان دانه دانا، (واته: هیچ مافیکیمان بو دانه دنان، به هیچمان نه ده زانین)، هه تا خوا له باره یانه وه نه وهی دایبه زاند دایبه زاند و، نه وهی بوئی دیار بیگردن له پشک و بهش، بوئی دیار بیگردن، (له ریوایه تیکدا ده لئی: کاتیکی نیسلام هات، خوا باسی کردن)، تنجا زانییمان که نه وانیش مافیان له سه ر یتمه هه یه، به لآم پیمان و ابوو که بو یان نیه ده ست وهرده نه کاروباری یتمه، (واته: کاروباری پیوان).

دوایی عومەر بەردەوام بوو لەسەر قسەکانی خۆی گوتی: من دراوسێیەکم ھەبوو لە پشتیوانەکان لە (بنی أمیة بن زید) کە لە باکووری شاری مەدینە بوون و، ئیمە بە نۆرە دادەبەزینە لای پێغەمبەر ﷺ، ئەو پۆژێک دادەبەزی، منیش پۆژێک، (واتە: ئەو پۆژەیی یەکیان دابەزیو، بۆ وێنە: عومەر دابەزیو، ئەو مسوڵمانە پشتیوانە، کارو کەسابەتی کردو، ئەو پۆژەش کە پشتیوانەکە دابەزیو، عومەر خەریکی کارو کەسابەتی خۆی بوو، پۆژ نا پۆژێک تەرخانیان کردو بۆ ئەووی لە خزمەت پێغەمبەر ﷺ بن، دەلتی: ئەگەر من دابەزیامایە ھەوائی ئەو پۆژەم بۆ دەھینا و، لە ڕیوایەتیکدا دەلتی: ئەگەر وەحیی، یان ھەر شتیکی دیکە بووایە بۆم دەھینا، ئەگەر ئەویش دابەزیایە بە ھەمان شێوە وایدەکرد و، ئیمە کۆمەلتی قورەیش زال بووین بەسەر ئافرەتاندا، بەلام کاتیک ھاتینە لای پشتیوانەکان، تەماشامان کرد ئەوان ئافرەتان بەسەریاندا زالن و، ئافرەتانی ئیمەش لە ئەدەب و کلتووری ئافرەتانی پشتیوان قێربوون و وەریانگرت.

دەلتی: پۆژێک من خەریکی کارێک بووم بیرم لێدەکردو، ژنەکم گوتی: ئەگەر ئاواتکرد بایەو، ئاواتکرد بایە، دەلتی: منیش بەسەریدا ھاوارمکرد، گوتم: بۆچی قسەیی وا دەکەیی؟ ئەویش وەلامی دامەو، و، منیش نکوولیییم لەوکرد کە وەلامم بداتەو، و، پێم گوت: تۆچ پەيوەندییت بە کاری پیاوانەو ھەھە؟ بۆچی شتیک کە من دەمەوئ ئەنجامی بدم، تۆ خۆق تئ ھەلدەقورتینیی؟ ئەویش گوتی: ئنجا بۆچی نکوولیییم لێدەکەیی، کە من وەلامت بدەمەو! (شەرە قسەت لەگەلدا بکەم)، سووتند بە خوا ھاوسەرائی پێغەمبەر ﷺ قسە لە قسەیدا دەکەن و مشت و مری لەگەل دا دەکەن، جاری وایە یەکیکیان لە سەرەتای پۆژتی تاکو شووی نابدوونتی.

لە ڕیوایەتیکدا دەلتی: سەرسامیی بۆ تۆ ئەی کۆری خەتتاب! دەتەوئ کەس قسە لە قسەتدا نەکات! کەچی کچەکەت قسە لە قسەیی پێغەمبەری خوادا ﷺ دەکات، ھەتا پۆژەکەیی ھەمووی لیتی توورە دەبت، دەلتی: کە وایگوت: ئەو ھە زۆر ترساندمی و، بە ژنەکەمم گوت: ھەر کامیکیان کارێکی وابکات، ئەو ھە زۆر

پەشیمانىيەكى مەزنى تووش دەبىت و گوناھىكى گەورە دەكات و لەسەرى پەشیمان دەبىتە، دوایی خۆم پۆشته کرد و، چوومە لای حەفصە، پىم گوت: ئايا يەك كە لە ئىوہ رۆژىك پىغەمبەرى خوا ﷺ توورە دەكات، تاكو شوئى؟ ئەوئيش گوت: بەلى، گوتم: ھەر كەسنى وابكات ئەوہ پەشیمانە و زىانبارە، ئايا تۆ دلىئاي.

لە رىوايەت كىدا دەلى: گوتم: كە خوا توورە بىنى لەسەر توورە بوونى پىغەمبەرە كەى ﷺ و بڤهوتىنى؟ دەلى: دوایی پىم گوت: نەچى زۆر پىوہ بچى لەگەل پىغەمبەرى خوادا ﷺ لەسەر شتىك زۆر قسەى لەگەل دابكەى، ياخود نەيدونى و قسەى لىبىرەوہ، ھەر شتىكت پىويست بوو، لە من داوا بكە، (واتە: زۆر پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەلمە پىچە)، بەوہ فرىو مە خو كە دراوسىيە كەت لە تۆ جوانترە، لە تۆش لە لای پىغەمبەرى خوا ﷺ خۆشەويستەرە.

لە رىوايەت كىدا گوتى: ئەو نافرەتەى كە جوانىيە كەى و خۆشويستنى پىغەمبەرى خوا ﷺ بۆى، لە خۆى بايى كردوہ (كە مەبەستى عانىشەبە)، وەك ئەو مەكە، دوایی چوومە دەرى ھەتا چوومە لای (أم سلمة) لەبەر ئەوہى خزمایەتسىم لەگەلى ھەبوو، قسەم لەگەلدا كرد، (أم سلمة) ش گوتى: سەبىرە ئەى كورى خەتاب! تۆ دەست وەر دەدەبە ھەموو شتىك، ھەتا دەتەوئى بىيە ئىو كاروبارى پىغەمبەرە ﷺ ھاوسەرە كانىشى؟! دەلى: بە خوا كە (أم سلمة) بە توندىى واى پىنگوتم، ئەو قسەبە گرتى و، ھەندىك لەو توورەبى و شىددەتەى ھەم بوو لىنى شكاند، لە لای وى چوومە دەروہ (أم سلمة) م، بە جىوئىشت، نىجا پىغەمبەرى خوا ﷺ دەرووبەرى ھەمووى بۆ رىك بوو بوو (واتە: ھاتبوونە ئىو نىسلام)، تەنيا پادشاى غەسسان مابوو لە شام، ئىمە مەترسىيمان ھەبوو كە بەسەرمان دا بدات و، قسەمان دەكرد كە ھۆزى غەسسان پىلاويان دروستكردوون بۆ جەنگ لە دژى ئىمە و، سىنەمان پىبوو بوو لە ترس لەوان، (دىيارە پادشا بووہ دەوئەت و دەسەلاتىكى ھەبووہ)، دەلى: رۆژى ھاوہ لە پىشتوانىيە كەم لە نۆرە كەى خۆى چوو بوو بۆ خزمەت پىغەمبەرى خوا ﷺ، كاتىك شەو گەرايەوہ وەختى نوئزى خەوتان، زۆر بە توندىى لە دەرگاى مائەكەمانى دا و، گوتى: خەوتووئى؟

له ریوایه تیکدا گوئی: عومەر له وئییه؟ ده لئی: منیش ترسام و راجله کیم و چوموه ده ری، گوئی: کاریکی مه زن پرویداوه، گوتم: چیه؟ غهسان هاتوه؟! گوئی: نا، به لکو له وه گه وره ترو مه زتر، له ریوایه تیکدا گوئی: (أهل) بیزه زاتر، پیغه مبه ری خوا ﷺ ژنه کانی ته لاقداوه، له ریوایه تیکدا ده لئی: گوئی: که ناری لیگرتوون.

له ریوایه تیکدا ده لئی: گوتم که واته: حه فسه په شیمانوه زیانباره، من گومانم وابوو که نه وه پرووده دات، بویه خوم پوخته کرد و چووم هه تا نوژی به یانیم له خزمهت پیغه مبه ردا ﷺ کرد، نجا پیغه مبه ری خوا ﷺ شوئیکی هه بوو، ناو و شتی تیدا دانرابوو، شوئیکی په نا بوو، به په یژۆکه به کدا سه رکهوت، چهند قادرمه به ک بوو سه رکهوت و چوو بو ته وی، له و شوینه دا که ناری گرتبوو له هاوسه ره کانی و نه ده چوو بو لایان، منیش چوومه لای حه فسه، ته ماشامکرد حه فسه ده گریا، گوتم: چ شتیک ده تگریه نی؟ نایا من هوشاریم پی نه دای! نه مترساندی؟ نایا پیغه مبه ری خوا ﷺ ته لاقی داوون؟ گوئی: نازانم، نه وه بو خوی له و بانیزۆکه به دایه، ده لئی: چوومه لای مینبه ره ماشامکرد: له وی کومه لیک لیووون هه نندیکیان ده گریان، منیش توژی له لایان دانیشتم، دواپی نه و حالته ی که بوم دروستبوو، به سه رمدا زالبوو، هاتم بو لای نه و شوینه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ لیبوو، نه و خزمه تکاره ره شه که له سه ری په یژۆکه وه ستابوو، پیمگوت: مؤلهت بو عومهر وهریگره، نه ویش چوووه ژووری و، قسه ی له گهل پیغه مبه ر ﷺ دا کرد، دواپی هاته ده ری گوئی: توتم بو پیغه مبه ری خوا ﷺ باسکرد، به لام بی دنگ بووه، منیش رویشتم، چووم بو لای نه و کومه له خه لکه که له لای مینبه ره که بوون، به لام دووباره حالته که به سه رمدا زالبوو هاته وه، دیسان به غولمه که م گوت، نه ویش دیسان به هه مان شیوه باسیکردوه که بو پیغه مبه رم ﷺ باسکردوه، به لام بی دنگ بووه، دووباره چوومه وه لای نه و کومه له خه لکه که ی له لای مینبه ره که دانیشتبووون، (ده کاته جاری سیهم) دووباره نه و حالته به سه رمدا زال بوو (نه و خهم و خهفته)، دیسان هاته وه به غولمه که م گوت: دیسان مؤلهتی بو عومهر وهرگرت، دیسان وک جاری پیتشی باسیکرد که بو پیغه مبه ری

باسکرده، به لأم بی ده‌نگ بووه، کاتیک رۆبشتم و پشتم تیکرد، غولمه‌که بانگی کردم گوئی: نه‌وه پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ مؤله‌ق داوی، ئیدی له پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ وه ژووړ که‌وتم، له‌سهر چه‌سیریکی شر پاکشا بوو، که له نیوان نه‌وو چه‌سیره‌که‌دا هیچ شتی دیکه نه‌بوو، (قوماشیک دۆشه‌کیک شتیک)، چه‌سیره‌که شونکه‌ی له‌لا ته‌نیستی کرد بوو، نه‌ویش پالیدا بووه له‌سهر سه‌رینیک که له چه‌رم بوو و، نیواخه‌که‌شی پوووشی دارخورما بوو، سه‌لامم لئیکرد، دوایی کاتیک که وه‌ستا بووم، گوتم: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ۱۰ نایا نافرته‌کانت ته‌لاقداوه؟ نه‌ویش سه‌ری بو لا به‌رزکردمه‌وه‌وه فهرمووی: نه‌خیر، ده‌لئ: منیش گوتم: (الله اکبر) خوا گه‌وره‌تره، دوایی له کاتیکدا که راوه‌ستا بووم، ویستم زیاتر له‌گه‌ل پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ هوگریی دروست بکه‌مه‌وه، گوتم: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ۱۰ نه‌گه‌ر تیمه‌ت بینبیا به تیمه‌ی کومه‌لی قوره‌یش که به‌سهر نافرته‌تانه‌ندا زال‌بووین، کاتی هاتینه مه‌دینه، نافرته‌کاتی مه‌دینه به‌سهر پیاوانیان دا زال دهب، که نه‌وه‌م باسکرد، پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ زهرده‌خه‌نه‌ی کی کرد، دوایی پیمگوت: نه‌گه‌ر منت بینبیا به که چومه لای چه‌فصه و پیم گوتوه: نه‌وه فریوت نه‌دات که دراوستیه‌که‌ت له تو جوان‌تره، له‌لای پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ خوشه‌ویستره، (واته: عانیشه)، له ریوا به‌تیکدا ده‌لئ: نه‌وه‌م بو باسکرد که له‌گه‌ل چه‌فصه و (أم سلمة) دا باس کرد بوو و، نه‌وه‌ی که (أم سلمة) وه‌لامی دابوومه‌وه، پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ جاریکی دیکه‌ش زهرده‌خه‌نه‌ی کرد، نجا کاتیک که بینیم که پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ زهرده‌خه‌نه‌ی کرد، دانیشتم، دوایی سه‌رم به‌رزکرده‌وه، چاوم به ماله‌که‌یدا گیرا، به خوا هیچ شتیکم نه‌بینی چا و بگپرتته‌وه، (بکه‌ویته به‌رچاو)، جگه له سئ پیسته، له‌لای دیکه‌یه‌وه پیستیکی ده‌باغکراو هه‌بوو، ده‌لئ: منیش گوتم: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! ۱۰ داوا بکه، له خوا که مال و سامان بو ئوممه‌تت فراوان بکات، چونکه نه‌ها فارس و روم چون گوزه‌رانیان بو فراوانکراوه له دنیا‌دا نه‌وه‌یان پندراوه که پنیانداوه، له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا به‌ندایه‌تی بو خوا ناکه‌ن، ده‌لئ: پیغهمبه‌ری خوا ۱۰ که پالیدا بووه دانیشتم، فهرمووی: (أو فی

شك أنت يا ابن الخطاب! إن أولئك قوم عجلت لهم طيباتهم في الحياة الدنيا)،
واته: نهی کوچی خه تباب! نایا تو دوو دلی؟ نهوانه کوومه لیکن خووشیهه کانی زیانی
دنیا یان بو پیشخراون.

له ریوایه تیکدا ده لئی: گریام، پیغهمبه ری خوا ﷺ فه رمووی: چ شتیک
ده تگریه نئی؟ گوتم: نهی پیغهمبه ری خوا ﷺ! کیسراو قه بیه سر (واته: پادشای
فارس و روم) لهو حاله ته دان که تیبیدان، توش پیغهمبه ری خوا ﷺ و نه وهش
وه زعه که ته! پیغهمبه ری خوا ﷺ فه رمووی: (أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا
الْآخِرَةُ^(۱))، واته: نایا رازی نای که نهوان دنیا یان هه بی و، تیمهش دوار ژومان
هه بی؟ ده لئی: دوایی گوتم: نهی پیغهمبه ری خوا ﷺ! داوای لیئوردنم بو له خوا
بکه، (واته: لهو قسه یه ی که کردم).

تجنا پیغهمبه ری خوا ﷺ له بهر نهو قسه یه ی هه فسه بلاوی کردبو وه به
عائیشه ی گوتبوو، بیست و نو (۲۹) شه و مایه وه، که ناری لیگرتن و، فه رمو بووی:
ماودی یه که مانگ ناچمه لایان، له بهر نه وه ی زور لیان به گله یی بووه، خوا له
سوورده ی (التحریم) دا که لومه ی کردوه که بوچی بو رازیکردنی هاوسه رانت ناوا
ده که ی؟ کاتیک که بیست و نو شه وه که تیه رین، ده چی بو لای عائیشه له وه وه
ده ست پنده کات، عائیشه خوا لئی رازی بی پتی ده لئی: نهی پیغهمبه ری خوا ﷺ!
تو سویندت خوارد بوو که ماوه ی مانگی که نه یه ی بو لامان، نیستا بیست و نو
(۲۹) شه وه، من هه موویم ژماردوه، پیغهمبه ری خواش ﷺ فه رمووی: (الشهر تسع
و عشرون، وكان هذا الشهر تسعاً وعشرين) واته: مانگ بیست و نو شه وه و، نه م
مانگه بیست و نو شه وه، عائیشه ده لئی: دوایی نایه ی سه رپشک کردن دابه زی و له
منه وه ده ستی پیکرد، یه که مین له نافرده ته کانی پتی فه رمووم:

إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أَمْرًا، فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبُوتِكَ، قَالَتْ: وَقَدْ عَلِمْتُ
أَنْ أَبُوتِي لَمْ يَكُنْ بِأَمْرَانِي بِفِرَاقِهِ، قَالَتْ، لَمْ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ قَالَ: ﴿يَتَأْتِيهَا

النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْعَالَمِينَ لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرْبِ قُلْ لِيُحِبَّ اللَّهُ وَالرَّسُولَ وَالذِّمَارَ
 (٢١) قَالَتْ: فَقُلْتُ فِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيْ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذِّمَارَ
 الْآخِرَةَ، قَالَتْ: ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ (٢١).

واته: من شتیکت بؤ باس ده کم به لام نه گهر په له نه که ی باشته، تا کو
 راوړئ به باب و دایکت ده که ی، عانیسه ده لن: ده یزانی که باب و دایکم
 فه رمانم پئ نا که ن لئی جیابمه وه دواپی فه رمووی: بیگومان خوا (جَلُّ ثَنَاؤُهُ)
 فه رمووی هق: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْعَالَمِينَ وَلَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرْبِ قُلْ لِيُحِبَّ اللَّهُ وَالرَّسُولَ وَالذِّمَارَ﴾
 إِلَى ﴿أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (٢١)، ده لن: گوتم: چو ن له وه دد من راوړئ به باب و دایکم
 بکه م؟ من خوا و پیغه مبه ری ﷺ خوا و مه نزلکای کو تایم ده وی، ده لن: دواپی
 پیغه مبه ری ﷺ نافرده کانی دیکه شی سه رپشک کردو هه موویان وه ک من چو نم گوتم،
 نه وانیش وایان گوتم.

ننجا به پیی ئه م رپوایه ته بن، نه وه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ له سه ری تووړه
 بووه، نه وه بووه که نه یتیه که ی له لای حه قصه باس کردوه و نه ویش بؤ
 عانیسه ی باس کردوه، عانیسه و حه قصه جوړیک له پشتگیری به کدیان کردوه،
 به شیوه یه که بؤته هوی نیگه رانی پیغه مبه ری ﷺ و، خوا ی په روه ردگار له سه ر
 نه وه سه رده تای سووړه قی (التحریم) داده به زینتی: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ لِمُرَحَّمٍ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ
 تَبَتُّغِي مَرْضَاتِ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (١)، واته: له سه ر نه وه پیغه مبه ری ﷺ لیان
 به گله یی ده بی و، سویند ده خوات که ماوه ی مانگیک نه چن بؤ لایان، دواپی
 نه و نایه ته ی سه رپشک کردنی هاوسه رانی پیغه مبه ری ﷺ ها توته خوا ر.

به لام رپوایه تیک دیکه هه یه که من نه ویانم له لا په سنده، ده گونجی
 نه وه دس بووی، به لام نه ویدان راسته و خو په یوه سته به وه وه، که نه میان ده قه
 عه ربه بیه که شی دینم:

(١) أخرجه البخاري في: كتاب التفسير: سورة الأحزاب: باب قوله: إن كنتن تردن الله ورسوله والدار الآخرة.

(ب) - (عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنَ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ) «قَالَ» فَأَذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ، ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرَ فَاسْتَأْذَنَ، فَأَذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ ﷺ جَالِسًا حَوْلَهُ يَسْأُوهُ وَاجِمًا سَاكِتًا «قَالَ» فَقَالَ لِأَقُولُنَّ شَيْئًا أَضْحِكُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ رَأَيْتَ بِنْتُ حَارِجَةَ، سَأَلْتَنِي النَّفَقَةَ، فَمُثِّتُ إِلَيْهَا فَوَجَّأْتُ عَنْقَهَا، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: «هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ»، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَائِشَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا، فَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا، كِلَاهُمَا يَقُولُ: تَسْأَلُنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ؟ فَقُلْنَ وَاللَّهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ، ثُمَّ اغْتَرَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ ثَمَانًا وَعِشْرِينَ، لَمْ تَزَلْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿يَتَأَيَّأُ النَّبِيُّ كُلَّ لَأَزْوَاجِكَ﴾، حَتَّى بَلَغَ: ﴿لِلْمُحْسِنَاتِ مِنَكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ قَالَ: قَبْدًا بِعَائِشَةَ، فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ! إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُعْرِضَ عَلَيْكَ أَمْرًا أَحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبِيكَ»، قَالَتْ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ، قَالَتْ: أَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَشِيرُ أَبِي؟ بَلْ أَحْتَارُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالذَّارُ الْآخِرَةُ، وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتَ، قَالَ: «لَا تَسْأَلُنِي امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا، إِنْ اللَّهُ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعْتَنًا وَلَا مُتَعْتَنًا، وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُبَشِّرًا» (۱).

واته: جابری کویری عہدوللاً (خوا لیمان رازیسن) دهلی ته بوو به کر ﷺ مؤلہق خواست له پیغمبهری خوا ﷺ که خه لک له دهرگاکه ی دانیشتبوون، مؤلہق هیچ کامیان نه درابوو، به لام مؤلہت به ته بوو به کر درا چووہ ژووری، دواپی عومہر هات مؤلہق خواست، نه ویش مؤلہت دراو چووہ ژووری، ته ماشای کرد پیغمبهری خوا ﷺ دانیشتوهو هاسوه ره کانیشی له دهورینی و پیغمبهری خوا ﷺ مات و بی ده نگه، جابیر ده لی، عومہر گوئی: ده بی شتیک بلیم پیغمبهری خوا ﷺ بهیتمه پیکه نین، گوئی: نه ی پیغمبهری خوا ﷺ نه گهر کچی خاريجهت بینبایه (واته: هاسوه ره که ی خوئی) داوا ی نه فه قه ی لی کردم، (بو ی زیاد بکه م)، منیش هه لسام و توزک ملیم نه زه تدا، (ره نگه به جوړتک له جوړه کان ملی گرتبی، دهستی گرتبی، به لام ته عبیره که له عورفی زمانی عه ره بیدا وایه، ره نگه دهستی گرتبی زلله ی کی لی دابئی، پیغمبهری خوا ﷺ که نه وه ی له

عومەر بیست، یتکهنی، فەرمووی: ئەوانەش ئەوەتان لە دەورمن داوا دەکەن، ئەفەقەو خەرچییان بۆ زیاد بکەم، ئەبوو بەکر هەلسا که سزای عایشە بدات، عومەریش هەلسا سزای حەفصە بدات و، هەردووکیان دەیانگوت: شتیک لە یتغەمبەری خوا ﷺ داوا دەکەن که نیهی؟ ئەوانیش گوتیان: سوێند بە خوا هیچ شتیک لە یتغەمبەری خوا ﷺ داوا ناکەین، که لەلای ئەبن، دوایی یتغەمبەر ﷺ ماوهی مانگیک، یاخود بیست و نۆ شەو، که ناری گرت لە هاوسەرەکانی، تاکو ئەو ئایەتە بۆ لای دابەزی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ﴾ هەتا گەیشتە: ﴿لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

یتغەمبەر ﷺ لە عایشەو دەستی یتکرد گوتی: ئەی عایشە! من کاریکت یتدەیتیم، حەز دەکەم بەلەی یتدا نەکە، تاکو راوێژ بە دایک و بابت دەکە، ئەویش گوتی: چ کاریکە، ئەی یتغەمبەری خوا ﷺ؟ ئەویش ئایەتەکە بەسەردا خوتندوو، عایشە (خوا لێی رازی بێ) گوتی: ئەی یتغەمبەری خوا! ئایا لە بارە ی تۆو راوێژ بە دایک و بابم بکەم! بەلکو من خواو یتغەمبەری خواو ﷺ مەنزڵگای کۆتایی هەلدەبژێرم، بەلام داوات یتدەکەم ئەوەی من گوتوومە، هەوآل بە هیچ کام لە هاوسەرەکانت نەدە، ئەویش فەرمووی: هیچ کام لە نافرەتەکانم لێم ناپرسن، مەگەر هەوآلی پێ دەدەم، چونکە خوا منی نەناردوو که سەغڵەتکەر و ناپرەتکەریم، بەلکو منی ناردوو که فێرکەر و ئاسانکەریم.

هەلبەتە ئەمەیان زیاتر لەگەڵ یتوهرۆکی ئایەتەکاندا دەگونجی، دەشگونجی هۆکارەکە ئەو بووبێ که لە سوورەتی (التحریم)دا هاتوو، بەلام لە ئەنجامی ئەویدا یتغەمبەری خوا ﷺ ئەو هەلوێستە ی نواندبێ.

(۲) - هۆی هاتنە خوارەوی ئەم ئایەتە ی که دەفەرموی: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾

لەو بارەو سێ ریاوەت هەن:

(أ) - [عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣) ۴. قَالَ: نَزَلَتْ فِي نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ خَاصَّةً (١)].

واته: عہدوللای کوری عہ عباس (خوا لہ خوئی و بائی پازیبین) لہ بارہی
فہرماہشتی خواوہ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ
تَطْهِيرًا﴾ (٣٣) ۴. دہلتی: تہوہ بہ تابیہت لہ بارہی ہاوسہرائی پیغہمبہرہوہ ﷺ
دابہزیوہ.

(ب) - [عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ - وَكَانَ فِي حَجْرِ النَّبِيِّ ﷺ، - قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣) ۴. فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، فَذَعَا فَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا، فَجَلَلَهُمْ بِكِسَاءٍ وَعَلِيٌّ خَلَفَ ظَهْرَهُ فَجَلَلَهُ بِكِسَاءٍ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا، قَالَتْ: أُمُّ سَلَمَةَ وَأَنَا مَعَهُمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتِ عَلَى مَكَانِكَ وَأَنْتِ عَلَى خَيْرٍ (١)].

واته: عومہری کوری تہی سہلہمہ (کہ لہ ژیر سہرہرشتیاریں پیغہمبہردا
ﷺ بہ ختو کراوہ)، دہلتی: کاتیک تہم تابہتہ دابہزیہ سہر پیغہمبہر ﷺ ﴿إِنَّمَا
يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣) ۴. لہ مالی
نوممو سہلہمہ دابوو، بانگی فاتیمہو حسہن و حوسیتی کردو، بہ پؤشاکیک
دابؤشین، علییش لہ پشتیہوہ بوو، تہویشی خستہ نیو پؤشاکہکہو دواہی
فہرمووی: تہی خواہہ! تہوانہ بنہمالہی منن، پیسیان لی لابہرہو پاکیان بکہوہ،
نوممو سہلہمہ گوئی: منیش لہگہلیاندام، تہی پیغہمبہری خوا ﷺ؟ فہرمووی: تو
لہ شوینی خووت بہ، بہلام توہہر بہرہو خترو چاکہی.

(١) رواہ ابن حاتم فی تفسیرہ کما فی تفسیر القرآن العظیم: ج٢، ص٤١٩، وابن عساکر فی تاریخ
دمشق: (١١١/٧٣)، وابن مردویہ کما فی الدر المنثور: ج٦، ص٦٠٣، فلنا وھذا سند حسن، انظر:
الإستیعاب: ج٢، ص١٠٤.

(٢) أخرجه الترمذي: ٣٢٠٥، قَالَ هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، و قال الشيخ الألباني: صحيح، قال مؤلفنا،
الإستیعاب فی بیان الأسباب: ولہ شاهد آخر عن حدیث عائشہ عند مسلم بنحوہ: ٢٤٢٤.

(ج) - اَعْن أَبِي عَمَّارٍ، قَالَ: إِنِّي لَجَالِسٌ عِنْدَ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ إِذْ ذَكَرُوا عَلِيًّا عليه السلام، فَشَتَمُوهُ؛ فَلَمَّا قَامُوا، قَالَ: اجْلِسْ حَتَّى أُخْبِرَكَ عَنْ هَذَا الَّذِي شَتَمُوا، إِنِّي عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، إِذْ جَاءَهُ عَلِيٌّ وَقَاطِمَةُ وَحَسَنٌ وَحُسَيْنٌ، فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ كِسَاءً لَهُ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَأَنَا؟ قَالَ: «وَأَنْتَ»، قَالَ: فَوَاللَّهِ إِنَّهَا لَأَوْثَقُ عَمَلِي عِنْدِي^(۱).

واته: نه بو عه ممار ده لئ: من دانيشتبووم له لای (وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ) به کتیک له هاوه لآن، لهو کوپوو مه جلیسه دا باسی عه لیبان کرد و قسه یان پتگوت، کاتن هه لسان، نه بوو عه ممار ده لئ: (وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ) پییکوتم: وه ره دانیسه، تا کو له باره ی نهو که سه وه که جنتویان پیندا، هه و آلت پی بدهم: من له لای پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم بووم، که عه لی و فاتیمه و حوسین هاتنه لای، پو شاکتیک که پتی بوو به سه ریدادان، دوایی فه رمووی: نه ی خوا به! نه وانه خیزانی منن، نه ی خوا به! پیسیان لئ لابه ره و پاکیان بکه وه به پاک کرانه وه، (وَائِلَةَ) گوئی: نه ی پیغه مبه ری خوا! صلى الله عليه وسلم منیش؟ فه رمووی: تو ش، ده لئ: به خوا نه وه مه حکه مترین کردوده به له لام.

(که پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم منیش له ریزی بنه مالهو خیزانی خویندا نه ژمار کردوه).

(۳) - هؤی هاتنه خواره وه ی نهو نابه ته، که ده فه رموی: صلى الله عليه وسلم إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْحَمِيمِينَ وَالْحَمِيمَاتِ ... صلى الله عليه وسلم (۳۰)، لهو باره وه ش نه م گپرداوه به هاتوه:

(عن أم سلمة رضي الله عنها، زوج النبي صلى الله عليه وسلم تقول: قلت للنبي صلى الله عليه وسلم: ما لنا لا نذكر في القرآن، كما يذكر الرجال؟ قالت: فلم يرعني ذات يوم ظهرا إلا بدأه على المنبر، قالت: وأنا أسترخ رأسي، فلففت شعري، ثم خرجت إلى حجرة بيتي، فجعلت سمعي عند الجريد، فإذا هو يقول على المنبر: «يا أيها الناس إن الله يقول في كتابه»: صلى الله عليه وسلم إِنَّ

(۱) رواه أحمد: ۲۶۶۲۹، والطبراني في الكبير: ۱۵۹، وأبو يعلى: ۷۰۲۱، قال حسين سليم أسد: رجاله رجال الصحيح، تعليق شعيب الأرناؤوط على المسند: حديث صحيح.

الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ ﴿٢٥﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿٢٥﴾ ﴿١١﴾

واته: نوممو سه له مه (خوا لیتی رازیبتی) ده لئن: رۆژیک به پیغهمبهری خوام
 ﴿٢٥﴾ گوت: نه وه بۆچی تیمه له فورئاندا باس ناکرتین، وه ک چۆن پیاوان باس
 ده کرتین؟ ده لئن: رۆژی لای نیوه رۆ بوو، ههر ئه وه ندهم زانی له سه ر مینبه ر پیغهمبهر
 ﴿٢٥﴾ بانگی کرد، له و کاته دا من قژی خۆم داده هینا، به کسه ر سه ری خۆم پینچا
 و، چوومه لای ژووری ماله که م (که ژووره که ی ده رگا که ی به سه ر مزگه ونه وه
 بووه)، گوئی خۆم خسته سه ر ئه و پووئی دارخورمایه که ده رگا که ی پینگیرابوو،
 پیغهمبهر ﴿٢٥﴾ له سه ر مینبه ر ده یفه رموو: ئه ی خه لکینه! خوا له کتیه که ی
 خۆیدا ده فه رموی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
 وَالْقَانِتَاتِ﴾، تاکو ده گاته: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿٢٥﴾، واته: پیاوانی
 مسوئلمان، ئافره تانی مسوئلمان، پیاوانی بروادار، ئافره تانی بروادار، تاکو کۆتایی خوا
 لیبورتیک و پاداشتیکی مه زنی بۆ داناون.

که واته: پیاوان و ئافره تان که خاوه نی ئه و ده (١٠) سیفه ته ن له پاداشتاو،
 له وه دا که خوا لیمان ده بووری، به کسانن.

(١) رواه النسائي في تفسيره: ٤٢٥، والطبراني في الكبير: ٦٥٠، والطبراني في تفسيره: ٢٨٥٣٧، وقال
 الحافظ ابن حجر: هذا حديث حسن، هردوو نووسه ری (الإستيعاب) ده لئن: (قلنا وهذا
 سند حسن) به رکی (٢) له په ره (١١٠).

مانای گشتیبی نایه تکان

خوا ﷻ بو جاری دووم له م سووره ته موباره که دا پیغمبهری خاتم ﷺ ده دوتنی، که وه ک گوتمان خوا له م سووره ته دا پینج جار ان ده فهرموئ: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ﴾، نهی پیغمبهر ﷺ! نجا نه مه جاری دوومه، خوا ده فهرموئ: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا إِنَّ كُنْتُ شَرِدْتُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبَّنَهَا فَمَعَالِكُ أُمَّتِكُمْ﴾، نهی پیغمبهر ﷺ! به هاوسه ره کانت بفرموو: نه گهر تیبوه ژبانی دنیاتان دهوئ و، جوانیی ژبانی دنیاتان دهوئ، وهرن به کی دیاریه کتان پی بدهم.

سوننه ته کاتیک مروؤف ده ست له هاوسه ره که ی هه لده گری، دیاریه کی پی بدات بو دلپاگرتنی، ﴿وَأَسْرَحَكَ سَرَلًا جَمِيلًا﴾، نجا به شیوه یه کی جوان ده ستان لی بهردهم و ده ست بهردارتان بیم، نه گهر جوانیی ژبانی دنیا هه لده بزیرن.

﴿وَلَنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ﴾، نه گهر تیبوه خوا پیغمبهر که بتان ﷻ دهوئ و، مه نزلگای کوتاییتان دهوئ، واته: ژبانی بهه شت، ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أََعَدَّ لِلْمُحْسِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾، به دلنایی خوا بو نه وانه تان که چاکه کارن، پاداشتیکی مه زنی داناوه.

نه م دوو نایه ته (آیتا التخییر) یان پی ده گوتری: دوو نایه تی سه رپشک کردن، که پیغمبهری خوا ﷻ به فرمانی خوا، هاوسه ره به ریزه کانی سه رپشک کردن، بزاردی دایه ده ستیان، که نایا ده یانهوئ له گه ل پیغمبهری خوا دا ﷻ وه ک هاوسه ر هیننه وه، به لام به و ژبانه ساده یه پیغمبهری خوا ﷻ رازیب و، فه ناعه ت بکه ن و خوڤاگر بن له سه ر ژبانی ساده؟ یا خود نه گهر به ته مای ژبانتیکی خوڤگوزارانه، که پیغمبهری خوا ﷻ بوئ دابین ناکری و، له خوئ ناوه شپینته وه، نه ک له بهر نه وهی توانای ماددی نیه، به لکو له بهر نه وهی

نه پوڀستوه به شټوه په کی خوشگوزه رانانه، ژيان به رټه سه، نه گهر خوازاري نه وهن، نه وه به له باری و به شټوه په کی جوان ده سته ردارتان ده بیټ، نه گهر نا مادام به ژيانی زاهدانه ی پیغمبه ری خوا ﷺ رازین، خواو پیغمبه ری خوا ﷺ هه لټرین به سه ر زرق و برقی ژيانی دنیا دا، خوا بو چاکه کاران له تټوه پاداشتیکی مه زنی داناوه.

تیمه له هوی هاتنه خواره که ی دا باسما ن کرد، که له نه نجامی نه و سه ر پشک کرده ی پیغمبه ردا ﷺ بو هاوسه ره به رټزه کانی، دایکانی بروداران خوا لټیان رازیبی، هه موویان خواو پیغمبه ری خوا ﷺ و، روژی دوایان هه لټرارد به سه ر رابواردنی ژيانی که می دنیاو، خوشگوزه رانی و، جوانی ژيانی دنیا دا، بو په له خزمه ت پیغمبه ردا ﷺ وه ک دایکانی بروداران و هاوسه رانی به رټزی پیغمبه ر ﷺ مانه وه.

پټی خوا رووی کرده پیغمبه ر ﷺ، نجا روو ده کاته هاوسه ره به رټزه کانی پیغمبه ر ﷺ خوا لټیان رازیبی و ده فه رموی: ﴿يَنْسَاءَ اَلَّتِيْ مِنْ يَّاتٍ مِنْكَ بِفَحِشَةٍ مُّبِيْنَةٍ﴾، نه ی نافرده تانی پیغمبه ر ﷺ! (که به ته نکید مه به ست پټی هاوسه ره کانی)، هه ر کامیک له تټوه گونا هیک ناشیرین و له سنوور به ده ری خو ناشکرا که ر، یا خود: (مُيْنَةٌ) ناشکراو روون بکات، ﴿يُضَعَفُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾، سزای بو دووقه ت ده کرتټه وه، واته: چهنده به رانه ر سزا ددری، مه رچ نیه به س دوو به رانه ر بی، وه که ههندی له زانایان گوتوویانه: (ضِعْفَيْنِ) واته: چهنده به رانه ر ده کرتټه وه، ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا﴾، نه وهش له سه ر خوا ناسانه.

لټرده مه به ست له (فاحِشَةٍ مُّبِيْنَةٍ)، یان (فاحِشَةٍ مُّبِيْنَةٍ) به (اسم فاعل) یان به (اسم مفعول) (مُيْنَةٌ) واته: ناشکرا که ر، (مُيْنَةٌ) واته: روون و ناشکرا، که مه به ست پټی یا خیبوونی ژنه له میردو، ده مه وه ربوونی هت و، بیزار کردنی میرده که به تی، نه گهر نا مه به ست پټی زینا نیه، به لکو وشه ی (فاحِشَةٍ) نه گهر

به ته‌نیا بی، مه‌به‌ست پی‌ی زنی‌یه، به‌لام (فاحشة مُبِیْنَة) یان (مُبِیْنَة) واته: گونا‌هیتی ناشیرینی له سنوور به‌ده‌ری خوْ ناشکرا‌کر، یاخود ناشکرا، مه‌به‌ست پی‌ی یاخیبوونی ژنه له می‌رده‌که‌ی، یاخود نا‌کارو ره‌فتار خراپیه‌تی، به شیوه‌یه‌کی وا که بی‌زاری بکات.

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مِثْلًا لِّوَلَدِهِ﴾ هه‌ریه‌ک له تیوه‌ش ملکه‌چ بی بوْ خواو پی‌تغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﴿وَتَعْمَلْ صَالِحًا﴾ کرده‌وه‌ی باشیش بکات، ﴿تُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾ پادا‌شته‌که‌ی دوو جاران ده‌ده‌ینه‌وه، دوو که‌ره‌تان پادا‌شته‌که‌ی ده‌ده‌ینه‌وه، دوو به‌رانبه‌ر، یان چه‌ند به‌رانبه‌ری ده‌که‌ینه‌وه، ﴿وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ رِزْقًا كَرِيمًا﴾ بزویوتکی پر ریزو حورمه‌ت، یاخود بزویوتکی زور په‌سندو چاکیشمان بوْ ناماده کردوه.

ننجا به به‌لگه‌ی به‌راوردی‌تکردنی (فاحشة مُبِیْنَة) له‌گه‌ل ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مِثْلًا لِّوَلَدِهِ﴾ دا، نه‌مه به‌لگه‌یه‌کی زور پته‌وه له‌سه‌ر نه‌وه که (فاحشة مُبِیْنَة) به مانای یاخیبوونی ژن له می‌رده، چونکه به‌چی به‌راوردی پینکراوه؟ به ملکه‌چ بوون بوْ می‌رد، به قسه‌کردنی می‌رد، که‌واته: هه‌ر که‌سن له تیوه ملکه‌چ بی بوْ خواو پی‌تغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﴿﴾ له به‌رانبه‌ریشدا، یاخیبوونه له پی‌تغه‌مبه‌ر ﴿﴾ و ره‌فتار خراپیه له‌گه‌ل پی‌تغه‌مبه‌ری خواو ﴿﴾.

جاریکی دیکه‌ش خواو ﴿﴾ بانگی هاوسه‌رانی به‌ریزی پی‌تغه‌مبه‌ر ﴿﴾ ده‌کات: ﴿يُنْسَاءَ النَّبِيِّ﴾ نه‌ی نافرته‌تانی پی‌تغه‌مبه‌ر ﴿﴾! ﴿لَسَنَّا كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ انْأَفِيَّتْ ﴿﴾، نه‌گه‌ر پاریز بکه‌ن، وه‌ک هیچ کام له نافرته‌تان نین، واته: پتگه‌و پله‌ی تیوه و، ریز و حورمه‌تی تیوه، وه‌ک هی هیچ کام له نافرته‌تانی دیکه‌نیه، وه‌ک نافرته‌تانی ناسایی ته‌ماشای خوْتان مه‌که‌ن، ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ قسه‌ی نه‌رم و ناسک مه‌که‌ن، قسه‌ی وا مه‌که‌ن که قسه‌که به لای نه‌رم و ناسکی و به لای نه‌وه‌دا بچن که نه‌رمیی نواندن بی له به‌رانبه‌ر پیاواندا، قسه‌ی وا مه‌که‌ن، ﴿فَيَطْمَعُ الْأَبْرِيُّ فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾، که سه‌ره‌نجام نه‌وه که‌سه‌ی نه‌خوشی له دلیدا

هیه، ته‌ماع بکات، ﴿وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾، مانای وا نیه هیج قسه مه‌که‌ن: قسه بکه‌ن، به‌لام قسه‌ی په‌سند و باش بکه‌ن.

دوایی جارئکی دیکه خوا ﴿لَا تَتَّبِعُوا﴾ به هاوسه‌رانی به‌رئیزی پیغهمبه‌ر ﴿لَا تَتَّبِعُوا﴾ ده‌فرموی: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾، له ماله‌کانی خوشتاندا نیسته‌جین، واته: له‌وئیدا سه‌قامگیرین، زیاتر با شوئینی مانه‌وه‌تان ماله‌کانی خوستان بی، ﴿وَلَا تَبْرَحْنَ﴾ تَبْرَحَ الْجَنَّةِ الْأُولَى، واته: نه‌گه‌ر چوونه‌ده‌ر له مال، وه‌ك خو‌ده‌ر‌خستنی نه‌قامیمی به‌که‌م، خوستان ده‌رمه‌خه‌ن، دیاره له مالئیدا نافرته‌هر هر پو‌شاکتیک له‌به‌ر بکات بو‌مترده‌که‌ی، هیج سه‌غله‌تیی له‌سه‌ر نیه، واته: زیاتر له مالئ نیسته‌جی بن و، نه‌گه‌ر چوونه‌ده‌رئیش بو‌کارو نیشیک، بو‌نه‌جامدانی به‌کیک له دروشمه‌کانی خواپه‌رستیی، بو‌وئنه: نوئیزی جومعه، یان نوئیزی به‌کومه‌ل، یان نوئیزی جه‌ژنه‌کان، یان نوئیزی خو‌رگیران و مانگ‌گیران، یان نوئیزی داواکردنی باران، یان هر بونه‌یه‌کی دیکه، یاخود بو‌کارئکی دنیایی چوونه‌ده‌ر، جوانیی خوستان ده‌رمه‌خه‌ن، وه‌ك خو‌ده‌ر‌خستنی نه‌قامیمی به‌که‌م، که نافرته‌تان جوانیی خوئیان بو‌پیاوان ده‌رده‌خست، ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ﴾، نوئیز به‌رپا بکه‌ن و زه‌کات بده‌ن، ﴿وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، فه‌رمانبه‌ریی خواو پیغهمبه‌ره‌که‌شی بکه‌ن.

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾، به‌دنیایی خوا ده‌یه‌وی پیسیتان لی‌لابه‌ری، نه‌ی خواه‌نانی مال! واته: خواه‌نانی مالی پیغهمبه‌ر ﴿لَا تَتَّبِعُوا﴾، که مه‌به‌ست پیی هاوسه‌رانی پیغهمبه‌ره ﴿لَا تَتَّبِعُوا﴾، نه‌ی هاوسه‌رانی به‌رئیزی پیغهمبه‌ر! ﴿لَا تَتَّبِعُوا﴾ که له مالی نه‌ودان، خوا به‌و فه‌رمانانه‌ی ده‌یه‌وی پیسیتان لی‌لابه‌ری، پیسی گونا‌هو تاوان، ﴿وَيُطَهِّرْكُمْ تَطْهِيرًا﴾، هه‌روه‌ها پاکتان بکاته‌وه، به‌پاک‌کردنه‌وه‌یه‌کی ناوازه.

﴿وَأذْكُرَكُم مَّا تَلَقُّوْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ مِّنْ آيَاتِ اللَّهِ وَلِحِكْمَةٍ﴾، یادی نه‌و نابه‌تان‌هی خوا و نه‌و حکمه‌ته‌ش بکه‌ن، که له مالئاندا ده‌خوئرتنه‌وه، که

دیاره قورئانه و همم ثابته کانی خویاه و، همم دانایی و پیکانی ههق و راستیی
تیدایه، له قورئاندا، نهوه بخوتیننهوه، یاخود یادی بکهنهوه، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا
خَبِيرًا﴾، به دنیایی خوا زور په نهانزانی شاره زایه.

له کوتاییدا خوا به راوردیک ده کات له نتوان پیاوانی بروادارو ثافره تانی برواداردا،
به ده (۱۰) له سیفه ته کانیا، دواپی رایده گه یهنی که نه وانه ی خاوه نی نهوه ده
(۱۰) سیفه تن، خوا لیوردن و پاداشتیکی مه زنی بو داناون، ده فهرموئی: ﴿إِنَّ
الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، واته: به دنیایی پیاوانی بو خوا ملکه چ و، ثافره تانی
﴿بُوَ خَوَا مَلَكَةٍ﴾، ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، پیاوانی بروادارو ثافره تانی بروادار،
﴿وَالْقَنِينِ وَالْقَنِينَاتِ﴾، پیاوانی گوپرایه ل بو خوا، ثافره تانی گوپرایه ل بو خوا،
﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ﴾، پیاوانی راست و ثافره تانی راست، ﴿وَالصَّابِرِينَ
وَالصَّابِرَاتِ﴾، پیاوانی خوراکر و پشوو دریزو، ثافره تانی پشوو دریزو خوراکر،
﴿وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ﴾، پیاوانی به ترس و له رزو بو خوا و ملکه چ و،
ثافره تانی به ترس و له رزو بو خوا و ملکه چ، ﴿وَالْمَتَّصِقِينَ وَالْمَتَّصِقَاتِ﴾،
پیاوانی مال به خشه رو، ثافره تانی مال به خشه ر، ﴿وَالصَّابِحِينَ وَالصَّابِحَاتِ﴾،
پیاوانی رزووگرو ثافره تانی رزووگر، ﴿وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ﴾،
پیاوانی پاریزه ری داوینی خویان و، ثافره تانی پاریزه ری داوینی خویان، له گوناهو
هه رام، ﴿وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ﴾، پیاوانی زور خوا له یادو،
ثافره تانی زور خوا له یادو خوا یادکر، نا نه وانه: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا﴾، خوا لیوردتیکی تابهت و پاداشتیکی مه زنی بو ناماده کردوون.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

فه زمانگردنی خوا به یتغهمبه ره که ی موحه مهده ﷺ که هاوسه ره کانی سه رپشک بکات، له نیتوان هه لَبَّزاردنی ژبانی دنیا و، دهست لَبَّ بهردانی بۆیان و، هه لَبَّزاردنی خوا و یتغهمبه ره و ﷺ مه نزلگای کوتایی د:

خووا ﷺ ده فهرمووی: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَمَّالَيْنَّ أَمْ تَخْشَيْنَّ أَمْ تَتَّقِينَ وَأَسْرِيكُمْ سِرًّا كَمَا جِئْتُمُوهَا وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢١﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، دوو ئایهته، له شهش برکه دا:

(١) - ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەمه جاری دوومه له م سوورده ته دا، خووا یتغهمبه ره ی خاتمه ﷺ ده دویتن، ئە ی یتغهمبه ره! ﷺ.

(٢) - ﴿قُلْ لِأَزْوَاجِكَ﴾، به هاوسه ره کانت بلن، واته: ئەو هاوسه ره انه ی که تیتستا له ژیر نیکاحدان، له چوارچیتوهی مالی یتغهمبه ردان ﷺ، که ئەو کاته نو (٩) ئافرهت بوون، نو هاوسه ربوون، که ئەمانه ن: (سوده بنت زمعه، عائشه بنت آبی بکر، حفصه بنت عمر، أم سلمة، أم حبيبة، زينب بنت جحش، جویریة بنت العارث، صفیة بنت حبی بنتی اخطب، میمونه بنت العارث)^(١)، یتغهمبه ره ی خوا ﷺ چی به هاوسه ره کانی به فهرمووی؟

(٣) - ﴿إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾، ئەگەر تیتوه ژبانی دنیاو، جوانیی دنیا تان دهووی!

۴- ﴿فَمَّا لَبِثَ أُمَّتُكُمْ وَأُسْرَتُكُمْ سَرَلًا حَمِيلاً﴾، وهرن، دیاریتان بدهمی و به وازلیهنناتنیکی جوان دهسبهردارتان بم.

(أُمَّتُكُمْ) واته: (أَغْيِطُكُمْ مُتَعَةَ الطَّلَاقِ)، وهك (الطبري) دهلن: دیاری دهست لیک بهردانتان پتی بدهم، که له سوورهقی (البقرة) دا خوا ﴿عَلَىٰ﴾ باسی (مُتَعَةَ الطَّلَاقِ) ی کردوه، دهفه رموی: ﴿وَمَتَّعُوهُمْ عَلَىٰ أَلْوَسِيعِ قَدَرُهُ وَعَلَىٰ أَلْمُقَرَّرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَىٰ الْمُحْسِنِينَ﴾ (البقرة، ههروهها دهفه رموی: ﴿حَقًّا عَلَىٰ الْمُتَّقِينَ﴾ (البقرة، واته: نه گهر نافره تانتان وازلی هینان (دهست پیشخه ری له پیاو بوو، وازی له نافرهت هینانو تهلقی دا)، دیارییان پتی بدن، نهو کهسه ی توانای زیاتره به پتی خوئی، نهو کهسه ش که توانای کهمه، به پتی خوئی، دیاری پندانیکی پهسند، نهوه لهسه ر چاکه کاران پیویسته.

له نایه ته که ی دیکه دا دهفه رموی: لهسه ر پاریزکاران پیویسته، که واته: (أُمَّتُكُمْ) واته: سه رو دیاریتان پتی بدهم، نه ندازه یه که له مال و سامان، بو نهوه ی نهو نافره ته له ماوه ی جیابوونه وه ی له میرده که یدا، که ده بی عیدده بشوات، سی مانگ، یان سی هیز، یان نه گهر تولدار بی، تاکو حمله که ی داده نی، بهو نه ندازه مال و سامانه، که له لایه ن میرده که یه وه پندراوه، که دهستی لئی بهرداوه، مه داری پتی بکات، تاکو پیویستی به خه لک نه بی، تاکو ده رفه تی ده بی شوو ده کاتوه، یاخود ده چپته وه مالی بای، یان به شیوه یه که له شیوه کان، ژیانی خوئی دابین ده کات.

﴿وَأَسْرَتُكُمْ سَرَلًا حَمِيلاً﴾، (الطبري) نهم نایه ته ی ناوا تهفسیر کردوه: (وَأَطْلَقُكُمْ عَلَىٰ مَا أَدْنَىٰ اللَّهُ بِهِ، وَأَدْبَ بِهِ عِبَادَةً)، وازتان لی بینم بهو شیوه یه که خوا مؤله تی داوه و، بهو شیوه یه که خوا بهنده کانی خوئی پتی نه دهب دادلوهو پتی پهروه ده کردوه، نهوه له حالیکدا، که ژیانی دنیاو جوانی ژیانی دنیا یان بوئی.

۵- ﴿وَلَنْ كُنْتُمْ تُرَدُّكَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالذَّارِ الْآخِرَةَ﴾، به لام نه گهر ئیوه خواو پیغه مبه ره که یتان دهوی و مه نزلگای کو تایتان دهوی.

۶- ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنِينَ مِنْكَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾، به دنیایی خوا بُو نه وانه تان که چاکه کارن، پاداشتیکی مه زنی داناو، نه وانه ی چاکه کارن کین؟ (الطبری) ده لن: ﴿وَهُنَّ الْعَامِلَاتُ مِنْهُنَّ بِأَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرُ رَسُولِهِ﴾، نه وانه ن که کار ده که ن به فه رمانی خواو فه رمانی پیغه مبه ره که ی ﴿﴾.

نه مه پیوسته تُو زیک تیشکی زیاتری بخهینه سر، با سه رها تان هم ده قه بینین:

﴿قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَمَّا نَزَلَ الْغِيَارُ، قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَذْكَرَ لَكَ أَمْرًا، فَلَا تَقْضِي فِيهِ شَيْئًا حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ»، قَالَتْ: قُلْتُ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَرَدُّهُ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَقَرَأَ عَلَيْهِنَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ؛ قَالَتْ: قُلْتُ: بَلْ نَخْتَارُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ؛ قَالَتْ: فَقَرِحَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ﴾^(۱).

واته: دایکمان عایشه خوا لئی رازیبی، ده لن: کاتیک که سه رپشک کردن دابه زی، پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ پیگوتم: من دهمه وی شتیکت بُو باس بکه م، تُو هیچ بریار مه ده، هه تا راوِزُ به دایک و بابت نه که ی، عایشه (خوا لئی رازیبی) ده لن: گوتم: نه و کاره چیه! که بوم باس ده که ی نه ی پیغه مبه ری خوا ﴿﴾؟ دواپی جارتیکی دیکه دیسان پیغه مبه ر ﴿﴾ بُو دووباره کرده وه، (فه رمووی: کاریکت بُو باس ده که م، هه تا راوِزُ به باب و دایکت نه که ی، هیچ بریار تک مه ده)، دووباره دایکمان عایشه گوت: نه و کاره چیه! نه ی پیغه مبه ری خوا ﴿﴾؟ تنجا پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ نه و دوو نایه ته ی به سه ردا خوئندنه وه: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَمَعَالِيقِ أُمْتِكُمْ وَأَسْرَحِكُمْ سَرَكًا حَبِيلًا﴾ (۲۸) ﴿وَلِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنِينَ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (۲۹) ﴿﴾، ده لن: منیش گوتم: به لکو نیمه خواو پیغه مبه ره که ی ﴿﴾ هه لده بُو زین، پیغه مبه ریش ﴿﴾ به وه زور دلخوش بوو.

(۱) رواه الطبري في تفسيره: ۲۸۴۹۰، وأحمد في المسند: ج ۶، ص ۷۷ و ۱۰۲، والبخاري: ۴۷۸۵،

هه لئه ته له رېوايه ق ديكه دا هاتوه كه دا يكمان عايشه ده لئ: خواو پيغهمبه ري خوا ﷺ هه لئه بزيتم و، لهو شته دا پيويست ناكات رايوژ به دا يك و با بم بكم، دوايي پيغهمبه ري ﷺ دلخوش دهبئ، به لام ده لئ: نه ي پيغهمبه ري خوا ﷺ نه و رايه ي من به هاوسه ره كاني ديكه ت مه لئ، پيغهمبه ريش ده فهرموئ ﷺ خوا مني نه نار دوه به توندوتيزيي و شت قورسكه ريم له سهر خه لك، به لكو مني به ره حمه ت و نه رم و نياني ناردوه، هه ركاميكيان ليم بپرسن، ده ليم: عايشه نه وه ي هه لئ رازدوه. ليردا قسه يه كي (الشوكاني) له ته فسي ره كه ي خويدا^(۱) دينم، كه پوخته ي راي توژ ره واني قورنان دينن، ده لئ:

(قَالَ الْمُفْسِّرُونَ: إِنَّ أَرْوَاحَ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلَتْهُ شَيْئًا مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا، وَطَلَبْنَ مِنْهُ الزِّيَادَةَ فِي النَّفَقَةِ، وَأَذِنَتْهُ بِغَيْرَةِ بَعْضِهِنَّ عَلَى بَعْضٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُنَّ شَهْرًا، وَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ آيَةَ، وَكُنْ يَوْمَئِذٍ تَسْعًا: عَائِشَةَ، وَحَفْصَةَ، وَأُمَّ سَلَمَةَ، وَأُمَّ حَبِيبَةَ، وَسُودَةَ، هَؤُلَاءِ مِنْ نِسَاءِ فُرَيْشٍ، وَصَفِيَّةَ الْخَثِيرِيَّةَ، وَمَيْمُونَةَ الْهَيْلِيَّةَ، وَزَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشِ الْأَسَدِيَّةِ، وَجُؤَيْرِيَّةَ بِنْتَ الْخَارِثِ الْمُصْطَلِقِيَّةِ).

واته: مانا ليكده ره واني قورنان گوتوو يانه: هاوسه راني پيغهمبه ري ﷺ شتيكيان له زياني دنيا له پيغهمبه ري خوا ﷺ داوا كرده و، داوايان ليكرد كه نه فقهه و بزيويان بو زياد بكات، (وهك خه لكي ديكه بزين)، به هو ي نه وه وهش كه هه نديكيان غه پره يان هه بوو، [هه ستي هه وينداريان هه بوو] به ران به به هه نديكيان، پيغهمبه ريان نه زيه تدا، پيغهمبه ري خوا ﷺ سويندي لي خواردن، بو ماوه ي مانگيك لتيان كه نار بگري و، خواش ﷺ هم نايه ته ي سه رپشك كردني نارده خوار، كه نه و كاته نو هاوسه ر بوون، له مالي پيغهمبه ردا ﷺ: (عائشة، وحفصة، وأم سلمة، وأم حبيبة، وسودة (نه مانه له نافرته تاني قوره يش)، وصفية (ي خه يه ري)، وميمونة (ي هيلايي)، وزينب بنت جحش (ي نه سه ديي)، وجؤيرية بنت الخارث (ي موصطه له قيسي)).

له باره ی نه وه وه که نایا پیغه مبه ر ع چون سه رپشکی کردوون؟ دوو را ههن:

(الْقَوْلُ الْأَوَّلُ أَنَّهُ خَيْرُهُنَّ بِإِذْنِ اللَّهِ فِي الْبَقَاءِ عَلَى الرُّوحِيَّةِ، أَوْ الطَّلَاقِ فَاخْتَرْنَ الْبَقَاءَ، وَالْقَوْلُ الثَّانِي: أَنَّهُ إِذَا خَيْرُهُنَّ بَيْنَ الدُّنْيَا، فَيُقَارِفُهُنَّ، وَبَيْنَ الْآخِرَةِ، فَيُمْسِكُهُنَّ، وَلَمْ يَخْتَرْنَهُنَّ فِي الطَّلَاقِ، وَالرَّاجِحُ الْأَوَّلُ)^(١).

رای یه که م: ده لئ: پیغه مبه ری خوا ع سه ر پشکی کردن له نتوان مانه وه دا، وه ک هاوسه ر له خزمه ت پیغه مبه ردا ع، یاخود ته لاق دانیا، نه وانیش مانه وه یان هه لبرارد.

رای دووه م: ده لئ: پیغه مبه ر ع سه رپشکی کردن، له نتوان ژیا نی دنیا دا، که ده ستیا ن لئ هه لبرگ ری، (هه لبرارد نی ژیا نی دنیا و جوانی دنیا)، یاخود مه نزلگای کوتایی هه لبرژرن و بیانه یلئته وه، له لای خو ی، نه وانیش مه نزلگای کوتایان هه لبرارد وه، به لام رای یه که م به هیژتره.

له و باره وه نه م ده قه ش له دایکمان عایشه وه ده هینن، [عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: خَيْرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاخْتَرْتَاهُ، فَلَمْ يَعِدْهُ طَلَاقًا] (أخرجه البخاري: ٥٢٦٣، ومسلم: ١٤٧٧).

واته: دایکمان عایشه خوا لئی رازی بی، ده لئ: پیغه مبه ری خوا ع تیمه ی سه رپشک کرد (له نتوان مانه وه له که لئدا وه ک هاوسه ر و، رازیوون به و شیوه ژیا نه ساده یه ی که ده ژیا، یاخود جیا بوونه وه وه هه لبرارد نی زرق و برقی دنیا)، تیمه ش پیغه مبه ری خوامان ع هه لبرارد (و شیوه ژیا نه ساده که یمان هه لبرارد)، بویه نه وه ی به ته لاق له قه له م نه دا.

مهسه لهی دووه م:

راگه یاندنی نه و راستیه که هه ر کام له هاوسه رانی پیغه مبه ری خوا ﴿۱﴾ یاخی و ناکار خراب بی له گه ل پیغه مبه ردا ﴿۲﴾، سزای بو دوو قات ده کرتیه وه و، هه ر که سیکیش ملکه چ و گوپراه لئی خواو پیغه مبه ره که ی بی ﴿۳﴾ و، کرداری باش بی، پاداشتی دوو قاته، یان چهند به رانه ره له قیامه تدا:

خوا ﴿۱﴾ ده فه رموی: ﴿بِنِسَاءِ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنْكُنَّ فِجْحَشُوْ مُبَيِّنَوْ يُضَعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضَعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيْرًا ﴿۲﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مِنْكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ، وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرًا مَّرْتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿۳﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له هه شت برگه دا:

(۱) - ﴿بِنِسَاءِ النَّبِيِّ﴾، ئەی نافره تانی پیغه مبه ر ﴿۱﴾ که وه ک گوتمان: ئەم بانگکردنه بو هه ر کام له و نو (۹) هاوسه ردی پیغه مبه ره ﴿۲﴾، بو هه ر کامیان تاك به تاك و، بو هه مووشیان به کو.

(۲) - ﴿مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ فِجْحَشُوْ مُبَيِّنَوْ﴾، هه ر کامیک له ئیوه گوناھیکی خو ناشراکه ر بکات، گوناھیکی ناقولا، (مبیئنه) خو پتر او بیشته وه: (مبیئنه)، هه ر کامیک له ئیوه گوناھیکی ناقولای ناشراکه ر بکات، هه له به ته (مَنْ يَأْتِ) خو پتر او بیشته ته وه: (مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ)، (مبیئنه): قُبْحًا بِنَفْسِهَا)، هه ر کامیک له ئیوه گوناھیکی ناقولا و بزبو و ناشیرینی خو ناشراکه ر بکات، به لأم نه گه ر بخو پتر دیتته وه: (فَاحِشَةً مُّبَيِّنَةً) واته: هه ر کامیک له ئیوه گوناھیکی ناقولا و ناشیرینی ناشراکه ر بکات، (مبیئنه: بَيِّنَ الشَّرْعِ وَالْعَقْلِ قُبْحَهَا)، عه قل و شه رع ناشیرینی به که یان دزبویه که یان ناشراکه ر کردوه، هه ر کام له ئیوه و ابکات.

(۳) - ﴿يُضَعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضَعْفَيْنِ﴾، سزا و نازاری بو دوو قات ده کرتیه وه، خو پتر او بیشته ته وه: (يُضَعَفْ لَهُ الْعَذَابُ)، که هه ره به ک واتایان هه به.

۴- ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، نهوش له سهر خوا ناسانه، اته: پهرچ و پیکریهک نیه له بهردهم خواد، که سزا بو تیوه دووقات، یان چند قات و چند بهرانبه بکاتهوه، له سهر نهوه که گوناهیکی ناقولای ناشکراکه، یان روون و ناشکرا نه نجام ده دات، که مه بهست پی یاخی بوونه له پیغهمبه ر ﷺ و، بیزارکردنیه تی و، ناکار خراب بوون له خزمه تیدا.

۵- ﴿وَمَنْ يَمُنْتَ مِنْكُمْ لَلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾، ههر کامیک له تیوهش ملکه چ بی بو خوا و، بو پیغهمبه ره که ی ﷺ، (الْقُنُوتُ: الطَّاعَةِ مَعَ الْخُضُوعِ)، (قنوت): بریتیه له گوپراه لئی له که ل ملکه چیی و، شهرم لیکردن و سام لیکردن.

۶- ﴿وَتَمَلَّ صَلَاتًا﴾، کردهوی چاکیش بکات، خویندراویشه ته وه: (وَيَعْمَلْ صَالِحًا): که ههر یهک واتایان هه یه.

۷- ﴿نُؤَيْتَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾، نهوه پاداشته که ی دوو جارن ده دهینه وه، (مِثْلِي قُوبِ عَمَلٍ غَيْرُهُنَّ مِنَ النِّسَاءِ)، دوو بهرانبه ری پاداشتی ئافره تانی دیکه ی ده دهینه وه.

۸- ﴿وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ رِزْقًا كَرِيمًا﴾، بزویکی خوش و په سند، یا خود پر ریزو حورمه تمان بو ناماده کرده، (الْكَرِيمُ: الْجَيِّدُ مِنْ نَوْعِهِ)، (کریم) بریتیه له په سندو چاک له جو ری خو ی، ههروه ها (کریم) به مانای به ریزو په سندیش دی ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾ ﷺ یوسف.

کورته باسیک له باره ی

چه مک و واتای: (فاحِشَة مُبَيَّنَة) هوه

شایانی باسه: تیمه له ته فسیری سووږه تی (النساء) دا، که بهرگی سیی نه م ته فسیره یه، ههروه ها له ته فسیری سووږه تی (النور) یشدا له باره ی (فاحِشَة مُبَيَّنَة) وه، قسه مان کردوه، به لأم لیره ش به کورتیی دووباره ی ده که بینه وه، په نگه ههندي شتی تازه ش بلتین، که له ووی نه مانگوتیی، نه ویش له سی برکه دا:

برگه ی یه که م: وشه ی (فاحِشَة مُبَيَّنَة)، یان (فاحِشَة مُبَيَّنَة) که به ههردوو جوړ خو پراوده ته وه، ته نیا له سی شوینی قورنندا هاتوه:

(أ) - خوا ﷺ ده فهرمو ی: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْلَمُوهُنَّ لَتَدَّهِنُوا بِمَعْصِيَةِ مَاءٍ أَنْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ النساء، که کاتی خو ی ته فسیرمان کردوه.

(ب) - ههروه ها خوا ﷺ ده فهرمو ی: ﴿يُنْسَأُ النَّبِيُّ مَنْ يَأْتِي مِنْكُمْ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَعَّفُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ (٣) الاحزاب.

(ج) - ديسان خوا ﷺ ده فهرمو ی: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلَّقْتُمُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يُخْرِجَنَّكُمْ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَذَلِكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهُ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾ (١) الطلاق.

برگه ی دووهم: به سه رنج دانی وردیش له م سی نايه ته، زور به دنيا ييه وه بؤمان ههرده که ووی که:

ناگونجن له هیچ کامیاندا وشه‌ی (فَاحِشَةً مُّبِينَةً) به مانای زینا بن، که به‌داخه‌وه زۆربه‌ی هه‌ره زۆری پوونکه‌ره‌وانی قورئان و مانا لیده‌ره‌وانی قورئان، وایان مانا کرده، به‌لکو مه‌به‌ست له (فَاحِشَةً مُّبِينَةً، مبینة) وه‌ک هه‌ندی‌ک له پوونکه‌ره‌وانی واتاکانی قورئان گوتووایانه: (النشوز وسوء الخلق) بریتیه له یاخی بوون و، به‌د په‌فتاریی و تاکارخراپی، بۆ هه‌مونه:

(قال ابن عباس بفاحشة مبينة: وهي النشوز وسوء الخلق)^(١)، واته: عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌عباس گوتووێت: (فَاحِشَةً مُّبِينَةً) بریتیه له یاخی بوونی ژن له میتردی و، په‌دوشت خراپی له‌گه‌لیدا، وه‌ک ده‌مه‌وه‌ر‌بوون، به‌بۆله‌ بۆل کردن و ناره‌حه‌ت و بیزارکردنی میترده‌که‌ی به‌ناه‌ه‌ق.

برگه‌ی سێه‌م: سێ به‌لگه‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ که (فَاحِشَةً مُّبِينَةً) به‌ مانای زینا نه‌:

به‌لگه‌ی یه‌که‌م: زینا له‌ قورئاندا، هه‌روه‌ها (لواط وسحاق)‌ش، واته: نێربازی و خۆ لێ‌ک‌خشان‌دنی نافرته‌تانی‌ش، وشه‌ی (فاحشة)‌یان بۆ به‌کارهاتوه، بۆ هه‌مونه:

(أ-) خوا له‌ سووره‌ی (الإسراء)‌دا: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَةَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء، توخ‌ن (نیزیک)‌ی زینا مه‌که‌ون، چونکه‌ فاحیشه‌یه و، خراپترین رێیه.

(فاحشة)‌ش (الْفُحْشُ وَالْفُحْشَاءُ وَالْفَاحِشَةُ) بریتیه له‌ هه‌ر قسه‌و کرده‌وه‌یه‌ک، یان هه‌ر گونا‌هو خراپه‌یه‌ک که‌ نا‌قۆ‌لایی و ناشیرینییه‌که‌ی سنووری به‌زان‌د بن.

(ب-‌) له‌ سووره‌ی (النساء)‌دا، خوا ده‌ر‌باره‌ی نه‌وه‌ که‌ هه‌ر که‌سه‌ک تونای نه‌بوو نافرته‌تانی‌ تازاد بێتێ، کاتی خۆی که‌نیزه‌ک هه‌بوون، با نه‌وان بێتێ، ده‌فه‌رموی:

﴿وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَنَيْنِكُمْ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَأَنْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاثُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِّحَاتٍ

وَلَا تُخْذَلْنَ أَخْدَانًا فَإِذَا أَحْصِنَ فَإِنَّ آيَاتِكُمْ بِمَحْشَوَاتِهَا نَصْفٌ مَّا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْمَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصِيرُوا خَبْرًا لَكُمْ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥﴾ النساء.

خوا ده فهرموی: هه ره که سنی نه یوانی له گه ل نافرده تانی بروداداری نازاددا، هاوسه رگیری بکات، با لهوانه ی له بهر ده ستانن له گه ل کچه بروداده کانتان دا هاوسه رگیری بکات (واته: که نیزه که کان) له بهر نه وه ی نافرده تانی نازاد مه سره فیان گرانتر بووه، ماره بیان زیاتر بووه، نافرده تی که نیزه ک به ناسانتر هینراوه، دواپی ده فهرموی: نجا نه گهر نهو نافرده ته که نیزه گانه که هاوسه رگیری تان له گه لیان کردوه، فاحیسه بیان نه جامدا، نیو هینده ی نافرده تانی نازاد، سزایان له سره!

سزای نافرده تانی نازاد که زینا بکن، یه کی سه د قه مچیسه، که واته: نافرده تی که نیزه ک نه گهر زینای کرد، سزابه کی په نجا قه مچیسه، که واته: فاحیسه لیره دا به مانای زینابه.

ج- له باره ی نه وه وه که (فاحیسه) به مانای تیربازیش هاتوه له قورئاندا، خوا ده فهرموی: ﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَجِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَلِّ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ الْنِسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ الاعراف، واته: یادى لووط بکه وه! کاتیک به گه له کی خو ی گوت: نایا فاحیسه نه جام ده دن، که له پیش تیوه دا هیچ که سیک له جیهانیان نه جامی نه داوه، تیوه ده چنه لای پیوان به تاره زووه وه له جیاتی نافرده تان، به لکو تیوه کومه تیکی زیده پروییکارن. که واته: به ناشکرا دیاره لیره دا مه به ست له فاحیسه تیربازیه.

د- هه روه ها فاحیسه به مانای خو لیکشانندی نافرده تان (مساحقه النساء) یش هاتوه بو تیرکردنی غه ریزه ی جینسیان پیکه وه، وه ک خویا په روه ردگار ده فهرموی: ﴿وَأَلَّتْ يَأْتِينَ الْفَجِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَأَسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةٌ مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَقَّعَنَّ الْمَوْتَ أَوْ يُجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾ ﴿١٣﴾ النساء.

واته: نهو نافرده تانه‌ی که فاحیشه نه‌نجام دده‌دن له ئیوه، چوار شایه‌دیان لی بگرن، نجا نه‌گه‌ر شایه‌دیان له‌سه‌ردان، له ماله‌کاندا زیندانیان بکه‌ن، هه‌تا ده‌مرن، یاخود خوا رییه‌کیان بۆ ده‌بینتیه‌وه، [واته: خوا له دل‌یان ده‌ستی که بگه‌رنه‌وه‌و واز له‌و کاره‌ قیزه‌ونه‌ بینن].

ه- هه‌روه‌ها له‌ نایه‌تی ژماره (١٦)ی سوره‌تی (النساء) دا، وشه‌ی فاحیشه‌ به‌ مانای نیربازی هاتوه، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذَانِ يَأْتِيَنَّهَا مِنْكُمْ فَكَادُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا﴾ واته: نهو دوو پیاوه‌تان که فاحیشه‌ نه‌نجام دده‌دن، (که‌ دیاره فاحیشه‌یه‌ک دوو پیاو نه‌نجامی بده‌ن، نیربازیه، هه‌روه‌ک فاحیشه‌یه‌ک له‌ ئیوان نافرده‌تاندا به‌ ته‌نیا نه‌نجام بدرتی بریتیه: له‌ خو ئیک‌خشان‌دنیان).

به‌لگه‌ی دووهم: هیچ‌ کام له‌م سنی سیاقه، ناگونجی تییاندا وشه‌ی: (فاحِشَة مُبَيَّنَة) به‌ مانای زینا به‌کاره‌یتراستی، چونکه:

یه‌که‌م: نایه‌تی (١٩)ی سوره‌تی (النساء)، خوا ده‌فه‌رموی: نه‌ی نه‌وانه‌ی پرواتان هیتاوه! بۆتان هه‌لآل نیه، نافرده‌تان به‌ زۆری به‌ میرات بگرن، [واته: ناچاران بکه‌ن ده‌ستبه‌رداری مآل و سامانیان بن بۆ ئیوه]، هه‌روه‌ها ریگه‌ی شوکرده‌وه‌یان لی مه‌گرن، [نجا نه‌و نافرته‌ چ کچ و خوشکه، چ خیزانه‌ که‌ ته‌لآقدراوه، ریگه‌ی هاوسه‌رگیری کردنه‌وه‌یان لی مه‌گرن]، تاکو هه‌ندیک له‌و مآله‌ی که‌ پیتان داوون بتانده‌نه‌وه، [جاری وا هه‌بووه‌ پیاویک ژنه‌که‌ی خو‌ی ته‌لآق دده‌ا، دوا‌ی نه‌یده‌هیتشت شوو بکاته‌وه، یان خزمیکی خو‌ی نه‌یده‌هیتشت شوو بکاته‌وه‌و ده‌یگوت: ده‌بی نه‌وه‌نده‌ پارهم بده‌یه، نجا ریگات دده‌م، خوا ده‌فه‌رموی: بۆ نه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌وه‌ی پیتان داوون، لیان وه‌ر بگرنه‌وه، ریگریان لی مه‌که‌ن، پینشگریان لی مه‌که‌ن، له‌وه‌ی شوو بکه‌نه‌وه]، ﴿إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ﴾ النساء، مه‌گه‌ر گونا‌هیک نا‌قۆلا بکه‌ن، خو‌ ئاشکراکه‌ر، یان ئاشکرا، (که‌ مه‌به‌ست پتی نه‌وه‌یه‌ نه‌و نافرته‌ که‌ له‌ مآل‌دیا‌یه‌ و، نه‌و پیاوه‌ ده‌یه‌وی ده‌ستی لی هه‌لبگری، نابن بلی: ده‌بی نه‌وه‌نده‌ پارهم بده‌یه، نجا ده‌ستت لی هه‌لده‌گرم)، مه‌گه‌ر

پنکهوه نه گونجین، نهو نافرته یاخیی بن له میرده که ی و له که لی نه گونجی، (نهو کاته پیاوه که بوی ههیه هه ندیک له ماره یه که ی لئی وهر بگریته وه، یان هه ندیک مائی لیوه بگری و له به رانبه ر نه ودا ده سته ردار ی بن، نه گهر نافرته که خو ی داوا بکات که له و پیاوه جیا بیته وه، به لام نه گهر پیاوه که ده سته شخه ر بن، بوی نیه هچی لیوه بگریته وه)، ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (١٩) النساء، له که لیشیاندا به چاکه مامه له بکه ن.

ناشکر اشه لیته دا نا گونجی مه به ست له: (فَاحِشَةٌ مُّبِينَةٌ) زینا بن، چونکه پاره وهر گرتن له به رانبه ر نه ودا هیتنده ناشیرینه، نامه وی له م ته فسیرده دا وشه و ته عبیره که ی بلیم!

دووهم: هه روه ها له سووره ی (الاحزاب) دا، هچ ماقوول نیه و، گونجاو نیه خوی کار به جی به هاوسه رانی به یزی پیغه مبه ر ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ هه ر کامیک له تیوه زینا بکات! خوا شتی وا له که ل هاوسه رانی پیغه مبه ردا ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ نجا هو ی هاته خواری نایه ته کانیش نه وه نه بووه، هو ی هاته خواری نایه ته کان نه وه بووه که هاوسه رانی پیغه مبه ر ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ پیغه مبه ریان ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ هه لیتجاوه، بو نه وه ی نه فه قه یان بو زیاد بکات و، له رووی خو شگوزه رانی دنیاوه زیاتر ده ستیان ناوه لا بکات، یا خود له باره ی هه ویداریه وه دل پیغه مبه ریان ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ نیگه ران و بیزار کردوه، به به لکه ی نه وه که دوایش خوا ده فه رموی: ﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَمَسَّلَ صَلِيحًا نُوْتِيهَا اَجْرَهَا مَرْتَبِيْنَ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا﴾ (٣١) واته: هه ر کامیک له تیوه ملکه چ بن بو خواو پیغه مبه ره که ی که واته: نه وه ی پیشیان بریتی بووه له سه ر پیچی، چونکه ملکه چ بوون، پیچه وانه که ی سه ر پیچی، که واته: (فَاحِشَةٌ مُّبِينَةٌ) واته: یاخیبوون و ره فتار خراب بوون.

سیهم: نایه ته که ی سووره ی (الطلاق) که باسی ته لاقه، که خوا ده فه رموی: نه ی پیغه مبه ر! ﴿بِفَهْرَمُؤِي﴾ هه ر کاتی نافرته تانان ته لاقدا له پیش عیده که بانه وه ته لاقیان بده ن، واته: له پاکیه کدا که نه چوونه لایان، وه ک تویره وه وانی قورنان گوتووانه: (طَلَّقُوهُنَّ مُسْتَقْبَلَاتٍ لِعَدْتِهِنَّ اِيْ فِي طَهْرٍ لَمْ تَجَامَعُوهُنَّ فِيْهِ)، له پاکیه کدا که نه چوونه لایان،

عیددهش بژمیرن و، پارژیز له پهروهردگارتان بکهن و، له مآلهکانیان دهریان مهکهن، با خویشیان نهچنه دهر، مهگهر گوناھیتی ناوؤلا و خوؤ ئاشکراکه ر بکهن.

که به تهئکید لیرهدها مهبهست ئهوه نیه مهگهر زینا بکهن! بهئکو مهبهست ئهوهیه مهگهر ئهه و نافرتهه میردهکهی بیزار بکات، کهس و کاری میردهکهی بیزار بکات، پهوشت و پهفتارو ئاکاری خراب بئ، ئهه و کاته حهقی مانهوهی له مآلهکهیدا - دواى ئهوهی تهلاقدراره - ئهه و حهقی دهفتهئ، بههؤی ئهوهوه کهههئناکات و مهدار ناکات لهگهئل میردهکهیدا، یاخود لهگهئل کهس و کاری میردهکهی و بیزاربان دهکات، میردهکهه بؤی ههیه بلئ: بچؤ دهرئ.

کهواته: (فَاحِشَةٌ مُّبِينَةٌ) لهه سن سیاقهدها کهههر لهه سن شوئنهشدها له قورئاندا هاتوه، ناگونجئ بهمانای زینا بئ.

ئنجاکردهوهکانی زینا و نیربازی و سوحاق، خوئیان له زاقی خوئیاندا دزئو خراب و قیزهونن و، قیزهونیی و خرابییان ئاشکرايه و، خوؤ ئاشکراکه ره، (مُّبِينَةٌ، مُّبِينَةٌ)یه و ههوجییان بهسيفهقی (مُّبِينَةٌ و مُّبِينَةٌ) نیه، بخرئته پالیان، بهلام ئهوه یاخیبوون و پهفتار خرابیه که پئویستی بهوه ههیه، دیارو خوؤ دیارخه ر (مُّبِينَةٌ، مُّبِينَةٌ) بئ، چونکه لهئهسلدا یاخیبوونی ژن له میردهکهی و، دهمهوههه بوونی و، بیزارکردنی بو میردهکهی، شتئکی ریزهیی (نسبیه)یه، بواری مشت و مری تیدایه، بویه دههئ خوؤ ئاشکراکهه ربئ (مُّبِينَةٌ)بئ یاخود ئاشکراو روون بئ (مُّبِينَةٌ)بئ، ئهه و پهفتار خرابیهه و ئهه و یاخیبوونه.

مهسه لهی ستهم:

چهند رینمایه کی گرنگ و بنه رته تی بو هاوسه رانی پیغه مبه ر ﷻ له باره ی هه لس و که وتیان له کومه لگادا و، له بواری قسه کردن و چوونه دهرو بهرسته شه کانیان و، فه رمان پیکرانیان به خویندنه وهی قورن ان:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ لَسْنَا كَاٰحِدٍ مِّنَ النِّسَاءِ اِنَّ اَنْفِيْنَٓ فَلَآ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَّرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿٣٣﴾ وَقَرْنَ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰٓئِ وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاَتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٤﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُبَلٰٓغُنَّ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِّنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿٣٥﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه، له شازده بڕگه دا:

- (١) - ﴿يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەه ی نافرە تانی پیغه مبه ر! ﷻ، که مه به ست پیتی هاوسه رانی به ریزیه تی.
- (٢) - ﴿لَسْنَا كَاٰحِدٍ مِّنَ النِّسَاءِ اِنَّ اَنْفِيْنَٓ﴾، ئەگه ر پارێزکار بن، وه که هه یچ کام له نافرە تان نین، واته: پێگه ی تێوه، ریزو حورمه تی تێوه، به رزتره له ه ی نافرە تانی ناسایی، بۆیه نه رکیشتان قورسته و، ئەگه ر گونا هو لادان بکه ن، سزاشتان قورسته و ئەگه ر چاکه ش بکه ن، پاداشتان زیاتره.
- (٣) - ﴿فَلَآ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾، که قسه ده که ن، قسه که تان با به نه رمیی و ملکه چانه نه بێ.

که ده فه رموی: ﴿فَلَآ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾، (الباء: فی بالقول، یجوز أن تكون للتعدية بمنزلة همزة التعدية أي: فلا تخضعن القول)، یانی: قسه به لای ملکه چیه دا مه که ن، قسه به که مه که ن که قسه که ملکه چانه و زه بوونانه بێ.

ته عبیری: قسه‌ی ملکه چانه مه‌کهن، ناماژدیه بو ناگادارکردنه‌ودیان له‌وه که زیاد بن له حاله‌تی ناسایی قسه‌ی نافرده‌تان، نافرده‌تان بو خوئی دهنگیان نهرم و ناسکه، به‌لام با به نه‌نقه‌ست ده‌نگی خوئیان نهرم و ناسک نه‌کهن، وا نه‌کهن که لایه‌نی به‌رانبه‌ر لییان، وه ته‌ماع بکه‌وئی.

که ده‌فهرموئی: ﴿لَسَنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنْ أَتَيْتَنَّهُ﴾، وا باشته له‌سه‌ر (إن اتقیتن) بوه‌ستی و وه‌ستان (وقف) له‌وئی بن، نه‌ک بگوتری: ﴿إِنْ أَتَيْتَنَّهُ فَلَا تَخْضَعَنَّ بِالْقَوْلِ﴾، نه‌گهر ویستان پاریز له‌خوا بکه‌ن، قسه‌ی نهرم و ناسک مه‌کهن، نه‌و مانایه باش نیه، به‌لکو مانای راستر نه‌وده‌یه که نیوه وه‌ک هیچ کام له‌نافرده‌تان نین، نه‌گهر پاریز بکه‌ن، دوایی ده‌فهرموئی: ﴿فَلَا تَخْضَعَنَّ بِالْقَوْلِ﴾، قسه‌ی نهرم و ناسک مه‌کهن.

٤- ﴿فَيَطْمَعُ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾، که سه‌ره‌نجام نه‌و که‌سه‌ی دلّی نه‌خوئیشی تیدایه، نه‌خوئیشی گومان و دوو دلّی، یان نه‌خوئیشی داوین بیسی و خرابه‌ی تیدایه، وه ته‌ماع بکه‌وئی، دیاره (فیطمع) په‌یوه‌سته به‌شیتکه‌وه، به‌لام له‌به‌ر ریزو حورمه‌تی هاوسه‌رانی پیغمبه‌ر ﷺ قرتیتراوه، یانی: ﴿فَيَطْمَعُ فَيَكُنُّ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾ لیتان وه ته‌ماع بکه‌وئی و، ته‌ماعتان تن بکات، نه‌و که‌سه‌ی دلّی نه‌خوئیشی تیدایه.

٥- ﴿وَقُلْنَا قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾، قسه‌یه‌کی په‌سند و چاک و زانراو بکه‌ن، (المعروف: مَا يَأْتِيهِ النَّاسُ بِحَسَبِ الْعُرْفِ الْعَامِ: شَكْلًا وَمَضْمُونًا) که ده‌فهرموئی: قسه‌ی په‌سند بکه‌ن، قسه‌ی به‌چاک زانراو، بکه‌ن، یانی: نه‌وه‌ی که به‌پتی باوی خه‌لک، هم له‌رووی نیوه‌پوکه‌وه و، هم له‌رووی شیوازی قسه‌که‌وه، چاک و ریزک بن.

٦- ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾، له‌ماله‌کانی خوئشاندا نیشته‌جی بن.

(قَرْنَ) خوئتراویشه‌ته‌وه: (قَرْنٌ)، هه‌ردووکیان به‌مانای نیشته‌جی بوون و، به‌رده‌وام بوونی، له‌ماله‌وه بوون، دین، یاخود (قَرْنٌ) ده‌شگونجی له‌(الوقار) وه‌هاتبئ و، ده‌شگونجی: (أَقْرَرْنَ عِيونًا فِي بُيُوتِكُنَّ)، دلتان خوئشبی له‌ماله‌کانی

خوتاندا و، ده شگونجی له سه قامگیر بوون (الإِسْتِقْرَار) دوه هاتبی، واته: نیشته جی بن له ماله کانی خوتاندا.

وشه‌ی (بیوت) یش، هه‌م لیرد هه‌م له شوینه کانی دیکه‌ش، هه‌م به (بیوت) به بۆر (ضَمَّة) ی (ب) و به (بیوت) به زَیْر (کسرة) ی (ب) خوتراوه‌ته‌وه، (بیوت) کۆی (بیته) ه، نه‌ویش نه‌و شوینه‌یه که مروّف شه‌و تیبیدا ده‌خه‌وی.

(۷) - ﴿وَلَا تَبْرَحْ تَبْرِجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولَىٰ﴾، وه‌ک خۆپیشاندانی نه‌فامیی یه‌که‌م خوتان پیشان مه‌ده‌ن، واته: جوانیی خوتان ده‌رمه‌خه‌ن، (التَّبْرِجُ: إِظْهَارُ الْمَرْأَةِ مَخَاسِنِ ذَاتِهَا وَثِيَابِهَا وَخَلْقَهَا مَزَآئِ الرُّجَالِ)، (تَبْرَجَ) بریتیه له‌وه که نافرته جوانییه‌کانی خۆی ده‌ربخات، جوانیی جه‌سته‌ی، یاخود جوانیی پو‌شاک، یان خشله‌که‌ی، به شیوه‌یه‌ک که پیاوان بیبینن.

که ده‌فه‌رموی: ﴿تَبْرِجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولَىٰ﴾، زانایان زۆریان قسه له‌و باره‌وه کردوه، هه‌ندیکیان گوتووایانه: مه‌به‌ست پی‌ی نه‌فامیی دوا‌ی (نوح) ه، هی دووه‌میشیان هی پیش نی‌سلامه، هه‌ندیکیش ده‌لین: (الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولَىٰ) سه‌رده‌می نه‌فامییه، که پیش نی‌سلام و دوا‌ی نووح و هه‌موو رۆژگارو چاخه‌کان ده‌گرته‌وه، منیش نه‌و رایه‌ی دووه‌میانم پتی په‌سندتره.

(۸) - ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾، هه‌روه‌ها نوێژ به‌ریا بکه‌ن.

(۹) - ﴿وَأَتِينَكَ الرِّزْقَ﴾، دیسان زه‌کات بده‌ن.

(۱۰) - ﴿وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، فه‌رمانه‌بری خواو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ بکه‌ن، واته: نه‌وه‌ی که له‌سه‌ری بوون، له‌سه‌ری به‌رده‌وام بن، نه‌گه‌رنا وه‌نه‌بی تازه نوێژ بکه‌ن و زه‌کات بده‌ن و، تازه گوێرایه‌لیی خواو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی بکه‌ن!

تنجا دوا‌یی حیکمه‌تی نه‌وه ده‌رده‌خات و ده‌فه‌رموی:

(۱۱) - ﴿إِنَّمَا بُرِيدَ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾، به دلنیایی خوا ده‌یه‌وی پی‌سیستان لی لابه‌ری، نه‌ی خاوه‌دانی ماله‌که (مائی پی‌غه‌مبه‌ره).

(الرَّجْسِ) واته: پیسیه که لاشه‌ی مرؤف قیزه‌ون ده کات، لیره‌دا خوازراوه ته‌وه بو گونا‌هو نا ته‌واویسه نایینیسه کان که رووحی مرؤف پیس ده‌کهن.

رانای نیرینه‌شی به کاره‌یتناوه، له‌بهر ته‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: خاوه‌نی ماله‌که‌یه‌و رانای نیرینه‌ بو‌ی به‌کاردی، نه‌وه‌ش (تغلیب)ه، چونکه هه‌ر کات کومه‌لئیک پیاوو نافرته‌ پئکه‌وه بوون، رانای نیرینه‌ به‌کاردی، وه‌ک زال‌کردنی نیرینان له‌سه‌ر مینان (تغلیب الذکور علی‌ الإنث)، نه‌مه‌ بنچینه‌یه‌کی گشتیی زمانی عه‌ره‌بیسه، یاخود: ته‌وه به‌س ریزو به‌ مه‌زنگرتنی پئکه‌وه مه‌قامی هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ره، وه‌ک له سووره‌تی (هود)دا، فریشته‌کان به‌ ساره خاتوون ده‌لئین: ﴿رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ (۷۳) که به‌ ته‌نکید دوتراوه‌که ساره خاتوونه، چونکه له‌ویدا خوا ده‌فرموئ: ﴿وَأَمْرُهُمْ قَائِمَةٌ فَضَحَكْتُ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ (۷۴) قَالَتْ يَتُوبَلَىٰ ۗ أَلَيْدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿۷۵﴾ قَالُوا أَنْتَجِيبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُمْ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿۷۶﴾ هود، نجا وشه‌ی: (عَلَيْكُمْ) له‌گه‌ل (أَنْتَجِيبِينَ) هه‌ر روویان له‌یه‌ک دوتراوه، که ساره خاتوونه، لیره‌ش: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ به‌هه‌مان شتوه مه‌به‌ست پئی هاوسه‌رانی به‌ ریزی پیغه‌مبه‌ر دایکانی بروادارانه خوا لئیان رازی بئ.

۱۳- ﴿وَيُطَهِّرُكُمُ تَطْهِيرًا﴾ هه‌روه‌ها (خوا ده‌یه‌وی) به‌ پاک‌کردنه‌وه‌یه‌کی ته‌واو پاکتان بکاته‌وه.

۱۴- ﴿وَأَذْكُرَنَّ مَا بُنِيَ فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ بَيْتِ اللَّهِ وَالْحَكَمَةِ﴾ یادیش بکه‌نه‌وه (یاخود بخوئنه‌وه)، ته‌وه‌ی له‌ ماله‌کانتان ده‌خوئرتنه‌وه، له‌ نایه‌ته‌کانی خوا له‌حیکمه‌ت.

۱۵- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَاتِبٌ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ به‌ راستیی خوا په‌نهانزانی شاره‌زایه.

له‌ راستییدا هه‌ر که‌ستیک ته‌ماشای نایه‌ته‌کان بکات، زۆر به‌ روونیی دیاره، که به‌ گشتیی روویان له‌ هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ره، ته‌نیا شتیک بو‌یسترئ وه‌ک گچه‌لئیک به‌

لَیْتِیْکَ یَسْتَنی نَهو نایه تانہ بکری، نهویه که ده فہرموی: ﴿ اِنَّمَا یُرِیدُ اللّٰهُ لِیُذْہِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَہْلِ الْاَبْتِیِّ وَیُطْہِرَکُمْ تَطْہِیْرًا ۝۱۱ ۙ نَهویش و تنہمان ہئیہ لہ قورٹاندا، لہ سوورہتی (ہود) دا: ﴿ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَکَّتُہٗ عَلَیْکُمْ اَہْلَ الْاَبْتِیِّ ۝۱۲ ۙ ھود، لیرہشدا راناوی تیرینہ بہ کارہاتوہ بو سارہ خاتوون، خیزانی (خلیل اللہ) نبیراھیم، نہ گہرنا ناگو نبی نہو راناوانہی پیشتی ھموویان پروویان لہ کوئی ھاوسہ رانی بہ پرتزی پیغہمبہر ﷺ بن و، نہوانہی دواییش ھموویان، بہ لآم لہو نیوہ راستہ دا، جگہ لہ ھاوسہ رانی پیغہمبہر ﷺ مہ بہ ست بن، نہوہ شتیکی زور بن جییہ!

چونکہ فہرماہشتی خوا وہک نالقہ کانی زنجیر یہ کدی دہہ ستتہوہ، (ھەر تیرہ لہ کہ نندالتیک نیہ)، پاشان کہ خوا دہ فہرموی: ﴿ اِنَّمَا یُرِیدُ اللّٰهُ لِیُذْہِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَہْلِ الْاَبْتِیِّ وَیُطْہِرَکُمْ تَطْہِیْرًا ۝۱۱ ۙ نہم ھوکار دوزی (تعلیل) د، بو نہو قسانہی پیشتی دہ ھیترتہوہ، کہ دہ فہرموی: نہی ھاوسہ رانی پیغہمبہر ﷺ! تیوہ وہک ھیج کام لہ نافرہ تان نین، نہ گہر پارتیز بکن، قسہی نہرم و ناسک مہ کھن، تاکو کہ سیکہ کہ دلئی نہ خوشییہ کی تیدایہ، تہماعتان تن بکات و، قسہی پھسندو باش بکن و، لہ مالہ کانی خوٹاندا نیشتہ جن بن و، وہک نہ قامیی یہ کہم، خوٹان پشاش مہ ددن، نوٹز بہرپا بکن و، زہکات بدن و فہرمانہ ریی خو لو پیغہمبہر کہی بکن ﷺ، ننجنا نہوہ ھمووی بوچی؟ ﴿ اِنَّمَا یُرِیدُ اللّٰهُ لِیُذْہِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَہْلِ الْاَبْتِیِّ وَیُطْہِرَکُمْ تَطْہِیْرًا ۝۱۱ ۙ چونکہ نہی خواوہ نانی مال! نہی نافرہ تہ کان! خوا دہیوئی پیسیتان لئ لاہری، واتہ: پیسی مہ عنہوی، ﴿ وَیُطْہِرَکُمْ تَطْہِیْرًا ۝۱۱ ۙ ھہروہا بہ پاکردنہوہ یہ کی چاک، پاکتان بکاتوہ، بہ ھوی پانہندی بہ شہر رعہ تہوہ، دواپی دیسان دہ فہرموی: ﴿ وَاذْکُرْکَ مَا یَسْتَلِیْ فِیْ یُورِیْکَ مِنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ وَاٰلِکُمْبِی ۝۱۲ ۙ ھہروہا نہوہی کہ لہ مالہ کاتاندا دہ خو ترتہوہ، لہ نایہ تہ کانی خواو لہ حکمت، بیخوئننہوہ، یادی بکن، فیری بن، ﴿ اِنَّ اللّٰهَ کَانَ لَطِیْفًا خَبِیْرًا ۝۱۳ ۙ بہ دلنیایی خوا پھنھانکاری شارہ زایہ.

بہ نسبت نہوہ شہوہ کہ لہ سوننہ تدا ھاتوہ، کہ پیشتہر چہند دہ قیکمان لہو باروہ ھینان، نہوہ نہوہ پری بریتیہ: لہ پھیوہ سترکرتی پیغہمبہر ﷺ بو

نهو چوار کهسه، واته: (عَلِيٍّ، فَاطِمَةَ، حَسَنَ، حُسَيْنَ) خوا لیتان رازیبت، به هاوسه ره کانیه وه، به لَام مه بهستی نایه ته کان، هاوسه رانی به ریزی پیغهمبه ره ﷺ، سیاقه که هم مووی له باره ی نهوانه ده یه، به سه ره اته که وهی هاتنه خواریش له باره ی نهوانه ده یه وه، پوآله تی نایه ته کانیش بهس نهوان ده گه یه نن، به لَام که له سوننه تدا هاتوه پیغهمبه ر ﷺ (عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ حَسَنَ وَ حُسَيْنَ) خوا لیتان رازیبت عه بابیه ک، پوآسا کیتی به سه ردا داون و دو عای بو کردوون: نهی خوایه! نهوانه خیزانی منن پاکیان بکه وه، واته: نهوانه ش له میانی خیزان و هاوسه رانی مندان، له نیو مال که هی مندان، نهوانه ش پاکیکه وه، وه ک چوَن هاوسه ره کانم به هو ی پابه ندیی به شریعه ته وه، به هو ی نیمان و تاعه ت و عیباده ت و رُوژوو زه کات و قورنآن و شوینکه وتنی قورنآن و سوننه ته وه، پاکیان ده که یه وه، نهو چوارانه ش له ریزی نهوانه دا پاکیکه وه، هه روه ک چوَن خوا ی په روه دگار چه رهم می مه ککه ی داناوه، به لَام پیغهمبه ر ﷺ فه رموو یه تی: نهوه منیش مه دینم چه رام کرد، یانی: وه ک چوَن خوا ی په روه دگار، یان نیبراهیم مه ککه ی چه رام کردوه و کردوو یه تی به چه رهم، منیش نهوه مه دینم کرد به چه رهم، واته: مه دینه شی به مه ککه وه په یوه ست کرد.

نجا به دنیایی نهوه ی شیعه ده یلین: (به تابه ت شیعه ی دوازده تیمامی) که هه لده ست به زه وتکردنی چه مکی (أهل البيت)، بو نهو چوار کهسه و، دور خستنه وه ی له هاوسه رانی به ریزی پیغهمبه ر ﷺ، نهوه دژی قورنانه، نهو ده قه ش که پتی ده گوتری: فه رموو ده ی پوآسا (حَدِيثُ الْكِسَاءِ) له گه ل نایه ته کاند ا دژ نیه، به لکو پیغهمبه ر ﷺ ویستوو یه تی تیمان بگه یه نن که نایه ته موباره که کان به شیوه یه کی راسته وخو هاوسه ره دکانی ده گرنه وه و، به شیوه یه کی ناراسته وخو نهو خزمه نیزیکانه شی ده گرنه وه، نجا گریمان نهو ده قه ی سوننه ت له گه ل نایه ته که دا دژ بوه ستی، یه کسه ر ده بی به دیواری دابدیدین، چونکه مه حاله پیغهمبه ر ﷺ شتیک بفرمو ی، که له گه ل فرمایشتی خوادا دژ بوه ستی.

مهسه لهی چواره م:

بهراوردکردنی پیاوان و نافرده تان له ده (۱۰) خهسلهقی گه وره و گرنگیاندا:
ملکه چیی، نیمان، بو خوا زه بوونیسی، راستیی، ترس و بیم به رانه به خوا،
خترکردن، خوراگریسی، رۆزووگرنن، داوینپاکیسی، زور یادی خوا کردن:

خوا ده فهرموئ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينِ
وَالْقَنِينِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّانِعِينَ وَالصَّانِعَاتِ وَالْحَافِظِينَ وَالْحَافِظَاتِ فُرُوجَهُمْ
وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا﴾

شیکردنه وی ئه م، ئایه ته، له یازده برگه دا:

- (۱) - ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، به دنیا بی بو خوا ملکه چان له پیاوان و، بو خوا
ملکه چان له نافرده تان، واته: پیاوانی بو خوا ملکه چ و، نافرده تانی بو خوا ملکه چ.
(۲) - ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، پیاوانی پروادار و، نافرده تانی پروادار.
(۳) - ﴿وَالْقَنِينِ وَالْقَنِينِ﴾، پیاوانی گو ترایه ل و فه رمان به ر و، نافرده تانی گو ترایه ل و
فه رمان به ر (بو خوا).

(۴) - ﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ﴾، پیاوانی راست، (نهك هه ر راستگو، به لكو دلیان راسته
و زمانیان راسته و کرده و دیان راسته و په نهانیان راسته و ناشکرایان راسته، له گه ل خوا و
خویان و خه لکدا راستن) و نافرده تانی راست.

(۵) - ﴿وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ﴾، پیاوانی خوراگر و پشوو دریز و، نافرده تانی خوراگر و
پشوو دریز، له سوورهقی (البقرة) دا، ده فهرموئ: ﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ

أَبَاسٍ ﴿١٧﴾ البقرة، واتە: خۇراگران لە قاتى نەدارىيدا و، لە قاتى نەخۆشىي و ناخۆشىيدا و، لە قاتى جەنگ و رووبەروو بوونەودا.

(٦) ﴿وَالْخٰشِعِينَ وَالْخٰشِعَتِ﴾، پياوانى بە ترس و بيمەوه بۆ خوا ملکه چ، و، ئافره تانى بە ترس و بيمەوه بۆ خوا ملکه چ.

(٧) ﴿وَالْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ﴾، پياوانى خىركه رو مالى خو به خشه ر، و، ئافره تانى خىركه رو مالى خو به خشه ر.

(٨) ﴿وَالصّٰمِيْنَ وَالصّٰمِيَتِ﴾، پياوانى پۆژووگرو، ئافره تانى پۆژووگرو.

(٩) ﴿وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظَاتِ﴾، پياوانى داوتنى خو پارىزو، ئافره تانى داوتنى خو پارىز (له حەرام).

(١٠) ﴿وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَالذّٰكِرَاتِ﴾، پياوانى زۆر خوا يادكەر، و، ئافره تانى زۆر خوا يادكەر.

(مُجَاهِدٌ) لهُو بَارِهَوهُ دَهَلَى: اِقَالَ مُجَاهِدٌ: لَا يَكُوْنُ ذَاكِرًا لِلّٰه حَتَّى يَذْكُرَهُ قَاهِمًا وَجَالِسًا وَمُضْطَجِعًا^(١)، واتە: مروفي ناچيته ريزى ئەوانەوه كە يادى خوا دەكەن، تاكو يادى خوا نەكات بە پيوە و، بە دانىشتەودو بە راكشانهوهو بە پالکەوتنەوه.

ننجا ئەوانەى خواوەنى ئەو دە سيفه تەن، لە پياوان و ئافره تان:

(١١) ﴿اَعَدَّ اللّٰهُ لِمَنْ مَّغْفِرَةً وَّاجْرًا عَظِيْمًا﴾، خوا لىبوردنىكى تايهت و پاداشتيكى مەزنى بۆ داناون.

پيشتر لە هوى هاتنه خواروهى ئايه تەكاندا چەند دەقتىكمان هيتان، تىستاس ئەمە دىنين: اِعْنِ اَمْ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! اَيُذَكِّرُ الرِّجَالَ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَلَا تُذَكِّرُ؟ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ: ﴿اِنَّ السّٰلِمِيْنَ وَالسّٰلِمَاتِ ...﴾^(٢).

(١) الجامع لأحكام القرآن: ج ١٤، ص ١٥٠.

(٢) جامع البيان برقم: ٢٨٥٢٤.

واته: نوممو سه له مه (خوا لتي رازيبتي) هاوسهري به رتزي پيغهمبر ﷺ ده لتي: گوتم: نهی پيغهمبري خوا! نایا پياوان له هه موو شتيكدا باس ده كرتن و، تيمه باس ناكرتين، (واته: حيكمه ق چيهه؟) خوا ﷺ نه م نايه ته ي نارده خوار: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...﴾

كه له هه ده (۱۰) بواره سه ره كيي دينداري و مسولمانيتييدا: نيسلام و نيسلام و ملكه چيبي و ترس و بيم له خوا و به خشين و خوراگري و رۇژوو گرتن و داوتني خو پاراستن و، يادي خوا كردن، نهو ده (۱۰) نه ركه هه موو لايه ن و په هه نده كاني دين و زين ده گرنه وه، خوا به راوردی كرده له تيوان نافرده تان و پياواندا، نه وانه ي كه له پياوان و نافرده تان، خوا لتيوردنيك و پاداشتيكي مه زني بو داناون.

هه روه ها هه ره له و باره وه نه م ده قه ش هه به: (عَنْ أُمِّ عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَتْ: مَا أَرَى كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا لِلرِّجَالِ، مَا أَرَى النِّسَاءَ يُدْكَرْنَ بِشَيْءٍ، فَتَرَأَتْ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...﴾ (أخرجه الترمذي: ۳۲۱۱، وَصَحَّحَهُ الْألباني في صحيح سنن الترمذي).

واته: نوممو عوماره ي نه نصاري (خوا لتي رازيبتي) هاته لاي پيغهمبري خوا ﷺ گوت: بوچي ده بينم هه موو شتيك بهس بو پياوان باس ده كرت، نافرده تان باس ناكرتين؟ نجا نهو نايه ته موباره كه هاته خوار: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...﴾

دياره نافرده تان نهو كاته ش نهو هه سته يان هه ره هه بووه، كه وهك پياوان حيساب ناكرتين، ياخود به پيگه به كي كه متر داده نرين، دوايي خواي به رز نهو وههمه ي بو ره واندوونه وه و، نهو راستيه ي بو روونكردنه وه، كه نه خير نيرايه تي و ميبايه تي نايته هوي به رزي و نزمي مروقه كان، به لكو نهو سيفه تانه يانن، نهو كرده وانه يانن كه خويان نه نجاميان ده ددن، ده بنه هوي به رز بوونيان، ياخود نزم بوونيان، به لام په گه زيان به ده ست خويان نيه، تاكو خوا ﷺ بيكاته هوكاري به رزيان، يان نزميان، نه پياو به هوي نير بوونيه وه، چاك ده بي،

نه نافرته به هوی مینه بوونیه وه، خراپ ده بی، هه رو ده ها به پیچه وانه شه وه، به لکو نه وهی که مروّف چاک ده کات تیر بی، یان م، کرده وهی باشیه تی، نه وهی که خراپیشی ده کات، کرده وهی خراپیه تی.

که واته: نهو نایه ته موباره که یه کسانیی پیاوان و نافرته تان، له نه رکه شه ریعه که یاندا به گشتیی ده خاته روو:

۱- (اسلام): ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، که پینج پایه کافی نیسلام دروشمه سه ره کییه کافی مسولمانه تبین، وه که پیغهمبه ﴿ص﴾ ده فهرموی: ﴿بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ﴾ (أخرجه البخاري: ۸، ومسلم: ۱۶، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واته: نیسلامه تیی له سه ره پینج پایان بنیات نراوه: شایه دیی دان به وه که جکه له خوا هیچ په رستراو نین و، موحه ممه د ره وانه کراوی خوایه و، نو یژ به رپاگردن و، زه کات دان و، حه جگردنی مالی خوا و، روژوو گرتتی مانگی رهمه زان، تنجا که ده فهرموی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، یانی: نیسلامه تیی به هه ره پینج پایه که به وه.

۲- (ایمان): ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، نیمان به هه ره شه ش پایه که ی که له فورنات و سونه تدا هانوو، (الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ) (أخرجه البخاري: ۸، ومسلم: ۱۶)، نیمان نه وه به نیمان بیئی: به خواو به فریشته کان و به کتیبه کافی و، به پیغهمبه رانی و، به روژی دوایی و، به قه دهر، که واته: ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، واته: نیمان به هه ره شه ش پایه کانیه وه، که پیاوو نافرته تیدا یه کسانن.

۳- (قنوت): ﴿وَالْقَائِمِينَ وَالْقَائِمَاتِ﴾، واته: گو تیرایه لان له پیاوان بو خوا و، گو تیرایه لان بو خوا له نافرته تان، نه میش سه رجه م بواره کان ده گرتیه وه.

۴- (صدق): ﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ﴾، راستیی دل و زمان و کرده وه، نه میش پیاوو نافرته تیدا یه کسانن.

۵- (خشوع): ﴿ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ ﴾، واته: نهوانه‌ی به ترس و بیمه‌وه بو خوا ملکه‌چن، زه‌بوونیی ده‌رده‌برن، پیاوان و نافرده‌تان تئیدا یه‌کسانن.

۶- (تصدق): ﴿ وَالْمُتَّصِدِّقِينَ وَالْمُتَّصِدِّقَاتِ ﴾، نهوانه‌ی مال و سامانی خو‌یان ده‌به‌خشن له پیاوان و نافرده‌تان.

۷- (صبر): ﴿ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ ﴾، خو‌راگران له پیاوان و نافرده‌تان، خو‌راگران له هه‌ژاری و نه‌داریدا، له نه‌خو‌شیی و ناخو‌شیدا، له جه‌نگ و رووبه‌روو بوونه‌وه‌دا، پیاوان و نافرده‌تان تئیدا یه‌کسانن.

۸- (صیام): ﴿ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ ﴾، رو‌ژووگرتن، پیاوان و نافرده‌تان تئیدا یه‌کسانن.

۹- (حفظ الفرج): ﴿ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ ﴾، پیاوانی داویتی خو پاریز، هه‌روه‌ها نافرده‌تانی داویتی خو پاریز.

۱۰- (ذکر الله تعالی کثیراً): ﴿ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ ﴾، پیاوانی زور خوا له یادو، نافرده‌تانی زور خوا له یادیش یه‌کسانن.

هه‌موو نهوانه‌ی که به‌و شیوه‌یه‌ن و، خاودنی نه‌و ده (۱۰) سیفه‌ته‌ن، له پیاوان و له نافرده‌تان، له نیر و منی: ﴿ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾، خوا لیئوردنیک‌کی تاییه‌ت و پاداشتیکی مه‌زی بو ناماده‌کردوون.

له کو‌تایی دا نه‌م فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دئینن، ده‌فه‌رموی:

﴿ إِذَا اسْتَيْقَظَ الرَّجُلُ مِنَ النَّوْمِ، وَاتَّقَطَ امْرَأَتُهُ، فَصَلِّا رَكَعَتَيْنِ، كُنْتَا مِنَ الذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ ﴾ (أخرجہ أبو داود: ۱۴۵۱، والنسائي في الكبرى: ۱۳۱۰، وابن ماجه: ۱۳۳۵، وأبو يعلى: ۱۱۱۲، وابن حبان: ۲۵۶۹، والحاكم: ۱۱۸۹، وقال: صحيح على شرط الشيخين، ووافقه الذهبي، عن أبي سعيد الخدري، وأبي هريرة).

واته: هه‌ر که پیاو ژنه‌که‌ی خو‌ی له شه‌ویدا بیدار‌کرده‌وه و، پینکه‌وه دوو رکتیان کردن، ئه‌و شه‌وه له: ﴿وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَبِيرًا وَالذَّكِرَاتِ﴾، له ریزی ئه‌وانه‌دا ده‌نووسرین، ئه‌و پیاوو ئافره‌تانه‌ی زۆر یادی خوا ده‌که‌ن.

ئه‌م ئایه‌ته‌ موباره‌که‌ به‌ راستیی به‌هێزترین به‌لگه‌یه، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ که‌ له‌ ته‌رازووی خوادا، له‌ پێوه‌ری خوادا، ره‌گه‌ز ناخوێرتیه‌وه، ره‌نگ و زمان و پینگه‌ی کۆمه‌لایه‌تی ناخوێرتیه‌وه، ره‌چه‌له‌ک ناخوێرتیه‌وه، به‌لکو خودی مروّقه‌که‌، ئیمان و عه‌قیده‌که‌ی، کرده‌وه‌که‌ی، په‌وشت و ئاکاره‌که‌ی، ئه‌وانه‌ سه‌نگی مه‌حه‌ک و پێوه‌ری هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و مروّقه‌ن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دهرسي چوارهم** ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

به‌رِزان!

نهم دهرسه‌مان له پینج نایه‌تان پینکها‌توه، نایه‌ته‌کانی: (۳۶ - ۴۰)، که تییاندا باسی به‌سه‌رهاتی زهید و زهینه‌ب و لیک جیا بوونه‌وه‌یان و، ماره‌کردنی خوی کارزان زهینه‌ب له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، کراوه.

هه‌روه‌ها باسی نه‌وه کراوه که که گه‌یه‌نه‌رانی په‌یامه‌کانی خوا، جگه له خوا شه‌رم له هیچ که‌س ناکه‌ن و، له هه‌موو دنیا بن باکن، موحه‌ممه‌دیش ﷺ کۆتایی پیغه‌مبه‌رانی خوی‌ه و، به‌هاتنی موحه‌ممه‌د ﷺ دهرگای وه‌حیی و پیغه‌مبه‌رایه‌تی گاله دراوه‌و، داخراوه‌و، کۆتایی بیها‌توه.

﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمْؤِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَ يَكُنِيَ لِأَنَّ يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ، سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يَلْفُفُونَ رِسَالَتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ، وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ ۞

مانای ده قواو ده قی نابه تھکان

ههروهها هیج پیاوئیکی بروادارو نافرہ تیکی بروادار، هه کات خواو پیغهمبهره کهی بریاری کارئیکاندا، بۆیان نیه بۆ کاره کهیان (ماقی) سهرپشک بوونیان ههبت و، هه که سئیکش سه ریچی له خواو پیغهمبهره کهی بکات، بیکومان به گومراییه کی ناشکرا گومرا بووه ﴿٣٦﴾ (تهی موحه ممه د!) یادیش بکه وه که بهو که سهت ده گوت که خواش چاکه ی له گه لدا کرد بوو و، تۆش چاکهت له گه لدا کرد بوو: هاوسه ره کهت بگره (بهیله وه وازی لئ مه هینه) و پاریز له خوا بکه، نه وهش که خوا دهرخه ریعتی (که بریتیه له ماره کردنی زهینه ب له تۆ پاش جیا بوونه وهی له زهید) ده تشارده وهو (له قسه و قالی) خه لکی ده ترسای و، خواش شایسته تر بوو که لئی بترسی! ئنجا هه کات زهید پئویستی پئی نه ما (به زهینه ب)، نه وه له تۆمان ماره کرد، (حیکمه قی ئه و یاسایهش ئه و دیه) که برواداران سه بارهت به هاوسه رگریی کردن له گه ل هاوسه ران (ی ته لاقدر او) ی پیاوانی به کوپ گیراواندا، سه غله تیان له سه ر نه بتی، هه کات (لتیان جیا بوونه وهو) پئویستیان پئیان نه ماو، فه رمانی خواش جیبه جیکراوه (له لایه ن برواداران پاسته قینه وه) ﴿٣٧﴾ پیغهمبهر له وه دا که خوا بۆی بریارداوه، هیج سه غله تیی له سه ر نیه (ته مه) یاسای خوا به له و (کومله ل) انه دا که پیشتر رابردوون و، فه رمانی خواش، نه خسه یه کی دانراوه (پئویسته وه ک خوئی ئه نجام بدری، له لایه ن برواداران وه) ﴿٣٨﴾ (پیغهمبهران) ئه وانیه ی په یامه کانی خوا ده گه یه نن و، به مه زنگرتنه وه سامی لئده کهن و، جگه له وی سام له هیچکس ناکهن و، خواش به سه لئپرسه ره وه بیت ﴿٣٩﴾ موحه ممه د بای هیج کام له پیاوانتان نیه، به لکو په وانه کراوی خواو کو تایی پیغهمبهرانه و، خواش (هه میسه) به هه موو شتیک زانا بووه ﴿٤٠﴾.

نشیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(الْخَيْرَةُ): (مَصْدَرٌ تَخَيْرٌ كَالطَّيْرَةِ، إِسْمٌ مَّصْدَرٌ تَطِيرٌ، قِيلَ لَمْ يُسْمَعْ فِي هَذَا الْوَزْنِ غَيْرُهُمَا)، وشه‌ی (خَيْرَة) ناوی چاوگه له (تَخَيْر) هوه هاتوه، وهك (طَيْرَة) ناوی چاوگه له (تَطِير) هوه هاتوه، (طَيْرَة) واته: فالگرتنه‌وه، یان ره‌شبینی و گه‌شبینی، گوتراوه: که له‌سه‌ر نه‌م کیشه، ته‌نها نه‌و دووه هاتوونه: (خَيْرَة) سه‌ریشک بوون و، (طَيْرَة) گه‌شبینی و ره‌شبینی.

(قَضَى): (أَيُّ أْتَمُّ، وَاسْتَوْقَى)، واته: پیوستی پی نه‌ما، کاری پی نه‌ما.

(وَوَطَّرَ): (الْوَطْرُ: الْحَاجَةُ الْمُهْمَةُ وَالنُّهْمَةُ)، (قَضَاءُ الْوَطْرِ: بُلُوغُ مُنْتَهَى مَا فِي النَّفْسِ مِنْ شَيْءٍ)، (وَقِيلَ: الْوَطْرُ: الشُّهُوَةُ وَالْمَعْبَةُ)، (وَقِيلَ: الْأَرْبُ وَالْحَاجَةُ)، (وَوَطَّرَ) واته: پیوستیه‌کی گرنگ، ناره‌زوویه‌ک له شتیکدا، (قَضَاءُ الْوَطْرِ) واته: گه‌یشتن به نه‌ویه‌ری نامانج، که له شتیکدا نینسان ره‌چاوی کرد بئ، گوتراوه: (وَوَطَّرَ) به مانای ناره‌زوو دئی، به مانای خو‌شه‌ویستی دئی، گوتراویشه: به مانای پیوستی دئی.

(حَرَجَ): (أَيُّ ضَيْقٍ وَإِثْمٍ)، واته: (حَرَجَ) به مانای سه‌غله‌تی و به مانای گونا‌هیش دئی.

(حَسِيبًا): (مَعَايِبًا أَوْ حَافِظًا)، (حَسِيبٌ) هه‌م به مانای ژمیره‌ر دئی، هه‌م به مانای پاریزه‌ر دئی.

(وَحَاتَرَ): (إِسْمٌ فَاعِلٍ مِنْ خَتَمَ)، (خَاتَمٌ) ناوی بکه‌ر له (خَتَمَ) هوه هاتوه (خَتَمَ) یانی: ته‌واوی کرد، که‌واته: (خَاتَمٌ) ته‌واوکار، به (خَاتِمٌ) یش خو‌پتراوه‌ته‌وه، (خَاتِمٌ)، واته: کو‌تایی پی‌هینه‌ر، (خَاتَمٌ) واته: کو‌تایی.

هوئی هاتنه خواردهوی نایه تهکان

۱- هوئی هاتنه خواردهوی نهو نایه تهی که خوا ده فہرموی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ ﴿۳۱﴾

لهو بارهوه نهم گنپراوهیہ ههیه:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَيْثَبٍ: «إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُرُوِّجَكَ زَيْدَ بِنِ حَارِثَةَ، فَإِنِّي قَدْ رَضَيْتُهُ لَكَ»، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَكَيْفَى لَا أَرْضَاهُ لِنَفْسِي، وَأَنَا أَيْمٌ قَوْمِي، وَبِنْتُ عَمَّتِكَ، فَلَمْ أَكُنْ لِأَفْعَلِ، فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ﴾، يَغْنِي زَيْدًا، ﴿وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، يَغْنِي رَيْثَبٍ، ﴿إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، أَمْرًا يَغْنِي السُّكَّاحَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ: ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، يَقُولُ: لَيْسَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ، خِلَافَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ: ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ قَالَتْ: قَدْ أَطَعْتُكَ فَاصْنَعْ مَا شِئْتُ، فَزَوَّجَهَا زَيْدًا وَدَخَلَ عَلَيْهَا^(۱).

نهمه به چه ند سه نه دیک هاتوه که دیاره له بیتهزیی خالی نی، به لام به هه موویان تیشکمان بو ده خه نه سه ر هوکارو چونه تیی دابه زینی نهو نایه تانه.

واته: عه بدوللای کوری عه عباس (خوا لیان رازیبن)، ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ به زهینه بی فہرموو: (که کچه پووری خووی بوو)^(۲)، فہرمووی: دهمه وی له زهیدت ماره بیرم و، من نهوم به هاوسه ر بو تو په سند کردوه، نهویش گوئی: نهی پیغه مبه ری خوا! ﷺ به لام من بو خوومی به په سند نازانم، من تافره تی دیارو

(۱) ذکرة السيوطي في «الدر المنثور» ج ٦، ص ١١٠، وَتَسَبُّهُ لِأَبْنِ مَرْدَوَيْهِ، الإِسْتِيعَاب، ج ٣، ص ١١٧، والطبري: (٢٨٥٣٨، ٢٨٥٣٩، ٢٨٥٤٠، ٢٨٥٤١) باسائيد لا تخلو من ضعف.

(۲) واته: کچی خوشکی بابی بوو، زهینه ب کچی نومه یمه به، نومه یمه ش کچی عه بدولتموته لیمه، عه بدولتموته لیبش بابی نومه یمه و، بابی عه بدوللای بابی پیغه مبه ر ﷺ بووه.

بنی‌هاوسه‌ری خه‌لکه‌که‌ی خوّم و، کچی پوور (خوشکی بای) توّم، من به‌وه‌ی بازی نیم، نیدی نهم نایه‌ته‌هاته‌ خوارّی، که ده‌فهرموّی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ﴾، هیچ پیانوکی بروادار بوّی نیه - که مه‌به‌ست پتی زه‌یده - لیره‌دا وایگوتوه، به‌لام له راستیدا مه‌به‌ست پتی عه‌بدولّای برای زه‌ینه‌ب بووه، چونکه عه‌بدولّای بازی نه‌بوو، نه‌گه‌رنا زه‌ید بازی بوو، نیدی به‌هه‌ر حال لیره‌وا هاتوه، به‌لام نه‌سل نه‌ویه که زه‌ینه‌ب و عه‌بدولّای برای بازی نه‌بوون و لیره‌دا وشه‌ی (زیداً) به‌هه‌له‌هاتوه، ﴿وَلَا مُؤْمِنٍ﴾، هیچ نافره‌تییکی بروادار، که زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشه (خوا لیتی بازیستی)، بوّیان نیه ﴿إِنَّا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، هه‌ر کاتنی خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بریار تکیاندا، لیره‌دا مه‌به‌ست ماره‌کردنه له‌و شوتنه‌دا، ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمْ لِحْيَةٌ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، که مافی سه‌رپشک بوونیان هه‌بن له‌بارهی کاری خوّیانوه، واته: مافی سه‌رپشک بوونیان نیه، له‌کاری خوّیاندا پیغه‌وانه‌ی نه‌وه‌ی خوا فه‌رمانی پیکردوه، ﴿وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾، هه‌ر که سه‌تیکش سه‌رپیچی خولو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بکات، به‌شی‌ویه‌کی ناشکرا گومرا بووه، نجا که نه‌وه‌هاته‌ خوار، زه‌ینه‌ب گوتی: ﴿قَدْ أَطَعْتُكَ قَاضِعٌ مَّا شِئْتَ﴾، نه‌وه گوتی‌په‌لم بوّت، نه‌وه‌ی که چه‌زت لیه‌وا بکه، نیدی نه‌ویش له‌زه‌یدی ماره‌کرد و، زه‌ید گواسته‌وه.

هه‌لبه‌ته‌ عه‌بدولّای برایشی که زانی خوا بریاری داوه، نه‌ویش پازیبوو.

۲- هوی هاتنه‌ خواره‌وه‌ی نه‌و نایه‌ته‌ی که خوا تیدا ده‌فهرموّی: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَخُفِيَ فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَخَشِيَ النَّاسُ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿۷۷﴾﴾.

له‌و باره‌وه، چه‌ند گپ‌دراوده‌که هاتوون، نیمه‌ سیان دینین:

أ- ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ: نَزَلَتْ فِي شَأْنِ زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشِ بْنِ وَزَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا﴾ (أخرجه البخاري: ۴۷۸۷).

واته: نه نهسی کوړی مالیک ﷺ ده لئ: ثم ثابتہ له بارہی زہینہ بی کچی
جه حش و زهیدی کوړی حاریسه وه، خوا لیان پازیبی، هاته خوار.

(ب) - (عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ يَشْكُو زَيْنَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اتَّقِ اللَّهَ وَأَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ، قَالَ أَنَسٌ: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَمَّا شَيْئًا لَكُنْتُمْ هَذِهِ الْآيَةَ، فَكَانَتْ تَفَخَّرَ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ: زَوْجُكُمْ أَهَالِيكُمْ، وَزَوْجِنِي اللَّهُ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ) (أخرجه البخاري: ٦٩٨٤).

واته: نه نهس ﷺ ده لئ: زهیدی کوړی حاریسه هات سکاالی هه بوو له
هاوسه ره که ی زهینہ ب، پیغه مبه ریش ﷺ هر ده یفه رموو: پاریز له خوا بکه و
هاوسه ره که ت بهیله وه، (دهستی لئ به رمه ده)، نه نهس ده لئ: نه گهر پیغه مبه ری
خوا ﷺ هچی شار د بابه وه، ثم ثابتہ ی ده شارده وه، دوا بی (زهینہ بی کچی
جه حش) شانازی به سر هاوسه رانی دیکه ی پیغه مبه ردا ده کرد ﷺ ده یگوت: تیوه
که س و کارتان ماری پریون، به لام خوی بهرز له سهرووی جهوت ناسمانانه وه،
منی ماره بریوه! (له پیغه مبه ر ﷺ).

(ج) - (عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَتَحْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، فِي شَأْنِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَعْفَرٍ، جَاءَ زَيْدُ يَشْكُو، فَهَمَّ بِطَلْقِهَا ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ (أخرجه أحمد: ١٢٥٢٣،
والبخاري: ٦٩٨٤، والترمذي: ٣٢١٢، وقال: صحيح، وابن حبان: ٧٠٤٥، والحاكم: ٣٥٦٢).

واته: نه نهس ﷺ ده لئ: که خوا ده فه رموی: ﴿وَتَحْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، له بارہی زهینہ بی کچی جه حشه وه هاته
خوار، که زهیدی هاوسه ری هات بو لای پیغه مبه ر ﷺ سکاالی کردو ویستی
ته لاقی بدات، پیغه مبه ریش فه رموی ﷺ: ژنه که ت له لای خوت بهیله وه، پاریز
له خوا بکه.

پیشتریش گوئمان:

زه‌ینه‌ب دایکی ناوی ئومه‌یمه بووه، کچی عه‌بدولموتته‌لیب، که ده‌کاته خوشکی بابی پیغهمبه‌ری خوا عبدالله واته: پوووری.

ئنجا بابی زه‌ینه‌ب، ناوی (جه‌حش) بووه له هۆزی (به‌نی ئه‌سه‌د) و ئه‌ویش له (به‌نی خوزه‌یمه) و، بابی هاوپه‌یمان بووه له‌گه‌ل (بنو عبدالشمس) دا، له مه‌ککه.

مانای گشتیی نایه‌ته‌کان

خوا عبدالله لهم نایه‌تانه‌دا باسی رووداوئیکمان بۆ ده‌کات، که رووداوئیکی گرنگ و هه‌ستیار بووه له ژبانی پیغهمبه‌ردا عبدالله، ئه‌ویش بریتی بووه له‌وه، که دواي ئه‌وه‌ی پیغهمبه‌ری خوا عبدالله زه‌ینه‌ب - که کچه پوووری خۆبه‌تی، کچی خوشکی بابیه‌تی - ده‌بخوازی بۆ زه‌یدی کوری حاریسه، که کاتی خۆی کۆیله بووه‌و، پیغهمبه‌ر عبدالله کردووویه‌تی به کوری خۆی، له سه‌رده‌می پیش پیغهمبه‌راهه‌تییدا، هه‌رچه‌نده زه‌ینه‌ب و عه‌بدوللای برای، نارازیی ده‌بن، به‌لام دواي ئه‌وه‌ی زه‌یدو زه‌ینه‌ب ماوه‌یه‌ک پیکه‌وه ده‌بن، پیکه‌وه ناگونجین و، زه‌ید چه‌ند جارێک سکالای خۆی له چنگ زه‌ینه‌ب ده‌باته لای پیغهمبه‌ر عبدالله، ئه‌ویش پیتی ده‌فه‌رموی: هاوسه‌ره‌که‌ت بگه‌رهو بیه‌تله‌وه، له حالیکه‌شدا که خوا عبدالله به شێوه‌یه‌ک له شێوه‌کان، پیغهمبه‌ری عبدالله حالیکه‌کردوه که دواي ئه‌وه‌ی زه‌ید له زه‌ینه‌ب جیا ده‌بیتته‌وه، خوا ده‌یکاته هاوسه‌ری پیغهمبه‌ر عبدالله، له‌و باره‌وه ئهم نایه‌تانه‌ها‌توونه‌خوار، که مشت و مری زۆریان به دواي خۆیاندا هیناوه.

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، هه‌چ یاوئیکی بروادار و، هه‌چ ئافه‌رده‌تیکی بروادار بۆیان نیه، ﴿إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وِرْسُولَهُ﴾، هه‌ر کاتێ خواو پیغهمبه‌ره‌که‌ی عبدالله بریارێکیان ده‌رکرد، ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، که

به نسبت خویشاوندی که کاری خوباندا مافی سهریشك بوونیان هه‌بی، که نایا نهو فه‌رمان و بریاره‌ی خوا، جیبه‌جی بکه‌ن یان نا؟! ﴿ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﴾، هه‌ر که‌سیکیش سه‌رپتیجی له خواو پیغه‌مبه‌ر ده‌کی ﴿ بکات، ﴿ فَقَدْ ضَلَّ صَلَاتًا مُّبِينًا ﴾، نه‌وه به گومرا بوونتیکی ناشکرا، گومرا بووه.

نجبا هه‌رچه‌نده وشه‌ی (زَیْد) یان له جیاتی (عبدالله) به‌کاره‌یتراوه له هه‌ندی ریوايه‌تاندا، به‌لام وشه‌ی: ﴿ لِمُؤْمِنٍ ﴾، مه‌به‌ست پی‌سی عه‌بدو‌ل‌لای برای زه‌ینه‌به‌و وشه‌ی: ﴿ مُؤْمِنًا ﴾، مه‌به‌ست پی‌سی زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشه، که پیغه‌مبه‌ر وه‌ک کچه‌پورنکی خو‌ی که تیتیرادیوه، فه‌رموو‌یه‌تی: تو ماره ده‌که‌م له زه‌یدی کو‌ری حاریسه، نه‌ویش ره‌چه‌له‌ک و نه‌سه‌بی خو‌ی پی‌ به‌رزتر بوو له هی وی و پازیی نه‌بوو، هه‌تا خوا له‌سه‌ری کرده شتیکی نیجباریی و ناچاریی، هه‌له‌به‌ته بو زه‌ینه‌ب نه‌وه شتیکی ناخوش بووه و، هه‌روه‌ها بو عه‌بدو‌ل‌لاش، به‌لام خوا حیکمه‌تیکی گه‌وره‌تری له‌و پیناخوش بوونه‌ی نه‌وان له کاره‌که‌دا بینیه‌و، نه‌ویش بریتی بووه له هه‌له‌وه‌شاننده‌وه‌ی نه‌و نه‌رتیه‌ی سه‌رده‌می نه‌فامیی که کاتیک پیاو‌تیک که‌سیکی کرده به کو‌ری خو‌ی، دوایی له هه‌موو شتیکی وه‌ک کو‌ری خو‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا کرده، بو وینه: بو‌ی نه‌بووه هاوسه‌رنک که هی نه‌و کوره بووه، دوای نه‌و ماره‌ی بکات، وه‌ک چو‌ن مرو‌ف ناتوانن بووک خو‌ی، واته: هاوسه‌ری کو‌ری راسته‌قینه‌ی خو‌ی ماره بکات، به‌و شی‌وه‌یه مامه‌له‌یان کرده، نجبا خوا ویستوو‌یه‌تی نه‌و عاده‌ته هه‌له‌بوه‌شیتیه‌وه، نجبا به‌لن بو زه‌ینه‌ب و برابه‌که‌ی ناخوش بوو، به‌لام حیکمه‌تیکی گه‌وره‌تر له پیناخوش بوونی نه‌وان، له کاره‌که‌دا هه‌بووه، پاشانیش خوا هه‌م بو زه‌ینه‌ب، هه‌م بو برابه‌که‌ی نه‌وه فه‌ره‌بوو ده‌کاته‌وه، دوای نه‌وه‌ی زه‌ینه‌ب له زه‌ید جیا ده‌یتیه‌وه، ده‌یتیه‌ هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر ﴿ بکات که شانازییه‌کی زور گه‌وره بووه، بو زه‌ینه‌ب و برابه‌که‌ی و بو خزمه‌کانیشی.

﴿ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ ﴾، یاد بکه‌وه! کاتی که تو به‌و که‌سه‌ت ده‌گوت، که خوا ﴿ بکات چاکه‌ی له‌گه‌لدا کرد بوو، به‌وه که به مرو‌فی خولقاندوه، هیدایه‌تی داوه‌و، هیتاویه‌تی بو لای

پیغمبر ﷺ، هاتوته نیو نیسلامهوه، ﴿وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ﴾ توش چاکهت له گه لدا کرد بوو، که کؤیله بوو، نازادت کرد بوو، دواپی کردبووت به کوپی خوٚت و ریزت لینا بوو، دواپیش کچه پووری خوٚت بو خواستبوو، هه رچه نده کچه پووره که شت پیی ناخوش بوو له گه ل برایه که ی، یاد بکه وه! کاتیک که پیت ده گوت: ﴿أَمِيكَ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾، ژنه کهت بهیلته وه له لای خوٚت، دهستی لی بهرمه ده.

چونکه زهید ده هاته لای پیغمبری خوا ﷺ و سکالی ده کرد، که زهینه ب خوئی به سه رمدا هه لده کیشی، ده لی: ره چه له کی من له هی تو به رزتره، تو کؤیله بووی و نازاد کراوی، من واو تو وا، لپی بیزار بوو بوو، پیغمبریش ﷺ ده یفه رموو: بیهیلته وه له لای خوٚت.

﴿وَأَتَى اللَّهَ﴾، پاریز له خوا بکه، ﴿وَتَخَفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، شتیکت له دلی خوٚتا په نهان ده کرد، که خوا ﷺ ده رخه رو ناشکراکه ریه تی، که بریتی بوو له چی؟ بریتی بوو له وه که زهینه ب دواپی ده بیته هاوسه ری تو، نه وه ی پیغمبر ﷺ زانیویه تی و په نهانی کردوه له لای خوئی، نه وه یه که خوا به شیوه به ک له شیوه کان حالیی کردوه که زهینه ب دواپی نه وه ی له زهید جیاده بیته وه، ده بیته هاوسه ری پیغمبر ﷺ، نه وه مانا راسته که یه تی، نه که نه وه که که سانیک دلی نه خوش، پیمان وایه پیغمبر ﷺ عاشقی زهینه ب بووه و، خوشه ویستی زهینه بی له دلی خوٚتا په نهان کردوه!! به لام نه وه هه ری تی تیناچی، نه بیژه کانی قورنان ده یکه یه نن، نه سیاقه که ش ده یکه یه نی و، نه له پیغمبری خواش ﷺ ده وه شیتته وه، نه عه قل و مه نتیقیش قبوولی ده کات.

﴿وَتَخَفَى النَّاسَ﴾، هه روه ها له خه لک ده ترسای واته: شه رمت له خه لک ده کرد و، مه ترسیت لینا هه بوو، که دواپی قسه ت له سه ر بکه ن و لؤمه ت بکه ن، ﴿وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، به لام خوا ﷺ شایسته تر بوو که ترست لپی هه بی و، شه رمی لی بکه ی.

بۆیه: ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾، کاتیک که زهید کارو پتووستی پیتی نهما، پتووستی غوی لی نهجامدا، دلی لهسهری نهما، ﴿زَوَّجْنَاكَهَا﴾، نهوه له تۆمان ماره بری، نایا نهوه حکمه ته که هی چیه؟ ﴿لَٰكِن لَّا يَكُونُ عَلَی الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ﴾، بۆ نهوهی لهسهر برواداران هیچ سه غله تی نه بی، ﴿فِي اَزْوَاجٍ اَدْعِيَآئِهِمْ﴾، له ماره کردنه وهی هاوسه رانی نهوانه دا که کردوویانن به کوپی خوین، ﴿اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾، هه کاتی پتووستیان پتیا ن نهما و ازیان لتهیتان، که بتوانن ماره یان بکه نهوه، نه که وهک هاوسه ری کوپی راسته قینه یان مامه له یان له گه لدا بکه ن، وهک کچی خوین بن، ﴿وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا﴾، فهرمان و کاری خواش نهجامدراوه.

که واته: نهوهی خواش ﴿وَلَا يَجْرِمُكُمْ﴾ ده ریخستوه، که ده فه رموی: ﴿وَتُخْفَىٰ فِي نَفْسِكَ﴾ ما الله مبديه ﴿﴾، له نه فی خوتدا، له بهر خوتوه شتیک په نهان ده که هی که خوا ناشکرا که ره تی، نهوهی خوا ناشکرای کردوه، هه ره نهویه که زهینه بی لی ماره کردوه، هیچی دیکه ی ناشکرا نه کردوه، ننجا هیکه مه ته که شی بهس نهوه بووه که نه ریته نه فامیه که هه لبوه شتیتته وه، که هاوسه رانی نهوانه ی پیاده کان کردوویانن به کوپانی خوین، کاتی لپیان جیا ده بنهوه، بزنانن که وهک نافر داتی دیکه، بویان رهوا و هه لالن، هاوسه رگیریان له گه ل بکه ن.

﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ﴾، پیغه مبه ر ﴿﴾ هیچ سه غله تی لهسهر نیه، له شتیکدا که خوا بوی دیاری ده کات، بوی بریار ده دات، ﴿سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِن قَبْلُ﴾، نهوهش یاسای خوابه له گه لانتیکدا که له وهوه پیش رابردوون، ﴿وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّعْدُورًا﴾، فهرمانی خواش نه اندازه گیری بۆ دانراوو کراوه، نه خسه ی بۆ دانراوه و جیه جیکراوه.

﴿اَلَّذِيْنَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ ۗ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ﴾، نهوانه ی په یامه کانی خوا ده گه یه نن و، لپی ده ترسین و جگه له خوا له که سی دیکه ناترسین، واته: توش له ریزی نهوانه دای، ﴿وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ حَٰبِيبًا﴾، خواش بهسه بۆ لپیرسینه وه.

له کۆتایی دا ده فه رموی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ﴾، موحه ممه د
 ﷺ بای هیج کام له پیاوه کانتان نیه، چونکه له سه رده می نه فامییداو دواتریش
 که نیسلام هات، هه ر به زهیدیان ده گوت: (زید بن محمد) زهیدی کوری
 موحه ممه د، خوا ئه وه ی هه لوه شانده وه و فه رموی: موحه ممه د بای هیج
 کامیک له پیاوه کانتان نیه، بۆچی نه یفه رموو: بای ئافره ته کانتان نیه؟ چونکه
 هیج ئافره تیک پیغه مبه ری خوا ﷺ ته به نیسی نه کردوه، بیسات به کچی خوئی،
 تاکو بفه رموی: بای هیج کام له پیاوان و ئافره تانتان نیه، ته نیا زهیدی کرد بوو
 به کوری خوئی له پیش پیغه مبه رایه تییدا، هه لبه ته پیغه مبه ری خوا ﷺ چوار
 کچیشی هه بوون: (رقیة و أم کلثوم و زینب و فاطمة) خوا لیان رازی بن.

﴿وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَحَاتِرَ النَّبِيِّنَ﴾، به لکو موحه ممه د ﷺ ره وانه کراوی
 خوابه و کۆتایی پیغه مبه رانه، ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾، خواش ﷺ به هه موو
 شتیک (هه ر له ئه زه له وه) زانا بووه و، هه موو شتیک ده زانی، هه موو شتیک لی
 عه یانه و، هه موو شتیک بو خوا ﷺ ئاشکرایه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

راگه یاندنی نه و راستیه که بابای بروادار، نیر بی یان می، پساو بی یان نافرته، بوی نیه له به رانبه ر بریاری خواو پیغه مبه ره که یدا ﷺ مافی سه ریشک بوون و هه لبرژاردن به خووی بدات، به لکو ده بی ملکچ و پابه ند بی، به حوکم و بریاری که وه که له لایه ن خوا ی په روه ردگار وه، یان پیغه مبه ره و ره وانه کراوه که یه وه ﷺ، ده رده چی:

خو ﷺ ده فرموی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾.

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له پینچ برکه دا:

(۱) - ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، هیچ پیاوکی بروادار و، نافرته تیکی بروادار بو یان نیه.

(۲) - ﴿إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا﴾، هه ر کاتیک خواو پیغه مبه ره که ی ﷺ فه رمانتیکیان کرد، بریاری فه رمانتیکیاندا، بریاری نه رکیکیاندا.

(۳) - ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، که له کاروباری خو یاندا مافی سه ریشک بوون یان هه بی، خو تیرا ویشه ته وه: (أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ)، هه ردووکیان یه ک و اتابان هه یه، (الْخِيَرَةُ: إِسْمٌ مَصْدَرٌ تَخَيْرَ، مِثْلُ الطَّيْرَةِ مِنْ تَطَيَّرَ)، شاره زایانی زمان ده لاین: ته نیا نه و دوو وشه یه هه ن، که چا وگه که یان له سه ر کیشی (فیعله) ه بی، (خیره) واته: هه لبرژاردن، سه ریشک بوون، (طیره) واته: بالنده فراندن، یا خود گه شیبینی و ره شیبینی کردن، که (خیره)، له (تخیر) وه هاتوه، واته: هه لبرژارد (طیره) له (تطیر) وه هاتوه، له نه صلدا واته:

بآئنده ی فراند، به لآم بو نه و دیان به کارهیتناوه، که نه گهر بآئنده که به لای راستدا رۆی و گوتوو یانه: (تَيَامُنُوا) واته: نه و سه فهره، یان نه و کاره خیر و خوشیبه، بیکه ن، به لآم نه گهر به لای چه پدا رۆی، گوتوو یانه: (تَشَاهَرُوا) واته: ره شبینی گرتووی و نه و کاره یان نه کرده، که ویستوو یانه بیکه ن.

(٤) - ﴿وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، ههر که سیك سه ریچی له خوا و پیغه مبه ره که ی ﴿﴾ بکات.

(٥) - ﴿فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾، به گومرا بوون و سه ر لیشیوانتیکی ناشکرا، گومرا بووه و سه ری لیشیواوه، وشه ی (ضَلَّ) هم به تیبه رکه ر (مُتَعَدِي) دئ، بو وینه: (ضَلَّ الطَّرِيقَ)، ریبه که ی و نکرد، هم به به رکار نه خواز (لازم) یش دئ، وه ک: (ضَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ) واته: له ریبه که ون بوو، لیره دا: وشه ی (ضَلَّ) هه ردوو واتایه که ی له گه لدا ده گونجین، ده گونجین بلئی: خوی ون بووه به ون بوونتیکی ناشکرا، یاخود: رتی و نکردوه به ری و نکردنیتی ناشکرا.

له و باره وه ئه م گپردراوه یه ده خهینه ره وه:

(الطبري) له ته فسیره که ی خویدا هیتاویه تی: [قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى فِتَاهِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ، زَيْتَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، فَاسْتَنَكَفَتْ، وَأَبَتْ، وَأَيُّ أَعْوَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِنُ جَحْشٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾، فَتَابَعْتُهُ وَرَضِيَتْ^(١).

واته: عه بدوللای کور ی عه عباس (خوا لیتان رازیبین)، ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ چوو بو نه وه ی بو گه نه که ی خوی زهیدی کور ی حاریسه، زهینه بی کچی جه حش (که کچه پوو ری خوی بوو) بیخوازی، به لآم نه و خوی به زلگرت، ناماده نه بوو، هه روه ها عه بدوللای کور ی جه حش (که برای زهینه ب بوو) ناماده نه بوو، ئیدی خوا ی به رز له و باره وه نه مه ی ناره خوار: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا

مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٤﴾، کاتیک خوا سوره تنی له سه رووی ههوت ناسمانانه وه بریاری ده رکرد، نجا زهینه ب پازی بوو و شوین پیغمبه ر سوره تنی کهوت، عه بدولاش به هه مان شیوه.

تیمه پیشتر ریوایه تیکمان هینا، ده لتی: مه به ست له (مؤمنه) زهینه به، به لام مه به ست له (مؤمن) زهیده! که بیگومان نه وه راست نیه، چونکه داخوازییه که بو زهید کراوه و زهید پیخوش بووه، نه ک پازی نه بی و، به زور نه و ژن هینانه ی به سه ردا به پیتری، شتی وانه بووه، به لام نافرده ته که پازی نه بووه نه ویش له به ر نه وه ی که په چه له ک و نه سه ی خو ی پی به رتر بووه له هی زهید، گو توویه تی: من کچه پووری پیغمبه رم سوره تنی، به لام زهید کاتی خو ی کویله بووه و نازاد کراوه و، پیغمبه ری خوا سوره تنی کردوویه تی به کوری خو ی، نجا نه و عاده ته ی به کو پرتن (تبني) یش به هو ی زهیده وه به پله ی به که م هه لوه شیواوه ته وه.

که واته: مه به ست له: (مؤمن) به پله ی به که م عه بدولای کوری جه حشه برای زهینه ب، به لام وه ک زانایان گو توویانه: (إِنْ خُصَّوْصَ السَّبَبِ لَا يَمْتَنِعُ سُؤْلُ الْمُعْتَنَى)، واته: تابه ت بوونی هوکاری دابه زینی نایه تیک، نابیته رنکر له گشتکیربوونی واتایه که ی، لیره دا خوا سوره تنی نه یفه رمووه: (وَمَا كَانَ لَعَبْدُ اللَّهِ بِنُ جَحْشٍ وَلَا لِرَيْتَبِ بِنْتِ جَحْشٍ)، یان (وَلَا لِأَخْتِهِ) به لکو فه رموویه تی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، هیچ پیاوئیکی بروادارو نافرده تیک بروادار بو یان نیه، کاتیک که خوا فه رما تیک دهر ده کات و، پیغمبه ری خوا سوره تنی بریارنک ده دات، مافی سه ریشک بوون به خو یان بدهن.

که ده فه رموی: (مِنْ أَمْرِهِمْ)، (مِنْ: لِلتَّبَعِيضِ، أَمْرِهِمْ: سَأَلِهِمْ، وَالْمَعْنَى: مَا كَانَ اخْتِيَارًا بَعْضُ شُؤْنِهِمْ مِلْكًا يَمْلِكُونَهُ، بَلْ يَتَعَيَّنُ عَلَيْهِمْ اتِّبَاعُ مَا قَضَى اللَّهُ بِهِ وَرَسُولُهُ)، که ده فه رموی: ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، (مِنْ) بو هه ندیکه، (أَمْرِهِمْ) یانی: حال و کاروباریان، مانا که شی نه وه یه که هه لبراردنی هه ندیک له کاره کانیان مولکی نه وان نیه، به لکو له سه ریان پیویسته شوین نه وه بکه ون، که خوا و پیغمبه ره که ی سوره تنی بریاری له سه ر ده دن.

سئی کورته سهرنج

(۱) - مروّقی مسولمان نیر، یان مّ، گهوره یان گچکه، له بهرانبهر فهرمانی خوادا و، له بهرانبهر فهرمانی پیغهمبهری خوادا ﷺ جگه له ملکه چ بوون و فهرمانبه ربوون، هیچ هه لوئستیکی دیکه یان لّ ناوه شیتته وهو بو رهوا نیه.

(۲) - لیره شدا پله و پایه ی هاوه لّان به نیرو میانه وه، دهرده که وهی، که هاوه لّانی پیغهمبهری ﷺ چهند ملکه چ بوون بو بریاری خواو پیغهمبه ره که ی ﷺ، با له دلشدا پتینان خووش نه بووین، به لّام پایه ندیی به تاین و بهرنامه ی خواوه و، پایه ندیی به فهرمانی سهرووی خووه، نه به ستراوته وه به وهی هه میشه مروّف نهو شته ی له شانی خووش بّ و پیخووشین، وه ک له فهرمایشته کانی پیغهمبه ردا ﷺ هاتوه: (السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ، فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهًا، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ؛ فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ) {أخرجه أحمد: ۶۲۷۸، والبخاري: ۶۷۲۵، ومسلم: ۱۸۳۹، وأبو داود: ۲۶۲۶، والترمذي: ۱۷۰۷، والنسائي: ۴۲۰۶، وابن ماجه: ۲۸۶۴، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ}.

واته: مروّقی مسولمان له سهری پیویسته گوئرایه لّ بّ و فهرمانبه ر بّ، له شتیکدا که ههزی لّ دهکات و، له شتیکدا که ههزی لّ ناکات، مادام فهرمانی پّ نه کرى به سه ریپچی، ئنجا نه گهر فهرمانی پتکرا به سه ریپچی، نه گوئرایه لّ بّ ههیه و، نه فهرمانبه ریی.

(۳) - له روونکه ره وانی و اتاکانی قورنان، نه وهنده ی من سهرنجم داون، که نیزیکی ی سی (۳۰) ته فسیرم له لایه، ته نیا (محمد الطاهر بن عاشور) له ته فسیره که بیدا^(۱) گو توووه تی: نایه تی ژماره (۲۶)، مه که که بیه، چونکه زهیدو زهینه ب (خوا لیتان رازیبی) له مه که که هاوسه رگیریان کردوه پتیش کوچکردن بو مه دینه! نه وانی دیکه هه موویان رایان وایه،

که نه خێر ئه و مه سه له به له مه دینه بووه و، ئه و ئایه ته موباره کهش به پیتی قسه ی ئه و
بێ، ده بێ له مه ککه دابه زبێن و دوایی خرابیته گه ل سوورەتی (الأحزاب)!

به لام له راستییدا هیچ به لگه یه کی به ده سه ته وه نیه، بۆیه رایه که ی به بیهێز
و ره تکراره داده نری، چونکه سوورەتی (الأحزاب) هه مووی به یه که وه هاتوه،
ئنجائوه ده لێ: ئه و ئایه ته پێشتر هاتوه به ته نیا، به لام دوایی مه سه له ی
جیا بوونه وه ی زه ییدو زه ینبه ب له مه دینه پروویداوه، به لام به لگه یه کی وای
نه هیناوه، بۆیه پشتی پتی نابه ستری.

مهسه لهی دووهم:

سووکه گلهیهک له لایهن خوای کارزانه وه له پیغه مبهه موحه مهده ﷺ، به هوئی شهرم و ترس هه بوونیه وه له خه نک، له مهسه لهی هاوسه رگیری کردنی له گه ل زهینه بی کچه پوویدا، پاش جیا بوونه وهی له زهید و، راگه یاندنی خوا ﷺ: که دوای په یوه ندیی نه مانی زهید به زهینه به وه، زهینه بی لئی ماره کردوه و، حیکمه ته که یشی هه لوه شانده وهی نه ریتی نه فامانه ی به کوپ کردن (تبئی) بووه، که له سهرده می نه فامیدا بووه:

خووا ﷺ ده فهرموی: ﴿ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَخُفِيَ فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَخَشِيَ النَّاسُ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي زَوْجِ أَدْعِيَابِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له شازده برگه دا:

(١) - ﴿ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ ﴾، یاد بکه وه! کاتیک به و کهسه ته دگوت: که خوا چاکه ی له گه ل کردوه و، توش چاکه ته له گه ل کردبوو، نه و کهسه به ته نکید زهیدی کوپی حاریسه ی شه راحیلی که لبیه، که له هوژی (الکلبی) بووه.

(٢) - ﴿ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ ﴾، ژنه که ته له لای خووت بهیله وه و، پارێز له خوا بکه.

تایا چاکه کردنی خوا له گهَل زهیددا چی بووه؟ بیگومان زور شت بووه و نه مانه هندی له چاکه کانن:

یه گه م: که زیدو هموو مروّقه کان تیبدا به شدارن، که خوا له نه بوونه وه هیتاویه ته دی و، به مروّقیکی تیر و ته واو خولقاندوو یه تی.

دووم: که تایه تمه ندیی زهیدو پرواداران بووه، نه ویش نه وه بووه که دوایی خوا هیدایه تی داوه و، تیمانی هیتاوه وه هاتوته نیو نیسلامه وه.

سّیه م: که تایه تمه ندیی خودی زهید بووه و جیا که ره وه ی بووه له وانی دیکه، بریتی بووه له وه که:

أ- قسمتی که وتوته گهَل پیغهمبهری خوا ﷺ، پیش نیسلام، قسمتی چوته لای موحه ممه دی کوری عبدو لّای کوری عبدو لموته لیب ﷺ و نه وی هه لیب زاردوه به سهر که س و کاره که یدا.

ب- پیغهمبهریش ﷺ له پاداشتی نه وه دا، نه وی کردوه به کوری خوئی، که نه وه شانازییه کی گه وره بووه به زهید دراوه، بویه ش باب و مام و برایه که ی که هانن به دواییدا، رازی بوون و، پیغهمبهریش ﷺ پیش نیسلام زهیدی کردوه به کوری خوئی و، قوره یشی به شایه د گرتوه و به زهیدیان گوتوه: (زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ).

ج- هه روه ها نه وه که خوا زهیدی له چنگ هاوبه ش بو خوا دانهره کان دهر باز کردوه.

د- دواییش موحه ممه د ﷺ خوا کردوو یه تی به پیغهمبهری کۆتایی خوئی ﷺ و، زهیدیش به که مین که سیک بووه له وانه ی لئی نيزيك بوون و پروای پیهیتاوه.

نه وانه هه موویان چاکه ی خوا بوون له سهر زهید ﷺ.

چاکه ی پیغهمبهریش به سهر زهیده وه نه وه بووه که:

۱- نازادی کردوه له کاتیکدا کۆیله بووه و، کردوو یه تی به کوری خوئی.

۲- خۆشه و یستیه کی تایه تیی بوئی هه بووه.

۳- کچه پووری خوئی بوئی خواستوه.

۴- پیغمبهری خوا ﷺ هیچ سوپایه کی نهاردوه، یان به شیک له سوپایه که زهدی کوری حاریسه یان تیدابوو بی، مه گهر زهدی کردوه به فرمانده یان، دیاره زهدی پیاوکی شایسته و لیوه شاهه بووه.

هه لیه ته خه لکی کیش تانه یان له و کردوه هه لوئسته ی پیغمبهر ﷺ داوه، به لام پیغمبهری خوا ﷺ گوئی نه داوه به تانه لیدانی ته وان، چونکه تانه لیدانی ته وان له بهر نه وه نه بووه، زهدی شایسته نه بی و که فانه تی نه بی، به لکو له بهر نه وه بووه که کاتی خوئی کوبله بووه و نازاد کراوه.

که ده فرموی: ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾، ژنه که ت هه له لای خوئی بهیله وه و مامه له ی له گه لدا بکه، ﴿فَالْإِمْسَاكُ: مُسْتَعَارٌ لِبَقَاءِ الصُّخْبَةِ، تَشْبِيهًُا لِلصَّاحِبِ بِالسُّبْيِ وَالْمُمْسِكِ بِالْيَدِ﴾، وشه ی (إِمْسَاك) خوازراوه ته وه بو مانه وه ی هاوه لایه تی، که نه وه هاوه له، ته شبیه ده کری بی شتیکه وه که به ده ستیه وه یه تی، نجا له بهر نه وه ی پیاو تافره ت ده خوازی، هیشتنه وه ده ست لیبه ردانی ژن به ده ستی پیاو، بویه فرمویه تی: له لای خوئی بهیله وه.

﴿وَأَتَىٰ اللَّهَ﴾، واته: پارنز له خوا بکه، له مامه له ت له گه ل زهینه بد، لیبور دنت هه بی، سه ماحه ت هه بی و، ته حه ممولی بکه، چونکه زهینه ب خوئی به سه ر زهیددا هه لکی شاهه، خوئی پی له و بهر زتر بووه، و دک له هه ندی ریوایه تاندا هاتوه.

۳- ﴿وَنَحْنُ فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، یاد بکه وه! کاتیک که تو نه وه ی خوا ناشکرا که ری، له دلی خوئی پنهانت ده کرد، نجا نایا نه وه چی بووه که خوا دوا یی ده ریخسته؟ بریتی بووه له هاوسه رگیری کردن له گه ل زهینه بد.

خوا ﷺ پیغمبهری خوئی موحه ممه د ﷺ ناگادار کردوته وه، که دوا ی نه وه ی زهدی ده ست له زهینه ب هه لده کری و، لیک جیاده بنه وه، له بهر نه وه ی پیکه وه

ناگونجین، زهینهب ده بیته هاوسه ری تو، تا کو نه و نه ریته ی سه رده می نه فامی به وه هه لئوه شیئینته وه، که به کوپ کراو (مَتَبُّی) یان به کوپ ری راسته قینه یان داده نا، که واته: هاوسه رده که پیشیان به مه حرهم داده نا، بو نه و که سه ی نه و پیاوه ی به کوپ ری خوئی کردوه.

به لام کاتیک زهینهب که هاوسه ری زهید بووه، خوا له پیغه مبه ری خوئی ۱۰۰ ماره ی کرد، که کاتی خوئی موحه ممه ده به حیساب بابی زهید بووه، مانای وایه نه و عاده ته له ره گ و ریشه وه هیتراو ته ده ری و هه لئوه شیئراو ته وه، خوی پهره ردگار پیغه مبه ری خوئی، موحه ممه دی ۱۰۰ بو نه و نه زمونه قورسه هه لئوژاردوه.

که واته: ﴿وَتَخْفَىٰ فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، نه وه که خوا ناشکرا که ره یق له دلی خوئدا په نهانی ده که ی، بریتی بووه له هاوسه رگیری کردن له گه ل زهینهب دا، چونکه خوا دوایی هه ر نه وه ی ده رخسته.

(۴) - ﴿وَوَخَشِيَ النَّاسَ﴾، سام له خه لکی ده که ی، وشه ی (النَّاسَ)، (أل) بو ناساندنی (عَهْد) ه، یانی: له خه لکه که، خه لکه زانراو و ناسراو که، واته: مونافیه کان و دلنه خو شه کان، له وانه ده ترستی، هه لبه ته لی ترسانه که مه به ست نه وه بووه: شه رمیان لی ده که ی، ترس و بیمی نه وه ت هه یه دوایی قسه ت له سه ر بکه ن.

(۵) - ﴿وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، به لام خوا شایسته تره که شه رمی لی بکه ی، ترست به رانه بری هه بی، نه که نه و خه لکه دلنه خو شه و مونافیه، (الْحَشِيَّةُ: هُنَا كَرَاهِيَّةٌ مَا يُرْجَفُ بِهِ الْمُنَافِقُونَ)، لیره دا مه به ست له (حَشِيَّة) پیناخو شه بوونی نه وه یه، که دوایی مونافیه کان بیکه نه که ره سته ی پر و پاگه نده و بانگه شه ی خراپ له دژی پیغه مبه ر ۱۰۰.

زانایان باسیان کردوه که نایا نه وه ی که پیغه مبه ری خوا ۱۰۰ په نهانی کردوه له ده روونی خوئدا، چی بووه؟

به داخه وه که هه ندیک له ته فسیره موخته به ره کان وه که ته فسیری (الطبري) و (القرطبي) و ژماره یه کی دیکه له ته فسیره کان، هه رچه نده دوایی (القرطبي)

رایه‌های دیکه‌ی زال کرده، به‌لام هه‌ندیکیان ده‌لین: نه‌وه‌ی که پیغهمبه‌ری خوا
 ﷺ له ده‌روونی خویدا په‌نهانی کرده، بریتی بووه له خو‌شه‌ویستی و عیشقی
 بو زینه‌ب!!

به‌لام به ته‌نکید نه‌و رایه راست نیه، چونکه نه‌وه‌ی خوا ده‌فهرمووی: نه‌وه
 له دلی خو‌تدا په‌نهان ده‌که‌ی، که خوا ناشکراکه‌ریه‌تی، ﴿وَتَخْفَىٰ فِي نَفْسِكَ
 مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، یانی: (مَا اللَّهُ مُظْهِرُهُ) نایا خوا دوا‌یی چی ده‌رخستوه؟ خوا
 نه‌وه‌ی ده‌رخستوه که زینه‌ب له تو ماره ده‌که‌ین، که‌واته: خوی په‌روه‌ردگار
 پیغهمبه‌ری ﷺ خو‌ی ناگادار کردو‌توه، دوا‌ی نه‌وه‌ی زه‌یدو زینه‌ب لیک جیا
 ده‌بنه‌وه، تیمه زینه‌ب له تو ماره ده‌که‌ین، ننجایا نه‌وه له چ ری‌تیه‌که‌وه
 خوا ﷺ نه‌وه‌ی به پیغهمبه‌ر راگه‌یاندوه؟ یان به نیلهام بووه، یان به وه‌حیی
 بووه، یاخود له خه‌ونیکدا بووه، هه‌روه‌ک چو‌ن پیش نه‌وه‌ی دایکمان عانیسه
 (خوا لئی رازیبی) ببنیت، جیریل وینه‌که‌ی پیشانداو پیگوتوه: نه‌وه ده‌بیته
 هاوسه‌ری تو، وه‌ک دایکمان عانیسه گپ‌راویه‌توه:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُرِيكَ فِي الْمَنَامِ مَرَّتَيْنِ، إِذَا
 رَجُلٌ يَحْمِلُكَ فِي سَرَقَةٍ حَرِيرٍ، فَيَقُولُ: هَذِهِ أَمْرَاتُكَ فَأَكْشِفُهَا، فَإِذَا هِيَ أَنْتِ، فَأَقُولُ: إِنْ
 يَكُنْ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُضِئُهُ [أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٣٦٨٢، وَمُسْلِمٌ: ٢٤٢٨]

واته: عانیسه گوتوویه‌تی: پیغهمبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: (ته‌ی عانیسه!) دوو
 جاران له خه‌ون دا تو‌یان پیشاندام، بیاو‌یک له پو‌شاک‌یک‌ی ناو‌ریشم دا هه‌لیگر‌تبووی
 (وینه‌که‌ت) ده‌یگوت: نه‌مه نافرده‌ته‌که‌ته، منیش په‌رده‌که‌م لا ده‌دا، تو بووی،
 منیش ده‌مگوت: نه‌گه‌ر نه‌مه له خواوه بی‌ده‌پر‌و‌تینتی.

(٦) ﴿فَلَمَّا فَصَنَ رَبِّدٌ مِّنْهَا وَطَرَكَ﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ی زه‌ید پی‌ویستی پی‌ی نه‌ما و، کاری خو‌ی
 له‌گه‌ل ته‌واو کرد، (قَفَى: أَيِ أْتَمَّ وَاسْتَوْقَى) ته‌واوی کرد، (الْوَطْرُ: الْعَاجُزَةُ الْمُهْمَةُ)، پی‌ویستی
 گرنک، یاخود ناره‌زوو، دوا‌ی نه‌وه‌ی زه‌ید ناره‌زووی لی نه‌ما، یاخود جیی دیکه مه‌به‌ستی
 نه‌بوو له لای خو‌ی بیه‌لیته‌وه، لئی بیزار بوو.

(۷) ﴿ زَوْجِنَاكُمْ ﴾، له تۆمان ماره بری، له تۆ هه موو هاوه لانی به پرتزی پیغه مبه ردا ﷺ
ناوی زهید له قورئاندا ها توه، نه ویش لیره دا ها توه، به ک جار .

که ده فه رموی: ﴿ زَوْجِنَاكُمْ ﴾، واته: له تۆمان ماره بری:

هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: (أَذِنَا لَكَ أَنْ تَتَزَوَّجَهَا) نه وه مؤ له تمان دای، که
ماره ی ببری، خوازی بنی بکه ی، بیخوازی له که س و کاری و ماره ی بکه ی.

به لام رای به که میان به هیزتره و خوی کارزان که ماره ی کردوه و، پیوستی
به وه نه بووه له که س و کاری بیخوازی، چونکه خوا له سه رووی هه وت
ناسمانانه وه، لی ماره بری وه.

ئجا نایا حکمه تی نه وه چیه که ده فه رموی: ﴿ زَوْجِنَاكُمْ ﴾، که
خویرا ویشه ته وه: (زَوْجِنَاكُمْ)، له تۆمان ماره بری، هه ردوو خویرا وه که هه ریه ک
واتایان هه به؟ حکمه ته که ی نه وه به که ده فه رموی:

(۸) ﴿ لَيْكِي لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَجٌّ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطْرًا ﴾،
بۆیه (زهینه ب) مان له تۆ ماره کرد، تا کو برواداران سه غله تیان له سه ر نه بن، به رانه بر
به ها وه رانی به کو پ کرا وه کانایان، دوی نه وه ی پیوستی یان پتیان نامینی و لیان جیا
ده بنه وه، واته: هو کاری نه وه که خوا ﷺ زهینه ی له تۆ ماره بری، نه وه به که نه و
نه رته ی پی هه لبه وه شینیته وه، برواداران له به رانه بر ها وه رانی نه و که سانه دا، که
پیشتر به کو ری خوینایان کردوون، هه ست به سه غله تی نه کن، هه ر کات له گه ل نه و
نا فره تدا ویستیان بینه ها وه ری به کدی، له به ر نه وه ی دویتی ها وه ری بابایه ک بووه،
که نه و پیا وه نه و بابایه ی کردوه به کو ری خو ی.

(۹) ﴿ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطْرًا ﴾، کاتیک پیوستی یان پتیان نامینی و، لیان جیا ده بنه وه.

(۱۰) ﴿ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴾، فه رمای خواش جیه جیکرا وه، (أَيُّ مُتَّبِعٍ مُمْتَلًا، فَلَا
يَنْتَزِعُ أَحَدٌ عَنْهُ)، فه رمای خوا ده بن پهیره وی لیکرا و بی و، جیه جیکرا و بی و هیه کس
خو ی لی به پاک نه گری، واته: پی وایی، که نابن نه و فه رمانه جیه جن بگری.

به عه‌په‌بسی ناوای لی دیته‌وه: (آی: فَلَمَّا اسْتَمْتُمْ زَيْدًا مُدَّةَ مَعَاشِرَةِ زَيْتَب، فَطَلَّقَهَا، فَلَمْ يَبْقَ لَهُ حَاجَةٌ فِيهَا زَوْجًا كَهَا)، هه‌ر کاتیک زه‌ید ماوه‌ی مامه‌له و هه‌لسوکه‌وتی زن و میت‌دایه‌تیی له‌گه‌ل زه‌ینه‌بدا ته‌واو کرد، وازی لی هیتناو کاری پتی نه‌ما، یاخود تاره‌زووی لی نه‌ما، (زه‌ینه‌ب) مان له تو ماره بری، هه‌لبه‌ته دوا‌ی نه‌وه‌ی عیدده‌ی به‌سه‌ر ده‌چیت.

(وَطَّرَ) که به (أَوْطَارَ) کۆده‌کرتیه‌وه، هه‌روه‌ک (الشوکانی) کتیبیک هه‌یه به ناوی (نیل الأوطار)، (وَطَّرَ) به مانای پتویستی دی، به مانای تاره‌زووش دی، به مانای کاری گردگیش دی، پتویستییه‌کی گرنک (العَاجِةُ الْمُهْمَةُ).

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾، نه‌مه دوو واتایان ده‌گه‌یه‌ن:

أ- مه‌به‌ست فه‌رمانی ته‌شرعیی خوایه، فه‌رمانی خوا که ده‌نیری به پیغه‌مبه‌ردا ﴿﴾ جیه‌جیکراوه، واته: هه‌ر ده‌بن جیه‌جین بکری و، لام و جیمی تیدا نه‌کری.

ب- مه‌به‌ست له (أمر) فه‌رمانی ته‌کوینی خوایه، نه‌وه‌ی خوا ویستی له‌سه‌ر بن، جیه‌جین ده‌بن و، هیج شتیک ناتوانن له رییدا بیته په‌رچ.

ننجا خوا له‌سه‌ر نه‌و بابه‌ته به‌رده‌وام ده‌بن و، ده‌فه‌رموی:

(۱۱) - ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾، پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ هیج سه‌غله‌تیی و گونا‌هیک له‌سه‌ر نیه، له‌وه‌دا که خوا بو‌ی دیارییکردوه.

﴿فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾، (آی: قَدْرَةَ اللَّهِ لَهُ)، خوا بو‌ی دیارییکردوه، یاخود (أَدْنِ اللَّهِ لَهُ بِهِ)، خوا مؤله‌تی داوه.

(۱۲) - ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، واته: نه‌وه یاسای خوایه، له‌وانه‌دا که پیشت‌ر رابردوون، (سنة: مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ)، (سنة) به‌رکاری ره‌هایه، یانی: (سُنَّ اللَّهُ سُنَّةً فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ)، نه‌وه یاسای خوایه دایناوه له‌گه‌لانی رابردووشدا، یاخود له پیغه‌مبه‌رانی رابردووشدا، نه‌گه‌ر خوا شتیک بو‌ پتویست کرد بن، شتیک بو‌ دانابن، مؤله‌تیک دابن،

هیچ سه‌غله‌تبیان له‌سهر نیهو گونا‌هیان ناگات و، که‌سیش بؤی نیه نه‌وه‌بان بؤ بکاته مایه‌ی تانه لیدان.

(سُنَّةٌ) به‌مانای یاسا دئی، له‌نه‌سلی زمانای عه‌ره‌بیدا (السُّنَّةُ: السُّيْرَةُ مِنْ عَمَلٍ أَوْ خُلِقَ يَلِزِمُهُ صَاحِبُهُ)، (سُنَّةٌ) به‌مانای ره‌فتار له‌کردارو نا‌کار دئی، که‌خا‌وه‌نه‌که‌ی پیتوه په‌یوه‌ست بئی و له‌سهری به‌رده‌وام بئی.

که‌ده‌فه‌رموی: ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، (ای: سَنَ اللَّهُ سُنَّتَهُ فِي الَّذِينَ مَضَوْا سَابِقًا) نه‌مه یاسای خوا‌یبه داینا‌وه، له‌وانه‌دا که‌پیشتر رابردوون، ننج‌ا‌چ مه‌به‌ست پی‌غه‌مه‌ران بئی، چ‌گه‌لان و کو‌مه‌ل‌کا‌کان، بن.

۱۳- ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدْرًا مَقْدُورًا﴾، فه‌رمانی خوا‌ش بریار‌یکی نه‌ندازه‌گیری کرا‌وه، (قَضَاءٌ مَقْضِيًّا)، (الْقَدْرُ: إِيجَادُ الْأَشْيَاءِ عَلَى صِفَةٍ مَقْضُودَةٍ، وَهُوَ مُشْتَقٌّ مِنْ «الْقَدْر» وَهُوَ الْكَمِيَّةُ الْمَضْبُوطَةُ)، واته: (قَدْرٌ) بریتیه له‌هینانه دبی شته‌کان، له‌سهر سیفه‌تیکی به‌نامان‌جگیراو، که‌وشه‌ی (قَدْرٌ) له‌(قَدْرٌ) دوه‌هاتوه، (قَدْرٌ) یش به‌نه‌ندازه‌ی دیاری‌یکرا‌وی شتیک ده‌گوتری.

که‌واته: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدْرًا مَقْدُورًا﴾، واته: فه‌رمانی خوا‌ بریار‌یکی نه‌ندازه‌گیری زانرا‌و و دیاری‌یکرا‌وه، واته: ده‌بوو هه‌ر به‌و شی‌وه‌یه بی‌ت.

لی‌ره‌ش دا‌ده‌گون‌جی (أَمْرُ اللَّهِ) مه‌به‌ست پی‌ی (الأمر التکوینی) بئی، واته: فه‌رمانی هینانه‌دی خوا‌ ﴿عَلَيْهِ﴾.

ده‌ش‌گون‌جی مه‌به‌ست پی‌ی (الأمر التشریعی) بئی، واته: فه‌رمانی یاسایی خوا‌، که‌له‌میانی ویستی مرو‌فه‌کاندا، یاسا‌کانی خوا‌ جیبه‌جی ده‌بن، یان جیبه‌جی نابن.

۱۴- ﴿الَّذِينَ يَلْفُحُونَ رِسَالَتِ اللَّهِ﴾، کین نه‌وانه‌ی له‌پیش پی‌غه‌مه‌ردا رابردوون؟ نه‌وانه‌ی که‌په‌یامه‌کانی خوا‌ ده‌گه‌یه‌زن.

۱۵- ﴿وَيَحْشَوْنَهُ، وَلَا يَحْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾، بهس لهو دهرسین و سامی لی دهکن و، جگه له خوا ﷺ له کهسی دیکه ناترسین و، سام له کهسی دیکه ناکهن، شهرم له کهسی دیکه ناکهن.

۱۶- ﴿وَكُنْ لِلَّهِ حَبِيبًا﴾، خواش ﷺ بهسه بو ژماردن و پاراستن، چونکه (حسینب) دهگونجی به مانای (مُحَاسِب) بنی، واته: ژمیره و، دهشگونجی به مانای (حَافِظ) بنی، به مانای پاریزهر، خوا ﷺ بو سهر ژمیرکردنی شتهکان و ژماردنیان و، بو پاراستن و کونتره و لکردنیا، بهسه.

مهسه له ی ستیهم:

راگه یاندنی نه و راستییه، که موحه ممهده ﷺ بای هیج کام له پیاوانی برودار یه، به لکو نوینه ری خواو کوتایی پیغهمبه رانه:

نه م نابه تانه هم موویان پیکه وه به یوهستن، هم موویان بو هه لوه شانده وه ی عاده ق به کوپ کردن (تَبْنِي)، هاتوون، چونکه هم همیشه به زهیدیان ده گوت: (زَيْدٌ بَنُ مُحَمَّدٍ)، به لَم زهید بای ناوی حاریسه ش کوری شه پرا حیل بوو، له عه شیره قی (كَلْبِي) بوو:

خوا ﷺ ده فهرمووی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَرَ النَّبِيِّنَّ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾

شیکردنه وه ی ثم نابه ته، له چوار برگه دا:

(۱) - ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ﴾، موحه ممهده ﷺ بای هیج کام له پیاوانتان نیه، واته: نه بای زهیده، نه بای جگه له زهیدیشه له پیاوان، تیا بوچی باسی نافره تانی نه کردوه؟ چونکه پیغهمبه ری خوا ﷺ هیج نافره تیکی ته به نینی نه کردوه، پیش پیغهمبه رابه تیی، ههروه ها دوا ی پیغهمبه رابه تیش، که هه تا ثم نابه تانه هاتوونه خوارو به کوپ کردن (تَبْنِي) یان قه ده غه کردوه، هه رهوا بووه، ههروه ک چون شه راب خواردن و قوماریش رهوا بوون، تاکو خوا قه ده غه ی کردوون.

(۲) - ﴿وَلٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ﴾، به لَم موحه ممهده ﷺ رهوانه کراوی خوایه، وشه ی (رَسُولٌ) به مانای (مُرْسَلٌ) ه، واته: نیردراو، رهوانه کرا و، (نَبِيٌّ) یان (فَعِيلٌ) ی به مانای (فَاعِلٌ) ه، (نَبِيٌّ) واته: (مُنْبِيٌّ) که سیک که هه وائل ده دات، یا خود (فَعِيلٌ) ی به مانای (مَفْعُولٌ) ه، به مانای (مُنْبَأٌ)، که سیک که هه وائی پین ددری، که پیغهمبه ر ﷺ و پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هم موویان هم هه وائل دهریوون، هم هه وائل پیدرا و بوون، هم هه والیان داوه به خه لک، هه وائی تابهت که خوا بوئی ناردوون، هم به شیوه ی تابه تیش خوا هه وائی پیداون و بوئی ناردوون.

وشه ی: ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ﴾، به سنی شیوه خویندراوه ته وه:

یه ک: ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ﴾.

دوو: ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ﴾.

سنی: ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ﴾.

ئهمانه سنی جو ره خویندنه وه (قراءة) ن و هر سیکیان یه ک و اتایان هه یه.

٣- ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾، ههروهه کۆتایی پیغه مبه رانه.

ئه ویش به ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾، خویندراوه ته وه، خوینراویشه ته وه: ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾، به بو ر (صَم) خویندراوه ته وه، ههروهه وشه ی (خَاتَم) یش یانی: کۆتایی، به (خَاتَم) یش خوینراوه ته وه واته: کۆتایی پیهینه ر.

٤- ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾، خواش به هه موو شتیک زانایه.

که واته: ﴿خَاتَمَ﴾ أي ختموا به كَالخَاتَمِ وَالطَّابِعِ لَهُمْ، وه ك چون شتیک مور ده کری، ناوا پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به موحه مه د ﷺ خه تم کراون و کۆتاییانه، ههروهه (خَاتَمَ) ختمهم و جاء اخرهم، واته: نهو خه می کردوون، نهو کۆتایی پیهیناون، وه ک پیغه مبه ر ﷺ له فه رما یشتیکیدا ده فه رموی:

إِنْ مَثَلِي وَمَثَلِ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا، فَأَحْسَنَهُ، وَأَجْمَلَهُ، إِلَّا مَوْضِعَ لَبْتَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَبَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ، وَيَعْجَبُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ: هَلَّا وَضَعْتَ هَذِهِ اللَّبْتَةَ! فَأَنَا اللَّبْتَةُ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ! (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٦٨٥٤، وَمُسْلِمٌ: ٢٢٨٣).

واته: بیگومان وینه ی من و وینه ی پیغه مبه رانی پیش من، وه ک نه وه وایه که بیاو تیک کۆشکتیکی دروست کردب، زوری چاک کردب و جوان کردب، به لَم یه ک خشت مابیت له گو شه به کدا، خه لک به ده وریدا بین و بچن، بلین: چه ند جوان و چه ند ریکه، خو زگه نهو خشتهش رۆنرابایه! نجا من خستی نهو گو شه به م و، من کۆتایی پیغه مبه رانم.

لافلیده رانی پیغمبرایه تی و بابیه کان و بهانیه کان

شایانی باسه: له دواي پیغمبر موحه مه د ﷺ، و به لکو له رۆژگاری خویدا، هه ندیک له ساخته چیی و درۆزنه کان، لافی پیغمبرایه تییان لیدوه، وهك (مُسَلِمَةٌ الْكُذَّابُ) که ناودارترینیانه و، (أَسْوَدُ الْعَنْسِي)، له پیاوان و، (سَجَّاحُ الْيَمَامَةِ) له نافره تان، که دوايي (سَجَّاح) میرد به (مُسَلِمَةٌ الْكُذَّابُ) دهکات.

ههروهها له دواي پیغمبره وهش ﷺ جار جار که ساتیک بوون، لافی پیغمبرایه تییان لیداده، به لأم هیچیان بۆیان نه چۆته سه ر و، هه موویان وهك گوتراوه: (مهیدیانی درۆ کورته)، دواي ماوه یهك یان له بهین چوون، یان هه موو کهس زانیویه تی درۆزنن، یان بۆ خوویان به شیمان بوونه وهو، ئنجا هه یانبوووه مسوولمان بووهو، هه یانه له شیتخانه دا خووی بینیه ته وه.

دوو تاقم له و دواي یانه دا له سه ده کانی دوايیدا پهیدا بوون له (شیعة) بوون، به کیان (البائیة)، نه وهی دیکه (البهائیة).

(۱) - بابیه کان (البائیة):

له و لاقی فارس پهیدا بوون له سالی (۱۲۰۶) کۆچییدا، که پیاویک دايمه زراندا به ناوی (علي محمد) که له شیعه تیبهرینه ره کانی ئیمامی بوو، خه لکی شیراز بوو، کارتیکراو بوو به شیخ (أحمد الأحسائي)، که بابابیه کی صوفی باطنی بوو، رێبازه کهی به (الطَّرِيقَةُ الشُّعْبِيَّة) مه شهووره، نه و (علي محمد) ه، نازناوی خووی ده نی به (بَابُ الْعِلْم)، دوايي هه ر پیتی ده گوتری: (البَاب) واته: ده رگا، شوینکه وتووای به (البائیة) ناسراون، لافی پیغمبرایه تیی لیدادهو، کتیبیکی نوسیه به ناوی: (البَيَّان)، که دوايي له سالی (۱۲۶۶ز) دا، واته: له ته مه نی شه ست سالییدا له (ته بریز) ده کوزری، له سیداره ده درتی و، کۆتایی پی دی، به لأم تیبستاش له گه لدا بی، خه لکی په راگه نده له شوینکه وتووای ماون.

هه‌بته من له مه‌وسووعه‌ی: (بیرکردنه‌وه‌ی نیسلامی له نیتوان وه‌حیی و واقیعدا)، له کتیبی سییه‌مدا: (ته‌وژمه فیکرییه‌کانی میژووی مسولمانان)، له‌وتدا دریزتر له‌و باره‌وه‌ دوادم و، له باره‌ی هه‌موو جم و جو‌له باتینییه‌کانه‌وه‌ دوادم، که ژماره‌یان چواره‌ جوولانه‌وه‌ی باتینی بووه و، هه‌مووشیان له هه‌ناوی شیعه‌گه‌رایه‌تی دا په‌یدا‌بوون، مه‌گه‌ر چو‌ن ته‌گه‌رنا هه‌موویان له‌ویوه‌ هاتوون.

۲- به‌هائییه‌کان (البهائیة):

دیاره نه‌مانه لقیك بوون له بابییه‌کان (البایة) و پالده‌دریته لای دامه‌زرتنه‌ره‌که‌ی، که به (به‌اء الله) ناسراو بووه‌و، ناوی (میرزا حسین عه‌لی) بووه، خه‌لکی تاران بووه، بو‌ته قوتا‌ی عه‌لی موحه‌مه‌د (باب) له ری‌ی نامه نووسینه‌وه‌و، به زو‌ر له ولاتاندا گه‌راوه‌و له هه‌ندیکیان نه‌فی کراوه، له هه‌ندیکیان سه‌فه‌ری کردوه‌و، له سالی (۱۲۴۰) کو‌چیدا له (حیفاء) مردوه، ته‌ویش دیسان لاق پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی لیداوه و، سرووته نایینه‌کانیان، وه‌ک سرووتی ماسو‌نییه‌کان ده‌چن، ته‌نها نه‌وه‌نده هه‌یه ماسو‌نییه‌کان لاق وه‌حیی بو‌هاتن لی‌ نادهن، به‌لام دیاره نه‌و میرزا حسین عه‌لییه، لاق نه‌وه‌ی لیداوه که وه‌حیی بو‌دی.

له‌و مه‌وسووعه‌یه‌ی ناوبراودا، باسی (البهائیة)م، وردتر کردوه‌و ناماژم کردوه‌و به‌سه‌رچاوه میژووییه‌کان، هه‌روه‌ها به‌بو‌نه‌ی نه‌وه‌وه‌ که موحه‌مه‌د ﷺ کو‌تایی پی‌غه‌مبه‌رانه و، ده‌رگای پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی و وه‌حیی به‌ پی‌غه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ گاله‌دراوه‌و داخراوه، بو‌یه باسی نه‌و دوو تا‌قمه‌م کردو، نه‌م کورته‌یه‌م به‌ تو‌زی ده‌ستکارییه‌وه‌ له ته‌فسیره‌که‌ی^(۱) (محمد الطاهر بن عاشور) وه‌رگرت.

کورتە باسیک له باره‌ی به‌سه‌رهاتی زه‌یدو زه‌ینه‌به‌وه

تیمه له دوازه (۱۲) خالدا، کورتە باسه‌که ده‌خه‌ینه روو:

(۱) - نه‌رکی پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دوا‌ی خوا به‌یه‌کگرتن، بریتیه له پاکسازی و چاکسازی تیدا‌کردنی کۆمه‌لکا و، هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی په‌فتارو نه‌ریته نه‌فامیه‌کان، دياره پیغه‌مبه‌ران خۆیان پال‌هوانی نه‌و کاره بوون و، هه‌ر شتیکی قورس بوو بێ، خۆیان ده‌ستیان داوه‌تی، خۆیان تاکه سواری نه‌و مه‌یدانه بوون.

(۲) - کۆتایی پیغه‌مبه‌ران موحه‌مه‌د ﷺ له‌و باره‌وه، له لای هه‌موو که‌س ئاشکرایه، که‌ پشکی شیری پیپراوه، نه‌وه نه‌یا سیسه‌دو شه‌ست (۳۶۰) به‌ته‌که‌ی نیو که‌عه نه‌بوون، که‌ موحه‌مه‌د ﷺ شکاندن، له سالی هه‌شته‌می کۆچیدا، دوا‌ی ئازادکرانی مه‌که‌که، به‌لکو به‌ر له‌وه، به‌ته‌کانی که‌ له‌ رووی فیکری و، ده‌روونی و، کۆمه‌لایه‌تی و، سیاسی و، خیزانی و، له هه‌موو رووه‌کانه‌وه هه‌بوون، نه‌و بتانه‌ی شکاندن له‌ عه‌قل و دلی خه‌لکدا.

(۳) - یه‌کیک له‌و نه‌ریتانه‌ش که‌ له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیدا هه‌بوون، نه‌ریتی به‌ کوپ‌ کردن (تَبْنِي) بوو، که‌ بریتیه له‌وه‌ی که‌سیک، کوپ‌یکی گه‌نج، یاخود به‌ ته‌مه‌ن، بکات به‌ کوپ‌ی خۆی، که‌ له‌ هه‌موو روویه‌که‌وه به‌ کوپ‌ی نه‌و دانراوه‌و، به‌ مه‌حه‌رم دانراوه‌ بو‌ خیزانی و بو‌ که‌ه‌کانی و میراتی لێ بردوه و... هتد، ئنجا خوا ﷻ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی خۆی موحه‌مه‌دی ﷺ بو‌ نه‌و نه‌رکه، گرنکه هه‌لبژاردوه، که‌ نه‌و نه‌ریته نه‌فامیه‌ی پێ هه‌لوه‌شینیته‌وه له‌گه‌ل دوو که‌سی دیکه‌ی زۆر نیزیکی دا:

یه‌که‌م: زه‌ینه‌ب، که‌ که‌چی پووری بووه، که‌چی ئومه‌یمه‌ بووه، ئومه‌یمه‌ش که‌چی عه‌بدولموخته‌لیبه.

دووه‌م: زه‌یدی کوپ‌ی حاریسه، که‌ که‌سیکی زۆر نیزیکی و تابه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷻ بووه، هه‌م پیتش ئیسلام و، هه‌م دوا‌ی ئیسلام.

۴- هەر که سن سهرنجی نایه ته کانی: (۱ - ۵) سه ره تای سووره تی (الأحزاب) بدات، ههروه ها نایه ته کانی: (۳۶ - ۴۰)، زور به روونی بوی دهرده که وی، که لهو نایه تانه دا نهودی به تامانج گراوه، هه لوه شانده وهی نهو نه ریته نه فامیه به، زور به ناشکرا دیاره و خوا سوره تہ هه ره له سه ره تاهه که ده فهرموی: ﴿يَتَّيَبُهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِغِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ اِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١﴾، دوا بی ده فهرموی: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمْ اَلَّتِيْ تَطٰهَرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ﴿٢﴾، ههروه ها دواتر له نایه ته کانی: (۳۶ - ۴۰) دا، زور به ناشکرا دیاره، که نهودی به تامانج گراوه، لهو نایه ته موباره کانه دا، هه لوه شانده وهی نهو نه ریته بووه.

۵- نهو گپدر اوانه (المرويات) انه ی، لهو باره وه هاتوون که (الطبري) و (القرطبي) و (الشوكاني) و (ابن عاشور) هیناویان، به لام دیاره هه ره کام له (القرطبي، و ابن عاشور) بو نه وه نه بانه یتاون پشتگیریان بکه ن، به پیچه وانه ی (الطبري والشوكاني) دوه، که هیناویان و پشتگیریان کردوون، ههروه ها زور به ی ته فسیره کانی دی، به لام (القرطبي) رایه که ی دیکه ی به هیز کردوه، (ابن عاشور) یش بو یه هیناوی، که په خنه یان لی بگری، به لام گوتوویه تی: له گریمانی راست بوونی نهو ریوایه تانه شدا، دیسان پیغه مبه ری خوا سوره تہ به وه تانه ی لی نادری، ننجا هه موو نهو گپدر اوانه، زانا بانی لی کوله ره وه (مُحَقِّقٌ) هیچ ئیعتباریان بو دانه ناوون.

دیاره (الطبري) له (جامع البيان) دا به ژماره: (۲۸۵۴۴) نهو گپدر اوایه ی هیناوه، (القرطبي) یش له ته فسیره که ید^(۱) هیناوی و، (الشوكاني) له (فتح القدير) دا^(۲)، هیناوی و، (محمد الطاهر بن عاشور) له (التحرير والتنوير) که ی خویدا هیناوی^(۳).

(۱) ج ۱۴، ص ۱۵۳

(۲) ج ۱۴، ص ۲۴۴

(۳) ج ۲۲، ص ۳۵، ۳۶

(أ- (القاسمی)، له ته فسیره که ی خویدا گوتوویه تی^(۱): «قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: ذَكَرَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، وَابْنُ جَرِيرٍ هَا هُنَا آثَارَهُ، أَحَبَبْنَا أَنْ نُضْرِبَ عَنْهَا صَفْحًا، لِعَدَمِ صِحَّتِهَا، فَلَا نُورِدُهَا».

واته: (ابْنُ كَثِيرٍ) ده لئن: (ابْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ جَرِيرٍ) لیره دا چهند شوینه وار تکیان هیناون، هه زمان کرد که پشتگوئیان بخهین، چونکه راست نین بویه نایانه یینین.

(ب- (ابن العربي) له کتیبه که ی خوئی دا^(۲)، دوا ی نهودی نهو ده قهی هیناوه، گوتوویه تی: (إِنَّهُ لَا يَصِحُّ وَإِنَّ النَّاقِلِينَ لَهُ، الْمُخْتَجِبِينَ بِهِ عَلَى مُرَاعِمِهِمْ فِي فَهْمِ الْآيَةِ، لَمْ يَقْدِرُوا مَقَامَ النُّبُوَّةِ حَقَّ قَدْرِهِ، وَلَمْ تُصِبْ عُقُولُهُمْ مِنْ مَعْنَى الصَّحَةِ كُنْهَهَا).

ده لئن: نهو گپرداویه راست نیه و نهوانه ی که نه قلیان کردوه و به به لکه هیناویانه له سهه بؤ چوونه کانی خویمان، له تیکه بیشتنی نایه ته که دا، وه ک پیوست پیز و پتگی ی پیغهمبرایه تییان نه زانیوهو، عه قله کانیان هیچ راستیی و هه قیان نه پیتکاوه.

(۶- نهوانه ی پشتیان بهو گپرداوانه به ستوه، فه رمایشتی خوا، که ده فه رموی: ﴿وَتَحْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾^(۳)، نهو یان به به لکه هیناوه تهو، گوايه نهودی پیغهمبر^(۴) شاردوویه تهوه بریتی بووه: له عاشق بوونی بؤ زهینه ب! به لأم رواله تی نایه ته که نهوه به درؤ ده خاتتهو، چونکه: خوا فه رموویه تی: نهودی په نهانی ده که ی، خوا ده ری ده خات!

تجنا نایا نهودی خوا ده ریخستهو چی بووه؟ بیگومان ته نیا نهوه بووه که زهینه بی پاش جیابوونهو ی له زهید، له پیغهمبر^(۵) ماره ی کردوه: ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مَنَاسِكَ رَوَّحًا وَرَوَّحَتْهَا﴾، خوا^(۶) بهس نهودی ده ریخستهو فه رمووشیه تی: تؤ نهوه په نهان ده که ی که خوا ده رخه ریته تی و ناشکرا که ریته تی، خواش ته نیا نهو نده ی ناشکرا کردوه، که واته: هه نهوه بووه که پیغهمبر^(۷) په نهانی

(۱) محاسن التأویل: ج ۸، ص ۲۶۸.

(۲) احکام القرآن: ج ۲، ص ۵۷۶ الی ۵۷۸.

کردوه، نهویش نهوه بووه: خوا پییراگه یاندوه که زهینه ب دواى نهودی له زهید جیاده بیتهوه، ده بیته هاوسه ری تو، پیغه مبه ریش ﷺ له شهرمی خه لک و له ترسی زمانى خه لک، نهودی په نهان کردوه و، نهیدر کاندوه و له لای خوئی هیشتوته وه، تاکو نه و کاته ی خوا ﷺ نایه ته که ی دابه زاندوه.

(۷) - خوا ﷺ له باره ی حکمه تی هاوسه رگیری موحه ممه د ﷺ له گه ل زهینه بدا (خوا لئی رازیبی)، فه رموویه تی: ﴿لَئِنْ لَا یَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي زَوْجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ (۳۷)، بو نهودی پرواداران سه غله تییان له سه رنه بی، له به رانه ر هاوسه رگیری کردن له گه ل هاوسه رانی به کوپ کراوانیاندا، دواى نهودی که لییان جیاده بنه وه و پیوستیان پییان نامینتی.

که واته: جگه له هه لوه شانده وهی نه و نه ریته نه فامییه، هیچ هوکار تیکی دیکه نه بووه، بو نه و هاوسه رگیرییه ی موحه ممه د ﷺ له گه ل زهینه بدا.

(۸) - هه روه ها نایه تی: ﴿الَّذِينَ یَلْمِزُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَیَحْسَبُونَہَا لَا یَحْسَبُونَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهُ وَكُنْیَ بِاللَّهِ حَسْبًا﴾ (۳۹).

دیسان هه مان نامانج دوو پات ده کاته وه، که پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نابی له گه یاندنی په یامه کانی خوادا، شهرم و سام له هیچ کهس بکه ن، جگه له خوا.

(۹) - هه روه ها نایه تی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَئِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَرَ النَّبِيِّنَّ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ (۴۰).

دیسان هه ر به و نامانجه وه په یوه سته، چونکه بیان سووی دلنه خو شه کان بو په خنه گرتن له و هاوسه رگیرییه، نه وه بوو ده یانگوت: (تَزُوْجُ مُحَمَّدٍ زَوْجَةَ ابْنَتِهِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ)! موحه ممه د ﷺ هاوسه ری کوپه که ی خوئی ماره کردوه! به لام له راستییدا زهیدی کوپی حاریسه، کوپی بابی خوئی بووه و، کوپی موحه ممه د ﷺ نه بووه، هه رچه نده پیش نیسلام کرد بووی به کوپی خوئی، که نه وه نه ریتییکی سه رده می نه فامییه بووه.

۱۰- لهم خالئ دهيمه دا، حهوت به لگه ی دیکه ده خهینه روو:

یهک: زهینه ب که کچی (أُمِّمَةٌ بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ) بووه، پیغهمبه ر ﷺ وهک کچی خوئی سه ره رشتتیکردوهو، هه میشه بینویهقی و له بهر چاوی بووه، واته: زهینه ب که بوته هاوسه ری زهید، به داخواز ییکردنی پیغهمبه ر ﷺ بووهو، زهینه ب رازی نه بووهو عه بدوللای کوپری جه حش، برای زهینه بیش رازی نه بووه، نه سه ب و ره چه له کی خوئیان پی له هی زهید به رزتر بووه، به لام له سه ر داوا و دا کوکی پیغهمبه ر ﷺ، ننجا زهینه ب و عه بدوللای برای ملیان داوه، ننجا عه جه با پیغهمبه ر ﷺ تا کو نهو کاته که زهینه ب له بهر چاوی خوئی بووه، پی پی سه رسام نه بووه، دواپی که ده بیته هاوسه ری زهید، پی پی سه رسام ده بی!

دوو: بیگومان کچی شونه کردوو له بهر چاوتره، له بیوه ژنی ته مه نکر دوو! دیاره هه موو پیاونکی سروشتی پی خوشه، نهو نافرته ی هاوسه رگیری له گه ل ده کات، ده ستی لی نه درایی و، هاوسه رگیری نه کرد بی، نه گه ر بوی بگونج نه وهی پی چاکتره، نهک هه ر نه وهنده، به لکو مروف، نه گه ر بوی بگری خواردنیک ده خوات، که لی نه خورا بی، گوئیک بون ده کات، که بون نه کرابن، که ل و په لیک به کار دینن، که به کار نه هیترابن، مروف زیاتر دلی به لای نه وه یاندا ده چن، هه لبه ته نه وهی دیکه ش نالین: خراپه، مادام پیغهمبه ری خوا ﷺ کردوو یه ق به سونه تیک، که نافرته تانی بیوه ژنی هینان و، هه موو هاوسه رگیریه کانی پیغهمبه ر ﷺ حکمه ق زوریان تیدان، بوچی به زوری نافرته تانی بیوه ژن بوون؟ بیگومان مه به ستی زیاتر سه ره رشتتیکردنیاں بووهو، سه ره رشتتیکردنی منداله کانیان بووه، یا خود به هیتز کردنی په یوه ندیه کومه لایه تی و، سیاسییه کان بووه، وهک له کتبی: (پوخته ی ژبانامه ی پیغهمبه ری خوا ﷺ)، له چاپی سیه میدا به ته فصیل له باره ی هاوسه ره کانی پیغهمبه ره وه باسمان کردوهو، له کتبی: (نافرته و خیزان له سایه ی شریعت) یش دا، له چاپی دووه میدا، باسیکمان کردوه ده رباره ی هاوسه رانی پیغهمبه ری خوا.

س: شتیکی نالوژیکیه، که سیک کت و پر عاشقی نافرته تیک بی، که به گچکه بی دیتوو یه ق و پیکه وه ژیاون!

چوار: شتیکی سهیره که سیک به نافرده تیک سه رسام بن، که چی بو که سیتی دیکه ی بخوازی و، مه یله و ناچاریشی بکات که شووی پی بکات!

پنج: نهوانه ی نهو گومانه به پیغهمبه ر ﷺ دهبه ن، نابناسن و نازانن کتیه و چونه؟ نهو که سه ی خوا پی فهرموه: ﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ (طه، واته: چاود کانت مه بره، نهو جوانیسه ی که هه ندیک له نه هلی کوفرمان پی به هره مه ند کردوه، له ژیا نی دنیا دا تا کو تاقی ان بکه یته وه.

شه ش: گله یی خواش ﷺ له سه ر نه وه بو وه، که پیغهمبه ری خوا ﷺ زیاد له پی تو یست حیسا بی بو ره خنه و گله یی خه لکی دلنه خو ش کردوه و، ده ست و بر دی نه کردوه له کاره که، یاخود با سی نه کردوه، یاخود له دلدا زور حیسا بی بو خه لک کردوه و، مه ترسی لتی ان هه بو وه.

حه وت: نایا بو چی پیغهمبه ری خوا ﷺ به زه ی دی فهرموو: ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ (نور،؟! له حالیکدا که زانیوه تی پاش جیا بو ونه وه ی له زه ی نه ب، زه ی نه ب ده بیته ها وسه ری؟

وه لمه که ی نه وه یه:

(أ) یان هه تا نهو کاته، خوا ی په نه انزان موحه ممه دی ﷺ ناگاداری نه کردو ته وه، له و باره وه که زه ی نه ب دوا ی جیا بو ونه وه ی له زه ی د، ده بیته ها وسه ری پیغهمبه ری خوا ﷺ و لئی ماره ده کات.

(ب) یان نهو وه ک نه رکی خو ی که دل سو زیه بو هه موو لایه ک، نه وه ی به زه ی د فهرموه و، هه ر واشی لی ده وه شه ته وه و، نه وه ش دوانه تی (ازدواجیه) نیه، چونکه له و کاته دا دوو نه رک روو له پیغهمبه ر ﷺ ده کن:

یه که می ان: جتیه جی کردنی فهرمانی خوا: که خوا ﷺ له سه رووی حه وت ناسمانانه وه زه ی نه بی لئ ماره ده کات، پیغهمبه ر ﷺ پابه ند (مُلزم) ه، که فهرمانی خوا ﷺ جتیه جی بکات.

دووه میان: دلسۆزی نواندن بۆ ۆن و مێردیکی مسوڵمان: که پێکهوه دهمه قالیی و مشت و مرو ناکوکیان بووه، ههر دهبی نامۆزگاریان بکات، ههر دهبی نامۆزگاری پیاوه که بکات، که تۆ هاوسهره کهت له لای خۆت بهیلهوه، چونکه زهید هاتوه بۆ لای پیغه مبهه ﷺ و گوتویهتی: دهمهوی زهینهب ته لاق بدهم، له بهر نهوهی شانازیم به سهردها دهکات و پێکهوه ناگونجیین، بیزارم دهکات، خۆی پێ له من بهرزتره، بویه پیغه مبهه ﷺ نامۆزگاری زهیدی کردوه، تنجا نهگهر زهینهب پیوستی به نامۆزگاری بووايه، نامۆزگاری نهویشی دهکرد، بهلام زهید به تهما بووه، دهست له زهینهب ههلبکری، تنجا پیغه مبهه ﷺ زانیویهتی که کاتی خۆی زهینهب نهو هاوسهرگیرییهی به نا به دلای کردوه، تنجا نهنگه پیغه مبهه ﷺ چهند جار نامۆزگاری زهینهبیشی کردب، بهلام بۆ تیمه نهقل نهکرا، بهلام به لۆژیکی و ماقوولی نهزانیوه نامۆزگاری نافرتهیک بکات، که نهو ناچار کردوه، نهو هاوسهرگیرییه بکات، چونکه بۆی ههبوو بلی: تۆ ناچار کردم، نهگهرنا ههر له نهوه لهوه من رازی نهبووم^(۱).

(۱۱) - قسهیهکی (شیخ محمد عبده) دینین، ههر له بارهی زهید و زهینهبهوه، که دهلی:

(أَمَا وَاللَّهِ! لَوْلَا مَا أَدْخَلَ الضُّعْفَاءُ أَوْ الْمَدْلَسُونَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ الرُّوَايَةِ، مَا خَطَرَ بَيْتِ اللَّهِ عَلَى الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ، شَيْءٌ مِمَّا يَرْمُونَ إِلَيْهِ، فَإِنَّ نَصَّ الْآيَةِ ظَاهِرٌ جَلِيٌّ لَا يَحْتَمِلُ مَعْنَاهُ التَّأْوِيلَ، وَلَا يَذْهَبُ إِلَى النُّفْسِ مِنْهُ، إِلَّا أَنْ الْعِتَابَ كَانَ عَلَى التَّمَهْلِ فِي الْأَمْرِ، وَالتَّرِثُ بِهِ، وَأَنَّ الَّذِي كَانَ يُخْفِيهِ فِي نَفْسِهِ، هُوَ ذَلِكَ الْأَمْرُ الْإِلَهِيُّ الصَّادِرُ إِلَيْهِ، بَأَنَّ يَهْدِمَ تِلْكَ الْعَادَةَ الْمُتَأَسِّلَةَ فِي نَفْسِ الْعَرَبِ، وَأَنْ يَتَنَاوَلَ الْمَعْوَلَ لَهْدْمِهَا بِنَفْسِهِ،

(۱) تیمه سوودمان له چهند سهراچاوهیهك وهرگرتوه، ههلبهته به گشتی له تهفسیرهکه، بهلام به تابهت له:

۱- (إعراب القرآن الكريم وبيانه، لمحي الدين الدرويش)، (ج ۸، ص ۲۱ - ۲۴).

۲- (الجامع لأحكام القرآن، للقرطبي) (ج ۱۴، ص ۱۵۳).

۳- (أحكام القرآن، لابن العربي) (ج ۳، ص ۵۷۱ - ۵۷۸).

۴- (التحرير والتنوير، لمحمد الطاهر بن عاشور)، (ج ۲۲، ص ۳۵ - ۳۸).

كَمَا قُدِّرَ لَهُ أَنْ يَهْدِمَ أَضْمَانَهُمْ بِيَدِهِ لِأَوَّلِ مَرَّةٍ، عِنْدَ فَتْحِ مَكَّةَ، وَكَمَا هُوَ شَائِعٌ فِي جَمِيعِ مَا نَهَى عَنْهُ مِنْ عَادَاتِهِمْ^(۱).

ده‌لن: ناگادار بن! سوئند به خوا، نه‌گه‌ر که خه‌لکی بی‌هیزو له بنه‌وه بپرو ساخته‌چی، نه‌م جوړه‌گیردراوانه‌یان نه‌هینابانه‌نیو باسه‌که‌وه، هیچ‌که‌س که‌ نایه‌ته به‌ریزه‌که‌ی ده‌خوئنده‌وه، به‌ دلیدا نه‌ده‌هات، نه‌وه‌ی که‌ نه‌وان تیستا باسی ده‌کن، (که‌ گوايه پیغهمبه‌ر ﷺ سه‌رسام بووه به‌ زینه‌ب)، چونکه‌ ده‌قی نایه‌ته‌که‌ زور ناشکراو دره‌وشاوه‌یه و، مانایه‌که‌ی هیچ‌ته‌ئولیتک هه‌لناگری و، هیچ‌مانایه‌که‌ له‌ رواله‌نی نایه‌ته‌که‌وه نایه‌ته‌نیو دل‌ی مروقی، نه‌وه‌ نه‌بن که‌ خوا گل‌یی له‌ پیغهمبه‌ر ﷺ کرده، له‌به‌ر نه‌وه‌ی کاوه‌ خوئی تیدا کرده و، ودخرانی تیدا کرده و، نه‌وش که‌ پیغهمبه‌ر ﷺ له‌ ده‌روونی خویدا شاردوویه‌ته‌وه، هه‌ر نه‌و فه‌رمانه‌ خوايیه‌ بووه، که‌ له‌ خواوه‌ بوئی هاتوه: که‌ نه‌و نه‌ریته‌ ریشه‌داره‌ له‌ دل و ده‌روونی عه‌رهبه‌کاندا برووخینن، خوئی پاچ‌ده‌ستداتن و به‌ ده‌ستی خوئی برووخینن، وه‌که‌ چوئن بوئی نه‌ندازه‌گیری کراوه، که‌ به‌ ده‌ستی خوئی بته‌کان بشکینن، بو‌یه‌که‌مجار له‌ کاتی نازادکردنی مه‌که‌دا، هه‌روه‌که‌ نیا نه‌وه‌ حالی بووه له‌ هه‌موو نه‌و شتانه‌دا، له‌ نه‌ریته‌کانی سه‌رده‌می نه‌قامیی که‌ ریگری لیکردوون.

۱۲- نابن به‌ بیانوی به‌رگری له‌ پیغهمبه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ، پشت به‌و ریوایه‌تانه‌ به‌ستین که‌ شتی قیزه‌ون پالده‌دنه‌ لای پیغهمبه‌رانی دیکه، له‌ (په‌یمانی کون) دا، بو‌وینه:

أ- (القرطبي) له‌ ته‌فسیره‌که‌یدا^(۲)، ده‌لن: داوود سه‌د (۱۰۰) ژنی هه‌بووه و، سیسه‌د (۳۰۰) که‌نیزه‌کی هه‌بووه و، سوله‌یمان سیسه‌د (۳۰۰) ژنی هه‌بووه و، هه‌وتسه‌د (۷۰۰) که‌نیزه‌کی هه‌بووه، نه‌وه‌ هزار (۱۰۰۰)!

(۱) إعراب القرآن: ج ۸، ص ۲۵.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۵۷.

ب- (محمد الطاهر بن عاشور) یش که یه کیکه له باش پوونکه ره وه کانی قورنان و، هاوچه رخ بووه و، به راستی بۆ چوونی زۆر وردو قوولی ههن، له باره ی تیکه یشتی زۆر له نایه ته کانه وه، له تەفسیره که یدا^(۱)، ده لێ: (دَاوُدُ تَزُوْجَ زَوْجَةِ اٰوْرِيَّا الْحِثِّيِّ بِشْتِيعٍ! كَمَا جَاءَ فِي سِفْرِ الْمَلُوْكِ! كَمَا يَأْتِي فِي سُوْرَةِ ص)، واته: داوود ژنه که ی (أوریا ی) (الحِثِّي) که ناوی (بششع) بوو ماره کرده وه، وه که له (سفر الملوك) دا هاتوه وه له تەفسیری سوورەتی (ص) دا، دی.

هه لێ ته تيمه جارێکی دیکه ش به وه بۆ نه وه، له تەفسیری سوورەتی (النور) دا، په خه مان له (محمد الطاهر بن عاشور) گرت و به راستی پیم سهیره هه رچه نده لیکۆ له ره وه یه کێ زۆر باشی قورنانه، به لām له (په یمانی کۆن) وه وه، وه که شتی سه لمێ تراو، قسه دینتی! که له تەفسیری سوورەتی (النور) دا، نه وه سه رچاوانه ی ناماژه یان پینده کات، تيمه گه راوینه وه بۆ خودی سه رچاوه کان، که گوایه: (أوریا الحثي) ژنیکی هه بووه به ناوی (بششع) ئافره تییکی زۆر جوان بووه، داوود پوژێک له سه ر بان بووه، چاوی پیکه وتوه، له کاتی خو شۆردنداو عاشقی بووه، دوا یی له دوا ی ناردوه وه له گه لێ جووت بووه، که جارێ هه ر هاوسه ری (أوریا) بووه! دوا یی (أوریا) ی ناردۆته جهنگ و گوتوویه تی: با بچپته پيشه وه ی جهنگ، ریزه کانی پيشه وه و، دوا یی پشتی چۆل بکه ن، بۆ نه وه ی بکوژری، دوا یی که کوژراوه ژنه که شی ماره کردۆته وه وه گوایه سوله یمان له وه ئافره ته بووه!!

که به ته نکید مسو لمانێکی عه وام شتی ناوا له خو ی ناوه شینتته وه و، جووله که کانیش شتی وایان زۆر بووه، که بۆ پيغه مبه ران هه لیا نه ستوه وه، له پشت په رده ی په شه وه ته ماشای پيغه مبه رانیان کردوه! بۆیه نه وه قسانه به هه یچ جوړیک پشتیان پتی نابه ستری و، تيمه ش بۆ نه وه ی به رگری له پيغه مبه ر موحه ممه د ﷺ بکه ین، نابێ بلین: نه ها داوودیش وایکردوه، نه ها سوله یمانیش وایکردوه، بۆ نه وه ی به رگری له پيغه مبه ری خو مان (محمد) ﷺ بکه ین، نابێ

پیغمبرانی دیکه بشکینین، به بهسه رهات و حیکایه ق هه لئه ستر او و بنی بنه ما، خاوه نی نه و ته فسیره ش: (القرطبی) و (ابن عاشور) له و مه سه له یه دا خراب به هه لئه دا جوون و نه یانیتکاوه.

هه لئه ته تیمه له چه ند به رهه مئیکشماندا، باسی نه و مه سه له یه ی زه یدو زهینه همان (خوا لیان رازیبن) کردوه، بو وینه: له مه و سووعه ی عه ره بییه که ماندا (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، له باسی پیغمبران دا (عليهم الصلاة والسلام) که ده بیته کتیبی شه شه م، له چاپی دووه مدا، له وندا باسما ن کردوه، هه ره ها له (بوخته ی زیانامه ی پیغمبردا ﷺ) له ویشدا باسما ن کردوه، نه وه ی لیره دا باسما ن کرد، شیوه ی نه وه شمان له و دوو شوینه دا باسکردوه، که ئایه ته کان ته نیا نه وه ده گه یه نن که باسما ن کرد، به لام وه ک (شیخ محمد عبده) په حمه ق خوا ی لیتن، گو توو یه ق: نه وه ی که حیسابه که ی له خه لک تیکدا وه و سه ری له خه لک شیواندوه، نه و ریوایه ت و کیردرا وه بنی بنه مایانه بوون، که (ابن کثیر) هه م میژوو نووسه و، هه م روونکه ره وه ی قورئانه و، هه م فه رمووده ناسیشه، ده لن: پشتگویم خستن، چونکه هیچیان سه نه دیان راست نیه و، هیچیان له گه ل عه قل و مه نتیقا ناگونجین و، له گه ل رواله قی ئایه ته کانیشدا ناگونجین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دهرسى پڻجهم ✱

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له هه‌شت نایه‌ت پیک دئی، نایه‌ته‌کانی: (۴۱ - ۴۸)، که تیاندا خوای میهره‌بان چند پینمایی و ناموژگارییه‌کی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ و، برواداران شوینکه‌وتووی ده‌کات، نه‌ویش له‌میانی بو جاری دووهم (له‌هوت جاری نهم سووره‌ته‌دا)، دواندنی برواداراندا: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿۴۱﴾! هه‌روه‌ها جار‌تک دواندن پیغهمبه‌ری خوا ﷺ: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ ﴿۴۲﴾! که جاری سینه‌مه، له پینج جار‌ان له‌م سووره‌ته‌دا.

که هی برواداران، په‌یوه‌سته به زور یادی خوا کردنیانه‌وه و، هی پیغهمبه‌ریش ﷺ په‌یوه‌سته به نه‌ری سه‌رشانی و، مامه‌له‌ی له‌گه‌ل برواداران و کافران ده‌غه‌لاندا.

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿۴۱﴾ وَسِخُوْهُ بُكْرَةً وَّاصِيْلًا ﴿۴۲﴾ هُوَ الَّذِيْ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴿۴۳﴾ يٰٓعِبَادِ اللّٰهِ اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿۴۴﴾ يٰٓعِبَادِ اللّٰهِ اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ﴿۴۵﴾ وَنَشِرَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِاَنَّ هُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَضَلًا كَثِيْرًا ﴿۴۶﴾ وَلَا تُطِيعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَدَعْ اٰذَنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلٰى اللّٰهِ وَكَفِيْ بِاللّٰهِ وَكِیْلًا ﴿۴۷﴾﴾

مانای ده قاو ده قی نابه ته کان

انهی نهوانه‌ی پرواتان هیناوه! به یاد کردنیکی زور یادی خوا بکهن ﴿۴۱﴾
 ههروه‌ها به‌بانیان و تیواران به پاکی بگرن ﴿۴۲﴾ نهو (خوا) که‌سیکه خوئی و
 فریشته‌کانی سه‌لاواتان لی دده‌ن، تا‌کو له تاریکیان دهرتان بیتی به‌رهو
 پووناکیی و، خوا هه‌ر میهره‌بانیش بووه به‌رانبه‌ر به پرواداران ﴿۴۳﴾ سلّویان
 له پوژیکدا که پییده‌گهن (به دیداری خوا شاد دهن) سه‌لامه و، پاداشتیکی
 په‌سندو بایه‌خداریشی بو‌تاماده کردوون ﴿۴۴﴾ نهی پیغه‌مبه‌ر! تیمه تۆمان (بو
 لای خه‌لکی) نارده: چاودپرو دلخوشکه‌رو ترسینه‌ری ﴿۴۵﴾ هه‌روه‌ها بو لای خوا
 بانگه‌وا‌زکاری و چرایه‌کی پو‌شنکه‌ره‌وه‌ی ﴿۴۶﴾ موژده‌ش به پرواداران بده، که له
 خواوه به‌خششیکی گه‌وره‌یان بو‌هه‌یه ﴿۴۷﴾ فه‌رمانبه‌ری کافرو مونا‌فیه‌کانیش
 مه‌که‌هو، گوئی مه‌ده نازاردانیان و، پشت به خوا به‌سته‌و، خوا به‌سه‌ کارپی
 سپیراو بیت ﴿۴۸﴾.

نشیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(صَلَّى): (الصَّلَاةُ: هِيَ الدُّعَاءُ وَالتَّوْبَةُ وَالتَّمَجُّدُ)، (صَلَّيْتُ عَلَيْهِ: دَعَوْتُ لَهُ
 وَرَكَّبْتُ، وَصَلَّاهُ اللَّهُ لِلْمُسْلِمِينَ هُوَ فِي التَّحْفِيْقِي: تَرَكَّبْتُهُ إِيَّاهُمْ، وَمِنَ الْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ:
 الدُّعَاءُ وَالْإِسْتِغْفَارُ)، (صَلَاةٌ) بریتیه له دوعاو پارانه‌وه، هه‌روه‌ها بریتیه له
 داواکردنی پی‌ز و، داواکردنی پایه به‌رزیی بو‌که‌سیک، ده‌گوتری: (صَلَّيْتُ عَلَيْهِ)،
 واته: بوئی پارامه‌وه و، به پاکم دانا و، سه‌لاتی خوا بو‌مسولمانان، له راستیدا
 بریتیه له چاک و پاککردنی بو‌یان و، به‌زه‌یی نواندن له‌گه‌لیاندا، به‌لام سه‌لات له
 فریشتانه‌وه و له خه‌لکه‌وه، بریتیه: له پارانه‌وه‌و داوا‌ی لی‌بوردن کردن.

(يَحْيِيَهُمْ): واته: سلاوکردنيان، (أَصْلُ التَّحْيَةِ مِنَ الْحَيَاةِ، يُقَالُ حَيَاكَ اللَّهُ: أَي: جَعَلَ لَكَ حَيَاةً، وَذَلِكَ إِخْبَارٌ، ثُمَّ يُجَعَلُ دُعَاءً)، وشهى (تَحْيَةٍ) له ريشه دا له (حَيَاةً) هوه هاتوه، ده گوتري: (حَيَاكَ اللَّهُ) واته: خوا ژيانت پي بدات، دوايي كراوه به پارانه وه، كه واته: كه ده گوتري: (حَيَاكَ اللَّهُ) نه وه بو پارانه وه يه، واته: خوا تو بزبه نتي.

(سَنَاهِدًا): (أَي: رَقِيْبًا)، (الشَّاهِدُ: الْمُخْبِرُ عَنِ حُجَّةِ الْمُدْعَى وَدَفْعِ دَعْوَى الْمُبْطِلِ)، واته: (شَاهِدُ) هه و آلد هره به به لگه ي باباي ده عوا كه ر (داواكار) و، به ر به ر چدانه وه ي ده عوا ي كه سي كه كه له سه ر ناهه كه.

(وَسِرَاجًا): (سِرَاج) به ماناي چرا دي، (الزَّاهِرُ بِقَيْلَةٍ وَذُهْنٍ يُعْبَرُ بِهِ عَنْ كُلِّ مُضْيٍ)، دياره چرا چيه، فانوسه، لامپايه، يان به شيوه يه كه له شيوه كان فتيه يه كي هه بو وه، يو ئي تيكراوه و، نيتسا نه وق تي ده كرتي، به لام نه وه به كارده هيتري و ته عيبري پنده كرتي، له هه ر شتيكي كه پوونا ككه ره وه و خوا وه پوونا كي.

ماناي گشتيبي نايه ته كان

خوا ﷻ له م سووږه ته دا بو جاري دوو هم، پوو ده كاته برواداران و ده فه رموي: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَبِيرًا﴾، نه ي نه وانه ي برواتان هيتاوه! به هه موو نه و شتانه ي كه پتويسته بروايان پي بهيتري، زور يادي خوا بكهن، به ياد كردنيكي زور، يادي خوا بكهن، نجا ياد كردن، واته: به دلي خوداهيتان و، به زمان گو كردن و، باس كردن، نجا چ دواي له بيرچوونه وه بي، شتيك بيته وه يادت، يا خود به بي له بيرچوونه وه بي، كه برتبه له وه ي باسي بكرتي و يادي بكرتي، ﴿وَسَيَحْمِلُهُمُ بَكْرُهُ وَاَصِيْلًا﴾، خوا به پاك بگرن به يانيان و نيواران، واته: بلين: (سُبْحَانَ اللَّهِ) يان به هه ر شيوه يه كه له شيوه كان يه پاك گرتن، به پاك گرتن واته: خوا ﷻ به پاك و به رز بگرن، له هه ر شتيك كه شايسته ي نيه، له

ہر ہلہ و پہلہ یہ کہ، لہ ہر کہم و کوپیہ کہ لہ زاتیداو، لہ سیفہ تہ کانیدا و، لہ ناوہ کانیدا و، لہ ہر نامہ کہیدا و، لہ پیغہ مہرہ کانیدا و، لہ پیغہ مہرہ کہیدا موحمہد ﷺ و، لہ کردوہ کانیدا و، لہ دروستکراوہ کانیدا و، خوا بہ پاک بگرن، کہ ہیچ کہم و کوپی و ہلہ و پہلہ یہ کہ، روو لہ خوا ناکات، خوا لہ ہر لہ کہو پہلہ یہ کہ دوورہو ہر یہ۔

کہ دہ فہرموی: ﴿بُكْرًا وَأَصِيلًا﴾، لہ بہ یانیان و تیواران دا، واتہ: لہ بہ یانیان تاکو تیوارہ، یا خود لہو دوو کاتہ تابیہ تہ دا، کہ بہ یانیان رهمزو ہیمای پیدابوونی دروستکراوہ کانہ و، تیواران رهمزو ہیمای لہ بہ یین چوونیان و کوتابی پی ہاتیانہ، دوو کاتی زور دلزوتین و سہرنج پراکیشن، یا خود مہ بہ ست تہوہ یہ: لہ بہ یانیہوہ تاکو تیواروہ لہ تیواروہ تاکو بہ یانی۔

﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ﴾، خوا نہو کہ سہ یہ کہ خوی و فریشتہ کانی صہ لاواتان لہ دہ دن، صہ لاتی خوا واتہ: خوا بہ زہ بیتان لہ گہ ل دہ نویتنی، چاکتان دہ کات و پاکتان دہ کات و، شکودارتان دہ کات و، فریشتہ کانیش داوای چاکسی و پاکسی و بہ زہ یی و پیزتان بو لہ خوا دہ کہن، ﴿لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾، بو یہ خوی و فریشتہ کان صہ لاواتان لہ دہ دن، تاکو لہ تاریکیان دہ ربازتان بکہن، بہرہو روشنایی، لہ تاریکیایی بووناسیی و، لہ تاریکیایی نہ بوونی نیمان و عقیدہ یہ کی راست و، لہ تاریکیایی بہ ہلہ داچوون لہ ہرستندا، لہ تاریکیایی رہوشت و ناکاری دزتو و، لہ تاریکیایی ستہم و بیدادیی و، لہ تاریکیایی نہ ریتہ نہ فامیہ کان، بو روشنایی بووناسیہ کی راست و دروست و، نیمان و عقیدہ یہ کی تہواوو، خوا ہرستیہ کی بی خلتہ و، رہوشت و ناکاری کی بہرزو پہ سندو... ہتد، ﴿وَكَانَ يَأْمُرُ الْمُؤْمِنِينَ رَجِيمًا﴾، ہمیشہ خوا بہ رانہر بہ پرواداران بہ بہ زہ یی و بہ خشنندہ بووہ۔

﴿يَخَيِّطُهُمْ يَوْمَ يَقُونَهُ، سَلَّمَ﴾، سلاوکردنیان نہو روژہ ی کہ پیسی دہ گہن، واتہ: نہو روژہ کہ بہ خوا دہ گہن، سلاوکردنیان بریتہ لہ سہ لام، خوا دہ فہرموی: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) وک لہ سوورہتی (یس) دا، دہ فہرموی: ﴿سَلَّمَ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَجِيمٍ﴾

۵۸ ﴿یس، سه لامیکه له خواوه ده گوتړی، له لایه ن پهروه دگاری کی میهره بان و خاوه ن بهزه ییوه.﴾

﴿تَحِيَّتُهُمْ﴾ نه و ته حییه کی سلاویان پښ لیده کړی، یا خود: ﴿تَحِيَّتُهُمْ﴾ نه و سلاوی کی کاتیک ده گنه خزمه ت خوا ی پهروه دگار، نه وه کی سلاوی پښ له به کدی ده کن، بریتیه له سه لام، یا خود فریشته کان سه لامیان لښ ده کن، وه ک خوا ﴿وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ ﴿۳۲﴾ سَلَّمَ عَلَيْكُمْ ﴿۳۱﴾ الرعد، واته: فریشته کان له هه موو ده روزان لیان ده چنه ژوروی، پښان ده تین: ﴿السَّلَامُ عَلَيْنُمْ﴾، ﴿وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيْمًا﴾، پاداشتیکی په سند و باش و پر ریزو حورمه تی بو دانون، نه م چوار نایه ته ده براره ی برواداران بوون، چوار نایه تی دیکه ش ده براره ی پیغه مبه رن، واته: نه م چوار نایه ته ناموژگاری کی و پښمای کی خوا ی پهروه دگار بوون بو برواداران.

نجا نه م چواره شیان ناموژگاری کی و پښمای کی خوا ی پهروه دگارن بو موحه ممه د پیغه مبه ری کو تایی، نه مه جاری سیته مه، له م سووره ته دا خوا بانگی پیغه مبه ر ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾، نه ی پیغه مبه ر! ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ به دلنایی تیمه تومان په وانه کردوه: چاودیر بی، موژده دهری، ترسینه ر بی، یان دلخوش کهری، هوشیار کهره وه بی.

أ- چاودیر بی واته: چاودیر بی شونکه و تووان بکه ی و، سه په رشتیان بکه ی و تاگات لیان پښ.

ب- موژده دهری واته: موژده ی به هشت و په زامه ندی خویان پښ بده ی و، موژده ی سه رکه وتن و به خته و دهری دنیایان پښ بده ی، نه گه ر پابه ند بن به شه ریعته تی خواوه و به ندایه تی ساغ و پښ خلته بو خوا بکه ن.

ج- بیان ترستی و، ترسینه ریان بی و هوشیار کهره وه دیان بی، له لادان له خلیسکان و، له وه که گرفتار بین به شیرک و کوفرو گونا هو تاوانه وه.

﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾، ههروههها تۆمان رهوانه کردوه که بانگه‌وازکار بی بۆ لای خوا و، به مؤلّهی خوا چرایه‌کی تیشکده‌ری بی، واته: وهک چرایه‌ک بی رَیّان بۆ رۆشن بکه‌یه‌وه، ئنجا چرا بۆ خۆی روونه، به‌لام ﴿مُنِيرًا﴾، ئه‌وه بۆ جه‌ختکردنه‌وه‌یه واته: چرایه‌ک بی، زۆر رَیّان بۆ رۆشن بکه‌یه‌وه.

﴿وَيَسِّرِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُكَ مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ فَوَأَدِّعِهِمْ كَمَا ضَمَّهُمْ لَكَ إِذْ قَبَضْتَهُمْ وَمَا يَدْعُهُمْ إِلَّا لِيُقَرَّبُوا إِلَيْكَ وَالْعَظِيمِينَ الَّذِينَ أَدَّعَاهُمُ اللَّهُ لَكُمْ فِي الْبَلَدِ الْمُنَافِقِينَ وَالشُّرَكَاءَ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْ بَدُونِهِمْ أُولَئِكَ ضَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾، موژده‌ش بده به بیرواداران که له‌لایهن خواوه به‌خشستی که‌وره‌یان بۆ هه‌یه، ﴿وَلَا تُطْعَمُونَ وَلَا تَكْفُرُونَ وَالْمُتَّقِينَ﴾، گوئرایه‌لی بی بیروایه‌کان و مونا‌فیه‌کان مه‌که، فه‌رمانه‌ری‌یان مه‌که و به‌قسه‌یان مه‌که، ﴿وَدَعَّ أَدْنَاهُمْ﴾، نازاره‌که‌شیان پشتگوئی بخه و نادیده‌ی بگره، با په‌کت نه‌خات و نه‌تکیریته‌وه له‌رۆشتی به‌ره و ئامانجه‌کانت، ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾، پشتیش به‌خوا ببه‌سته، پشتت به‌خوا قاییم بن، ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ وَكَيْلًا﴾، خواش به‌سه‌پشت پی به‌ستراو بن و، کارپن سپی‌دراو بن، هه‌ر که‌سیک کاری خۆی به‌خوا بسپی‌ری و پشتی خۆی به‌خواوه‌بدات، به‌ته‌ئکید خوا پشتی له‌زه‌وی نادات و، کاره‌که‌شی زا به‌ناکات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

فرمانکردنی خوا به بروداران که زور یادی خوا بکن و، به پاکسی بگرن به یانیان و تیواران و، هه و الپندانیان که خواو فریشته کانی سه لاواتیان لیده ده ن، تا کو له تاریکیان بهره و رووناکیان بینن و، موژده پندانیان که له پوژی دیداری خواد، به سه لام سلوویان لئ ده کرسی و، خوا پاداشتی په سندن و بایه خداری بو داناون:

خوا ده فرموی: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَبِيرًا ﴿١١﴾ وَسِخُوهُ بَكْرًا وَاَصِيلاً ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيماً ﴿١٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ، سَلَامٌ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَزَاءً كَرِيماً ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

(١) - ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەم رسته یه له م سوورده ته دا، ئەمه بو جاری دووهمه، ئەه ئهوانه ی پرواتان هیناوه! واته: پرواتان هیناوه به هه موو ئەو شتانه ی پیوسته بریویان پئ بهتری.

(٢) - ﴿اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَبِيرًا﴾، به یاد کردنتی زور یادی خوا بکن، یانی: له جیاتی چه له حاتی و مشت و مپر له گه ل ده غه ل و کافره کاند، بو به ره په رچدانه وهی ئەو تۆمهت و تانه دانانه، که بو پیغه مبه ری خوا ده یانلین، یان بو نیمانداران و بو قوربان و نیسلام ده یانلین، له جیاتی ئەود، یادی خوا بکن، ئەمه وه ک ئەو ئایه ته ی سووره تی (البقرة)، که ده فرموی: ﴿فَاِذَا قُضِيَتْ مِنْسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ﴿٢٠﴾﴾، واته: ئەگه ر خوا به رسته یه کانی چه جتان ته واو کردن، یادی خوا بکن، وه ک یاد کردنتان بو باب و باپیرانتان یا خود، یاد کردنتی زیاتریش.

چونکه عهده به کان له سرده می نه فامییدا نه ریتیان وابوو که هندی له خوا پرستییه کانیان ته‌واو ده‌کردن، نجا ده‌که‌وتنه سر مه‌دح و سه‌نای باو بایرانیان و پیشینیان، خواش ده‌فرموی: له جیاتی نه‌وه، یادی خوا بکه‌ن.

٣- ﴿ وَسِخَوْ بُكْرًا وَأَصِيلاً ﴾، هه‌روه‌ها (یادی خوا بکه‌ن و) به پاک‌ی بگرن به‌بانیان و تیواران، واته: سه‌ره‌تای رۆژ و کۆتایی رۆژ، یاخود لێ‌ده‌دا مه‌به‌ست نه‌وه‌یه: له هه‌موو کاته‌کاندا له به‌بانیه‌وه تاکو تیواره، یان له تیواره‌وه تاکو به‌یانیه، یادی خوا بکه‌ن و، هیچ کاتی له خوا بِن ناگا (غافل) مه‌بن و، هه‌میشه به پاک‌ی بگرن، لێ‌ده‌دا باسی ستایش‌کردنی نه‌کردوه، چونکه سیافه‌که له‌گه‌ل به پاک‌گرتنی خوادا ده‌گونجی، خوا به پاک‌بگرن له‌وه‌ی که پی‌تغه‌مبه‌ریک بنیری بگونجی په‌له‌یه‌کی پیوه‌ی بِن، بگونجی له‌که‌یه‌ک پرووی تِن بکات، بگونجی شتیک بکات، که پیی ناشیرین و پیی عه‌بیدار بِن، وه‌ک مونا‌فیق و ده‌غه‌ل و دلنه‌خۆشه‌کان گومانی پِن ده‌بن، به‌لکو پی‌تغه‌مبه‌ر ﷺ پاک و چاکه، خوا به‌ک ناردوو‌یه‌تی بۆ نه‌وه‌ی پاک‌یی و چاک‌یی فیری خه‌لک بکات و، خوا وه‌ک چۆن بۆ خۆی پاکه، پی‌تغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ خۆشی به پاک‌یی ده‌هیلێته‌وه‌و ده‌پارێزی، تاکو سه‌ر مه‌شقیکی پاک و چاک بِن بۆ خه‌لک و، دینداری و به‌ندایه‌تییه‌کی راست و ساف و ساغ و چاکیان فیر بکات.

٤- ﴿ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ ﴾، خوا نه‌و زاته‌یه که خۆی و فریشته‌کانی سه‌لواتان له‌سه‌ر لِن ده‌ده‌ن، سه‌لآت له‌ خواوه ﷺ به‌مانای به‌زه‌یی نواندن و چاک و پاک‌کردن و، پله به‌رزکردنه‌وه، دتی، که خوا نه‌وه ده‌کات له‌گه‌ل به‌نده‌کانی دا، سه‌لآت له فریشته‌کانه‌وه، داواکردنی نه‌و شتانه‌یه واته: به‌زه‌یی خواو، به‌خششی خواو، چاک و پاک‌کردنی خوا بۆ مروه‌فه‌کان، هه‌روه‌ها سه‌لآت له مروه‌فه‌کانیشه‌وه، داواکردنی نه‌و شتانه‌یه له خوا ﷺ، بۆچی خواو ﷺ فریشته‌کانی سه‌لوات له‌سه‌ر برواداران ده‌ده‌ن؟

٥- ﴿ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾، تاکو له تاریکایه‌کان ده‌رتان بِنن بۆ رووناکی، (الظُّلُمَاتِ) بۆیه به‌ کۆ هاتوه، چونکه تاریکی جوړا و جوړ هه‌ن، به‌لام رووناکی به‌ک شته، به‌لام تاریکی هه‌ور هه‌به‌و، تاریکی شه‌و هه‌به‌و، تاریکی په‌ناو

پەسىو ھەيە، تارىكايىھە كان جۇراو جۆرن، بۆيە خوا بە كۆ دەيانھىتى، ھەرودەك ھەمىشە ھەق يەكە، بەلام باتىل جۇراو جۆرە، بۇ وئىنە: دوو كۆ دوو دەكاتە چوار (۲ + ۲ = ۴)، نەنجامە راستەكە، تەنیا چوارە، بەلام دەگونجەن بلىتى: سى، پىنج، ھەزار، چەند، چەند، ھەموويان ھەلەن، كەواتە: ھەمىشە ھەق يەكە، بەلام ناھەق زۆرەو جۇراو جۆرە.

ئىنجا نايان ھەو تارىكايىھەنى كە خوا بە ھۆى سەلاواتدانى خۆى و فرىشتەكانى، بىروادارانىان لى دەردىنى، چىن؟

۱- تارىكايى بوونناسى، نەوہ كە مرۆف نەزانتى نەم گەردوونە چىيە؟ خاوەنى كىيە؟ بۆچى ھاتۆتە دىي؟ مرۆف خۆى چىيە؟ شوتنى لە ئىعراپ دا چىيە؟ لە كوئى ھاتوہ؟ بۆچى ھاتوہ؟ بۇ كوئى دەچىن؟ زىانى دنيا چىيە؟ نايان نەم زىانە قوناعى دىكەي بەدو دادى، يان نا؟ بە تەكىد ئەوانە تارىكايىن (تارىكايى بوونناسى).

۲- تارىكايى لە رووى نىمان و عەقىدەوہ، كە مرۆف نەزانتى خوا كىيە؟ چۆنى بپەستى؟ چۆن بەندايەتتى بۇ بكات؟ رۆژى دوايى و، فرىشتەكانى خوا و، كىتتەكانى خوا و، پىغەمبەران، نەوہش تارىكايىھە كە مرۆف لەو بارەوہ بەرچاوى پوون نەبى.

۳- ھەرودەھا لە بارەى خواپەرستىيەكانەوہ، ئىنسان چۆن بەندايەتتى بۇ خوا بكات.

۴- لە بارەى رەوشت و ئاكارەكانەوہ.

۵- لە بارەى بارى كەسىتتەوہ.

۶- لە بارەى پەيوەندىيە كۆمەلەتتەكانەوہ.

۷- لە بارەى ئىدارەدانى و لاتەوہو چۆنىتەتتى بەرئوہبردنى كاروبارى نابوورى و سياسى و كۆمەلەتتەكانەوہ، ئەوانە ھەموويان تارىكايىن.

رووناكىيەكەش برىتتە لە:

۱- لە رووناكىيى بوونناسى و، نىمان و عەقىدەيەكى راست.

۲- رووناكىيى خوا پەرستىيى و، رەوشت و ئاكارى بەرزو پەسند.

۳- پرووناکیی توکم‌یی خیزان و توندو توئی کومه‌لگا، نه‌دهب و په‌وشته جوانه‌کانی که ده‌بی کومه‌لگا خوئیان پی برازینتته‌وه.

۴- پرووناکیی نیداره‌دانی ولات به شیوه‌یه‌کی دادگه‌رانهو، رنک و پتک و سیستماتیک و، به پیی دامه‌زراوه‌کان، نه‌وه‌ش هه‌مووی پرووناکییه، خوا تَعَالَى و فریشته‌کانی سه‌لاواتان لئ ده‌دهن، که له نه‌نجامی نه‌و سه‌لاوات لیدانی خواو، به‌زه‌یی چه‌سپانی خوا به‌سه‌ر تیوه‌داو، هی فریشته‌کان که بوتان له خوا داوا ده‌که‌ن، ئیوه له تاریکییان ده‌رباز ده‌بن، به‌ره‌و پرووناکیی دین.

۶- ﴿وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾، خوا تَعَالَى هه‌ر له سه‌ره‌تاوه‌و هه‌میشه به‌رانبه‌ر به پرواداران میهره‌بان بووه.

۷- ﴿يَحْيِيهِمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامًا﴾، سلاوکردنیان له پوژوتکدا که پیی ده‌گه‌ن، واته: نه‌و پوژه که ناماده ده‌بن له خزمه‌ت خوای په‌روه‌ردگاردا، له‌و شوینه‌دا که خوا ده‌ه‌وئ، له‌و پوژده‌دا نیمانداران به‌سه‌لام، سلاویان لئ ده‌کری، (تَحِيَّة) نه‌و قسه‌یه که له کاتی پتککه‌یشتندا به‌کارده‌هیتری و، له راستییدا (تَحِيَّة) له نه‌سَلدا له (حَيَاكُ اللهُ) هاتوه، واته: خوا بنژیه‌نئ، ننجا (تَحِيَّة) گشتیه، سلاوکردن، به‌لام سه‌لام (تَحِيَّة) به‌کی تایبه‌ته، بوئه ده‌فه‌رموی: ﴿يَحْيِيهِمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامًا﴾، نه‌مه سئ واتای هه‌ن:

۱- نه‌و سلاوه‌ی که لئیان ده‌کری له پوژی دیداری خوادا، بریتیه له سه‌لام، واته: خوا سه‌لامیان لئ ده‌کات، وه‌ک له سوو‌په‌تی (یس) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾ ۸۵، یس، سه‌لام قسه‌یه‌که ده‌گوتری، له په‌روه‌ردگاریکی میهره‌بانه‌وه.

۲- ده‌گونجئ مه‌به‌ست پیی سه‌لامکردنی فریشته‌کان بن، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ ۱۲ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ۱۴ ﴿الرعد﴾.

۳- ده‌شگونجئ مه‌به‌ست پیی سه‌لامکردنی نیو خوئیان بن، واته: خوئیان که سه‌لام له به‌کدی ده‌که‌ن، دروشمه‌که‌یان بریتیه له: سه‌لام.

(۸) - ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾، خوا پاداشتیکی پر ریزو حورمه‌تی بۆ داناون، وشه‌ی (سَلَمٌ) پارانه‌وه‌یه بۆ سه‌لامه‌تی و هیمنی و ئاسایش، بۆیه سه‌لام کراوه به دروشمی مسولمانه‌تی: (السَّلَامُ عَلَیْكُمْ) واته: سه‌لامه‌تییت له‌سه‌ر بِن، یاخود تۆ له‌ لایه‌ن تِیمه‌وه سه‌لامه‌ت بی، تۆ له‌ لای تِیمه‌وه له‌ هیمنی و سه‌لامه‌تی و ئاشتییدای، ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾، (أَجْرًا) به‌ مانای: پاداشت و کرّی دئی و، به‌ مانای: خه‌لاتکردن دئی، (الْكَرِيمُ: النَّفِيسُ مِنْ نَوْعِهِ) شتی په‌سندو چاکه له‌ جووری خوئی.

مهسه لهی دووهم:

خستنه پرووی چهند رینماییه کی گه وره و گرنگ بو پیغهمبه ر ﷺ له باره ی نهری سهرشانی و، چونه تسی مامه له کردنی له گه ل برواداران شوینکه وتووی و، دوژمن و ناحه زانی ناشکراو په نهانیدا، که ناحه زو دوژمنی خوئی و خواو به برنامه که بنی و، گوئی نه دان به نازارو نارچه تیهه کانیان:

خو ﷺ ده فرموی: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٥﴾
 وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِآذَانِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿١٦﴾ وَيَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ لَهُمْ مِنْ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿١٨﴾ وَلَا تَطِعِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذُنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٩﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له نۆ برگه دا:

۱- ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ ﷺ﴾، ئەمه جاری سئیه مه، له م سووره ته موباره که دا، که خوا پیغهمبه ری خوئی ﷺ ده دویتن، به نازناوی پیغهمبه رایه تیی، ئەهی پیغهمبه ر ﷺ! واته: ئەهی ئەو که سه ی به شیوه ی تایهت هه وائت پێ ده درئی، یاخود هه وائله تایه ته کان به خه لک راده گه به نی!

۲- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﷺ﴾، به دنیایی تیمه توومان ناردوه، چاودێر بی، موژده دهربی، ترسینه ر بی.

۳- ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِآذَانِهِ ﷺ﴾، ههروه ها بانکه وازکار بی بو لای خوا، به مؤله تی خوا.

۴- ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﷺ﴾، دیسان چرایه کی تیشک دهربی و، رتی روشنکه روه ده بی.

۵- ﴿وَيَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنْ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﷺ﴾، موژده ش بده به برواداران، که له خواوه پاداشتیکی گه وره یان هه به.

که واته: خو ﷺ پیغهمبه ری خوئی ﷺ پیغهمبه ری کو تابی (محمد) ی به شه ش وه سفان پیتاسه کردوه:

۱- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ﴾، تېمە تۆمان رەوانە كىردۈە، كەواتە: رەوانە كىرانى پىغەمبەر ﷺ لە خواۋەيە، لە خوۋە نەھاتوہ مى رې بگرې، خوا ناردوويە تى و، خوۋى هيچ چاۋەرۋانېيە كى نەبووہ، خوا رەۋانى بكات، ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ (۸۱) القصص، واتە: تۆ پىشتەر بە تەما نەبوۋى كىتەب بۇ لا بىتەردى، مەگەر لە بەزەيى خواۋە بۆت ھات، واتە: ھەر خوا بەزەيى لە گەل نواندى، نەگەرنا تۆ چاۋەرۋانېيە نەبوو.

۲- ﴿شَهِدًا﴾، تېمە تۆمان ناردوہ كە چاۋدېر بى، (شَهِد) بريتە لە ھەۋالەدەر بە بەلگەي باباى دەعواكەر و، بەرپەرچدانەۋەي قەسەي باباى ناھەق، ياخود (شَهِد) بە ماناى چاۋدېر دى، ھەرۋەھا بە ماناى ناگادار و سەرپەرشتيار و مشورخۆر دى.

۳- ﴿وَبَشِيرًا﴾، تۆمان ناردوہ كە موژدە دەر بى، دَلْخُوشْكَرْبى، (الْمُبَشِّرُ: الْمُبَشِّرُ بِالْبَشَارَةِ وَالْمُبَشِّرَى)، ھەۋالەدەر بە شتەك كە دَلْخُوشِى و شادمانىيە، كە مەبەست پىتى نەۋەيە تۆ دَلْخُوشْكَرْبى بىرواداران بى، كە: نەگەر بەندانىيە بۇ خوا بگەن و، شوئىن پىغەمبەرى خوا ﷺ بگەن و، پەپرەۋىي لە قورنەن بگەن، خوا لە دنيادا بەختەۋەر و سەر بەرزو پاك و چاكيان دەكات، لە دوارۋۇزىشدا بە رەزامەندىي خۇي و بە بەھەشتى خۇيان دەگەيەن.

۴- ﴿وَنَذِيرًا﴾، تۆمان ناردوہ كە ترسىنەر بى، ورياكەر و ھۇشياركەرۋەۋە بى، (نَذِيرٌ) لە (إِنْذَارٌ) ھوہ ھاتوہ، نەۋىش بريتە لە ھەۋالەدان بە شتەك كە خراب بى، بۇ نەۋە كەسەي روى تى دەكات.

۵- ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ﴾، ھەرۋەھا بانگەۋازكارى بۇ لاي خوا، واتە: خەلك بانگ دەكەي بۇ لاي خوا، بۇ لاي تايىن و بەرنامەي خوا، ﴿بِإِذْنِهِ﴾، واتە: بە ناسانكارىي خوا، ياخود بە فەرمانى خوا، يان: بە مۇلەق خوا، لە خۆتەۋە نيە.

۶- ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾، تۆمان ناردوہ چرايە كى رۋونكەرۋەۋەي، ئەمە: (تَشْبِيهٌ بِلَيْلِ كَالسَّرَاجِ الْمُنِيرِ) ۋەك (شِعْرٌ شَاعِرٌ) شيعرىكى شيعر، ياخود (لَيْلٌ أَيْلٌ) شەۋىكى شەۋ، ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾، واتە: چرايە كى رۋونكەرۋەۋەي، تيشكەدەر، كە بە تەككىد چرا ھەر رۋونكەرۋەۋەيە، بەلام ئەمە بۇ زياتر تۆخكردنەۋەي مانايەكەيەتى.

(۶) ﴿ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴾، مؤژدهش بده به برواداران، كه لهلايهن خواوه به خششيكی گهورهيان بؤ ههيهو.

ئهوه به نسبت بروادارانهوه.

(۷) ﴿ وَلَا تَطْعَمُ الْكُفْرِينَ وَالْمُنْفِقِينَ ﴾، ههروهها گوپراه لیبی كافران و مونافيقه كان مه كه، كافران واته: بیپروایانی به ناشكرا كه ههقیان بؤ دئ، دهپوشن و پروای پیناكه، مونافیق واته: دهغەل و دوو پروودكان، نهوانه كه له دلدا كوفریان ههیه، بهلام به پوالهت خویان به مسولمان پيشان ددهدن، كه دهفه رموی: به قسه یان مه كه، فه زمانه بریبان مه كه، گوپراه لییان مه كه، واته: نهودی نهوان دهیلین، واهه كه.

(۸) ﴿ وَدَعَّ أَذْنَهُمْ ﴾، گویش به نازاره كه یان مه دهه، نه مه دوو واتای هه ن:

أ- (أَيُّ أَتْرُكُ أَذَاهُمْ) واز له سزادانیان بیته.

ب- (أَهْمِلُ أَذَاهُمْ لَكَ) نازاردانی نهوان بؤ خوت، پشتگوئی بخره.

من مانای دووه مم به لاوه به هیزتره، واته: ئهوه كه نازارت ددهدن، پشتگوئی بخره نادیده ی بگروه، به هیچی دابنئ، ﴿ وَدَعَّ أَذْنَهُمْ ﴾، نه كه له سزادانیان واز بیته و لیبی بگه پئ، هه لبه ته ئه وهش له پرووی پوالهتی زمانی عه ره بییه وه هه ده گونجئ، به لام به پئی سیافه كه و، پرووحی نیسلامیش، زیاتر مه به ست پئی نهویه كه تو گوئی مه ده به نازاردانی نهوان، وه كه له شوینی دیکه، ده فه رموی: ﴿ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَأَهْرُثْهُمْ هَجْرًا حَبِيلًا ﴾ المزمّل.

(۹) ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴾، پشت به خوا به سه تهو پشت به خوا قاییم بن و، خواش به سه پشت پئ به ستراو بن، (التوكل: الإغتماد وَتَفْوِيضُ الْأَمْرِ إِلَى اللَّهِ)، (توكل) بریتیه له پشت به خوا به ستن و، کاری خو به خوا سپاردن، ﴿ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴾، خواش به سه كه كار پئسپئردراو بن و، هه ره كه سئ کاری خوی به خوا بسپئری و پشتی به خوا به ستئ، خوا بؤ ئه و به سه و، هه موو كه لیانی بؤ پر ده كاته وه.

دەوت رېنمایى گورەو گرنگ بۇ پېغەمبەر ﷺ

(۱) - ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەي موھەممەد! تۆ پېغەمبەرى ﷺ، نىجا (النَّبِيُّ) يان (فعل)ى بە ماناى (فاعل)ە، واتە: تۆ (مُنْبِئ)ى ھەۋالدەرى لە خواۋە، ياخود (فعل)ى بە ماناى (مفعول) ە واتە: ھەۋالپىندراۋ (مُنْبَأ)ى، كەۋاتە: تۆ دەبىن بزانى خوا بە شىۋەى تايبەت ھەۋالت پىدەدا و، تۆش ھەۋالە تايبەتە كانى خوا بە خەلك دەگەبەنى، تۆ كەسىكى ئاساىى نى.

(۲) - ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ﴾، تىمە تۆمان رەۋانكردو، واتە: كە ھەۋالى تايبەتەمان پىداۋى، تۆ ھەۋالە كانى خوا رابگەبەنى، تىمە بەۋەندە تىكىتفامان نەكردو كە تۆ تەنيا پېغەمبەر (نَبِيٌّ) بى، بەلكو تۆمان كردو بە نىرراۋ (رَسُول)ىش، تۆمان رەۋانە كردو بەۋ پەيامەى خۆمانەۋە.

(۳) - ﴿شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾، تۆ دەبىن چاۋدېر بى، موژدە دەر بى، ترسىنەربى، بانگەۋازكارى بۇ لای خوا، بە مۆلەق خوا و، چرايەكى تىشكەدر بى، دەبىن ھەموو ئەو سىفەتەنە لە تۆدا ھەبن، كە بە تەنكىد ھەموو ئەو سىفەتەنە پېر بە پىستى پېغەمبەرى خوا ﷺ بوون، بە ماناى وشە: شاھىدو چاۋدېر بوو بەسەر نۆممەتەۋە و، موژدە دەرو دلخۆشكەر بوو بوۋان، بە پاداشتى خواۋ بە بەرزى و بەختەۋەرى لە دنياۋ دۋارۆژدا و، ترسىنەر بوو بوۋان، لە لادان و خلىسكان و، بانگەۋازكار بوو بۇ لای خوا بە مۆلەق خوا و، بەراستى موھەممەد ﷺ چرايەكى تىشكەدر بوو، رى رۆشكەرەۋە بوو و، ئىسلامى لە خۆيدا بەرجەستە كردو، ۋەك دايكمان عانىشە خوا لىي رازىبى گوتوۋبەنى: (كَانَ خَلْقَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ الْقُرْآنُ)^(۱).

ۋاتە: پېغەمبەرى خوا ﷺ رەۋشت و ئاكارى قورئان بوو.

(۱) (عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: أَخْبِرِينِي عَنْ خَلْقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: كَانَ خُلُقَهُ الْقُرْآنُ) أخرجه أحمد: ۲۵۳۴۱، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

چ تهماشای پیغمبهری خوا ﷺ بکهی و لئی وردبیهه و، چ قورئان بخوئنیه وه، بهک ههقیقهت دهینی که ههقیقهتق بهندایهتیهه بو خوا و، ههقیقهتق بو خوا صولحان و پاکیی و چاکیه، راستیی و ساغیهه.

٤- ﴿وَيَسِّرْ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ لَهُمْ مِنْ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا﴾، موژدهش بده به پرواداران و، دلیان خووش بکه، که له خواوه پاداشتیکی گهورهیان ههیه، بهخششیکی گهورهیان ههیه، (الْفُضْلُ: الْعَطَاءُ الَّذِي يَزِيدُ الْمُعْطَى زِيَادَةً لِلْمُعْطَى)، واته: (فُضْلٌ) بریتیه لهو زیادهیهی که بابای بهخشنده دهبهخشق به بابای پئ بهخشاو، یانی: بئ نهوهی ههقی بیت، واته: خوا له بهخششی خوئی زیادهتان پئ دههات.

٥- ﴿وَلَا تُطِيعِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، به قسهی کافران و موناغیقان مهکه، گوئرایه لیان مهبه، فرمانبهریان مهبه و، نهوهی که نهوان دهیلین له گه لیاندا گونجاو مهبه و، بهو شیوهیهی که نهوان لاتبهن، به قسهیان مهکه له ناههقییدا.

٦- ﴿وَدَعِ أَذْنَهُمْ﴾، نازاره کهیان پشتگوئی بخه، نیهمالی بکه، نادیدهی بگره، با هاوسهنگییت تیک نههات و شلوئت نهکات و نه تشله ژنتی، چونکه نازاری نهوان بریتی بوو له: پرو پاگهندهو قسهو قائل و، له پشت پهردهی ره شهوه تهماشاگردن و، تانه لیاندانی پیغمبهر ﷺ که نهوه بهردهوام ههیه، بو هه موو دؤستانی خوا.

٧- ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، پشتیش به خوا بههستهو، خواش بهسه وه کیل و کار پیسپردراو بئ و، پشت پئ سپپردراو بئ، ههر که سئ پشت به خوا بههستی، پشتی له زهوی نادرئ و، ههر که سئ کاری خوئی به خوا بسپیری، خوا کاره کهی زایه ناکات، به لکو کاره کهی بو چاک دههات.

کورتِه باسِنک له باره‌ی یادی خوا کردنه‌وه

خوا **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَبِيرًا** (۱۱) **وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** (۱۲)

واته: ئە‌ی ئە‌وانه‌ی بڕواتان هێناوه به یادی کردنیکی زۆر، یادی خوا بکه‌ن و، به‌بانیا‌ن و تیاوران به پاکی بگرن.

به‌رێزان!

تیمه نهم کورتِه باسه له باره‌ی یادی خوا کردنه‌وه، له پینج ته‌وه‌ردا، ده‌خه‌ینه روو، که به پوختکردنه‌وه‌وه له به‌رگی چواره‌می مه‌وسووعه‌ی: (خواپه‌رستی‌ی نیسلا‌می له‌به‌ر پو‌ش‌نایی قورئان و سوننه‌تدا)، (پینجه‌مین دروشمی خواپه‌رستی‌ی: زی‌کری خوا کردن)، وه‌ریده‌گرین^(۱):

(۱) - واتا و پیناسه‌ی یادی خوا (ذکر الله):

أ- پیناسه‌ی یادی خوا، له پرووی زمانه‌وه:

زانایان به چهند شی‌وه‌یه‌ک، پیناسه‌ی (ذکر) یان کردوه، که وشه‌یه‌کی عه‌په‌بیه‌وه به کوردی‌ی وشه‌ی (ذکر) ده‌بیته (یاد کردن) و (باسکردن)، (ذکره) ههم به مانای (یادی کرد) یان (هاته‌وه یادی)، هه‌روه‌ها ههم به مانای (باسیکرد) دی، بو‌وتنه:

۱- خاوه‌نی کتیبی (مختار الصحاح)، ده‌لتی: (الذُّكْرُ: وَالذِّكْرُ، وَالذُّكْرَةُ ضِدُّ النِّسْيَانِ)، هه‌ر کام له (ذُكْرٌ، ذِكْرٌ، ذِكْرَةٌ) دژی له بیر چوونه‌وه‌ن، که‌واته: (ذکر) واته: له بیروون و بیر هاته‌وه.

(۱) بڕوانه: لایه‌په‌: ۳۴۳ - ۴۴۱، چاپی دووهم.

(۲) ص ۲۲۱، ط ۱ / ۱۹۲۶م.

۲- (راغب الأصفهانی) دهر باره‌ی وشه‌ی (ذکر) ده‌لن:

(وَتَارَةً يُقَالُ لِحُضُورِ الشَّيْءِ الْقَلْبَ، أَوْ الْقَوْلَ، وَذَلِكَ قِيلَ الذُّكْرُ ذِكْرَانٍ: ذُكْرٌ بِالْقَلْبِ وَذُكْرٌ بِاللِّسَانِ، وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ضَرْبَانٍ: ذُكْرٌ عَنِ نِسْيَانٍ وَذُكْرٌ لَا عَن نِسْيَانٍ)^(۱).

واته: وشه‌ی (ذکر) جاری وایه به‌وه ده‌گوتری که شتیک له دلدا ناماده بن، له یادو فیکردا، یاخود له‌سه‌ر زمان و به‌گوتن ناماده بن، هه‌ر بویه‌گوتراوه: زیکر دوو زیکره: یاد کردنتیک به‌دل و، یاد کردنتیک به‌زمان، هه‌ر کامیکیش له‌مانه دوو جورن: یاد کردنتیک دوا‌ی له بیرچوونه‌وه، یاد کردنتیک به‌بنی له بیرچوونه‌وه.

۳- (الزمشخري) یش هه‌ر له‌وه باره‌وه له کتیبی (أساس البلاغة)^(۲) دا، ده‌لن: (وَاجْعَلْهُ مِنِّي عَلَى ذِكْرِ أَي: لَا أَنْسَاةً)، واته: وام لن بکه فلانسته‌م له بیریت، واته: له بیرم نه‌چن.

۴- هه‌روه‌ها هه‌ر کام له (ابن منظور) له (لسان العرب)^(۳) دا.

۵- نووسه‌رانی (المعجم الوسيط)^(۴) هه‌ر هه‌مان قسه‌ی پيشوویان دووباره کردوته‌وه، له باره‌ی پیناسه و چه‌مک و واتای وشه‌ی (ذکر) هه‌وه.

ب- یادی خوا له زاراوی شه‌ردا:

به‌زوری وایه شه‌رع هه‌ر به‌پتی مانا زمانه‌وانیبه‌که‌یان، وشه‌کان به‌کاردنتی، تنجا ده‌توانین بلتین: به‌کورتیی و گوشاوی (ذکر) له زاراودی شه‌ردا، ته‌وه پیناسه‌که‌یه‌تی:

(ذکر) بریتیه: له به‌سه‌ر دل و زماندا هینانی یادی خواو، سیفته‌به‌ره‌زه‌کانی و، ناوه‌به‌سندده‌کانی و، به‌پاک‌گرتنی و ستایشکردن و به‌گه‌وره‌وه‌به‌رزگرتنی].

(۱) مفردات ألفاظ القرآن، ص ۱۸۱.

(۲) لفظ: ذکر.

(۳) ج ۴ ص ۳۰۸، ۳۰۹.

(۴) ص ۳۱۳.

نهمه شیلوه پوخته‌ی هه‌موو نهو پیتاسه‌یانه‌یه که زانایانی شه‌رعزان لهو باره‌وه گوتوو‌یانن:

بَوَوْتِنَه:

۱- (مجاهد)^(۱) که به‌کیکه له زانایانی تابعین ده‌لت: نینسان ناچیتنه‌ریزی: ﴿وَالذَّكِرِیْنَ اَللّٰهُ کَثِیْرًا وَالذَّکِرَاتِ ۗ هُوَ، هه‌تا به پتوه و، به دانیشتنه‌وهو، به راکشانه‌وه، یادی خوا نه‌کات.

۲- (سعید بن جبیر)^(۲) گوتوو‌یه‌تی: هه‌ر که‌سێک له فه‌رمانه‌ریی خوادا بجوو‌لتی و کار بکات، نه‌وه یادی خوا‌ی کردوه.

۳- (عطاء الخراسانی)^(۳) ده‌لت: کوڤه‌کانی زیکر بریتین: له کوڤه‌کانی حه‌لال و حه‌رام و، باسکردنی چو‌ن ده‌کریی و، ده‌فرۆشیی و، چو‌ن نو‌یژ ده‌که‌ی و، به‌رۆژوو ده‌بی و، ژن دتیی و ته‌لاق ده‌ده‌ی و، چو‌ن حه‌ج ده‌که‌ی و... هه‌تا!!

۴- له (ابن صلاح الشهرزوری)^(۴) پرسیار کراوه: ئایا نینسان به‌چ نه‌ندانه‌یه‌ک له یادی خوا کردن ده‌چیتنه‌ریزی: ﴿وَالذَّكِرِیْنَ اَللّٰهُ کَثِیْرًا وَالذَّکِرَاتِ ۗ هُوَ؟ واته: پیاوان و ئافه‌ره‌تانی زۆر خوا له یادی خوا نه‌ویش گوتوو‌یه‌تی: ته‌گه‌ر له‌سه‌ر نه‌و جوڤه‌ زیکرو ویردانه به‌رده‌وام بی، که له پتی راسته‌وه نیه‌سات بوون، له به‌یانیان و ئیواراندای، له حاله‌ته جوڤا جوڤه‌کانی رۆژدا که ده‌گوترتین، نه‌وه نه‌و مرو‌فه ده‌چیتنه‌ریزی نه‌وانه‌وه که خوا به: ﴿وَالذَّكِرِیْنَ اَللّٰهُ کَثِیْرًا وَالذَّکِرَاتِ ۗ هُوَ ناوی هینان.

۵- (القرطبی)^(۵) لهو باره‌وه ده‌لت: کوڤی زیکر، یانی: کوڤی زانست و نامۆزگاریی و، نه‌و کوڤانه‌ی که قورئانی خواو سونه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ تیاندا ده‌خه‌رتنه‌روو، هه‌روه‌ها هه‌والی پیتشینه‌چاکه‌کان و، پیتشه‌وابانی پیتشووی دنیا به‌که‌مگر، که دوور بوون له ریاکاریی

(۱) فقه السفة، ج ۲ ص ۸۶.

(۲) الأذکار، للنووي، ص ۴۱، ۴۲.

(۳) هه‌مان سه‌رچاوه.

(۴) هه‌مان سه‌رچاوه.

(۵) هه‌مان سه‌رچاوه.

و، داهیتان و دنیا وستی و ته‌ماع، نهو کوژانه‌ی که به‌سه‌رهاق نه‌وانیان تیدا ده‌گپرذنه‌وه، کوژی زیکرن.

۶- (عبدالحمید الکشک)^(۱)، ده‌لن: (إِنَّ الدُّكْرَ عَلَى سَبْعَةِ أَنْعَاءٍ فَذَكَّرُ: الْعَيْتَنِ الْبُكَاءَ، وَذَكَّرُ الْأَذْنَيْنِ الْإِضْعَاءَ، وَذَكَّرُ اللِّسَانِ الثَّنَاءَ، وَذَكَّرُ الْيَدَيْنِ الْعَطَاءَ، وَذَكَّرُ الْبَدَنِ الْوَفَاءَ، وَذَكَّرُ الْقَلْبِ التَّسْلِيمَ وَالرِّضَاءَ، وَذَكَّرُ الرُّوحِ الْخَوْفَ وَالرَّجَاءَ).

واته: یادی خوا کردن هه‌وت جوژه، یادی خواکردنی چاوان گریانه‌و، هی گوویان گوپه‌ه‌لخستنه، (واته: بو قسه‌ی باش و، بو قورنان خویندن)، یادکردنی زمان مه‌دح و ستایشی خواکردنه و، یادی ده‌ستان به‌خشینه و، یادی جه‌سته وه‌فاداری و جپه‌جیکردنه‌و، یادکردنی دل گه‌ردنکه‌چی و رازیبونه‌و، یادکردنی روو‌حیش ترس و نومیده.

ئجنا نه‌گه‌ر مانه‌وی نه‌مانه هه‌موویان پوخت بکه‌ینه‌وه، ده‌توانین بلین:

زیکری خوا، نه‌وه‌یه که نینسان خوا‌ی په‌روه‌ردگارو بی وینه‌ی له بیر بیت و، به‌ناو سیفه‌ته به‌رزو په‌سندنه‌کانی باسی بکات و، به‌پاکگرتن و ستایشکردن و به‌گه‌وره‌و مه‌زن و به‌رزو پیروژگرتنی خوا‌رابکه‌یه‌نن، ئجنا بیگومان هه‌تا نینسان سه‌ر گه‌رمی فه‌رمانبه‌ری و به‌ندایه‌تییکردن بی بو خوا، به‌هه‌ر جوژیک له جوژه‌کانی فه‌رمانبه‌ری و به‌ندایه‌تیی، نه‌وه خوا‌ی به‌رزو مه‌زنی له یاده و له بیره‌و، ناگای لپی نه‌براه‌وه نه‌و کرده‌وانه‌ی بو‌ی به‌یادی خوا کردن له قه‌له‌م ده‌درین، به‌چه‌مکه گشتیه‌که‌ی زیکر.

چونکه (ذکر) ده‌گونجی بلین: چه‌مکیکی تایه‌تیی هه‌یه و، چه‌مکیکی گشتیشی هه‌یه که بریتیه: له باسکردنی هه‌ر شتیک که په‌یوه‌ندیی به‌خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷻ، به‌ناین و به‌رنامه‌ی خواوه هه‌بن.

۲- گرنگیی و پله و پایهی زیکری خوا:

ثم تهوهره له سى برگه‌دا ده‌خه‌ینه روو:

۱- له‌بهر تیشکی نایه‌ته‌کانی قورئاندا.

۲- له‌بهر تیشکی ده‌قه‌کانی سوننه‌تدا.

۳- له‌بهر رووناکیی قسه‌و بو چووئی زاناو پی‌شه‌وایاندا.

یه‌که‌م: گرنگیی و پله‌و پایهی زیکر، له‌قورئاندا:

(ابن قیم الجوزية) له‌کتیبی: (مدارج السالکین، شرح منازل السائرین)^(۱) دا، ده‌لئی:
گرنگیی و پله‌و پایهی یادی خوا له‌قورئاندا، به‌ده (۱۰) شیوه‌ خراوه‌ته‌ روو:

(۱) - فه‌رمان پینکردنی:

خوای به‌خشنده ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا
(۱۱) وَمَسِيحُوهُ بُكْرًا وَأَصِيلًا (۱۲)﴾، واته: نه‌ی نه‌وانه‌ی پرواتان هیناوه! یادی خوا
بکه‌ن، به‌یاد کردنیکی زور و، به‌بیانیان و تیسواران به‌پاک بگرن.

(۲) - قه‌ده‌غه‌کردنی بیتاگایی له‌خوا:

که‌ نه‌وه‌ پی‌چه‌وانه‌ی زیکره، وه‌ک خوای په‌نه‌انزان فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وَأذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا
سَبَّحْتَ (۱۱)﴾ الکه‌ف، واته: هه‌ر کاتیک له‌یادت چوو، یادی په‌روه‌ردگارت بکه.

هه‌روه‌ها خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وَأذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً
وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ (۳۰)﴾ الأعراف، واته:
یادی په‌روه‌ردگارت بکه، له‌بهر خو‌ته‌وه‌ به‌لالانه‌و به‌ترسه‌وه، به‌بئ‌ده‌نگ
به‌رزکردنه‌وه، به‌بیانیان و تیسواران و، له‌بئ‌تاگیان مه‌به.

هه‌روه‌ها فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ
الْفَاقِقُونَ (۱۱)﴾ الحشر، وه‌ک نه‌وانه‌ مه‌بن که‌ خوایان له‌بیر کرد، خوایان
فه‌رام‌و‌ش‌کردو، خواش خو‌یانی له‌بیر‌بر‌دنه‌وه، نا نه‌وانه‌ن ده‌رچوون.

(۳) - پیته وه په یوه ست کردنی سه رفرازی:

وهك خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿وَأذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (۱۵) واته: الأنفال، واته: زور یادی خوا بکن، به لکو سه رفرازین.

(۴) - مه دح و ستایشگرانی نه جامده رانی زیکرو، پاداشتی به رز بو دانرانیان:

وهك خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّاتِمِينَ وَالصَّاتِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (۲۵) الـاحزاب.

(۵) - هه واندان به زهرده مندی و، زیانباری وازلیه ننه رانی یادی خوا:

وهك خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ ءَأْمُرُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (۱) الـمنافقون، واته: نهی نه وه که سانهی بروتان هیناوه! با مال و سامانتان و روله کانتان له یادی خوا بن ناگاتان نه کهن، چونکه بیگومان هه ر کهستی و ابکات نا نه وانن زیانباران.

(۶) - خوا، یادکردنی خوئی بو بنده کانی، کردوته پاداشت و به رانبه ری، یادی نه وان بو وی:

وهك خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُون﴾ (۱۴) البقرة، واته: یادم بکن، منیش یادتان ده کم و، سوپاسگوزاریم بو بکن و سپله ییم به رانبه ر مه کهن، واته: نه گه ر تیمه یادی خوا بکهن، خوا یادمان ده کات، که واته: یادکردنی خوا بو تیمه، پاداشتی یادکردنی تیمه به بو وی.

(۷) - هه واندان به وه، که زیکری خوا، له هه موو شتیک گه وره تره:

وهك خوا ﷻ ده فهرموی: ﴿أَنْتُمْ مَأْمُورُونَ بِذِكْرِهِمْ وَلِيَذَّكَّرُوا أَتَىٰ بِهِنَّ مِنْ عَشِيرَتِكُمْ أَعْتَابًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَإِنَّهُ يَأْتِ اللَّهَ بَعُوضَةً تَلْوَاهُ حَتَّىٰ يَمُوتَ وَهُوَ غَافِلٌ مِمَّا يَفْعَلُ﴾ (۱۰) الـاحزاب، واته: یادکردنی خوا بو تیمه، پاداشتی یادکردنی تیمه به بو وی.

﴿۱۵﴾ العنكبوت، واته: نه‌وی که له کتیبی خوا بۆت سروشکراوه، بیخوینه‌وه و، نوێژ به‌ریا بکه، بیگومان نوێژ (خاوه‌نه‌که‌ی) قه‌ده‌غه ده‌کات له هه‌رچی قسه‌و کرده‌وه‌ی ناشیرین و خراپه‌و، یادی خواش گه‌وره‌تره‌و، خواش ده‌زانێ چی ده‌که‌ن! (۸) - پوونکردنه‌وه‌ی ته‌و راستیه‌ که خوا له یادان، خاوه‌ن عقل و سوودمه‌ندن له نیشانه‌کانی خوا:

وه‌ک خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿۱۶﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا تُسَبِّحُكَ وَقَوًّا عَدَابِ النَّارِ ﴿۱۷﴾﴾ آل عمران، واته: به‌راستی له دروستکرانی ناسمانه‌کان و زه‌وی و، جیاوازی و جیگۆرکیی شه‌و رۆژدا، نیشانه‌ گه‌لیک هه‌ن، بۆ خاوه‌ن عقلان، ته‌وانه‌ی که به‌ پێوه‌و به‌ دانیشتنه‌وه‌و له‌سه‌ر ته‌نیشتیان، یادی خوا ده‌که‌ن و بیر له‌ دروستکرانی ناسمانه‌کان و زه‌وی ده‌که‌نه‌وه‌، (سه‌ره‌نجام ده‌لێن): په‌روه‌ردگارمان! ته‌مه‌ت به‌ پووچی دروست نه‌کردوه‌ پاکیی بۆ تو، ده‌جا له‌ نازاری ناگر چه‌پانه‌مان بده‌! (۹) - گپانی یادی خوا به‌ کۆتایی سه‌رجه‌م خوا په‌رستییه‌کان و کرده‌وه‌ چاکه‌کان، بۆ وینه‌: له‌ باری نوێژه‌وه‌ خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴿۱۸﴾﴾ النساء، ئنجا هه‌ر کاتیک نوێژتان ته‌واو کرد، یادی خوا بکه‌ن به‌ پێوه‌و به‌ دانیشتنه‌وه‌و له‌سه‌ر ته‌نیشته‌کانتان.

که‌واته: خوا، یادی خواکردنی خستۆته‌ کۆتایی نوێژه‌وه‌.

هه‌روه‌ها له‌ باری رۆژووی مانگی په‌مه‌زانه‌وه‌، خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ﴿۱۹﴾ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتِكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۲۰﴾﴾ البقرة، که به‌ رای تیکرایی

زانایان و تونزه‌ره‌وانی قورنان ده‌تین: مه‌به‌ست له: ﴿وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدٰنَكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (الله أكبر) ه‌کانی پیش نو‌ئزی جه‌ئزی رهمه‌زانه.

دیسان له دوا‌ی حه‌جیش، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ ءَابَاءَكُمْ أَوْ أَشْكَدَ ذِكْرًا﴾ ﴿البقرة﴾، واته: هه‌ر کاتی خوا به‌رستیه‌کانی حه‌جتان ته‌واو کردن، وه‌ک باس و خوا‌سیی باب و با‌ییرانتان و بگره‌زیاترو چاک‌تریش، یادی خوا بکه‌ن.

له دوا‌ی نو‌ئزی جومعه‌وه‌وش، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿الجمعة﴾، واته: نه‌گه‌ر نو‌ئز ته‌واو بوو، به‌زه‌ویدا بلا‌وبینه‌وه‌و، له به‌خششی خوا داوا بکه‌ن، (واته: کارو کاسییی بکه‌ن) و زو‌ریش یادی خوا بکه‌ن، به‌لکو سه‌رفرازبن.

۱۰- جوو‌تکردنی یادی خوا، له‌گه‌ل سه‌رجه‌م کرده‌وه چاکه‌کاندا و، گنی‌رانی به‌ر‌ووح و کاکلیان، وه‌ک خوا له‌بارهی نو‌ئزه‌وه، فه‌رموویه‌تی: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِرِّ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي﴾ ﴿طه﴾، واته: بی‌گومان منم خوا، جگه‌له‌من هیچ به‌رستراوی‌ک نیه، ده‌جا همپه‌رسته و نو‌ئز به‌ریا بکه‌به‌مه‌به‌ستی یادکردنی من.

که‌واته: یادی خوا‌کردن، نامانجه‌و نو‌ئز نام‌پرازه.

هه‌روه‌ها خوا له‌گه‌ل ر‌وژوو، حه‌جیشدا با‌سیکردوه، که‌پیشتر نایه‌ته‌کامان هینان.

دیسان له‌گه‌ل جه‌نگ و جیهادیشدا، یادی خوا هه‌ر هه‌یه، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿يٰۤأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاغْلِبُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿الأنفال﴾، واته: ئهی نه‌وانهی بی‌رواتان هیناوه! هه‌ر کاتی به‌کو‌مه‌ئیک گه‌بشتن (به‌ره‌نگاری کو‌مه‌ئیک له‌دو‌ژمنانتان بوونه‌وه) چه‌سپاو بن و، یادی خوا زور بکه‌ن، به‌لکو سه‌رفراز بن، واته: نه‌و جه‌نگه‌تان به‌نه‌وه و، تیدا به‌نامانج بکه‌ن.

دووه: گرنگی و پله و پایه یادی خوا، له سوننهت دا:

دهقی سوننهت له باره ی گرنگی و، گوره یی و، پله و پایه ی به رزی زیگری خوا کردنه وه، به کجار زورن، نه م پتنبه یان وه ک نمونه ده خهینه روو:

(۱) - پیغمبر ﷺ فه رمووه تی: (سَبَقَ الْمُفْرَدُونَ، قَالُوا: وَمَا الْمُفْرَدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ) (أخرجه أحمد: ۹۳۲۱، ومسلم: ۳۶۷۶، وابن حبان: ۸۵۸).

واته: تاقبووه وه کان پیش هه موو خه لکی که وتونوه وه (له چاکه دا)، گو ترا: نه ی پیغمبری خوا! ﷺ تاقبووه وه کان کین؟ فه رمووی: پیاوان و نافرته تانی زور خوا له یاد.

(۲) - پیغمبری خوا ﷺ ده فرمووی: (لَا يَقَعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ، إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَعَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ). (أخرجه أحمد: ۱۱۸۹۳، وعبد بن حميد: ۸۶۱، ومسلم: ۲۷۰۰، وأبو يعلى: ۱۲۵۲، وابن حبان: ۸۵۵، الترمذي: ۳۳۷۸، وقال: حسن صحيح، عن أبي هريرة).

واته: هیچ کومه ئیک له شویتیکدا دانانیشن و، یادی خوی تیدا ناکه ن، مه گهر فریشته کان ده وریان ده دن و، به زده ی خوا دایان ده پوشتی و، نارامی و توخزنیان بو دینتته خوار و، خوا له لای نه وانیه که له لانی (واته: فریشته زور نیزیکه کان) باسیان ده کات.

(۳) - پیغمبر ﷺ ده فرمووی: (مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ، مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ) (أخرجه البخاري: ۶۰۴۴، ومسلم: ۷۷۹، وابن حبان: ۸۵۴، وهذا اللفظ البخاري، عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه).

واته: وینه ی که سیک که یادی خوی په روه ردگاری ده کات و، که سیک که یادی په روه ردگاری ناکات، وه ک زیندوو و مردوو، وابه.

(۴) - هه روه ها پیغمبر ﷺ له دریزه ی فه رمایشتیکدا ده فرمووی: (وَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْكُرُوا اللَّهَ، فَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ خَرَجَ الْعَدُوُّ فِي أَثَرِهِ سِرَاعًا، حَتَّى إِذَا آتَى عَلَى حِصْنٍ حَصِينٍ، فَأَحْرَزَ نَفْسَهُ مِنْهُمْ، كَذَلِكَ الْعَبْدُ لَا يُحْرِزُ نَفْسَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِلَّا بِذِكْرِ اللَّهِ) (أخرجه الترمذي: ۲۸۱۳، عن الحارث الأشعري رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ، وَكَذَلِكَ وَصَّحَّحَهُ كُلُّ مَنْ ابْنِ حَبَانَ وَالْحَاكِمَ وَالْأَبْيَانِي).

واته: فرمانتان پڻ ده ڪم ڪه يادي خوا بڪن، چونڪه وينه ي ڪه سيڪ ڪه يادي خوا ده ڪات، وه ڪ پياويڪ وايه ڪه دوژمن به خيرا ي به دو ايدا بچن، هه تا خو ي ده ڪه به نيته ڪه لايه ڪي قاييم و، خو ي له وندا له چنگ دوژمن ده پاريزي، به ندهش ناوايه به يادي خوا نه بن، خو ي پڻ له شهيتان په نا نادري و ناپاريزي.

(5) - عه بدوللا ي ڪوري بوسر ﷺ، ده گپريته وه ڪه پياويڪ هاتوته خزمه ت پيغهمبيري خوا ﷺ گوتوويه تي: نه ي پيغهمبيري خوا! ﷺ پييه ڪا ني چاڪه ڪردن زورن و منيش نانانم هه موويان نه نجام بدهم، نجا شتيڪم پڻ بل ي ڪه جه ختي له سه ر بڪم، به لام با زور نه بن له بيرم بچيته وه! نه ويش پي ي ده فهرموي: [أَلَا يَرَأَى لِسَانُكَ رَطْبًا مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ] (آخرجه احمد: 17716، والترمذي: 3375، وابن أبي شيبة: 29453، وابن ماجه: 3793، وابن حبان: قم 814، والحاكم: 1822، وقال: صحيح الإسناد، وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: با به رده وام زمانت به يادي خوا ته رو پارو پڻ.

سيه م: گرنگي و پله و پايه ي زيڪري خوا، له روانگه ي زانايانه وه:

بيگومان زانايانيش هه ر نه وه ي ڪه له قورنان و له ده ڪه ڪا ني سونه تدا هاتوه، ڪسه ڪا ني خو يان له وانه هه نينجا وه، ڪه هه نديڪيان به نمونه لن ديتينه وه:

(1) - [قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَفْرِضْ عَلَى عِبَادِهِ فَرِيضَةً إِلَّا جَعَلَ لَهَا حُدًّا مَعْلُومًا، ثُمَّ عَدَّرَ أَهْلَهَا فِي حَالِ عُدْرِ، غَيْرَ الذُّكْرِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ حُدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ، وَلَمْ يَعْدُرْ أَحَدًا فِي تَرْكِهِ، إِلَّا مَعْلُومًا عَلَى تَرْكِهِ، فَقَالَ: ﴿فَأَذْكُرُوا اللَّهَ وَقَوْمًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ (النساء، بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فِي النَّبْرِ وَالْبَحْرِ، وَفِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ، وَالْعِنَى وَالْفَقْرِ، وَالصُّحَّةِ وَالسَّقْمِ، وَالسَّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، وَعَلَىٰ كُلِّ حَالٍ)].

واته: عه بدوللا ي ڪوري عه بباس (خوا لبيان پازيبن) ده لن: خوا ﷺ هيچ فهريزي ڪي له سه ر به نده ڪا ني پيويست نه ڪردوه، مه ڪه ر سنووريڪي دياربيڪراوي بو داناوه له ڪا ني بو نه گونجانيشدا، مؤله تي خه لڪه ڪه ي داوه ڪه نه بڪن، بيچڪه له زيڪر، ڪه خوا

سنوور یکی بو دانه‌ناوه، لهوئی کۆتایی پێیینن، مه‌گهر که سێک هه‌وشی له‌سه‌ر هه‌وشی نه‌مايێ، نه‌گهرنا موڵه‌تی به‌ که‌س نه‌داوه بو نه‌کردنی، خوا فه‌رموویه‌تی: به‌ پێوه‌و به‌ دانیشتنه‌وه‌وه‌ له‌سه‌ر ته‌نیشتان یادی خوا بکه‌ن، یانی: به‌ شه‌وه‌ی و به‌ رۆژی، له‌ وشکانیی و له‌ ده‌ریادا، له‌ سه‌فه‌ری و له‌ مالتی، به‌ ده‌وله‌مه‌ندی و به‌ هه‌ژاری، به‌ نه‌خۆشیی و به‌ ساغیی، به‌ په‌نهانی و به‌ ئاشکراو، له‌ هه‌موو حاڵندا.

(۲) - (الحسن البصري) په‌حه‌مه‌تی خوای لیبی، له‌و باره‌وه‌ ده‌لتی: (الذُّكْرُ ذِكْرَانِ: ذِكْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَنْ نَفْسِكَ وَيَبِّنُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، مَا أَحْسَنَتْهُ أَغْطَمَ أَجْرَهُ، وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ: ذِكْرُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عِنْدَمَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ) (۱) (إحياء علوم الدين).

واته: هه‌سه‌نی به‌صرایی گوتوویه‌تی: یادی خوا کردن دوو جووره، یادی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) کردن له‌ نێوان خۆت و خوادا (عَزَّ وَجَلَّ) چه‌نده‌ چاکه‌و چه‌نده‌ پاداشته‌که‌ی مه‌زنه‌، به‌لام له‌وه‌ گه‌وره‌ترو چاکتر، یادی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) کردنه‌ ڕێژه‌ له‌و کاتانه‌دا که‌ خوا قه‌ده‌غه‌ی کردوون، یانی: نه‌و شتانه‌ی خوا قه‌ده‌غه‌ی کردوون، له‌وه‌ی یادی خوا بکه‌ی و، سنووری قه‌ده‌غه‌کانی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) نه‌شکینی.

(۳) - قسه‌یه‌کی (أحمد بن عطاء الله الأسكندري) که له‌ حیکمه‌ته‌کانی خۆیدا هێناویه‌تی، به‌لام من له‌ (إيقاظ الهمم في شرح الحكم) ده‌وه، هێناومه، که له‌و باره‌وه‌ زۆر شتی گوتوه، بو وینه:

إِلَّا يَسْتَحْفِزُ الْوَرْدَ إِلَّا جَهْلُوكَ، الْوَارِدُ يُوجَدُ فِي الدَّارِ الْأَخْرَى، وَالْوَرْدُ يُنْطَوِي بِأَنْطَوَاءِ هَذِهِ الدَّارِ، وَأَوَّلِي مَا يُعْتَنِي بِهِ، مَا لَا يُخْلَفُ وَجُودُهُ، الْوَرْدُ هُوَ طَائِبُهُ مِنْكَ، وَالْوَارِدُ أَنْتَ تَطَائِبُهُ مِنْهُ، وَأَيْنَ مَا هُوَ طَائِبُهُ مِنْكَ، مِنْ مَا هُوَ مُطْلَبُكَ مِنْهُ، الْوَرْدُ الْإِمْدَادُ بِحَسَبِ الْإِسْتِعْدَادِ، وَشُرُوقِ الْأَنْوَارِ عَلَى حَسَبِ صَفَاءِ الْأَسْرَارِ.

هه‌م قسانه‌ هه‌ندیك وردبوونه‌وه‌یان ده‌وی، باش لێیان تیبگه‌ین:

واته: بابای نه‌فام نه‌بی، ویرد به‌ که‌م ناگرێ، (ویرد: واته: نه‌و زیکرانه‌ی که‌ مرۆف دیارییان ده‌کات و دووباره‌یان ده‌کاته‌وه‌)، به‌ره‌مه‌ی ویرد له‌ مه‌نزله‌گای

دواړوژدایه، به لآم به پېچرانه وهی نهم ژبانه دنیا ییه، ویرد خویندن کو تایی دی، (واته: «وارید» که به ره می «وژد»ه، له دواړوژدا پتی ده گهی، به لآم ویرده که له دنیا دا کو تایی دی و سنوورداره)، له پتشرین شتیش که ده بتی بایه خیی پی بدرتی، شتیکه که به هیچ شتی پر نابیته وه، (ویردیش به هیچ شتیک شوینی پر نابیته وه)، ویرد خوا لئی داوا کردووی، به لآم به ره می ویرد (بو وینه: که رامهت) تو له وی داوا ده که ی، نجا نه وهی نهو له تو ی داوا کردوه، زور جیاوازه، (واته: به رزو چاکتره) له وهی تو له وی داوا ی ده که ی، ویرد هانتی یارمه تیی مه عنه ویه به پتی ناماده ییه و، له دلدا په یدابوونی رووناکیه کانی هیدایهت، به گو تره ی پاکیی و سافبوونه وهی ده روونه کانه.

مه بهستی (ابن عطاء الله) نه وهی که به هوی به رده وام بوون له سر زیکو ویردوه، نینسان ناماده یی بو لا هاتنه خواره وهی پی به خشرانی یارمه تیی و هیدایه تیی خوی پی په یدا ده کات و، هه تا زیاتر نه هالی زیکر بیت، دلای سافترو ده روونی پاکتر ده بتی و، له ناکامی نه وه شدا زیاترو چاکتر شایسته تیی نه وهی تیدا په یدا ده بتی، که رووناکیی هیدایه تیی خوا دل و ده روونی روشن و شوعله وهر بکات.

۳- جوړه کانی یادی خوا کردن: (أنواع الذکر):

جوړه کانی یادی خوا کردن، ده گونجی زور زوریان قسه له سر بکری، به لآم تیمه ده (۱۰) جوړمان له جوړه کانی یادی خوا کردن هیناون، هه لته ته هر کام له و ده جوړانه ش، جاری وایه چند لقیکی لی دهنه وه:

جوړی یه که م: قوربان خویندن:

۱- قوربان خویندن که وره ترین جوړی یادی خوا کردنه، قوربان هر یه کیک له ناوه کانی بریتیه له زیکر: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (النحل، ۱۱) له و باره وه فرمایشتی پتغمه مبر ﷺ زور زورن، که قوربان که وره ترین جوړی یادی خوا کردنه و، له هه موو جوړه کانی دیکه پاداشتی زیاتره به گشتی، بو وینه:

۲- {اقْرَأُوا الْقُرْآنَ، فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ}، (أخرجه مسلم: ۸۰۴، عن أبي أمامة الباهلي رضي الله عنه)، واته: قورئان بخوئینن، چونکه رُوژی قیامه‌تدا دیت، نکاکاره بو هاووله‌کانی (یان: نکا بو خاودنه‌کانی ده‌کات).

۳- {الَّذِي يَقْرَأَ الْقُرْآنَ وَهُوَ مَُاهِرٌ بِهِ، مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ}، (أخرجه البخاري: ۴۶۵۳، ومسلم: ۷۹۸، وأبو داود: ۱۴۵۴، عن عائشة رضي الله عنها)، واته: نهو کهسهی قورئان ده‌خوئینن، بیتیدا کارامه‌یه، له‌گه‌ل نوئنه‌ره به‌رزه چاکه‌کاره‌کانه، واته: له‌گه‌ل فریشته‌کانه.

۴- {مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ «أَم» حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلاَمٌ حَرْفٌ، وَمِيمٌ حَرْفٌ} (أخرجه الترمذي: ۲۹۱۰، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه)، وقال: حديث حسن صحيح.

واته: هه‌ر که‌سینک پیتیک له‌کتیبی خوا بخوئینن، چاکه‌یه‌کی بو ده‌نووسری، هه‌ر چاکه‌یه‌ک به‌ده (۱۰) ده‌نووسری، ناشلیم (أم) هه‌مووی پیتیکه، به‌لکو (أ) پیتیکه، (ل) پیتیکه، (م) پیتیکه.

جووری دووه‌م: پارانوهه:

ده‌شگونجن پارانوهه به‌شتیکی جیاواز له‌یادی خوا دابنزی، به‌لام له‌راستیدا چه‌مک و واتای فراوانی یادی خواکردن، دو‌عاش ده‌گریته‌وه، چونکه تو کاتیک له‌خوا ده‌پارینه‌وه، چ لئ پارانوهه‌ی داواکردن، چ لئ پارانوهه‌ی مه‌دح و ستایش کردن، تو به‌ته‌نکید یادی خواش ده‌که‌ی، بو‌یه‌ش خوا ده‌فه‌رموی: {أَدْعُوْنِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ} بسم الله الرحمن الرحيم، واته: لیم بیارینه‌وه، وه‌لامتان ده‌ده‌مه‌وه.

هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رموویه‌تی: {الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ} (أخرجه أحمد: ۱۸۴۱۵، والبخاري في الأدب المفرد: ۷۱۴، وأبو داود: ۱۴۷۹، والترمذي: ۲۹۶۹، عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واته: هه‌ر پارانوهه خواپه‌رستییه.

له‌فه‌رمووده‌یه‌کی دیکه‌دا ده‌فه‌رموی: {لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الدُّعَاءِ}، (أخرجه أحمد ۸۷۳۳، والبخاري في الأدب المفرد: ۷۱۲، والترمذي: ۳۳۷۰، وابن حبان: ۸۷۰، وابن ماجه: ۳۸۲۹، والحاكم: ۸۰۱، وقال: صحيح الإسناد).

واته: هیچ شتیك له پارانہوہ بہرِزتر نیہ، له لای خوا.

بہ لَام پارانہوہش له خوا ﷺ، - دەبێ چەند مەرجیک و چۆنیەتی و شیوازی تایبەتی تیدا ڕەچاوی بکرتین، بۆ ئەوێی کە جیتی خۆی بگرتی، بۆ وینە:

(۱) - کەستیک کە دەیهوێ له خوا بپارێتەوہ، دەبێ خۆی له حەرەم بپارێزی، لەو بارەوہش فەرماشتی پیغەمبەر ﷺ ھەبە، کە کەستیک خۆی له حەرەم نەپارێزی، دوواکە ی قبوول نابێ.

(۲) - دەبێ ستاییشی خواکردن و، بە ھەرزو پاکگرتنی و، سەلآت و سەلام ناردن بۆ پیغەمبەر ﷺ پێش داواکردنی ھەر شتیك له خوا ی بەخشر، بکاتە پێشەکی بۆ پارانہوہکە ی، وە ک پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:

{إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَمْجِيدِ رَبِّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ يُصَلِّيْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، ثُمَّ يَدْعُوْ بِعَدُوِّ مَا شَاءَ} (أخرجه أبو داود: ۱۴۸۱، والطبراني في الكبير: ۷۹۳، وابن خزيمة: ۷۱۰، قال الأعظمي: إسناده صحيح).

واته: یە کیک له تێوہ کە ویستی بپارێتەوہ، با پایە بەرزیی پەرودەدگاری رابگەنێت و ستاییشی بکات، دوا یی سەلاوات لەسەر پیغەمبەر ﷺ بدات، ئنجا دوا یی ئەوێ دەیهوێ دوا ی بکات.

(۳) - دەبێ بە دلی بیدارو بە کرپووزانەوہ و لالانەوہو، پارانەوہکە ی بکات، وە ک خوا دەفەرموێ: {ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُمْ لَا يُحِبُّ الْمَعْتَدِينَ} (الأعراف، واته: بە لالانەوہو بە پەنھانی له پەرودەدگارتان بپارێتەوہ، چونکە ئەو سنوور بە زینانی خۆشناوین.

ھەر و ھا پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: {أَيُّهَا النَّاسُ! فَاسْأَلُوهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ، فَإِنَّهُ لَا يَسْتَجِيبُ لِعَبْدٍ دَعَاهُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ غَافِلٍ} (أخرجه الترمذي: ۳۴۷۹، وقال: حديث غريب، والحاكم: ۱۸۱۷، وقال: مستقيم الإسناد، وحسنه الألباني).

واته: ئە ی خەلکینە! بپارێتەوہو دوا له خوا بکەن، لە حاڵێکدا کە تێوہ دنیان له وەلامدرا نەوہتان، چونکە خوا وەلامی پارانەوہی کەستیک کە له دایکی بێ ناگا وە دی، ناداتەوہ.

(۴) - به پهله نه‌بوون له گیرابوونی وه‌لمدرانه‌وه، پیغهمبر ﷺ ده‌فرموی: اِسْتَجَابْ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَجْعَلْ، يَقُولُ دَعْوَتُ؛ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي (أخرجه البخاري: ۶۳۴۰، مسلم: ۲۷۳۵ عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: به‌کيکتان که ده‌پارټنه‌وه مادام په‌له نه‌کات، وه‌لامی ده‌درټنه‌وه، که بلی پارامه‌وه وه‌لام نه‌درایه‌وه.

(۵) - نه‌پارانه‌وه بو شتیکی گونا‌هو تاوان، دیاره مروّف نابی بو شتیکی له خوا بپارټنه‌وه که له خودی خویدا گونا‌هو تاوان بی، نه‌وه‌ش له فره‌مایشتی پیغهمبردا ﷺ نه‌و به‌نددی خراوته‌ه سر، وه‌ک ده‌فرموی:

أَمَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا إِثْمٌ، وَلَا قَطِيعَةٌ رَجِمَ، إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِهَا إِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا أَنْ يُجْعَلَ لَهُ دَعْوَتُهُ، وَإِمَّا أَنْ يُدْخِرَهَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِمَّا أَنْ يَكْفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا، قَالُوا: إِذَا نُكِّرُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: اللَّهُ أَكْثَرُ، (أخرجه ابن أبي شيبة: ۲۹۱۷۰، وأحمد: ۱۱۱۴۹، وعبد بن حميد: ۹۳۷، وأبو يعلى: ۱۰۱۹، والحاكم: ۱۸۱۶، وقال: صحيح الإسناد، والبيهقي في شعب الإيمان: ۱۱۲۸، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه).

واته: هیچ مسولمانیک نیه که له خوا بپارټنه‌وه، به‌پارانه‌وه‌یه‌ک که گونا‌هو خزمایه‌تیی پچرانندی تیدا نه‌بی، مه‌گه‌ر خوا به‌و پارانه‌وه‌یه، به‌کیک له سنی شتانی ده‌داتی:

أ- یان پارانه‌وه‌که‌ی گیراو جیبه‌جی ده‌بی.

ب- یان بو‌ی هه‌لده‌گیری بو‌رؤزی دوا‌یی.

ج- یان به‌ته‌ندازه‌ی نه‌و شته‌ی داوا‌ی کردود، شه‌رو خراپه‌ی لی لاده‌دری، هاوه‌له‌کان کوتیان: که‌واته: نه‌ی پیغهمبری خوا! تیمه‌ش زور ده‌پارټینه‌وه، فره‌مووی: به‌خششی خوا زیاتره له پارانه‌وه‌ی تټوه.

(۶) - خه‌فتان له‌و کات و حاله‌تانه‌ی، که پارانه‌وه‌یان چاکر تیداگیرا ده‌بی، بو‌وتنه: کو‌تایی دوا‌ی نو‌یژه فره‌زه‌کان و، قوولایی شه‌و و، له‌کاتی سه‌جده‌بردن‌دا.

ئىنجا پىۋىستە چەند ئەدەبىيىكىش لە كاتى پارانەو دە پارانەو دە پارانەو دە بىكرىن: وەك:

أ- پوۋكردنە قىبلە ئەگەر بۇى بگونجىن.

ب- دەست بەرزكردنەو دە.

ج- دووبارە كوردنەو دەى پارانەو دە كان سى جار، سى جار.

د- ھەندى لە زانايان گوتوويانە: دەست بە دەم و چاودا ھىتان لە كۆتايىدا.

دىارە لە قورئان و لە سوننەت پىتغەمبەرىش دا ﷺ جۆرە كانى پارانەو دە، زۆر زۆرن.

جۆرى سىيەم: زىكرى خوا، لە كاتى خەو ھەلسانەو دە تاكو كاتى نووستن:

پىتغەمبەر ﷺ بۇ ھەموو حالەتە جۇراو جۇرە كان، جۇرە زىكرو يادى
خواركردنەىكى دىبارىيەكردو دە، بۇ وىنە:

۱- لە كاتى لە خەو ھەلساندا:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ} (أخرجه البخاري: ۵۶۵۳،
عَنْ حُدَيْفَةَ رضي الله عنه).

واتە: ستايىش بۇ ئەو خوايەى كە دواى ئەو دەى مراند بووينى، زىندووى
كردىنەو دەو، ھەر بۇ لاي ئەويش دەگە پىنەو دە.

۲- لە كاتى بەرەبە ياندا، پىتغەمبەر ﷺ ھاو لەنى فىردە كرد، دەيفەرموو:

{إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أَمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ،
وَإِلَيْكَ النُّشُورُ} (أخرجه أبو داود: ۵۰۶۸، والنسائي في «عمل اليوم والليلة»: ۵۶۴،
والترمذي: ۳۳۹۱، وابن ماجه: ۳۸۶۸).

واتە: ئەگەر يەككىتان بە ياننى كوردو دە با بلى: ئەى خوايە! بە تۇ بە ياننىمان
كردو دەو، بە تۇ ئتوارە مان لىداهات، ھەر بە تۇ دەژىن، ھەر بە تۇش
دەمىرن، ۋ، گەپانەو دەش بەس بۇ لاي تۇيە.

- ۳- کاتیک که مرؤف له مال ده چیتته ددری، پیغمبر ﷺ دایناوه که بلین:
- { بِسْمِ اللّٰهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ } (أخرجه أبو داود: ۵۰۹۵، والنسائي في الكبرى: ۹۹۱۷، وابن السني: ۱۷۷، وابن حبان: ۸۲۲).
- واته: به ناوی خوا، پشتم به خوا بهست و، لادان نیه له گوناھو تاوان و، هیز نیه بو چاکه، مه گهر به خوا.
- ۴- هه روها له کاتی چوون بو تاره تگرتن و خو شور دندا، ده بی بکورتی:
- { اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ } (أخرجه البخاري: ۱۴۲، ومسلم: ۳۷۵، وأبو داود: ۴، والترمذي: ۵، والنسائي: ۱۰، وابن ماجه: ۲۹۶، عن أنس رضي الله عنه).
- واته: نهی خواجه! په نات پنده گرم له شه يتانه نيترو ميه كان.
- ۵- هه روها کاتیک که ته واو ده بی، داواي ليبور دن له خوا بکری و بکورتی:
- { غُفْرَانَكَ } (أخرجه أحمد: ۶۵۵، وأبو داود: ۳۰، والترمذي: ۷، وابن ماجه: ۳۰۰، والنسائي في «عمل اليوم والليلة»: ۷۹، وابن حبان: ۱۴۴۴، والحاكم: ۱۸۵، من حديث عائشة رضي الله عنها).
- ۶- هه روها له کاتی پروکردنه مزگه وتدا، دوعا هه به، به تايهت له دواي بانگی به يانی، پیغمبر ﷺ ده يفه رموو:
- { اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ لِسَانِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ سَمْعِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ بَصَرِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ خَلْفِيْ نُورًا، وَأَمَامِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ قَوْميْ نُورًا، وَمِنْ تَحْتِيْ نُورًا، اَللّٰهُمَّ وَأَعْظِمْ لِيْ نُورًا } (أخرجه أبو داود: ۱۳۵۵، وابن خزيمة: ۴۴۸، وغيرهما).
- ۷- هه روها له کاتی چوونه نيو مزگه وت و، هاتنه دهر و، بيستنی بانگ و قامه تدا، بو وینه:
- له کاتی چوونه نيو مزگه وتدا، ده يفه رموو:
- { اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ } (أخرجه مسلم: ۱۶۸۵).
- ۸- له کاتی هاتنه دهر يش دا ده يفه رموو:

{اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ} (أخرجه مسلم: ١٦٨٥).

٩- له کاتی بیستنی (بانگ) دا و دلامی بانگیبیز بدریتتهوه: (إذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول المؤذن إلا في الحي علتين فقولوا: لا حول ولا قوة إلا بالله) أخرجه مسلم: ٤٨٣.

١٠- له کاتی جل و بهرگ داناندا بو خو شوردن، یان بو خهوتن، پیغهمبهردا ﷺ فهرموویهتی: نهودی دهبیته پهرده له نیوان چاوی جندهکان و عهوهدهتی مروقد، نهوهیه که مروقی مسولمان کاتن پوشاکی دادهنن، بلن:

{بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ} (أخرجه ابن السني في عمل اليوم والليلة: ٢٧٢).

واته: به ناوی نهو خوایهی که جگه له و هیچ په رستراو نین.

١١- ههروهها له کاتی خهوتندا چه ند دوعایهک دیاریکراون، بو نمونه:

{بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتْ وَأَحْيَا} (أخرجه البخاري: ٥٩٦٥، عن حذيفة رضي الله عنه).

واته: به ناوی تو نهی خوایه به ناوی تو دهمرم و دهژیم.

١٢- له حالهتی بیدار بوونهوش دا، که مروقی بیدار دهبیتهوه، بلن:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ} (أخرجه البخاري: ٥٩٦٥،

عن حذيفة رضي الله عنه).

جوړی چوارهم: زیکری دواى نوژه فهزهکان:

له فهرمایشته کانی پیغهمبهردا ﷺ هاتوه، سوننهته تینسان که سلأو ده داتهوه له نوژه فهزهکان، سن جاران (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) بکات و، له ههندي فهرمایشتاندا هاتوه (أَلله أَكْبَرُ) بکات، دواى سن جاران بلن: (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) (١).

تنجا بلن: {اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ} دواى (٣٣) (سُبْحَانَ اللَّهِ) و (٣٣) (الْحَمْدُ لِلَّهِ) و (٣٣) (أَلله أَكْبَرُ) بکات و، جارى

سە دەمین بۆن: (إِلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَذَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْعَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (أخرجه مسلم: ٥٩١، وغيره عن ثوبان رضي الله عنه).

هەر وهه بۆن:

(اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ) (أخرجه أحمد: ٢٢١٧٢، وأبو داود: ١٥٢٢، والنسائي في الكبرى: ٩٩٣٧، والحاكم: ١٠١٠، وقال: صحيح الإسناد على شرط الشيخين، وابن حبان: ٢٠٢١ عَنْ مُعَاذٍ رضي الله عنه).

واته: ئەي خوا به! یاری دەم بده له سه یاد کردنت و سوپاسکردنت و، چاک په رستنت.

جوړی پینجه م: زیگری خوا له سه فهردا:

چ له کاتیک که له مال ده چیته ده روه و، نهوانه ی مالتی به جتی دۆلتی، چ له کاتیکدا که سواری نه و نامرازه ده بنی که سه فه ری پی ده کات، بو وینه: و اباشه که سیک که به سه فه ر ده چتی، نهوانه ی که به جتیان ده ئلی، و دک پیغه مبه ر رضي الله عنه ده فه رموی، پینان بۆن: (أَسْتَوِدِعُكُمْ اللَّهَ الَّذِي لَا تَضِيْعُ وَذَائِعُهُ) (أخرجه ابن ماجه: ٢٨٢٥، والطبراني في «الدعاء» ٨٢٠، وابن السني في عمل اليوم والليلة: ٢٧٢٥٠٤، عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: هه ر که سیک و یتستی به سه فه ر به چتی، با به و که سانه بۆن: که به جتیان دۆلتی: به و خوا به تان ده سپیرم که پی سپیردراوه کانی، نافه و تین.

به لأم نه گه ر که سیک که سیک بۆ سه فه ر به ر ینده کرد، پیغه مبه ر رضي الله عنه فه رموویه تی:

(أَسْتَوِدِعُ اللَّهَ دِينَكَ، وَأَمَانَتَكَ، وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ) (أخرجه أبو داود: ٢٦٠٠، والترمذي: ٣٤٤٣، وقال: حسن صحيح غريب، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما).

واته: تاینی توو سپارده ت و سه رجه م کرده وه کانت به خوا ده سپیرم.

له کاتی سواری بوونی نامرازی سه فه ردا، نه وه بگوتری له سووره تی (الزخرف) دا هاتوه: ﴿سُبْحٰنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِيْنَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا اِلَيْكَ رٰتِبًا لُّمُنْقَلِبُوْنَ ﴿١٤﴾﴾ الزخرف.

جوړی شه شه م: یادی خواکردن، له کاتی جهنگ و جیهادا:

پنځه مبر ﷺ بُو نه وه ش چهنډ جوړه زیږتیکی داناون، بُو وینه: کاتیک که له گه ل دوژمندا رووبه روو ده بیته وه، سوننه ته نه وه بلتین که پنځه مبر ﷺ ده یفه رموو: (اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِي السَّحَابِ، وَهَارِمَ الْأَحْرَابِ، اهْرِمُهُمْ وَأَنْصُرْنَا عَلَيْهِمْ) (أخرجه البخاري: ۲۸۰۴، ومسلم: ۱۷۴۲).

واته: نهی خواجه! دابه زینه ری کتیب و، روینه ری هه ورو، تیکشکینه ری پیرو تاقمه کان، تیکیان بشکینه و سه رمان بخه.

نه بو مووسای نه شعهری ﷺ ده لئ: پنځه مبر ﷺ نه گهر له دوژمنیک ترسابایه، ده یفه رموو: (اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْمَلُكَ فِي نُحُورِهِمْ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ) (أخرجه أبو داود: ۱۵۳۷، والنسائي في «الكبرى»: ۸۶۳۱).

واته: خواجه! تیمه تو یان به گژدا ده که یڼ و، له خراپه یان و زیانیان په نا به تو ده گریڼ.

جوړی هه وته م: زیږی خوا کردن له کاتی خواردن و خواردنه وه دا:

۱- (عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنْتُ غَلَامًا فِي حَجْرٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصُّخْفَةِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا غَلَامُ! سَمَّ اللَّهُ، وَكُلَّ بَيْمِينِكَ، وَكُلَّ مِمَّا بِيَدِكَ، فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ) (أخرجه البخاري: ۵۰۶۱، ومسلم: ۲۰۲۲).

واته: عومهری کورپی نه بوو سه له مه (خوا لیبان رازیڼ) ده لئ: من گچکه بووم، له ژیر چاودیری و خزمهت پنځه مبر خوادا ﷺ بووم، ده ستم له قاپه که ده گتیرا (له کاتی خواردندا)، (دیاره (بسم الله) شی نه کردوه)، پنځه مبر خوادا ﷺ فه رموو: نهی کورپیژگه! ناوی خوا بوینه و، به ده ستمی راست بخو و، له پیش خو شته وه بخو، به رده وام دواي نه وه خواردن من ناوایه.

۲- له دایکمان عانیشه وه (خوا لیبی رازیڼ) گتیرا وده وه: که پنځه مبر ﷺ فه رموو به تی: نه گهر به کیکتان له بیرې چوو له سه ره تاي خواردنه وه (بسم الله) بکات با هه ر کاتیک هاتمه وه

یادی بلی: بِسْمِ اللّٰهِ اَوْلَهُ وَاخِرُهُ (أخرجه أبو داود: ۳۷۶۷، والترمذي: ۱۸۵۸، وقال: حسن صحيح، والحاكم: ۷۰۸۷، وقال: صحيح)، واته: به ناوی خوا له سه رده تاي و له کو تايه وه.

۳- پتغمه بر ﷺ فه رموويه تي: اِنَّ اللّٰهَ لَيَرْضَىٰ عَنِ الْعَبْدِ اَنْ يَّاْكُلَ الْاَكْلَةَ، فَيَخْمَدُهُ عَلَيْهَا، اَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ، فَيَخْمَدُهُ عَلَيْهَا (أخرجه أحمد: ۱۱۹۹۲، ومسلم: ۲۷۳۴، والترمذي: ۱۸۱۶) وَقَالَ: حسن، عن أنس (رضي الله عنه).

واته: خوا به وندنده له به ننده كه ي رازي ده بي، كه خوارديت يك ده خوات، ستاييشي خواي له سه ر بكات و، كاتن خواردنه وه ده خواته وه، ستاييشي خواي له سه ر بكات.

جوړی هه شته م: له حاله ته جيا جيا كاندا:

۱- بو وينه: به بيان و ثيواران، به پاكگرتن و ستايش كردني خوا رابگه به نري، كه له چه ند شو تنيكي فوراندا هاتوه: ﴿وَسَيَحِبُّ مُحَمَّدٌ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾ (۱۳) ﷻ، ﴿وَسَيَحِبُّ مُحَمَّدٌ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾ (۵۵) ﷻ غافر.

۲- هه روه ها له كاتي خه م و خه فته و گرفتارييدا، پتغمه بر ﷺ دايناوه كه جوړه زيكرتك بخوډتري، بو وينه:

إِلَّا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ، وَرَبُّ الْأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ (أخرجه البخاري: ۶۳۴۶، ومسلم: ۲۷۳۰، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا).

۳- له كاتي به لاو نارده تبي و تافيكردنه وه دا، وه ك له نومو سه له مه خوا لتي رازيبي دايكي بروادارانه وه هاتوه، كه سوننه ته بلي: اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُونَ، اللّٰهُمَّ اجْزِلِي فِي مُصِيبَتِي، وَأَخْلِفِي خَيْرًا مِنْهَا (أخرجه مسلم: ۹۱۸، وابن ماجه: ۱۵۹۸).

واته: تيمه هه ر هي خواين و، هه موومان بو لاي خوا ده گه پرينه وه، خوايه! له و به لايه مدا پاداشتم بده وه و، له وه ي كه ليوت گرتم، چا كترم پي بيه خشه.

۴- له کاتی قه زرداری و قهرز پینه درانه وده دا، بگوتری: **اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَاكٍ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ** { أخرجه الترمذي: ۳۵۶۳، وَحَسَنُهُ (الألباني).

۵- له کاتی خوتخوته و دنده دانی شهیتاندا، بگوتری: **أعوذ بالله من الشيطان الرجيم** متفق عليه.

۶- له کاتی مه ترسی هه بوون له شهیتان و، له جرو جانه وده رو چاوی پیسا، بگوتری: **أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ غَيِّ لَآمَةٍ** { أخرجه البخاري: (۳۱۹۱).

۷- له کاتی سهردان و هه و آل پرسینی نه خوئشدا: **إِلا بِأَسْ طَهْوَرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ**، { أخرجه البخاري: ۵۶۵۶، عن ابن عباس رضي الله عنهما، يان به هه ر جورتيك دلی خوئشكرتي و دوعای بو بكرتي.

جوری نۆیه م: چهند زیكرتيكي گه وره و گرنگ:

۱- پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: **أَفْضَلُ الذُّكْرِ لَا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ** { أخرجه الترمذي: ۳۲۸۳، وقال: حسن غريب، وابن ماجه: ۳۸۰۰، وابن حبان: ۸۴۶، والحاكم: ۱۸۳۴، وقال: صحيح، عن جابر بن عبد الله، واته: گه وره ترين جوری زیكر بریتیه: له گوتنی: بیجگه له خوا هیچ په رستراوتك نیهو، باشرین پارانه وهش بریتیه: له ستایش کردنی خوا.

۲- هه روه ها پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: **أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قُبْلِي: لَا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ** { أخرجه مالك: ۵۰۰، و الترمذي: ۳۵۸۵، وقال: حسن غريب، قَالَ الألباني: حسن، واته: چاكرين شتيك كه من و پیغه مبه رانی پيش من گوتوو مانه بریتیه: له گوتنی: **لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ**، بیجگه له خوا هیچ په رستراوتك نیهو، تاكه و هیچ هاوبه شی نین.

۳- په کتیکي دیکه له زیكره گه وره و گرنگه كان نه وه یه، كه پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی:

سَيِّدُ الْأَسْتَغْفَارِ، أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي، وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي؛ فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ (۱).

(۱) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۶۳۰۶، وليس عنده لفظ: «العبد» وإن كان عند غيره، وزاد: «من قالها من

که من له کتیبی رینگای صالح بوون و بهرهو خوا چووندا، نهم زیکرهم له ده (۱۰) برگه‌دا شیکردوتهوه:

واته: گه‌وره سه‌روه‌ری داوای لیبوردن کردن له خوا، نه‌وه‌یه که به‌نده بلن:

نه‌ی خواجه! تو په‌روه‌ردگاری، جگه له تو هیچ په‌رستراویک نیه، دروست کردووم و منیش به‌نده‌تم و، من هه‌تا له توانماده هه‌ر له‌سه‌ر په‌یمان و به‌لینی تو، له چنگ خرابه‌ی نه‌وه که کردوومه، په‌نات بو دینم، دان به چاکه‌ی تو‌دا دینم له‌سه‌ر خووم و، پی له گونا‌هه‌کانم ده‌نیم، ده‌جا لیم بیووره، بنگومان جگه له تو هیچ کس له گونا‌هان نابووری.

جو‌ری ده‌یهم و کو‌تایی: سه‌لآت و سه‌لام ناردن بو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ:

که دیاره سه‌لآت و سه‌لام ناردن بو پیغه‌مبه‌ری خاتهم موحه‌مه‌د ﷺ، وپرای جیبه‌جی کردنی به‌شیک له نه‌ری سه‌رشان به‌رانبه‌ر به پیغه‌مبه‌ری کو‌تایی رابه‌رو پتسه‌وامان، جو‌ری‌کیشه له جو‌ره گرنه‌کانی یادی خواکردن، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (الأحزاب، ۵۶) واته: خواو فریشته‌کانی سه‌لآوات له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ده‌ن، نه‌ی نه‌وانه‌ی پرواتان هیناوه، سه‌لآوات له‌سه‌ر بده‌ن و سه‌لامی بو‌بنیرن.

پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌فه‌رموی: (مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا) (أخرجه أحمد: ۸۸۶۹، ومسلم: ۴۰۸ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

هه‌ر که‌سیک به‌ک سه‌لآواتم له‌سه‌ر بدات، خوا به‌و سه‌لآته ده سه‌لآواتی لئ ده‌دات.

خوای په‌روه‌ردگاریش ده‌فه‌رموی: نه‌گه‌ر سه‌لآوات له‌سه‌ر نیوه بده‌م، ده‌بیته هوی نه‌وه که له تاریکیان ده‌رتان بئتم، وه‌ک له سوورده‌ی (الأحزاب) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ (۱۱) وَسَيَحُوهُ بَكْرًا وَأَصِيلًا

النهار، موقتاً بها، فمات من يومه قبل أن يمسي، فهو من أهل الجنة، ومن قالها من الليل، وهو موقن بها، فمات قبل أن يصبح، فهو من أهل الجنة، و«أبوء»: اعترف.

﴿۱۲﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَةُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّوْرِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴿۱۳﴾ الاحزاب.

واته: ئەمە ئەوانەى بڕواتان هێناوه! زۆر یادی خوا بکەن و، بە پاكی بگرن بە یانیان و ئیواران، خوا ئەو کەسە یە کە خۆی و فریشتەکانی سەلاتان بۆ دەنێرن، تا کۆ لە تاریکییان بەرەو ڕووناکیی دەرتان بێنێ و، خوا میهره‌بانە بەرانبەر بە بڕواداران، کە واته: لە ئەنجامی سەلاواتدانى ئیمه له پێغمه‌به‌ر ﷺ و له سەلام ناردماندا بۆی، خوا و فریشتەکانی سەلاواتمان لێ دەدەن، لە ئەنجامی سەلاوەت لێدانى خوا و فریشتەکانیشیدا لە ئیمه، لە تاریکییان دێنە دەر بەرەو ڕۆشنایی.

(E) - چۆن زیكری خوا بکەین:

ئەگەر سەرنج لە ئایەتەکانى کتیبى خوا بدەین و، سەرنجى دەقه‌کانى رێبازى پێغمه‌به‌رى پێشه‌وا بدەین ﷺ، بۆمان دەردەکەوێ، کە یادی خواکردن، کە عەبدوڵلای کورپى عەبباس (خوا لێیان رازى بێ) گوتووێهێ: گشتگیره بۆ هه‌موو حاله‌ته‌ جۆرا و جۆره‌کانى مرووف، هه‌روه‌ها دایکمان عایشه (خوا لێی رازیبی)، لە باره‌ی یادکردنى پێغمه‌به‌ره‌وه بۆ خوا ﷺ، گوتووێهێ: اِكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ اَحْيَانِهٖ (أَخْرَجَهُ مُسْلِم: ۳۷۳، عن عائشة رضي الله عنها)، واته: پێغمه‌به‌ر ﷺ له هه‌موو حاله‌ته‌كاندا یادی خواى ده‌کرد.

نیمه له چوار رووهوه

باسی چۆنیهتی یادی خواکردن دهکهین

(۱) له رووی قیافه‌ی جهسته‌ییهوه:

بیکومان ئینسان له رووی قیافه‌ی جهسته‌ییهوه، له هیچ کاتیکدا له سنی شیوه به‌دهر نیه: راوه‌ستان، دانیشتن، راکشان و پالکوه‌تن، تنجا خوا ﴿١٠٧﴾ له ههر سنی حاله‌ته‌که‌دا، فه‌رمانی پێکردووین که یادی بکه‌ین، بۆ وینه:

أ- له سووره‌تی (النساء) دا: ﴿١٠٧﴾ فَإِذَا فَصَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴿١٠٧﴾، واته: ههر کاتیک نوێزتان ته‌واوکرد، یادی خوا بکه‌ن، به پێوهوه، به دانیشتنه‌وهوه، له‌سه‌ر ته‌نیشته‌کانتان.

ب- له سووره‌تی: (آل عمران) یشدا، به ههمان شیوه، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿١١١﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ ﴿١١١﴾، واته: نه‌وانه‌ی به پێوهوه به دانیشتنه‌وهوه، به راکشانه‌وه، یادی خوا ده‌که‌ن، به راکشانه‌وه‌ش جاری وا هه‌یه له‌سه‌ر ته‌نیشتی چه‌پ یان راست، یاخود له‌سه‌ر پشت به ههر شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان.

(۲) له رووی ده‌رخستن و ده‌رنه‌خستنه‌وه:

ئینسان له‌و رووه‌وه‌ش دوو حاله‌تی هه‌ن: یان به‌ناشکرا یادی خوا ده‌کات (﴿ذُكِّرُ اللَّهُ عِلَانِيَةً﴾)، یاخود به‌په‌نهانیی (﴿ذُكِّرُ اللَّهُ سِرًّا﴾).

دیاره له‌و رووه‌وه‌ ئینسان حاله‌تیکی دیکه‌ی سییه‌می نیه، یان ده‌نگ هه‌لده‌برێ، یاخود ده‌نگ کپ ده‌کات، جا ههم ده‌نگ هه‌لبرینه‌که، ههم ده‌نگ کپ کردنه‌که‌ش، ته‌ویش پله‌پله‌یه، وه‌ک له‌م فه‌رمووده‌به‌دا هاتوه:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ، ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأٍ، ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ) (أخرجه مسلم: ٣٦٧٥، والترمذي: ٣٣٨٨، وقال: حسن صحيح).

واته: نه بوو هوره پره رضي الله عنه، ده لئ: پتغمبه ری خوا صلى الله عليه وسلم فه رموی: خوا ی بهرز ده فه رموی: من به پتی بو چوونی بهنده که مم، له باره مه وه، من هر له که لیدام، هه تا یادم بکات، نجا نه گهر له دلّی خویدا (به په نهانی) یادم بکات، منیش له لای خومه وه یادی ده که م، نه گهر له نیو کومه لیکدا (به ناشکرا)، یادم بکات، منیش له نیو کومه لیکي باشر له وهی نه ود، یادی ده که م.

٣- له روى دهنگه وه:

ديسان ئينسان له سئ حاله تان به ولا نيه، يان دهنگ بهرزكردنه وه، يان دهنگ كپ كردن و نزم كردن، يا خود ميانجی، واته: نه زور دهنگ هه له ئينان، نه زور دهنگ بهرز كردن، نه وهی پيشيان له باره ی ناشکراو په نهانه وه بوو به گشتی، به لام نه مه يان له روى دهنگه وه یه، يان زور بهرز ده كرتي، يان كپ ده كرتي، يا خود له و نيوه راسته دايه.

له و باره شه وه خواو صلى الله عليه وسلم پتغمبه ر صلى الله عليه وسلم فه رمانيان پتكر دوون و، رتنيامان كرووين، كه به هر سئك جوړه كان، یادی خوا بکه ين، بو وینه:

أ- یادی خوا كردن به دهنگی نزم:

به ك: خوا صلى الله عليه وسلم له سوره تنی (الأعراف) دا ده فه رموی: صلى الله عليه وسلم وَأَذْكُرُّنَكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ صلى الله عليه وسلم، واته: له بهر خوته وه به لالانه وه و گهر دنکه چیی و ترس و بیمه وه و، به بتی دهنگ بهرز كردنه وه، یادی په روه ردگارت بکه.

دو: هروهها له سوورهتی (الأعراف) دا: ﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ نَضْرَعًا وَخَفِيَةً إِنَّهُ لَا يَجِبُ
 الْمَعْتَدِينَ﴾ (۵۵) واته: به کرووزانهوهو به په نهانی، له بهروهردگار تان وه پارین،
 بیگومان نهو (خوا) سنور شکتینانی خوش ناوین.

ب- یادی خوا کردن دهنگی میانجی:

خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْعُوا فِئْتَانًا مِنْهُمْ قَدْ خَلَتْ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ وَالرَّسُولِ بَدَأَ الَّذِينَ مِنْهُمْ قُلُوبًا سَاءً لَعَنَ اللَّهُ الْفِتْيَانَ وَالشَّيْطَانَ ابْنَ مَرْيَمَ إِنَّهُمْ عَلَىٰ سَعْتٍ﴾ (۱۳۰) واته: بلن: له خوا، یان له رهحمان بیارینهوه، به ههر ناویک
 بانگی بکن، خوا خاوهنی ناوه ههره چاکه کانه و، پارانهوهکه با نه به دهنگی
 بهرزو، نه به دهنگی کپ بن و، له تیوانیاندا ریتهک بدوژدهو.

به ته نکید مه بهست لیره دا که دهه رموی: ﴿وَلَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ﴾ (۱۳۱) و (الإسراء،
 صَلَاةً) لیره دا مه بهست پارانه و دیه، چونکه ههم له نه سلدا (صَلَاةً) به مانای
 پارانه و دیه، دویای له زارای شهردا، بو نوژی ش خواز او ته وه و، ههم سیاقی
 نایه ته که ش نهوه ددگه یه نن.

ج- یاد کردنی خوا به دهنگی بهرز:

هه ندیک له زانایان یا خود هه ندیک که س پیان وایه، که زیکر کردن به
 دهنگی بهرز دروست نهو و بیدعه ته! به لام له راستییدا وایه، وه که دهقه کانی
 سونه تدا دهرده که وی و، پیغه مبهری خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ﴾ (۱۳۱) به ههر سیک شیوه کانی دهنگ نزم
 و ناوهنجی و بهرز، یادی خوا ی کردهو.

(النووي) له کتیبی (الأذکار) دا^(۱) ده لن:

﴿جَاءَتْ آتَا بِقَضِيَّةٍ رَفَعَ الصَّوْتُ بِالْفُرَّانِ، وَأَنَارَ بِقَضِيَّةِ الْإِسْرَارِ؛ قَالَ الْعُلَمَاءُ:
 وَالْجَعْفُ بَيْنَهُمَا أَنَّ الْإِسْرَارَ أَيْعَدُ مِنَ الرِّيَاءِ، فَهُوَ أَفْضَلُ فِي حَقِّ مَنْ يَخَافُ ذَلِكَ، فَلِإِنَّ
 لَمْ يَخَفِ الرِّيَاءَ، فَالْجَهْرُ أَفْضَلُ، بِشَرْطِ أَلَّا يُؤَدِّي غَيْرَهُ مِنْ مُضَلٍّ، أَوْ نَائِمٍ، أَوْ غَيْرِهِمَا﴾.

(۱) لاپره: ۳۱۱، چاپی به که م، سالی: ۱۹۸۳.

واته: چەند شوێنەوارێک هاتوون کە دەنگ بەرزکردنەوه بە قوڕنان بە چاکتر دادەتێن، هەندیکیشیان دەنگ نزمکردنەوه بە باشتەر دادەتێن، زانایان گوتووینا: ئەو دەقانه بەوه کۆدەکرێنەوه کە بگوتری: کەسێک لە ریابازی بترستی، دەنگ نزمکردنەوه کە چاکتره، بەلام کەسێک ئەو ترسە ی نهبێ، دەنگ بەرزکردنەوه ی بۆ باشتەر، بە مەرجیک تازاری جگه له خۆی نه دات، له نوێژکەرو خەوتوو هی دیکه ش.

عەبدوللای کوری عەباس (خوا لێیان رازیبی)، ئەم دەقه له و بارهوه دیتیت، کە پێغه مبه ر ﷺ له کاتی پارانه وه دا، کە جوژیکه له جوژه کانی یادی خوا کردن له جهنگی به دردا، دهنگی بهرزکردۆته وه، ده لێ:

﴿قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ: اللَّهُمَّ أَنْشُدْكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبِدْ بَعْدَ الْيَوْمِ أَبَدًا، فَاحْذَرْ أَبُو بَكْرٍ يَبْدُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْعَضْتُ عَلَى رِبِّكَ﴾ (أخرجه البخاري: ٣٩٥٣).

﴿وَقِي لَلظِّ مُسْلِمٍ، فَاسْتَقْبَلَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ، فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ: اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي﴾ (أخرجه مسلم: ٤٦٨٧).

واته: پێغه مبه ر ﷺ له کاتیکدا کە له چادره کهیدا بوو فه رمووی: ئەهی خوایه! من په یمان و به لێنه که تت لێ داوا ده که م، ئەهی خوایه! ئەگەر بهتووی ئەم کۆمه له مسوولمانه بفهوتینی له مرۆ به دواوه نابه رستری، نجا نه بوو به کر خوا لێی رازیبی دهستی پێغه مبه ری ﷺ گرت، گوێ: ئەهی پێغه مبه ری خوا! بهسته ﷺ، چونکه زۆر دا کو کبیت له پهروه ر دگارت کرد.

له ریاویه تی موسلیماندا: پێغه مبه ری خوا ﷺ روویکرده قبیله، پاشان دهسته کانی به ره و ئاسمان درێژکردن و، به دهنگی بهرز هاواری ده کرده پهروه ر دگاری و ده یفه رموو: ئەهی خوایه! ئەوهی به لێنت پێدام بۆم جیهه جی بکه.

(النووي) گوتوویه تی: ﴿قُلْتُ: يَهْتِفُ بِفَتْحِ أَوَّلِهِ وَكَسْرِ ثَالِثِهِ وَمَغْنَاءِ: يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالذُّعَاءِ﴾، واته: دهنگی له پارانه وه که ی دا بهرز ده کرده وه.

ههروه‌ها له زیکری دواى نوژده‌کاندا، نه‌م فه‌رمووده‌به هاتوه:

أَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ كَانَ يَهْتَلُ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا تَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ التَّعَمُّعُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الْعُنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ». ثُمَّ يَقُولُ ابْنُ الرَّبِيعِ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْتَلُ بِهِنَّ ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ٥٩٤).

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کوری زوبه‌یر (خوا لیمان پازیبین)، ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه دواى هه‌ر نوژتیکى فه‌رز، به‌م وشانه، ده‌یگوت: بیتجگه له‌خوا هیج په‌رستراو نین، تاکه‌و هیج هاوه‌لی نین، حوکمپانیی هه‌ر هی‌ئه‌وه و، ستایش هه‌ر شایسته‌ی‌ئه‌وه،‌ئه‌وه،‌ئه‌وه له‌سه‌ر هه‌موو شتیک به‌توانایه، لادان نیه له‌گوناهو، هیتز نیه بو‌چاکه، مه‌گه‌ر به‌مۆله‌تی‌خوا، جگه له‌و ناپه‌رستین، هه‌ر‌ئه‌و خاوه‌نی‌چاکه‌به، هه‌ر‌ئه‌و خاوه‌نی به‌خششه‌و، هه‌ر‌ئه‌و شایسته‌ی مه‌دح و پێهه‌ل‌کووتی‌چاکه، جگه له‌و هیج په‌رستراو نین، گه‌ردن که‌چی خۆمان بو‌وی ساغ ده‌که‌ینه‌وه، هه‌رچه‌نده بب‌روایه‌کان پشیمان ناخو‌ش بیت، پاشان ده‌یگوت: پێغه‌مبه‌ری‌خوا ﷺ ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه، دواى هه‌ر نوژتیکى فه‌رز، به‌م وشانه.

وشه‌ی (یه‌ه‌ل) واته: ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه، ده‌نگی هه‌ل‌ده‌هیتا.

هه‌روه‌ها بوخاریی و موسلیم له‌عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بایسه‌وه (خوا لیمان پازیبین)، کیراویانه‌ته‌وه، گوتویه‌تی: (مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا بِالتَّكْبِيرِ) (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٨٠٥، وَمُسْلِمٌ: ١٣٤٥، وَاللَّفْظُ مُسْلِمًا). واته: به‌وه ده‌مانزانی پێغه‌مبه‌ری‌خوا ﷺ له‌نوژت بو‌ته‌وه که (الله أكبر) ده‌کرد به‌ده‌نگی به‌رز.

هه‌روه‌ها بوخاریی له‌جاییری کوری عه‌بدو‌ل‌لاره‌وه (خوا لیمان پازیبین)، گوتویه‌تی: (كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا) (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٢٩٩٣).

واته: یتمه له سه فهر له گه ل یتغه مبه ر ﷺ دابوون، کاتیک که بهرز ده بوونیه وه له بهر زایه ک (الله أكبر) مان ده کردو، که نزم ده بوونیه وه (سبحان الله) مان ده کرد.

که واته: هه ر سئ حالته کان هه ن، به لام به ته نکید حالته ق په نهان، زیاتر جه ختی له سه ر کراوه ته وه، به لام له هه ندئ حالته ق جیاوازی شدا، که پئویست بکات، ده نگ هه لئانیش ره وایه، هه روه ک له و تئوانه شدا، نه زور ده نگ هه لئنی و نه ده نگیش زور کپ بکه ی، نه ویش هه ر هه یه.

(E) - له ره وی ته نهایی و تیکه لیه وه:

له و ره وه هه ش مرؤف دوو حالته ق هه ن: یان به ته نیایه (علی انفراد)، یاخود تیکه له (حالة الإختلاط والإجتماع).

ئجا دیسان له هه ردوو حالته ق به ته نیا بوونی مرؤف و، له گه ل خه لکدا بوون دا، دیسان فه رمان به یادی خوا کراوه، جاری له حالته ق ته نیا بوون، که وه ک گوتم حالته ق نه سلئی و بنچینه ی گشتی یادی خوا کردنه، به لام جاری وا هه یه که به کومه لیش ده گونجی یادی خوا بکری، وه ک له م فه رمایشته ی یتغه مبه ره وه ﷺ دیاره:

إِنْ لِلَّهِ مَلَايِكَةٌ يَطُوفُونَ فِي الطَّرِيقِ، يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الدُّكْرِ، فَإِنْ وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ، تَنَادَوْا: هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ: فَيَحْفُونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا (أخرجه أحمد: ٨٩٦٠، والبخاري: ٦٠٤٥، ومسلم: ٣٦٨٩، وابن حبان: ٨٥٦، عن أبي هريرة ربه رة ﷺ).

واته: خوا چه ند فریشته به کی هه ن، (که له نووسینی کرده وه کانی خه لکی زیده ن، جکه له وه ی که ته رخانی کردوون بو نووسین و تو مار کردنی کرده وه کانی مرؤفان)، ئجا به ری و باناندا ده گه رین و له نه هلی زیکر ده خه فتین، هه ر کاتیک کومه لئیکان دوزینه وه که یادی خوا بهرز ده کهن، یه کسه ر بانگی یه کدی

دهكهن، وهرن بۆ نهوهی لیتی دهگهپان، فهرمووی: به باله کانیان دهوریان دهدهن، ههتا سنووری ناسمانی نیزیك (ناسمانی بهکه م).

ههروهها لهو بارهوه نه م دهقهی سونه تیش هاتوه:

إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَلَيَّ حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنَحْمَدُهُ، عَلَيَّ مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ بِهِ عَلَيْنَا، قَالَ: أَلَيْهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَلْخِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يَبْأِهُ بِكُمْ الْمَلَائِكَةُ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ١٦٨٨١، وَمُسْلِمٌ: ٢٧٠١، وَاللَّفْظُ لَهُ، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣٣٧٩، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَالنَّسَائِيُّ: ٥٤٣٦، وَابْنُ حِبَانَ: ٨١٣).

واته: پیغه مبه ر ﷺ که به لای کومه لیکدا رابرد که کۆبوو بوونه وه، فهرمووی: بۆچی دانیشتون و کۆبوونه ته وه؟ گوئیان: دانیشتووین یادی خوای بهرز ده که یین و ستایشی ده که یین، که ری روونی کردووین بۆ ئیسلام و، به هوی ته وه وه منهت و چاکه ی خستۆته سه رمان، فهرمووی: تووخوا بهس بۆ نه وه کۆبوونه ته وه؟ گوئیان: به خوا بهس بۆ نه وه دانیشتووین، فهرمووی: بزانی له بهر بی متمانه ییم پیتان سویندم نه دان، به لام جیبریل هاته لام و هه وائی دامی، که خوای به پیت و پیز و بهرز، شانازیتان پتوه ده کات به سه ر فریشته کانه وه.

0) - به ره هه می زیکی خوا کردن:

تایا نه گه ر بهو جوړه ی که باسکرا، به هه موو جوړو شیوازه کان و، له هه موو حاله ته کاندایادی خوامان کرد، به ره هه می نه وه چیه و چیمان ده ست ده که وئی؟.

تیمه له هه شت برگان دا، پوخته یه کی به ره هه مه کانی یادی خوا کردن ده خه ینه روو، به لام زۆر به گوشراوی:

(۱) - بهرهمی یادی خوا، له بواری په یوه نندی له گه ل خوادا:

بڼگومان یادی خوا، له لایه ن مروّفه وه، ده بته هوی نه وه که خوا لتی پازیښ و، یادی بکات، چونکه خوا ده فهرموئ: ههر که سیک یادم بکات یادی ده که م: ﴿فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاَسْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾ (البقره، واته: یادم بکه ن، یادتان ده که م، بڼگومانیش کاتئ خوا به نده کانی خوی یاد بکات، مانای وایه ناگای لیتان ده بی و، سه په رشتیان ده کات و ده یانپار تزی و، راسته ریتان ده کات.

ههروه ها خوا به هوی یادکردنی به نده وه بو خوا، له مروّف پازی ده بی و دپه و، دپاره رازیکردنی خوا ﴿وَلَوْ﴾، پازیوونی خواش، گه وره ترین نامانجه له زیاندا، وه که خوا ﴿وَلَوْ﴾ ده فهرموئ: ﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ﴾ (التوبه، واته: رازیوونیک له خواوه، گه وره تره، یانی: گه وره تره له به هه شتیش و، له ههر شتیک که به زهینی مروّفدا دیت، نجا له نه نجامی یادکردنی خوا دایه، که خوا ﴿وَلَوْ﴾ له مروّف پازی ده بی و یادی ده کات.

(۲) - بهرهمی یادی خوا، له بواری په یوه نندی له گه ل پیغهمبه ردا ﴿وَلَوْ﴾ له گه ل فرشته کاند:

بڼگومان خو شویستنی پیغهمبه ری خوا ﴿وَلَوْ﴾ و شوینکه وتنی، له سه ر هه موو مسولمانیک فه رزه و، خوا ﴿وَلَوْ﴾ کردوویه تی به به لگه و نیشانه ی پروا پیوون و خو شویستنی خویشی، وه که ده فهرموئ: ﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾ (آل عمران.

خوا به پیغهمبه ر ده فهرموئ ﴿وَلَوْ﴾: تو پیتان به فهرموو: نه گه ر تپوه خواتان خو ش ده وئ، شوینم بکه ون، خواش خو ش ده وین و، له گونا هه کانتان ده تانبوورئ و، خوا لیبورده ی میهره بانه.

نجا نه گه ر نینسان نه و ویردانه و نه و زیکرانه بخوینیت، که پیغهمبه ری خوا ﴿وَلَوْ﴾ له حالته جوړا و جوړه کاند فهرموونی و دیار بیکردوون، نه وه دپاره شوین

یتغمبہر ﴿۳۱﴾ کہوتوہو، مانای وایہ ہمیشہ یتغمبہری خوای ﴿۳۲﴾ لہبہرچاوہ، لہبہر چاوی عہقل و دلہتہ، تہوہش دہبتہ ہوی تہوہ کہ پہیوہندیی لہگہل یتغمبہردا ﴿۳۳﴾ گہرم و گور بیت و، پتہو و دامہزراو بتی۔

(۳) - لہ سونگہی یادی خوا کردنہوہ، مروّف دہبتہ ہاودہم و ہاوپرازو دوستی فریشتہ پاکہکانی خوا:

وہک خوای پہروہردگار دہفہرموی: ﴿۳۱﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَمُوا
تَسْتَلُّ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُونَ وَأُبَشِّرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ
تُوعَدُونَ ﴿۳۲﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا
نَشْتَهُیْ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿۳۳﴾ تَزُولُ مِنْ عَفْوَِرٍ رَّحِيمٍ ﴿۳۴﴾ فصلت.

واتہ: بیگومان تہوانہی دلہتین: پہروہردگارمان خواہی، پاشان پاوہستا و دہبن
لہسہر تہوہ، فریشتہکان دادہبہزنہ لایان و بیان دلہتین: مہترسن و پہژارتان
نہبت و، موژدہتان لیبت بہو بہہشتہی کہ بہلہتتاتن پندہدرا، تیمہ دوستتائین
لہ ژبانی دنیاو لہ دواروژیشدا.

کہواتہ: بہ ہوی یادی خواوہ، نینسان لہگہل فریشتہ پاک و چاکہکاندا دہبتہ
ہاودہم و ہاوپراز و، تہوان لہی نیزیك دہبن، چونکہ فریشتہکان دوستی پلہیہکی
خوای پہروہردگارن: ﴿۳۱﴾ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿۳۲﴾ التحريم،
واتہ: ہہرچی خوا فہرمانیان ہی بکات، سہرپیچی ناکہن و، ہہرچی فہرمانیان
پتیکری، جیبہجیتی دہکەن، فریشتہکان خوا وای خولقاندوون وہک چوّن ناسن
بہلای موگتاتیسدا دہکشتی، فریشتہکانیش بہ لای دوستانی خوادا و، بہلای تہوانہدا
دہچن کہ بو خوا صولّحاون، دیارہ یادی خوا کردنیش، وا لہ مروّف دہکات
زیاتر لہ خوا نیزیك ہی و، بو خوا صولّحاو ہی و، بہ ہوی یادی خواوہش،
فریشتہکان زیاتر لہ مروّف نیزیك دہبنہوہ.

(۴) - له بواری فرمانبریری و گوئیابه لییدا:

۱- به کهمین به ره می یادی خوا، له بواری فرمانبریری خوادا، نه و به که یادی خوا ده بیته هوئی چاکه بو نووسران و، خراپه لن لابران و، پله بو بهرزکرانه وه، وهک له فرمانبرشته کانداهاتوه:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عِدَّةٌ عَشْرٍ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتْ عَنْهُ مِائَةٌ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِزْبًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمَسِّيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ} (أخرجه البخاري: ۳۱۱۹، ومسلم: ۲۶۹۱).

واته: هه که سیکه رۆژی سه د جار بلتی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَخَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)، نه وه بوئی به بارت ه قای پاداشتی نازاد کردنی ده (۱۰) کوئله داده نری و، سه د (۱۰۰) چاکه ی بو ده نوسری و، سه د (۱۰۰) خراپه ی لن ده سریتته وه و، له و رۆژده دا هه تا ئیواره بوئی ده بیته په نا و پاریزه ره له شهیتان، ...

ب- دووه مین به ره می یادی خوا، له بواری فرمانبریری دا، نه و به که خاوه نه که ی له گوناوه تاوان ده پاریزری، وهک خوا ده فرموی: {إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَلِيفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ} (الأعراف، ۲۰۱) واته: به دنیایی نه وانه ی که پاریزکاری ده کن، هه کاتیک خوتخوته به کی شهیتانیا ن گه بیشتی، خویان دیتته وه یادو به کسه ره دهبینن (و شهیتان ناتوانی قیلان لن بکات و له خشته یان به ری).

ج- سیه مین به ره می یادی خوا، له بواری فرمانبریری دا نه و به که یادی خوا کردنی جیکای زور له کرده وه چاکه کان ده گرتته وه، به لام هیچیان که لیتی وی پرناکه نه وه، وهک له فرمانبرشته دا دیاره:

{عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ أَبْوَابَ الْخَيْرِ كَثِيرَةٌ، وَلَا اسْتَطِيعُ الْقِيَامَ بِكُلِّهَا، فَأَخْبَرَنِي بِعَمَلٍ أَتَشَبُّتُ بِهِ، وَلَا تُكْفِرُ عَلَيَّ فَأَنْسَى، قَالَ: لَا يَزَالُ

لِسَائِكَ رَطْبًا يَذْكُرِ اللّٰهَ تَعَالَى، (أخرجه أحمد: ۱۷۷۱۶، والترمذي: ۳۳۷۵، وابن ماجه: ۳۷۹۳، وابن حبان: ۸۱۴، والحاكم: ۱۸۲۲، وقال: صحيح الإسناد).

واته: پياوٽڪ گوٽي: ٺهي پيڻه مبهري خوا! ده رگا کافي چاڪه زورن و، ناتوانم هه موان جتيه جي بڪه م، نجا كرده وهه يه كم پي بلتي ده ستي پيوه ده گرم، به لام با زور نه بي له بيرم بچي، فه رمووي: با به رده وام زارت به يادي خواي به رز تهرو پاراو بي.

كه واته: به رده وام زمان تهر بوون و زمان پارا و بوون به يادي خوا، كه لتني زور له كرده وهه كافي ديكه پر ده كاته وه.

ههروهه له وه فه رمووده يه شدا كه بوخاريي و موسليم له (أبو هريرة) وهه هيتاويانه، كه هه ژاره كوچكه ره كان پوژٽڪ ده چنه خزمهت پيڻه مبهري ﷺ و سكالاي ته وهي له لا ده كهن، كه خاوهن مال و سامانه كان پله به رزه كافي به هه شت بو خويان قورخ ده كهن، به هوئي ته وهه كه مال و ساماني خويان ده به خشن، چونكه ويپاي نوٽو پوژوو، كه هه ژارو ده وله مند تيتاندا به شدارن، ته وان مال و ساماني شيان هه يه، كه هه ج و عومره ي پيڻه كهن و، جهادي پيڻه كهن، خيري پيڻه كهن، پيڻه مبهريش ﷺ پييان ده فه رمووي:

أَفَلَا أَعْلَمُكُمْ شَيْئًا تَذْكُرُونَ بِهِ مِنْ سَبَقِكُمْ وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ؟ وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ، إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ؟ قالوا: بلى يا رسول الله، قال: تُسَبِّحُونَ اللّٰهَ ذُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتَحْمَدُونَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتَكْبُرُونَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ (أخرجه مسلم: ۵۹۵).

واته: نايا شتيكتان پي بلتيه كه پي ده گنه وهه نه وان هه پيستان كه وتوونه وه و، پيش نه وان هه ده كه ونه وهه كه له دواتانه وهن، هيچ كه س له تيوه چاڪتر ني، مه گهر به كيڪ وهك تيوه بڪات، گوتيان: با، ٺهي پيڻه مبهري خوا! ﷺ، فه رمووي: دواي هه ر نوٽوٽيكي فه رز (سبحان الله، الحمد لله، الله أكبر) بڪهن |واته: سي و سي جار بو هه ره كيكيان|.

(۵) - یادی خواگردن، له خزمهت ینکردنی عقل و دل و جهسته دا:

به هوی یادی خواوه، هم خزمهت به عقل ده کری، هم خزمهت به دل و جهسته ده کری، نجا نه وهش توژیک پیوستی به روونکردنوه هه:

أ- به نسبت دلهوه، خوا ده فهرموی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۲۸) الرعد، واته: نه وانهی بروایان هیناوهو دلایان به یادی خوا نارام ده کری، ناگادار بن! ته نیا به یادی خوا دلان نارام ده گردن.

بیکومان کاتیکیش مروّف دلای به یادی خوا ین نارام ده کری، مانای وایه له سه ر پاسته شه قامی خوا به رده وام ده بی و، ده پاریزری له خلیسکان و لادان و هه له و تاوان، له نه نجامی خوا له یاد بووندا، شه یتان له نینسان دوور ده که ویته وه، هه کاتی له خوا بی ناگا بوو، خوتخته ی بو ده کات و، هه ر کاتی یادی خوی کرد، لیتی دوور ده که ویته وه.

وه که بوخاریی ئەم ده قه ی به (معلق یی هیناوه^(۱)): (عن ابن عباس رضي الله عنهما، قال: الْوَسْوَاسُ: إِذَا وُلِدَ خَنَسَهُ الشَّيْطَانُ، فَإِذَا دُكِرَ اللَّهُ ذَهَبَ، إِذَا لم يُذْكَرِ اللَّهُ ثَبِتَ عَلَى قَلْبِهِ).

واته: مروّف که له دایک ده بی شه یتان نقورچکی لینه دات و، هه ر کاتی یادی خوی به رزی کرد، خوی په نهان ده کات و، هه ر کاتی له خوا بی ناگا بوو، خوتخته و دنه دانی خراپی بو ده کات.

ب- به نسبت زیهن و فکرو هوشه وه، تیتا زانایانی دهر ووزان ودک راستیه که بوایان دهر که وتوه، که له نه نجامی نه وه دا مروّف زهین و فیکری خوی کو بکاته وه، ده توانی داهیتان بکات و، به ره می فیکری باشی هه بیت و، ده توانی نه خشه و پلانی چاک دابنتی، به لام له نا کامی زیهن و هوش په رت بوون و بلا بووندا، مروّف هیچی پی نا کری، بو وینه: دکتور (أحمد عزت راجح) له کتیبی (أصول علم النفس) دا^(۲) ده لی:

(۱) أخرجه البخاري تعليقا في التفسير، باب سورة: قل أعوذ برب الناس. ذكره البخاري بغير إسناد. (۲) ص ۴۸.

(پیوست به پرونکردنوه ناکات که زهین بلاوی و بیر پهرت بوون، نه گهر بوو به خوویه کی چاره سهر نه کراو، چندان شوینه وارو نه نجامی به د و دلته زرتنی ده بن، زور له خویندکاران ده لاین: نه و نه خوشییه، هویه کی سهره کی و بنه پرتی بووه، له دواکهوتن و کهوتیان جار له دوا جار، نه مه و جگه له ودهش خووی گورین، ده بیته هوی ههستکردن به ناته واوی و ههستکردن به دهسته وسانیی، له ناقار له خو چاره سهرکردندا، بگره تهنانهت رق له خو ههستانیشدا).

تنجا یادی خوا کردن، که مروفت له سهر یه که چهق و خال، دل و زهین و هوشی خووی چر ده کاتهوه، بیگومان نه وه زور هاوکاری ده بن، که نه م حاله ق بیر چه سپاندنی بو بیته دی، به تایهت له نوژدا که فهرزه نینسان دالغهی به ولوا به ولادا نه چتی و، بییری له سهر نوژه که ی بی و، که له خزمهت خوادا وه ستاوه، زهینی به ولا و به ولادا نه چتی.

ج- تایا یادی خوا، چ خزمه تیک به مروفت ده کات، له پرووی جهسته ییه وه؟

تیمه له کتیبیکدا که له سالی (۱۹۸۷ز) دا چاپکراوه، به ناوی: (یادی خوا)، له و باره وه زور قسه مان کردوه، زانیاریه کامان له کومه لیک سهرچاوه وه هیناون^(۱).

زانایان پسرپوری ده رووناسیی تیکرای نه و تیکچوون و نه خوشیانه ی که باسیان ده که بن و، پازده مان لیمان هیناون، ده لاین هه موویان زاده وه له لقو لوی حاله ته ده روونیه ناته واوه کان و، حاله ته نه خوشه کانی دروونن:

۱- تیکچوونی کۆنه ندایمی سووری خوین.

 ۱- الإنسان ذلك المجهول، الکسیس کارلیل.

۲- النفس وانفعالاتها وأمراضها وعلاجها، للدكتور علي كمال.

۳- أصول علم النفس، د. أحمد عزت راجح.

۴- الله يتجلى في عصر العلم، مجموعة مؤلفين.

۵- روح الدين الإسلامي، عفيف عبدالفتاح طبارة.

۶- جذد حياتك، للشيخ محمد الغزالي.

- (۲) - بەرزبۇننەۋەي پەستانى خۇيىن.
- (۳) - سەر ئىشەي نىمچەيى.
- (۴) - تىكچوونى كۆنەندامى ھەرس.
- (۵) - قەلەۋىيى.
- (۶) - خواردن پىنە خوران.
- (۷) - برىندارىيى گەدە.
- (۸) - تىكچوونى كۆنەندامى ھەناسەدان.
- (۹) - تىكچوونى كۆنەندامى ئىسكىيى و ماسوولكەيى و، پۇماتىزىمى جومگەكان و، نازارى پىشت و ماسوولكە گۇرۇبۇن.
- (۱۰) - تىكچوونى كۆنەندامى دەمار.
- (۱۱) - تىكچوونى كۆنەندامى زاۋوزى.
- (۱۲) - نەخۇشىيەكانى پىست.
- (۱۳) - ھەندى جۇرى نەخۇشىيى شىرپەنجە.
- (۱۴) - نەخۇشىيى رىخۆلەي گەورد، (قولون).
- (۱۵) - تىكچوونى لوولە رۇزىنەكانى نىۋەۋەي لەش.
- ئەو سەرچاۋانەي تاماژەمان پىدان دەلئىن: ئەو نەخۇشىيە جەستەبىانە ھەموۋيان لە حالەتە دەروونىيە ناتەۋاۋە نەخۇشەكانەۋە پەيدادەبن.
- كە لە راستىدا حالەتە دەروونىيە ناتەۋاۋەكانىش، لە ئەنجامى دووركەۋتەۋە لە خۋاۋ، تىكچوونى ئۇخۇزىن و ئارامىيى دەروون و، نەمانى ئۇقرەبىيە لە دىل و

دهرووندا، که به هوی یادی خواوه پهیدا دهبن، وه خوا فهرمویه تی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۲۸) الرعد، واته: نهوانه ی پروایان هیناوه، دلّه کانیان به یادی خوا توخزنیان بو دی، نهها! دلان بهس به هوی یادی خواوه نارام دهگرن.

(۶) - یادی خوا کردن هۆکاری له بهرانبهر شهیتان و دوژمانندا وهستان و پتویرانیانه:

أ- خوی پهروهردگار به شهیتان دهفهرموی: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَنٌ إِلَّا مَنَ أَنْتَكَ مِنَ الْفَآوِیْنَ﴾ (۳۲) الحجر، واته: (نه ی نبیلمس!) بیگومان بهندهکانی من، تو دهسهلاتت بهسهریاندا نیه، مهگهر نهوانه ی که له بیمرادان شوینت دهکهون.

ب- ههروهها دهفهرموی: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَنٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكَیْلًا﴾ (۳۳) الإسراء، واته: به دلنیا یی بهندهکانی من، تو ناتوانی بیانخهیه ژیر رکتفی خوته وهو، پهروهردگاریشت بهسه که (کار) پیسپتدراو بی.

ج- ههروهها دهفهرموی: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (۳۷) إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَنٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ (۳۹) النحل، واته: ههر کاتیک قورنانت خویند، پهنا به خوا بگره له شهیتانی دوورخراوه، (یان: نهفرین لیکراو)، به دلنیا یی نهو دهسهلاتی نیه، بهسهر نهواندها که پروایان هیناوهو پشت به پهروهردگاریان دهبهستن.

د- پیغهمبهری خواش ﴿لَهُ بَارِعٌ شَهِتَانَهُوهُ﴾ دهفهرموی: ﴿إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ، قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ﴾ (آخرجه احمد: ۱۵۱۴۸، ومسلم: ۲۰۱۸، وأبو داود: ۴۷۶۵، وابن ماجه: ۴۸۸۷، وابن حبان: ۸۱۹).

واته: ههر کاتیک پیاویک (که کۆرهکه کۆری پیاوانه، نهگهرنا بو نافرته تیش ههروایه)، چۆوه ماله که ی خوی یادی خوا ی کرد، له کاتی چوونه ژووریدا و له کاتی خواردنیدا، شهیتان به سهربازهکانی دهلی: نه شهو مانهوهتان بو ههیه لهو ماله و، نه خواردنیشان دهست دهکهوی، خواردنی تیواره [بروئن].

ههروه‌ها یادی خوا ده‌بیته مایه‌ی خورآگری و پی‌ن چه‌سپان و پی‌ن ویران، له کاتی پرووبه‌روو بوونه‌وه‌ی جه‌نگدا، وه‌ک خوی‌ای به‌رز ده‌فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٥﴾﴾ الأنفال، واته: نه‌ی نه‌وانه‌ی پرواتان هیتناوه! هه‌ر کاتی به‌ره‌نگاری کومه‌لئیک له دوژمنانتان بوون، چه‌سپاو خورآگری، زور یادی خوا بکه‌ن بو‌نه‌وه‌ی سه‌رکه‌توو سه‌رفراز بن، واته: بو‌نه‌وه‌ی له به‌رانبه‌ر دوژمنه‌کانتاندا خورآگری و پی‌یان بو‌یرن.

(٧) - به‌ره‌می یادی خواکردن، له بواری برابه‌تی و به‌گریزی موسلماناندا:

بیگومان که‌ساتیک هه‌میشه یادی خوا، ویردی سه‌ر زمانیان بی‌و، دل‌یان به‌یادی خوا ﴿١٦﴾ پووناک و تاوه‌دان و دره‌وشاوه بی‌و، ناتوانن به‌نده دل‌سوژو نیزیکه‌کافی خویان خوشنه‌وین و، نه‌رک و مافی برابه‌تی و، خوشک و برابه‌تیان له‌گه‌لدا جینه‌جی نه‌که‌ن.

وه‌ک خوا به‌پیغه‌مبه‌ر ﴿١٧﴾ ده‌فرموی: ﴿وَاصْبِرْ نَفْسَکَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوِیِّ وَالَّذِیْ یُریدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدَ عینَاکَ عَنْهُمْ تُریدُ زینَةَ الْحَیْوَةِ الدُّنْیَا وَلَا تُطِغْ مِنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ، عَنْ دِکْرِنَا وَاتَّبِعْ هَوْنَهُ وَکَانَ أَمْرُهُ، قُرْطًا ﴿١٨﴾﴾ الکهف، واته: (نه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﴿١٩﴾!) تارامبگره و له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا هیتنه‌وه، که به‌یانیان و تیواران له به‌روه‌ردگاریان ده‌پارینه‌وه، په‌زاه‌ندی (یان دیداری) ویان ده‌وی و، چاوتیان لی‌لامه‌ده، جوانی زیانی دنیات مه‌به‌ست بی‌و، به‌قه‌سی که‌سیک مه‌که که‌دل‌یان له یادی خویان بی‌تاکا کرده‌وه، به‌دوای تاره‌زووی خوی که‌وتوه و کاری له کار ترازوه.

هه‌روه‌ها له فره‌مایشتی پیغه‌مبه‌ریشدا ﴿٢٠﴾ باسی نه‌وه کراوه، که ده‌فرموی:

﴿لَتَبْعَنَّ اللَّهُ أَقْوَامًا یَوْمَ الْقِیَامَةِ فِی وُجُوهِهِمُ النُّورُ، عَلَی مَنَابِرٍ اللُّؤْلُؤِ، یَغِیْطُهُمُ النُّارُ، لَیْسُوا بِأَنْبِیَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ»، قَالَ: فَجَنَّا أَعْرَابِیُّ عَلَی رُکْبَتِیْهِ، فَقَالَ: یَا رَسُولَ اللَّهِ! عَلَیْهِمْ لَنَا نَعْرِفُهُمْ، قَالَ: «هُمُ الْمُتَعَابُونَ فِی اللَّهِ، مِنْ قَبَائِلِ شَتَّى، وَیَلَادِ شَتَّى، یَجْتَمِعُونَ عَلَی دِکْرِ اللَّهِ یَذْکُرُونَهُ» (أخرجه الطبرانی کما فی مجمع الزوائد، وقال

الهيثمى: [سنادە حسن].

واتە: خوا لە رۆژى دوايىدا كەسانىك دىنى، كە دەم و چاويان پووناكىي تىدايە، لەسەر چەند دوانكەيەكى گەوهەرىي، كە خەلك ئىرهەيان پىدەبات، (خۆزگەيان پى دەخوازى) نە لە پىغەمبەران و نە لە شەھىدانىشن، عەرەبىكى خىلەكىي لەسەر ئەزىويان دانىشت و گوئى: ئەي پىغەمبەرى خوا! ﷺ وەسفيان بۆمان بكە، بيانناسىنەو، فەرمووي: ئەوانە كەسانىك لەبەر خوا بەكديان خۆشويستو، لە هۆزى جياجيا و لە ولاتى جياجيان، كۆدەبنەو لەسەر يادى خواو، يادى خوا دەكەن.

بە تەكيد ئەوانەي لەبەر خوا بەكديان خۆشەوئى، شوين رىبازى پىغەمبەرى خوا ﷺ دەكەون، ئەو يادى خواكردنە، وەك چۆن دەزويەك دەنكە تەسبيحەكان پىوھ گرىدەدات، يادى خواو پەيوەندىي لەگەل خواش دا، ئاوا مسولمانان بەيەكەوھ گرى ددات، برايەتسى و تەبايى و دۆستايەتبيان بەھىز دەكات، يان برايەتسى و خوشكايەتبيان بەھىز دەكات و پىكيانەو دەبەستى و، پىكيانەوھ جۆش دەدات.

٨- دروستبوونى كەسايەتسىيەكى ساغ و تىر و تەواو:

لە ئەنجامى يادى خوادا، مروؤف كەسايەتسىيەكى ساغ و سەلىم و، تىر و تەواوى دەبى، هەلبەتە ئەوانەي باسمان كردن لە حەوت خالى رابردودا، ئەو حەوت بەرھەمە، هەموويان دەبنە پىشەكىي بۆ ئەو دەرەنجامەي كە لەم بەرھەمى هەشتەمدا هاتو، چونكە لە كاتىكدا كە مروؤفى مسولمان:

١- يادى خوا، دللى پاك دەكات.

٢- زەينى كۆ دەكاتوھ.

٣- جەستەي لە نەخۆشىي و دەرد دەپارىزى.

۴- پاشان یادی خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ له به رانبر شه یاندا به هیزی ده کات و، له به رانبر دوژمندا دامه زراوی ده کات.

۵- له گه لّ ته هلی تیماندا نیزیک و ته پای ده کات، نهو جوړه که سه ده بیته خاوهی که سایه تیه کی ساغ و سه لیم و تیر و ته واو.

چونکه تیمه خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دوو شتی له سه ر پتویست کردوین، له سووړه تی (الفاحة) دا، که تیمه پوژانه چند جار ان ده یخوتین: إِيَّاكَ نَسْتَعِيْثُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الفاتحة، (خوا به!) به س تو ده په رستین و، یارمه تیش به س له تو ده خوازی، نه م رستهی: إِيَّاكَ نَسْتَعِيْثُ، دوو شتی تیدا به رجه ستن: به که م: خوا به به کگرتن (التوحيد)، دووهم: به کپزیی (الوحدة).

خوا به به کگرتن و ته نیا خوا په رستن، به لام به کومه ل و پتکه وهش، واته: خوا به! من له گه لّ باقی مسولماناندا به پای و نافرته وه، به ندایه تی بو تو ده که م، هه موومان پتکه وه به ندایه تی بو تو ده که ین.

به لّ له راستیدا یادی خواکردن و خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ له یاد بوون، وه ک تاکه به دیوینترو، تاکه په روه رداو، تاکه خاوه و، تاکه مشوورخوړ و، تاکه په رستراو، ناوا یادی خواکردن، ده بیته هوّی نه وه، که هه موو نه وانه ی له خزمهت خوادان و له خوا نیزیکن و دوستی خوان و، به نده ی خوان، خوشت بوین و، به پتچه وانه شه وه: هه موو نه وانه ی که دزی خوان و، دزی پتغه مبه ره که ی و نایین و به رنامه که ینی و دزی دوسته کانی خوان، رقت لیبان بی، نه م جوړه یادی خواکردنه، به ته نکید ده بیته هوّی نه وه که مروّف هه ر کام له مسولمانان، هه ر کام له خوا یادکه ران، له زاتی خو باندا، خاوه ی که سایه تیه کی توکمه و دامه زراو ساغ و سه لیم بن، هه م له رووی رووحه وه ساغ بن و، هه م له رووی زهین و هو شه وه تیرو ته واو بن، هه م له رووی جه سته وه و، هه م له رووی په یوه ندیبه کومه لایه تیه کانیا نه وه.

خوا له به لوتف و که پرده می خوّی یارمه تی هه موو لایه کمان بدات، که به هوّی یادی خواوه، هه میسه پاک و چاک بین، له زاتی خو ماندا و، له گه لّ

دهووربه رماندا، به و شیوه به بین، که شایسته ی نه وه بین، پیمان بگوتری:
بهنده ی خوا و، پیمان بگوتری: شونکته وتووی پیغمبه ری پیشه وای ﷺ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى شەشەم

بیتاسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له چوار نایهت پتک دتی، نایه‌ته‌کانی: (۴۹ - ۵۲)، نایه‌تی به‌که‌میان: دهر‌بارهی بروداران‌تیکه که نافرته‌تانیکه ماره ده‌کن، به‌لام بهر له گواسته‌هوه (چوونه لایان) لایان جیاده‌بنه‌وه، که پیوسته دیاریان بده‌نت، که پیتی ده‌گوتری: (مُتَعَةً) و، به جوانیی ده‌ستیان لی به‌ربده‌ن.

سی نایه‌ته‌که‌ی دیکه‌ش (۵۰ و ۵۱ و ۵۲) له بارهی چۆنیه‌تی مامه‌له‌کردنی پیغهمبه‌ری خواودن ﷺ له‌گه‌ل هاوسه‌رانی به‌ریزیدا (خوا لایان رازیبی) و، چهند ورده‌کاریه‌ک له‌و باره‌وه که حکمه‌ت تییاندا، ناسانکاریه بو پیغهمبه‌ری خوا ﷺ، دلخوش بوون و رازیوونی دایکانی بروداران، که بزانی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ ده‌ست‌کراوده‌یه، بو مامه‌له‌کردن له‌گه‌لیاندا، که‌واته: که دادگه‌ریان له نیتوان دا ره‌چاو ده‌کات، ته‌نیا به‌خشش‌تیکي خۆی و چاکه‌یه‌کی خۆیه‌تی به‌رانبه‌ریان.

هه‌روه‌ها راگه‌یاندن خواجه بو نه‌وه که: پیغهمبه‌ر ﷺ دواي نه‌و هاوسه‌رانه‌ی که رۆژی دوايي و مانه‌وه له‌گه‌ل نه‌ویاندا، هه‌لبژاردوه، به‌سه‌ر زرق و برقی زیانی دنیاو جیابوونه‌وددا، هیچ نافرته‌تیکي دیکه‌ی وه‌ک هاوسه‌ر بو ره‌وا نیه، که هاوسه‌رگیری له‌گه‌ل‌دا بکات، جگه له‌وانه‌ی که وه‌ک که‌نیزه‌ک ده‌که‌ونه به‌رده‌ست، نه‌وانه هه‌لاوت‌ردراون.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ
فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدْوٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعَهُنَّ وَسِرْحُونٌ سَرَامًا جَمِيلًا ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا أَعْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَمَا آفَاءَ اللَّهِ
عَلَيْكَ وَنِسَاءَ عَمَلِكِ وَنِسَاءَ خَالِكَ وَنِسَاءَ خَلَلِكِ الَّتِي هَاجَرَ مَعَكَ

وَأَمْرًا مُؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُعْوِي إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ وَمِنْ أَنْفَعْتِ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْرَأْ أَنْ تَقْرَأُ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَخْرُجَ مِنْ بَرَصَاتِكِ بِمَاءٍ أَلَيْسَتْهُنَّ كُنُهْنُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ الْإِنْسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نابه‌ته‌کان

انهی نه‌وانه‌ی بپروتان هیناوه! هه‌ر کات نافرته‌تان بپروادرتان ماره‌کردن، دوایی به‌ر له‌وه‌ی ده‌ستیان بگه‌یه‌ننسی (و بچنه‌لابان و بیانگوازنه‌وه)، ته‌لافتاندان، تیه‌وه‌ مافتان له‌سه‌ریان نیه‌ عیدده‌یان له‌سه‌ر بژمیرن، نجا به‌هرمه‌ندیان بکه‌ن (دیاریان پیدهن)، و، به‌ده‌ست لته‌ردانتکی جوان، ده‌ستیان لی‌ به‌ریده‌ن ﴿٥٠﴾ نه‌ی پیغه‌مبه‌ر! تیمه‌هاوسه‌رانتکت که‌پاداشت و کری‌ (ماره‌یی)ت، پیداون، و، نه‌و (نافرته)انه‌ی به‌ده‌ستی راسته‌وه‌ن (که‌نیزه‌که‌کان) له‌وه‌ی خوا بو‌لای گپراویه‌وه (کردوویه‌ته‌ده‌ستکه‌وتت) و کچانی مامت، و، کچانی پوره‌کانت، و، کچانی خالت، و، کچانی پلکه‌کانت، که‌کوچیان له‌گه‌لت کردوه‌و، نافرته‌تیکی بپروادار که‌خوی به‌پیغه‌مبه‌ر ﴿٥١﴾ ده‌به‌خشی (خوی پتیشکه‌ش ده‌کات)، نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﴿٥٢﴾ ویستی ماره‌ی بکات، نه‌مه‌ته‌نیا بو‌تویه، جیا له‌پرواداران، نه‌وانه‌مان بو‌په‌وا کردووی، به‌دنیایی ده‌زانیچیمان (له‌سه‌ر مسولمانان) پیوسته‌کرده‌له‌باره‌ی هاوسه‌رانیان، و، نه‌و (نافرته)انه‌وه، که‌خواه‌نیانن (بویه‌ش ده‌ستی تۆمان له‌و باره‌وه‌کراوه‌کرد) تاکو له‌و بواره‌دا دووچاری سه‌غله‌تی نه‌بیت، و، خواش

ھەردەم لیبوردەى بە بەزەىى بووہ ﴿٥٠﴾ ھەر کامیانت بوئى لە ھاوسەرانت دواى دەخەى (لە نۆرەى خۆى) و، ھەر کامیکیشیانت مەبەست بئى، بۆ لای خۆئى دئینى (با نۆرەشى نەبئى)، ھەرودھا ھەر کامیکیان کہ دوورت خستۆتەوہ، گوناھت لەسەر نیہ، ئا نەوہش نیزیکترو چاکترە (بۆ ئەوہ) کہ ھەموویان شادمان بن (بە چۆنیەتیی مامەلەت لەگەڵیان، کہ بزائن دەستکراوہى، بەلام لەگەڵیاندا چاکەکارى) و دلتنەنگ نەبن و رازى بن، خواش دەزانئى چى لە دلە کانتان دایەو، خوا ھەردەم زانای ھیدبى بووہ ﴿٥١﴾ لەمەودواش ئافرەتانت بۆ پەوا نین (ھاوسەرگىریان لەگەڵ بکەى) و بۆ شت نیہ، بە ھاوسەرانى دیکە بیانگۆرئى (یەکیان تەلاق بەدەى و، یەکی دیکە لە جیئى بئینى) ھەرچەندە جوانیشیان سەرسامت بکات، جگە لەوانەى دەبیە خاوەنیان (وہک کہ نیزیك) خواش ھەمیشە بەسەر ھەموو شتیکەوہ چاودئیر بووہ ﴿٥٢﴾ .

ئشیکردنەوہى ھەندیک لە وشەکان

(نَكَحْتُمْ): (أَصْلُ النِّكَاحِ الْبَعْدُ، ثُمَّ اسْتَعْبِرَ لِلْجَمَاعِ، وَمَعَالٌ أَنْ يَكُونَ فِي الْأَصْلِ لِلْجَمَاعِ، ثُمَّ اسْتَعْبِرَ الْبَعْدُ، لِأَنَّ أَسْمَاءَ الْجَمَاعِ كُلَّهَا كِنَايَاتٌ)، وشەى (نَكَحْتُمْ) لە ئەسڵدا بە مانای گریبەستە، مارە کردنە، دواىى خوازاراوەتەوہ بۆ لەگەڵ جووتبوون، ناگونجئى لە ئەسڵدا بە مانای لەگەڵدا جووتبوون بئى و، دواىى خوازاراىتەوہ بۆ مارە کردن، چونکە ناوہکانى جووتبوونى پیاو و ژن، لە قورئاندا بە کنارە (كِنَايَة) ھاتوون، ھىچیان بە ئاشکرا نەھاتوون.

(عَدْوًا): (عِدَّةُ الْمَرْأَةِ: هِيَ الْأَيَّامُ الَّتِي بِإِنْقِضَائِهَا يَحِلُّ لَهَا التَّرْوُجُ) واتە: عیددەى ئافرەت ئەو رۆژانەن، کہ بە تەواو بوونیان بۆى پەوا دەبئى، ھاوسەرگىریان بکاتەوہ. (فَمَتَّعُوهُنَّ): واتە: دیارییان پئى بەدن، (الْمَتَاعُ: كُلُّ مَا يُنْتَفَعُ بِهِ مِنْ وَجْهِ مَا، فَهُوَ مَتَاعٌ وَمُتَعَةٌ)، ھەر شتیک بە شتێوہەك لە شتێوہکان، بە ھەردى لێوہرگىرى، پئى

ده گوتری: (مَتَاعٌ، وَمُتَعَةٌ)، نهو دیارییهی که پیاو به نافرته قی دهدات، کاتی لئی جیا ده بیته وه و، بهر له وهی که دهستی گه یانددیتتی و له گه لئی جووت بووبتی، له بهر ههر هویک بتی، نهو دیارییه پیتی ده گوتری: موعه و مه تاع.

(سَرَخًا): دهست لی بهردان، له نه سلدا (السَّرْحُ: شَجَرٌ لَهُ ثَمَرٌ، الْوَاحِدَةُ: سَرْخَةٌ، وَسَرْخَتُ الْإِبِلَ، أَضْلُهُ: أَنْ تُرْعِيَهُ السَّرْحُ)، وشهی (سَرْح) به دره ختیک ده گوتری: که میوهی هه بتی، کویه و، تاکه کهی بریتیه له: (سَرْخَةٌ) و، ده گوتری: (وَسَرْخَتُ الْإِبِلَ)، حوشره کهم به ره لآ کرد، له نیو نهو دره ختانه دا که میوه یان هه یه، یا خود گه لایان پتوه بووه، بو نه وهی بله وه ری، دواپی هه موو جووره ناردتیک بو له وه پاندن، پیتی گوتراوه: (سَرْح)، (السَّرْحُ الْجَمِيلُ) بریتیه له دهست لی بهردانیک، ته لآ قیک که جوان و ریک بتی و، دهمه قالیی و نا کوکیی له دوا نه بتی، نه وه ش زیاتر به پیاوه که ده کری، بهو شیوه یه بتی، نهو نافرته با لیشی جیا بیته وه، به لآم به حورمهت و ریزه وه دهستی لی بهردات.

(تُرْجِي): (الْإِرْجَاءُ: التَّأخِيرُ، أَرْجَأْتُ الْأَمْرَ وَأَرْجَيْتُهُ: أَخَّرْتُهُ، (تُرْجِي)، واته: دوا ی ده خهی، (تُؤَخَّر) ده گوتری: (الْإِرْجَاءُ)، واته: دوا خست، (وَأَرْجَيْتُهُ: أَخَّرْتُهُ) هه ردووکیان، واته: دوامخست.

(وَتُنَوِّي): (وَالْإِيْوَاءُ: جَعَلَ الشَّيْءَ آوِيًا، أَي رَاجِعًا إِلَى مَكَانِهِ، وَهُوَ هُنَا مَجَازٌ فِي مُطَلِّقِ الْإِسْتِفْرَاقِ)، (إِيْوَاءٌ) له نه سلدا نه وه یه که وابکهی شتیک بکه ریته وه جیی خوی، که لیره دا مه بهست پیتی نیشته جیکردنه.

(عَزَلَتْ): (الْإِعْتِرَالُ: تَجَنَّبَ اسْتِعْمَالَ الشَّيْءِ، عَزَلْتُهُ، وَاعْتَرَلْتُهُ، وَتَعَرَّلْتُهُ) (إِعْتِرَالُ) بریتیه له وه که ئینسان خوی دوور بگری له بهر کا هتینان شتیک، ده گوتری: (عَزَلْتُهُ، وَاعْتَرَلْتُهُ، وَتَعَرَّلْتُهُ) ههر سیکیان به یه ک واتان، واته: که نارم لئی گرت، لئی دوور که و تمه وه.

(حَلِيمًا): (الْحِلْمُ: صَبَطُ النَّفْسِ وَالطَّبَعِ عَنِ هَيْجَانِ الْعَصَبِ)، (حِلْم) بریتیه له خو پارگی و، خو کونتر پوژل کردن له کاتی هه لچوونی تووره پیدا.

(رَقِيبًا): (الرَّقِيبُ: العَافِظُ، وَذَلِكَ إِمَّا لِمُرَاءَاتِ رَقَبَةِ الْمُخْفُوظِ، أَوْ لِرَفْعِهِ رَقَبَتَهُ)،
 (رَقِيبٌ) واته: پارتیزر، بویه‌ش به پارتیزر، گوتراوه: (رَقِيبٌ) له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌و
 که‌سه‌ی ده‌پارتیزی، له‌پشته‌وه‌را ته‌ماشای پشته‌ملى ده‌کات، یاخود له‌به‌ر
 نه‌وه‌ی مى‌خوئى به‌رز ده‌کاته‌وه‌ تاكو نه‌و شته‌ی پی‌سی‌پدرداوه، چاودیری
 بکات و ناگای لی‌ی بن.

هوى هاتنه خواره‌وه‌ی نابه‌ته‌کان

۱- هوى هاتنه خواره‌وه‌ی نه‌م نابه‌ته‌ موباره‌که: ﴿ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُعْوِي إِيَّاكَ مَنْ
 نَشَاءُ وَمَنْ أَبْغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقْرَأُ عِيَّتَهُمْ وَلَا يَحْزَنَ
 وَرَضْتِ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُنَّهِنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا
 ﴿٥١﴾

نه‌م نابه‌ته‌ موباره‌که، دوو ریوایه‌تی له‌ باره‌وه‌ دینین:

أ- (عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَتْ: أَمَا تَسْتَجِي الْمَرْأَةُ أَنْ تَهَبَ نَفْسَهَا لِلرَّجُلِ؟ فَلَمَّا نَزَلَتْ:
 ﴿ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ ... ﴾، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ! مَا أَرَىٰ رُبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَانِ! (أخرجه البخاري: ٤٨٢٣، ومسلم: ٥٦٤).

واته: دایکمان عایشه (خوا لی‌ی رازی‌بی)، (ده‌باره‌ی نه‌وه کاتی خوئى نافرده‌تیک^۱)
 خوئى پيشکه‌شى پی‌غمه‌به‌ر ﷺ کرده‌وه، ده‌لی: نایا نافرده‌ت شه‌رم ناکات خوئى
 پيشکه‌شى پیاو بکات؟ به‌لام کاتى فه‌رمایشتی خوا هاته‌ خوار: ﴿ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ
 مِنْهُمْ وَتُعْوِي إِيَّاكَ مَنْ نَشَاءُ وَمَنْ أَبْغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ... ﴾ ﴿٥١﴾، ده‌لی:

(۱) یاخود زیاتر، خوئان پيشکه‌شى پی‌غمه‌به‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وسلم کرده‌وه، که
 نه‌زانراوه، هیج کام له‌وانه‌ی خوئان پيشکه‌شیکرد، بووبنه‌هاوسه‌ری و هاوسه‌رگیری له‌گه‌لدا
 کردبن.

گوتم: نهی پیغمبهری خوا! ﷺ من ههر نهوه دهبنم که پهروهردگارت نهوهی تو چهزی پن دهکوی، به خیرایی نهودت بو جیبهجی دهکات.

نهوهش بوچوونی دایکمان عایشه بووه (خوا لئی پازیبی)، وای هاتوته بهرچاو، که خوا ﷺ ناگای له پیغمبهری خو بهتی و ﷺ کار ناسانی بو دهکات.

(۲) - (عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّائِي وَهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقُولُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا؟! فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْ نَشَاءِ مَنْ تَوَعَىٰ إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ... ﴾، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ مَا أَرَىٰ رَبِّكَ إِلَّا يُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٤٨٣٣، ومسلم: ٣٧٠٤).

واته: عایشه (خوا لئی پازیبی)، ده لئ: نهوانه ی که خو بان پیشکشی پیغمبهر ﷺ ده کرد، غه یرده بهرانبه ریان هه بوو، (واته: هه ستیاری و ههستی هه ویداری) و ده مگوت: نایا نافرته خو ی پیشکشی ده کات؟! به لام کاتن خوی زالی پایه دار نهوهی دابه زاند: ﴿ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْ نَشَاءِ مَنْ تَوَعَىٰ إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ... ﴾، گوتم: به خوا پهروهردگارت ههر دهبنم خیرایی ده کات له جیبهجی کردنی نهوه دا که تو پیت خو شه.

مانای گشتی نایه تهکان

پیشتر گوتمان: له م سووره ته دا، ههوت جار وشه ی: ﴿ يَتَأَيَّأُ الَّذِينَ آمَنُوا ﴾، هاتوهو، پینج جاریش وشه ی: ﴿ يَتَأَيَّأُ النَّبِيُّ ﴾، هاتوه، بو جاری سئیم له م سووره ته دا، له ههوت جارن، خوا ﷺ روو له برواداران ده کات، شایانی باسه: که نه م سووره ته ویرای دواندن برواداران بو ههوت جارو، دواندن پیغمبهر ﷺ پینج جارن، به لام زیاتر په یوه سته به باری خیزانی پیغمبهری خولوه ﷺ، جار جاریش نامازه ده کات به هه ندی شتی کومه لایه تی که بروادارانش به

گشتی ده گریته‌هوه، به لأم پیغهمبه‌ری خوا ﷺ سه‌رمه‌شق و پیش‌په‌وی بی‌رواداران بووه و نهو بی‌روادارانه، پیوسته له هه‌موو شتی‌کدا چاوی لی‌کهن، جگه لهو شتانه‌ی که تایه‌مه‌ندیی تهن، زانایان هه‌موویان له‌سهر تهنه یه‌کده‌نگن.

ننجا لی‌ره‌دا بو جاری سیتیهم، خوا ﷺ ده‌فه‌رموی، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ مِمَّنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾، نه‌ی نه‌وانه‌ی بی‌رواتان هیناوه! هه‌رکات نافرته‌تانی بی‌روادارتان ماره‌کردن، گریه‌ستی هاوسه‌رگریبتان له‌گه‌ل به‌ستی، دوا‌یی ده‌ستبه‌رداریان بوون، به‌رله‌وه‌ی ده‌ستیان بگه‌یه‌نننن، واته: به‌ر له‌وه‌ی بیانگوازنه‌وهو بچنه لایان و له‌گه‌لیان جووت بن، ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدْوَةٍ تَعْتَدُوْنَهَا فَمَتَّعُوْهُنَّ﴾، واته: مافی تیوه نیه له‌سهر نه‌وان که بچنه عیدده‌یه‌که‌وه، تیوه له‌سهریان بژمیرن، عیدده‌ش وه که له ته‌فسیری سووره‌قی (البقرة) دا باس‌کراوه، عیدده‌ی نافرته که می‌ردی ده‌ست به‌رداری ده‌بن، بریتیه له سنی (قره)، ﴿وَالْمَطْلَقَتُ يَرْيَضُنَّ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ (البقرة، قره) یش هه‌م به مانای پاک‌یی (طهره)، هه‌م به مانای حه‌یز (حیض) یشه، به لأم نافرته‌تی‌ک تۆلدار بن و ته‌لاق بدری، به دانانی تۆله‌که‌ی (کۆرپه‌که‌ی) عیدده‌که‌ی ته‌واو ده‌بن، هه‌ندی‌ک له زانایانیش ده‌لین: ده‌بن دوورترینی دوو کاته‌کان (أقصى الأجلین) کامیان دوورتر بن، نه‌ویان ده‌بیته عیدده‌ی واته: سنی مانگه‌که، یاخود دانانی تۆله‌که‌ی، به لأم نافرته‌تی‌ک که هاوسه‌ری ده‌مری، می‌رده‌که‌ی ده‌مری، عیدده‌که‌ی دیاری‌یکراوه، وه که خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَرْيَضُنَّ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا﴾ (البقرة، نه‌وانه‌تان که ده‌مری‌ترین و ژنان به جن دینن، نه‌وانه چوار مانگ و ده (۱۰) شهو ده‌بن بچنه عیدده‌وه.

(عِدَّة) ش نهو شه‌وو پۆژانه‌ن که نافرته ده‌یانژمیری، تاکو دوا‌ی نه‌وه‌ی ته‌واوی کردن، ده‌ستی کراوه‌بن، بو دووباره هاوسه‌رگریبی کردنه‌وه.

﴿فَمَتَّعُوْهُنَّ وَسَرَخُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلًا﴾، نه‌و نافرته‌تانه‌ی که ده‌ستبه‌رداریان ده‌بن و ته‌لاقیان ده‌دن، به‌ر له‌وه‌ی ده‌ستیان بگه‌یه‌نننن و بچنه لایان، مافی تیوه‌یان

لهسه ر نیه، که بچنه عیددهوه، واته: سئی مانگ به نسبته نافرده تانیکه وه که له هیز چوونه تهوه، یاخود جارئی نهگه یشتونه ته مهنی که وتنه هیز، یاخود سئی پاکیی دوای بئی نوژیی، یاخود: سئی که وتنه بئی نوژیی، سئی هیز، تهوه تان لهسه ریان نیه، به لام ﴿فَمَتَّوْهُنَّ﴾ دیاریان پی بدن و بههره مه ندیان بکن، ﴿وَسَرَّجُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلًا﴾، ههروه ها به دهست بهردانیکي جوان و رتک، دهسته رداریان بین.

له تهفسیری سووره تی (البقرة) دا، باسی موعه ی ته لاق کراوه، واته: بههره مه ندرکردنی پیاو بو نافرده تیک، که دهست بهرداری ده بی و ته لاقی ده دا، نجا به هه ر شیوه یه ک له شیوه کان بی، به رای به شیک له زانایانه وه فه رزه، به رای هه ندریکشیا نه وه، شتیکی په سنده باشه، که نهو پیاوه دیاریه ک بدات بهو نافرته، بو نهوه ی دلئی چاک بته وه وه، دلئی ناره حه ت نه بی، ههروه ها بو سومعه و ریزی شی له نیو خه لک دا، بو نهوه ی گومانی خرابی پی نه بردری و، بو ریزلنگرتنی خزم و کهس و کاری شی.

نجا خوا ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ روو ده کاته پیغه مبه ر ﷺ، که نه مه جاری چواره مه، له م سووره ته موباره که دا و ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ عَائِدَاتِ أَجُورِهِمْ﴾، نه ی پیغه مبه ر ﷺ! به دنیا یی تیمه نهو هاوسه رانه ت که ماره بیت پیداون، بو مان رهوا کردووی، (أجور) کو ی (أجر) ه، که به مانای پاداشت دی و، به مانای کریش دی، به لام لیره دا مه به ست پی ماره ییه، نهو نافرده تانه ت که ماره بیت پیداون، بو تو مان هه لال کردوون، ﴿وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾، ههروه ها نهوه ی ده که ویته دهستی راستته وه، به دهستی راستته وه ده بیت، که مه به ست پی که نیه که، ﴿وَمَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ﴾، لهوانه ی خوا گتیراونه وه بو لای تو، وه ک دهستکه وتی جهنگیی، ﴿وَنَبَاتٍ عَمَّكَ وَنَبَاتٍ عَمَّنَّكَ﴾، ههروه ها کچانی مامت و، کچانی پوره کانت، (عمه) که به (عمات) کو ده بیتته وه واته: خوشکی باب، ﴿وَنَبَاتٍ خَالَكَ وَنَبَاتٍ خَلَلْنِيكَ﴾، ههروه ها کچانی خالت و کچانی پلکه کانت، (خاله) که به (خالات) کو ده بیتته وه، خوشکی دایکه، ﴿الَّتِي

هَاجِرًا مَعَكَ ﴿۱۰﴾، نه‌وانه‌ی که له‌گه‌ل تودا کوچیان کردوه، نه‌وانه‌ت بو حه‌لآن، ﴿وَأَمْرًا مُّؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ﴾، هه‌روه‌ها نافرته‌تیکی بروادار، نه‌گه‌ر خو‌ی پیشک‌ه‌شی پیغهمبه‌ر ﴿کَرِدُوْا خَوْی بُوْ کَرْدَه دِیاری.

﴿إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا﴾، هه‌ر کات پیغهمبه‌ر ﴿وِیستی ماره‌ی بکات، نه‌گه‌رنا ته‌نیا به‌ خو‌ پیشک‌ه‌ش ک‌ردن و خو‌ به‌خشین به‌ پیغهمبه‌ر ﴿نابیته‌ هاوسه‌ری، نه‌گه‌ر پیغهمبه‌ر ﴿ناره‌زووی له‌ ماره‌ک‌ردنی و هاوسه‌رگیری له‌گه‌ل ک‌ردنی نه‌بی، ﴿خَالِصَةً لِّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾، نا نه‌وه‌یان که نافرته‌تیک خو‌ی پیشک‌ه‌شی پیاونک بکات و ماره‌ی نه‌بی و، خو‌ی پی به‌خشی، نا نه‌وه‌یان ساغ بو تو‌یه، جیا له‌ برواداران، واته: تاییه‌ته به‌ تووه، به‌لام برواداران نه‌گه‌ر نافرته‌تیکش خو‌یان پیشک‌ه‌ش بکات، ته‌نیا به‌و پیشک‌ه‌شکردنه نابنه‌ هاوسه‌ریان، به‌لکو ده‌بی ماره‌ییان پی بدن، به‌ پی نه‌و نه‌ده‌ب و پی و په‌سمه‌ که دیا‌ریک‌راوه، هاوسه‌رگیری له‌گه‌ل نافرته‌تانی برواداردا بکه‌ن.

﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيْ أَرْوَاحِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾، به‌ دلنیا‌ی تیمه‌ زانیمان چیمان له‌سه‌ر برواداران پیویست‌کردوه، له‌ بواری هاوسه‌ره‌کانیانداو له‌ که‌نیزه‌کانیشیاندا، نه‌و نافرته‌تانه‌ی که به‌ده‌ستی راستیانه‌وه ده‌بن و ده‌بنه‌ خاوه‌نیان، نه‌و نافرته‌تانه‌ی نه‌و پیاوه‌ برواداران‌ه ده‌بنه‌ خاوه‌نیان، ﴿لِكَيْلَا يَكُوْنَ عَلَيْكَ حَرَجٌ﴾، (نه‌وه‌مان زانیوه که له‌سه‌ریامان پیویست‌کردوه، له‌ بواری هاوسه‌رانیان و که‌نیزه‌کانیاندا) تاکو تو سه‌غله‌تیت له‌سه‌ر نه‌بی، واته: هی نه‌وان دیا‌ره‌و هی تو‌ش دیا‌ریت، نه‌گه‌ر خوا‌ی په‌روه‌ردگاریش شتیکی تاییه‌تی بو تو په‌واکرد، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پیگه‌ک‌ه‌ت وا ده‌خوازی، به‌رپساریه‌ته‌ک‌ه‌ت واده‌خوازی که ده‌بی ده‌ست ک‌راوه‌تری و، کار ناسانیت بو بکری و هیچ سه‌غله‌تیت له‌سه‌ر نه‌بی، یانی: نه‌وان بزنان سنووری نه‌وان تاکو کو‌تیوه، سنووری تو‌ش تاکو کو‌تیوه، تاییه‌مه‌ندیه‌کانی تو چین؟ ﴿وَكَاكَ اللَّهُ عَفْوَراً رَّحِيماً﴾، به‌ دلنیا‌ی خواش لیبوره‌ی به‌ به‌زه‌ییه، به‌رانبه‌ر به‌ تو‌ش و، به‌رانبه‌ر به‌ بروادارانیس، نه‌گه‌ر تووشی هه‌له‌و په‌له‌به‌ک بین.

﴿ تَرْجِي مَن نَّشَاءُ مِنْهُمْ ﴾، هەر کام له هاوسه ره کانت بوئی، دواي ده خه ی،
 واته: له نۆره ی خوئی دواي ده خه ی، با نۆره شی بن، ده گونجی دواي بخه ی له
 نۆره که ی، ﴿ وَتَوَيِّئُ لِيكَ مَن نَّشَاءُ ﴾، ههروه ها بو لای خوئی دینی هه هر کامیک
 له و هاوسه رانه ت، نه گه ر به وئی، نه وه واتایه کی.

واتایه کی دیکه ی نه وه یه: که هه هر کامیک له و هاوسه رانه ت دور ده خه یه وه،
 یان دواي ده خه ی، مه رج نیه له نۆره ی خویشی، هه ر جوړه دواخستنیك و که نار
 گرتنیك، که ناری لیده گری، ﴿ وَتَوَيِّئُ لِيكَ مَن نَّشَاءُ ﴾، هه هر کامیکیشیان مه به ست
 بن، له خوئی وه نیزیك ده خه ی، ﴿ وَمِن اٰیٰتِهَا مِمَّن عَزَلْتَ فَلَا جَنَاحَ عَلَیْكَ
 وَاللّٰهُ یَعْلَمُ مَا فِی قُلُوْبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَلِیْمًا ﴾، ههروه ها نه گه ر به کتیکیشیان
 که نار ت لی گرتبن، به لأم دواي بیخوازی و بیهتینه وه لای خوئی، دیسان هیچ
 سه غله تی و گوناح له سه ر تو نیه.

﴿ ذٰلِكَ اَدَّبَ اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ ﴾، نا نه وه ده سترکراوه ییه ش بو تو نه ی پیغه مبه ری
 خوا! ﴿ ۱۰۰ ﴾ له بواری مامه له ت له گه ل هاوسه ره کانتدا، که تو ده ست کراوه یه و
 پابه ند نه کراوی به وه وه که دادگه رییان له نیتواندا ره چاو بکه ی، یانی: پابه ند
 نه کراوی به و شیوه یه مامه له یان له گه لدا بکه ی، که بهواداران مولزه من له گه ل
 هاوسه رانیاندا مامه له بکه ن، نا نه وه نیزیکتره، بو نه وه ی شادمان بن ﴿ تَقَرَّ
 اَعْيُنُهُنَّ ﴾، ﴿ قَرَّتْ عَیْنُهُ﴾، ﴿ فَرِحَتْ سَرَّت﴾ دلخوشبو، یانی: دلخوش بن، شادمان بن،
 ﴿ وَلَا یَحْزَنُ ﴾، ههروه ها دلته نک نه بن، ﴿ وَرَضِیْتَ بِمَا اٰیٰتُهُنَّ كُنَّهِنَّ ﴾،
 رازیش بن به وه ی که پیتداون، هه موویان به به شی خوئیان رازی بن.

واته: خوا ﴿ ۱۰۰ ﴾ که ده ستی تو ده کاته وه، نه ی پیغه مبه ر! ﴿ ۱۰۰ ﴾ بو مامه له له گه ل
 هاوسه ره کانتداو، نه و قه یو به ندانه ت له سه ر لاده بات و ده ست کراوه ده کات،
 نا نه وه وا ده کات، که هاوسه ره کانت به و به شه ی که پیتیان دهری، رازی و
 شادمان بن، چونکه نه و کاته ده زانن که تو ده ست کراوه یه، خوا ﴿ ۱۰۰ ﴾ ده ستی
 کردوویه وه، له به ر پیویستی پیگه که ت و به ر پرسیاریه ته قورسه که ت، بویه نه و
 به شه ی که پیتیان دهری، پتی دلخوش دهن، نه ک چاوه روانی زیاتریان هه بی.

واتایه کی دیکه‌ی نه‌وه‌یه که: **خَوَا** ده‌ستی پیغهمبه‌ری **خَوَى** کردوته‌وه، به‌لام پیغهمبه‌ری **خَوَا** هه‌ر پابه‌ند بووه به دادگه‌ری له نیوان هاوسه‌ره‌کانیدا (خوایان پازیبی)، به پیی نه‌وه دستکراوه‌یه، کاری نه‌کردوه، مه‌گه‌ر به ده‌گه‌من، نه‌وه کاته هاوسه‌ره‌کانی (خوایان پازیبی)، زانیوانه که نه‌وه‌ی پیغهمبه‌ر ده‌یکات، هه‌ر چاکه‌وه به‌خشینیکه‌وه ناگا لیبوونیکه، له لایه‌ن خویه‌وه، نه‌وه پابه‌ندکرابی که ده‌بی هه‌روا بکات، نه‌وه‌ش زیاتر ده‌بیته هوی نه‌وه، که هه‌ست به‌منه‌ت و چاکه‌ی پیغهمبه‌ری **خَوَا** بکه‌ن، له‌سه‌ریان و، **دَلْخُوشَ بَنٍ وَ رَازِیَ بَنٍ**، **وَاللّٰهُ یَعْلَمُ مَا فِی قُلُوبِکُمْ**، خواش نه‌وه‌ی له دل‌ه‌کانتاندا هه‌یه، ده‌یزانتی، **وَکَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَلِیْمًا**، خواش هه‌ر له نه‌زه‌له‌وه زانوا هیدی و مه‌ندبووه.

له کو‌تاییدا، **خَوَا** به پیغهمبه‌ری خاتهم **دَه‌ه‌رموی**: **لَا یَحِلُّ لَکَ الْیَسَاءُ مِنْ بَعْدِ**، له‌مه‌ودوا نافرده‌تان بو تو‌ه‌لال نین، که هاوسه‌رگه‌ریان له‌گه‌لدا بکه‌ی، واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی که نو‌ه‌ه‌وسه‌ره‌که‌ت سه‌رپشککردن و، نه‌وانیش مانه‌وه له‌گه‌ل تو‌وه، پاداشتی رۆزی دوا‌ییان هه‌لبژارد، دوا‌ی نه‌وه، بو‌ت نیه‌ه‌ه‌وسه‌رگه‌ری له‌گه‌ل نافرده‌تانی دیکه‌دا بکه‌ی، **وَلَا اَنْ یَّبَدَّلَ بَیْنَ مِنْ اَرْوَاحٍ**، هه‌روه‌ها بو‌شت نیه، که له‌وه‌ی نویه، یه‌کینیان ده‌ست لیبه‌رده‌ی و، هاوسه‌ریکی دیکه‌ی بینه‌ شو‌تینی، **وَلَوْ اَعْجَبَکَ حُسْنُهُنَّ**، هه‌رچه‌نده جوانیه‌که‌شیان تو‌سه‌رسام بکات، **اِلَّا مَا مَلَکَتْ یَمِیْنُکَ**، جگه‌له‌وه‌ی که ده‌که‌وتیه ده‌ستی راسته‌وه، جگه‌له‌وه‌ی که ده‌که‌وتیه به‌رده‌ست و ده‌بیته که‌نیزه‌ک.

وَکَانَ اللّٰهُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ رَّحِیْمًا، خواش هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه چاودیر بووه، به‌سه‌ر هه‌موو شتیکه‌وه‌وه، ناگاداری هه‌موو شتیکه‌وه، هه‌موو شتیکی له‌زیر چاودیری وردی خوای په‌روه‌ردگاردا به‌ری‌وه ده‌چی.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

رینمایی خوا ﷺ بۆ پیاوانی برودار، که هه رکات نافرتهانیان ماره کردو، دهسته برداریان بوون، پینش گواستنه وه یان، دیاریان بدهنی و خه لاتیان بکه ن، ههروه ها نه و نافرتهانه عیددهشیان له سه ر پتویست نیه، که بن نه وه ی هاوسه ریان بچنه لایان، دهست به رداریان بوون:

خوا دده رموی: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدْوٍ تَعْدُوْنَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلاً

شیکردنه وه ی ئەم ئایه ته، له شهش برگه دا:

(۱) - ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئە ی ئەوانه ی پرواتان هیناوه! ئەمه جاری سینه مه له م سوورده ته دا له ههوت جاران که خوا ﷺ بانگی مسوولمانان ده کات، به نازناوی ئیمان، واته: ئە ی ئەوانه ی پرواتان هیناوه: به خوا ﷺ به فریشته کانی خوا، به کتیه کانی خوا، به پیغه مبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به رۆزی دوا یی، ئەو پینج پایه که له قورن اندا هاتوون، ههروه ها به قه ده رو نه خشه و ئەندازه گیری خوا، که له لایه ن پیغه مبه ری خوا وه ﷺ خراوته که ل ئەو پینج پایه و، کراوه به پایه ی شه شه می ئیمان، ئە ی ئەوانه ی به و شه شانه هه موویان پرواتان هیناوه!

(۲) - ﴿إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾، هه رکاتیک نافرتهانی برودارتان ماره کردن، (نَكَحَ) به مانای: ماره ی کرد (عَقَدَ عَلَيْهَا) یه، واته: (نَكَحَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: عَقَدَ عَلَيْهَا) واته: ماره ی کرد، هاوسه رگیری له که ل کرد، به لام (نَكَحَ) به مانای (وَطَأَ) نایه ت، چونکه له هه موو

قورئاندا، خوا نہ گهر ویستی بی باسی پرؤسهی پیکه وه جووتبونی پیاو نافرته بکات، به کناره وه بهر راهاویشتن (کنایه) نهو تهعبیرهی بهکارهیناوه، بو وینه:

﴿وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ۖ﴾ النساء، ههندیکتان چوونه لای
 ههندیکتان یان: ﴿أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ النساء، دهستان گه یانده ژنان، یان:
 ﴿قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾ الأحزاب، بهر لهوهی دهستان بگه یهنن.

بهو شیوه به خوا ﷺ له په نارا باسی نهو حالته دهکات، که واته: وشه ی
 (نکاح) له نه سلّی زمانی عهده بییداو له به کارهینانی قورئاندا، به مانای گریبه سهته،
 به مانای ماره کردنه، لیرهش زور روونه که بهو مانایه به.

۳- ﴿ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾، دوابی به رهه لډاتان کردن، ده ست
 به دراریان بوون، بهر لهوهی دهستان بگه یهنن، واته: (مِنْ قَبْلِ أَنْ تُجَامِعُوهُنَّ) بهر لهوهی
 له گه لیان جووتن، بهر لهوهی بچنه لایان، که نه مه کینایه به بو له گه ل جووتبون، (هَسَهُ)
 واته: دهستی گه یاندی، ههروه ها: (لَا مَسْتَم) یان (أَفْضَى) یان (مَسَّ) نه وانه هه موویان
 تهعبیری کناره یی (کنایه) ین، خوا ﷺ بو جووتبونی پیاو نافرته به کاری هیناون،
 نجا دوه رموئی: کاتی نافرته تانی بروادارتان ماره کردن، دوابی ته لاقتان دان بهر لهوهی
 دهستان بگه یهنن واته: بیانگوازنه وهو له گه لیان جووتن.

۴- ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا﴾، مافی نیهو نیه له سهر نهوان، که عیدده به کیان
 له سهر بژمیرن، (عِدَّةٌ) بریتیه لهو شهوو روژانه ی که نافرته ده یان ژمیری، تاکو له
 کو تابه که یاندا، بو ی رهاوبن هاوسه رگیری دیکه بکات، ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
 تَعْتَدُونَهَا﴾، (مِنْ إِخْصَاءٍ أَقْرَاءٍ، وَلَا أَشْهُرٍ تُخْصَوْنَ عَلَيْهِنَّ) که چه یز، یا خود پاکیی دوی
 چه یز یان لی بژمیرن، یا خود: مانگه کانیان له سهر بژمیرن، نهو مافه تان نیه، واته: عیدده یان
 له سهر پیویست نیه، چونکه عیدده که نافرته دهیشوات، بو نهوه به که بزازی: مندالانی
 پاکه له تووی نهو پیاوه، نجا که پیاو ده که نه جووبیته لای، پیویستی بهوه ناکات.

۵- ﴿فَبِعَرَّوهُنَّ﴾، (أَي: أَعْطَوْهُنَّ مَا يَسْتَمْتَعْنَ بِهِ مِنْ عَرَضٍ، أَوْ عَيْنٍ مَالٍ) واته: شتیکیان
 بدنه لی کهل وپهل، یا خود له مال و سامان، که لی به هره مه ندبن.

۶- ﴿ وَسِرْحُونٌ سَرَّاحًا جَمِيلًا ﴾، دواپی به دهست لئی بهردانئیکي جوان، دهستیان لئی بهردهن، واته: ﴿ غَلُّوا سَبِيلَهُنَّ تَخْلِيَةً بِالْمَعْرُوفِ ﴾ واته: بهرهمه لډایان بکهن، دهستیان لئی بهردهن، به شیوهه کی پهسندو به چاکرانراو.

پیشتریش ناماژهمان پیندا، که نیمه له سووره قی (البقرة) دا، له تفسیری نایه قی ژماره (۲۳۶) و، ههروهها نایه قی ژماره (۲۴۱) دا، له بهرگی یه که می نه م تفسیره دا، به درژی لئی لهو بارهوه دواوین و، لهویدا باسی موعه ی ته لاقی کراوه، بو وینه که دهفرموی: ﴿ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَعُوذٌ عَلَى الْمَوْسِمِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴾ (البقرة).

واته: گوناها تن ناگاتئ نه که نافرهمه تان تن ته لاقان، مادام دهستان نه یانگه یان دبتی (واته: نه تانگواستبنه وه)، ههروهها ماره یه که که فره له سه رتان، بو تان دیاری نه کردین، به لام بهرهمه نډیان بکهن، (دیاریان پیندهن)، بابای دهوله مندو خاوهن سامانی فراوان به پی خوی، نه وهش که توانای که مه، به پی خوی، دیاری پیندائیک به شیوهه کی پهسند، نه وه مافیکه له سه ر چاکه کاران.

لیردا دهفرموی: ﴿ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴾، مافیکه له سه ر چاکه کاران که دهگونجن وا ته فسیر بکری: نه وه ی نه یویست، چاکه بکات، له سه ری پیویست نیه، به لام دواپی خوا روونی ده کاتوه له نایه قی ژماره (۲۴۱) دا، که مه بهست له چاکه کاران لیره دا نه وه نیه نه که ر پینان خو شبن بیکهن، نه که رنا نه یکهن، وه که دهفرموی:

﴿ وَالْمُطَلَّقَاتُ مَتَّعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴾ (البقرة)، واته: بو نافرهمه تانی دهست لیه ردرارو، مافیانه بهرهمه مند بکرین به شیوهه کی پهسند، نه مه مافیکه له سه ر پاریزکاران، واته: که سیک بیهوی به پاریزکار له قه لام بدری، نه و مافه ی له سه ره، هه ر کات دهستی له نافرهمه تیک به ردا، که ماره ی کردوه، ننجا چ ماره یی بو دیاری بکری بئ، چ بو دیاری نه کردبئ، مادام نه چوو بیته لای و دهستی نه که یان دبتی، له سه ری پیویسته و، مافیکه له نه ستویدا که دیاری پیندا و، بهرهمه نندی بکات.

(الْعِدَّةُ: فِي الْأَصْلِ اسْمٌ هَيئَةَ مِنَ الْعَدِّ، وَهُوَ الْجِسَابُ، فَأُطْلِقَتِ الْعِدَّةُ عَلَى الشَّيْءِ الْمَعْدُودِ، وَفِي اضْطِلَاحِ الشَّرْعِ: هِيَ الْمُدَّةُ الْمُحَدَّدَةُ لِانْتِظَارِ الْمَرْأَةِ زَوْجًا ثَانِيًا)، (تَعْتَدُوْنَهَا: أَي: تَعْدُوْنَ أَي تَعْدُونَ أَيَّامَهَا عَلَيْهِنَّ، وَاعْتَدَتِ الْمَرْأَةُ أَي: قَضَتْ أَيَّامَ عِدَّتِهَا).

(عِدَّة) له بناغه دا بریتیه له شیوهی ژماردن که بریتیه: له ژماردن شتیکی، دواپی وشه ی (عِدَّة) به کارهینزراوه بو شتیکی ژمیردراو، نهمه له نه سلّی زماندا، به لام له زاراوه ی شهرعدا بریتیه: له و ماوه دیارییکراوه ی که نافرته چاوه ری ده کات ته واوین، تا کو بو جاری دووهم (یاخود: بو جارنکی دیکه مه رج نیه دووهم بن، ده کرتی نه و نافرته بو جاری سته م و چواره مه) هاوسه رگری بی بکات.

(تَعْتَدُوْنَهَا) واته: نیه ده ژمیرن له سه ریان، واته: روژه کانی، یاخود هه فته و مانگه کانی ده ژمیرن، له سه ر نافرته که، که ده گوتری: (اعْتَدَتِ الْمَرْأَةُ) واته: روژه کانی نه و ماوه یه ی که ده بی چاوه ری بی، ته واوی کردن، واته: نافرته که ماوه که ی ته واوکرد، نه و ماوه یه ی که ده بوو چاوه ری بی، تا کو ده سته کراوه ده بی بو هاوسه رگری به ی دیکه، دوا ی نه وه ی له میرده که ی جیا بوته وه.

مهسه لهی دووهم:

چهند پرتنمایهک بو پیغهمبه ر ﷺ له بواری هاوسه رگیری کردنی و، مامه لهی له گه ل هاوسه رانیداو، دهست کراوه کردنی، تاکو تووشی سه غله تیی نه بی و، هاوسه رانی شادمان و پازی بن، که پیغهمبه ر ﷺ بی نه وهی له سه ری فه رز بی، وهک به خشش ناگای لیانوه، دادگه رییان له تیواندا دهکات، به پیی توانای:

خواد هه رموی: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَعْلَمْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ النَّبِيُّ ءَأْتَيْتَ أَجْرَهُمْ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَنَوَاتِ عَمَّكَ وَنَوَاتِ عَمَّتِكَ وَنَوَاتِ خَالِكَ وَنَوَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْتِيكَ مِنْ نَشَاءٍ وَمَنْ أَبْغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَبَرَّضْتَ بِمَا ءَاتَيْتَهُنَّ كُلَّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾﴾.

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایهته، له بیست و دوو بره گه دا:

(١) - ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ﴾، ئەمه جاری چواره مه لهو پینج جاره ی، که له م سووره ته موباره که دا خوا بانگی موحه ممه د پیغهمبه ری کو تایی ﷺ دهکات، (النَّبِيُّ) هه م ده گونجی (فعلی) ی به مانای (فاعل) بی، (نَبِيٍّ) واته: (مُنْبَأٍ) هه و الده ر، ده شگونجی (فعلی) ی به مانای (مفعول) بی، وهک (فَعِيل) به مانای (مَقْتُول)، واته: (مُنْبَأٍ) هه و آل پیدراو، نجا پیغهمبه ری خوا ﷺ و هه موو پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه م له لایه ن خواوه هه و الیان پیدراوه (مُنْبَأٍ) ن و، هه م (مُنْبِيٍّ) یشن نه وهی که له لایه ن خواوه پتیان راگه پیتراوه، هه و آل به خه لک ده ددن، خوا بانگی پیغهمبه ر دهکات ﷺ دهه رموی:

۲- ﴿إِنَّا أَعْلَنَّا لَكَ أَبْزَجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجْرَهُمْ﴾، به دلبیای نیمی نهو هاوسه‌رانه‌ت که ماره‌بیت پیداون بۆ تۆمان حه‌لال کردوون، بۆ تۆمان رده‌واکردوون، پرسیار ده‌کری: هاوسه‌ره‌کانی پیغهمبه‌ر ﷺ بۆ پیغهمبه‌ری خوا ﷺ حه‌لال بوون، بۆچی خوا ﷺ لیره نه‌وه ده‌فهرموئی؟

نهمه هه‌وآلدانه بۆ چه‌سه‌پاندنی یاسایه‌کی پیشتر، لیره‌دا مه‌به‌ست پی‌ی چاکه‌و منه‌تی خوایه له‌سه‌ر پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﷺ، بۆ نه‌وه‌ی که‌سی‌کیش گومان‌ی په‌یدانه‌بی، که خوا کاتی‌ک فه‌رمان‌ی به پیغهمبه‌ر کرد ﷺ: هاوسه‌ره‌کانی سه‌رپشک بکات، که‌سی‌ک دوو دل‌یی و دل له‌ دل‌دان‌یکی بۆ په‌یدانه‌بی که: نه‌و هاوسه‌رانه‌ی پیغهمبه‌ر ﷺ هیچ که‌م و کو‌ریه‌ک له‌ رده‌وایاندا په‌یدا‌بو‌بی! بۆ نه‌وه‌ی نه‌و جو‌ره‌ گومان و دوو دل‌یانه لابچن، نه‌گه‌ر هه‌بن له‌ دل‌ی که‌سی‌کدا، خوا نه‌وه‌ی فه‌رموو، نه‌وه له‌ ته‌فسیره‌کاندا نه‌میی‌نوه، به‌لام تیس‌تا هاته‌ دلم.

که ده‌فهرموئی: ﴿آتَيْتَ أُجْرَهُمْ﴾، (أَجْر) کۆی (أَجْر)ه، واته: کری، پاداشت، خه‌لات، که به ته‌نکید لیره‌دا به مانای (مُهْر) ماره‌یی دی، واته: نه‌وانه‌ی که ماره‌بیت پیداون و هاوسه‌رتن و له‌گه‌لتن.

۳- ﴿وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ی که به ده‌ستی راسته‌وه‌یه، له‌وانه‌ی که خوا گێراونیه‌وه بۆ لای تۆ، وه‌ک ده‌سته‌کو‌تی جه‌نگی، (وَمَا آفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ)، (صِفَةٌ لِمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ)، له‌وانه‌ی خوا گێراونیه‌وه بۆ لای تۆ، واته: وه‌ک ده‌سته‌کو‌تی جه‌نگی، نه‌مه‌ش یانی: هه‌رچی که له‌به‌ر ده‌ستی کافرانه، له‌ نه‌صلدا ه‌ی برواداران، خوا ﷺ به هۆی جه‌نگه‌وه، یان به‌هۆی حاله‌تیکه‌وه که دیته‌ پیش، ده‌یگتیرته‌وه بۆ لای برواداران، بۆ لای خاوه‌نه‌ نه‌سلییه‌که‌ی، نه‌وانه‌شت بۆ حه‌لالن، نه‌و که‌نیزه‌کانه‌ی که به‌ده‌ستی راسته‌وه‌ن و تۆ خاوه‌نیانی.

۴- ﴿وَنَاتٍ عَيْكَ وَنَاتٍ عَمَلِكَ﴾، هه‌روه‌ها کچانی مامت و کچانی پوو‌ره‌کانت، ﴿وَنَاتٍ عَيْكَ﴾، (أَي: بَنَاتٌ إِخْوَةَ أَبِيهِ) واته: کچانی برابه‌کانی بابی (وینات عماتک)، (أَي: بنات إخوة أبيك) واته: کچانی خوشکانی بابت، (بَنَاتٌ عَبْدِ الْمُطَلِّبِ)، کچانی عه‌بدولموتته‌لیب،

واته: کچانیک که له نافرہ تانیک په یدابوون، که کچانی عه بدولموتته لاین، که ده بنه خوشکانی بابی پیغهمبر ﷺ.

(۵) ﴿وَسَاتِ خَالِكَ وَنَاتِ خَلْنِكَ﴾، ههروهه کچانی خالت و، کچانی خاله ته کانت، له ناوچه ی بادینان به خوشکی دایک ده لاین: خالت، ههروهه به خوشکی باب ده لاین: مهت، که هه له (خاله و عمه) ای عه ره بیی وه رگیراون، منیش وشه ی (پوور) بو خوشکی باب به کاردینم و، وشه ی (پلک) بو خوشکی دایک به کاردینم، واته: (خاله)، که واته: ﴿وَسَاتِ خَالِكَ﴾، واته: کچانی بنه مالهی (عبدالمناف بن الزهره) که خاله کانی پیغهمبرن ﷺ، ﴿وَسَاتِ خَلْنِكَ﴾، واته: کچانی خوشکانی دایکت.

لیره دا پرسیاریک دیته پیش: بوچی وشه ی (عم و خال) به تاک، هاتوون به لام (عمات و خالات) به کو؟! ﴿وَنَاتِ عَمِّكَ وَنَاتِ عَمَّتِكَ وَنَاتِ خَالِكَ وَنَاتِ خَلْنِكَ﴾.

شاره زایانی زمانی عه ره بیی زوریان قسه لیکردوه، به لام نه وه لاهه، په نگه له هه موویان به جیترین:

له بهر نه وه ی (عم) بو برای باب و، بو برای باپیرو سه رتریش به کاردی، (خال) یش بو برای دایک و، بو برای نه نک و بو سه رتریش به کاردی، به لام (عمه و خاله) واته: خوشکی باب و خوشکی دایک، مه به ست پیمان جینس نیه، بو به کوکراونه وه، دیاره وشه یه ک که مه به ست پیی جینس بی، پیویست به کوکردنه وه ناکات، ههروهه نه گه ره مه به ست پیی چاوگ (مصدر) بی، پیویست به کوکردنه وه ناکات، به لام که مه به ست پیی چاوگ یان جینس نه بوو، تاکه کانی نه وه شته کوکردننه وه (عمه و خاله) ش به و جوړهن.

(۶) ﴿الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ﴾، هه موو نه و نافرته تانه واته: کچانی مام و پوورو، کچانی خال و پلک، نه وانهی که کوچیان له گه لتدا کردوه، به لام نه وانهی که جار ی هه ره له شاری مه ککن، یان له هه ره شویتیکی دیکهن و نه هاتوونه نیو مه دینه، نه وانته بو ره وایه.

(۷) ﴿وَأَمْرًا مُؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ﴾، هه روهها نافرته تیکي بروادار که خوئی پیشکشی پیغمبر ﷺ کرد، خوئی پیبه خش، یانی: (تَجْعَلْ نَفْسَهَا لَهُ هِبَةً دُونَ مَهْرٍ) واته: خوئی پیشکشی دهکات، بی نهودی چاوه روانی ماری لیبکات.

(۸) ﴿إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا ﷺ﴾، نه گهر پیغمبر ﷺ ویستی، ماری بکات، (أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا) که ماری بکات، به لام (سَتَنْكِحَهَا)، مانایه که بی بهیتر دهکات، که ماری ببری، گریبهستی هاوسه رگری بی له گهل بهستی.

نایا بوچی نه مه هیناوه: ﴿إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا ﷺ﴾؟ نه مه بو خوچاراستنه له نهرتتیکي عه ره به کان، که پایا کاتی نافرته تیک خوئی پیشکشی ده کرد، له سهری پیوست بوو قبولی بکات، واته: به پیی نهو نهرته کار ناکری، له گهل پیغمبردا ﷺ، هه نافرته تیک خوئی پیشکشی کرد بلتی! وه که له هندی ریوا به تاندا هاتوه که نافرته هه بووه خوئی پیشکشی پیغمبر ﷺ کردوه، نهویش ته ماشایه کی کردوه، هیچ دهنگی نه کردوه، دوابی به کیک له هاوه لان گوتوویه تی: نهی پیغمبری خوا! ﷺ نه گهر پیوستیت پیی نیه، له منی ماره بکه، نهویش فهرموویه تی: چیت هه یه؟ دوابی له سهر شتیک که نافرته که ش پیی رازیبووه، ماری کردوه، هه بووه نه داربووه فهرموویه تی: چهنده قورنانت له به ره؟ نهوهنده قورنانهی بو دیار بیکردوه فیری بکات و، کردوویه تی به ماری.

(۹) ﴿خَالِصَةً لِّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ﴾، نا نهو تابه ته به تووه جیا له برواداران، ﴿خَالِصَةً لِّكَ ﷺ﴾، (تِلْكَ الْمَرْأَةُ خَالِصَةٌ لَكَ) واته: نهو نافرته به تابه تی که خوئی پیشکشی دهکات، تابه ته به تووه، بو تو ساغ بوتهوه، واته: پایوانی بروادار بویان نیه هه نافرته تیک خوئی پیشکشی کردن، به بی ماری، بویان رهوا نیه، ده بی ماری بی و، به پیی ری و ره سمی خوئی بی.

(۱۰) ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ ﷺ﴾، واته: تیمه ده زانین که چیمان بو داناون، چیمان له سهر پیوست کردون، چونکه (فَرَضَ لَهُ: فَرَضَ عَلَيْهِ) واته: بوئی دانا، بوئی دیار بیکرد، واته: ده زانین چیمان بو بریارداون، نهودی که شایسته یانه وهک نوممت به گشتی.

(۱۱) ﴿فِي أَرْوَاحِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾، له هاوسه رانانداو له كه نيزه كه كانياندا،
واته: لهو تافره تانهدا كه له بهر ده ستيانن و نهوان خاوه نيانن.

بوچی ده فهرموی: (في)؟ لیتره دا ده لن: (في) ظَرْفٌ مَجَازٌ، لِأَنَّ الْمَطْرُوفَ: الْأَحْكَامَ
الشَّرْعِيَّةَ، لَا ذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ، وَلَا ذَوَاتُ مَا مَلَكَتْهُ الْإِيمَانُ) واته: (في) تیدا بوو (ظرف) یکی
مه جازه، چونکه نه وهی که (مَطْرُوف) ده، شته که ی تیدا هه یه، بریتیه له حوکه
شهرعییه کان، نه ک خودی هاوسه ره کانیان، یا خود خودی که نيزه که کانیان.

(۱۲) ﴿لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ﴾، (ده زانین چیمان بو بریارداون له باره ی
هاوسه رانیان و که نيزه که کانیان و بو پرواداران به گشتیی)، تاكو تو هیچ سه غله تیب
له سه ره نه بی، (الْحَرَجُ: الضِّيقُ) سه غله تیی و ته نگیی.

(۱۳) ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا﴾، به دلنیا یی خوا لیبورده ی به به زه یه، واته: که
نه وهی داناوه و، بو ی بریارداون، به ره همی لیبوردن و به زه یی خو یه تی.

تجا خوا ﴿تَعَلَّقَ﴾ دیته سه ر بابه تیکی دیکه و ده فهرموی:

(۱۴) ﴿تُرْجَىٰ مِنْ نَشَاءٍ مُّشْتَرٍ﴾، خوینراویشه ته وه: (تُرْجِيَّةٌ)، واته: له هاوسه رانن
هه ر کامیکیان که مه به ست بی، دوا ی ده خه ی، (الْإِرْجَاءُ: التَّأخِيرُ، وَفِعْلُهُ يَنْصَرِفُ إِلَى الْأَحْوَالِ
لَا لِلذَّوَاتِ) واته: نوره که ی دوا ده خه ی، یان حاله که ی دوا ده خه ی.

(۱۵) ﴿وَتَوَعَّىٰ إِلَيْكَ مِنْ نَشَاءٍ﴾، (تَتَوَيَّ: أَي تَضُمُّ وَتَقْرُبُ) واته: نیزیکی ده خه یه وه له
خوت، بو لای خو تی دینی، هه ر کامیکیان لهو هاوسه رانن ته گهر بته وه ی، بو لای خو تی
دینی.

هه لیه ته هه ندیک له زانیا ن (تُرْجَىٰ، وَتَوَعَّىٰ)، یان وا مانا کردوون، که (تُرْجَىٰ)
ته لاقدان و، (إِيوَاء) یش به (إِبْقَاء) هیشته وه، واته: هه ر کامیکیانن بو ی دووری
ده خه یه وه وازی لی دینی و، هه ر کامیکیانن بو ی، ده یو یلیه وه، به لام ته وه رابه کی
بیو یزه!

به لکو مه به ست نه وه به که هر کامیکیان له نۆرهی خویدا، یان له جگه له نۆرهی خوئی دا، بتهوئی دوری ده خهیه وه، یان دواى ده خه ی و، هر کامیکیان بوئی، نیزیکی ده خهیه وه، یاخود بۆ لای خوئی دینى.

(۱۶) - ﴿وَمِنْ اٰیٰتِنَا مِمَّنْ عَزَلْتَ﴾، ههروهها نه گهر که نارت له یه کیکیان گرتین، به هر هۆیه که وه بن، به لأم دواى بیخوازیه وه، بیهتیه وه.

(۱۷) - ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكَ﴾، هیچ سه غله تیی له سه ر تۆ نیه، (وَالْمَعْنٰی: فَاِنْ عَزَلْتَ بِالْاِزْجَاءِ اِحْدَاھُنَّ، فَلَيْسَ الْعَزْلُ بِوَاجِبٍ اسْتِمْرَارًا، بَلْ لَكَ اَنْ تُعَيِّدَهَا، اِنْ اِبْتَعَيْتَ الْعَوْدَ لِنِهَا) واته: نه گهر یه کیکیان به هۆی دواخستنه وه که نارتی گرتبوو، نه وه مه رج نیه نه وه که نارت گرتنه، نه وه دواخستنه، هر به رده وام بن، به لکو بۆت هه یه، نه گهر ویستت بیهتیه وه بۆ لای خوئی و، ویستت بگه رییه وه بۆ لای.

که واته: نه وه ی که له کو ی نه وه رسته موباره که دا وه رده گیرئی، نه وه یه که خوا پیغه مبه ری ﷺ بۆ مامه له له گه ل هاسه رانی به ریزی دا، ده ستی کراوه کردوه، چونکه دواى حکمه تی نه وه روونده کاته وه وه ده فه رموئی:

(۱۸) - ﴿ذٰلِكَ اَدَّبْنَا اَنْ نَقَرَّ اَعْيُنَهُنَّ﴾، نه وه نیزی کتره بۆ نه وه ی دلپان خو شبت، (ذٰلِكَ) واته: نه وه ده ستکراوه یه، یاخود (ذٰلِكَ: الْاِبْتِغَاءُ بَعْدَ الْعَزْلِ) واته: نه وه دووباره گتیرانه وه ی دواى که نارت گیریه، به لأم زیاتر مه به ست پتیی ده ستکراوه یه، نه وه ده ستکراوه یه بۆ تۆ نیزی کتره له پیتشره که هاسه ره کانت دلخو ش و شادمان بن، (قَرَّتْ عَيْنُهُ) واته: چاوی فرمیسی شادیی پتدا هات، چونکه (قَرَّ) به مانای ساردیه، پتچه وانه ی (حَرَ) به مانای گه رمیه.

(۱۹) - ﴿وَلَا يَحْزَنُ﴾، ههروهها دلته نگ نه بن.

(۲۰) - ﴿وَرَضِيَتْ بِمَا اٰتَيْتَهُنَّ كُفُهْنَ﴾، ههروهها هه موویان رازی بن به وه ی که پیتدا ون و شادمان بن، وشه ی (تَقَرَّ) خو تیرا ویشه ته وه: (تَقَرَّ)، نجا که ده فه رموئی: ﴿وَرَضِيَتْ بِمَا اٰتَيْتَهُنَّ كُفُهْنَ﴾، (اِشَارَةٌ اِلَى اَنَّ الْمُرَادَ: الرِّضَا الَّذِي تَسَاوَيْنَ فِيْهِ) واته: نامازه یه بۆ

ره‌زانه‌ندییه که هه‌موویان یتیدا یه‌کسان بن، واته: هه‌موویان شادمان و دلخوشین، به شیوه‌ی مامه‌له‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌لیاندا، نه‌گه‌ر پاش و پیتیک له‌گه‌لیاندا بکری، بزانی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ خوا ناوا ده‌ستی کردۆته‌وه، که چی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌بی جیاوازی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا کردوون، نه‌وه زیاتر ده‌بیته‌هۆی نه‌وه که هه‌ست به‌خۆشه‌ویستی پیغه‌مبه‌رو ﷺ دل‌پراگرتنی بۆیان و، ریزلیگرتنی لییان و، ناگاداربوونی لییان، بکه‌ن.

(۲۱) - ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾، خواش نه‌وه ده‌زانی که له‌دله‌کانتاندا هه‌یه.

(۲۲) - ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا﴾، خواش هه‌ر له‌نه‌زه‌له‌وه، زاناو هیدی و مه‌ندبووه.

دایکمان عایشه (خوا لای رازیی) گوتویه‌تی: *إِعْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ ﷺ فِي أَمْرَيْنِ، إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا* (أخرج: البخاري: ۳۵۶۰، ومسلم: ۲۳۲۷).

واته: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هیچ کات سه‌پشک نه‌کراوه له‌نیوان دوو شتاندا، مه‌گه‌ر کامه‌یان ناسانتره، نه‌وه‌ی هه‌لبێژاردوه، نه‌گه‌ر گوناح نه‌بووی، واته: بۆ خه‌لک کامه‌یان ناسانتره.

(القرطبي) له‌ته‌فسیره‌که‌ی خۆیدا^(۱)، ده‌لی: *إِوَخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِي تَأْوِيلِ هَذِهِ آيَةِ، وَأَصَحُّ مَا قِيلَ فِيهَا، التَّوَسُّعَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي تَرْكِ الْقَسْمِ، فَكَانَ لَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْقَسْمُ بَيْنَ زَوْجَاتِهِ*.

واته: زانایان راجیایان هه‌یه له‌ته‌فسیری نه‌و نایه‌ته‌داو، راستترین شت که له‌باره‌ی ئەم نایه‌ته‌وه‌ گوتراوه، نه‌وه‌یه که خوا فراوانی داناووه بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ و ده‌ستی کراوه کردوه، له‌په‌چاوکردنی دادگه‌ری له‌نیوان هاوسه‌ره‌کانیدا، له‌سه‌ری پتویست نه‌بووه هه‌رکامیان به‌شی خۆی به‌یه‌کسانی پیتدات.

نجا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌و شیوه‌یه‌ی کردوه، هاوسه‌ره‌کانی زیاتریان هه‌ستیان به‌چاکه‌و فه‌زلی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کردوه.

دیسان (القرطبی) له تهفسیره که ی خویدا^(۱)، که خوا دهفه رموی: ﴿ذَلِكَ آدَنَ أَنْ نَقَرَ أَعْيُنَهُمْ وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَى بِمَا آئَيْتَهُمْ كُفُّهُمْ﴾، ده لئ: (أَيُّ ذَلِكَ التَّخْفِيرِ الَّذِي خَفَّيْنَاكَ فِي صُحْبَتَيْهِ آدَنَ إِلَى رِضَاهُنَّ، إِذْ كَانَ مِنْ عِنْدِنَا، لِأَنَّهُنَّ إِذَا عَلِمْنَ أَنَّ الْفَعْلَ مِنَ اللَّهِ، قَرَّتْ أَعْيُنُهُنَّ بِذَلِكَ وَرَضِينَ، لِأَنَّ الْمَرْءَ إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ لَا حَقَّ لَهُ فِي شَيْءٍ، كَانَ رَاضِيًا بِمَا أُوتِيَ مِنْهُ وَإِنْ قَلَّ).

واته: که دهفه رموی: ﴿ذَلِكَ آدَنَ أَنْ نَقَرَ أَعْيُنَهُمْ وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَى بِمَا آئَيْتَهُمْ كُفُّهُمْ﴾، واته: نهو دهستکراوه بیه که تۆمان تیدا سه ریشک کردوه، له چۆنیه تیبی مامه له کردن له گه ل هاوسه ره کانتدا، نیزی کتره بو پازی بوونی نه وان، چونکه نه گهر نه وان زانیان نه وه له لایهن خواوه بیه، نهو کاته دلایان خوش ده بی و به وه پازی ده بن، چونکه مروف نه گهر زانی له شتی کدا مافی نیه، هرچه ننده له و شته که میکی شی پیدری، پی پازی ده بی (له بهر نه وه ی ده زانی نه وه مافی نیه، به لآم چاکه ی له گه لدا کراوه).

به لآم زانیان و، گیره پره وان به سه رهاقی پیغهمبه ر ﴿﴾ ده لئین: پیغهمبه ری خوا ﴿﴾ نه م مافه ی له گه ل هاوسه رانیدا که خوا پیدداوه، به کارنه هیتاوه، بوچی؟

چونکه پیغهمبه ر ﴿﴾ کاری به باشتین و بهرترترین رهوشت کردوه، که بریتیه له ره چاوکردنی دادگهری له نیوان هاوسه ره کانیدا، بویه نهو دهستکراوه بیه که خوا دهستی کردوته وه، کاری پی نه کرده، به لآم خوا بوچی نه وه ی خستوته روو؟ تا کو هر کام له هاوسه ره کانی پیغهمبه ر ﴿﴾ نه گهر نهو که میشی بو کرا ناگای لیبی بی، پازی بن و دلخوش بن و بزانیان که پیغهمبه ر ﴿﴾ ده بتوانی نهو مافه ش نه دا، به لآم که نهو مافه یان پیده دا، نه وه له به خشش و چاکه و جوامیری خویه تی، نه گهرنا له لایهن خوا ی پهروه رداگاره وه دهستی کراوه بیه، له سه ری فهرز نه کراوه، دادگهری له نیوان هاوسه رانیدا بکات، ئنجا که دادگهریه که ی کرد، مانای وایه نه وه شتی که له خویه وه بیه و له چاکه ی خویه تی.

دوا قسه له و باره وه: دواي ئه وهی خوا له و ئایه ته موباره که دا دهستی پیغهمبه ر ﷺ ده کاته وه، سه باره ت به چۆنیه تیی مامه له کردنی له گه ل هاوسه ره به ریزه کانیداو، حیگمه تی ئه وه ش ده خاته روو، ئه ویش ئه وه یه که هه موویان به یه کسانیی دلخوش بن و، دلته نگ نه بن، رازی بن به و ئه ندازه مافه ی تو به هه ر کامیانی ده دات، دوايي ده فره رموی: ﷺ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوْبِكُمْ ﷻ، خواش ده زانی چی له دلّه کانتاندا هه یه، هه م دلی پیغهمبه ر ﷺ و هه م دلی هاوسه رانی پیغهمبه ر ﷺ و، هه م دلی هه موو خه لکی دیکه ش، دوايي ده فره رموی: ﷺ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﷻ، خواش هه میسه زانای هیدی و مه ند بووه، ئه م ته عبیره ش مه به ست پتی ئه وه یه: که واته توش ئه ی پیغهمبه ر ﷺ! له مامه له له گه ل هاوسه ره کانتدا زانابه و هیدی و مه ندیش به، زانابه، بزانه چۆن مامه له یان له گه لدا ده که ی، هیدی و مه ندیش به، چونکه (حلم) پیچه وانه ی زوو تووره بوون (سُرْعَةُ الْغَضَبِ) ه، واته: خیرا تووره مه به و هیدی و مه ندو لیبوره به. هه موو ئه و ته عقیبانه ی که خوا ﷻ له کو تایی ئایه ته کانتا ده یانفه رموی، ده بی ئینسان لیان ورد بیته وه، چونکه به زۆری وابه خوا له میانان دا باسی هه ندیک له سیفه ته گانی خو ی ده گات، که په یوه ستن به نیوه روکی ئه و بابه ته وه که رابردوه.

مہسہ لہی سنیہم:

راگہ یاندنی قہدہ غہ کرانی ہاوسہ رگریبی کردنی پیغہ مبر ۱۱۱ لہ گہ ل نافرہ تانی
دیکہ ی جگہ لہ وانہ دا کہ باسکران، مہ گہر کہ نیزہک:

خوا دہ فرموی: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ الْبَنَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ مِنْ مِنْ أَرْوَاحٍ وَلَا
أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾﴾

شیکردنہوی ئەم ئایہتہ، لہ پینچ برگہدا:

(۱) - ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ الْبَنَاءُ مِنْ بَعْدُ﴾، نافرہ تانت بو حلال نین لہ مہودوا، وشہی: ﴿مِنْ
بَعْدُ﴾، دوو واتای ہن: (مِنْ بَعْدِ مَنْ ذُكِرَ) دواى ئەوانہ کہ باسکران، یاخود: (مِنْ غَيْرِ
مَنْ ذُكِرَ) جگہ لہ وانہ ی باسکران.

(۲) - ﴿وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ مِنْ مِنْ أَرْوَاحٍ﴾، ہەر وہا بو شت نیہ جیگورکہ بکہ ی بہ
ہاوسہ رہ کان، (تَبَدَّلَ: أَي تَتَبَدَّلُ أَي: بِتَغْوِيضِ إِخْدَانٍ بِحَدِيدَةٍ)، ہەر وہا بو شت نیہ کہ
جیگورکتی بکہ ی بہ ہاوسہ رہ کان، واتہ: بہ کیکیان تہ لاق بدہ ی و ہاوسہ رگریبہ کی دیکہ
بکہ ی و، نافرہ تیکی دیکہ بہینیہ شوئی ئەو ہاوسہ رہ ی تہ لاق تداوہ.

(۳) - ﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ﴾، ہەر چہ نندہ جوانیی ئەو نافرہ تانہ، کہ دہتہوی
ہاوسہ رگریبان لہ گہ لندا بکہ ی، توش سہ رسام بکات، واتہ: لہ ہیچ حالاندا بو تو پراوا نیہ،
تہانہت لہ حالی سہ رسامکردنی جوانیی ئەوانیش دا بو تو.

(۴) - ﴿إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾، جگہ لہ وہی دہ کہوتتہ دہستی راست، ئەمہ ہہ لوار دنتیکی
دابراوہ (إِسْطِنَاءُ مُنْقَطِعٍ: أَي لِكِنْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ حَلَالٌ فِي كُلِّ حَالٍ)، بہ لأم ئەو کہ نیزہکہ ی
دہ کہوتتہ دہستت و تو دہیبہ خاوہنی، بو تو حلال لہ لہ ہہ موو حالاندا.

(۵) - ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا﴾، بہ دلنیایی خواش بہ سہر ہہ موو شتیگہ وہ چاودیرہو،
ہہ موو شتیگ لہ زیر کۆنترۆل و چاودیری خوادایہ.

نہو تايه ته موباره كه كه ده فہرموی: ﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهَا﴾، ده گونجی به به لگه بهیتریتہوہ، له سہر ئەوہ كه رہوایہ، پیاو تہ ماشای ئەو نافرہ تہ بکات كه دہیہوئی بهیئنی، ہەرہوہ ٹافرہ تیش بہ ہہ مان شیوہ، بوئی ہہیہ پیاوہ له دلگیراوہ کہی خوئی ببینی.

لهو بارہوہ ئەو سی فہرموودہیہ دینین:

۱- پیغہمبہر ﷺ یه کیک له ہاوەلانی ہاوسەرگیری کردبوو، پتی فہرموو: تہ ماشات کردوہ؟ گوئی: نہ خیر، فہرموو: ﴿فَانظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ يُؤَدِمَ بَيْنَكُمَا﴾ (أخرجہ ابن ماجہ ۱۸۶۵، قال البوصيري: إسناده صحيح رجاله ثقات، وعبد بن حميد: ۱۲۵۴، وابن حبان: ۴۰۴۳، والحاكم: ۲۶۹۷، وقال: صحيح على شرط الشيخين عن أنس رضي الله عنه، وصححه الألباني^(۱))، واتہ: تہ ماشای بکہ، چونکہ ئەوہ شایستہ ترہ، کہ دوایی پەيوەندیتان پیکوہ بەردەوامبئی، ئولفەتتان پیکوہ ہہبئی، (ئەگەر تۆ ببینی و ئەو تۆ ببینی و، یه کدی پەسند بکەن).

۲- ہەرودہا لەو بارہوہ ہاتوہ، کہ یه کیک له ہاوەلان، دیارہ له کۆچکەران بووہ، ہاوسەرگیری کردوہ له گەل نافرہ تیکی پشتیوانی (أنصاري) دا، پیغہمبەریش ﷺ پتی فہرموو: ﴿انظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا﴾ (أخرجہ مسلم: ۱۶۲۴، والنسائي: ۲۳۴۷)، واتہ: تہ ماشای بکہ، چونکہ چاوی پشتیوانەکان شتیکي تیدابہ، (شتیکي ہہیہ له چاوی پیاوان و نافرہ تانی خەلکی مەدینە دا).

له شەرحی ئەم فہرموودہیہ دا ہاتوہ دەلێ: خەلکی مەدینە بہ گشتیی بہ نسبت خەلکی مەککەوہ، چاویان بچووکتەر بووہ، واتہ: نہوہ ک تیسٹا چاک سەرنجی نہ دەی، دوایی کہ بوون بہ خەلالی یه کدی، ئنجا لەوئی عیبی لێ بگری، نا، تیسٹا تہ ماشای بکہ!

(۱) حدیث المغيرة بن شعبه: أخرجه أحمد: ۱۸۱۶۲، والترمذي: ۱۰۸۷، وقال: حسن، والنسائي: ۲۳۲۵، وابن ماجه: ۱۸۶۶، والألفظ للنسائي.

۳- فرموده که دیکه له و باره وه، پیغمبر ﷺ ده فرموی: إِذَا حَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمِرَاةَ، فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا، فَلْيَفْعَلْ (اخرجه أبو داود: ۴۰۸۲، والحاكم: ۳۶۹۶ وغيرهم، قال الألباني: حسن).

واته: هر کات په کیکتان نافرته ټیکی خواست، ته که ر تواني ته وه نده سه رنجی بدات، که پالنه ربی بو ته وهی ماره ی بکات، با سه رنجی بدات، (واته: بوی ره وایه ته ماشای بکات و له سه ره تاوه باشی ببینی، هه روه ک نافرته ته که ش به هه مان شیوه، مافی هه یه).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی جوتهم ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له شه‌ش (٦) نایه‌ت پیکهاتوه: (٥٣ - ٥٨). که تییاندا چهند ریتمایه‌ک بو برواداران خراونه‌روو، بو چونیه‌تی مامه‌له‌کردنیاں له‌گه‌ل هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ، له بواری هاموشو‌کردنیاں بو مآلی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، و خو‌پاراستنیاں له نازاردانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، به تایبه‌ت له بواری خیزانی دا.

دواتر نه‌وه خراوته‌روو که هاوسه‌ره‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ (خوا لئیان پازیبی) دایکانی برواداران، گوناھیان ناگات که مه‌رپه‌مه‌کانیاں بیانینن، وه‌ک باب، کوپ، برا، برزا، خوشکه‌زا، نافرته‌اتی بروادارو، به‌رده‌سته‌کانیاں، (کوبله‌و که‌نیزه‌کیان).

دواییش خوا ﷺ رایگه‌یاندوه که سه‌لاقی له پیغه‌مبه‌ر ﷺ داوه‌و، فه‌رمانی‌شی به مسولمانان کردوه که سه‌لات و سه‌لامی بو بنیترن.

له کو‌تاییشدا خوا رایگه‌یاندوه که نه‌فرینی له نازارده‌رانی خواو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کردوه‌و، سزای ریسواکه‌ری بو داناون و، نه‌وانه‌ش که نازاری مسولمانان دده‌ن، بیگومان بوختان و گوناھ‌یکی ناشکرا هه‌لده‌گرن، واته: نه‌و گوناھه له کو‌لی داده‌تین، بو قیامت که له‌وی به ته‌نکید تووشی سزایه‌که‌ی ده‌بن.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ الَّذِينَ إِلَّا أَنْ يُدْعَبَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ خَيْرٍ نَّظَرِينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَقْبِلِينَ لِجَدِيدٍ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَىٰ النَّبِيَّ فَيَسْتَعِجِي، مِنْكُمْ وَأَلَلَّ لَا يَسْتَعِجِي، مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا آيَاتِهِ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ

كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٢﴾ إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تُخَفُّوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَتْ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي آبَائِهِمْ وَلَا أَبْنَائِهِمْ وَلَا إِخْوَانِهِمْ وَلَا أُمَّهَاتِهِمْ وَلَا أَسْرَائِهِمْ وَلَا يَسَائِهِمْ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ وَأَقْبَعَنَّ اللَّهُ إِلَهُكَ كَانَتْ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِمًّا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ ﴿٥٨﴾

مانای ده قواو ده قی نایه تہکان

{نہی ئەوانہی پرواتان ہیناوه! مہ چنہ مالہ کانی پیغہمبہ رەوہ، مہ گەر مؤلہ تان بدری (بانگ بکرین) بو خواردنیکی، کہ نابی (دابنیشن) چاوه ریی پیگہ بیشتنی بکەن، بە لأم تە گەر بانگهێشت کران بو خواردن، بچنہ ژووو هەرکات خواردتان (بچنہ دەرو) بلآوہی لیکەن، هەر وەها نابی (دابنیشن) بە قسانوہ بە یە کدی هوگرانہ، بخافلین، نا ئەو (پەفتار)ەتان پیغەمبەر بیزار دەکات و، شەرمیشتان لئ دەکات (بلن: هەلسن)، بە لأم خوا لە گوتنی هەقن شەرم ناکات، هەر وەها هەر کات (قسەتان لە گەل ھاوسەراتی پیغەمبەر دا کرد) کە ل و پەلیکتان لئ داواکردن (لە پیوستیہ کانی مال) لە پشت پەردەوہ لئیان بخوارن، نا ئەو (شیواز)ەتان پاکترە بو دلہ کانی تیوہو، دلہ کانی ئەوانیش و، هەرگیزیش بو تان (پەوا) نیہ کە پیغەمبەری خوا (بە قسەو کردەوہی خراپ) نازار بدەن، هەر وەها بە هیچ شیوہ بەک و هەرگیز بو تان نیہ ھاوسەراتی پیغەمبەری خوا، دوای خووی مارہ بکەنەوہ، نا ئەو پەفتارەتان لە لای خوا (تاوانیک) مەزنہ ﴿٥٣﴾ تە گەر شتیک دەربخەن یان پەنھانی بکەن (خوا دەیزانی) چونکە بیکومان خوا بە هەموو شتیک زانیہ ﴿٥٥﴾

(هاوسه رانی پیغهمبر ﷺ) گونا هیان ناگات نه گهر (په چاوی په رده گرتنه وه نه که ن) له مامه له له که ل بابه کانیا نداو، کوپه کانیا نداو، برابه کانیا نداو، کوپانی برابه کانیا نداو، کوپانی خوشکه کانیا نداو، نافرته ته کانیا نداو، به رده سته کانیا ن (کو پله و که نيزه که کانیا ن) داو، پاريزيش له خوا بکه ن (نه ی هاوسه رانی پیغهمبر!) بیگومان خوا ناگاداری ههموو شتی که ﴿٥٥﴾ به دلنیا یی خواو فریشته کانی سه له وات له سه ر پیغهمبر ده دهن، نه ی نه وانیه ی پرواتان هیناوه! (نیوه ش) سه لاق له سه ر بدن و، سه لامی تیر و ته واوی بو بنیرن ﴿٥٦﴾ بیگومان نه وانیه ی نازاری خواو پیغهمبره که ی ده دهن (به قسه ی ناخوش و ناشیرین) خوا له دنیاو دواړو ژدا، نه فرینی لیکر دوون و نازاری کی پيسواکه ری بو داناون ﴿٥٧﴾ نه وانیه ش که نازاری پیاوانی بروادارو نافرته تانی پروادار ده دهن، به هو ی کارنکه وه که نه یانکرده، بوختانیک و گونا هیتی ناشکرایان هه لگرتوه (بو روژی خو ی) ﴿٥٨﴾.

شیکردنه وه ی هه ندیک له ونه کان

(غیر نظیرین): واته: چاوه پریکه رانه مه بن، (بو کولین و پینگه یشتنی خواردنه که).
 (النظر: الإنتظار، الناظر، المنتظر، الناظر: إسم فاعلٍ من نظر: أي انتظر)، (نظر) واته: (انتظار) چاوه پوانی، (ناظر) واته: (منتظر): چاوه پریکه ر، نجا (الناظر) ناوی بکه ر (اسم فاعل)، له (نظر) هوه هاتوه، (نظر) یانی: (انتظر) چاوه پری کرد.
 (إنه): ده گوتری: (آن الشيء وأنى: قرب إناه)، (وإناه: أي: وقتُه، أو وقت نُضجه)، واته: (إناه) هکه ی نيزیک که وته وه، (إناه) هم به مانای کات دتی، کاته که ی نيزیک که وته وه، هم به مانای کاتی پینگه یشتنی دیت، کاتی کولین و پینگه یشتن و تاماده بوونی خواردن.

(مُسْتَعْنَيْنِ): (الْإِسْتِثْنَاءُ: طَلَبُ الْأَنْسِ مَعَ الْغَيْرِ، أَي: وَلَا مُسْتَأْنِسَيْنِ لِإِجْلِ حَدِيثِ يَجْرِي بَيْنَكُمْ)، (إِسْتِثْنَاءُ) بریتہ لہوہ کہ مرووف خوازباری نولفہت گرتن بن لہ گہل بہ کیکی دی، ہوگری بن، کہ دہ فرموئی: ﴿وَلَا مُسْتَعْنَيْنِ لِحَدِيثِ﴾، واتہ: بہ ہوگر بوونی بہ کدیہوہ، بہ قسانوہ مہ خافلین، بہ ہوئی قسانوہ ہوگری بہ کدی بن و، بخافلین لہ مالی یتغہ مہردا ﷺ:

(فِيَسْتَحِي، مِنْكُمْ): ئەو شہرمتان لیدہکات، واتہ: شہرم دہکات لہوہی ناگادارتان بکاتوہ، کہ ئەو دانیشتنہی تئوہ لہ کاتی نہ گونجاودا، نازاری دہدات، (الْحَيَاءُ وَالِاسْتِحْيَاءُ: انْقِصَافُ النَّفْسِ عَنِ الْقَبَائِحِ وَتَرْكُهَا)، (حَيَاءُ) بریتہ: لہوہ کہ نہ فس بیتوہ بہ ک لہ شتی خراپ و، وازی لئ بینن، (اسْتَحْيَا فَهُوَ مُسْتَحْيِي، وَاسْتَحْيَ فَهُوَ مُسْتَحَج)، واتہ: (اسْتَحْيَا وَاسْتَحْيَ) بہ (ي) و بہ تہ نوین، ہہردووکیان بہ ک واتابان ہہیہ، واتہ: شہرمی کرد، ئەو شہرمکہرہ.

(حِجَابٍ): واتہ: بہردہ، (الْحَجْبُ وَالْحِجَابُ: الْمَنْعُ مِنَ الْوُضُوءِ، وَالْحِجَابُ: مَا يَحُجِبُ الْبَصَرَ)، (حَجْبٌ وَحِجَابٌ) واتہ: رینگرتن لہ گہ یشتنی شتیک، (حِجَابٌ) ہہر شتیکہ کہ رینگری لہ دیتی، زوربہی خہ لکی تہ نانہت ہہندیک لہوانہش کہ تہالی عیلمن، وشہی حیجاب بو پؤشاک نافرہت بہ کاردینن، بہ لام لہ راستیدا حیجاب کہ لیرہدا ہاتوہو لہ شوونی دیکہی قورٹانیش دا ہاتوہ، بو وینہ: لہ سوورہق (الأعراف) دا ہاتوہ، بہ مانای بہردہیہ.

(صَلَّى): (الصَّلَاةُ: هِيَ الدُّعَاءُ وَالتَّوْبَةُ وَالْمُجِيدُ)، (صَلَاةٌ) بریتہ لہ پارانہوہو، پیز بو داواکردن و شکومہند کردن.

(لَعَنَهُمُ اللَّهُ): واتہ: خوا نہ فرینی لیکردوون، (اللَعْنُ: الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ عَلَى سَبِيلِ السَّخَطِ)، (لَعْنٌ) بریتہ لہ دہرکردن و دوور خستنہوہ، بہ شیوہی لئ توورہبوون. (مُهْتَنًا): (الْمُهْتَنُ: الْكَذِبُ الَّذِي يُنْهَى سَامِعَهُ لِقَطَاعَتِهِ)، (مُهْتَنَانٌ) ئەو دروہیہ کہ کہ سیک بییستی، بیسہرہ کہی سہرسام و سہراسیمہ دہکات، لہ بہر زور ناشیرینی و زور نافوآلیسی.

هوی هاتنه خوارهودی نابه تهکان

(۱) - هوی هاتنه خوارهودی نهو نابه تهی که خوا تیندا دهفه رموی: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَظِيرِ لِئِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مَسْتَنِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَائِهِنَّ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَرْوَاحَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٧﴾

لهوبارهوه دوو گتپردراوه دتینین:

أ- اَعْنُ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ، قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ بِنْتَ جَعْفَرٍ، دَعَا الْقَوْمَ فَطَعَمُوا، ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ، وَإِذَا هُوَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ، فَلَمْ يَقُومُوا، فَلَمَّا رَأَىٰ ذَلِكَ قَامَ، فَلَمَّا قَامَ، قَامَ مَنْ قَامَ، وَقَعَدَ لِثَلَاثَةِ نَفَرٍ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ لِيَدْخُلَ، فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ، ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا، فَاِنْطَلَقْتُ، فَجِئْتُ فَأَخْبِرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ اِنْطَلَقُوا، فَجَاءَ حَتَّىٰ دَخَلَ، فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ، فَأَلْقَيْتِ الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ ﷺ﴾ (الآية) (أخرجه البخاري: ٤٧٩١، ومسلم: ١٤٢٨، وغيرهما).

واته: نههسی کوری مالیک ؓ [که خزمه تکاری پیغمبره ربوو ؓ]: کاتیک پیغمبره ری خوا ؓ زه زینه بی کچی جه حشی هینا، (کچه پووری خوئی، دوی نهوهی له زهیدی کوری حاریسهی کوری شه راحیل جیابووه)، خه لکه کهی بانگ کرد، نانیان خوارد، دویسی دانیشن قسه یان ده کردن، پیغمبره ریش ؓ هه نسا که برود، به حساب نهوانیش هه نسن، به لام نهوان هه نستان، (وهک چوون جاری وا ههیه خانه خوئی راده سی هه نسن، بو نهوهی میوانه کانیش تیبگه ن و نهوانیش هه نسن)، به لام هه ر هه نستان، کاتنی نهوهی بینی نهو هه نسا، به لام دوی

نهوهی هه‌لسا، هه‌ندیکیان له‌وانه که دانیشتبوون، هه‌لسان، به‌لام سێ نه‌فه‌ر دانیشتی و مانه‌وه، دوایی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات، (له‌ ریوایه‌تی دیکه‌دا هاتوه که چووه‌ بو‌ لای هاوسه‌ره‌کانی دیکه‌ی، بو‌ ژوره‌کانیان و سلأوی لی‌کر‌دوون)، دوایی هات بو‌ نه‌وه‌ی بچ‌ته‌ ژوور، به‌لام ته‌ماشای کرد ته‌و خه‌لکه‌ هه‌ر دانیشتبوو، (نه‌و سێ که‌سه)، دوایی (که‌ هه‌ستیان به‌ هه‌له‌که‌ی خۆیان کرد)، نه‌وانیش هه‌لسان، نه‌نه‌س ده‌لتی: منیش رویشتم هه‌والم دا به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ که نه‌وانه رویشتوون، نه‌ویش هاته‌ ژوور، منیش ویستم بچمه‌ ژوور، (هه‌ر نه‌و ژوره‌ی که‌ خوی و هاوسه‌ری زه‌ینه‌ی کچی جه‌حشی لی‌بوون، که‌ دیاره‌ هه‌ر نه‌و شه‌وو روژه‌ بووه، گوازراوه‌ته‌وه‌)، به‌لام په‌رده‌ خرایه‌ نی‌وان من و پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ.

واته: خوا نه‌و نایه‌ته‌ی نارده‌ خوار، که‌ له‌مه‌ودوا له‌ پشت په‌رده‌وه‌، قسه‌ له‌گه‌ل هاوسه‌رانی به‌ریزی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ بکه‌ن.

له‌ ریوایه‌تی دیکه‌دا هاتوه، که‌ نه‌و سێ که‌سه‌ هه‌ر دانیشتوون و به‌ قسان خافلان، زه‌ینه‌بیش خوا لی‌ی رازی بن که‌ بو‌وکه‌و گوازراوه‌ته‌وه‌، پشتی له‌وان کردبوو، رووی له‌ دیواره‌که‌ کردبوو، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ دیاره‌ دوو سێ جار هاتۆته‌وه‌وه‌، چۆته‌وه‌ ده‌ری، تا‌کو نه‌وان فیکریان پتی بشکێ و هه‌لسن، به‌لام دیاره‌ له‌و جوژه‌ که‌سانه‌ بوون، که‌ به‌ ناسانی حالی ناین! هه‌تا خوا ﷺ له‌ سه‌رووی هه‌وت ناسمانانه‌وه‌، نامۆژگاری نی‌وان و، جگه‌ له‌ نه‌وانیشی کردوه‌.

ب- (عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ! إِنْ نَسَاكَ يَدْخُلُ عَلَيْهِنَ الْبُرُ وَالْفَأَجِرُ، فَلَوْ أَمَرْتَهُنَّ أَنْ يَحْتَجِبْنَ، فَتَرَلْتَ آيَةَ الْحِجَابِ) (أخرجہ البخاری: ٤٩١٦، وبلغظ آخر عن مسلم: ١٤٢٨).

واته: نه‌نه‌سی کوری مالیک ده‌لتی: عومه‌ری کوری خه‌تتاب (خوا لی‌یان رازی بن)، روژیک گو‌تی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ! نافرته‌کانت چاک و خراب لی‌یان وه‌ژوور ده‌که‌وئ، ته‌گه‌ر فه‌رمانت کردبایه‌ (به‌ دایکانی بڕواداران) په‌رده‌ بگرنه‌وه‌^(١)، هه‌تا خوا نایه‌تی حیجاب (واته: نایه‌تی په‌رده‌گرته‌وه‌)ی نارده‌ خوار.

(١) دیاره‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ندی شت که‌ زانیبیتی یاسایه‌کی شه‌رعیه‌، تا‌کو خوا فه‌رمانی بن

مانای گشتیی نایه تہکان

خوَا ﴿۱۰۰﴾ بُوْ جَارِی چوارہم لہم سووہ تہ مو بارہ کدہا، پوو لہ برواداران دہکات، برواداران دہ دوینن، دہر بارہی چونیہ تی ہہ لسو کہ و تکر دنی لیزانانہو، بہ سہ لیقانہ، لہ گہ ل مائی پیغہ مہ ردا ﴿۱۰۱﴾ لہ گہ ل ہاوسہ رانی بہ ریزی پیغہ مہ ردا ﴿۱۰۲﴾ نہ مہ تہوہرہ سہرہ کیہہ کہ بہ تی.

دواییش خوَا ﴿۱۰۳﴾ باسی نہوہ دہکات، کہ نایا ہاوسہ رانی بہ ریزی پیغہ مہ ر ﴿۱۰۴﴾ لہ گہ ل مہ حرہ مہ کانیشدا، ہہر مولزہ من کہ پہ ردہ بگر نہوہ؟ دہیخاتہ پوو، کہ نہ خیر، ہہر وہا باسی ریزو حورمہت و پلہو پایہی بہ رزی پیغہ مہ ر ﴿۱۰۵﴾ دہکات، لہ لای خوَا ﴿۱۰۶﴾ کہ صہ لاتی بُو دہ نیری، ہہر وہا فریشتہ کانیشی، نجا دوایی رایدہ گہ یہ نتی کہ ئەوانہی نازاری خوَاو پیغہ مہ رہ کہی دہدہن، خوَا نہ فرینی لیکر دوون، ہہر وہا ئەوانہی نازاری برواداران دہدہن بہ پیَاو نافرہ تہوہ، ئەوانہ گوناہیکی گہورہ دہ کەن.

خوَا دہ فہرموی: ﴿۱۰۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَبِطٍ مِنْهُ ۖ إِنَّهُ ۖ نَهَى ئەوانہی برواتان ہیناوہ! مہ چنہ مالہ کانی پیغہ مہ ر وہوہ ﴿۱۰۸﴾ مہ گہر مؤلہت بدرین و بہرہو خواردنیک بانہیشت بکرین، بہ لآم چاودہ ریزی پیگہ یشتنی مہ کەن، واتہ: نہ چن دابنیشن تا کو چیشتہ کہ دہ کو لئی، ہہتا خواردنہ کہ نامادہ دہ بی، ﴿۱۰۹﴾ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا ۖ بِهِ لآم نہ گہر بانگ کران واتہ: خواردنہ کہ پیگہ یی و پیغہ مہ ر ﴿۱۱۰﴾ کہ سینی بہ دو اتاندا نارد، بچنہ ژوو، ﴿۱۱۱﴾ فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَبِرُوا ۖ نجا نہ گہر خواردنہ کہ تان خوارد، بلاوہی لیبکہن، ﴿۱۱۲﴾ وَلَا مَسْتَعْسِفِينَ لِجِدِّتٍ ۖ ہہر وہا پیگہ وہ مہ خاف لین،

نہ کرد بی، نہ پکر دہو، بہ لآم ہہندیک شتی دیکہ کہ زانیبیتی لہ مہودای عہقل و ہہ لس و کہوتہ کاندایمو، عہقل زیاتر دہوری تیدا دہ بی، پیشنیاری خہ لکی و ہر گرتوہ، چہند جارنیک عومہر نہو پیشنیاردی بُو کرد، بہ لآم و ہری نہ گرت، تا کو خوَا و ہمی بُو نارد.

هوگری به کدی بن، به هووی قسه کردنه و دو و ابرازنن به س خو تانن! نه وه مائی پیغهمبهره ﷺ، نه ویش قسه به کی تابه تیسی ده بی و هه لَس و که و تیکی تابه تیسی ده بی له گه ل مال و خیزانی دا، پیکه وه هوگرانه به قسانه وه، مه خافلین، ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى الْتَوَى﴾، نا نه مه تان نه و شیوه ره فتاره تان، پیغهمبهری خوا ﷺ نازارده دات، دلای ده ره نجینتی و بیزارای ده کات، ﴿فَيَسْتَعِجِ مِنْكُمْ﴾، نه ویش شهرمتان لیده کات، واته: شهرمتان لیده کات پیتان بلن: من بیزار بووم و، شهرمتان لیده کات که ناگادارتان بکاته وه: هه لسن، ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَعِجِ﴾، به لام خوا له هه ق (له گو تنی هه ق) شهرم ناکات، خوا ﷺ خوابه، هه ره هه قیک پیویست بن، ده یفه رموی، به و شیوه به که بو خوئی چاکترو راستری ده زانن، ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، هه روه ها هه ره کاتیک هاوسه رانی پیغهمبهر ﷺ دایکانی برواداران پیویستیبه کتان لی داوا کردن، که له وپه لیک، هه و اجیک، ﴿فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، له پشت په رده وه لیسان داوا بکن، ﴿ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقَوْلِكُمْ وَقَلُوبِهِنَّ﴾، نا نه و ناکاره تان، که له پشت په رده وه هاوسه رانی به ریتری پیغهمبهر ﷺ بدوینن، پاکتره بو دلّه کانی تیوه و بو دلّه کانی نه و انیش، ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ﴾، بوشتان نیه هه رگیز پیغهمبهری خوا ﷺ نازار بدن، به قسه به که، به ره فتارتک و نا کارتک، ﴿وَلَا أَنْ تَنكِحُوا أَرْوَاحَهُ، مِنْ بَعْدِهِمْ أَبَدًا﴾، هه روه ها هه رگیزیش بو تان نیه له دوا پیغهمبهر ﷺ هاوسه ره کانی ماره بکه نه وه، ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾، به دلنایی نا نه وه تان له لای خوا مه زنه، واته: گونا هیتی مه زنه.

﴿إِنْ بُدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفَوْهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَاتِبٌ كُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾، نه گهر شتیک ناشکرا بکن، یا خود په نهانی بکن، به دلنایی خوا به هه موو شتیک زانابه، خوا نیو دلتان ده خوینتیته وه، نیازو مه به ستان ده خوینتیته وه.

نجا باسی نه وه ده کات که نایا هاوسه رانی به ریتری پیغهمبهر ﷺ، ده بی هه ره له پشت په رده وه، له گه ل مه حره مه کانیشیان دا قسه بکن؟

خوایم ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْنَ فِيْءِ اَبَائِهِمْ﴾ که نه خیر، ده فهرموی: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْنَ فِيْءِ اَبَائِهِمْ﴾ گوناهیان ناگاتی به نسبت مامه له بیان له گه ل بابه کانیاندا، ﴿وَلَا اَبْنَائِهِمْ﴾ ههروهه کوره کانیاندا، ﴿وَلَا اِخْوَانِهِمْ﴾ ههروهه برابه کانیاندا، ﴿وَلَا اَبْنَاءَ اَخْوَانِهِمْ﴾ ههروهه کورانی خوشکه کانیاندا، ﴿وَلَا نِسَاءَهُمْ﴾ ههروهه نافرده تانیان، نافرده تانی برواداردا، ﴿وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ﴾ ههروهه نهوانه ی که به ده ستیانه وهن، به رده ستیان، واته: کویله و که نیره که کانیاندا، هه رچه نده هه ندیکیان گوتوویانه: ته نیا که نیره که کانیا، نه گه رنا کویله کانیا، ده بی هه ر له پشت په رده وه مامه له بیان له گه لدا بکن، ﴿وَأَقْرَبِنَ اللّٰهَ﴾، نه ی هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه را! ﴿پَارِزِیْشَ لَهْ خَوَا بَكَنَ﴾ ﴿اِنَّكَ اَللّٰهُ كَاتَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدًا﴾، به دلنایی خوا ناگاداری هه موو شتیکه، چاودیره به سر هه موو شتیکه وه.

هه ندیک له زانیان گوتوویانه: که ده فهرموی: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْنَ فِيْءِ اَبَائِهِمْ وَلَا اَبْنَائِهِمْ وَلَا اِخْوَانِهِمْ وَلَا اَبْنَاءَ اَخْوَانِهِمْ وَلَا نِسَاءَهُمْ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ وَأَقْرَبِنَ اللّٰهَ اِنَّكَ اَللّٰهُ كَاتَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدًا﴾، مه به ست په رده گرتنه وه نیه، به لکو مه به ست مه سه له ی خو داپوشینه، به نسبت نهوانه وه که مه حره من، نه گه ر خوشیان دانه پوشن واته: سه رپوشیش دابنن، فهیدی ناکات، به لام مادام باس باسی په رده گرتنه وه یه وه، دیاره مه به ست پیئی نه وه یه، نه گه رنا به ته نکید نافرته به نسبت باب و کورو براو برازاو خوشکه زاو... هته ده وه، که مه حره من، له سه ری پیویست نیه، وه ک چوئن له خه لکی دیکه خو ی داده پوشن، له وان خو ی داپوشن، به لام لیتره دا سیاقه که نه وه ده گه یه نن که مه به ست پیئی په رده گرتنه وه یه، په رده گرتنه وه له گه ل مه حره ماندا، له سه ر هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه را ﴿پِیُوْیْسْت نِیْه﴾.

ننجا خوا ﴿بُوْءُ نَهْوٰی بَرُوَادَارَانَ﴾ به پیاوو نافرته وه برانن، که پیگه و پله و پایه ی پیغه مبه ری خوا ﴿لَهْ لَی خَوَا﴾ چهنده به رزو ناوازه یه، ده فهرموی:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، به دنیایی خواو فریشته کانی
 صلات له سر پیغمبر دهدهن ﴿صَلَّاتٍ﴾، صلاتی خوا واته: خوا پلهی پیغمبر ﴿صَلَّاتٍ﴾
 بهرز ده کاتهوه و بهزه بی پیدادی، پاک ده کاو چاک ده کات، صلاتی فریشته کانی
 نهوهیه که نهوهی خوا بو پیغمبر ﴿صَلَّاتٍ﴾ دهیکات، له پله بهرز کردنهوه و بهزه بی
 و چاک و پاک کردن، نا نهوهی له خوا بو داوا بکن، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
 عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! تیوهش صلاتی لیبدن،
 با تهواویش سهلامی لیبکن، صلات له سر پیغمبر ﴿صَلَّاتٍ﴾ واته: داوای بهزه بی
 خوا و، پله بهرز کردنهوه و، پاکیی و چاکیی خوا، بو پیغمبر ﴿صَلَّاتٍ﴾ بکن، دیسان
 سهلامی بو بتیرن واته: داوای سهلامه تی و سهربه رزی و هیمن و ناسایشی بو
 بکن، یاخود سلّو ریزو حورمه قی بو پیشانیدن.

نجا باسی نهوانه ده کات که نازاری خواو پیغمبره که بیان ﴿صَلَّاتٍ﴾ داوه: ﴿إِنَّ
 الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، به دنیایی نهوانه ی نازاری خواو پیغمبره که ی ﴿صَلَّاتٍ﴾
 دهدهن، ﴿لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، خوا له دنیا له مه نزلکای کوتابی دا،
 له رۆزی دوا پیدا نه فرینیان لیده کات، هم له دنیا دا له بهزه بی خوئی دووریان
 ده خاتوه، هم له دوار رۆژدا، چونکه (لَعْن): (هُوَ الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ عَلَى سَبِيلِ
 الشَّخْطِ)، (لَعْن) بریتیه له دهر کردن و دوور خسته نهوه به شیوه ی لی تووره بوون،
 ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا﴾، سزایه کی ریسوا که ریشی بو ناماده کردوون، نهوانه ی
 نازاری خواو پیغمبره که ی ﴿صَلَّاتٍ﴾ دهدهن.

دیاره نازاری خوا، بهوه دهری که هاوبه شی بو دابتری، بی نه ده بیی به رانه بر
 بکری، گومانی خرابی پی ببردی، قسه ی ناشیسته ی به رانه بر بکری.

نازاری پیغمبریش ﴿صَلَّاتٍ﴾ دیاره به قسه ی ناشیست، به ره فتاری ناشیست و
 هه لسه کوهت و، مامه له ی نه گونجاو بی سه لیقانه، ده بی، یان به قسه کردن له باره ی
 خوئی، یان له باره ی خیزانه کانی، یان له باره ی هاوه له کانیوه (خوا لیان رازی بی)...
 هتد، هه ر شتیک دلی پیغمبری ﴿صَلَّاتٍ﴾ لی خهمبارو ناره حهت بی، هم مووی ده گرتیهوه.

همو و نهوانه‌ی نازاری خواو پیغهمبره‌که‌ی دده‌دن، خوا ﷺ له دنیاو دواروژدا نفرینیان لیده‌کات، واته: له به‌زه‌یی خوئی دووریان ده‌خاته‌ودو، له دواروژیشدا سزایه‌کی ریسواکه‌رو زه‌بوونکه‌ریان بو دادهنی، چونکه نهوانه بی ریزی به‌رانبه‌ر به خواو پیغهمبره‌که‌ی ده‌کن، به حساب ده‌یانه‌وی له پیگه‌ی به‌رزو بی وینه‌ی خوا دابه‌زینن، هروده‌ها ده‌یانه‌وی له پله‌و پایه‌ی ناوازه‌ی پیغهمبر ﷺ دابه‌زینن، خواش به پیچه‌وانه‌ی مه‌به‌سته‌که‌ی خوین، سزایان دده‌ات، که بریتیه له ریسواکردن و زه‌بوونکردن و بچوکرده‌وه له دواروژدا، هروده‌ها له دنیا‌شدا، دووریان ده‌خاته‌وه له به‌زه‌یی خوئی.

﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَعَثْنَا مَا اكْتَسَبُوا ﴾، نهوانه‌ش که نازاری پیاوانی بروادراو نافرته‌تانی بروادار دده‌دن به شتیک که نه‌یانکرده‌و، واته: شتیکیان پالده‌ده‌نه لا، که نه‌یانکرده‌و، یان قسه‌یه‌کیان پالده‌ده‌نه لا، که نه‌یانگوتوه، یان سیفه‌تیکیان لی‌هه‌لده‌ده‌ن، که لی‌ی دوورن، ﴿ فَقَدْ أَحْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا ﴾، نه‌وه به دنئیایی بوختانیکی مه‌زن و، گونا‌هیک‌ی ناشکرایان هه‌لگرتوه.

﴿ بُهْتَانًا ﴾، بریتیه له پالده‌اتی کاریک، یان سیفه‌تیک، یان قسه‌یه‌ک بو لی‌ی که‌سیک، که شتیک‌ی ناشیرین و خراب بی و، نه‌ویش نه‌یکردبی.

ده‌باردی (غیبه) پرسیار کراوه له پیغهمبری خوا ﷺ ناوا‌وه‌لمی دده‌اته‌وه و پیتاسه‌ی (بهتان) یشی کردوه: {قيل: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالَ: «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ»، قيل: أفرأيت إن كان في أخي ما أقول؟ قال: «إن كان فيه ما تقول فقد اغتبته، وإن لم يكن فيه ما تقول، فقد بهته»} (أخرجه أحمد: ۸۹۷۳، ومسلم: ۲۵۸۹، وأبو داود: ۴۸۷۴).

واته: گوترا: نه‌ی پیغهمبه‌ری خوا! غه‌یه‌ت چییه؟ فه‌رمووی: نه‌وه‌یه به شتیه‌یه‌ک باسی برابه‌که‌ت بکه‌ی که پی‌ی ناخوش بی (پاشمله به خرابه باسکردن)، گوترا: نه‌دی نه‌گه‌ر نه‌و برابه‌ی که باسی ده‌که‌م به خرابه، نه‌و

سیف‌ته‌ی تیدابئی (نایا هر غه‌بیه‌ته)؟ فه‌رمووی: نه‌گه‌ر نه‌و سیف‌ته‌ته خراپه‌ی (که تو باسی ده‌که‌ی، که نه‌گه‌ر پی‌ی بگاته‌وه پی‌ی ناخوش بی، سیف‌ته‌ته‌که‌ی) تیدابوو نه‌وه غه‌بیه‌ته، به‌لام نه‌گه‌ر سیف‌ته‌ته‌که‌ی تیدا نه‌بی، نه‌وه بوختانت پی کرده.

واته: شتیکت بو هه‌لبه‌ستوه، که نه‌و سیف‌ته‌ی تیدانیه، که‌واته: بوختان که به‌کوردیی ده‌لین: «بوختان» له‌غه‌بیه‌ت گه‌وره‌تره، بو‌ه‌ش خوا ده‌فه‌رموئی: نه‌وانه‌ی نازاری پیاوانی پروادارو نافرته‌تانی پروادار ده‌دن، به‌شتیک که نه‌یانکرده‌وه، نه‌وه هم‌بوختانیکیان هه‌لگرتوه‌وه، هم‌گوناهیتیکی روون و ناشکراشیان بو‌خویان تو‌مارکرده‌وه هه‌لگرتوه.

بی‌گومان خوا ﷻ له‌م نایه‌ته موباره‌کانه‌دا، که ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیان چۆنیه‌تی مامه‌له‌کردنی پرواداران به‌پیاوو نافرته‌وه - به‌تایبته‌ پیاوان - له‌گه‌ل هاوسه‌رانی به‌پرزنی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷻ، بو‌یه‌ ده‌لین: به‌تایبته‌ پیاوان، چونکه ناشکرایه‌ پیاوو نافرته‌تانی پرواداران که کاتی خو‌ی هاوه‌لان (خوا لیان‌پازیبی) بوون، هه‌ر ده‌بی‌ریزو حورمه‌ت و نه‌ده‌ب و نه‌جابه‌ت له‌مامه‌له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌رو ﷻ مال و خیزلنیدا، به‌کاربینن، به‌لام سیاقه‌که نه‌وه ده‌خوازی، که به‌تایبته‌ مه‌به‌ست پیاوانن، چونکه نافرته‌تان بو‌یان هه‌بووه بچنه‌ ماله‌کاتی پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌وه، قسه‌ له‌گه‌ل هاوسه‌ره‌کانیدا بکه‌ن و لیان وه‌ژووریکه‌ون، به‌بی‌ره‌چاوکردنی په‌رده، هه‌لبه‌ته‌ دوا‌ی مؤلته‌ت وه‌رگرتن، بو‌یان هه‌بووه بچنه‌ لایان و دابنیشن، ئنجا نافرته‌تانی پی‌غه‌مبه‌ریش ﷻ هاوسه‌ره‌ به‌پرزده‌کاتی، مولزه‌م نه‌کراون به‌وه‌ی خو‌یان له‌ نافرته‌تان داپۆشن.

نه‌وه‌تا که خوا ده‌فه‌رموئی: ﷻ لَا جُنَاحَ عَلَیْهِمْ فِیْ اٰبَآئِهِمْ وَلَا اٰنَابَآئِهِمْ وَلَا اِخْوَانِهِمْ وَلَا اٰبَآءَهُمْ وَلَا اِخْوَانَهُمْ وَلَا اٰبَآءَهُمْ وَلَا اِخْوَانَهُمْ وَلَا مَا مَلَکَتْ اَیْمَانُهُمْ وَاَتَقِیْنَ اَللَّهَ اِنَّ اَللَّهَ کَانَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدًا ﴿۴﴾، (... وَلَا نَسَآئِهِمْ) نافرته‌کانیان، واته: نافرته‌تانی پروادار، هاوسه‌رانی به‌پرزنی پی‌غه‌مبه‌ر ﷻ، پابه‌ند نه‌کراون به‌وه‌وه که خو‌یانیان لی پشت په‌رده بکه‌ن، یان له‌به‌ر نه‌وان خو‌یان داپۆشن، چونکه

ئافرىتان لە يەكدى مەجرەمن و، بۇ يەكدى پەوايە تەماشاي ئەو ئەندامانى
يەكدى بىكەن، كە نابى بۇ پىاوان دەربخىرن.

ئەم ئايەتانه تەوەرە سەرەككەيانە، بەلام لە پەناي ئەو تەوەرە سەرەككەيە
چۆنيەتسى مامەلەكردن لەگەل مأل و خىزانى پىغەمبەردا ﷺ، خىواي پەروەردگار
باسى ئەوئەشى كىرد كە پەلو پايەو پىگەي پىغەمبەرى خىوا ﷺ لە لاي خوا چەندە
بەرزە! كە ئەمەش دەبىتە هاندەرى بىرواداران، بۇ ئەوئەي زياتر پەچاوى ئەدەب
و رىزو حورمەت و نەجابەت بىكەن، لەگەل مالى پىغەمبەر ﷺ و، لەگەل خودى
پىغەمبەرى خىوادا.

ئىجا هەر بەو بۇنەوئەش خىواي پەروەردگار باسى ئەو دەكات، كە ئەوانەي
ئازارى خىواو پىغەمبەرى خىوا ﷺ دەدەن، خىوا ئەفرىنيان لىدەكات و سزايەكى
رىسواكەرى بۇ داناون، بۇ ئەوئەي خۇيان بىارتىزن لە ئازاردانى پىغەمبەر ﷺ، ئىجا
چ راستەوخۇ، خۇي، ياخود قسەكردن لە بارەي مأل و خىزانىيەو، بە شىتوازىكى
ئاشايست و خراب.

هەررەها خىوا باسى ئەوئەش دەكات، كە ئەوانەي ئازارى پىاوانى بىروادارو
ئافرىتانى بىروادار دەدەن، بەو كە شىتكىيان پالدهدەنە لا، كە ئەيانكردە، ئەوانەش
بە هەلگىرى بوختان و هەلگىرى گوناھىكى ئاشكرا لە قەلەم دەدرىن، چونكە وەك
چۆن ئازاردانى پىغەمبەر و ﷺ هاوسەرانى و مأل و خىزانى، گوناھە، بە هەمان
شىو، ئازاردانى پىاوانى بىروادارو ئافرىتانى بىروادارىش، هەر گوناھە، واتە: تەوەرە
سەرەككەيە، چۆنيەتسى مامەلەكردنە لەگەل مأل و خىزانى پىغەمبەردا ﷺ، بەلام
بەو بۇنەو، ئەو شتانەي دىكەش لە پەراوئىزدا باسكراون.

مهسه له گرنگهکان

مهسه له یه که م:

چه ند رینمایه که بو چۆنیه تسی مامه له کردنی مسولمانان، له گه ل مال و خیزانه کانی پیغه مبهری خودا ﷻ له بواری خواردن و خوراک و دانیشتی بهرو مه جلیس و، داواکردنی که له وپه له، وه واجتیک له دایکانی برواداران (خوا لیبان رازیسی):

خوا ده فه رموی: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَبْظِيرٍ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَسْتَجِبِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَجِيبُ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَجِيبُ مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنكِحُوا أَرْوَاحَهُ، مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٢﴾ إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ خَفَوْهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٣﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، دوو ئایه ته، له سازده برگه دا:

(١) - ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، ئەهی نه وانهی بروایان هیناوه! ئەمه جاری چواره مه له م سووره ته موباره که دا، که خوا به نازناوی ئیمان بانگی مسولمانان ده کات، جاری چواره مه له ههوت جارن.

ئیره دا قسه که هی عه بدو لای کوری عه بباس (خوا له خۆی و باپی رازیسی)، به بیر خۆمان بئینه وه که ده لئ: ههر جار تک که خوا ده فه رموی: ﴿يَأْتِيهَا

اَلَّذِيْنَ ءَامَنُوْا ۙ نَهٰى تَهْوَانَهٗۤی نِیْمَانِیَانِ هٰیْتَاوَهٗ! دَهَبٰی نِیْسَانِی مَسُوْلَمَانَ گُوَی قُوْلَاغِ بَیْتِ، بَاش سَهْرَنْجِدَاتِ و گُوَی هَهْ نَخَاتِ، چَوْنَكَه خَوَا هِیچ جَارَتِك بَانَكِی بَرُوَادَارَانَ نَاكَاتِ، مَهْ گَهْر یَان تَهْرَكِتْکِیَان پَتِ دَه سِیْتَرِی جَیْبَه جَیْبِی بَكَهْنِ، كَه لَه بَهْرَزَه وَدَنْدِی دَنْیَاو قِیَامَه تِیَانَه، یَان فَهْدَه غَه یَه كِیَان پَتِ دَه لَتِی خُوْیَانِی لَی دَوُور بَغْرَنْ، كَه بَه زِیَانِی دَنْیَاو دَوَا رُوْزِیَان تَه وَاو دَه بَیْتِ.

(۲) ﴿لَا تَدْخُلُوْا بُیُوْتَ النَّبِیِّ ۙ﴾، (تَه ی تَه وَا نَه ی بَرُوَاتَانَ هِیْتَاوَه!) مَه چَه مَالَه كَانِی پَیْغَه مَبَهْرَه وَه ۞

(۳) ﴿اِلَّا اَنْ یُّؤْذَنَ لَکُمْ اِلٰی طَعَامِ ۙ﴾، مَه گَهْر مَوْلَهْت بَدْرِیْن بُوْ خَوَارْدَنْتِک، وَاتَه: بَانْگَه یَشْت بَكْرِیْن بُوْ خَوَارْدَنْی خَوْرَاکِیْتِ، ﴿یُّؤْذَنَ لَکُمْ ۙ﴾، مَادَام بَهْرَاکَارِی خَوَاسْتَوَه بَه (اِلٰی) مَانَا (تُدْعُوْنَ) دِی خَرَاوَه تَه نِیَو، ﴿یُّؤْذَنَ لَکُمْ ۙ﴾، یَانِ: بَانْگ بَكْرِیْن (تُدْعُوْنَ)، مَوْلَهْت بَدْرِیْن بَهْرَه وَ خَوَارْدَنْتِکِ و بَانْگَه یَشْت بَكْرِیْن، لَه زَمَانِی عَهْرَه بَسِیْدَا بَنْجِیْنَه یَه كِ هَه یَه، پِیْتِ دَه گَوْتَرِی: (تَضْمِیْن) خَسْتَه نِیَو، جَارِی وَآ هَه یَه كِرْدَارَتِکِ كَه عَادَدَتْ نِیَه بَه پِیْتِکِ تَه عَدَدَا بَكَاتِ بُوْ بَهْرَاکَارِ (مَفْعُوْل بَه) كَاتِیْتِکِ بَه وَ پِیْتَه بَهْرَاکَارِ دَه خَوَازِی، وَ پَرَای مَانَا نَه سَلِیْبَه كَه ی، مَانَا یَه كِ دِیْكَه ش دَه گَه یَه نِی، لِیْرَه ش: ﴿یُّؤْذَنَ لَکُمْ ۙ﴾، عَادَدَتْ نِیَه بَه پِیْتِی (اِلٰی) تِیْبَه رِ بَكَاتِ وَ، بَهْرَاکَارِ بَغَوَازِی، نَنْجَا كَه لِیْرَه دَا بَه (اِلٰی) بَهْرَاکَارِی خَوَاسْتَوَه، مَانَا بَانْگ دَه كَرِیْن (تُدْعُوْنَ) ی خَرَاوَه تَه نِیَو، كَه وَاتَه: خَوَا دَه فَهْرَمُوْی: تَه ی بَرُوَادَارِیْنَه! مَه چَه مَالَه كَانِی پَیْغَه مَبَهْرَه وَه ۞ مَه گَهْر مَوْلَهْت بَدْرِیْن وَ بَانْگَه یَشْت بَكْرِیْن، بُوْ بَهْرَه مَه نَدَبُوْوَ لَه خَوَارْدَنْ وَ خَوْرَاکِیْتِ كَه لَه مَالِی تَه وَا نِدَا نَامَادَه كِرَاوَه.

كَه دَه فَهْرَمُوْی: ﴿بُیُوْتِ النَّبِیِّ ۙ﴾، نَه م تَه عَبِیْرَه بَه لَکَه یَه لَه سَهْر تَه وَه ی مَالِ هِی پِیَاوَه وَ پَالَدَه دَرِیْتَه لَای پِیَاو، دَه گَوْتَرِی: مَالِی فَلَانْکَه س، بَه لَام یَه كِیْکِ بُوْی هَه یَه بَلِی: نَه دِی بُوْچِی لَه نَا یَه تَه كَانِی پِیْشْتَرْدَا، خَوَا لَه كَاتِی دَوَانْدَنْی هَاوَسَهْرَه كَانِی پَیْغَه مَبَهْرَدَا ۞ فَهْرَمُوْی: ﴿وَقَرْنَ فِیْ بُیُوْتِکُنَّ ۙ﴾، لَه مَالَه كَانِی خَوْتَانْدَا نِیْشْتَه جَنْ بَنْ، تَه ی هَاوَسَهْرَانِی بَه رِیْزِی پَیْغَه مَبَهْر! ۞ لَه وَه لَام دَا دَه لِیْن: تَه مَه وَه كِ پَالْدَانِی مَالَه، بُوْ لَای كَه سِیْتِکِ كَه لَه وَ مَالَه دَا نِیْشْتَه جِیْتَه، نَه كِ خَاوَه نِی بَی، تَوِیْزَه رَه وَا ن هَه نَدِیْکِیَان نَاوَا دَه لِیْن.

به لآم من یتموایه: دهگونجن مآل پآلد رتته لای پیوا، بهو نیعتیاره که نهو
 خاوهن و مشوورخوریته و، دهبن پهدای بکات: ﴿أَتَكْفُرُونَ مِنْ حَيْثُ سَكَّرْتُمْ
 مِنْ وُجْدِكُمْ﴾ (۱) ﴿الطلاق﴾ ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ يَرْزُقُهُنَّ وَيَكْفِيَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (۳) ﴿البقرة﴾،
 دابینکردنی خواردن و خوراک و پوشاک و جیگه و رتگه، لهسه ر پیوا، لهسه ر بابه
 بو مندآله کانی و، لهسه ر میترده بو ژنه که ی، به لآم نهوه مانای وانیه که ژنیش
 به شی بهو مآل و حاله وه نیه، بویه مآله کان پآلدراونه لای هاوسه رانی پیغهمبه ر
 ﷺ، لیره ش پآلدراونه لای پیغهمبه ری خوا ﷺ، وه ک خاوه ندرارتیی دیاره پیوا
 خاوه نه، به لآم نافرده تیش پشک و به شی هه یه بهو مآل و حاله وه.

نجا نایا هه ر کاتیک مؤله تدران و بانگویشت کران بو خواردنیک، ده بی پیش
 وه خت بچن؟ نه خیر، خوا ده فهرموی:

(۴) - ﴿عَبْرَ نَظِيرَيْنِ إِنَّهُ﴾، چاوه ریکه رانه ی پیگه یشتنی، مه بن.

نابی چاوه ریی پیگه یشتنی بکه ن، یانی: (عَبْرَ مُنْتَظِرَيْنِ وَقَفْتُ نُصْبِهِ)، واته:
 چاوه ریکه ری کاتی پیگه یشتنی خواردنه که مه بن، پیش وه خت بچن لهوی
 دابنیشن، تا کو خواردنه که سه عاتیکه دوو سه عاته پیده گات، که واته: وشه ی (إِنَاءُ):
 مَصْدَرُ أَيْ الشَّيْءِ، أَي: حَانَ، (إِنَاءُ) چاوه گه، واته: شته که پیگه یشت، یان وه ختی
 هات، کاتی هات، هه ندیکیان ده لئین: (إِنَاءُ) واته: کاتی پیگه یشتن و کولان و ناماده
 کردنی نهو خواردنه.

(۵) - ﴿وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا﴾، به لآم نه گهر بانگویشتکران بچن، (وَلَكِنْ: لِلإِسْتِدْرَاكِ)
 (لکن) به لآم، بو روونکردنه وه ی نه وه یه که وه ک چون نابی له پیش وه ختی پیگه یشتنی
 خواردنه که دا مروف بچی، واش باشه له دوی بانکرانه ش دوانه که ویت و له کاتی خویدا
 بچی، بو نه وه ی خواردنه که سارد نه بیته وه، یان نه وانی دیکه ی که له وین، یان خاوه ن
 مآل چاوه ریی نه کات، به داخوه هه ندی کهس نهو سه ليقه یه ی نیه، جاری وا هه بووه
 که بانگویشتکراوه، خواردن دانراوه و وایانزانی له کاتی خویدا دی، دویابی ساربوته وه،
 یاخود به پیویست زانراوه دووباره گهرم بکریته وه، که نهوه بی سه ليقه یه، به پیی

نهم نایه ته موبارده کانه، وا باشه نینسان نه پیش وه خت بچن، به تایه تی به بزانی نهو مائه سه رقائی ناماده کردنی خواردنه کن، یا خود کاری دیکه یان هه یه، هه روه ها له کاتی پتیکه یشتنی خواردنه که ش، دوانه که وئی، واته: به وردیی لهو کاته دا بچن، که خواردنه که پتیکه یشتوه، لهو کاته دا که خاوهن مآل چاوه ری ده کات، وا باشه له کاتی خویدا نهو که سه ی بانگه یشتکراوه بو خواردن، بچن.

(٦) - ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَبِرُوا﴾، نینجا نه گهر خواردنتان خوارد، بلاوه ی لیبکه ن، ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ: اَكْلْتُمْ﴾، ﴿فَانْتَبِرُوا﴾، ﴿الْإِنْتِبَازُ: يُطْلَقُ عَلَى الْخُرُوجِ مَجَازًا﴾، (انتشار): به کاره یتراره بو چوونه دهر، واته: بلاوه ی لیبکه ن و بچنه دهر، نه مهش نهوه ده گه به نت که مؤله تدران بو چوونه ژوروی مآلیک و، بانگه یشتکردن بو خواردنیک، ته نیا بو نهو کاته یه که نهو مرؤفه بانگه کری بو خواردن لهو مآله دا و په یوه سه به وئیوه، به لآم که خواردنه که ی خوارد، که نهوی بو بانگکراوه، حاله ته که ده گه ریته وه سه نه صلی خوی، که نهو خاوهن مآله پیویسته نازاد بن، له گه ل مآل و حالی خوی داو، نهو که سانه ی بانگه یشتکراون بو نهو نامانجه، که بریتیه له خواردن، یان خواردنه وه ی شتیک، دوا ی جیبه جیتکردنی نهو کاره، نه نجامدرانی نهو نانخوردنه، که ته واو ده بن، دوخه که ده چینه وه بو حاله قی پیشن، که نهصل نهوه یه خاوهن مآله کان نازادبن له چوار چپوه ی مآله که ی خویانداو، که س سه غله تیان نه کات و تنگیان پین هه لئه چنن.

(٧) - ﴿وَلَا مُسْتَفْسِنِينَ لِحَدِيثٍ﴾، هه روه ها به قسه کردنه وه هۆگری به کدی مه بن، که ده فه رموی: ﴿غَيْرَ نَظِيرِينَ إِنَّهُ﴾، واته: چاوه ری کؤلان و پتیکه یشتنی مه کن، ﴿وَلَا مُسْتَفْسِنِينَ لِحَدِيثٍ﴾، (و) ی بادانه وه، نهم رسته یه باده داته وه و ده یگریته وه، بو نهوی، واته: نه چاوه ری پتیکه یشتنی بکه ن و، نه به به کدی هۆگرانه وه به هوی قسه کردنه وه ش پمینه وه، دوا ی نان خواردن، (الْإِسْتِنَاسُ: طَلَبُ الْأُنْسِ مَعَ الْغَيْرِ)، (استناس) داوا ی نولفه ت و هۆگری به له گه ل هی دیکه دا.

﴿وَلَا مُسْتَفْسِنِينَ لِحَدِيثٍ﴾، (ل) ی سه ر (لِحَدِيثٍ) (لام العلة) یه واته: ﴿وَلَا مُسْتَفْسِنِينَ مِنْ أَجْلِ الْحَدِيثِ﴾، واته: هۆگری به کدی مه بن، به هوی قسه کردنه وه، به قسه کردن و چوونه نیو باس و خواسه وه، له کاتیکدا خاوهن مآل نهو

میوانانہی بانگکردوہ بُو خواردن، دواى ٺهوى خواردن خواردنه که تهواو ددبى، نابى به قسانهوه بخافلين و رهاى خويان گران بکهن و، سبهرى خويان قورس بکهن، له لای خاوهن مال، بهوه که نازاديسان لى تهسک بکهنهوه، تهنگيان پى ههلبچن.

۸- ﴿إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذَىٰ أَلَّتِي﴾، نا نهوهتان نازارى پيغهمبهه ده دات، نهو رهفتارهتان که پيش نهوى خواردنه که پى بگات، بچن چاوه رپى بن و، دواى نهوى خوارديشان به قسانهوه بخافلين، هوگرانه به به کدييهوه به قسانهوه بخافلين، نهوه نازارى پيغهمبهه ﷺ ده دات.

۹- ﴿فَيَسْتَعِجِي. مِنْكُمْ﴾، پيغهمبهه ريش ﷺ شهرمتان لى ده کات، واته: شهرمتان لى ده کات که پيتان بلئ: به مانهوى ٺيوه، يان به خافلان ٺيوه به قسانهوه، سه غله تم، يان مال و مندالم سه غله تهو، ناگادارتان بکاتهوه!

(ابن عاشور) نهه پستهه يى: ﴿فَيَسْتَعِجِي. مِنْكُمْ﴾، ناوا تهفسير کردوه ده لئ: (اي: لا تَحْضُرُوا الْبُيُوتَ لِلطَّعَامِ قَبْلَ تَهَيِّئَةِ الطَّعَامِ لِلتَّائُلِ، فَتَفْعَدُوا تَلْتَطِرُونَ نُضْجَهُ) (۱).

واته: له ماله کاني پيغهمبهه ردا ﷺ پيش ناماده کردنى خوراک مه چنه مالان و دامه نيشن، چاوه رپى کولان و پيگه بيشتنى بکهن.

ههروهها که خواردنه که شه ده خورپى، پيوسته بلاوى لیبکرى، بُو نهوى ميوانه کان سبهرى خويان گران نه کهن، ننجا خوا ده فهرموئى: نا نهو رهفتارهتان، نه گهر بهو شيويه بکهن - که خوا ده فهرموئى وا مه کهن- نهوه نازارى پيغهمبهه ﷺ ده دات و، نهو يش شهرم ده کات لهوى پيتان بلئ: من بهوه بيزارم و سه غله تم.

که ده فهرموئى: ﴿يُؤْذَىٰ أَلَّتِي﴾، وشه يى، (الأذى: كُلُّ مَا يُسِيءُ قَوْلًا أَوْ فِعْلًا)، (الأذى) برتيه: له ههه شتيک که مرووف ناره حهت بکات به قسه بئ، يا خود به

رهفتار بن، که ده فهرمووی: ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَىٰ النَّبِيَّ فَيَسْتَعِجُ مِنْكُمْ﴾
 نهمه بو بهر پر چنداندهوی نهو ههست و خه یاله یه که پیان وابوو بن، پیغهمبه ر
 ﷺ رازییه به ماندهوی نهوان، به به لگهی نهودی بی دنگه! نا، بیددنگیی
 جاری وا ههیه له بهر شه مرکردنهو، له بهر زنده ریزو نه جابهت و خانه دانییه نهو
 مرؤفه قسه ناکات، به لام مه رج نیه رازییی.

(۱۰) ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ﴾، خواش شهرم له ههقی ناکات، (حق) یانی: شتی
 راست و چه سپاو، پیغهمبه وانهی (باطل) ه، واته: شتی پووچ و بی بنهما، که ده فهرمووی: ﴿وَاللَّهُ
 لَا يَسْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ﴾، واته: (والله لا يستعجی من إظهار الحق، وقول الحق وبيان الحق)
 واته: خوا شهرم ناکا لهودی ههقی دهریخات، ههقی پووون بکاته ودهو ههقی به فهرمووی.

نهم ته عبیری: ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ﴾، هاوه لآن دوایی وهک ته عبیری ک
 به کاریان هیناوه، وهک له هه ندی فه رمایشتدا هاتوه، بو وینه: ﴿جَاءَتْ أُمُّ سَلِيمٍ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ، هَلْ عَلَى
 الْمَرْأَةِ مِنْ غُضَلٍ إِذَا هِيَ اخْتَلَمَتْ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِذَا رَأَتِ الْمَاءَ﴾ (أخرجه البخاري: ۵۷۷۰،
 ومسلم: ۷۳۷).

واته: نوممو سولهیم (خوا لئی رازییی) هاته لای پیغهمبه رو ﷺ گوئی: نهی
 پیغهمبه ری خوا! ﷺ خوا شهرم له گوئیی ههقی ناکات، نایا نافرته غوسلی
 له سه ر پیویسته، کاتیک نختیلامی بوو؟ پیغهمبه ری خوا ﷺ فهرمووی: به لئی،
 نه گهر ناوی بییی، نه گهر نختیلامی بوو و، ناوی هاتبوووهو پیویسته خوئی بشووری.
 نجا خوا ﷺ دینه سه ر باستیکی دیکهی په یودهست به چۆنیه تییی مامه له کردن
 له گهل ماله کانی پیغهمبه ردا ﷺ له لایهن مسولمانانه وه، ده فهرمووی:

(۱۱) ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، ههروه ها هر کاتیک
 پیویستی و هوا جیکتان لئ داوا کردن (له دایکانی پرواداران، هاوسه رانی پیغهمبه ر ﷺ)، له
 پشت به ردهوه لیان بغوازن، (متاع) وشه یه کی گشتیه بو هه ر شتیک که له قاپ و قاچاغ و
 کهل و پهل، ههروه ها له پنداویستییه کانی دین و ژین، داوا ده کری، بوئه هه ندی له زانایان

وایان لیکداوه توهه، که مهرج نیه هه ر بۆ داواکردنی کهل و پهل و شمه کیک و پتووستیهی مآل بن، هی زیان و گوزهرانی دنیا، به لکو به پتی نهو رایه نه گهر پرسیارنیکیشان هه بن، له بارهی کاروباریکی دینداریهوه، نهویش هه ر ده گرتیهوه، چونکه نهویش (مَتَاع)ه، واته: مایهی بههرمه ندبوونی مرۆقه له رووی مهعنهویهوه.

که دهفه رموی: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، وشهی (هُنَّ)، ده گهرتیهوه بۆ لای هاوسه رانی پیغه مبه ر ﴿﴾ که له باسی (بُيُوتَ) ده فامرتهوه، که دهفه رموی: ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ﴾، بۆچی؟ چونکه هاوسه ره به ریزه کانی پیغه مبه ر ﴿﴾ لهو مالانه دان، ننجا به لئ تاکو تیره، به راشکاویی ناوی هاوسه رانی پیغه مبه ر ﴿﴾ نه هاتوه، به لام راناوی (هُنَّ) له: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، هه ر دیاره که په یوهسته به ماله کانی پیغه مبه رو ﴿﴾ هاوسه رانی به ریزیهوه (خوا لئیان رازیبن).

که دهفه رموی: ﴿فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، له پشت په ردهوه لئیان داوا بکهن، حیجاب واته: په رده، نئوان، (الْحِجَابِ: السُّرَّةُ الْمُؤَمَّسَةُ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ)، (حجاب) نهو په ردهیه که به ده رگادا دراوهو، ده رگاش بکرتیهوه، تاکو په رده که لانه دهی، نئومآل ده راناکه وی، یاخود جاری وایه که سیک به س ژورویکی هیهو، ژوره که ده کاته دوو به ش و، په ردهیه کی به نئودا راده هئیلئ، نهویش هه ر ده گونجئ.

توتیزه روهانی قورئان و روونکه ره وانی مانا کانی قورئان، ده لئین: (كَانَتِ السُّرَّةُ مُرْخَاةً عَلَى أَبْوَابِ بُيُوتِ النَّبِيِّ السَّارِعَةَ إِلَى الْمَسْجِدِ) واته: عاهدت وا بووه ماله کانی پیغه مبه ر ﴿﴾ که ده رگیان به سه ر مزگه وتهوه بووه، په رده یان پئدا دراوه، پئشئ هه ر دهرگابوو، نه گهر کرابایه وه، به کسه ر نئو ماله که ده رده کهوت، هه ر که سئکی لئیبایه، به لام دواپی په رده دادرا بووه به سه ر ده رگاکانداو، له پشت ده رگاکه وه نه گهر ده رگاشت کردبایه وه، تاکو په رده که لانه درابایه، ده رنه ده کهوت، به کسه ر رووی ده رگاکانیش به سه ر مزگه وتهوه بووه.

ننجا نایا ده رگای دیکه شیان هه بوون، یان هه ر نهو ده رگیانه بوون؟ وا پئده چئ به س نهو ده رگیانه بووبن، که به سه ر مزگه وتهوه بوون.

(۱۲) - ﴿ذَلِكُمْ اَطَهَّرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾. ئا ئەو تان (بەو شىۋە يە مامە لە كەردنە تان كە لە پشت پەردەو داوا لە ھاوسەرانى بەرئىزى پىغەمبەر ﷺ بىكەن، ئەگەر پەرسىار يەكتان بوو، ئەگەر كارىك، پىۋىستىيەكتان بوو)، پاكترە بۆ دلى ئىۋەو، دلى ئەوانىش.

(۱۳) - ﴿وَمَا كَانْ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اَللّٰهِ﴾. ھەرگىزىش بۆتان نى پىغەمبەرى خوا ﷺ ئازار بەدن و بىزارو نارەھەقى بىكەن.

(۱۴) - ﴿وَلَا اَنْ تَنكِحُوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ اَبْدًا﴾. ھەرۋەھا ھەرگىزىش بۆتان نى لە دواى خۆى ھاوسەرەكانى ماره بىكەنەو، ھاوسەرگىرى لەگەل ھاوسەرانى دا بىكەن، دواى ئەوۋى ئەو كۆچى دواى دەكات.

(۱۵) - ﴿اِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اَللّٰهِ عَظِيْمًا﴾. بە دلىيى ئا ئەمە تان لە لای خوا، زۆر مەزنە، واتە: تاوانىكى زۆر مەزنە، كەستىك تەماعى واين، كە يەكتىك لە ھاوسەرانى بەرئىزى پىغەمبەر ﷺ دواى كۆچى دواى خۆى، ماره بىكاتەو، ھەرامە.

(۱۶) - ﴿اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اَللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا﴾. ئەگەر شتىك ئاشكرا بىكەن ياخود پەنھانى بىكەن، بە دلىيى خوا بە ھەموو شتىك زاناىە.

ئەمە تەعبىرىكى گشتىيەو كۆكەرەو، يە، وەك ھاندان لە لايەكەو و لە لايەكى دىكەو، وەك ھۆشدارى پىدان، ھەرۋەھا جۆرىك لە ھەر شەشى كرتۆتە نىو خۆى، كە خوا قسەو كەردەو ئاشكرا، پەنھان و شىردراوەكانتان دەزانى و، دەبىستى و دەبىنى.

چوار سهرنجی گرنگ

۱- خوا ده فرموی: ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، هر کاتیک خواردنتان خوارد (له مآلی پیغمبر ﷺ) بلاوبن، واته: بلاودی لیبکن و بچنه در، نهمه چند شتیکی لیوهرده گیری: ا- چوونه ژووری مآله کانی پیغمبر ﷺ، هرروه ها مآلی هر که سیکی دیکه، قه ده غه یه، به لآم ردوا کراوه له حاله ق بانگه یشتکردندا بو خواردن، که واته: کاتی خواردنه که ته و او دهن، هوکاری ره واکردنه که نامیتی و، حاله ته که ده گه ریته وه سهر دوخه نه صلییه که ی خوئی که بریتیه له: قه ده غه بوون.

ب- هرروه ها نهم رسته قورناییه به لگه ی نه وه شی تیدایه، که بابای میوان نه وه ی ده یخوات، مولکی خانه خوئییه ده یخوا، نه ک مولکی خوئی بی، چونکه خوا ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، فَلَئِمَّ يَجْعَلُ لَهٗ أَكْثَرَ مِّنَ الْأَكْلِ، هر کاتیک خواردنتان خوارد بلاودی لیبکن، واته: زیاد له وه ی که پین ده خوری، به شی به و خواردنه وه نه.

هه لبه ته نه وه له حاله قی مالاندایه، به لآم که سیک له چیشته خانه یه ک خواردن ده کپی و پاره ی خوئی ده دات، نه وه ی که لی زیاد دهن، نه گهر بیچیته وه بو نه وه ی خه سار نه بی، نه وه نه ک هر ره وایه، به لکو شتیکی باشیشه، چونکه له به رانبه ری دا پاره دراوه وه هقی خوئییه قی، به لآم که سیک له مآلی که سیک خواردن ده خوات، هر نه وه نده ی به ش پیویه که ده یخوات، له کورده واری خوماندا ده لئین: (میوان رزقی خوئی له گه ل خوئی دینن)، به لآم نه و قسه یه به ره های راست نیه، خانه خوئی به هیزی شانی خواردنه که ی ساز کردوه، مه عقوول نیه بابای میوان لی بکاته بن منه تی و بلن: رزقی خوومه و له گه ل خوومدا هیناومه! نه وه هر شتیکی عورفییه، نه گه رنا له راستیدا بابای میوان که مآلی خانه خوئییه که ده خوات، مولکی نه وه ده یخوات، به لآم به بانگه یشتی نه و به مؤله قی نه و، بوئی هه یه بابی نه وه نده ی بوئی ده خوری، بیخوات.

ج- ھەر كۆبۈنە ھەيەك، سەردانىڭ بۇ ھەر مەبەستىڭ بىن، پىيۈستە دواى ھىتانەدى نامانجەكە كۆتايى پىيىن، لىرەدا دەفەرموى: ﴿فَإِذَا طَلَعْتُمْ فَانظُرُوا﴾، نەگەر خواردنه كەتان خوارد، بىلەوى لىيەكن، كەواتە: ھەر كۆبۈنە ھەيەكى دىكەش، كاتى كۆبۈنە ھەيەك دەكرى بۇ چاى خواردنه ھەيەك، بۇ ميوە خواردنىڭ، سەردانى نەخۇشىيەك، ھەر كۆبۈنە ھەيەك، دواى ئەوە كارەكەى تەواو دەبىن، وا باشە بىلەوى لىيەكرى.

(۲)- كە خوا دەفەرموى: ﴿ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِمْ﴾، نا ئەوەتان كە لە پشت پەردەو، داواى شتىك لە ھاوسەرانى بەرئىزى پىتغەمبەر بىكەن، پاكترە بۇ دلى ئىوەو دلى ئەوانىش.

ئەمەش چەند شتىكى لىئوۋەردەگىرى:

أ- خواى پەنھانزان ھەقى رپووت و پەھای لە لایەو، خاترى كەس ناگرى، لە گوتى ھەقدا، خوا بە رپوون و ئاشكرایى دەفەرموى: ئەوە باشترە بۇ دلى ئىوەش و، دلى ئەوانىش، بۇ ئەوۋى خەتەرەبەكى خراپتان لە دلدا پەيدانەبىن، ئىوە بەرانبەر بە ئەوان، ياخود ئەوان بەرانبەر بە ئىوۋ، ئەوە نەگەر ئىمە بىن، ھەرگىز شتى وا نالتىن، بەلام خوا ﷻ: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ﴾، الكهف، بلى ھەقى پەھا لە لای پەروەردگار تانەوۋەيە، خوا شەرم لە كەس ناكات.

ب- ھەرچۆنىڭ بىن مروۋفەكان، و دەھم و خەيالى گوناھيان ھەر ھەيە، مادام خوا بەرانبەر بە ھاوۋەلان (خوا لىيان رازىبىن) و داىكانى بىرواداران (خوا لىيان رازىبىن) ئەو تەعبىرە بەكاردىننى، كەواتە: مروۋف نايىتە فرىشتەو ھەرچۆن بىن، و دەھم و خەيالى گوناھى ھەر ھەيەو، دەبىن خوى بپارىزى.

ج- نەبىرانى مروۋف، ھۆكارى ئەوۋەيە كە زىاتر وئىناى مەعنەوىي بىكرى، نەك ماددىي، داىكانى بىروادارانىش بەو شىوازە، پىڭكەو رىزى مەعنەوىي شايستەيان زىاد دەكات، ھەر ئەوۋەش ھۆكارى ئەوۋەيە كە زۆر جارن دەستەلاتداران كەم خۇيان پىشانى خەلك دەدەن، بۇ ئەوۋەي خەلك وئىنەيەكى ھىمايى و مەعنەوىي، خەيالىيان لە بەرانبەريان دا بۇ پەيدا بىن!

کهواته: نهوه حکمه تی نهوه یه که خوا ﷻ دواي نهوهی مسولمانان زور بوون، خه لکیکی زور هاتوته نیو نیسلامه وه، نهو په روه رده یه پیتش نه کراون، نهو په روه رده رووحیی مه عنه ویی و ناکاریه ی پیتش، خه لکیکی زور تازه هاتوه مسولمان بووه، په نگه هه بووی هه مسولمانیش نه بووی و به پواته غوی به مسولمان پیتشاندابی، نجا ناکری نه وانه هه موویان هاوسه رانی به پرتزی پیغمبره بینن، که زیاتیکی ساده، بهرگ و پوشاکیکی ساده، حالیکی ساده یان هه بووه، بویه خوا ﷻ لهو قوناغه دا که کوتایی سالی شه شه می کوچیسه، که ورده ورده کومه لگای نیسلامی فراوانتر بووه، خه لکی زور هاتوته نیو نیسلامه وه، نه م یاسایه ی داناوه که هاوسه رانی به پرتزی پیغمبر ﷺ پیوسته هه موو که س لیمان وه زور نه که وی و، رووبه روو قسه یان له که لدا نه کات، تاکو پرتزو حورمه ت و هه بیه تیان پارتر راوی.

(۳) - قسه یه کی عایشه له باره ی په زاگرانانه وه: [قَالَتْ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا: حَسْبُكَ فِي الثَّقَلَيْنِ أَنْ اللَّهُ تَعَالَى لَمْ يَخْتَمِلْهُمَا]!

واته: دایکمان عایشه (خوا لیتی رازیبی) ده لتی: نهوه نده ت به سه بو په زاگرانان، بو سیته ر قورسان، [نه وانه ی خه لکی جارس ده که ن، خه لکی بیتزار ده که ن، به هوی زور مانه وه، یان به هوی زور هاموشو کردنیانه وه]، که ته نانه ت خوای بهرزه ته حه ممولی نه کردوون، خوای بهرزه لیمان بی ده نگ نه بووه.

کهواته: ده بی بزانی که مانه وه له مالی خه لک دا، به بی پیوستی و، بیتزار کردن و سه غله ت کردنیان، شتیکی خراپه، نجا نه وه ش پله پله یه، ده گونجی ناپه سندی، ده گونجی حه رام بی، کاتیکی که بیته هوی نه وه ی نهو خانه خوییه زور نازار بدری و بیتزار بکری و سه غله ت بکری، نازاردانی مسولمانانیش حه رامه و قه ده غیه، کهواته: نهو مروقه کاریکی قه ده غیه ی نه جامداوه.

۴- رستهی: ﴿فَتَأْتُهُنَّ مِنَ وَّرَاءِ حِجَابٍ﴾، له پشت په رده وه داوایان لیکهن، دوو راستیان ده گه یهنن:

أ- نه وه ده گه یهنن که دروسته دایکانی برواداران له پشت په رده وه پرساریان لیکری و داوایان لیکری، بو هه ر پیوستیه که دینه پش، یا خود پرساریک که لیمان ده کری، نه وان زانیاری و وه لامه که یان له لایه.

ب- هه روه ها له م رسته یه وهرده گیری که شایه دیی دانی بابای کویر دروسته، هه روه ها بابای کویر که هاوسه رنکی هه یه، به لام به هووی ده نگیه وه ده یناستته وه به هووی قسه کردنیه وه ده یناسن، بو ی ره وایه که له گه لیدا جووت بن، له بهر نه وه ی به هووی ده نگه وه ده یزانن و ده یناسن، نه گه رنا نایبینن.

مهسه لهی دووهم:

خسته پرووی نه و راستیه که دایکانی بروداران (خوا لئیان پازیئ)، بویان هیه، به شیوهی ناسایی له گه ل مه حره مه کانیا ندا تیکه ل بن و هه نس و کهوت بکن، باب و کوپو، براو برازاو، خوشکه زاو نافرته تان و به رده سه کانیا، نه مه بو لبردنی سه غله تیه له سه ر هاوسه رانی پیغه مبه ر ﷺ له لایه که وهو، له سه ر مه حره مه کانیشیان که ناگونجی باب و کوپو برازاو خوشکه زا، نه وانه نه توانن هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه ر ﷺ بینن، یا خود نه وان بیانین، که نه و کاته جوړیک ده بی له پچرانی په یوه ندیی خزمایه تیی:

خوا ده فهرموئ: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكَ فِيْءِ اَبَائِهِنَّ وَلَا اَبْنَائِهِنَّ وَلَا اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَنْتَهُنَّ اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَنْتَا اَخْوَانِهِنَّ وَلَا نِسَابِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاَتَقِينَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا﴾

شیکردنه وهی نه م ثابته، له ده برکه دا:

(۱) - ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾، گوناهیان ناگاتئ و سه غله تیان ناچیتته سه ر، به ته نکید مه به ست هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه ر ﷺ.

(الطبری) ده لئ: (اِلَّا حَرَجَ عَلٰى اَزْوَاجِ رَسُوْلِ اللّٰهِ: (فِيءِ اَبَائِهِنَّ وَلَا اَبْنَائِهِنَّ وَلَا اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَنْتَهُنَّ اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَنْتَا اَخْوَانِهِنَّ وَلَا نِسَابِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ)، وَلَا اِنَّمَا، فِي وُضِعَ جَلَابِيهِنَّ، وَتَرَكَ الْاِحْتِجَابَ عَنْهُمْ)^(۱).

واته: هاوسه رانی پیغه مبه ری خوا ﷺ گوناهیان ناگاتئ به نسبت بابه کانیا، کوپه کانیا، برابه کانیا، کوپانی بریا، کورانی خوشکه کانیا، به نسبت نافرته کانیا و، به رده سه کانیا نه وه، (کوپله که نيزه که کانیا)، له وه دا که جیلابه کانیا دا بینن، ههروه ها که په رده نه گرنه وه له به رانه ریان دا بو قسه له گه لدا کردنیا.

خوای په روهدگار حهوت جوړه که س باس ده کات که نه وانه یان مه حره من، یا خود حوکمی مه حره میان هه یه بو هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه ر ﷻ به نسبت پیوست نه بوونی په رده گرتنه وه، یا خود له پشت په رده وه قسه له گه ل کردنیان، هه روه ها به نسبت نه وه وه که خوایان لئ دانه پوژن، به و خو لئ داپوژینه ی که له خه لکی نامه حره م، داده پوژن، نجا جیلابه سه رپوژنه، هه رچی هه یه.

که واته: حهوت جوړه که س بو هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه ری خوا (خوا لئیان رازی بی)، هه لوپراون له وه که پیوست بی له ناستیان دا په رده پوژ بن و له پشت په رده وه نه بی نه باندوینن.

(۲) ﴿فَإِنَّمَا أَنتَ بِأَبْنٍ﴾، له ناست بابه کانیا، بوچی ده فرموی بابه کانیا؟ چونکه هه کامتیکان بابیکی هه بووه، ده شگونجی (ءَأَبْنٍ)، بابیان و باپیریان و بابی باپیریان و تا کو سه ری، مه به ست بی.

(۳) ﴿وَلَا أَنتَ بِأَبْنٍ﴾، هه روه ها له ناست کوړه کانیا، نجا کوړی کوړو، هه روه ها کوړه زای کوړ و... هتد، هه موویان ده گرتنه وه.

(۴) ﴿وَلَا إِخْوَنٌ﴾، دیسان له ناست برابه کانیا.

(۵) ﴿وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَنٍ﴾، هه روه ها له ناست برازا کانیشیان، واته: کوړانی برابه کانیا و هه تا خواری.

(۶) ﴿وَلَا أَبْنَاءَ أَخْوَتِهِنَّ﴾، هه روه ها له ناست کوړانی خوشکه کانیا.

(۷) ﴿وَلَا نِسَاءً﴾، هه روه ها له ناست نافرده ته کانیا، (نساء: إِسْمٌ جَمْعُ امْرَأَةٍ، لَا مُفْرَدٌ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ، وَهُنَّ الْإِنثَاءُ الْبَالِغَاتُ أَوْ الْمُرَاهِقَاتُ)، (نساء) ناوی کوړی (امْرَأَةٌ) هه، که تاکی نیه له بیژدی خو ی واته: نافرده تان، به یه کیک له نافرده تان ده گوتری: (امْرَأَةٌ) به کوړیان ده گوتری: (نساء). که بریتین له نافرده تان که پیگه یشتوون، یا خود خه ریکی پیگه یشتنن، واته: هه موو نافرده تانی مسولمان.

۸- ﴿وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾، ھەروەھا لە ئاست ئەوانەدا، کە بە دەستی راستیانە وەدن، واتە: کۆیلەو کە نیزیە کە کانیان، ئەوانەیی کە ھاوسەرانێ بە ڕیزی پێغەمبەر ﷺ خواوەنیان.

ھەندی گوتووایانە: لێرەدا تەنیا کە نیزیە کە کان مەبەستن، تەنیا مێینە کانیان، ئافەرەتە کۆیلەکان، کە کە نیزیەکیان پێ دەئێن.

ھەندیکیش گوتووایانە: بە لاکو پیاوان و ئافەرەتان مەبەستن، کە عادەت وایە کە سێک خزمەتکار بێ، یا خود کۆیلەبێ، لە مائیکدا، گومانی ئەوێ لێناکرێ تەماع و نیازی خراپی ھەبێ، بە لاکم لە کاتیکدا کە ئەگەری ئەوێ ھەبێ، بە تەئکید ئەو کاتە ھەروەک نامە چەمەکانی دیکە مامەلەیی لەگەڵدا دەکرێ، بە ھەر حال ھەردوو ڕایەکان لە تەفسیرەکاندا ھەن.

پێمواپە بۆیە خوا ﷻ بە گشتیی فەرموویەتی: چونکە دەگونجی بۆ ھەندی کەس و ابێ، بە نسیبەت کۆیلەو کە نیزیە کە وەو، بۆ ھەندی کە شیش و ابێ تەنیا بە نسیبەت کە نیزیە کە کانەو، بۆی ھەبێ وەک مە چەمە مامەلەیان لەگەڵدا بکری، بۆیە خوا وشەیی کە ھێناو، ھەردوو کە حالەتە کە بکریتەو.

پێمواپە زۆر لەو کە سانەیی کە لە ڕۆژھەلاقی ئاسیاو لە ئەفریقاو دەین و خزمەتی خەلک دەکەن، ئەو ئافەرەتە، یان ئەو پیاوێ دی، پێمواپە تا ڕاددەبەکی زۆر، چۆنیەتی مامەلەکردن لەگەڵ کۆیلەو کە نیزیە کە کانی کاتی خۆیدا، بە کەلکی مامەلەکردن لەگەڵ ئەوانە دی، ھەلبەتە ئەوانە ئازادن کۆیلەو کە نیزیە کە نین، بە لاکم لە ڕووی مامەلەیی جوان و ڕیزیگرتن و بەزەیی پێداھاتنەو، وەک لە فەرموودە کە پیغەمبەر ﷺ ھاتو: مرؤف لەو دەرخواردی کۆیلەو کە نیزیە کە بیدات، کە بۆ خووشی دەبخوات و، لەو پۆشاکە پێی ببۆشی، کە خووشی لێی دەپۆشی و.... ھتد^(۱).

(۱) {إِخْوَانَكُمْ حَوْلَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ فِتْنَةً تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ، فَلْيُطْعِمْهُ مِنْ طَعَامِهِ، وَلْيُلْبِسْهُ مِنْ لِبَاسِهِ، وَلَا يَكْلِفْهُ مَا يَغْلِبُهُ، فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيَعْنَهُ} أخرجه أحمد: ۲۱۴۴۷، والبخاري: ۲۴۰۷، ومسلم: ۱۶۶۱، وأبو داود: ۵۱۵۸، والترمذي: ۱۹۴۵، وابن ماجه: ۳۶۹۰، عن أبي ذر رضي الله عنه.

۹- ﴿وَأَتَيْنَ اللَّهُ﴾ پارىزىش لە خوا بکەن، ئەى ئافرەتاي پىغەمبەر! ﴿أَيُّ إِحْذَرُ﴾
 مِّنْ تَجَاوَزَ مَا خَطَّهُ اللَّهُ لَكُنْ) واتە: وریابن و هوشاربن! لەوہى خوا ﴿عَلَّامٌ﴾ نەخشەى بۆ
 داناون خەق بۆ کىشاون تى نەپەرتىنن.

۱۰- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمٌ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا﴾، بەدئىيایى خوا چاودىرە بەسەر ھەموو
 شتىکەو، لە ھەموو شتىکە تاگادارە.

مه سه له ی ستیهم:

راگه یاندنی سه لاتدانی خواو، فریشته کانی خوا ﷺ له پیغه مبه ره که ی موحه ممه ده
ﷺ، فه رمانکردنی خوا به مسولمانان که سه لات و سه لامی بو بنیرن:

خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (۸)

شیکردنه وه ی ئه م ئایه ته، له سه س برکه دا:

(۱) ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، به دننایی خواو فریشته کانی سه لات و
له پیغه مبه ره ﷺ ده دن.

لیره دا که خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، هه ره دوو کیانی
پیکه وه هیتان، خواو فریشته کانی سه لات له سه ره پیغه مبه ره ﷺ ده دن.

پرسیاریک ده کری که بوچی له فه رماستی پیغه مبه ردا ﷺ هاتوه: کاتی که
وتاریژیک خواو پیغه مبه ری ﷺ پیکه وه باسکردون، پیغه مبه ره ﷺ فه رموویه تی:
تو دوانده رو وتاریژیک خرابی؟ وه ک له م ده فه دا ده بیترتی:

﴿عَنْ عَبْدِ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مَنْ يُطْعِمُ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَزَقَهُ، وَمَنْ يَعْصِيهِمَا فَقَدْ غَوَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُنْسُ الْغَطِيبُ
أَنْتَ، قُلْ وَمَنْ يَعْصِي اللَّهَ وَرَسُولَهُ» (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۲۰۴۷، وَابْنُ حَبَانَ: ۲۷۹۸).

واته: عه دی کوری حاتم ﷺ ده لئ: پیغه مبه ره ﷺ پیاویک وتاریژیکدا له لای
پیغه مبه ره ﷺ گوئی: هه ره که سیک فه رمانه ری خواو پیغه مبه ره که ی بکات ﷺ نه وه
سه ره راسته، به نامانج گه یشتوویه و، هه ره که سیک سه ره پیچیان لیبکات، بیمراد و
سه ره گه ردانه، پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: تو خرابترین وتاریژی، بلئ: هه ره که سیک
سه ره پیچی له خواو له پیغه مبه ره که ی بکات، (نه ک بلئی وَمَنْ يَعْصِيهِمَا) پیکه وه.

ههروه‌ها ده‌فیکي دیکه هه‌به که پیغمبر ﷺ ده‌فرموی: (إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَتَانِيكُمُ عَنِ لُحُومِ الْأَهْلِيَّةِ) (أخرجه البخاري: ۲۹۹۱، ومسلم: ۱۳۵۸).

واته: به دنیایی خواو پیغمبره‌که‌ی ﷺ گوشتی که‌ری مالیتان لی‌قه‌ده‌غه ده‌که‌ن.

لی‌رده‌ا پیغمبر ﷺ: پیکه‌وه‌ی هیتان، به‌لام له‌وئی ره‌خنه‌ی له‌ وتاریزه‌که‌ گرتوه، لی‌ره‌ش ده‌فرموی: (يَنْهَتَانِيكُمُ) پیکه‌وه، خواو پیغمبره‌ری ﷺ له‌ به‌ک کرداردا هیتان؟

وه‌لمه‌که‌ی نه‌وه‌یه:

هوکاری قه‌ده‌غه‌کردنی پیغمبر ﷺ له‌ سه‌رزه‌نشتکردنی بو‌ وتاریزه‌که‌ نه‌وه‌یه، که‌ وای لی‌ تیکه‌یشتوه له‌گه‌ل‌ خوادا به‌کسانی بکات و بیخاته ناستی خواوه، له‌گه‌ل‌ خوادا بیخاته ته‌رازوویه‌که‌وه، نه‌گه‌رنا له‌ نه‌سلدا ناره‌وا نیه، چونکه‌ نه‌وه‌تا بو‌ خوئی خواو پیغمبره‌ری ﷺ: خوای پیکه‌وه‌و له‌ به‌ک کرداردا باسکردوون، که‌واته: پیغمبر ﷺ که‌ له‌وئی ره‌خنه‌ی له‌و وتاریزه‌گرتوه، وای لی‌ حالیی بووه، که‌ پی‌ی وابه پیغمبره‌ریش ﷺ له‌ ناستی خوادابه، که‌ به‌ ته‌نکید نه‌وه وانیه‌و شیرکه‌و چه‌رامه.

(۲) - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، نه‌ی نه‌وانه‌ی برواتان هیتاوه! نه‌مه‌ جاری پینجه‌مه‌ له‌م سوورده‌ته‌ موباره‌که‌دا، نه‌م ته‌عبیره‌ بنی.

(۳) - ﴿صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، ئیوه‌ش سه‌لاقی لی‌بدن (له‌ پیغمبره‌ری ﷺ)، سه‌لامیشی لی‌بکه‌ن به‌ سه‌لامتیکی تیرو ته‌واو.

چۆنەتتې پىكەوۈ پەيوەست بوونى ئايەتەكان

لە بارەى چۆنەتتې پىكەوۈ پەيوەست بوونى ئايەتەكانەو، ئەم پىنج خالە دەخەينە روو:

(۱)- باسى سنووردانان بۇ مسولمانان، كە پىغەمبەرى خوا ﷺ خۆى و خىزانى سەغلەت نەكەن.

(۲)- دوايى باسكردى رىزو پلەو پىكەى ھاوسەرانى بەرىزى پىغەمبەر ﷺ.

(۳)- ئنجا باسى مەحرەمەكانيان كراو، تاكو سەغلەت نەبن، لە مامەلەكردن لەكەل مەحرەمەكانياندا.

(۴)- دوايى باسى قەدرو حورمەت و گەورەيى پىغەمبەر ﷺ لەلاى خواو فرىشتەكانى، كراو.

(۵)- پاشان باسى گەورەيى تاوانى ئەزىهتدانى پىغەمبەرى خوا ﷺ كراو، كە ھەر كەسىك خواو پىغەمبەرەكەى ﷺ ئەزىهت بدات، لە دنياو دواپوژدا، نەفرىنيان لىدەكات و لە بەزەيى خۆى دوورىان دەخاتەوۈو، سزايەكى رىسواكەرىشى بۇ داناون.

کورته باسیک له بارهی

صلوات و سهلام دان له سهر پیغهمبری خوا ﷺ

تیمه نهم کورته باسه له ههوت تهوهردا ده خهینه روو:

۱- مانای (صَلَاة) و (سَلَام):

أ- وشهی (صَلَاة):

بوخاریسی هیناویهتی: (عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ: قَالَ: «صَلَاةُ اللَّهِ عَلَيْهِ: تَنَاوُهُ عَلَيْهِ عِنْدَ الْمَلَائِكَةِ، وَصَلَاةُ الْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِ: الدُّعَاءُ لَهُ»^(۱).)

(قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يُصَلُّونَ: يُرْكَبُونَ، أَي: يَدْعُونَ بِالْبُرْكَاتِ، وَبِالْجَمَلَةِ: فَالصَّلَاةُ تَكُونُ بِمَعْنَى التَّمْجِيدِ وَالدُّعَاءِ وَالرَّحْمَةِ)^(۲).)

واته: له نه بوو عالییه وه گپراوده ته وه که گوتوویهتی: صلواتی خوا له سهر پیغهمبر ﷺ بریتیه: له مه دحکردن و پیداهه لَدانی له لای فریشته کانی، به لام صلواتی فریشته کان بریتیه: له داواکردنی مه دعی خواو چاک و پاککردنی خوا بو پیغهمبر ﷺ له خوا.

عه بدوللای کوپی عه بباس گوتوویهتی: که ده فه رموی: (يُصَلُّونَ)، واته: داواوی به ره کهت و پیزی بو له خوا ده کهن.

کهواته: (صَلَاة) به مانای شکو دارکردن و پارانه وه وه به زهیی دیت، نه گهر صلوات له خوا وه بی، واته: خوا به زهیی خوئی، شکو دارکردنی خوئی، چاک و پاککردنی

(۱) أخرجه البخاري في: «الصحیح» تعليقا: «الفتح» ۵۳۲/۸، كتاب التفسير، سورة الأحزاب.

(۲) محاسن التأويل: ج ۸، ص ۳۰۰، ۳۰۱.

خوئی، بُو یَغْمَبِر ۞ یان بُو پرواداران نه نجام ددهات، نه گهر سهلات له فریشتانه وه بن، واته: نه وهی که خوا دهیکات له گهل یغمهبرو ۞ پرواداراندا، له کاتی سهلات ناردن دا بویان، فریشته کان نه وه داوا دهکن له خوا، نه گهر له پرواداران وه بن، دیسان ههر به مانای پاران هوه داواکردنی پست و پیزو بهر ده کهت و شکومه ندیه له خوا وه، بُو یَغْمَبِر ۞.

(رَاغِبُ الْأَصْفَهَانِي) گو تو ویه تی: (الصَّلَاةُ: الدُّعَاءُ وَالتَّبَرُّكُ وَالتَّمَجِيدُ)، (صَلَاة) بریتیه: له پاران هوه و پست و پیزو شکو دار کردن.

(ب) - وشه ی سهلام:

(السَّلَامُ: السَّلَامَةُ مِنَ الْأَقَاتِ وَالْأَمْنِ وَالْخَيْرِ وَالصَّلَاحِ).

واته: وشه ی سهلام واته: بن مزه پره تی و، بن زیانی له دوردو گرفتاری به کان، ههروه ها دابینکردنی هیمینی و ناسایش و، چاک کردن.

که واته: که تیمه سهلام بُو یَغْمَبِر ۞ ده تیرین و ده لئین: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) واته: ههم شکومه ندیی و پیزو پایه بهرزی خوا بُو یَغْمَبِر ۞ داوا ده که یکن، ههم سهلامه تی و، بن مزه پره تی و، بن زیانی له خوا ی پهروه ردگاره وهی بُو داوا ده که یکن.

(۲) - حوکمی سهلات و سهلام ناردن بو سهر یغمهبر ۞:

(القرطبي) و (الشوكاني) له ته فسیره کانیان، نه م چهند دیره دینن به شیوه که که زور ویک ده چن، گو تو ویانه: (وَإِخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ۞ فِي الصَّلَاةِ، فَأَلْذِي عَلَيْهِ الْجَمُّ الْغَفِيرُ وَالْجُمْهُورُ الْكَثِيرُ: أَنَّ ذَلِكَ مِنْ سُنَنِ الصَّلَاةِ وَمُسْتَحَبَاتِهَا، قَالَ ابْنُ الْمُنْذِرِ: يُسْتَحَبُّ أَلَّا يُصَلِّيَ أَحَدٌ صَلَاةً إِلَّا صَلَّى فِيهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ۞، فَإِنْ تَرَكَ ذَلِكَ، تَارِكًا، فَصَلَاتُهُ مُجْرَبَةٌ فِي مَذَاهِبِ مَالِكٍ وَأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَسُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ وَأَهْلِ الْكُوفَةِ مِنْ أَصْحَابِ الرَّأْيِ وَغَيْرِهِمْ، وَهُوَ قَوْلُ جُلِّ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَخِي عَنْ مَالِكٍ

وَسَفِيَانٌ اَنَّهَا فِي التَّشْهُدِ الْاٰخِرِ مُسْتَحَبَّةٌ، وَاَنْ تَارِكُهَا فِي التَّشْهُدِ مُسِيءٌ، وَشَدُّ الشَّافِعِيِّ قَاوَجَبٌ عَلٰى تَارِكُهَا فِي الصَّلَاةِ الْاِعَادَةِ، وَاَوْجَبَ اِسْحَاقُ الْاِعَادَةَ مَعَ تَعْمُدِ تَرْكِهَا دُونَ النَّسِيَانِ^(۱).

دهلین: زانایان راجیایان ههیه له باره‌ی حوکمی سه‌لآتدان له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ له نوژدا، نه‌وه‌ی که زۆربه‌ی هه‌ر زۆریان و جه‌ماوه‌ری زانایان له‌سه‌رینی، نه‌وه‌یه که سه‌لآتدان له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ له نوژدا له‌سه‌ر سونه‌ته‌کان و شته به‌باش‌زان‌راوه‌کانی نوژده، (ابن‌المُنْذِر) ده‌لی: وا په‌سند ه‌مروُف ه‌یچ نوژتیک نه‌کات، مه‌گه‌ر له‌ نوژده‌که‌یدا سه‌لآت له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بدات، به‌لام نه‌گه‌ر سه‌لآتدانی له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نوژده‌که‌یدا وازلته‌ینا، نه‌وه‌ نوژده‌که‌ی وه‌به‌رده‌که‌ووی، به‌رای مالیک و خه‌لکی مه‌دینه‌و سوفیانی سه‌وری خه‌لکی کووفه [واته: نه‌بوو هه‌نیفه‌و هاوه‌له‌کانی]، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ قسه‌ی زۆربه‌ی نه‌ه‌لی زانسته.

هه‌روه‌ها له‌ مالیک و له‌ سوفیانه‌وه‌ گپ‌دراره‌ته‌وه‌ که له‌ ته‌حییاتی کو‌تایی هه‌ر نوژتیکدا، سه‌لآت ناردن بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ شتیکی باش و به‌ په‌سند زانراوه‌و، که‌ستیک له‌ ته‌حییاتی کو‌تاییدا سه‌لآت نه‌نیرئ بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ شتیکی خرابی کردوه.

به‌لام شافیعی ریزه‌به‌ر بووه‌ له‌و رایه‌و، به‌ پیوستی داناه‌و که‌که‌ستیک سه‌لآت له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نوژدا وازلته‌ینتی، پیوسته‌ نوژده‌که‌ی بگه‌رتنه‌وه‌ واته: نوژده‌که‌ی به‌رناکه‌ووی.

ئیسحاقیش گه‌رانه‌وه‌ی نوژده‌که‌ی کاتیک به‌ پیوست زانیوه‌، نه‌گه‌ر به‌ نه‌نقه‌ست بی، نه‌که‌ به‌ ه‌و‌ی له‌بیرچوونه‌وه‌وه‌، سه‌لآتی بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌ناردین.

نه‌وه‌ به‌ سه‌بته‌ سه‌لآت ناردنه‌وه‌ له‌ نوژدا بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ، به‌لام هه‌موویان له‌سه‌ر نه‌وه‌ یه‌کده‌نگن که‌ مروُف له‌ ته‌مه‌نیدا، جاریک له‌سه‌ری پیوسته‌ سه‌لآت له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ بدات.

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۱۹۱، ۱۹۰، وفتح‌القدیر: ج ۴، ص: ۳۶۵.

لهو بارهوه که سه لواتدان له سهه پښغه مبهه ﷺ خوا په رسته يه کي به رزو
که وره يه، پاداشتي کي گه وره ي هه يه، وه که به لکه، نه م دوو فرموده يه دښين:
أ- پښغه مبهه ﷺ فرموده ي: (لَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتِكُمْ تَبْلُغُنِي
حَيْثُمَا كُنْتُمْ) (أخرجه أبو داود: ٢٠٤٢، والبيهقي في شعب الإيمان: ٤١٦٢، عن أبي هريرة رضي الله عنه،
وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: گوږه که ي من مه که ن به جه ژن (واته: وه که چو ن جه ژن ان له شو نتي ک
کوډه بنه وه، ناوا له ده وري کوښنه وه، يان به شيوه يه کي به رده وام له کاتاني کي
دياري کراودا، بين وه که چو ن جه ژن له رڼا نتي کي ديار يي کراودا دوو باره ده بيته وه)،
هه روه ها سه لواتم ليډه ن، چونکه سه لاق تيوه له هه ر جتيه که بن، پښمه گات.
ب- هه روه ها پښغه مبهه ﷺ فرموده ي: (أَوَّلِي النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً)
(أخرجه الترمذي ٤٨٤، وقال: حسن غريب، وابن حبان: ٩١١، والبيهقي في شعب الإيمان:
١٥٦٢، عن ابن مسعود رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: نيزي کترين (له پښترين) که س له رڼي قيامه تدا، له من، نهو که سه يه
که زورترين سه لاق يو نار دووم.

٣- چو نيه تي ي سه لواتدان له سهه پښغه مبهه ﷺ له نو يژدا:

به که: بيژي سه لوات نار دن، به چه ن شيوه يه که هاتوه، که له خواره وه ناماژه يان
پښه که ين:

أ- (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) (أخرجه
البخاري: ٣٣٧١، ومسلم: ٤٠٦، عن كعب بن عُجرَةَ رضي الله عنه).

واته: نه ي خوايه! سه لات له سهه ر موحه مبهه د به وه له سهه ر شو نتي که وتوو اني
موحه مبهه د نيزي کاني موحه مبهه د (سه لات) به ده، وه که چو ن سه لات داوه له سهه ر

شۈنكىكە وتوۋانى ئىبراھىم، بە دۇنيانى تۆ ستايشىكراۋى و شكۆمەندى، ئەى خواپە! بەرەكەت و پىز بۆ سەر موھەممەد بىئەرە، بۆ سەر شۈنكىكە وتوۋانى موھەممەد و نىزىكانى موھەممەد، ھەرۈەك چۆن بەرەكەت و پىزت بۆ سەر شۈنكىكە وتوۋانى ئىبراھىم ناردە، بە دۇنيانى تۆ ستايشىكراۋى شكۆدارى.

(ب) - (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) (أخرجه البخاري: ٦٣٦٠، ومسلم: ٣٠٦، عن أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه).

واتە: ئەى خواپە! سەلەت لە موھەممەد بەدو لە ھاوسەرانى و، لە ۋەچەكەى، ۋەك چۆن سەلەت داۋە لەسەر شۈنكىكە وتوۋان و نىزىكانى ئىبراھىم، ھەرۈەھا بەرەكەت و پىز لەسەر موھەممەد، ھاوسەرانى ۋەچەكەى بەدە (واتە: پۆلەكانى) ۋەك چۆن بەرەكەت و پىزت بۆ سەر شۈنكىكە وتوۋانى ئىبراھىم ناردە، بە دۇنيانى تۆ ستايشىكراۋى شكۆدارى.

دو: چۆنەتتى سەلامىش لە پىغەمبەر ﷺ بەمجۆرەيە: (السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ) (أخرجه عبد الرزاق: ٣٠٦٥، وأحمد: ١٩٥٢٢، ومسلم: ٤٠٤)، كە لە (التحیات) دا ھەيە.

واتە: سەلام لەسەر تۆ ئەى پىغەمبەر! ھەرۈەھا بەزەيى و بەرەكەت و پىزەكانى خوا بۆ سەر تۆ.

(ع) - (حُكْمِي صَلَاتٍ وَ سَلَامٍ نَارِدِن بُو جِگَه لَه پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ):

(جمال الدين القاسمي) خاۋەنى (محاسن التأويل) لەو بارەۋە پوختەيەكى باش دىتىن لە زانايانەۋە، دەلىن: (وَأَمَّا الصَّلَاةُ عَلَى غَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ، فَإِنَّ كَانَتْ عَلَى سَبِيلِ التَّبَعِيَّةِ كَمَا تَقَدَّمَ فِي الْحَدِيثِ: «اللَّهُمَّ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ»،

فَهَذَا جَائِزٌ بِالْإِجْمَاعِ، وَإِنَّمَا وَقَعَ النِّزَاعُ فِيْمَا إِذَا أْفَرَدَ غَيْرَ الْأَنْبِيَاءِ بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِمْ، فَاجَازَهُ بَعْضُهُمْ وَاسْتَدَلُّوا بِهِذِهِ النُّصُوصُ: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَةُ﴾ ﴿١٣﴾ ﴿الْأَحْزَابِ﴾ ﴿أَوْلَيْتَكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأَوْلَيْتَكَ هُمْ الْمُهْتَدُونَ﴾ ﴿١٧﴾ ﴿الْبَقَرَةِ﴾ ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ ﴿١٣٠﴾ ﴿التَّوْبَةِ﴾، وَالحَدِيثُ: إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ»، فَاتَّاهُ أَبِي أُوفَى بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ أَبِي أُوفَى^(١). وَكَرِهَهُ قَوْمٌ لِكَوْنِ الصَّلَاةِ هَذَا، صَارَ شِعَارًا لِلْأَنْبِيَاءِ إِذْ ذُكِرُوا، فَلَا يَلْحَقُ بِهِمْ غَيْرُهُمْ، فَلَا يُقَالُ: غَمِرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، كَمَا لَا يُقَالُ: قَالَ مُحَمَّدٌ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنْ كَانَ عَزِيْرًا جَلِيْلًا، لِكَوْنِ هَذَا مِنْ شِعَارِ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ ابْنُ الْحَجَرِ: إِنَّ ذَلِكَ وَقَعَ مِنَ الشَّارِعِ، وَلِصَاحِبِ الْحَقِّ أَنْ يَتَفَضَّلَ مِنْ حَقِّهِ مِمَّا شَاءَ، وَلَيْسَ لِعَيْرِهِ أَنْ يَتَصَرَّفَ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَلَمْ يَبْتُثْ عَنْهُ إِذْنٌ فِي ذَلِكَ^(٢).

(جمال الدين القاسمي) پوخته به کی باشی رای زانایانی لهو باره وه دینتی، ده لئی: صه لات ناردن بو جگه له پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نه گهر له گه ل پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و ویرای نه وان بن، وه ک: (اللَّهُمَّ، صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ) خوابه صه لات بنیره سهر موحهممه دو ﷺ شونکته وتووای و له هاوسه رانی، نه وه به یه کدهنگیی زانایان دروسته وه وایه، به لام نه گهر سهر به خو بن، را جیایی تنیدایه، (وه ک بلئی: (عَلَيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، غَمِرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ))، نه وه کومه لئیک به ره وایان داناهو وه تم ده قانه یان به به لکه هیناونه وه:

أ- ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَةُ﴾ ﴿الْأَحْزَابِ﴾، خوا نهو که سه به که خوئی و فریشته کانی صه لاواتان لئنده دن.

ب- ﴿أَوْلَيْتَكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ﴾ ﴿الْبَقَرَةِ﴾، له پهروه ردگار یانه وه صه لاوات و بهزه بیان له سهره.

(١) أخرجه البُخَّاري: ١٤٣٦، ومسلم: ٢٥٤٤.

(٢) محاسن التأويل ج٨، ص: ٢٠٢.

ج- ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ التوبة، واته: له مالە كانيان زه كاتيك، صه دهقه يه ك وهر بگره كه به هۆيه وه پاكيان بكه يه وه و چاكيان بكه ي و سه لاتيان ليده...

هه روه ها له بهر نهو فه رموده يه كه ده لى: هه ر كاتى كۆمه لىك صه ده قه ي خۆيان بۆ پىغهمبه ر ﷺ: هيتا بابه ده يفه رموو: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ) واته: خوايه! صه لاقى ليده، جارىك نه بوو نه وفا صه ده قه كه ي خۆي هيتا، پىغهمبه ريش ﷺ: فه رموو: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى)، واته: نه ي خوايه! صه لات بده له سه ر نه ي نه وفا شوينكه وتووان و نيزيكاني.

(كه واته: هه ندىك به ره وايران داناوه كه به سه ربه خۆي صه لات و سه لام بۆ جگه له پىغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بنيردرىن، به لام كۆمه لىكيان به نابه سنديان داناوه گو توويانه: چونكه سيغهي صه لات بۆته دروشمىك بۆ پىغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه ر كاتى باسكران، بۆيه جگه له خۆيان به وان هوه په يوه ست ناكرى، بۆيه ناگو ترى: (عَمَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ)، وه ك چۆن ناگو ترى: (مُحَمَّدٌ عَزَّ وَجَلَّ)، له گه ل نه وه شدا كه موحه مه ده عه زيزو جه ليليشه (واته: هه م خاوه ن بالا ده ستيه، هه م شكۆداريشه)، له بهر نه وه ي (عز وجل) بۆته دروشمىك بۆ يادى خوا.

(ابن الحجر العسقلاني) خاوه نى (فتح الباري) ده لى: نه گه ر شتىك له شه رعدانه روه هات، خاوه ن هه ق بۆي هه يه نهو هه قه ي خۆي بدات به هه ر كه سيك، به لام جگه له خۆي، بۆي نيه ته صه رپروف له وه دا بكات، مه گه ر به مۆله تى خوا، نه شچه سپاوه له خاوه ن شه رعه وه، (كه خواي په روه رداگار) مۆله تى دابى صه لات و سه لام بۆ جگه له پىغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به سه ربه خۆي به كار به يترى.

به لام بىگومان كه سىكىش به سه ربه خۆي بۆ جگه له پىغهمبه رانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به كار هيتا، وه ك شيعه ي دوازده نيمامى كه بۆ نيمامه كانيان

دہیکن، ھہ لکھ ھہر لھوہ دایہ، کہ تہ نیا بؤ نیمامہ کانیاں دہیکن، چونکہ نیمامہ کانیشیاں بھس زانان، وک زانایانی دیکھی نیسلام، وک پیشہ وایانی دیکھی نیسلام و ھہر وک وانن، یان شتیک لھوان سہرتر، یاخود شتیک لھوان خوارترن، تھوانیش زانابوون وک زانایانی ٹوممہت و، جیاگردنہ وکھیان داھینراوو خراپہ، تھگہرنا تھوہی دیکھ تاکو راددیدیہک رتی تیدہ چن، ھہر چہندہ واپاشترہ تھو شتانہی تاییہت کراون، بھ پیغہمبہر انھوہ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھہر بؤ وان بھ کاربھتیرین، ھہر وک تھو وشانہی کہ تاییہت دھکرین بھ خواوہ ﷺ دھبی ھہر بؤ خوا بھ کاربھتیرین، ھہر وک تھو وشانہی تاییہت تکران بھ ھاوہ لآنہوہ کہ دھگوتری: (رُضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ)، یان (رُضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ)، یان (رُضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، یان (رُضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)، تھگہر بؤ جگہ لھ ھاوہ لآنیش بگوتری: خوا لئیان رازیبی، ھہر دروستہ، بھ لآم مادام وک دروشمیکہ بؤ ھاوہ لآن، واپاشہ تھوہ تہ نیا بؤ تھوان بھ کاربی و بھ زانایانی دیکھ بگوتری: (خوا لئیان خوشب)، خوا پلہ یان بھرز بکاتھوہ، یان: خوا رووحی پاک بکات، یان خوا لئی بیووری ... ھتد.

0- یا باشہ صلوات و سلام کوبکرینہوہ بؤ پیغہمبہر ﷺ:

(النُّوَوِيُّ) رھمہتی خوای لیبی گوتوویہتی: (إِذَا صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَلْيَجْمَعْ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالتَّسْلِيمِ، فَلَا يَفْتَصِرُ عَلَى أَحَدِهِمَا، فَلَا يَقُولُ: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَط. وَقَالَ ابْنُ كَيْسٍ: وَهَذَا الَّذِي قَالَ، مُنْتَزَعٌ مِنْ هَذِهِ الْآيَةِ: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (۱۱۰).

واتہ: (کہ سیک) کاتیک صلوات لھ پیغہمبہر دا ﷺ، با صلوات و سلام پیکھوہ کو بکاتھوہ، تہ نیا بھ کیکیان بھ کارنہ ھینن، بؤ وینہ نہ لن: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ) خوا صلوات لیبدا بھ تہ نیا، ھہر وک نہ شلن: (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بھ تہ نیا سلامی لیبی، بھ لکو بلن: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

(ابْنُ كَثِيرٍ) گوئویه تی: نه وهی گوئویه تی، له م نایه ته موباره که وهر یگرتوه، که خواصلات و سهلامی بو پیغه مبه ر ﷺ کۆکردوونه وه.

٦-) حکمه تی صلوات و سهلام ناردنی ئیمه بو پیغه مبه ر ﷺ:

له و باروده (فخرالدین الرازی) له تفسیره که ی خویدا، که هه م به (التفسیر الکبیر)^(١) و هه م به (مفاتیح الغیب) یش ناوداره، ده لئ:

(إِذَا صَلَّى اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ عَلَيْهِ، فَأَيُّ حَاجَةٍ إِلَى صَلَاتِنَا؟ نَقُولُ: الصَّلَاةُ عَلَيْهِ تَسْتَبْرَأُ لِحَاجَتِهِ إِلَيْهَا، وَإِلَّا فَلَا حَاجَةَ إِلَى صَلَاةِ الْمَلَائِكَةِ مَعَ صَلَاةِ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَإِنَّمَا هُوَ لِإِظْهَارِ تَعْظِيمِهِ، كَمَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَيْنَا ذِكْرَ نَفْسِهِ، وَلَا حَاجَةَ لَهُ إِلَيْهِ، وَإِنَّمَا هُوَ لِإِظْهَارِ تَعْظِيمِهِ مِنَّا، شَفَقَةً عَلَيْنَا، لِيُبَيِّنَا عَلَيْهِ، وَلِهَذَا، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا»^(٢).

(فخرالدین الرازی) په حمه تی خوای لیبی، له تفسیره که یدا جار جار هه ندی پرسیارو نیشکال ده ورووژین، که شتی به جین، دواییش به خوی وه لیمان ده داته وه و نیشکاله که لاده بات.

ده لئ: نه گهر پرسیار بکری: نایا کاتیک که خواو فریشته کانی صلوات ده نترین بو پیغه مبه ر ﷺ، چ پئوستیه ک هه به به صلواتی ئیمه بو؟ ده لئ: ئیمه ش ده لئین: صلواتدانی ئیمه بو سه ر پیغه مبه ر ﷺ له به ر نه وه نیه که پیغه مبه ری خوا پئوستیی پئیه تی! نه گه رنا له دوای صلواتی خوا له سه ر پیغه مبه ر ﷺ، پئوستیی به صلواتی فریشتانیش ناکات، به لکو صلواتدانی ئیمه له سه ر پیغه مبه ر ﷺ (واته: صلوات و سهلام ناردمان بو)، بو ده ر خستنی به مه زنگرتیه تی، هه روه ک چۆن خوای به رز له سه ری پئوست کردوین، یادی بکه ین و باسی بکه ین، له حالیکدا که خوا پئوستیی به باسکردن و یادکردن ئیمه نیه، به لام

(١) ج ٢٥، ص ١٩٨، ١٩٩.

(٢) أخرجه مسلم: ٨٧٥، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا.

بۆیه له سه‌ری پتویست کردووین، یادی بکه‌ین، تا کو به مه‌زنگرتنی تیمه بو خوا، ناشکرا بکری، نه‌وه‌ش به‌زه‌یی خواجه به‌رام‌به‌ر به‌ تیمه، تا کو پادا‌شتمان بداته‌وه، هه‌ر بۆیه‌ش له‌ فه‌رمایشتی پی‌غه‌مه‌به‌ردا ﷺ هاته‌وه: (مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا)، واته: هه‌ر که‌سێک یه‌ک سه‌لا‌تم بو‌ بنی‌رتی، خوا به‌هۆی نه‌وه‌ سه‌لا‌ته‌وه، ده (١٠) جار سه‌لا‌تی لیده‌دات.

شایانی با‌سی‌شه: که هه‌ر له‌م سو‌وره‌تی (الاحزاب) دا، وه‌ک پی‌شتر با‌سمان کرد، خوا ﷺ فه‌رمو‌یه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسِيحُوا بِكُرُهِ وَأَصِيلًا ۚ﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿١٣﴾ الاحزاب.

واته: ئه‌ی نه‌وانه‌ی برواتان هیناوه! به‌ یادکردنی‌کی زۆر یادی خوا بکه‌ن و، به‌بانیان و ئیواران به‌ پاتی بگرن، خوا نه‌وه‌ زاته‌یه‌ که‌ خۆی و فریشته‌کانی سه‌لا‌تتان لیده‌ده‌ن، سه‌لا‌تتان بو‌ ده‌تیرن، تا کو له‌ تاریکیان ده‌رتان بیتی به‌ره‌و رووناکی و، خوا به‌رام‌به‌ر به‌ برواداران به‌ به‌زه‌یه، به‌خشنده‌یه.

ئنجا پی‌غه‌مه‌به‌ر ﷺ ده‌فه‌رمو‌ی: هه‌ر که‌سێک سه‌لا‌تیک له‌ من بدات خوا به‌ هۆی نه‌وه‌ سه‌لا‌ته‌وه، ده‌ سه‌لا‌تی لیده‌دا، هه‌ر که‌سێکیش خوا سه‌لا‌تی لیدا به‌ پتی نایه‌ته‌که‌ی سو‌وره‌تی (الاحزاب)، نه‌وه‌ خوا له‌ تاریکیان به‌هۆی سه‌لا‌تی خۆی و فریشته‌کانه‌وه‌ ده‌ری دیتی به‌ره‌و رو‌شنانی.

که‌واته: سه‌لا‌تدانی تیمه له‌سه‌ر پی‌غه‌مه‌به‌ر ﷺ، ده‌بیته‌ هۆی سه‌لا‌تدانی خوا له‌سه‌ر تیمه، هه‌روه‌ها‌هی فریشته‌کانی و، نه‌وه‌ش ده‌بیته‌ هۆی نه‌وه‌ی تیمه له‌ تاریکیان بینه‌ده‌ر، به‌ره‌و رو‌شنانی: ﴿لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾، که‌ بی‌گومان نه‌وه‌ تاریکیان‌ه‌وه‌ لێ ده‌رچوونیان به‌ره‌و رووناکی، هه‌م بواری بووناسیی ده‌گرنه‌وه، بووناسیی که‌ مرۆف بزانی کتیه؟ نه‌م گه‌ردوونه‌ چیه؟ سه‌ره‌تابی و کو‌تابی و حیکمه‌تی؟ خاوه‌نی نه‌م گه‌ردوونه‌ کتیه؟ نه‌رکی نه‌وه‌ مرۆفه‌ چیه؟ بووناسیی هه‌موو نه‌وانه‌ ده‌گرێته‌وه.

که له راستیدا نه بوونی بووناسییه کی راست و دروست، تاریکاییهو، هه بوونی بووناسییه کی راست و دروست، رۆشناییه.

پاشان نیمان و عه قیده، نه بوونی نیمان و عه قیده کی راست و دروست، به رانبهه به: خواو فریشته کانی و کتیه کانی و پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و رۆزی دواپی، تاریکاییه، به پیچه وانه وهش: هه بوونی نیمان و عه قیده یه کی راست و دروست و ساغ، پرووناکییه.

پاشان په رسته کانی، دواپی په وشت و ناکاره کانی، دواپی پیکه ستنی باری که سیتی، دواپی نه ده ب و په وشته کومه لایه تیه کانی، دواپی ئیداره دانی کومه لگا، حوکم و سیاست، بازرگانی، ئابووری، کاتیک شه ریعته قی خوا حاکم نابی، له هه موو نهو پرووانه وه، تاریکاییه په یاده بن، ستم و لادان و چینه تیه و قیری و پیری، په یاده بن، کاتی شه ریعته قی خواش ولات رۆشن ده کاته وه، دل و دهورونی مروف رۆشن ده کاته وه، هه مروف له خودی خویدا رۆشنای بو په یاده بن، عه قلی، دلی، جه سته، له چوار چیه وهی مال و خیزانی دا، هه له هه لسوکه وه کانی له گه ل دهوروبه ی و له گه ل کومه لگایدا، رۆشنای بو په یاده بن، که واته: سه لاتدانی تیمه له سهه پیغه مبه ﷺ، خومان زیاتر لیتی به هره مه ند ده بین به ته نکید.

به لام من له گه ل نهو قسه یه ی (فخرالدین الرازی) دا نیم، که پیغه مبه ﷺ سه لاتی تیمه هیچ سوودی پیناگه یه نی، نه وه وا نیه، به لکو سه لاتی تیمه له سهه پیغه مبه ری خوا ﷺ ده بیته هوی نه وه، که پله و پایه ی به رزتری، به لتی به ته نکید نهو پله و پایه ی هه به رزه، نه وه تیمه ین به هوی سه لاتدان له سهه پیغه مبه ﷺ زیاتر به هره مه ند ده بین، که نه وه هه نه رکیکی سه رشامانه به رامبه به هوی جیه جی ده که ین، وه که وه فاداریه که، هه به بنده یه تیه که بو خوا جیه جی ده که ین، هه مخوشمان به هره مه ند ده بین له وه سه لات ناردن و سه لام ناردنه بو پیغه مبه ﷺ که به هوی نه وه وه، خوا له تاریکاییان دهرمان دیتی به ره و رۆشنای.

(۷) - وگلاصی پرسپاریک:

بؤچی خوا ﷻ فەرموویه تی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، بؤچی سه لامی تایهت کردوه به برواداران هوهو، بؤ خووی و فریشته کانی بهس باسی سه لاتی کردوه؟

(جمال الدین القاسمی)^(۱)، سنی وه لامی هینانون بؤ نهو پرسپاره، که نهوانه ن:

(۱) - (مِنَ الْإِحْتِيَاكِ، فَخُذْ «عَلَيْهِ» مِنْ أَحَدِهِمَا، وَ«الْمَصْدَرُ» مِنَ الْآخِرِ): ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، واته: نه مه (إحْتِيَاكِ) ه، که بریتیه له وه دی: له شوئنتیک شتیک ده قرتتیری و، له شوئنه که ی دیکه ش شتیک دیکه ده قرتتیری، له شوئنتیک شتیک هه یه و، له شوئنه که ی دیکه نیه و، نه وه ی نه وی، قه ره بووی نه ولا ده کاته وه، لیره دا که ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، واته: به دنیایی خواو فریشته کانی سه لات له سه ر پیغه مبه ر ﷻ ده ده ن: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، (وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا) ته نیا له هی دووه میاندا هاتوه: ﴿تَسْلِيمًا﴾، چاوگ (مصدر) ه و، بؤ زیاتر جه ختکردنه وه یه، هه روه ها (يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ) ته نیا له رسته ی به که میان دا هاتوه.

که واته: نه وه دی له هی دووه مدا هاتوه بؤ یه که میشه و، نه وه دی له یه که میشدا هاتوه بؤ دووه میشه، هه رودک نهو سه لامه ش که له هی دووه مدا هاتوه، واته: خواو فریشته کانی شی هه ر سه لام بؤ پیغه مبه ر ﷻ ده نیرن.

(۲) - (السَّلَامُ لَهٗ مَعْتَبَانِ: التَّحِيَّةُ وَالْإِنْقِيَادُ، فَأَمَرَ بِهِ الْمُؤْمِنُونَ لِصِحَّتِهِمَا مِنْهُمْ، وَاللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ لَا يَجُوزُ مِنْهُمْ الْإِنْقِيَادُ، فَلَمْ يَضْفَ إِلَيْهِمْ، دَفْعًا لِلإِيْهَامِ).

واته: سه لام دوو واتای هه یه: سه لاوکردن له گه ل بؤ ملکه چ بوون، بؤ یه برواداران فهرمانیان پیکراوه به سه لام کردن، چونکه هه ردوویان له برواداران ده وه شینه وه، هه م سه لاو کردن له پیغه مبه ر ﷻ هه م ملکه چکردنی نیمانداران

(۱) محاسن التأویل: ج ۸، ص ۳۰۴ و ۳۰۵.

بُو پيغهمبر ﷺ بُو فهرمانه کانی، به لام خواو فریشته کانی به لنی سلاوکردنیان له پیغهمبر ﷺ لنی دهوه شیتته وه، به لام ملکه چ بوونیان بُو پیغهمبر ﷺ لنی ناوه شیتته وه، بویه پالنه دراو ته لایان، تا کو نه وه همه بهر بهرچ بدریتته وه.

(۳) - (أَنَّ السَّلَامَ تَسْلِيمَهُ عَمَّا يُؤْذِيهِ، فَلَمَّا جَاءَتْ هَذِهِ الْآيَةَ عَقِيبَ ذِكْرِ مَا يُؤْذِي النَّبِيَّ ﷺ، وَالْأُذِيَةُ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الْبَشَرِ وَقَدْ صَدَرَتْ مِنْهُمْ، فَتَنَاسَبَ التَّخْصِصُ بِهِمْ وَالتَّأَكِيدُ).

واته: سه لام بریتته: له سه لامه تکردنی پیغهمبر ﷺ له شتیک که نازاری پیگه یاندبئی، نجا له بهر نه وهی نه م تابه ته له دواي نه وه هاتوه، که باسی نازاردانی پیغهمبره ﷺ، نازاریش له به شه رانه وه ده بی بُو پیغهمبر ﷺ و نازاردانه که شیان لیوه ده رچووه، بویه گونجاو بووه، که نه وه سه لام ناردنه تابه ت بکری به پروادارانه وه، جه ختیسی لیکریتته وه، که نه ی ئیماندارینه! همه میسه ئیوه، سه لام و سلاو ریزو حورمهت و، بی نازاریسی بُو پیغهمبری خوا ﷺ بنیرن، ناگاشتان لیسی، به هیچ شیوه به ک له ئیوه وه نازارو بیزارکردن و ناره حه تییه کی پین نه گات.

مهسه لهی چواره م و کو تایی:

باسی نه وه که نازارده رانی خواو پیغهمبه ره که ی، خوا ﷺ له دنیاو دواروژدا نه فرینیان لیده کات و، نازاریکی ریسواکه ری بو داناون، نازارده رانی به ناهه ق و بی پاساوی بروادارانش، گوناھی بوختان و تاواتیکی ناشکرا هه لده گرن:

خوا ده فهرمووی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيٍ مَا أَكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم، دوو ئایه ته، له شەش برگه دا:

۱- ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، به دلنایی نه وانهی نازاری خواو پیغهمبه ره که ی ﷺ دده دن، نازارد رانی خوا، به و واتایه که شتیک ده لئین و ده که ن، خوا پی ناخوش بی، ئنجا خوا ﷺ به چی نازارده درئی؟ بو وینه له م فهرمووده دا هاتوه: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَاهُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَشْتُمُنِي ابْنُ آدَمَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتِمَنِي، وَيَكْذُبُنِي وَمَا يَنْبَغِي لَهُ، أَمَا سَمِعْتُمْ، فَقَوْلُهُ: إِنَّ لِي وَلَدًا، وَأَمَا تَكْذِبُهُ، فَقَوْلُهُ: لَيْسَ يُعِيدُنِي كَمَا بَدَأُنِي) (أخرجه أحمد: ۹۱۰۳، والبخاري: ۳۰۲۱، والنسائي: ۲۰۷۸)، واته: پیغهمبه ر پیم وایه فهرمووی: خوی به رز فهرمووی: ناده مزاد قسه م پی ده لی و بو شی نیه قسه م پی بلئی و، به دروی دانام و بوئی نه بوو به درۆم دابنتی، قسه پیگوتنه که ی نه وده به که من رۆ له م هه یه و، به درۆ دانانه که شی، نه و قسه به تی که ده لی: خوا زیندووم ناکاته وه وه ک دروستی کردووم!

نازارد رانی پیغهمبه ریش ﷺ به وه ده بی که تانه ی لیبدری و، نکوولی لیبکری، هه روه ها له باره ی که س و کارو مال و خیزانی، یان ها وه لانی، یان میراتکرانی و شوینکه وتووانی، به گشتی قسه ی ناشایست بکری، پیغهمبه ر ﷺ به وه نازار ده چپژی و ناره حه ت ده بی، خوا ده فهرمووی: نه وانهی نازاری خواو پیغهمبه ره که ی ﷺ دده دن.

(۲) ﴿لَمَنَّهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، خوا له دنیاو دواړوژدا نه فرینی لیکردوون، وشه ی (لغن) بریتیه له دوورخستنوه له بهزه یی و، ریسواکردن و سووکایه تی پیکردنی بابای نه فرین لیکراو، خوا له دنیاو دواړوژدا نه فرینی لیکردوون.

(۳) ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾، سزایه کی ریسواکه ری بو داناون، هم سزاو نازاره و، هم ریسواکه رو زه بوونکه ریشه، سزاو نازاره بو جهسته، ریسواکه ره بو رووح، نجا له بهر نه وهی نهوانه ی نازاری خوا ددهن و، نازاری پیغهمبه ر ﷺ ددهن، به و واتایه که شتیک دهکن خوا پی ناخو شه، یان شتیک ده لین، خوا پی ناخو شه و، شتیک به رانبه ر به پیغهمبه ر ﷺ دهکن، یان ده لین که پیغهمبه ری خوا ﷺ پی بیزار ب و ناره حهت بی، له بهر نه وهی نهوانه مه به ستیانه: شکو و پله و پایه ی به رزی ب وینه ی خوا، یا خود شکو و پایه ی پیغهمبه ری خوا ﷺ دابه زینن، خوا ﷺ نازاری کی ریسواکه رو زه بوونکه ری وایان بو ددهن، که نهوان زه بوون و بچووک و نابه رچاو بین.

(۴) ﴿وَالَّذِينَ يُوَدُّوكَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، ههروه ها که سانیکیش که پیاوانی برودارو نافرته تانی برودار، بازار ددهن، به هه رشپوه یه که له شپوه کان، به قسه، به کرده وه.

(۵) ﴿يَعْتَرِ مَا أَكْتَسَبُوا﴾، به بی نه وهی شتیک خرابیان کردی، (يَغْيِرُ مَا عَمِلُوا) به بی نه وهی شتیکیان نه نجام دابن، واته: له خوړا بوختانیان بو هه لده به ستن و شتیکیان پالده دهنه لا، که نه یان کردوه.

(۶) ﴿فَقَدْ أَحْتَسَبُوا بِهِنَّ وَأَرَأَمْنَا مِينَا﴾، نه وه به دنیا یی نهوانه بوختانیکیان هه لگرتوه، ههروه ها گونا هتیکي ناشکراش.

(أی: كَلَّفُوا أَنْفُسَهُمْ جِمْلًا) واته: باریکیان خستوته سهرشانی خو یان که باری بوختانه.

﴿وَأَمَّا مِينَا﴾، ههروه ها گونا هتیکي ناشکراشیان هه لگرتوه و له کو لیان ناوه، نه مه وه که نایه ته که ی سوورەتی (النساء) وایه، که خوا ده فرموی: ﴿وَمَنْ

يَكْسِبُ حَظِيئَةً أَوْ إِنَّمَا تَمَرُّ بِرَمِيٍّ بِهِ، بَرِيئًا فَقَدْ أَحْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا ﴿١٣٣﴾، واته:
 هەر که سێک گوناھێک، یان تاوانێک و دە دەست بێت، دوای بابایەکی بێ گوناھێ
 بێ تۆمەتبار بکات، ئەو بە دنیایی بوختانێکی مەزن و گوناھێکی ناشکرای
 ھەلگر تۆ.

بۆیە بوختان ناوی لێنراوە: (بەتان): (لأنه يُبْهَتُ سَامِعُهُ)، چونکە ئەو هی که
 بییست، پێی سەراسام دەبێ، پێی سەراسیمە دەبێ و زۆر نارەحەت دەبێ،
 بوختان بریتیه: لەو کە شتێک پالبدرتە لای کە سێک، ئەو کە سە ئەو شتە ی
 نە کردبێ.

دەرباری (غیبة) پرسیار کراوە لە پێغەمبەری خوا ﷺ: ئەویش پێناسە ی
 ئەویش و هی بوختانیشی کردووە: (قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالَ: «ذِكْرُكَ
 أَخَاكَ مِمَّا يَكْرَهُ»، قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ،
 فَقَدْ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بُهْتَهُ» (أخرجه أحمد: ٨٩٧٣، ومسلم:
 ٢٥٨٩، وأبو داود: ٤٨٧٤).

واته: گوترا: ئە ی پێغەمبەری خوا! غەبەت چیه؟ فەرموو ی: بە شێوە یە ک
 باسی براهە کە ت بکە ی که پێی ناخۆش بێ، (پاشملە بە خراپە باسکردن)، گوترا:
 ئەدی تەگەر ئەو براهە ی که باسی دەکەم بە خراپە، ئەو سیفە تە ی تێدابێ، (تایا
 ھەر غەبەتە؟)، فەرموو ی: تەگەر ئەو سیفە تە (خراپە ی که تۆ باسی دەکە ی،
 کە تەگەر پێی بگاتەو دە پێی ناخۆش بێ) سیفە تە کە ی تێدابوو، ئەو غەبەتە،
 بە لأم تەگەر سیفە تە کە ی تێدا نە بێ، ئەو بوختانت بۆ کردو (واته: شتێک
 پێ ھەلەستو، کە ئەو سیفە تە ی تێدانیە).

چونکە غەبەت ئەو دە ی، کە سە کە سیفە تە خراپە کە ی تێدابێ، کە باسی
 دەکە ی، بە لأم بوختان ئەو دە ی کە ئەو سیفە تە خراپە ی ھەر تێدا نە بێ و تۆ
 بۆ ی ھەلەستی، کە ئەو گوناھە کە ی بە تە نکید زیاترە لە غەبەتکردن.

خوا به لوتف و کهرمی خوئی یارمه تیمان بدات، وه ک پیویست پرنزو حورمهقی پیغهمبهری خوا ﷺ بگرین و، ههمیشه صهلات و سهلامی بو بیترین و، شتیک نه لئین و نه کهین که پیغهمبهری خوا ﷺ پیسی ناره حهت بی، پیسی بیزاربی، چ له بارهی خوئی هوه، چ له بارهی هاوسهرانی به پرنزی هوه، دایکانی برواداران، چ له بارهی وه چه و رۆله کانی هوه، چ له بارهی هاوه لانی به پرنزی هوه، چ له بارهی زانایانی جینشین و جیگریه هوه، چ له بارهی نومه ته که یه هوه، له بارهی شوینکه وتووای دانسته و تایبه تیه وه (آل محمد)، واته: شوینکه وتووای دانسته و تایبهقی، به لام (اهل البیت)، واته: هاوسهرانی به پرنزی پیغهمبهر ﷺ، چونکه ژن زیاتر له مالدیه (اهل البیت)، به پلهی یه کهم ژن و هاوسهر ده گریته هوه، به لام جاری واش هه یه که خزمان و نه وانهی که له چوارچیوهی خیزاندان، نه وانیش ده گریته هوه، له کوران و کچان و نه وانی دیکه.

خوا به بهزهیی و کهرمی خوئی، وامان لیبکات خویمان به پرنزین له نازاردانی پیاوانی بروادارو نافرته تانی بروادار، به لکو له نازاردانی ههر که سیک به ناههقی، که بیگومان نه وه باریکی قورسه، ههر که سیک نازاری مسولمانان بدات، نازاری خه لک بدات، باریکی قورسه، کۆلیکی گران له کۆلی خوئی ده نن بو قیامهت، خوا له و کۆله گرانه به ناپارنزی و، دل و سینهمان به رانه بهر به هه موو که س ساغ و ساف بکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی هفتم ❖

پنناسہی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان چوار (۴) نایهت دهگریته خوئی، نایهته کانی: (۵۹ - ۶۲)، له نایهتی به که میاندا خوا فرمان به پیغمبر ﷺ دهکات، که ناموژگاری هاسه رانی و، کچانی و، نافرته تانی برودار بکات، که خویمان داپوشن و کوژوانه و دهسمال و چارشویه کانیان له خویمانوه بیچن، تاکو بناسرین که خواهی نه هیوا حورمه تن و، ته معیان تی نه کری و، نازارنه درین له لایه ن کهسانی دلنه خوشه وه.

له سنی نایهته که می دیکه شد، خوا هه ره شهی توند له مونا فیک و دلنه خوش و پروپاگه نده چیه کانی نیو شاری مه دینه دهکات، که نه گهر دهست له خراپه کاری هه لته گرن، پیغمبریان ﷺ لی هانده دات، خوا بو خوشی نه فرنیان لی دهکات و، له هه ر جیه که بهر په ل بکه ون له کانی جه ننگدا، ده گیری ن و ده کوژرین، به پیی یاسای چه سپاوی خواه له ژبانی گه لانی رابردودا، کومه لگا ده بی پاکسازی بکری، له و که سانه می که وه ک بزارو گیا که له وان، دهر دو نازارو ناره هه تی تی دا بلو ده که نه وه.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجَكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْرِكُنَّ عَلَيْهِنَّ مِنْ صَلَاتِيهِنَّ ذَلِكَ أَدْرَقَ أَنْ يُعْرِفَنَ فَلَا يُؤْذِنُهُنَّ وَكَاتَ اللَّهُ عَفْوَراً رَحِيماً ﴿٥٩﴾ لَيْنَ لَرَبِّنَهُ الْمُتَنَفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِبَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُحَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلاً ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثَقِفُوا أَخَذُوا وَقَتَلُوا قَتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّبْرِ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ يَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾﴾

مانای ده‌قواو ده‌قی نایه‌ته‌کان

ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر! به‌هاوسه‌ره‌کانت و کچه‌کانت و نافرده‌تان بپرواداران بلی: با چارشتیو (کۆلوان) ده‌کانیان له‌خۆیان وه‌نیزیک‌بخهن (له‌خۆیانیا‌نه‌وه‌بپێچن)، نه‌وه‌نیزیک‌تره‌بناسرین، که‌(به‌حه‌یاو‌حورمه‌تن‌و) سه‌ره‌نجام (ته‌ماعیان‌تینه‌کری) و بیزارنه‌کری‌ن به‌قسه‌و‌ره‌فتاری‌ناشایست، خواش‌هه‌رده‌م‌لی‌بورده‌ی به‌به‌زه‌یی‌بووه ^{٥١} به‌دنیایی‌نه‌گه‌ر‌مونا‌فیه‌که‌کان‌و‌ئه‌وانه‌ی‌نه‌خۆشی له‌دله‌کانیا‌ندا‌هه‌یه‌و، ب‌لا‌و‌که‌ره‌وه‌کافی‌هه‌والی‌درۆ‌و‌خراب، ده‌ست‌هه‌لنه‌گرن (له‌قسه‌و‌ره‌فتاره‌کانیا‌ن) تۆیان‌لی‌هاند‌ه‌ده‌ین، دوایی‌که‌میک‌له‌(کات)‌نه‌بی‌له‌وێ (مه‌دینه)‌دا، له‌نیزیک‌ته‌وه‌نابن (واته:‌هاوشاریت‌نابن) ^{٥٢} نه‌فرین‌لی‌کرا‌وانه (به‌دوور‌خرانه‌وه‌له‌به‌زه‌یی‌خوا،‌شار‌به‌ده‌رده‌کری‌ن)، ئنجا (دوای‌سه‌نگه‌رگرتیا‌ن‌له‌دژی‌مسو‌ل‌مانان) له‌هه‌ر‌کوئی‌ه‌که‌به‌رپه‌ل‌بکه‌ون، ده‌گیرین‌و‌به‌خه‌ستی ده‌کوژرین ^{٥٣} (نا‌نه‌وه) یاسای‌خوایه‌له‌وانه‌دا‌که‌پیشتر‌رابردوون‌و، هه‌رگیزیش‌گۆرانکاریت‌بو‌یاسای‌خوا‌چنگ‌ناکه‌وێ ^{٥٤} .

شیکردنه‌وه‌ی‌هه‌ندی‌له‌وشه‌کان

(بَدَنِيٍّ): (الْإِدْنَاءُ: التَّقْرِيبُ، وَهُوَ كِتَابَةٌ عَنِ اللَّسِّ وَالْوَضْعِ، أَي: يَضَعْنَ عَلَيْهِنُ جَلَابِيهَهُنَّ)، (إِدْنَاءٌ) واته: نيزیک‌خه‌سته‌وه، که‌کینایه‌یه‌بو‌پۆشین‌و‌دانانی‌شتیک، واته: ئه‌وانه‌ی‌که‌جیلابه‌کانیا‌ن‌ده‌پۆشن.

(جَلَابِيهِنَّ): (الْجَلَابِيَةُ: جَمْعُ جَلْبَابٍ، وَجَلْبَابٌ وَهُوَ ثَوْبٌ أَصْعَرٌ مِنَ الرِّدَاءِ وَأَكْبَرُ مِنَ الْخِمَارِ وَالْقِنَاعِ)، (جَلْبَابٌ) که‌به‌(جَلَابِيَّةٌ) کۆده‌کری‌ته‌وه، (جَلْبَابٌ وَجَلْبَابٌ) پۆشاکیکه‌گچکه‌تره‌له‌کراس، واته: ئه‌وه‌ی‌که‌سه‌رتاپا‌جه‌سته‌داده‌پۆشی،

گه‌ورده‌تریسه له سه‌رپۆش و له‌چک و، له‌بالپۆشی سه‌رتاسه‌ریش گچکه‌تره، له‌ کورده‌واریی دا چارشییوی پئی ده‌لین، کۆلوانه‌ی پئی ده‌لین، ده‌سمالی پئی ده‌لین، نه‌وه که نافرته به‌سه‌ری خۆیدا ده‌دات و ناوشان و پشتیشی ده‌گه‌ری.

(وَالْمَرْجُوفُ): (الْإِنْشَاءُ: إِشَاعَةُ الْأَخْبَارِ الْكَاذِبَةِ وَالْمُسِنَّةِ لِأَصْحَابِهَا)، (إِنْجَافِ) بریتیه له‌ بَلَاوکردنه‌وه‌ی هه‌والی درۆو، زیانگه‌ی‌ننن به‌ هاوده‌له‌کانی، (مَرْجُفِ) که‌سه‌یکه که نه‌وه ده‌کات واته: پروپاگه‌نده‌چیانی خراپ.

(لِنُفْرِنَكَ بِهِمْ): واته: تۆیان لئ هانده‌ده‌ین، (الْإِغْرَاءُ: الْحَثُّ وَالتَّخْرِيطُ عَلَى فِعْلٍ، أَي: نُفْرِنُكَ بِعُقُوبَتِهِمْ)، (إِغْرَاءُ) بریتیه له‌ هاندان و تیزکردن له‌سه‌ر شتیک، واته: تۆ هانده‌ده‌ین له‌سه‌ر سزادانیان.

(لَا يُجَاوِرُونَكَ): (لَا يُسَاكِنُونَكَ، لَا يَكُونُونَ بِالقُرْبِ مِنْكَ)، واته: له‌گه‌ل تۆدا له‌ مه‌دینه‌ نیشته‌جی نابن و، له‌ نیزیك تۆوه نابن، هاوشاریت نابن.

(تُمْفِرُوا): (التَّمْفِطُ: الظَّفَرُ وَالْعُثُورُ عَلَى الْعَدُوِّ بِدُونِ قَصْدٍ)، (تَمْفِطُ) بریتیه له‌وه که مرۆف دوژمنی لئ هه‌لبکه‌وه‌ی، بئ ته‌وه‌ی مه‌به‌ستی بووبئ، له‌ شویتیک لئ هه‌لبکه‌وه‌ی و به‌رپه‌لی بکه‌وه‌ی.

مانای گشتییی نایه‌ته‌کان

له‌ بیژهی نایه‌ته‌کاندا، هه‌روه‌ها له‌ سیاقیان دا، دیاره که که‌سانیکێ خراپه‌کار له‌ شاری مه‌دینه‌دا بوون، کاتی خۆی، خوای کارزان بۆ نه‌و کاته‌و بۆ تیکرای مرۆفایه‌تییی به‌ گشتییی په‌رژینیکی داناوه، له‌به‌رده‌م خراپه‌کاریاندا، که نه‌و چوار نایه‌ته‌ موباره‌که‌ باسی دکهن، سه‌ره‌تا خوا **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ**، نه‌ی پیغه‌مه‌ر **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ**! نه‌مه‌ جاری پینجه‌م و کۆتاییه، له‌م سوورده‌ته‌دا که خوا به: **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ**، موحه‌مه‌د پیغه‌مه‌ری کۆتایی **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ**، خۆی بدوینئ، **يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ**، قَلَّ لَأَزْوَاجِكَ وَسَائِكَ

وَسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱﴾، به هاوسه ره کانت و کچه کانت و به نافرده تانی برودار، بفرموده: ﴿يُدْعِيكَ عَلَيْهِنَ مِنْ جَانِبَيْهِنَّ﴾، با جیلابه کانیان له خویان وه نیزیك بخهن، واته: کؤلوانه وه ده سماله کانیان له خویانه وه بییچن، ﴿ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ تُصْرَفَ فَلَإِنَّ يَوْمَ﴾، تا نه وه نیزیكتره بؤ نه وهی بناسرین و نازارنه درین، واته: بناسرین که به حه یاو حورمه تن، ته معایان تینه کرسی له لایهن که سانی دلنه خوْشه وه وه قسه و توانج و پلاریان پی نه گوتری، یان به شیوه یه که له شیوه کان مامه له بیان له گه لدا نه کرسی، که بییته مایه ی نازارو بیزار بوونیان، چونکه نافرده تیک که پوْشته و پرداخه، به حه یاو حورمه ته، پیواون لئی ده سلّه منه وه وه، پیواون ته معای لی ناکهن، به لام نافرده تیک وه که گوشتی قه ساب خوْی بخاته گوْری، مینایه تیی له خویدا به رجه سته بکات، له جیاتی مروْفا به تیی، به ته نکید ته معای تیده کرسی، به لکو مه به سیتی هه ره نه وه یه وه به زمانی حال به خه لک ده لی: ته ماشام بکهن، داخوْ نه ندانه کانم چوْن؟! نه وه ش حیکمه تی پوْشته و پرداخ بوونی نافرده ته، حیکمه تی نه وه یه که نافرده له نیسلامدا، جوْریک له به رگ و پوْشای بؤ دیاریکراوه، که وه که مروْف بیته به رچاو، نه که وه که متینه، ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا﴾، خواه همیشه لیبوره دی به به زه یی بووه، له گه ل که ساتیکدا که به هه له مامه له بیان کردوه، چ نافرده تان که چاک خویان دانه پوْشیبی له رابردوودا، چ پیواونیک که نه خوْشی ناره زوویان له دلدا بوویت و، نه وه وای لیکردبن، زیان به نافرده تان بگه یه نن و بیزاریان بکهن، به لام تستا که ده گه رسته وه، خوا لیبوره وه به زه یه له به رانه ریاندا.

دیاره له نیو شاری مه دینه دا، که سانیک هه بوون به تاییه ت نافرده تانیان بیزارو ناره حه تکرده وه، بویه به گشتی پروپاگه نده ی خراب و قسه ی خرابیان بلاو کرده و ته وه، بویه ش خوا ده فده رموی: ﴿لَنْ لَرَّ يَنْهَ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، ته گهر مونا فیه کان و ته وانه ی دلیان نه خوْشی تیدایه وه پروپاگه نده چیه کان له مه دینه دا وازنه هینن، واته: وازنه هینن له و کارو کرده وه وه رفته رفته قیزه و نانه ی ده یانکهن و، له و قسه و قالیانه ی بلاویان

دەكەنەۋە، ﴿لَنْفَرِيَنَّكَ بِهِمْ﴾، تۇيان لى ھاندەدەين بە دۇنيايى، واتە: تۆ
 لە سزادانىيان ھاندەدەين، ئەى پىغەمبەرى خوا! ﴿ثُمَّ لَا يَجَاوِرُونَكَ
 فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، دوايى ماۋىيەكى كەمىش نەبى لەۋتدا، لە شارى مەدىنەدا،
 نامىننەۋە، ماۋىيەكى كەم نەبى دواى ئەۋەى تۆ سزايان دەدى، نامىننەۋە،
 چونكە ئابروويان دەچى، تۆ بۆت ھەيە دەريان بگەى، مادام كە ھىمىنىى و
 ئاسايىشى شار تىكبدەن و، ھەرەشەبن بۆ سەر ئابروو و كەپامەت و ھىمىنىى
 و ئاسايىشى خەلك، ﴿مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقُفُوا أُخْذُوا﴾، نەفرىن لىكارون لە ھەر
 شوئىتك بەر پەل بگەون و، زەفەريان پىن بردرى دەگىرىن، ﴿وَقِيلُوا نَفْسِيًّا﴾،
 ھەرۋەھا زۆر بە خەستىى دەكوژرىن، واتە: دواى ئەۋە كە دەربەدەر دەكرىن،
 نەفرىنيان لى دەكرى، دواى ئەۋە كە دەچنە سەنگەرى دژايەتتىى كردن بەرانبەر
 بە ئىسلامەۋە، بەرامبەر بە ئىسلام چەك ھەلدەگرن، ئەۋە لە ھەر شوئىتك
 بەرپەل بگەون دەگىرىن و، بە خەستىى دەكوژرىن.

﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، ئا ئەۋە ياساى خواپە لەو گەلانەدا
 كە پىشتەر رابردوون، ﴿وَلَنْ نُحَدِّثَنَّ اللَّهُ تَبْدِيلًا﴾، تۆش گۆران و گۆرانكارىيت
 بۆ ياساى خوا چنگ ناكەۋى، ياساى خوا لە ژيانى بەشەردا، گۆرانى بەسەردا
 نايەت، ەك چۆن ياسا گەردوونىيەكانى خوا ناكۆرىن، ھەندىك لە ياساكانى
 شەرىعەتىش كە برىتىن لە ھىلە كشتىيەكانى چۆنەتتىى بەرپۆۋەبردنى كۆمەلگا،
 ئەوانەش گۆرانىيان بەسەردا نايەت و چەسپاون.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

فهرمانکردنی خوا عَلَيْهَا به پیغه مبه ره که ی (موحه ممه د عَلَيْهَا) که ناموزگاری سی هوسه رانی و کچانی و نافرته تانی پیاوانی برودار بکات، که له کاتی له مال چوونه دهردا پوخته و په رداخ بن و، هه ر که س بینینی بزانی که به هه یاو حورمه تن و، دوو چاری نازاردران و بیزارکران نه بن:

خوا ده فه رموی: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبَابِهِنَّ ذَلِكَ آدَعٌ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ وَاللَّهُ عَشْرًا رَحِيمًا

شیکردنه وهی ئه م ئایه ته، له هه شت بر گه دا:

۱- يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ، له م سووره ته موباره که دا پینج جار ان نه م وشه یه هاتوهو، ئه مه جاری پینجه م و کو تاییه، نه ی پیغه مبه ر عَلَيْهَا! (النَّبِيُّ) که به کوردیی به پیغه مبه ر، بان به په یامبه ر مانا کراوه، نه و که سه یه که خوا عَلَيْهَا به شیوه ی تاییه ت سروش (وحی) ی بو ده تیری، نه ویش به ناوی خواوه، هه والی به خه لک ده دات، بو یه (النَّبِيُّ) که له سه ر کیشی (فعیل) ه، ده گونجی به مانای (فاعل) بی، (مُنْبَأً) که سی ک که هه والی ده دات، هه والی به ناوی خواوه، ده شگونجی (فعیل) ی به مانای (مفعول) بی، (مُنْبَأً) که سی ک که هه والی پیدراوه که له خواوه، هه والی تاییه تی پی ده دریی، به هه ردوو واتایه که ی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له تاده مه وه تا کو خاته م، هه م خوا هه والی تاییه تی پیداون، له رپی وه حیی و سروشیکه وه که بو ی ناردوون، هه م نه وانیش هه والی نه و په یام و وه حییه ی خوا بو ی ناردوون، به خه لکیان داوه.

(۲) - ﴿قُلْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾، ئەي يىغەمبەر! ﷺ بە ھاوسەردەكانت بلى، مەبەست لە (أزواجك) ديارە ئەو كاتەي كە ئەم ئايەتە موبارەكە ھاوتە خوار، لە كۆتايى سالى پىنجمى كۆچىدا، زانايان دەلتىن: نۆ ھاوسەرى ھەبوون، كە پىشتر ناومان ھىتانون.

(۳) - ﴿وَبَنَاتِكَ﴾، ھەرودھا كچەكانت، واتە: چوار كچەكەي: (زينب، رقية، فاطمة، أم كلثوم) خوا لىيان پارىين.

(۴) - ﴿وَأَسَاءَ أَلْمُؤْمِنِينَ﴾، ھەرودھا بە ئافرەتاني پياواني بروداريش بلى: (نساء: إِسْمُ جَمْعِ النِّسَاءِ، لَا مُفْرَدٌ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ)، (نساء) ناوى كۆي ئافرەتانهو لە بىزەكەي خۆي تاكى نيه، بەلكو تاكى ئافرەتان پىي دەگوترى: (إمْرَأَةٌ)، بە ئافرەتاني پياواني برودار بلى، واتە: چ ھاوسەريان بن، چ دايكيان بن، چ كچيان بن، چ خوشكيان بن ... ھتد، كە چى بكەن؟

(۵) - ﴿يَدْرِيكَ عَلَيْهِنَّ مِنَ الْجَلْبَابِ﴾، جىلبابەكانيان لە خۆيان نيزىك بخەنەو، (جلباب) كۆي (جلباب) ھ يان (جلباب) ھ، بە ھەردووكيان ھاوتە، (جلباب: وَهُوَ قُوْبٌ أَكْبَرُ مِنَ الْخِمَارِ)، (جلباب) پۆشاكىكە گەورەترە لە سەرپۆش، سەرپۆش ئەو ديارە، كە قزو گەردن و سەرو مى ئافرەت دادەپۆش، بەلام جىلباب لە سەرپۆش گەورەترە، لە كوردىدا دەگونجى كۆلوانەي پى بگوترى، دەسمالى پى بگوترى، چار شىوي پى بگوترى، مەرج نيه بە ماناي عەبا بى، چونكە ئەگەر ھەموو جەستە داپۆش، ئەو پىي دەگوترى: (قُوْبٌ)، بەلام جىلباب ئەو ھەي كە ئافرەت بە خۆيدا دەدات، لەسەر سەرپۆشەو، شان و مل و تاكو خوار پىشتى دادەپۆش.

با جىلبابەكانيان لە خۆيان نيزىك بخەنەو، واتە: لە خۆيانەويان بپىچن و خۆيان داپۆشن، بە پۆشاكە فراوانەكەي كە گچكەترە لە كراس (قُوْب) كە ھەموو جەستەي دادەپۆش، كەواتە: مەبەست پىي عەبا نيه، چونكە عەبا ھەموو جەستە دادەپۆش و لە (قُوْب) يىش فراوانترە، (قُوْب) واتە: كراس، ھەرودھا (جلباب) گەورەترىشە لە سەرپۆش، واتە: پۆشاكىكە لەو نىوانەدا، نە عەبايە ھىندەي عەبا گەورەنيەو، نە بە قەدەر سەرپۆشيش گچكەيە، بەلكو لەو

نېوانەدايە، كە لە نېو ھەموو گەل و كۆمەنگايەكاندا نەو جۆرە پۇشاكە ھەيە، ئافرەتان خۇيانى پى دادەپۇشن.

(۶) - ﴿ذَلِكَ أَدَّبَ أَنْ يُعْرَفَ﴾. نا ئەو (واتە: ئەو خۇداپۇشەنيان بە جىلبابەكانيان) نىزىكتە بۇ ئەودى بناسرىن، واتە: بناسرىن كە ئەو ئافرەتانه، ئافرەق پۇشتەو پەرداخن، بە ھەياو حورمەتن.

(۷) - ﴿فَلَا يُؤَدَّبَنَّ﴾. ئىجا ئازار نەدرىن، لە ئەنجامى ئەو ەدا كە دەناسرىن، چ جۆرە ئافرەتتىكن، خاۋەنى حورمەت و كەسابەتتى خۇيانن و خۇيان داپۇشيو، تەماعيان تىناكرى و، ئازار نادرىن بە تواج و پلارو، بە تەماع تىكران و بە شىۋەى دىكە.

(۸) - ﴿وَكَاكَ اللَّهُ عَقُورًا رَجِيمًا﴾. بە دىنبايىش خوا لىبورددى بە بەزەييە، واتە: لىبورددى بە بەزەييە لە بارەى ئەو ەو كە لەو ەو پىش رابدو، لەو ئافرەتانه، ياخود لە پياۋايتىكەو كە تەماعيان لە ئافرەتانتىك كرىدى و، دوايان كەوتىن و بىزاريان كرىدىن.

لە ھەموو تەفسىرەكاندا دەلتى: ﴿ذَلِكَ أَدَّبَ أَنْ يُعْرَفَ﴾، (ئى: يُعْرَفَنَّ كَعَرَايَرٍ فَلَا يَخْتَلِطَنَّ بِأَمَاءٍ) واتە: بناسرىنەو ەك ئافرەتانى ئازادو، لەگەل كەنيزەكاندا تىكەل نەبن!

بەلام من ئەو مانايەم پى راست نىە، چونكە وشە قوپانايەكە، ھەم بۇ ئەو كاتە گونجاۋو، بۇ ئىستاش دەگونجى و، لە راستىدا چەمكەكەى فراۋانترە بۇ ئەو كاتىش، مەسەلە ھەر ئەو ە نەبوو بە ھۆى ئەو پۇشاكە بە حورمەتەو، بزانرى كە ئەو ئافرەتە ئافرەتتىكى ئازادەو كەنيزەك نىە، چونكە ئافرەتانى ئازادىش ھەبوون، كە خەلك تەماعى تىكرىدوون و، ديسان خۇشيان رەنگە تەماعيان بووبى بەردو گوناھو لادان، ەك سەرجەم ئەوانەى كە دوايى تووشى زىنابوون، لە پياۋان و ئافرەتان و ئازادىش بوون.

بەلكو مەبەست ئەودەيە، كە ئەو ئافرەتە بناسرى نەك بە كەسىي (شخصى)، بەلكو بە جۆرىي (نوعى) بناسرى، واتە: نەك ەك كەس، كە فلانكەسى كچى

فَلَانِكەسە، يان ھاوسەرى فَلَانِكەسە، يان خوشكى فَلَانِكەسە! بەلكو ۋەك جوړ
(نوع) بناسرى، كە ئەو ۋە جوړە ئافرەتتىكە، ھى ئەو ۋە نىە خەلك تەماعى تى
بكات.

ئىچا ئايا لە چىيە ۋە ئەو ھەئدە ھىنجىرى؟ لە ۋە ۋە كە ئەو ئافرەتە تەماشى
بكەن: چۆن خۆى داپۆشيو ۋە جوانىيە كانى خۆى دەرئەخستوون، دەيە ۋى ۋەك
مرؤفئىك يىتە بەرچاۋ، نەك ۋەك مئىنەيەك، بە بەلگەي ئەو ۋە كە پۆشاكتىكى
لەبەر كىردو ۋە مرؤفايە تىي ۋى تىدا بەر جەستە دەكات، نەك مئىننايە تىي، ئىچا لە
ئەنجامى ئەو ۋە دا: ﴿فَلَا يُؤْذِنُ﴾، ئەو كاتە ئازار نادىن، واتە: بىزار ناكىرن و
تەماعىان تىناكىرى.

کورته باسینک له بارهی خیزان (أسرة) ی پیغهمبهروهه ﷺ

خوا یار بی نیمه له چوار برگه دا، نه م کورته باسه ده خهینه روو:

۱- باب و دایکی و باپیری پیغهمبهری خوا ﷺ:

شتیکی ناشکرایه که پیغهمبهر موحهمهده ﷺ کوری عه بدوللای کوری عه بدولموتته آیه، نهویش به ره چه له ک ده گاته وه نیسماعیل پیغهمبهر، کوری نیپراهیم (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) له رتی عه دانه وه.

دایکی پیغهمبهر ﷺ نامینه ی کچی وه هه ب، له به نی زوه ره یه، که نهویش دواپی له باپیره ی چهنده مدا، له گه ل پیغهمبهری خوادا ﷺ ره چه له کی به ک ده گرتته وه.

پیغهمبهری خوا ﷺ که باپی ناوی عه بدوللا بووه، نو (۹) مامی بوون، که دووانیان مسولمان بوون، هه مزده و عه بباس (خوا لیان رازیبت)، نه وانی دیکه مسولمان نه بوون، هه ندیکیان هه ره له فریای هاتنی نیسلام نه که وتوون و، پیشتتر وه فاتیان کردوه، نه وانی دیکه ش نه زانراوه، مسولمان بووبن.

به لام دایکی نه مزانیوه خوشکی بووبن، واته: نامینه دایکی پیغهمبهری خوا ﷺ، نه وه وه ک نه صل و ره چه له کی پیغهمبهری خوا ﷺ که دیاره چ له لایه نی بابیه وه، چ له لایه نی دایکیه وه، عه ره بیی عه دانینین و ده چنه وه سه ر نیسماعیل پیغهمبهر کوری نیپراهیم (خلیل الله) سه لات و سه لامی خوایان له سه ربن.

۲- ناوو ژماره ی هاوسه ره کانی و، سالی هاوسه ره گیری کردنی له گه لیان:

پیغهمبهری خوا ﷺ نه و کاته که نه م سووره ته هاتوته خوار، نو هاوسه ره له ژیر نیکاحدا بوون، که پیشتتر ناوه کانیانمان هینا، جگه له وانه دیاره خه دیجه ش

بووہ (خوا لئی رازیبت)، کہ خہدیجہ^(۱) یتش کوچکردنی پیغہمبہر ﷺ بو مہدینہ، وہ فاقی کردوہو، باسی کوئمہ لئیکی دیکہش لہ نافرہ تان دکری، کہ پیغہمبہری خوا ﷺ ماردی کردوون، بہ لام نہیگواستونوہوہ بہ ہەر هوہک لہ هوہکان، بہ لام ئەوانہی کہ لہ لای بوون، ئەوانہن:

۱- عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ بِنِ أَبِي قُحَافَةَ بْنِ عَامِرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ كَعْبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ تَيْمِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ.

۲- حَفْصَةُ بِنْتُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بْنِ نُفَيْلِ بْنِ عَبْدِ الْعَزَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُرْطِ بْنِ رِيَّاحِ بْنِ رِزَّاحِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ.

۳- أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ حَرْبِ بْنِ أُمَيَّةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ بْنِ قُصَيِّ بْنِ كِلَابِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ.

۴- أُمُّ سَلَمَةَ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغْبِرَةِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ مَخْرُومِ بْنِ يَقْطَةَ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ.

۵- سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَبْدِ شَمْسِ بْنِ عَبْدِ وَدِّ بْنِ نَضْرِ بْنِ مَالِكِ بْنِ حِجْلِ بْنِ عَامِرِ بْنِ لُؤَيِّ.

۶- زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشِ بْنِ رَبَابِ بْنِ يَعْمَرَ بْنِ صُبْرَةَ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ غَنَمِ بْنِ دُودَانَ بْنِ أَسَدِ بْنِ خُرَيْمَةَ.

۷- مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ حَزْنِ بْنِ بَجْرِ بْنِ هُرْمِ بْنِ رُوَيْبَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هَلَالِ بْنِ عَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ بْنِ مَعَاوِيَةَ بْنِ بَكْرِ بْنِ هَوَازِنَ بْنِ مَنْصُورِ بْنِ عِكْرِمَةَ بْنِ حَصَفَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَيْلَانَ.

۸- وَجُوزَيْتَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي ضَرَّارِ الْخُرَاعِيَّةِ، ثُمَّ الْمُصْطَلِقِيَّةِ.

(۱) خدیجہ بنت خویلد بن اسد بن عبد العزی بن قسبی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی.

۹- صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبٍ، مِنْ بَنِي النَّضِيرِ^(۱)

هہندیکی دیکھش وہ ک کہیزدک مامہ لہی لہ گہ ل کردوون، بو وینہ: (ماریہ القبطیة) خوا لہ ہہموویان رازیبت.

(۳)- ناوو ژمارہی کچ و کورہکانی پیغہمبہر ﷺ:

کچ و کورہکانی پیغہمبہر ﷺ کہ بہ رای زوربہی زانایان، چوار کچہکان نہوہ دیارن، دوو کوریشی بوون و، ہہموویان لہ خہدیجہ بوون واتہ: نہو چوار کچ و دوو کورہ ہہموویان لہ خہدیجہ بوون (خوا لیتی رازیبت)، تہنیا ئیبراہیمی کوری لہ (ماریہ القبطیة) بووہ، خوا لیتان رازیبت.

(أ)- کچہکانی پیغہمبہر ﷺ:

۱- (زینب) کہ لہ ہہموو کچہکانی گہورتر بووہو، کوری خوشکی دایکی (ابن خالتہا)، مارہی کردوہ، بہ ناوی (أبو العاص بن الربیع)، چونکہ دایکی (العاص): (ہالہ بنت خویلد) خوشکی خہدیجہ بووہو، زہنہب کہ کچی گہورہی پیغہمبہر ﷺ بووہ، لہ سالی ہہشتہمی کوچیدا واتہ: پیش کوچی دوابی پیغہمبہر ﷺ وہ فاتی کردوہ.

۲- (رقیة) کہ (عتبہ بن ابي لہب) واتہ: ناموزای خوئی مارہی کردوہ، پیش پیغہمبہر رابہ تیبی، دوابی کہ نہم سوورہتہ ہاتوتہ خوار: ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝۱ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ، وَمَا كَسَبَ ۝۲ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝۳ وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝۴ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝۵﴾

نہبوو لہہب بہ عوتبہی کوری کوت: قسہت لہ گہ ل ناکہم، نہ گہر دہستہ برداری روقیہ نہی، نہویش بہبت نہوہی بیگوازنتہوہ، دہستی لٹہہ لگرتوہو تہ لاقیداوہو، عوسمانی کوری عہفان خوا لیتی رازیبت (رقیة) ی ہیناوہ، لہ نیتو قورہیش دا باو بووہ، گوتوو بانہ: (أَحْسَنُ شَخْصَيْنِ رَأَىٰ إِنْسَانٌ رُقِيَّةً وَبَعْلَهَا عُثْمَانَ) واتہ: جوانترین

دوو مَرَوْفَنِكَ كه نِنسان بِنینى، روقیه و هاوسه ره كه ی عوسمانه، روقیه هه ردوو كۆچه كه ی كردوون بۆ حه به شه، چونكه مسولمانان دوو جاران كۆچیان كردوه بۆ حه به شه، پِش كۆچى مسولمانان بۆ (يَثْرِب) و له میانى جهنگى به دردا، كه هه قده (۱۷) مانگ له دواى كۆچى پِغهمبهر ﷺ و مسولمانانه وه بوو له مه كه هوه بۆ مه دینه، كاتى كه له جهنگى به در دابوون، وه فاقى كردوه، بۆیه عوسمان (خوا لئى پازیبى) بۆى نه كراوه لهو جهنگه دا به شدارى، له بهر نه وه ی خِزْرِانِی له سه ر مردن بووه.

۳- (أم كلثوم) كه (عُثَيْبَةُ بن أبي لهب) نه ویش هه ر نامۆزای خۆى بووه، هئناو به تى، پِش پِغهمبهرابه تى (محمد) ﷺ، دواى له سه ر فه رمانى باى ده ستى لئ هه لكرتوه، پِش نه وه ی بیگوازته وه، نه ویش عوسمان (خوا لئى پازیبى)، دواى نه وه ی روقیه ی له میانى جهنگى به دردا واته: سالى دوه مى كۆچى دا، كۆچى دواى كردوه، (أم كلثوم) ی هئناوه، به و بۆنه په شه وه، به عوسمان گوتراوه: (ذا النورين) خاوه نى دوو رووناكیه كان، له بهر نه وه ی دوو كچى پِغهمبهرى ﷺ به ك له دواى نه وه ی ديكه، هاوسه رى بوون، (أم كلثوم) یش له سالى نۆیه مى كۆچیدا واته: به ك دوو سالى پِش كۆچى دواى باى وه فاقى كردوه.

۴- (فاطمة) كه خه دىجه كاتىك فاتیمه ی بووه، كه قوره یشیه كان به پِنج سالى پِش نه وه ی پِغهمبهر ﷺ وه حیی بۆ بئت، به یت (كه عبه) یان دروست ده كردوه، واته: پِنج سالى پِش نه وه ی باى ببئته پِغهمبهر ﷺ، فاتیمه له دایك بوو و، گچكه ترین كچى پِغهمبهر بووه ﷺ، عه لى كورى نه بوو تالیب له سالى دووه مى كۆچیدا، هاوسه رگى رى له گه لدا كردوه، له دواى پِغهمبهر ﷺ به ماوه به كى كه م (به شه س مانگ) كۆچى دواى كردوه (خوا لئیان پازیبى).

(ب) - كوره كانى پِغهمبهر ﷺ:

۱- (القاسم): كه پِغهمبهر ﷺ به (القاسم) كونه ی بۆ دانراوه (كَانَ بِه يُكْتَبُ) و، به كه مین مندالیشى بووه، كه كۆچى دواى كردوه، دوو سالى ژیاوه و به گچكه یى مردوه.

۲- (عَبْدَ اللهِ): كه به (طاهر وطيب) یش نازناوى هه بووه، واته: هه ندك له زانا یان كه پِیان وایه پِغهمبهر ﷺ له خه دىجه چوار كورى بوون (القاسم و عبدالله و طاهر و

طیب)، وانیهو (طاهر و طیب) هەردووکیان نازناوی (عَبْدُالله)ن، کەواتە: تەنیا دوو کۆری لە خەدیجە بوون و، ئەووە کە گوتراووە: (طاهر و طیب) دوو کۆری دیکەن، بەنگەیهکی وای لەسەر نیە، عەبدوللاش ديسان پيش کۆچی پێغەمبەر ﷺ لە مەککەووە بۆ مەدینە، کۆچی دوایی کردووە.

۳- (إبراهيم): کە لە (ماریة القبطية) لە دایک بوو، ئەویش لە مانگی (ذی الحجّة)ی سالی هەشتەمی کۆچیدا لە دایک بوو، کاتیک تەمەنی گەشتۆتە شازدە (۱۶) مانگ، یان هەژدە (۱۸) مانگ، کۆچی دوایی کردووە، کە هەم بۆ پێغەمبەر ﷺ هەم بۆ کچەکانیشی مایە خەفەت و پەژارە ی زۆر بوو، هەر وەها بۆ سەر جەم هاووەلانیشتی.

۴- وەچە (نسل)ی پێغەمبەری خوا ﷺ:

تەنیا لە ڕێی (فاطمە)ی کچی، حەسەن و حوسەینی نەووەیەووە (خوا لیتیان رازیین) وەچە ی ماووەتەووە، چونکە پێغەمبەر ﷺ سێ کچەکانی دیکە ی: (زینب و رقیة و أم کلثوم) نەزانراووە وەچە یان لێ پاشە کەوتبێ، هەبوووە مندالی بوووە دوایی وەفات کردووە بە گچکەیی، کۆرەکانیشی بە گچکەیی مردوون، مانای وایە تەنیا لە ڕێی فاتیمەووە، وەچە ی ماووەتەووە، ئەویش هاوسەرە کە ی ئاموزای خوێ بوووە کە عەل کۆری ئەبوو تالییە (خوا لیتیان رازیین)، ئنجا لە ڕێی حەسەن و حوسەینەووە کە فاتیمەش ئەو دوو کۆرە ی بوون، لە ڕێی ئەو دووانەووە وەچە ی پێغەمبەر ﷺ درێژە ی بوو، واتە: هەرچی کە پەچەلەکی خوێان دەبەنەووە سەر پێغەمبەر ﷺ، لە ڕێی فاتیمە ی کچیەووە ی تە نک لە ڕێی کۆری، چونکە کۆرەکانی بە گچکەیی مردوون.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

هه‌ره‌شه‌کافی خوی داد‌گه‌ر له‌ مونا‌فیق و دلنه‌خو‌ش و پرو‌پا‌گه‌نده‌ چیه‌کانی مه‌دینه، که نه‌گه‌ر وازنه‌هینن، خوا پی‌غه‌مبه‌ریان ﷺ لی مؤلّه‌ت ده‌دات و شار به‌ده‌ر ده‌کرین، دوا‌بیش له‌ کاتی جه‌نگدا‌ سزای سه‌خت ده‌درین، نه‌وه‌ش یاسای له‌ می‌زینه‌و نه‌گو‌ری خویابه‌ ﷺ:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِبَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثَقِفُوا أَحَدًا وَوَقِفُوا لَهُمْ فَاقْبَلُوهُ مِنْ أَدْبَارِهِمْ ذَٰلِكَ يَخْلَفُونَ ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ يَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾﴾

شیکردنه‌وی ئه‌م، ئایه‌تانه، له‌ هه‌شت بر‌گه‌دا:

(۱) - ﴿لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ﴾، به‌ دل‌نیایی نه‌گه‌ر مونا‌فیه‌کان واز نه‌هینن و ده‌سته‌نه‌گرن.

(۲) - ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی دل‌یان نه‌خو‌شی تیدا‌یه.

(۳) - ﴿وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، هه‌روه‌ها پرو‌پا‌گه‌نده‌ چیه‌کان و، بلا‌و‌که‌ره‌وه‌کافی هه‌والی ناخو‌ش له‌ نیو مه‌دینه‌دا، نه‌گه‌ر نه‌و س‌ی تا‌قمه‌ واز نه‌هینن، واز له‌ چی نه‌هینن؟ واز له‌ پیلان‌گیران و خرا‌به‌کاری، هه‌موو نه‌و شتانه‌ نه‌هینن که به‌ زمان ده‌کرین، یاخود به‌ ده‌ست ده‌کرین، واته: واز له‌ قسه‌ی خرا‌پ و کرداری خرا‌پ و، بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ناخو‌ب و گونا‌هو تاوان له‌ نیو شاری مه‌دینه‌دا، نه‌هینن و ده‌ست له‌وه‌ه‌نه‌گرن!

(۴) - ﴿لَنُغْرِبَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، مسو‌گه‌ر تو‌بان لن هانده‌دین و به‌ گۆدا ده‌که‌ین، دوا‌بیش که‌میک نه‌بن له‌ویدا، (له‌ نیو مه‌دینه‌دا، له‌ نیو شاره‌که‌تدا) دراوس‌ی تو‌نابن، له‌ تو‌نیزیک نابن و هاوشاری تو‌نابن، واته: شار به‌ده‌ر ده‌کرین.

زانایان لهو بارهوه که نایا نهم سئیه: ﴿لَئِنْ لَرَّ يَنْتَهُ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، نایا سئ وه صفن بؤ یه که کومه ل؟ یا خود سئ جوره تاقم بوون؟

لهو بارهوه ههردوک بوچوون هه.

به لام یتماویه سئ جوره کومه ل بوون، هه رچه نده (محمد الطاهر بن عاشور) وه ندیکی دیکه ده لئین: نه وانه هه ر سیکیان وه صفن بؤ یه که کومه ل، که به مونافیقیش ناوزند کراون، به دل نه خوشیش، به پروپاگه نده چیش.

به لام یتماویه، نهو رایه نه یتکاوه، چونکه:

یه که م: هه ر نه وه که به (و) عه تفکراون: ﴿لَئِنْ لَرَّ يَنْتَهُ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، نه وه بؤ خوی به لکه یه له سه ر نه وه که سئ کومه ل جیابوون، پسپورانی زمان گوتوو یانه: (العطف يدل على المغایرة) بادانه وه جیایی ده گه یه نن.

دووم: له فورئاندا که باسی (منافقون) ده کری، واته: نه وانه ی مونافیقی خه ست و ته واو عیارن، یتناسه ی مونافیقیان به ته واوی به سه ردا ده سه پئ و، نه وه ش له فورئان دا زور ناشکرایه، بؤ وئنه سه ره تای سووره تی (المنافقون) ته ماشا بکه!.

به لام دوو تاقمه که ی دیکه:

أ- ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾، نه وانه ی دلایان نه خوشی یتدایه، مه رج نیه، مونافیق بن، یان مونافیقی ته واوبن، ره نکه چه ند سیفه یتک، یان چه ند هه ل سوکه و یتکی مونافیقانیان هه بن و یتداین.

ب- ﴿وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، پروپاگه نده چیی و بانگه شه که رانی خراپه ش له مه دینه دا، نه وانیش دیسان ده گونج هیچ په یوه ندییان به نیفاقه وه نه بن و، مسولمانانیک نا حالیی و نا یتکه یشتبون، یان زار په ل بن و قسه یان لی بکه و یته خوار،

یا خود هندی کهس پی خۆشه که هه‌والتی بیست، به‌کسر بلاوی بکاته‌وه، یان به دواى هه‌والدا ده‌گه‌ری.

بۆیه راستر وایه بئین: ئەوانه سى کۆمه‌ل بوون، خوا عَلَيْهِمُ ده‌فه‌رموی: ته‌گه‌ر مونا‌فیه‌کان و، دلته‌خۆشه‌کان، ننج‌ا نه‌و دل نه‌خۆشیه‌ش: وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ، ئەوانه‌ی دل‌یان نه‌خۆشیه‌ی تیدا‌یه، نایا مه‌به‌ست پیتی دوو دل‌یه‌ی و گومانه، یاخود مه‌به‌ست پیتی ئاره‌زووی زیناو خراپه‌یه؟ یاخود مه‌به‌ست پیتی کینه‌و بو‌غزه‌ به‌رانبه‌ر به‌ ئیسلام و مسو‌لمانان؟ هه‌موویان و جگه‌ له‌وانیش ده‌گرته‌وه، ده‌شک‌گونجی هه‌ر سیک جۆره نه‌خۆشیه‌که‌یان تیدا‌بووین و، ده‌شک‌گونجی نه‌خۆشیه‌ی دیکه‌یان تیدا‌ بووین.

وَالْمَرْحُومَاتِ فِي الْمَدِينَةِ، (إِرجاف) بریتیه: له‌ بآو‌کردنه‌وه‌ی هه‌والی درۆ، که‌ زیان‌گه‌یتنه‌رتی به‌ خاوه‌نه‌کانی، واته: ئەوانه‌ی هه‌واله‌که‌یان له‌باره‌وه بآو‌ده‌کرته‌وه، که‌ ده‌فه‌رموی: لَنْفُتَنَّكَ بِهِمْ، (الإغراء) الحثُّ والتغريضُ عَلَى فِعْلٍ، (إِغْرَاءٌ) بریتیه له‌ هاندان و تیزکردن له‌سه‌ر کاریک.

که‌ ده‌فه‌رموی: ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا، (ثُمَّ) لیره‌دا بۆ ریزه‌بن‌دیی پله‌یی (الترتیب الرتبی)یه، چونکه‌ ده‌رکران له‌ نیشتمان، سه‌ختره، له‌ زیانگه‌یان‌دن به‌ جه‌سته، یان به‌ مال و سامان.

(٥) - مَلْعُونِينَ، له‌ حالیک دا نه‌فرینلێکراون، ئەمه‌ په‌یوه‌سته به‌ رسته‌ی پێشتره‌وه که‌ ده‌فه‌رموی: ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا، که‌میک نه‌بێ دراوسیی تۆ نابن، که‌میک نه‌بێ له‌ نزیك تۆ نابن، له‌ شاره‌که‌تدا نامێننه‌وه، دواى ئەوه‌ی له‌سه‌ر خراپه‌ به‌رده‌وام ده‌بن و ده‌ست هه‌لناگرن، خوا عَلَيْهِمُ مۆله‌ق پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌دات که‌ سزایان بدات و دواى ئەوه‌ که‌میک نه‌بێ نامێننه‌وه، بایی ئەوه‌نده که‌ نه‌یتیه‌کانیان ئاشکرا ده‌بن و، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌نگیان ده‌دا شار به‌جێ به‌ئێن، مادام واز له‌ خراپه‌ ناهێنن، ننج‌ا له‌و حاله‌تدا نه‌فرین لێکراو ده‌بن و، خواش ﷻ دووریان ده‌خاته‌وه له‌ به‌زه‌یی خۆی، که‌ ده‌فه‌رموی: ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا، زۆربه‌یان وایان

لیکداوه ته وه که: (لَا يَسَاكُوتُكَ فِيهَا)، له که ل تودا له شاره که دا نامیننه وه، واش پنده چن مه بهستی نه ورسته موباره که ههر نه وه بن.

٦- ﴿أَيْنَمَا تُمْقُوا أُحِذُوا وَقُتِلُوا نَفْسِيًّا﴾، له ههر شویتیک بهر په ل بکه ون، زه فه ریان پې بری، ده گیرن و زور به سه ختی ده کوژین، (أَيْنَمَا: اِسْمٌ زَمَانٍ مُتَّصِفٌ مَعْنَى الشَّرْطِ)، (أَيْنَمَا) ناوی کاته، به لام مانای مه رجی گرتوه نیو خوی، واته: به مه رجیک که بهر په ل بکه ون، و، زه فه ریان پې بردری، ده گیرن، (نَفْسِيًّا) چاوگ (مصدر) یکه جه خت له سه ر کرداره که ی خوی ده کاته وه، (أَيُّ قُتِلُوا قَتْلًا شَدِيدًا)، زور به خهستی و، سه ختی ده کوژین.

هه لبه ته لیره دا مه بهست نه وه یه، که دواي نه وه ی نه وانه شاری مه دینه به جید تلن و، نیعلانی دژایه تی و سه نکه رگرتن بهر انبه ر به نیسلام و مسولمانان ده که ن، له و کاته دا خوینیان هه لال ده بی و، له ههر شوینت بهر په ل بکه ون، سزا ده درین و ده کوژین، له بهر نه وه ی دوژمنیکه و سه نکه ری گرتوه، ههر که سی سه نکه ریش له نیسلام بگری و، به چه ک و هیز له دژی مسولمانان و نیسلام بوهستی، مسولمانانیش له بهر انبه ریدا دهسته و نه ژنو نابن، ههر چه نده هه تا دوینت هاوشاری بوو بیت و، خو شی به مسولمان له قه لم دابن.

٧- ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّبِّ خُلُوعًا مِنْ قَبْلُ﴾، نه مه یاسای خوایه له که لانی رابردوو و تیه ریویش دا، بووه.

﴿سُنَّةَ اللَّهِ﴾، که (منصوب) ه، (مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ نَائِبٌ عَنِ فِعْلِهِ)، (أَيُّ: سُنُّ اللَّهِ سُنَّةٌ)، خوا یاسایه کی داناوه، له وانه ی که له پتشدا رابردون، که به و شیویه ده بی مامه له بیان له که لدا بگری، (أَيُّ: سُنُّ اللَّهِ إِغْرَاةُكَ بِهِمْ سُنَّتَهُ فِي أَعْدَاءِ الدِّينِ) واته: خوا ﷺ هاندانی تو ی له دژیان کردوه به یاسایه ک، که نه و یاسایه ی پتشریش داناوه بو مامه له کردن له که ل که سانیکدا که دژی نیسلامن، دژی نایین و بهرنامه ی خوان، لیره دا که ده فه رموی: ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّبِّ﴾، پسپورانی زمان ده لین: (فِي اللَّطْفَةِ الْمَجَازِيَةِ، شُبَّهَتِ السُّنَّةُ الْيُسْرَةَ عُمَلُوا بِهَا بِمَعْنَى فِي وَسْطِهِمْ، كِتَابَةٌ عَنِ تَغْلِيهِ فِيهِمْ وَتَنَاوَلَهُ جَمِيعُهُمْ)، واته: (فِي)، ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي﴾

الَّذِينَ ﴿، بُو زه رفیه قی مه جازیه، (ظرف) شتیکه، شتیکی تیبکری، یانی: نهو یاسایه کی نه اوا مامه له کی له گه لیان دا پی ده کری، چوتراوه به شتیکه وه که چوته نیوانیانه وه، نهویش کینایه به بو نه وه که نهو یاسایه تیاندا قوولبوته وه، هه موویانی گرتوته وه و کردوونی به تووره که (ظرف) ی خوئی!

﴿الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، ده گونجی مه به ست پیی دوژمنانی پیغه مبه ران پی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده شگونجی مه به ست پیی کومه لگا پیشووه کان پی.

له کو تایی دا خوا ده فهرموئی:

(A) ﴿وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾، هه رگیزیش گورانت بو یاسای خوا ﴿يَوْمَ﴾ چنگ ناکه وی، واته: یاسای خوا نابئ بگوردی، هه ر که سیک نیمانداری و پابه ندبئ به به رنامه ی خواوه، نابئ یاساکانی بگوری، که لیته دا مه به ست پیی یاسای مامه له کردنه له گه ل که سانیکه، که به ناشکرا پیلانگیری ده کن و، دژایه تی نیسلام و مسولمانان ده کن، یانی: مه به ست له: (سنة الله) یاسای خوا، یاسای شه رعیه وه، هه ر تم رایه ش له گه ل تم سیافه دا گونجاوه.

به شیک له زانایانیش وایان لیکداوه ته وه، که مه به ست له: (سنة الله) یاسای گه ردوونی خوایه، منیش وای تیده گم که نه م یاسایه مامه له کردن له گه ل ناحه زانی نیو خو دا، و تپرای نه وه که یاسایه کی شه رعیه وه له پی وه حیه وه ده زانی، هاو کات یاسایه کی گه ردوونی (قانون کونی) ی خوایه له ژبانی به شه ردا وه که لیک یاسای دیکه، که شه رعیه و گه ردوونییشن له یه ک کات دا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دەرسى نۆيەم ✱

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان یازده (۱۱) نایه‌تی کۆتایی سووره‌تی (الأحزاب) ده‌گریته خوئی: (۶۳ - ۷۳)، که ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیان باسی رۆژی دواپی و، سه‌ره‌نجامی شوومی بی‌پروایانی شوینکه‌وته‌و لاساییکه‌ره‌وه‌ی سه‌رکرده‌و ده‌مراسته‌ خو به‌ز لگه‌رکانه. هه‌روه‌ها چه‌ند پینمایه‌کی گه‌وره‌و گرنگ بو برواداران، کراونه تیواخنی نه‌و بابه‌ته.

له کۆتاییشدا باسی هه‌لگرتنی مرۆف بو سپارده‌ی خوا ﷺ کراوه، له حالیکدا که تاسمانه‌کان و زه‌وی و چیا‌یه‌کان، له به‌رانبه‌ریدا ده‌سته‌وسانی و بی‌توانایی خویان دهر‌پریوه‌و، لیترساون، سه‌ره‌نجامیش حیکمه‌ت و نامانجی نه‌و سپارده‌ پین سپێردانه‌ی مرۆف، له لایه‌ن خواوه‌ خراوته‌ه‌و، که پاداشته‌اندانه‌وه‌ی برواداران و، سزاداران هابشه‌ش بو خوا دانه‌ران و مونا‌فیکه‌کانه.

﴿يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خٰلِدِينَ فِيهَا اَبَدًا لَا يَخْرُجُونَ وَاِلَيْهَا لَا نَصِيْرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُغْلَبُ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَّا اَطَعْنَا اللَّهَ وَاَطَعْنَا الرُّسُوْلًا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوْا رَبَّنَا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبْرٰءَنَا فَاُضَلُّوْنَا السَّبِيْلًا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا اٰمِنُمْ ضَعْفَيْنِ مِّنَ الْعَذَابِ وَاَلْعَتَمُ لَعْنَا كَبِيْرًا ﴿٦٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ ءَادَوْا مُوسٰى فَرٰهُ اَللّٰهُ مِمَّا قَالُوْا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿٦٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اتَّقُوْا اللّٰهَ وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاٰمٰنَةَ عَلَي السَّمَوٰتِ وَاَلْاَرْضِ وَاَلْجِبٰلِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا

الْاِنْسَانُ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿٧٢﴾ يَعْذِبَ اللهُ الْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُنْفِقَاتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ
وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبُ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٧٣﴾

مانای ده قافو ده قی نایه ته کان

خه لک له باره ی کاتی دیاریبیکراو (ی رۆژی دوابی) هوه پرسیارت لی ده کهن، بلنی: زانیاریه که ی ته نیا له لای خوایه، توش (ته ی موحه ممه د) چ شتیگ وات لیده کات بزانی! په نگه کاتی دیاریبیکراو نیزیگ بی ﴿٧٢﴾ بیگومان خوا نه فرینی له بیپروایان کردوهو، بلیسه ی ناگری (دۆزه خ) ی بو ناماده کردوون ﴿٧١﴾ به هه میسه یی تیدا ده میننه وه، هیچ سه ره رشتیارو پشتیوانیکیان چنگ ناکه ووی ﴿٧٥﴾ نه و رۆزه که بیپروایان، پرووه کانیا ن له نیو ناگردا هه لگیرو وه رگیرو ده کرین، ده لئین: ته ی خۆزگه فه رمانه بری خواو فه رمانه بری پیغه مبه رمان کردبایه! ﴿٧٦﴾ هه روه ها بیپروایه کان له دۆزه خدا گوتیان: په روه ردگارمان! نیمه (بۆیه به و مه رده ده چووین چونکه) به قسه ی سه رۆکه کانمان و گه وره کانمان کردو، نه وانیش له راسته ری و نیا ن کردین ﴿٧٧﴾ په روه ردگارمان! (نه وان) دوو هینده نازار بده و، به نه فرینلیکرا نیکی گه وره، نه فرینیا ن لی بکه ﴿٧٨﴾ نه ی نه وانیه ی پرواتان هیناوه! وه ک نه وانیه مه بن که مووسایان نازاردا (به قسه و تۆمه تی ناراست) خواش له و دی گوتیان: پاکیه تی (وی) دهرخست و دووری خسته وه (و مووساش) له لای خوا، گرانه درو به ری ز بوو ﴿٧٩﴾ نه ی نه وانیه ی پرواتان هیناوه! پاریز له خوا بکه ن و، قسه ی ری ک و راست بکه ن ﴿٧٠﴾ (نه گه ر وا بکه ن) کرده وه کانتان بو ری ک و چاک ده کات و، گونا هه کانتان بو دهبوو ری و، هه ر که سیش فه رمانه بری خواو پیغه مبه ره که ی بکات، به بردنه وه به کی مه زن بردوویه ته وه ﴿٧١﴾ تیمه سپارده (ی خۆمان) مان له سه ر ناسمانه کان و زه وی و چپاکان پانواند (که هه لگیرن) به لام ناماده نه بوون هه لگیرن و ترس و بیمیا ن لئی (له سه ره نجامی هه لگرتنی) هه بوو، که چی

مرۆف ھەلیکرت، بە دنیایی ئەویش (ئەگەر دەستی بە ھیدایەتی خواوە ئەبێ) زۆر سەتەمکارو زۆریش ئەفامە ﴿٧٢﴾ (خوا ئەو سپاردەیی بە مرۆف سپارد) تاکو سەرەنجام خوا پیاوانی موناڤیق و ئاڤرەتانی موناڤیق و، پیاوانی ھاوبەشدانەر و ئاڤرەتانی ھاوبەشدانەر، سزا بەدات (لەسەر خیانت کردنیان بە سپاردەیی خوا) و، (بروادرانیش بگەڕێنەو) خواش گەڕانەو لە پیاوانی بروادارو ئاڤرەتانی بروادار وەرگیرتی، خواش ھەمیشە لیبوردەیی بە بەزەیی بوود ﴿٧٢﴾

ئشیکردنەو ھەندیک لە وشەکان

(سَعِيرًا): (السَّعْرُ: الْإِتْهَابُ النَّارِ وَسَعِيرٌ: فَعِيلٌ مِّنْ مَّغْتَى مَفْعُولٍ)، (سَعْر) بریتە لە بلیسەدانێ ناگرو، وشەیی (سَعِيرٌ) لەسەر کیشی (فَعِيلٌ)ە، بە لَام بە مانای (مَفْعُول) ە، واتە: ناگریک کە بلیسەدار کرابێ.

(سَادَتًا): (السَّادَةُ جَمْعُ السَّيِّدِ، وَهُوَ الْمُتَوَلَّى لِلسَّوَادِ، أَي: الْجَمَاعَةُ الْكَثِيرَةُ، وَسَيِّدُ الْقَوْمِ، وَسَادَتْنَا أَي: وُلَاتْنَا وَسَائِسِنَا)، (سَادَةٌ) کۆی (سَيِّد)ە، واتە: کەسێک کە سەرپەرشتیی ناپۆراییی و حەشەمات (سَوَاد) دەکات، خەلک و کۆمەڵێکی زۆر، دەگوتری: (سَيِّدُ الْقَوْمِ) واتە: سەرۆکی خەلکە کە، کەواتە: (سَادَتًا) واتە: سەرپەرشتیارانمان و سیاسەتمەدارانمان و بەرپۆبەرانمان.

(وَكَبْرًا نًّا): (كَبْرًا) کۆی (كَبِير)ە، بە مانای گەورەیی ھۆز (عَظِيمُ الْعَشِيرَةِ) دێ، (كَبِيرٌ) لە خوار (سَيِّد)ەو، چونکە (كَبِيرٌ) بە سەرۆکی خێل و ھۆز دەگوتری، بە لَام (سَيِّد) کە بە (سَادَةٌ) کۆ دەکرێتەو، کەسێکە سەرۆکی ھەموو لایە کە و لآت نیدارە دەدات.

(وَجِيهًا): واتە: خاوەن رێزو پێگەیی چاک، (وَجِيه) سیفەتە، یانی: (ذُو الْوَجَاهَةِ) خاوەن روو و پێگە، (الْجَاهُ: حُسْنُ الْقُبُولِ عِنْدَ النَّاسِ، وَجَهَةُ الرَّجُلِ، فَهُوَ وَجِيهٌ)، (وَجِيه) کەسێکە خاوەن وەجھەت بێ، ئەویش بریتە: لە ھەبوونی رێزو پەسند

کران له لایه ن خه لک، چاک په سندر کران له لای خه لک، ده گوتړی: (وَجْهَ الرُّجُلِ
فَهُوَ وَجِيهَةٌ)، پیاوه که خاوه ن ریزو حورمه ت و پتگه، بوو.

(سَدِيدًا): (السَّدِيدُ: الَّذِي يُوَفِّقُ السَّدَادَ، وَالسَّدَادُ: الصَّوَابُ وَالْحَقُّ، وَمِنْهُ تَسْدِيدُ
السُّهُمِ عِنْدَ الرِّمِيِّ)، (سَدِيدٌ) نه وه یه که له گه ل (سَدَاد) دا یه ک بی، سه دادیش
واته: راستی و هق، له وه وه (تَسْدِيدُ السُّهُمِ) هاتوه، تیر که له نیشانه ده گوتړی،
نه گه ر نیشانه ی پی پی کتړی، ده گوتړی: (سَدَّدَ سَهْمَهُ)، تیره که ی رنک له شوینی
مه به ستیدا.

(فَازَ): (الْفَوْزُ: الظَّفَرُ بِالْخَيْرِ مَعَ حُضُولِ السَّلَامَةِ)، (فوز) بریتیه له وه ده ست
هینا نی خترو چاکه، له گه ل په یدا بوونی سه لاهه تی و بی مزه رده تی شدا.

(عَرَضًا): (عَرَضَتْ الشَّيْءَ عَلَى الْبَيْعِ، وَعَرَضَتْ الشَّيْءَ عَلَى فُلَانٍ، وَعَرَضَتْ الْجُنْدَ،
وَالْعَارِضُ: الْبَادِي عُرْضَهُ) واته: شته که م رانواند پتشانما بو فروشتن، یا خود بو
فلانکه سم رانواندو پتشانما، سه ربازه کانم رانواندن، (الْعَارِضُ) که سیکه لاملی بو
که سیک بغا ته پروو.

(الْأَمَانَةُ): (الْأَمَانَةُ: مَا يُؤْمَنُ عَلَيْهِ الْإِنْسَانُ)، ته مانه ت هر شتیکه که مروث
له سه ری نه میندار بکری، واته: پی سی سپی ردری که بیاریزی.

(وَأَشْفَقَنَ مِنْهَا): (الإِشْفَاقُ: عِنَايَةٌ مُخْتَلِطَةٌ بِخَوْفٍ؛ لِأَنَّ الْمُشْفِقَ يُحِبُّ الْمُشْفَقَ عَلَيْهِ،
وَيَخَافُ مَا يَلْحَقُهُ)، (إِشْفَاقٌ) بریتیه له خه م لی خوار دنیکی تیکه ل له گه ل ترس
دا، چونکه بابای به په رو ش (مُشْفِقٌ)، بابای جی په رو ش (مُشْفَقٌ) ی خو شده وی
و ترس و بیمی شی هه به تووشی زیان و نازار بی.

که واته: (وَأَشْفَقَنَ مِنْهَا)، واته: نه و شته یان خو شده ویست، به لام ترسیان
به رانه ریشی هه بوو که زا یه بی، بویه تاماده نه بوون هه لیگرن، پیم وایه
وشی (إِشْفَاقٌ) له کوردی دا به په رو ش بوون، مانا بکری، باشه.

مانای گشتی نایه تهاکان

خوا ﷻ له کو تایی ئەم سوورپه ته موباره که دا، جار تکی دیکه پروو ده کاته پیغه مبهری خاتهم ﷻ و پیتی ده فهرموئی: ﴿يَسْتَأْذِنُ الْإِنْسَانُ عَنِ السَّاعَةِ﴾، خه لک له بارهی (السَّاعَةِ) هوه پرسپارت لیده کهن، (السَّاعَةِ) یان: ئەو کاته دیارییکراوهی که رۆژی دوایی تیدا دئی، جاری وایه: (السَّاعَةِ) به مانای تاخیر زهمان دئی، کو تایی هاتنی ئەم گهر دوونه، دواى فووی به کهم، که نیسرافیل به کهرانايدا ده یکات و شه یبوور، لیده دات، جاری واشه: (السَّاعَةِ) به مانای (قیامة) دئی، واته: ئەوهی که له دواى فوی دوووم، که له لایهن نیسرافیل هوه به کهرنا دا ده کری، پروو ده دات، که بریتیه له زیندوو بونه وه وهه ستانه وهی خه لک، جاری واشه: (السَّاعَةِ) به کو ی رۆژی دوایی ده گوتری به ههردوو قوناغه که یه وه: تاخیر زهمان و زیندوو بونه وه، ئنجا ده فهرموئی: پرسپارت لیده کهن، لهو کاتهی ئەو پروو داوه مهز نهی تیدا ده فهرموئی، ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ﴾، بلس: زانیارییه کهی ته نیا له لای خوایه، ﴿وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾، توش چووزانی (نهی موحه ممه ده!) ﴿(السَّاعَةِ) زۆر نزیك بئ، له وان به نزیك بئ نهو کاته دیارییکراوه، بئ.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا﴾، به دناییی خوا ﷻ نه فرینی له بیروایان کردوه، ناگریکی بلیسه داری بو ناماده کردوون، ﴿خٰلِدِينَ فِيهَا أٰبَدًا﴾، به هه میسه بی تیدا ده میننه وه وه لئی ده رباز نابن، ﴿لَا يَجِدُونَ لِنٰسٍ وَلَا نَصِيرًا﴾، هیچ سه ره رشتیارو هیچ پشتیوانیکیشیان چنگ ناکه وئ، له فریایان بئ لهو ناگره ده ربازیان بکات، ﴿يَوْمَ نُفَلِّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّٰرِ﴾، نهو رۆژه که پروو ده کانیان له تئو ناگرده هه لکیرو وه رگیز ده کرین، واته: ئەم دیو ئەو دیویان پیده کری، بو ئەوهی باش بسووتین، ﴿بِقَوْلٍ يَلْتَمِتْنَا اٰطَعْنَا اللَّهَ وَاٰطَعْنَا الرَّسُوْلًا﴾، ده لئین: نهی خوژگه! فه رمانبه ریی خواو فه رمانبه ریی پیغه مبه رمان کردبایه ﷻ، به قسهی خواو په وان هه کراوه که یمان کردبایه، به لأم داری خوژگه بهر ناگری، ﴿وَقَالُوا

رَبَّنَا إِنَّا أُلْمَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبْرَنَا ۖ ههروههها گوتیان: نهی پهروهردگارمان! تیمه به قسهی سهروههکان و گهروهکانی خوآمان کرد، ﴿فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ﴾، نهوانیش تیمهیان له ری و نکرد، یاخود: رتیان له تیمه و نکردو لایاندان، سههرگردانیان کردین، ﴿رَبَّنَا آتِنَاهُمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَتُمْ لَعْنًا كَبِيرًا﴾، پهروهردگارمان! دوو قات له سزا بو نهوان، بده، نهوان دوو بهرانبهه سزاو نازاربدو، به نهفرینتیکی گهروهه نهفرینیان لی بکه.

(ضِعْفَيْنِ) دهگونجی به مانای دوو بهرانبهه ری، دهشگونجی به مانای چهده بهرانبهه ری.

تنجا خوا ﴿لَهُمْ سُوْرَةٌ تَهْدِي﴾ له سورهتهده، بو جاری شهشهم روو دهکاته بروداران و دهفهرموی: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَادُوا مُوسَى﴾، وهك نهوانه مهبن كه نازاری مووسایاندا، مووسایان بیزار کرد، به قسهو توهمق نارووا، ﴿فَبَرَأَهُ اللهُ مِمَّا قَالُوا﴾، خوا لهوهی گوتبوویان، بهریی کردو دووری خستهوه، پاکانهی بو کرد، ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللهِ وَجِهاً﴾، مووساش له لای خوا ﴿تَنْزُورٌ﴾ خواهن ریزو حورمهت و پیگهی تایبهت بوو.

تنجا خوا بو جاری ههوتهم و کوتایی لهم سورهتهده، روو دهکاته بروداران، ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾، نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! پاریز له خوا بکهن و قسهی ریک و راست بکهن، ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ ءَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾، ائگهر پاریز له خوا بکهن و قسهی ریک و راست بکهن [خوا ﴿تَنْزُورٌ﴾ کردهوهکانتان بو چاک دهکات و له گوناوهکانیشتان دهتابووری، ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾، ههر كه سیکیش فهرانبههریی و گوپرایهلیی خواو پیغهمهبههکهی ﴿تَنْزُورٌ﴾ بکات، به دنیایی به بردنهوهیهکی مهزن بردوویهتهوه، واته: چاک به نامانج و ناکامی خوئی گه بشتهوه.

له كۆتاييدا خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ، به دنیایی تیمه سپارده مان رانواند له سه ر ئاسمانه کان و زهوی
و چیا به کان، ﴿ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلَهَا، که چی لاملیمان کرد که هه لیگرن، یان:
ئاماده نه بوون هه لیگرن، ﴿ وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا، په رووش ترس و بییمان به رانه بری
هه بوو، به رانه بر به و سپارده به که نه گهر پیمان بسپیردری، له ده ستیان زا به بی
و، نه توانن هه قی خو ی پینده ن، ﴿ وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ، که چی مرو ف هه لیگرت،
﴿ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا، به دنیایی مرو فیش که لیک سته مکارو زور نه فامه،
مه گهر به هو ی هیدایه ق خوا وه، سته مه که ی بگوری بو دادگه ری و، نه زانییه که شی
بگوری بو زانیاری و به رچاو پروونی.

ئنجایا بوچی خوا ﷻ نه و نه مانه نه ی به مرو ف سپارد، نه و سپارده به ی که
به ئاسمانه کان و زهوی و چیا به کان هه لته گیرا؟ ﴿ لِعُذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ، بو شه وه ی سه ره نجام خوا پساوانی مونافیق و
ئافره تانی مونافیق و، پایوه هاوبه ش بو خوادانه ره کان و ئافره ته هاوبه ش بو
خوادانه ره کان، سزا بدات، له نه نجامی خیا نه تکر دنیان به و سپارده به ی خوادا،
﴿ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، پساوانی بروادارو ئافره تانی برواداریش
(دوای شه وه ی بو لای خوا ده گه رینه وه)، خوا بگه رینه وه بو لایان و توبه بیان
لیوه بگرتی و، له که م و کورپیه کانیان چاوپوشییان لیبکات، ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا، به دنیایی خواش ﷻ لیبورده ی به به زه ییه.

مه‌سه‌له گرنه‌گه‌کان

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م:

پرسیارکردنی خه‌ئک له‌ باره‌ی کاتی دیاری‌یکراوی هاتنی رۆژی دوا‌یه‌وه‌وه، وه‌لامدانه‌وه‌یان که‌ زانیاریه‌که‌ی ته‌نیا له‌لای خواجه‌وه، خسته‌نه‌ رۆی سه‌ره‌نجامی شوومی بی‌پروایان و سووتیترانی روه‌کانیان له‌ دۆزه‌خداو، په‌شیمان بوونه‌وه‌یان و، پاساو هینانه‌وه‌یان به‌وه‌ که‌ گو‌پراه‌آیی سه‌رۆک و ده‌م راسته‌کانی خۆیانیان کردوه، بۆیه‌ به‌وه‌ ده‌رده‌ چوون و داواکردنیان له‌ خۆای په‌روه‌ردگار، که‌ سزای نه‌وان دوو قات، یان چه‌ند قات بـ و، نه‌فرینتیکی گه‌وره‌شیان لیتکات:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا بَدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿١٧﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿١٨﴾ خٰلِدِينَ فِيهَا اَبَدًا لَا يَجِدُوْنَ وَاِلٰهًا وَا لَا نَصِيْرًا ﴿١٩﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَا اَطَعْنَا اللَّهَ وَاَطَعْنَا الرّٰسُوْلًا ﴿٢٠﴾ وَاَقَالُوْا رَسًا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَاكْبَرًا نَا فَاَصْلُوْنَا السَّبِيْلًا ﴿٢١﴾ رَسًا اٰتَيْتَهُمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعٰدَابِ وَاَلْعَنَهُمْ لَعْنًا كَبِيْرًا ﴿٢٢﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌تانه، له‌ دوا‌ژه‌ برکه‌دا:

١- ﴿يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ﴾، خه‌ئک له‌ باره‌ی (السَّاعَة) وه‌وه‌ لیت ده‌پرسن، وشه‌ی (النَّاسُ) (أل)ی ناساندنی له‌سه‌ره، ده‌گونجی (أل) بۆ (عه‌د) بـ، واته: خه‌ئکه‌ دیاری‌یکراوه‌که، ئه‌وانه‌ی بروایان به‌ رۆژی دوا‌یی نیه‌ واته: هاوبه‌ش بۆ خوا دانهران و بی‌پروابه‌کان، ده‌شگونجی (النَّاسُ)، (أل) بۆ (جنس) بـ، واته: تیکرای خه‌ئک، که‌ مه‌به‌ستیانه‌ بزانی رۆژی دوا‌یی که‌ی دی و چۆن ده‌بـ؟ هه‌ردووک و اتاکه‌ش گونجاون.

(۲) - ﴿ قُلْ إِنَّمَا عَلَّمَهَا عِنْدَ اللَّهِ ﴾، بَلَى: زانیاری هاتنی (السَّاعَةَ) ته نیا له لای خوایه، واته: رُوژی دوابی، جا چ مه‌به‌ست پی قَوْنَاغی یه‌که‌م بِن به تابه‌ت، که تاخیر زه‌مانه‌و له دوی فووی یه‌که‌م، که نیسرافیل به که‌ره‌ناید اده‌کات، دیته دی، چ مه‌به‌ست پی قَوْنَاغی دووه‌می رُوژی دوابی بِن، که قیامت و هه‌لسانه‌وه‌و زیندووکرانه‌وه‌یه‌و، له دوی فوی دووه‌می نیسرافیل به که‌ره‌نادا، دیته دی، یاخود کوی نه‌و پروداوه مه‌زنه بِن، رُوژی دوابی به هه‌ردوو قَوْنَاغه‌که‌یه‌وه، بَلَى: زانیاریه‌که‌ی ته نیا له لای خوایه.

له سووره‌تی (الأعراف) دا له‌و باره‌وه باستیکی تابه‌تمان کردوه، له‌به‌ر رُوشنایی نه‌و نایه‌ته موباره‌که‌دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عَلَّمَهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ نُقِلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْتَةً يَسْتَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عَلَّمَهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۱۷۷)، واته: پرسارت لیده‌که‌ن ده‌راره‌ی (السَّاعَةَ) بَلَى: زانیاریه‌که‌ی له لای په‌روه‌ده‌گارمه، ته نیا نه‌و بو کاتی خووی ده‌ری ده‌خات و تاشکرای ده‌کات، له‌سه‌ر ناسمانه‌کان و زه‌وی قورسه، کت و پر نه‌بی بۆتان نایه‌ت، لیت ده‌پرسن، وه‌ک تو زور پیی شاره‌زاو ناشنایی. بَلَى: زانیاریه‌که‌ی ته نیا له لای خوایه، به‌لام زوربه‌ی خه‌لکی نازانن.

(۳) - ﴿ وَمَا يَدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴾، ئایا چی به توئی زاناندوه، ره‌نگه رُوژی دوابی نیزیکی بِن.

لیره‌دا پرووی دواندن له پیغه‌مبه‌ری خاتمه‌ه ﷺ ره‌نگه (ساعة) نیزیکی بِن! نه‌و کاته دیاریکراوه بو هاتنی تاخیر زه‌مان، یان هاتنی قیامت، یان هاتنی رُوژی دوابی، به هه‌ردوو قَوْنَاغه‌که‌یه‌وه، ره‌نگه نیزیکی بِن، ﴿ وَمَا يَدْرِيكَ ﴾، (ما) لیره‌دا (ما الإِسْطِفَاهِمَا) یه، بو پرسیارکردنه، (يَدْرِيكَ) رابردووه‌که‌ی: (أَذْرَاكَ)، (أَذْرَاهُ أَيِ أَعْلَمَهُ) واته: (أَي شَيْءٍ يَفْعَلُ لَكَ دِرَآئَةً) واته: چ شتیک وا له تو ده‌کات بزانی؟ چ شتیک پینت ده‌زانیتن؟! (لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا)، ره‌نگه (السَّاعَةَ) زور نیزیکی بِن و له کاتیکی نیزیکی بقیه‌ومی.

۴- ﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكٰفِرِيْنَ﴾، به دنیایی خوا نه فرینی له بیروایان کردوه.

(الْكَافِرِيْنَ) که (أَل)ی ناساندنی له سهره، ده گونجی مه به ست پتی (عهد) بن، واته: نهو بیروایانهی ناسارون و زاندراون و، ده شگونجی مه به ست پتی جینسی کافران بن، واته: (أَل) که بو (اسْتَعْرَاق) بن، واته: تیکرای کافران، چ نه وانهی که زانراون و ناسارون بو تو، چ نه وانهی دیکه ش، هه موویان خوا نه فرینی لیکردوون.

۵- ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا﴾، ناگریکی بلتسه داریشی بو تاماده کردوون، (السَّعِيرُ: النَّارُ الشَّدِيدَةُ الْإِيقَادِ)، (سَعِيرٌ: فَعِيلٌ مِّنْ مَّعَى الْمَفْعُولِ: مَسْعُورَةٌ)، (سَعِيرٌ) ناگریکه که زور به سه ختی داگیرستزاین، (سَعِيرٌ) له سهر کیشی (فَعِيلٌ)، به لَام به مانای (مَفْعُولٌ)، واته: ناگریکی بلتسه دارکراو، (أَي: نَارٍ مَّسْعُورَةٌ)، ناگریک که هه لگیرستزاین و، کلپهی به رزبوو بیته وه.

لیردها جیتی خویهتی ناماژه به وه بکهین، که وشهی (كَافِرٌ، كَافِرِيْنَ، كَافِرُونَ) (كَافِرٌ) له سهر کیشی (فَاعِلٌ) ه و له نه سلدا (إِسْمٌ فَاعِلٌ) ه، واته: که سیک که کوفر ده کات، کوفریش له نه سلدا له (كَفَّرَ) وه، هاتوه به مانای (سَرَّ)، واته: کافر که سیکه به راست و دروستیی ههقی بوین، داپووشن و رهتی بکاتوه وه نادیدهی بگری، که واته: که سیک ههقی بو نه هاتبی و پینه گه بیی و نهیناسیبی، یاخود: به شیوهیه کی شیوتراوو ناراست، ههقی بو هاتبی، نهوانه پیناسهی کافر نایانگریته وه، مادام که مته رخه میان نه بووین له وهدا که په ی به وه ههقه بهرن، که خوا به پتغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناردوو یهقی، بو هه کامیان له کات و روژگاری خویدا.

به نسبت پتغه مبه ری خاتمه وه (موجه ممد ﷺ) یش، توه ههقهی خوا پیندا ناردوه، نه گهر که سائیک ههبن نه وه ههقهیان پینه گه بیی، دهنگوباسی نیسلامیان هه نه بیستبن، یاخود بیستیان، به لَام به پتچه وانه وهی حالتهی ناسایی و سروشتی خو به وه، بیستیان، واته: لینکه و قووج و سهراوین حالسی بووین و، به شیوتراویی پیمان گه یشتبن و، که مته رخه میش نه بووین له وهدا که راستی و چیه تیی نه و تاینه دهرک بکهن، سیفهتی کافر به سهر نه واندا ناچه سپن، چونکه هه قیکیان پینه گه یوه که رهتی بکه نه وه و داپووشن.

زۆریه‌ی خه‌لك نه‌و راستیه‌ی نازانن، وا ده‌زانن هه‌ر كه‌سێك مسو‌لمان نه‌بوو، پێناسه‌ی كافر ده‌یگرێته‌وه، به‌لام له‌ راستیدا وانیه‌و، كافر كه‌سه‌یكه‌ به‌ راست و دروستی نیسانی پێ بگات و ره‌ق بگاته‌وه‌و نادیده‌ی بگرێ، یاخود كه‌مه‌ترخه‌می هه‌بێ، له‌ ناسین و په‌یپێردنی نیسانی داو هه‌ر له‌ رێوه‌ پشته‌گوێتی بخت.

(٦) - ﴿ خَلِّدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴾، بیروایان به‌ هه‌میشه‌ی له‌ دۆزه‌ خدا، له‌ ناگری بێسه‌ دارو کله‌په‌ داردا ده‌مێنه‌وه.

(٧) - ﴿ لَا يَجِدُونَ وِلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾، هه‌یج سه‌ره‌رشته‌یارو هه‌یج پشتیوانیان چنگ ناکه‌ون، وشه‌ی (وَلِي) به‌ مانای سه‌ره‌رشته‌یارو مشوورخۆر دێ، (نَصِير) یش به‌ مانای پشتیوان و هاوکار دێ، بۆیه هه‌میشه (وَلِي) پێش ده‌خرێ، چونکه (وَلِي) سه‌ره‌رشته‌یار، نه‌وه‌یه مشوور ده‌خوات و سه‌ره‌رشته‌یاری ده‌کات و، ناگای ده‌بێ له‌وانه‌ی سه‌ره‌رشته‌یارکراو، به‌لام (نَصِير) شتیکی کاتییه، له‌ ته‌نگانه‌و کاتی دیاریکراو، بۆ حاله‌تییکی تاییه‌ت پشتیوانی ده‌کات.

(٨) - ﴿ يَوْمَ تَقَلَّبَ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ﴾، واته: نه‌و پۆژه‌ که‌ پروه‌کانیان له‌ ناگردا، نه‌م دیوه‌و دیو ده‌کرێن، هه‌لکێرو وه‌رگیر ده‌کرێن، وشه‌ی (تَقَلَّبَ) خوێنراویشته‌وه: (تَقَلَّبَ)، که‌ نه‌و کاته (وُجُوهُهُمْ) یش ده‌بێته: (وُجُوهُهُمْ) واته: نه‌و پۆژه‌ که‌ پروه‌کانیان له‌ ناگردا نه‌مدیوه‌و دیو ده‌که‌بن، هه‌لکێرو وه‌رگیر ده‌که‌بن، (التَّقَلُّبُ: شِدَّةُ الْقَلْبِ وَهُوَ تَغْيِيرُ وُجُوهِ الشَّيْءِ عَلَى غَيْرِ الْجِهَةِ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا)، (تَقَلُّبُ) نه‌وه‌یه شتیکی به‌ توندی هه‌لکێردرێته‌وه، بریتیه له‌وه‌ی شتیکی له‌سه‌ر حاله‌تیک بێ بگۆردری بۆ حاله‌تییکی دیکه، به‌ کوردی: نه‌مدیوه‌و دیو کردنی پێ ده‌گوترێ، یان هه‌لکێرو وه‌رگیری پێ ده‌گوترێ.

که‌ ده‌فه‌رموێ: ﴿ تَقَلَّبَ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ﴾، دیسان خوێندراویشه‌ته‌وه: (تَقَلَّبَ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ)، (أَي تَقَلَّبَهَا الْمَلَائِكَةُ مِنْ غَيْرِ اخْتِيَارٍ مِنْهُمْ) واته: فریشته‌کان پروه‌کانیان هه‌لده‌گیرنه‌وه‌ به‌بێ ویستی خۆیان، نجا چ (تَقَلَّبَ) بێ چ (تَقَلَّبَ) بێ، چ (تَقَلَّبَ) بێ^(١) واته:

(١) که‌واته: سێ جوژه‌ خوێندنه‌وه (قراهه‌ن):

ا- دەم و چاويان ھەلگىپرو ۋەرگىپ دەكرىن.

ب- دەم و چاويان ھەلگىپرو ۋەرگىپ دەكەين.

ج- يان دەم و چاويان ھەلگىپرو ۋەرگىپ دەكەن.

بە تەكىد ھەمووى لە لايەن فرىشتەكانەۋەيە، واتە: بىئ ئەۋەى بۇ خۇيان نازاد بن، لەۋەدا كە دەم و چاويان لە چ حالەتتىكا رابگرن، بەبى وىستى خۇيان، دەم و چاويان ئەمدىو ئەمدىو دەكرىن، بۇ ئەۋەى لە ھەموو لايەكەۋە ناگرەكەيان بەر بگەۋى و بسووتىن.

۹- ﴿يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾، (بىپروايەكان) دەلتىن: ئەى خۇزگە! فەرمانبەرى خاۋا فەرمانبەرى پىغەمبەرمان كەردبايە، لىردە ئەم خۇزگە خواستە (يَا لَيْتَنَا) مەبەست پىي پەشيمانىيە، واتە: زۆر پەشيمانىن، بەلام دارى خۇزگەۋ بريا بۇ كەس بەرى نەگرتە، تاكو بۇ ئەۋان بەر بگىرى.

ئىجا دەيانەۋى پۇزىش و پاساۋ بىننەۋە، بۇچى خۇيان بەۋ دەردە بردەۋە؟

۱۰- ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا﴾، گوتىشان: پەرۋەردگارمان! تىمە بە قسەى سەرۋكەكان و گەرەكانى خۇمانان كەرد، فەرمانبەرى ئەۋمانان كەرد، وشەى (سَادَتَنَا)، (سَادَة) كۆى (سَيْد)ە، خۇنراۋىشتەۋە: (سَادَاتِنَا) كە كۆى (سَادَة) يە، (سَادَات) دەبىتە كۆى كۆ (جمع الجمع)، (كُبَرَاءَة) يش كۆى (كُبْر)ە، (أَي عَظِيمُ الْعَشِيرَةِ) يانى: گەرەۋەى ھۇزىك، يان كۆمەلىك.

كەۋاتە: (سَادَتَنَا) واتە: سەرۋكەكانمان سەرۋكى گشتىي، (كُبَرَاءَنَا) گەرەكانمان، گەرەۋەى تايبەت بە كۆمەلىكى ديارىكراۋەۋە، ھۇزىك، ياخود حىزىك، ياخود خەلىك، كە گەرەيەك و مشوور خۇزىكيان ھەيە.

۱۱- ﴿فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ﴾، تیمه‌یان له ری لادا، ﴿فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ﴾، ده‌لن: (بِتَزَعِ الْخَافِضِ عَلَى السَّبِيلِ)، (أَضَلُّنَا عَنِ السَّبِيلِ) واته: تیمه‌یان له رینه ونکرد، (السَّبِيلِ) (ال) ی ناساندن (تعریف) ی له‌سه‌ره و بو (عهد) ه، واته: له رینه‌که، ریبازه‌که، تیمه‌یان له راسته شه‌قامه‌که ی تو، ونکرد.

که ده‌فهرموی: ﴿إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِرَاءَنَا﴾، ده‌گونجی مه‌به‌ست له (سَادَةَ)، به‌رپرسانی سیاسی بن، (کِرَاءَةَ) یش به‌رپرسانی رووحیی و فیکری بن.

ئجا جارتیکی دیکه شوئنگه‌وتوووه فریو خواردوووه‌کان دووباره‌ی ده‌که‌نه‌وه:

۱۲- ﴿رِيئَاءَ إِيَّاهُمْ ضَعَفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَابِ لَعْنَا كَبِيرًا﴾، ئه‌ی په‌روه‌ردگارمان! ته‌و سه‌رؤک و گه‌ورانه‌مان که تیمه‌یان له ری لادا، تیمه‌یان ونکرد له راسته شه‌قامی تو، دوو قات سزایان بده، یاخود: چند قات چند به‌رانبه‌ر سزایان بده‌و، به‌نه‌فرئیکی گه‌وره‌ش نه‌فرنیان لیبکه.

وشه‌ی (ضَعَفَيْنِ) هه‌ندیك ده‌لین: مه‌به‌ست پتی دوو قاته، دوو به‌رانبه‌ره، هه‌ندیکیش ده‌لین: (مُسْتَعْمَلٌ فِي مُطْلَقِ تَكْرِيرِ الْعَدَدِ، وَكِنَايَةٌ عَنِ شِدَّةِ الْعَذَابِ)، واته: به‌کاره‌ی‌ناوه له دووباره‌کردنه‌وه‌ی ژماره‌دا به‌په‌هایی، (مه‌رج نیه جارتیک، یان دوو، یان سئ، به‌لکو چند به‌رانبه‌ر)، ئه‌وه‌ش کینایه‌یه بو ئه‌وه که زور به‌سه‌ختی سزایان بدات.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

هۆشداربیدانی خوای په‌روه‌ردگار به‌مسولمانان، که وه‌ک گه‌لی جووله‌که (بنو اسرائیل) نه‌بن، که به‌تۆمه‌تبارکردنی ناراست، دلی مووسایان نازارداو، خواش پاکیی مووسای عليه السلام له‌و تۆمه‌ته‌خسته‌پروو، مووساش عليه السلام له‌لای خوا به‌پرزوو خواوه‌ن پایه‌ی به‌رزبوو:

خوادده‌فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا﴾ ﴿١٦﴾

شیک‌ردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌ته، له‌چوار برگه‌دا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەمه‌جاری شه‌شه‌مه‌له‌م سوورده‌ته‌دا، خوا بانگی پروداران ده‌کات، ئەی ئەوانه‌ی پروراتان هیتاوه! به‌هه‌موو ئەو شتانه‌ی پیتۆسته‌پروران پین به‌پتری.

٢- ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ﴾، وه‌ک ئەوانه‌مه‌بن که مووسایان عليه السلام نازاردا، لیره‌دا خوا عليه السلام له‌مسولمانانی قه‌ده‌غه‌ده‌کات که خۆیان وه‌ک (بنو اسرائیل) لیتیکه‌ن له‌نازاردانی پێغه‌مبه‌ری خۆیان مووسادا عليه السلام واته: ئەوان نازاری پێغه‌مبه‌ری خۆیاندا، به‌لام تیه‌و نازاری دلی پێغه‌مبه‌ره‌که‌تان مه‌ده‌ن، که موحه‌مه‌ده عليه السلام، به‌گومانی خراپ و، به‌عه‌قل و دلی گچکه‌تانوه، ته‌ماشای شته‌گه‌وره‌کانی پێغه‌مبه‌ر بکه‌ن، که له‌هه‌مبانه‌ی خۆتان دا گوێز بژمیرن و، له‌پشت په‌رده‌ی ره‌شه‌وه‌ته‌ماشای بکه‌ن، به‌تایبه‌تی له‌بواری خێزانیی و ه‌اوسه‌گریبیدا، که دپاره‌له‌و باره‌وه‌هه‌ندی شت هه‌بووه، بۆیه‌خوا عليه السلام له‌م سوورده‌ته‌دا له‌و باره‌زۆر راستیی پوونکردوونه‌وه‌و، تېستاش بۆ که‌سانیکي دئنه‌خۆش و ئیمان له‌رزۆک، له‌و باره‌وه‌شت هه‌یه، به‌لام ئیمانی تیره‌ته‌واوو، زانیاریی و شاره‌زایی قوول و فراوان، دلی مرووف دامه‌زراو ده‌کات.

۳- ﴿فَرَأَاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾، به لّام خوا مووسای العظیم به ریگردو دورخسته وه له وهی که نه وان گوتبوویان، ﴿فَرَأَاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾، (آی: أَظْهَرَ بَرَاهَتَهُ) واته: خوا پاکیی مووسای العظیم ده رخست، مووسای نه ستو پاککرد، له وهی نه وان گوتبوویان، ﴿مِمَّا قَالُوا﴾، (ما) دوو نه گه ری هه ن:

أ- (المُضْذِرِيَّةُ)، (أَي مِنْ قَوْلِهِمْ)، واته: له قسه که یان، نهو قسه یه ی کردبوویان.

ب- (ما) نه گه ر (موصولة) بِن، واته: (مَنْ الَّذِي قَالَوهُ)، لهو قسه یه ی کردبوویان.

۴- ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيبًا﴾، مووساش له لای خوا، خاوه ن روو، پتکه دارو به پز بوو. (وَجِيبًا: ذَا وَجَاهَةٍ)، خاوه ن پایه و پتکه ی بهرز، (الْوَجْهِ عِنْدَ اللَّهِ: الْعَظِيم الْقَدْر، وَالرُّيُوحُ الْمُنزَلَةُ)، پتکه ی مهزن و پله ی بهرز بوو.

زانایان لهو باره وه که تاپا نه وه چی بووه، مووسای العظیم پت تازارداوه، له لایه ن (بنو اسرائیل) ه وه؟ ستی رایان هه ن:

رای یه که م: ناته واویبه کی جهسته یان پالدواوه ته لا:

۱- هه ندیکیان ده لّین: تۆمه تباریان کرده به وه که قور (آذر) ه، (أُدْرَة) یانی: قوریی.

۲- هه ندیکي دیکه ده لّین: به لکو گوتوویانه: مووسا العظیم به له که.

۳- هه ندیکي دیکه ده لّین: گوتوویانه: عه بیبکی دیکه له جهسته یدا هه یه.

رای دووه م: کوشتنی هاروونی براییان پالدواوه لا:

گوتوویانه: مووسا هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کوشتوه، جاریکیان پتکه وه رویشتون، دوایی مووسا العظیم هاتوته وه وه فرموویه ق: هاروونی برام العظیم وه فاق کرد، نه وانیش تۆمه تباریان کرده که تو کوشتوته، له بهر نه وه ی زور پیاویکی نه رم و نیان و میهره بان بوو، به لّام تو توندو سه ختی له گه لماندا!

له حالیکدا که له راستییدا توندیی و سه ختییه که ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ ده رمانی دهردی که لله ره قیی و عینادیی (بنو اسرائیل) بووه، هه لبه ته هاروونیش که نهرم و نیان و میهره بان بووه، جوژیک له هاوسه نگیی پیدانی سه ختی و توندیه که ی مووسا بووه، که دیاره پیغه مبه ریکی وه ک مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ بو گه لیک که لله ره ق و لاری وه ک (بنو اسرائیل) پیویست بوو، هه روه ها بو فیرعه ون و دارو دهسته یه ک ناوا سه رسه خت، که له میصر دا حکومر ان بوون، ده بوو پیغه مبه ریکی ناوا توندو سه خت و زیر بی، هه لبه ته له سنووری ره واو هه قدا، مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ سه ختی و زبرییه که ی بووه و، به گشتیی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ هه لوئیسته کانی توندیی و زبرییان پیوه دیاره.

رای سنیهم: تۆمه تبارکردنی به جادووگه ریی، یان شتییی:

گوتوو یانه: مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ جادووگه ره، یا خود شیتیه.

له و باره وه ش که مووسا له لایه ن خه لکه که یه وه زۆر نازار دراوه، به گشتیی نه و فرموده یه هه یه:

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِسْمَةً، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: وَاللَّهِ مَا أَرَادَ مُحَمَّدٌ بِهَذَا وَجْهَ اللَّهِ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فْتَمَعَرَ وَجْهَهُ، وَقَالَ رَجِمَ اللَّهُ مُوسَى، لَقَدْ أُؤْذِيَ بِأَكْثَرِ مِنْ هَذَا. فَصَبْرًا (أخرجه البخاري: ۳۱۵۰، ومسلم: ۷۹۴).

واته: عه بدوللای کوری مه سعوود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لئ: پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شتیکی دابه شکرد، پیاویک له پشتیوانه کان گوئی: سوئند به خوا موحه ممه د له م دابه شکردنه دا، ره زامه ندیی خوای تیدا ره چاو نه کردوه! منیش چووم هه وائلم به پیغه مبه ردا، پرووی موباره کی سوور بووه (زۆر توورده و ناره حهت بوو، دوایی) فرمووی: خوا به زه یی به مووسا دابئ، به زۆر زیاتر له مه نازار دراوه، به لأم خوژاگریوو.

ھەرۋەھا لەو باردوھ ئەم فەرموددەيەش ھاتوھ، لە بارەى تۆمە تبارکردن مووساۋوھ، ئەم فەرموددەيە ديارىسى دەكات، شىۋەى تۆمە تبارکردنە كەيان بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چى بووھو، چۆن بووھ؟ پىغەمبەر ﷺ دە فەرموى:

إِعْن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَكَانَ مُوسَى يَغْتَسِلُ وَحَدَهُ، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ أَدْرُ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ نُؤْبَهُ عَلَى حَجَرٍ، فَفَرَّ الْحَجَرُ بِنُؤْبِهِ، فَخَرَجَ مُوسَى فِي إِثْرِهِ يَقُولُ: لُؤِي يَا حَجَرَ! لُؤِي يَا حَجَرَ! حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى مِنْ بَأْسِ، وَأَخَذَ نُؤْبَهُ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٨١٥٨، وَالبخاري: ٢٧٤، وَمسلم: ٣٣٩).

واتە: ئەبوو ھورەيرە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلى: پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: بە نوو ئىسرائىل بە رووتى خۇيان دەشۆرد، ھەندىكىيان تەماشاي ەھورەتى ھەندىكىيان دەکرد، بەلام مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بە تەنيا خۆى دەشۆرد، (بنو إسرائيل) گوتيان: بە خوا ھىچ شتى رى لە موسا ناگرى كە لەگەل تيمەدا خۆى بشوات، مەگەر ئەوھ كە قۆرە، ئنجا پۆزىك مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بە تەنى خۆى دەشۆرد، پۆشاكەكەى لەسەر بەردىك دانابوو، بەردەكە پۆشاكەكەى مووساي رفاند، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بە دواى بەردەكە كەوت، كە پۆشاكەكەى لەبەر بكاتەوھ، ھەر دەيفەرموو: ئەى بەردەكە! پۆشاكەكەم، ئەى بەردەكە! پۆشاكەكەم، ھەتا (بنو إسرائيل) تەماشاي جەستەى مووسايان كردو، گوتيان: بە خوا مووسا ھىچ ەيىك لە جەستەيدا نىھ، ئنجا بەردەكە راوھستا، ئىدى مووساش پۆشاكەكەى لەسەر بەردەكە داگرت (و لەبەرى كرددوھ)، ئنجا دەستى كرد بە لىدانى بەردەكە، ھەتا (أبو هريرة) دەلى: شويتى لىدانى مووسا بە بەردەكەوھ مابوو.

(أدرة) دەلى: (مَرَضٌ تَنْفِخٌ مِنْهُ الْغَضِيَّتَانِ وَتَكْبُرَانِ جِدًّا لِانْصَابِ مَادَّةٍ أَوْ رِيحٍ غَلِيظٍ فِيهَا، وَرَجُلٌ «أَدْرُ» بِأَلْسِنَتِهِ كَأَدَمَ بِهِ (أُدْرَةٌ))^(١).

(أُدْرَةَ) نەخۆشیە که لە ئەنجامیدا دوو گونەکانی مرۆف دە ئاوسین و، گەوره دەبن، لەبەرئەوه که ماددەیهک دە چیتە نۆیان، یاخود بایەک دە چیتە نۆیان و فوو دەدرین، که به کوردیی قۆر بوونی پی دەئین، دەگوتری: (رَجُلٌ آدُرٌ) وهک ئادهم واتە: نەخۆشی قۆری (أُدْرَةَ) ی ههیه.

کهواتە: دیاره تۆمەتبار کردنه کهی (بنو إسرائيل) بۆ موسا عليه السلام و دل ئازاردانه کهی ئەوه بووه، که به ناهەق ئەو عەیبەیان لێگرتوهو، دوايش خوای کارزان وه زعیکی هیناوه ته پیش، تاکو ته ماشای جهستهی موسا بکهن، که هیچ عهیبی نیه، بۆیان ده رکه وئی که تاکو ئیستا به درۆو به ناهەق موسایان تۆمەتبار کردوه.

مه سه له ی ستیه م:

فهرمانکردنی خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ به برواداران که پارِیز له خوا بکه ن و، قسه ی رِیک و راست بکه ن، تا کو سه ره نجام کرده وه کانیا ن چاک بکات و لیمان بیووری و، راگه یاندنی نه و راستیه ش، که فهرمانبه ریی خوا و پیغه مبه ره که ی بِسْمِ اللَّهِ، مایه ی به مراد گه یشتن و سه رکه وتن و بر دنه وه یه:

خوا ده فهرموی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۗ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ۗ

شیکردنه وه ی ئه م، دوو ئایه ته، له شه ش برگه دا:

(۱) - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ۗ، ئه ی نه وانه ی برواتان هیناوه! ئه مه جاری هه وته م و کو ئایه له سووره ق (الاحزاب) دا که خوا بانگی مسولمانان ده کات و به نازناوی ئیمان ده یاندوینتی، ئه ی نه وانه ی برواتان هیناوه! به هه موو ئه شو شتانه ی پیوسته بروایان پیه یتری.

(۲) - اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۗ، پارِیز له خوا بکه ن، (خو ئان پارِیزن له هه ر شتیک که خوا پی ئی ناخوشه) و قسه ی رِیک و راست بکه ن، (السَّيِّئُ: الْمُوَافِقُ لِلسَّادِ وَالسَّادُ: الصَّوَابُ وَالْحَقُّ) قسه ی رِیک و راست بکه ن، (سَدِيدٌ) نه وه یه که به پی ئی (سَدَادٌ بِن، سَدَادٌ) یش واته: راستیی و هه ق.

واتاو چه مکی نه م رسته قورئانییه، زور زور فراوانه، که ده فهرموی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ۗ و وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۗ، واته: قسه ی رِیک و راست بکه ن، واته: چ له رووی بوونناسییه وه، چ له رووی ئیمان و عه قیده وه، چ له رووی په رستشه کانه وه، چ له رووی په وش و ناکاره کانه وه، چ له رووی باری که سیتییه وه، چ له رووی هه لسوکه وته کو مه لایه تییه کانه وه، چ له رووی حوکم و سیاسه ته وه، چ له رووی جه نگ و ناشتییه وه، له هه موو رووه کانه وه، مرؤف که قسه ده کات، ده بی قسه ی رِیک و راست و نامانجدار بکات.

ههروهها مروّف پتویسته له گه لّ مآل و خیزانی، له گه لّ ده رو دراوسیکانی، له گه لّ خزمانی، له گه لّ کومه لنگا، له گه لّ دۆست و دوژمنانی دا، مروّفی مسوّلمان ده بئّ قسه ی ریک و راست بکات.

ئجا که ده فهرموئ: ﴿ وَفُؤِلُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴾، دواى نه وهى ده فهرموئ: ﴿ أَنْتَقُوا اللَّهَ ﴾، که واته: قسه ی راستکردن، به رهه می پارێزگار بوونهو، زمان راست بوونی مروّف، به رهه می دّ راست بوونهتی و، له گه لّ خه لکدا باش بوونی مروّف، به رهه می له گه لّ خوادا راست بوونهتی، بۆیه له سووره تی (الأنفال) دا خوا ده فهرموئ: ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ﴾ (١) الأنفال، پارێز له خوا بکهن و په بویه ندییه کافی نیتوانتان چاک بکهن، نه گه ر مروّف له گه لّ خوادا راست بوو، له گه لّ خه لکدا چاک ده بئّ، بۆیه من هه میسه ده ئیم:

ئیسلام له دوو وشه دا پوخت ده بیته وه: خوا په رستی و مروّف دۆستی، چاک به ندایه تی بۆ خوا کردن و، باش مامه له له گه لّ خه لکدا کردن، که بئگومان دووه میان له به که میانه وه په یاده ده بئّ، خوا ی په روه ردگاریش له قورنندا، زۆر جار وشه ی ته قواو ئیحسانی بیکه وه هیناون: ﴿ إِنْ أَلَّ اللَّهُ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴾ (١٢٨) النحل، واته: به دنیایی خوا له گه لّ نه وانده دایه که پارێزبان کردوه، نه وانه که چاکه کارن، نه گه ر پارێز له خوا بکه ی، له گه لّ خه لکدا چاکه کار ده بی.

خوا ده فهرموئ: نه گه ر پارێز له خوا بکهن و قسه ی ریک و راست بکهن:

٣- ﴿ يُصَلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴾، (خوا) کرده وه کانتان چاک ده کات.

زانایان نه و ته عبیره یان هیناوه، ده لێن:

(بِالتَّقْوَى وَالْقَوْلِ السَّادِدِ، تَشِيحُ الْقَضَائِلَ وَالْحَقَائِقُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَرْغَبُونَ فِي التَّخَلُّقِ بِهَمًّا، جَرَاءِ التَّقْوَى وَصَلَّاحِ الْأَعْمَالِ) واته: به هۆی پارێزکاری و، قسه ی ریک و راسته وه، سیفته ته به رزه کان و راستیه کان له نیو خه لکدا بلاو ده بنه وهو، خه لک

ناره زوومه ندی شه وه ده بن، خوئیانیان پی برازیننه وه و له خوئیاندا بیانکه ن به
ناکارو په وشت، له شه نجامی شه وه دا که پاریزکارن و، کرده وه ی باشیان هه ن.

۴- ﴿وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ هه روه ها (خوا) له گونا هه کانیشان ده تانبووری.

۵- ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ به دنیایی هه ر که سیکیش گوێرپایه لیبی خوا و
پتغه مبه ره که ی بکات، فه رمانبه رییان بکات، به قسه یان بکات.

۶- ﴿فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ شه وه به دنیایی به سه رکه و تنیکی مه زن، سه رکه و توه،
مانایه که ی ناوای لیدیتته وه: به بردنه وه یه کی مه زن ده یبه نه وه و، به سه رکه و تنیکی مه زن
سه رده که ون و، به ئامانج ده گهن، شه گهر تیه وه فه رمانبه ری خوا و پتغه مبه ره که ی بکهن.

مه سه له ی چواره م:

باسی خستنه پرووی خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بۆ سپارده که ی بۆ ناسمانه کان و، زهوی و، چیا به کان و، ناماده یی نه بوونیان بۆ هه لگرتنی و، هه لگیرانی نه و سپارده یه له لایه ن مرۆقی سته مکارو نه قامه وه، که سه ره نجام مونا فیق و موشریکه کان به تیر و میوه، دوو چاری سزا بن و، بروادارانی ش به پیوا نافرته وه، لئیان بیوردی و، خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ به که به م و لوتف و به زه یی خو ی مامه له بیان له گه لدا بکات:

خوا ده فه رموی: ﴿ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿۷۳﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقَتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَاَنَّ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۷۴﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له هه شت (۸) برگه دا:

(۱) - ﴿ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ ﴾، به دنیای ئیمه سپارده مان له سه ر ناسمانه کان و زهوی و چیا به کان رانواند، پێشمان دان.

واته: سپارده ی خو مانمان رانواندو هه لگرتنی مان پێشیار کرد بۆ کو ی دروستکراومان له ئیوان دا، گه ردوون به و فراوانیه ی و، له ئیویدا زهوی و، له ئیو زهوی شدا چیا به کان، که زهوی له ئیو گه ردووندا، خرۆکه به که نه و تابه مه ندییانه ی زهوی هه یی، هیچ کام له خرۆکه کانی دیکه نیان، هه روها چیا به کانی ش له زهوییدا سه خترین و ره قترین و پتهوترین شتی، نجا ناسمانه کان به و فراوانیه، که هه موو گه ردوون ده گرنه وه و زیاتریش، هه روها زهوی به و حاله ته سه رسوپه ئنه ره ی و، چیا به کان به و سه ختی به یان، نه یان توانی نه و سپارده یه ی خوا وه ربگرن و هه لیکرن!

(۲) - ﴿فَأَبْرَأَ أَنْ يَخْلُبَهَا﴾، واته: لاملیمان کرد که هه لیگرن، (الإباء: شُدَّةُ الإمتناع)، نه گهر زور به سه ختی و به توندیی شتیک په سند نه که ی و وه رینه گری، پئی ده گو تری: (إباء)، واته: زور به سه ختی لاملیمان کردو ناماده بیان نه بوو، هه لیگرن.

(۳) - ﴿وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا﴾، په رووشی و ترسیشیان لئی هه بوو، ترس و بیمیان لئی هه بوو، (الإشفاق: عِنَايَةٌ مُخْتَلِطَةٌ بِخَوْفٍ)، (إشفاق) بریتیه له په رووش و ناگابوون له شتیک، یا خود به نه نگه وه بوون بو شتیک، به لأم تیکه ل له که ل ترسد.

(۴) - ﴿وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ﴾، به لأم مروّف نه و سپارده یی هه لگرت، وشه ی: (الْإِنْسَانُ) (أل) که ی بو ناساندن (تعریف) ه، به لأم مه به ست له ناساندنه که، بو جینسه، واته: تیکرای مروّفان نه و سپارده یان هه لگرت.

(۵) - ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا ظُلُمًا جَهْلًا﴾، به دنئیایی نه و مروّفه ش (واته: جینسی مروّف) زور سته مکارو زوریش نه فامه.

(الظلم: الإغْتِدَاءُ عَلَى حَقِّ الْغَيْرِ، وَهَذَا الإِغْتِدَاءُ، عَلَى حَقِّ اللَّهِ الْمُتَلَزِمَ لَهُ بِتَحَمُّلِ الْأَمَانَةِ، وَهُوَ حَقُّ الْوَفَاءِ)، (ظلم) به مانای پتیشیلکردن مافی به رانه ره، به لأم لیره دا مه به ست پتی سنوور به زاننده به رانه ره به مافی خوا، له حالیکدا نه و مروّفه پابه ندیی خو ی دهر برپوه که نه و سپارده یی هه لیگری و، ده بووایه وه فاداری پتیه به و به لینه ی خو ی (و نه و سپارده یی خوا بپاریزی، به لأم سنوور شکینیی و سنوور به زینیی تیدا ده کات).

(ظُلُمًا) و (جَهْلًا) له سه ر کیشی (فَعُولٌ)، واته: زور سته مکارو زور نه فام، (الْجَهْلُ: انْتِفَاءُ الْعِلْمِ بِمَا يَتَعَيَّنُ عِلْمُهُ)، (جَهْلٌ) بریتیه له نه بوون زانیاری به شتیک، که پتیه بزانری، (جَهْلٌ) یش واته: زور نه فام و نه زان.

لیره دا به ته نکید مه به ست نه وه یه: که مروّف، نه گهر ده سستی هیدایه تی خوی نه گاتی و، به هره مه ند نه بی له پرنماییی خوا، که به پتیه مبه راندا ده پتیری، نه وه له رووی کرده یی هه وه، زور تووشی سته م و لادان ده بی و، له رووی تیورییه وه وه ش،

زور تووشی نه قامیی و نه زانیی و بن ناگایی ده بن، به لام به هوی ده سترگرتی به هیدایه تی خواو، به وه حیی خواوه، نه زانیی و نه قامیه که ی ده گورپی بو زانین و مه عریفه ت و، ستمه که شی ده گورپی بو دادگه ری و هاوسه نکیی و پیکیی.

٦- ﴿لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ﴾، بو نه وهی خوا پیاوانی مونا فیک و نافرته تانی مونا فیک و، پیاوانی هاوبه شدانه رو نافرته تانی هاوبه شدانه، سزا بدات.

٦م (ل) ده (لام العاقبة) یه، تا کو سه ره نجام وای لیتی، ده شگونجن (لام العلة) بن، واته: خوا بویه نهو سپارده به ی که به ناسمانه کان و زویوی و چپایه کان هه لته گیراو، ناماده نه بوون هه لیکرن و، ترس و بیمان لتی هه بوو، بویه به مروقی سپاردو، مروقی و الیکرد بوو، بتوانن نهو سپارده به هه لیکری، له حالیکدا که نه گهر له خوئی وریا نه بن، زور ستمه کارو زوریش نه قامه، تا کو سه ره نجام خوا سزای پیاوانی مونا فیک و نافرته تانی مونا فیک و، پیاوانی هاوبه شدانه رو نافرته تانی هاوبه شدانه ر بدات.

(پیاوانی هاوبه ش بو خوا دانه رو، نافرته تانی هاوبه ش بو خوا دانه ر)، له سه ره نه وهی نهو سپارده به ی خوا چاک پتی وه فادار نابن و باش ناپارتنز، خیانه تی پنده که ن.

٧- ﴿وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، هه رو ده ها سه ره نجام خوا بگه رته وه بو لای پیاوانی پروادارو نافرته تانی پروادار واته: توبه یانی لن قبوول بکات و به زهیی پیتاندا بن، له نه نجامی نهو ددا که وه فادار بوون به په یمانی خواووه، وه فادار بوون بهو به لینه ی داویانه به خوا، که سپارده که ی بپارتنز و، خیانه تی پنه که ن.

٨- ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، به دلنایی خواش لیئورده ی به به زه ییه، واته: لیئورده به بو ستمه که بان و، به به زه ییشه له به رانه ر نه قامیی و نه زانییه که باندا.

که واته: سه ره نجام خوا ﴿بَيِّنَاتٍ﴾ بیروایه کان به هه ردوو به شه سه ره کیه که یانه وه، که نه هلی نیفاق و نه هلی شیرکن، سزا دده ت، به هوی بیوه فایانه وه به رانه ر

به سپاردهی خواو، خیانه تکر دنیا نه وه بهو سپاردهیهی خوا، که هه لیا نگر توه، ههروهه پاداشتی پیاوان نافرده تانی پرواداریش ده داته وه، له بهرانبه ر نه وه دا که وه فادار بوون به به لّین و پهیمانی خواو، پاریزه ر بوون بو سپاردهی خوا سورۃ الاحزاب.

مانای وشه ی (أمانة) له نایه تی (۷۲) دا:

بو ته فسیری وشه ی (الْأمانة) زانایان چه ند واتایه کیان هیتان و:

- ۱- هه ندیکیان گوتوو یانه: واته: فه رمانبه ریی کردن بو خوا.
- ۲- هه ندیکیان گوتوو یانه: فه رزه کان.
- ۳- هه ندیکیان گوتوو یانه: ملکه چپی بو خوا.
- ۴- هه ندیکیان گوتوو یانه: مه به ست پتی هه ر شتیکه، که مروّف له سه ری به نه میندار ده دانه ری.
- ۵- هه ندیکیان گوتوو یانه: مه به ست له نه مانه ت لیره دا، عه قله.
- ۶- هه ندیکیان گوتوو یانه: نه مانه ت جینشینایه تیی خوابه سورۃ الاحزاب.

به لام پوخته و گوشراوی رای خوّم له باره ی مانای نه م دوو نایه ته موباره که وه له جهوت برگه دا ده خه مه روو، دیاره نه وه شم له کوّی نه و ته فسیرانه وه رگر توه و، هه ندیکیشی به ته نکید ره نگه به وشیتوده که من ده یلیمه وه دایده پرّیم، له هیهچ کام له ته فسیره کاندان نه بی.

پوخته ی رای به نده له باره ی مانای وشه ی (أمانة) و ته فسیری نه م دوو نایه ته وه:

- (۱) - خوا سورۃ الاحزاب ویستوو یه تی کاریکی گرنگ به یه کیک له دروستکراوه کانی بسپیری، که هیهچ کام له دروستکراوه کانی نه وه یان له توانادا نه بووه، نه و نه رکه گرنگه یان پّ بسپیردری:
- أ- ناسمانه کان بهو فراوانیبه، چونکه ناسمانه کان واته: هه موو که ردوون، به لکو زور زیاتریش له که ردوون (کون).

وَالْخِلَافَةَ) که رای تفسیره‌گانه، هم‌موویان، دهره‌نجامی نهو تاییه‌مه‌ندیه تاکهن، که ته‌نیا مروّف هه‌به‌تی، هه‌روه‌ها جن‌دیش له‌گه‌ل مروّف‌دا، که‌واته: نهو رای‌هی تیمه هه‌لم‌ان‌ب‌زارد، کو‌که‌روه‌ی هه‌موو رایه‌کانی دیکه‌شه.

(٦) - سته‌م و نه‌فامیی بریتین: له دوو خاله بیه‌تزه‌که‌ی مروّف، که نه‌گه‌ر لیان وریا نه‌بی له تاقیکردنه‌ودا ده‌که‌وئی، چونکه (ظلم) بریتیه له لادانی مروّف و سنوور به‌زینیی و سنوور شکاندنی له پرووی کرده‌ییه‌وه، (جهل) یش بریتیه له دهرکنه‌کردنی مروّف بو راستییه‌کان، پش هه‌موو شتیک، نهو راستییه که نه‌م گه‌ردوونه شاری بی‌خاوه‌ن نیه، خوا‌به‌کی په‌روه‌ردگار سه‌ره‌رشتیی ده‌کات و به‌سه‌ری راده‌گا، مروّف بی‌خاوه‌ن نیه و له خووه نه‌ه‌ت‌راوه، به‌لکو ه‌ت‌راوه بو تاقیکردنه‌وه، بو جینش‌ینایه‌تیی کردنی خوا، ئنجا نه‌گه‌ر مروّف ناگاداری نهو دوو خاله بیه‌تزه‌ی خوئی نه‌بی، ناگاداری سته‌م (ظلم) نه‌بی، ناگاداری نه‌زانیی (جهل) نه‌بی، به ته‌ئکید له تاقیکردنه‌وه‌ی خوا‌دا ده‌که‌وئی.

(٧) - پینچه‌وانه‌ی سته‌م و نه‌فامیی (ظلم، جهل)، بریتیه: له دادگه‌ریی و زانیاریی، که دادگه‌ریی و زانیاریش، میوه‌و به‌ره‌می نیمان به‌خوای به‌رزن، میوه‌و به‌ره‌می ده‌ست‌گرتنن به‌وه‌حیی و په‌یامی خوای په‌روه‌ردگار‌ه‌وه، که به‌هویی نیمان به‌خوای جهل و نیمان به‌هه‌موو نهو شتانه‌ی خوا‌ه‌رموونی، نیمان به‌فریشته‌کانی خوا، به‌کتیبه‌کانی خوا، به‌پیغه‌مبه‌رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به‌پوژی دوا‌یی، به‌نه‌خشه‌و نه‌ندازه‌گیری (قدری) خوا، له نه‌نجامی نهو نیمانه‌دا، مروّف عیلمی بو په‌یدا ده‌بی، زانیارییه‌کی بو په‌یداده‌بی و به‌رچاو پروون ده‌بی، که نه‌م گه‌ردوونه چیه؟ نهو مروّفه بوچی هاتوه بو تیره؟ چ نه‌رکیکی پ‌ن سپ‌ردراوه؟ ده‌بی چی بکات و چو‌ن بکات؟ به‌رچاو پروون ده‌بی و، هه‌روه‌ها له نه‌نجامی نیمان دا، مروّف حاله‌قی هاوسه‌نگیی و، حاله‌قی دادگه‌ریی بو دروست ده‌بی‌ت، له لادان و سنوور شکینیی و سنوور به‌زاندن، که سته‌مه، ده‌پار‌زیری.

به‌لکه‌شمان له‌سه‌ر نهو واتایه، که هه‌لم‌ان‌ب‌زارد، و‌پ‌رای مانای ناشکرای نایه‌ته‌گان، قسه‌ی خوای به‌رزه که ده‌فه‌رموئی:

﴿يَعَذِّبُ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

چونکہ نهم (ل) ده، نه گهر لامی سهره نجام (لام العاقبة) بی، یاخود لامی هوکار (لام العلة) بی، یان: نهو هوکارهی وایکرده، خوا بِقَوْلِهِ نهو سپاردهیه به مروّف بسپیری، یاخود نهو دهره نجامهی که لهوه پهیدا ده بی، که خوا نهو سپاردهیه به مروّف سپارده، بریتیه: له سه پترانی سزا به سهر کافراند، به ههر دوو به شه سهره کییه که یانهوه، واته: مونافیق هکان و هاوبه ش بو خوا دانه رکان، به پیچه وانه وهش قبول نکردنی خوا بِقَوْلِهِ بو گه پانه وهی نه هلی نیمان، که به ته نکید هه رچون بیت، کهم و زور تووشی گونا هو هه له ده بن، به هو ی سته م و نه فامیه که یانهوه، به لام خوا توبه یان لیوه رده گری، مادام له سهر راسته شه قامی خوان، با جار جار هه لبتکوون و سامه به رن و به ملاولا بچن، به لام مادام له سهر راسته شه قامی خوان، خوا بِقَوْلِهِ له به ره که تی به ندایه تی یان بو خوا، پروایان به خوا بِقَوْلِهِ و به کتیه کانی خواو به فریشته کانی خواو به پیغه مبه ران و عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ به پوزی دوایی، له به ره که تی نه وه دا، خوا بِقَوْلِهِ چاوپوشی لهو هه لهو کهم و کویری و سامه بردن و خلیسکان و لادانانه یان ده کات، مادام به گشتی له سهر راسته شه قامی خوا ی پهروه ردگارن.

نهم نهو پوخته یه بوو، که پیموایه باشترین مانا لیکدانه وهیه، بو نهو دوو نایه ته موباره کهو، بهو شیوه یه ش که هینام، له هیچ کام له ته فسیره کاندایا بهو شیوه یه نه مبینوه.

خوا به لوتف و که ره می خو ی، یارمه تیمان بدات، زیاتر له کتیه که ی تیکه بن و، زیاتر به راستیه مه زنه کانی نهو کتیه راست و تهو لوهی خوا ی پهروه ردگار ناشنا بین و، یارمه تییشمان بدات که نهو راستییانه له عه قل و دلی خو ماندا و، له ژبانی تاکیی و خیزانی و کومه لایه تی و سیاسی، خو ماندا ره نگیان پی بدینه وهو، بهرجه سته یان بکه ین.

لیره شدا دینه کو تایی ته فسیر کردنی سووره تی (الأحزاب).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فیسیری سوورہ تی

سَبَّأٌ

دەستینک

بەرێزان!

ئەمرۆ کە ٤/ی ذی الحجە/ی ١٤٤٠ی کۆچییه، بەرانبەر (٢٠١٩/٨/٥)ی زاینیی، خوا پشتیوان بێ دەست دەکەین بە تەفسیر کردنی سوورەتی (سبأ).

پێناسەی سوورەتی (سبأ) و بابەتەکانی

لە حەوت بڕگەدا، پێناسە و نێوەڕۆکی ئەم سوورەتە دەخەینە ڕوو:

یەکەم: ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە هەر بە ناوی (سبأ) ناسراوە، ھۆیکەشی ئەوەیە کە باسی گەلی (سبأ)، یان ھۆزی (سبأ)ی تیدا ھاتووە، باسی گەلی سەبەئیش، جگە لە سوورەتی (النمل)، کە لە ئایەتی ژمارە (٢٢)دا، کە تەنیا ئاماژەیکە کراوە: ﴿وَجِئْتُكَ مِنْ سَبْأٍ بَنِي يَافِثٍ﴾، تەنیا لێرە لەم سوورەتەدا، باسی گەلی (سبأ)، یان ھۆزی (سبأ) کراوە، بەسەرھاتە کەشیان تاییەتە بەم سوورەتە، بۆیە ئەو ناویدی لێنراوە.

دووەم: شوینی دابەزینی:

ئەم سوورەتە مەككەییە، ئەو رایەیی کە دەلێ: ئەم ئایەتە: ﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِينَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (٦) مەدینەییە، رایەکی بێھێزە، چونکە ئەم رایە پستی بەو بەستووە، کە مەبەست

له (أوتوا العلم) خاوهن کتیب، که نهوانیش له مه دینه بوون! به لأم مه رج نیه مه به ست ته نیا خاوهن کتیه کان بن، پاشان مه رج نیه نهوانیش ته نیا له مه دینه بووبن! وهك پیتیش له سه ره تاي چهند سووره تیکدا له و باره وه باسمان کرد.

به لکو ده گونجی مه به ست له (أوتوا العلم) زانایان بن، به گشتی، چ زانایانی نیسلام و شاره زا به قورنان و فه رمایستی خوا، واته: هاوه لانی به ریزی پیغه مبه ر ﷺ، چ زانایان به گشتیتیر، واته: ته هلی نیسلام بن، یان ته هلی نیسلام نه بن، خاوهن کتیب بن، یان خاوهن کتیب نه بن، ده شگونجی مه به ست پی خاوهن کتیه کان بن، به لأم که مه به ستیش خاوهن کتیه کان بن، واته: جووله که وه صرانییه کان، که نه و دو کومه له زیاتر هه بوون، له نیوه دورگی عه ره بیدا، نهوانیش مه رج نیه ته نیا له مه دینه بووبن، به لئی زیاتر له وی بوون، به لأم که م و زور هاموشو، تیکه لیشیان بووه له گه ل خه لکی مه ککه دا، وه که له زور له سووره ته مه ککه یه کاند، خوا ﷺ ناماژی بو نه وه کردوه، که واته: نه م سووره ته هه مووی مه ککه یه به بی هه لاواردن.

سییه م: ریزبه ندیی له موضه ف و هاتنه خواردا:

نه م سووره ته له ریزبه ندیی دابه زیندا، ژماره (۵۷)، یان ژماره (۵۸)، واته: (۵۷)مین، یان (۵۸)مین سووره ته، که له قورنان دابه زیبی و، له دوی سووره تی (لقمان او، پیتش سووره تی (الزمر) دابه زیوه، به لأم له ریزبه ندیی موضه فدا، ژماره: (۳۴)ه، واته: که له سووره تی (الفاتحة) هوه پیتدا دین، له ژماره (۳۴)دا، ده یگه یین.

چواره م: ژماره ی ئایه ته کان:

ژماره ی ئایه ته کانی سووره تی (سبا) له لای زوربه ی زانایان (۵۴)ه، به لأم له لای خه لکی شام (۵۵)ه، پیتیش باسمان کردوه، که که میی و زوری ژماره ی

ئايەتە كان، دەگە پتەوہ بۇ كورتىسى و درىژىسى پستە كان، نەك ھەندىكىيان بلىن: فلان پستە يەش ئايەتتەك بووہ، ئەوانەى دىكە بلىن: نەخىر ئايەت نەبووہ، شتى وانە، زانايان لەسەر وشە يەكى قورئانئىش ناكوكىيان نىە، نەك لەسەر ئايەتتەك، يان پستە يەك.

پىنچەم نىوہرۇكى:

ھەرچەندە وەك زۆربەى ھەرە زۆرى سوورەتە مەككە يىيە كان، باسى: بوونناسى و، ئىمان بە خواو، يەكتايى خوا لە بەدپەيتان و خاوندارىى و مشوورخۆرىى و بەرستراوتىتى داو، پاشان ئىمان بە فرىستان و، باسى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بە گشتى و، بە تايەتتى موحەممەد ﷺ، باسى وەحىى و قورئان و ... ھتە، كراوہ، بەلام باسى پۇژى دوايى و بە ھەشت و دۆزەخ لەم سوورەتەدا، پشكى شىرى پىپراوہو، نىوہى زىاترى ئايەتە كانى ئەم سوورەتە موبارەكە، بۇ باسى (ساعة) و (قيامه) و، سزاو پاداشتى خوا ﷻ تەرخان كراون.

شەشەم: تايەتمەندىيەكانى:

ھەر كام لە سوورەتە كان كۆمەتتەك تايەتمەندىيان ھەن، نىجا ھەوت (V) تايەتمەندىيم بۇ ئەم سوورەتە، كەوتوونە بەرچا، كە تايەتن بە خۆيەوہ: تايەتمەندىى يەكەم: باسى مردنى سولەيمان ﷺ، پىزانرانى بە ھۆى مۇرانە لىدانى گۆچانەكەى و، كەوتنىوہو، كە ئەمەش لە ئايەتى ژمارە (۱۴) ھاتوہ، واتە: سولەيمان ﷺ ماودىەك بەسەر مردنىدا تىپەپىوہ، خۆى داوہتە سەر گۆچانەكەى، كەس بە مردنەكەى نەزانيوہ، تاكو گۆچانەكەى مۇرانە لىداوہو كوئىويەتى و، پزىوہو سولەيمان كەوتوہ، نىجا زانيويانە كە وەفاتى كردوہ!

تايەتمەندىى دووہم: باسى گەلى (سبأ)ە، لە ئايەتەكانى: (۱۵ - ۱۹)، وەك پىشتەر باسمان كرد، تەنيا لەم سوورەتەدا، باسى گەلى يان ھۆزى (سبأ) كراوہ.

تایه‌مه‌ندی سیه‌م: پشتر است‌کردنه‌وی خوا سَبَّأٌ بؤ گومانی ئیبلیس، له باره‌ی مرؤفانه‌وه، له نایه‌تی ژماره (۲۰) دا، که ده‌فهرموئ: ﴿ وَ لَقَدْ صَدَقَ عَلَیْمَ اِبْلِیْسَ ظَنُّهُ ﴾، واته: به‌دنیایی ئیبلیس گومانه‌که‌ی له باره‌ی مرؤفه‌کانه‌وه راست ده‌رچوو، گومانه‌که‌ی راست برده‌سه‌ر، ته‌نیا له‌م سووره‌ته‌دا نه‌م ته‌عبیره‌هاتوه.

تایه‌مه‌ندی چواره‌م: خسته‌ه‌رووی نه‌رمترین شیوازی وتوئژ له‌گه‌ل بیروایاندا، له‌نایه‌ته‌کانی: (۲۴ - ۲۶) دا، یانی: پی‌م شک‌نایه‌ت، له‌هه‌موو قورن‌اندا له‌وه شیواز نه‌رمتر هه‌بیت بؤ چۆنیه‌تیی وتوئژو گفتوگۆ کردن، له‌لایه‌ن نه‌هلی نیمانه‌وه له‌گه‌ل بیروایاندا.

تایه‌مه‌ندی پینجه‌م: فه‌رمان‌کردنی خوا سَبَّأٌ به‌پنجه‌مبه‌ر ﴿ قُلْ ﴾ که نامۆزگاری بیروایان بکات، یه‌ک یه‌ک و دوو دوو، بیربکه‌نه‌وه له‌باره‌ی پنجه‌مبه‌ره‌وه ﴿ قُلْ ﴾، له‌باره‌ی په‌بامه‌که‌به‌وه، نه‌میش له‌نایه‌تی ژماره (۴۶) دا هاتوه: ﴿ قُلْ اِنَّمَا اَعْظَمُكُمْ بِوَجْهِدٍ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلّٰهِ مَثْقٰی وَفَرْدٰی ثُمَّ نَنْفَكُرُوْا ﴾، واته: نامۆزگاریبتان ده‌که‌م، که یه‌ک یه‌ک و دوو دوو، بؤ خوا ﴿ قُلْ ﴾ هه‌لسن و بیربکه‌نه‌وه، ته‌نیا له‌م سووره‌ته‌دا نه‌م ته‌عبیره‌هاتوه.

تایه‌مه‌ندی شه‌شم: دووباره‌بوونه‌وه‌ی ﴿ قُلْ ﴾، له‌شوئنی‌کدا، پینج‌جاران، له‌چوار نایه‌تا، له‌نایه‌ته‌کانی: (۲۴ - ۲۷) و، له‌شوئنیکی دیکه‌دا، دیسان پینج‌جاران له‌سه‌ره‌تای پینج‌نایه‌تا، که‌دوای هه‌ر کام له‌و وشانه، واته: دوای ﴿ قُلْ ﴾، که‌سه‌رجه‌م ده‌بن به‌ده (۱۰)، له‌م سووره‌ته‌دا به‌دوای یه‌کدا، راستیه‌کی مه‌زن خراوه‌ته‌روو، واته: خوا ﴿ قُلْ ﴾ به‌پنجه‌مبه‌ری ﴿ قُلْ ﴾ فه‌رموو: ته‌وه‌بفه‌رموو، ته‌وه‌بفه‌رموو، ته‌وه‌بفه‌رموو، هه‌لبه‌ته‌نه‌وه‌ش بؤ وتوئژ له‌گه‌ل بیروایاندا، شوئنی یه‌که‌میان، وه‌ک گوتم: پینج‌جاران له‌چوار نایه‌تا، نایه‌ته‌کانی: (۲۴ - ۲۷) ن و، شوئنی دووه‌میان، پینج‌جاران له‌سه‌ره‌تای پینج‌نایه‌تا، که‌نایه‌ته‌کانی: (۴۶ - ۵۰) ن.

تایه‌مه‌ندی حه‌ته‌م: هاتی چهن‌د وشه‌یه‌ک که‌ته‌نیا له‌م سووره‌ته‌دا هاتوون، بؤ هه‌وونه:

- ۱- ﴿مُرْفَقَةً كُلِّ مُرْفَقٍ﴾، که له نایه تی ژماره (۷) دا هاتوه.
- ۲- ﴿مِيسَاتِمَةً﴾، (مِيسَاة: عَصَا)، گوچان یان گوچانئیکی پتەو، له نایه تی ژماره (۱۴) دا هاتوه.
- ۳- ﴿سَيْلِ الْعَرِمِ﴾، واته: لافاوئیکی بیڕهزا، تۆفانئیکی بیڕهزا، زۆر سهخت و توند، له نایه تی ژماره (۱۶) دا هاتوه.
- ۴- ﴿ذَوَاقٍ أَكْثَلٍ حَمَطٍ وَأَثَلٍ﴾، واته: دوو باخی خاوهن خواردنی تال (أَثَل) یش واته: دار کهز، یان دار سیواک، درهختی نهړاک، له نایه تی ژماره (۱۶) دا هاتوه.
- ۵- ﴿فُرْعَانَ عَن قُلُوبِهِمْ﴾، (أَي: أزيلَ عَنْهَا الْفُرْعَ)، واته: ترس له دلیان لابرا، له نایه تی ژماره (۲۳) دا هاتوه.
- ۶- ﴿مِعْشَارٍ﴾، (مِعْشَار) به مانای (عُشْر) دئی، واته: یهك له سهر ده، که له نایه تی ژماره (۴۵) دا، هاتوه.
- ۷- ﴿التَّائُوشِ﴾، (التَّائُوشُ) واته: دهست گه یاندنه شتیک به نه سپایی، که له نایه تی ژماره (۵۲) دا هاتوه.
- ۸- ﴿وَجِيلٍ﴾، واته: په رده خرایه، نیتوان خرایه بهینی نهوان و نهوهی ناره زووی دهکن، له نایه تی ژماره (۵۴) دا هاتوه.

حهوتم: دابهشکردنی نایه تهکانی بۆ چهند دهرسیک:

وهك زۆر جاری دیکه گو توومانه، دابهشکردنی تیمه بۆ نایه تهکانی هه ر سوورەتیک، دواى سه رنجدان و تیرامانی زۆره، که کام کۆمه له نایه ته پتکه وه په یوه ستن، که نه وه تیمه به کۆشش و ئیجتیهادی خو مان واما نکر دوه و له وه دا، لاسایی که سم نه کردۆته وه، به لئى، سه رنج ده ده مه ته فسیره کانیش، به لام ته فسیره کان به زۆریی وایه، هه موو نایه ته کان بر بر ده کن، نایه ت نایه ت،

دوۋ ئايەت دوۋ ئايەت، يان چەند ئايەتتىكى كەم يېڭەۋە دېنن، بەلەم من تەماشى دەكەم كام كۆمەلە ئايەتە، باسى بابەتتىكى دىيارىيىكراۋ دەكەن، ئەۋانە دەكەم بە دەرسىك، ئىنجا ئەگەر كەم بن، ئەگەر زۆربن:

دەرسى يەكەم: ئايەتەكانى: (۱ - ۹) يە، نۆ (۹) ئايەتى سەرەتا دەگىرتە خۇي، كە ۋەك پىشەكىي بۇ كۆي ئايەتەكانى سوۋرەتەكەيە.

دەرسى دوۋەم: ئايەتەكانى: (۱۰ - ۱۴) يە، پىنچ (۵) ئايەت و، تەرخانكراۋە بۇ باسى داۋودو سولەيمان (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَالسَّلَام)، كە دوۋ پىغەمبەرى باب و كور بوون، ئەۋ نىعمەتانەي كە خوا ﷻ پىداون، ژمارەيەك لە نىعمەتەكان باسكراون.

دەرسى سىيەم: ئايەتەكانى: (۱۵ - ۱۹) يە، پىنچ (۵) ئايەت، كە تەرخان كراون بۇ باسى ھۆزى (سبا)، ياخود گەلى (سبا)، كە چۆن خوا ﷻ نازو نىعمەتى زۆرى پىدا بوون، بەلەم ئەۋان سېلەيى و بىيروايان كىردە پىشە، سەرەنجام حالەكەيان لە خۇشگۈزەرانىي و نازو نىعمەتەۋە، گۆرا بۇ ژيانىكى تەنگ و تال و، باخەكانى كە ھەيانبوون، دوۋ باخ لە ملاۋلاي رى، گۆران بۇ ھەندىك درەخت و گىاي بىيانىي، يان بى بەر، ياخود بەرتال و ناخۇش، ھەرۋەھا حالەتى تۆكەيى كۆمەلگاكەيان گۆرا بۇ پەراگەندەيى و، ھەر كۆمەل و، تىرەيەك بە لايەكدا پۇيشتن.

دەرسى چۈرەم: ئايەتەكانى: (۲۰ - ۳۰) يە، يازدە (۱۱) ئايەت، ئەۋانىش خوا ﷻ زياتر تىيان دا باسى يەكتايى خوا، وتوئز لەگەل بىيروايەكان لەۋ بارەۋە كراۋە، لە كۆتايىشدا باسى رۇژى دوايى، كە ئەۋ بەلئىنەي خوا ﷻ دايناۋە، بە مسۆگەرىي لە كاتى خۇيدا دى.

دەرسى پىنچەم: ئايەتەكانى: (۳۱ - ۳۹) يە، نۆ (۹) ئايەت، كە باسى ھەلئويستى بىيروايانە لە بارەي قورئانەۋە، كە گوتوويانە نە بىروا بە قورئان و، نە بىروا بە كىتئەكانى پىش قورئانىش دېنن، خوا ﷻ بەكسەر لەۋەۋە دەيگوازئەۋە بۇ دىالوگ و وتوئزو مشتومرىك لە نىۋان چەۋستىراۋانى ھەلخەلەتاۋو، خۇبەزلزانانى خۇسەپىندا، لە بىيروايان، كە چۆن ھەموويان پەشئيمان دەبنەۋەۋە پەنجەي

په شیمانیه ده گه زن، دواپه خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ باسپه بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ نه وه ده کات که مه رج نیه هه ر که سیک مال و سامان و نازو نيعمه ته پیدرابن، نيشانه ی نه وه بن، که خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ خو شیه ده وی، به لکو خو شوپسته نی خوا به هو ی نیمان و کرده وه ی چاکه وه یه وه نه وه سه نگی مه حه که، دواپه خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ باسپه سه ره نجامی کرده وه ی، هه ر کام له برواداران و بی پروایان ده کات.

ده رسی شه شه م: نایه ته کانی: (۴۰ - ۴۵) یه، شه ش (۶) نایه ت، نه وانیش هه موویان باسپه روژی دواپه و، باسپه هه لوپسته نی بی پروایانن، له به رانبه ر نایه ته کانی خوا دا، که به سه ریاندا ده خوینزینه وه، که به هه نیه ستراوو جادوو، پیغه مبه ریش بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ به که سیک که ده یه وی نه وه خه لکه له ری و ره سمی باب و باپیرانی لابدا، وا پیناسه ده گری.

ده رسی هه وه ته م: نایه ته کانی: (۴۶ - ۵۴) یه، نو (۹) نایه ت، که خوا له سه ره تای پینج نایه تیاندا، فه رمان به پیغه مبه ر بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ده کات به: قُلْ، واته: وشه ی قُلْ پینج جارن له سه ره تای پینج نایه ته کاندا دی، که له دوا ی هه ر کام له وه وشانه دا: قُلْ، خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ راستیه کی مه زن ده خاته روو، دیسان کو تایی نه وه نایه تانه ش به باسپه روژی دواپه دی، که چون بی پروایان ده ستیان له هه موو پچکان ده برتی و، هیچ چاره وه ده ره تانیکیان نابن.

❖ دهرسی یه‌کهم ❖

بیتاسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه له نۆ (۹) نایه‌تی سه‌ره‌تای سووڤه‌تی (سبأ) پیک دئی، نایه‌ته‌کانی:
(۱ - ۹)، که نهم نۆ نایه‌ته، وه‌ک پیتشه‌کی وان، بۆ کۆی سووڤه‌ته‌که‌و، بۆ کۆی
بابه‌ته‌کانی، له‌و نۆ نایه‌ته‌ش دا ههر سیک پایه‌و بنه‌ڤه‌ته‌که‌ی ئیمان، خراونه‌ روو:

۱- بڤوا به‌ خواو سیف‌ت و کرده‌وه بئ وینه‌کانی.

۲- بڤوا به‌ رۆژی دوایی و، سزاو پاداشتی خوا.

۳- بڤوا به‌ وه‌حیی و، پیغه‌مبه‌رایه‌تیی و، نه‌و نایه‌تانه‌ی که خوا ﷻ به‌ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ
په‌وانی کردوون.

هه‌روه‌ها ههر له‌م نۆ نایه‌ته‌دا، باسی هه‌لوئستی نه‌رتنیانه‌ی، بڤیروایان له
به‌رانبه‌ر رۆژی دوایی و، پیغه‌مبه‌رایه‌تیی و، وه‌حیی داو، هه‌لوئستی نه‌رتنیانه‌ی
بڤوادارانسی زاناو، هه‌ڤه‌شه‌ لیکردنی خوا، له‌ بڤیروایان کراوه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ
الْقَبِيرُ ① يَعْلَمُ مَا بَلَّغُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَرْجِعُ فِيهَا
وَهُوَ الرَّحِيمُ الْعَفُورُ ② وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ
عَلَيْهِ الْعَيْبُ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغُرُ مِنْ ذَلِكَ
وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ③ لَيَجْزِيَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ④ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَئِكَ

لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزِ أَيْمُرٍ ۝ وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِينَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ
هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكَ عَلَى
رَجُلٍ يَتَّبِعُكُمْ إِذَا مَرَقْتُمْ كُلَّ مِرْقَةٍ لِّئَلَّا تُفَرِّقَ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ
بِهِ حِجَّةٌ لِّبِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِن شَاءَ نَحْضِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نَسُفَظَّ عَلَيْهِمُ
كَيْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَلِآيَةِ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝

مانای دهقاو دهقی نایه تهاکان

{ستایش (هه مووی) بو خوا، نهو که سهی که هه رچی له ناسمانه کان و
زهویدایه هی ویهو، له دواپوژیش دا، ستایش ته نیا بو ویهو، نهو کارزانی
شاره زایه ۱} هه رچی ده چته نیو زهوی و هه رچی لئی دهرده چن، ده بزانی،
ههروه ها هه رچی له ناسمانن داده به زئی و، هه رچی پئیدا بهرز ده بیته وه
(هه لده کشتن) ده بزانی و، ته نیا نهو به به زهیی لیبورده یه ۲} (خوا بهو شیوه یه
زاناو بالاده سته) که چی نهوانه ی بیپروان گوتیان: کاتی دیار ییکراو (ی رۆزی
دوایی) مان بو نایه ت، بلئی: با، سوئند به پهروه ردگارم بو تان دئی، (خواش)
زانای په نانه، گرانایی گهردیکی لئی په نهان و ون نابی، نه له ناسمانه کان و
نه له زه مین داو، نه له وه گچکه ترو نه گهوره تریش، هیچ شتیک نیه که له
نووسراونکی رووندا نه بی ۳} (هاتنی رۆزی دوایی مسوگه ره) تاکو (خوا)
پاداشتی نهوانه بداته وه، که بروایان هیناوهو، کرده وه باشه کان دکه ن، نهوانه
لیبوردن (یکی تاییه ت) و بژیونکی په سندنو پر ریژیان هه یه ۴} نهوانه ش که
تیکوشان له دژی نایه ته کامان (به خه یالی خویمان)، خو دهر باز که رانه (له سزای
تیمه)، نهوانه نازاریکیان هه یه (له رۆزی دوایی دا) له پیسیه کی به تیش و ژان

٦) نهوانهش که زانیاریان پیدراوه، ده زانن که نهوهی بۆ لای تۆ دابه زینراوه، هه ره نهوه هه قهوه به ره و راسته پنی (خوای) زالی ستایشکراو، رتنمایی (خه لک) ده کات ٦) نهوانهش که بیروبوون گوتیان: نایا پیاوینکتان پیشان بدهین، هه والتان پیدهدات که کاتیک (مردن و) به ته وایی پارچه پارچه بوون (به نیتو گلی زه ویدا بلاو بوونهوه) نیتوه له نوئی دروست ده کرینهوه؟ ٧) نایا درۆی به (ناوی) خواوه هه لبه ستوه، یان (جوړیک له) شیتی تیدایه؟ (نه درۆی هه لبه ستوه و نه شیتیشه)، به لکو نهوانه ی پروا به پوژی دوایی ناهین، له نیتو نازارو گومرایه کی دووردان ٨) نایا سه رنجی ناسمان و زهویان نه داوه، له پیش دهسته کانیانه وه و له دواپانه وه، نه گهر مانه وئ به زهویاندا پۆ ده بهینه خوار، یان چند پارچه به کیان له ناسمانتوه به سه ردا ده خهینه خواری، بیگومان له وه دا (که به زه ویدا پۆناچن و پارچه کانی ناسمانیان به سه ردا ناکه ون)، نیشانه به ک (ی که وره و گرنک) هه به، (له سه ره زه یی و به خششی خوا) بۆ هه موو به نده به کی له ناخه وه که پراوه (بۆ لای خوا ٩) ١٠).

نسیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(لَا يَغْرُبُ عَنْهُ): واته لیتی ون نابتی، لیتی به نهان نابتی، (عَرَبَ الشَّيْءُ: غَاب وَخَفِيَ، عَرَبَ الشَّيْءُ يَغْرُبُ)، واته: نهو شته ون بوو، ون ده بی، په نهان بوو، په نهان ده بی.

(مَثَقَالٌ): (المَثَقَالُ: مَا يُوزَنُ بِهِ، وَهُوَ مِنَ الثَّقَلِ، وَذَلِكَ اسْمٌ لِكُلِّ سِنَجٍ)، (مَثَقَالٌ: زَنَةٌ)، (مَثَقَالٌ)، واته: هه ر شتیک که شتیک پنی بکیشری، که له وشه ی (ثَقُلَ) هه هاتوه، نه ویش ناوه بۆ هه ر شتیک که شتی پنی هه لبه سه نکیتری، (مَثَقَالٌ) واته: کیش، (زَنَةٌ) واته: کیشی نهو شته، گرانیی.

(ذَرَقٌ): (أَيُّ: الْهَبَاءُ)، نهو تَوَزُو گهردهی به په نجه رهدا دیته ژوورنك، له بهر تیشکی خوردا ده بیترئ، به ناستم به چاو ده بیترئ، به وه ده گوترئ، هه روه ها به میرووله ی گچکه ده گوترئ، هه روه ها به هیلکه ی میرووله ش ده گوترئ، که سپیه زور بچووکه، واته: گهرای میرووله.

(سَعَوًا): تیکوشاون، هه ولیانداوه، (السَّعِي: الْمَشِي السَّرِيْعُ، وَهُوَ دُونَ الْعَدُو، وَيُسْتَعَارُ لِلجَدِّ فِي الْأَمْرِ، خَيْرًا كَانْ أَوْ شَرًّا،) (سَعِي) به رُوشتنیکی خیرا ده گوترئ، که که متر بی له پاکردن و ده سخوارزیته وه بو جدی بوون و، تیکوشانی چاک له کارنکدا، نجا چاک بن، یان خراب بن.

(مُعْجِرِينَ): (أَعْجَزْتُ فَلَانًا وَعَجَزْتُهُ وَعَاجَزْتُهُ: جَعَلْتُهُ عَاجِزًا،) (أَعْجَزْتُ فَلَانًا) یان (عَجَزْتُهُ فَلَانًا)، یان (عَاجَزْتُهُ فَلَانًا)، هه ر سیکیان، واته: فلانکه سم دهسته پاچه کرد، دهسته وسان کرد، که واته (مُعَاجِزِينَ) واته: دهسته پاچه که رانه و، دهسته وسانکه رانه.

(رَجَزِي): (أَصْلُ الرَّجْزِ: الْإِضْطْرَابُ)، (رَجَز)، به واتای جووله دی، (رَجَزَ الْبَعِيْرَ رَجْزًا)، حوشره که هات و چوو، له نه نجامی برسیتی، یان نه خوش بوونیکداو، (الرَّجْزُ: أَسْوَأُ الْعَذَابِ)، (رَجَز): به خرابترین سزا ده گوترئ، (رَجَز) به مانای پیسیش دی، وهك چوَن (رَجَس) به مانای پیسی دی، (رَجَز) یش هه ر هه مان واتا ده گه به نه.

(مَمْرَقِي): واته: لیک هه لوه شتندراو، لیک پچریندراو، (المَمْرَقُ: مَصْدَرٌ مِنْ مِي لِه (مَرْقَةٌ) مِثْلُ مَسْرَحٍ لِلتَّنْرِيحِ)، (مَمْرَق) چاوگیک میمیه له وشه ی (مَرْقَةٌ، مَمْرَقَةٌ، فَهَوَ مَمْرَقٌ)، وهك (مَسْرَح) له (تَسْرِيح) هوه هاتوه، (تَسْرِيح) واته: به ره هلداکردن، نجا (مَسْرَح) واته: به ره هلداکراو.

(جِنَّةٌ): (الْجِنَّةُ: الْجَنُّونُ، جُنَّ فَلَانٌ: أَصَابَهُ الْجَنُّ،) ده گوترئ: (جُنَّ فَلَانٌ)، واته: جینن دهستی لیوه شانده، (جِنَّة) به مانای شیتی دی.

(نَحْسِفَ بِهِمْ): واته: به زه ویاندا بهینه خوار، (حَسَفَ بِهِ: أَذْهَبَهُ)، واته: رُویرده خوار به زه وییدا.

(مُنِيبٌ): (رَاجِعٌ مِنَ الْقَلْبِ إِلَى اللَّهِ)، (مُنِيبٌ): به که سَيِّكْ دَهْلِيْنِ که له ناخه وه، له دهر وونه وه بُو لای خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ که رابیتته وه.

مانای کشتی نایه تهکان

پیشتر له خستنه رووی پیناسه و نیوه روکی سوورته سی به نندا، باسماں کرد، که ته وه ری سه ره کی سووره ته که، باسی روژی دوایه، به لام باسی یه کتایی خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، سیفه ته کانی و، کرده وه ناوازه و بی وینه کانی، هه روه ها باسی وه حیوی و پیغه مبه رایه تیش کراده و، چند بابه تیکی دیکه ش نیواختنی نه و بابه تانه کراون.

سه ره تا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ده فهرموئی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوا ی به به زهی به خشنده، واته:

ده ستیگر دنم به ناوی خوا یه، که نه وه ش مه به ستی نه وه یه:

۱- نه م کاره ته نیا بُو خوا و به ناوی خوا وه ده که م.

۲- به پی شه ری خوا ده یکم.

۳- به توانا و یارمه تی خوا ی په روه ردگار ده یکم.

۴- بُو هینانه دی ره زامه ندیی خوا نه جامی ده دم.

ده فهرموئی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَلَمْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، ستایش بُو نه و خوا یه ی که هه رچی له ناسمانه کان و هه رچی له زه ویی دایه، هی ویه، نه و خوا وه نیه تی، تیمه دوایی له مه سه له گرنگه کان دا زیاتر قسه ده که یین، له سه ر چه مک و واتای وشه ی (حمد و)، جیاوازیان له گهل (مدح)، هه روه ها له گهل (شکر) دا، به لام لیره دا نه وه ده تین: که خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (الی خستوته سه ر وشه ی (حمد)، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، واته: هه رچی ستایش هه یه و هه رچی مه دح و سه ناو په سنندی بُو دهر برین هه یه، هه مووی هی خوا یه، نه ویش نه و زاته یه

کہ ہرچی لہ ناسمانہ کان و زہویدا ھہیہ، ھى ویه، ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾، ھہروہھا ھہرچی ستایش ھہیہ لہ رۆژی دواييدا، لہ مہ نزلکای کۆتاييشدا، ھہر ھى ئه وه، ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْغَفِيرُ﴾، ھہر ئه و کارزانى شارہ زايه، ھہم کاره کانى کہ ئه نجاميان دەدات، زۆر به کارامه يى و ليزانيى ئه نجاميان دەدات، ھہم زۆريش شارہ زايه به ھہ لسوکهوت و حال و بالى دروستکراوه کانى.

شايانى باسہ: لہ سەرھتای پينج لہ سوورہ تەکانى قورئاندا، ئەم: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، دووبارە بۆتەوہ، کہ به پىتى پىزبەندى (مصحف)، بەمجۆرەن:

۱- ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الْفَاتِحَةِ.

۲- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ﴿١﴾ الْاَنْعَامِ.

۳- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ﴿١﴾ الْكُفِّهِ.

۴- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَمَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْغَفِيرُ ﴿١﴾ سَبَا.

۵- ﴿لِلْحَمْدِ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئَةِ رُسُلًا أُولِي أجنَحٍ مثنى وثلاث ورباع يزيد في الخلق ما يشاء إن الله على كل شئ قدير ﴿١﴾ فَاطِر.

کہ دواتر قسہى وردتر لہو باروہ دەکەین، کہ بۆچى کہ لہ پيش ئه و پينج سوورہ تە موبارە کەوہ، خوا ﷻ ستایشى بۆ غۆی راگەياندوہ؟

ئنجا دەفەرموى: ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِيحُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾، خوا ﷻ دەزانى ھەرچی دەچیتە زەویەوہو، ھەرچی بە نىو زەویدا دەچى و، ھەرچی ليشى دەردەچى، ﴿وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَرْجُ فِيهَا﴾، ھەرودھا دەزانى ھەرچی لہ ناسمانتوہ دپتە خووارو، ھەرچی بە ناسمانى دا بەرز دەبیەوہو ھەلدەکشى، کہ دەفەرموى: ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِيحُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَرْجُ فِيهَا﴾، ئەم حوار (ما،یە، ھەموویان (ما،ی (موصولە،ن، واتە: ھەرچی کہ

دیته تَبُو زهوییه‌وه، خوا ده‌یزانتی، ننجاشتی ماددی بن، یان مه‌عنه‌ویی و، به‌ره‌ه‌ست بن، یان نا به‌ره‌ه‌رست، هه‌رچییش له زه‌وی ده‌رده‌چتی به‌همان شیوه، هه‌روه‌ها هه‌رچی له ناسمان داده‌به‌زتی، به‌همان شیوه، له شتی ماددی و مه‌عنه‌ویی و، له دروستکراوه به‌ره‌ه‌ست و نا به‌ره‌ه‌سته‌کان، هه‌رچی به‌ره‌و ناسمانیش به‌رز ده‌بیته‌وه، له شته‌ماددی و مه‌عنه‌ویی‌ه‌کان و، له‌و شتانه‌ی که به‌ره‌ه‌ست و نا به‌ره‌ه‌رست، خوا هه‌موویان ده‌زانتی ﴿وَهُوَ الرَّجِيمُ﴾ اَلْعَفُورُ ﴿﴾، هه‌ر نه‌ویش به‌به‌زه‌یی لی‌بورده‌یه، له هه‌موو قورن‌اندا خوا ﴿وَهُوَ﴾ هه‌ر لی‌خو‌شبوونی خو‌ی، پیتش به‌زه‌یی خستوه، به‌لام لی‌رده‌دا (الرَّجِيمُ) پیتش (اَلْعَفُورُ) خراوه، له‌به‌ر نه‌ودی مه‌قامه‌که‌وا ده‌خو‌ازتی، که دروستکراوه‌کان پیتش هه‌موو شتی، پتو‌یستیان به‌به‌زه‌یی خوا هه‌یه، بۆ به‌رپوه‌چوون و به‌رده‌وام بوونیان، ننجاشته‌گه‌ر هه‌له‌و که‌م و کو‌رپیشیان کرد، نه‌وانه‌ی خاوه‌ن ئیراده‌و هه‌ست و نه‌رکردار (مُکَلَّف)ن که‌م رو‌فی و جندن، پتو‌یستیان به‌لی‌بورندی خوا هه‌یه.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ﴾، نه‌م (و)ه (حالیه‌یه، واته: له حالیکدا که‌م خوا ﴿وَقَالَ﴾ به‌و شیوه‌یه، که‌چی نه‌وانه‌ی بی‌پروا بوون، گو‌تیان: (ساعة)مان بۆ نایه‌ت، (ساعة) له زمانی عه‌ره‌ببیدا به‌مانای کاتیک‌ی که‌م دتی، کاتیک‌ی دیار‌بیکراو، به‌لام لی‌رده‌دا مه‌به‌ست پیتی، رو‌ژی دو‌اییه‌و وشه‌ی (ساعة) کراوه‌به‌ناو، بۆ رو‌ژی دو‌ایی، به‌گشتی، یاخود بۆ قو‌ناغی به‌که‌می رو‌ژی دو‌ایی، که‌ناخیر زه‌مانه، که‌له‌دو‌ای فوو پتداکردنی که‌ره‌نا، له لایه‌ن ئیسرافیله‌وه، بۆ جاری به‌که‌م رو‌و ده‌دات، که‌(ساعة)ی پتی ده‌گو‌ترتی، ناخیر زه‌مان، یاخود مه‌به‌ست پیتی قیامه‌ته، واته: هه‌لسانه‌وه‌و زیندوو بو‌ونه‌وه، که‌له‌دو‌ای بۆ جاری دو‌وم فوو پتداکرانی که‌ره‌نا، له لایه‌ن ئیسرافیله‌وه، رو‌و ده‌دات، واته: وشه‌ی (ساعة) ده‌گو‌نجتی مه‌به‌ست پیتی ناخیر زه‌مان بی، ده‌شگو‌نجتی مه‌به‌ست پیتی زیندوو بو‌ونه‌وه‌و لی‌پرسینه‌وه‌بی، ده‌شگو‌نجتی مه‌به‌ست پیتی کو‌ی رو‌ژی دو‌ایی بی، به‌هه‌ردوو قو‌ناغه‌که‌یه‌وه.

نهوانه‌ی بَبْرُوا بوون، گوئیان: (ساعة) مان بُو نایهت، که مه‌به‌ستیان رُوژی دوایه، زیاتر مه‌به‌ستیان زیندوو بوونه‌وهو لَبْرَسینه‌وهیه، چونکه مردنه‌که ده‌زانن که هه‌موویان ده‌مرن و، پدنگه مه‌به‌ستیشیان نه‌وه‌بئ که ناخیر زه‌مان نایهت و، ژبانی تیمه له‌سه‌ر زه‌وی کُوَتایی نایهت.

﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَأَتَيْنَنَّكُمْ﴾، بَلَىٰ: با، سوئند به په‌روه‌ر دگارم، به دُنْیاییه‌وه بوَتان دئی، واته: نه‌و کاته دیارییکراوه‌تان بُو دئی، که نه‌م ژبانی دنیایه‌ی تیدا کُوَتا دئی، یاخود تیه‌وی تیدا زیندوو ده‌کرینه‌وه، یاخود رُوژی دواپی تیدا دئی، به هه‌ردووک قُوَناعه سه‌ره‌کیه‌که‌یه‌وه، ﴿عَلِيمُ الْغَيْبِ﴾، (خوا) زانای په‌نهانه، هه‌رچی په‌نهان و شَیْر دراوه بئ، خوا ﴿ذَوُ الْعَرْشِ﴾ ده‌یزانئ، ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، به نه‌ندازه‌ی گرانایی گه‌ردیله‌به‌کی لئ ون نابئ، نه له ناسمانه‌کان و نه له زه‌ویدا، ﴿وَلَا أَصْفَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ﴾، نه له گه‌ردیله‌به‌ک گچکه‌ترو نه له‌وه‌ش گه‌وره‌تر (ی لئ ون نابئ) ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾، چونکه له هه‌رکام له‌وانه نووسراوئکی پووندا توَمار کراو، بُوچی خوا ﴿رُوژی قیامهت دَبْنِته پَنش رُوژی دواپی؟﴾

﴿لَيَجْزِيَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، تاکو پاداشتی نه‌وانه بداته‌وه که بروایان هیناوه و کرده‌وه باشه‌کانیان نه‌نجام دلون، که دیاره پاداشتی نه‌وان به‌هه‌شت و په‌زاهه‌ندیی خوایه، ﴿أُولَئِكَ هُم مَغْفُورُونَ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، نا نه‌وانه لیبوردنئکی تاییهت و بزبویکی پر ریزو حورمه‌تیان بُو هه‌یه.

﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ﴾، نه‌وانه‌ش که به خه‌یالی خُوَیان، ده‌سته‌وه‌ستانکه‌رانه تیکُوَشاون له دژی نیشانه‌کانی تیمه‌و، نایه‌ته‌کانی تیمه، ﴿أُولَئِكَ هُم عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ﴾، نا نه‌وانه نازاریان بُو هه‌یه، له پیسیه‌کی به تیش و ژان، یاخود نه‌وانه سزایه‌کی زُوَر سه‌خت و به تیش و ژانیاان بُو هه‌یه، چونکه، (رِجْز) یش هه‌ر به مانای نازار (عَذَاب)ه، به‌لام سه‌خت‌ترین نازار (أَشْدُّ الْعَذَابِ) یان (أَسْوَأُ الْعَذَابِ)، خرابترین سزا.

یه کسره خوای پهروه ردگار دواى خستنه پرووى هه لوئستی نه فامانه ی نه زانان، دپته سه ر خستنه پرووى هه لوئستی ناقلانه ی زانایان، نهوانه ی که زانیاریان پیدراوه، دهفه رموی: ﴿وَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾، نهوانه ش که زانیاریان پیدراوه ده زانن، هه لبه ته لیره ده، بینن، زانستییه نه ک چاوی (الرؤیة علمیه وئیسٹ بصریه)، واته: به چاوی عه قل و دل ده بینن، به لام بوچی وشه ی (نری) ی به کارهیناوه؟ تاكو بزانی، وه که به چاوی سه ر بینن، به و شیوه به قینیان هه یه و پروایان دامه زراره، به چی؟ ﴿الذی انزل الیک من ربک هو الحق﴾، ده زانن که نه وه ی له لایه ن پهروه ردگارته وه بو تو دابه زیتراوه، هه ر نه وه هه که، هه ر نه وه چه سپاوه و راسته، ﴿ویهدی الی صراط العزیز الحمید﴾، خه لکیش رینمایى ده کات به ره و راسته شه قامی خوای زالی ستایشکراو.

نایا مه به ست له: ﴿أوتوا العلم﴾ کینه؟ وه ک پتشریش باسمانکرد، له پیناسه ی ثم سووره ته دا نهوانه ی که زانیاریان پیدراوه، ده گونجی مه به ست پتی خاوه ن کتبه کان بی، واته: زانیاری خواییان پی دراوه، له پیش قورئاندا، نهوانه یان که نه هلی ئینصاف و ویژدان بوون، دانیان به هه قیتی قورئان و پیغمبه ر ﷺ و ئیسلام دا هیناوه، ده گونجی مه به ست پتی نهوانه بی له هاوه لان، له پرواداران که شاره زایی و زانیاریان له باره ی کتبی خاوه پی ده دری، چونکه ئینسان تاكو له کتبی خوا، زیاتر ورد بیته وه و تیدا شاره زاتر بی، هه ق و هیدا به تیک که نه م کتبه گرتویه ته خو، زیاتری بو ده رده که وی.

ده شگونجی: ﴿أوتوا العلم﴾ - که نه وه م له ته فسیره کاند نه دیوه - مه به ست پتی نهوانه بی، که زانیاریان پی ده دری به گشتی، وه ک گوتراوه: [قه دری زیر له لای زیرینگره] له راستیدا مروف تاكو زانتر بی، قه دری نه م فه رمایشته ی خوا زیاتر ده زانن و، هه قیتی و راستیه تی نه م کتبه ی زیاتر له لا دره وشاوه ده بی، هه روه ها نه وه که نه م کتبه، خه لک رینمایى ده کات به ره و راسته شه قامی خوای بالاده ستی ستایشکراو.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنْسِكُمْ إِذَا مَرَّ فَتَرَىٰ كُلَّ مَرْقَبٍ ﴾، نهوانه ی بیروان، گوتیان: نایا پیاوینکتان پیشان بدهین و، ههواتان پیده‌دات، له کاتیکدا که تیوه زور به ته‌واویی پارچه پارچه ده‌بن، (همزق) واته: لیک پچراندنی شتیک، پارچه پارچه کردنی، که مه‌به‌ستیان نه‌وه بووه، که مرووف جه‌سته‌که‌ی ده‌چپته نیو خاکه‌وهو ده‌تیژری، دواپی هه‌لده‌وه‌شیتته‌وهو پارچه‌کانی به نیو زه‌ویدا بلآوده‌بنه‌وه، نایا پیاوینکتان پیشان بدهین هه‌واتان پیده‌دا، که هه‌ر کاتیک تیوه خرانه زه‌وییه‌وهو، جه‌سته‌که‌تان پارچه پارچه بوو، ﴿ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴾، به‌دنیایی تیوه له نووف دروست ده‌کرته‌وه، پیاوینکی واتان پیشانان بدهین؟ وه‌ک شاره‌زایانی قورناتان گوتووایانه: که لیره‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿ هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ ﴾، (رَجُلٌ) نه‌ناسراو (نكرة) ه، به‌لام بیگومان موحه‌ممه‌د ﴿ بَعْرٌ ﴾ به‌ر له نیسلامیش، به‌ر له‌وه‌ی خواش ﴿ بَعْرٌ ﴾ بیکاته پیغهمبه‌ر ﴿ بَعْرٌ ﴾ هه‌م بو‌خوی پیاوینکی ناسراو بووهو، کومه‌لکا‌که‌خوی نازناوی راستگویی نه‌میندار (الصادق‌الأمین) یان پیداو، هه‌م وه‌ک بنه‌ماله‌و کس و کاریشی، باپیری وی (عبدالمطلب) بووه، که سه‌روکی هوزی قوره‌یش بووه، هه‌روه‌ها باب و باپیرانی هه‌موویان ناسراو بوون، به‌لام لیره‌دا کافره‌کان بو‌نادیده‌گرتن و، بو‌به‌که‌م ته‌ماشاکردنی پیغهمبه‌ر ﴿ بَعْرٌ ﴾ نه‌و ته‌عبیره‌یان به‌کاره‌یناوه.

تج‌ا ده‌لین: ﴿ أَفَتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ﴾، نایا دروی به‌ناوی خواوه هه‌لبه‌سته‌وه، که ده‌لین زیندوو ده‌کرته‌وه، دواپی ته‌وه‌ی پارچه پارچه ده‌بن له زه‌ویدا، یاخود جورنک له شیتی هه‌یه، واته: له دوو حال به‌ده‌ر نیه، یان نه‌وه‌تا درو هه‌لده‌به‌ستن به‌ناوی خواوه، گوایه‌خوا ﴿ بَعْرٌ ﴾ هه‌والی پیداو که مرووفه‌کان زیندوو ده‌کرته‌وه، یاخود عه‌قلی تیکچوووه باری ده‌روونیی ته‌واو نیه، جورنک له شیتی تووش بووه، وشه‌ی (أَفَتَرَىٰ) له ته‌سلدا: ﴿ أَفَتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا ﴾، به‌لام هه‌مزهی نیستی‌فهامه‌که ماوه‌ته‌وهو، هه‌مزه‌که‌ی دیکه: ﴿ تَذْهَبُ فِي الدُّرُجِ ﴾، نه‌گه‌ر له سه‌ره‌تاوه بن ده‌گوتری: ﴿ افترى ﴾، به‌لام له کاتیکدا شتیک دیکه‌ی له پیشه‌وه بن، نه‌و هه‌مزبه‌ده‌روات، ﴿ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي

الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿١٠﴾، واته: هیچ کام له‌م دوو حالته نیه، نه درۆی به ده‌می خواوه هه‌لبه‌ستوهو، نه شتیبشی هه‌یه، به‌لکو نه‌وانه‌ی پروایان به رۆژی دوایی و مه‌زلگای کۆتایی نیه، له سزاو له گومراییه‌کی دوور دان، ئنجا جارێ تیتستا سزایه‌که نه‌هاتۆته پیتش، نه‌گه‌ر مه‌به‌ست پیتی سزای رۆژی دوایی بێ، بۆیه پتیم وایه، مه‌به‌ست له نازار (عَذَاب) لێره‌دا، نه‌و ئیش و نازاره ده‌روونییه‌یه، که له نه‌نجامی کوفردا بۆ مرۆف دیته‌ دی، نه‌وه‌ش نه‌مبینوه، له ته‌فسیره‌کان دا ناماژه‌ی پتی بکه‌ن.

له راستییدا ژبانی بپروایان له خودی خۆیدا، سزایه‌و نازاره‌و ده‌ردو ناره‌حه‌تییه، که مرۆف نه‌زانێ خواه‌ه‌تیکی هه‌یه، یان پیتی وابێ: نه‌م گه‌ردوونه‌ خواه‌نی هه‌یه، وه‌ک هاوبه‌شدانه‌ره‌کان پیتان وابووه، به‌لام پیتی وابێ: نه‌و خواه‌نه‌ی دوا‌ی نه‌وه‌ی مرۆف ده‌مری، زیندووی ناکاته‌وه‌و، لیتی نا‌پرسیته‌وه‌و، سزاو پادا‌شت له‌ گۆرێ دا نیه، بابایه‌کی وا هه‌ر ژبانه‌ دنیا‌یه‌که‌ی ده‌بیته‌ نازارو مه‌ینه‌تی و ناره‌حه‌تی، بۆیه خوا ﷻ ده‌فرموی: نه‌وانه‌ی پروایان به‌ مه‌زلگای کۆتایی نیه، که رۆژی دواییه، (في العذاب) له نازاردان، ﴿وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾، له گومراییه‌کی دووردان، ده‌شگونجێ مه‌به‌ست نه‌وه‌بێ که له نه‌نجامی نه‌و گومراییه‌ دووره‌ی که له دنیا‌دا پیتی گیرۆده‌ بوون و، خۆیان پتوه‌ گرفتار کردوه، له رۆژی دوا‌یدا ده‌چنه‌ تێو سزاو نازاره‌وه، به‌لام خوا ﷻ چوونه‌ تێو سزاو نازاره‌که‌ی پیش‌خستوه، له گومراییه‌ دووره‌که، هه‌رچه‌نده‌ سزاو نازاره‌که‌ له رۆژی دوا‌یدا دتی و، گومراییه‌که له دنیا‌دا، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی چوونه‌ تێو سزاو نازاره‌که، گرنگه‌ره، بۆیه خوا ﷻ نه‌وه‌ی پیش‌خستوه، هه‌رچه‌نده‌ له‌ رووی کاته‌وه، نه‌و له‌ دواتره‌.

ئنجا خوا ﷻ له کۆتاییدا نقورچه‌که‌یه‌کیان لێده‌دات، هۆشداریه‌کیان پێده‌دات و ده‌فرموی: ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، ئایا سه‌رنجیان نه‌داوه‌ته‌ نه‌وه‌ی له‌ پیتش ده‌ستیانه‌و، نه‌وه‌ی له‌ دوا‌یانه‌وه‌ هه‌یه، له‌ ئاسمان و له‌ زه‌وی، ئایا نه‌یان‌پروانیوه‌ته‌ نه‌و ئاسمان و زه‌وییه‌ی، که هه‌م له‌ پیش‌یانه‌وه‌ هه‌یه‌و، هه‌م له‌ دوا‌یانه‌وه‌ هه‌یه، یاخود: ناب‌لوقه‌یان دا‌ون و له‌

هر چوارده‌وریان، یان ناسمانه، وهك گومه‌زك به‌سه‌ریانه‌وه، یان زه‌ویه، كه وهك به‌په‌وه فه‌رشتك بویان راخراوه؟ واته: (مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ)، نه‌وهی كه له پیتش ده‌سته‌كانیانه‌وه، هه‌یه، (وَمَا خَلْفَهُمْ)، نه‌وهی كه له دویانه‌وه، هه‌یه، مه‌به‌ست پیتی نه‌وه‌یه كه مرؤف نه‌گه‌ر سه‌رنج بدات، هه‌موو شتیک یان له پیتشه‌وه‌یه، یان له دویانه‌وه‌یه، مه‌به‌ست نه‌وه‌یه، ئایا ته‌ماشای نه‌وه ناسمانه‌یان نه‌گردوه، كه له هر چوارده‌وریان هه‌به‌وه، نه‌وه زه‌وییه‌یان ته‌ماشانه‌گردوه كه دیسان له هر چوارده‌وریان هه‌یه؟ ﴿إِنْ شَأْنُ يُخْضِفَ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، نه‌گه‌ر تیمه‌مانه‌وهی به‌زه‌ویدا رۆیان ده‌به‌ینه‌خوار، واته: به‌زه‌ویدا رۆیان ده‌چوتین، ﴿أَوْ تُسْقِطَ عَلَيْهِمْ كُفًّا مِنَ السَّمَاءِ﴾، یان نه‌وه ناسمانه‌كه ته‌ماشای ده‌كه‌ن، چه‌ند شین و جوانه‌وه، چه‌ند ساف و هیمن و ئارامه، نه‌گه‌ر مانه‌وهی چه‌ند پارچه‌به‌کیان له ناسمانه‌وه به‌سه‌ردا ده‌خه‌ینه‌خوار، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾، له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن و جیتی سه‌رنج هه‌یه، بو‌هر به‌نده‌یه‌کی بو‌لای خوا‌گه‌راوه، واته: له‌وه‌دا كه نه‌زه‌وییان له بندا رۆده‌چتی، نه‌له ناسمانه‌وه پارچه‌یان به‌سه‌ردا ده‌كه‌ونه‌خوار، ده‌بی‌بزائن كه نیشانه‌به‌کی گه‌وره هه‌یه، له‌وه‌دا له‌سه‌ر میهره‌بانسی خوا، له‌سه‌ر هیدی و مه‌ندی خوا، له‌سه‌ر په‌له نه‌کردنی خوا، له‌سه‌ر سزادانیاندا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی یه که م:

پراگه یاندنی ستایشکردنی خواو خاوه نداریتیی بو گه ردوون، به سه رو خواریه وهو، زانا بوونی خوا ﴿١﴾ به هه رچی شتیک که ده چیته تیزو زهوی و، تیزهوی دهرده چتی و، له ناسمان داده به زتی و بو لای بهرز ده بیته وه:

خوا ده فه رموی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَلَمْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ
السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾﴾

شیکردنه وهی ئهم دوو ئایه ته: له هه شت برگه دا:

(١) - ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَلَمْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، ستایش بو خوا، نهو که سه ی که هه رچی له ناسمانه کان و زهوی به دا هه به، هی نه وه، واته: خاوه نی هه موو شتیکه له ناسمانه کان و زهوی دا.

(٢) - ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾، ستایش له مه نزلگای کۆتاییش دا تابه ته به وه وه، مه دح و ستایش له ویش بهس هی نه وه.

(٣) - ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾، نهو کاربه جیتی شاره زابه.

پیناسه ی: حَمْد و شکر و مَدْح و جیاوازیان:

وشه ی (حَمْد) وه ک خاوه نی (اعراب القرآن) ^(١) ده لئ: (العَمْدُ: الوَصْفُ بِالْجَمِيلِ الْإِخْتِيَارِي عَلَى قُصْدِ التَّعْظِيمِ، وَالشُّكْرُ: فِعْلٌ يُبَيِّهُ عَنْ تَعْظِيمِ الْمُتَعَمِّمِ مِنْ حَيْثُ أَنَّهُ مُنْعَمٌ عَلَى الشَّاكِرِ،

فَيَكُونُ مُؤَيَّدُهُ اللَّسَانَ وَالْجَنَانَ وَالْأَرْكَانَ) واته: وشهى (حَمْد): بریتیه له وه سفرکردنی که سَتِک که چاکیه که لهودا ههیه، که به ویستی خَوَى نهو چاکهیه لهودا ههیه، به مه بهستی به مه زنگرتن.

بۆیه ده لى: (الْوَصْفُ بِالْجَمِيلِ الْإِخْتِيَارِيُّ...) وه سفرکردنه به سیفه تیکی چاک که به ویستی نازادانه هاتۆته دی، به مه بهستی به مه زنگرتن، تاکو (حَمْد) له گه ل (مَنْح) لیک جیا بیته وه، که واته: (حَمْد) بریتیه له ستایشکردن و په سندی دهر برین بۆ که سَتِک که سیفه تی باشی تیدایه، نهو سیفه ته باشه که لهودا ههیه، به ویستی خَوَى نهو سیفه ته ی له خَویدا هینا وه ته دی، مه به ستیش لهو ستایشکردنه به مه زنگرتن و به به زرگرتنی نهو که سهیه، نجا نه مه جیا به له (مَنْح)، (مَنْح): بریتیه له پتیه لاگوتن و په سندی دهر برینی که سَتِک یان شتیک، با نهو سیفه ته شی به ویستی خَوَى، له خَویدا نه هینا بیته دی، بۆ وینه: مه دحی پیاوێک ده کرێ که به شان و شهوکه ته، مه دحی ئافره تیک ده کرێ که جوان و بهرچاوه، له پوو جهسته و قه دو قیافه وه، به لام نه گه ر بو یستری باسی سیفه ته باشه کانی پیاوه که یان ئافره ته که بکرێ، نهوه وشه ی (حَمْد) ی بۆ به کاردی، چونکه سیفه ته کان مروّف به ویستی خَوَى دیان هینیتیه دی، له سه ر نهوه (حَمْد) ده کرێ، ستایش ده کرێ، به لام شتیک مروّف ویستی خَوَى تیدا نه بوو ی، پتی (مَنْح) ده کرێ، ده گوتری: فلانکس جوانه، نهو جوانیه به ویستی خَوَى نه بهینا وه ته دی.

جیاوازی نیوان (حَمْد) و (شُكْر) یش، نهوه یه که (شُكْر) بریتیه له کرده وه یه که که هه و آل ده دات، له به مه زنگرتنی که سَتِک که خاوه ن چاکه یه، لهو رو وه وه که چاکه یه کی کرده، له گه ل نهو که سه دا که سوپاسی ده کات، بۆیه (شُكْر)، واته: سوپاس، هه م په یوه ندیی به زمانه وه هه یه، هه م په یوه ندیی به دله وه هه یه، هه م په یوه ندیی به نه ندامه کانه وه هه یه، به لام (حَمْد) بهس په یوه ندیی به عه ق ل و د ل و، پاشان به زمانه وه هه یه، (حَمْد): وه گومان بریتیه له وه ی ستایشی که سن بکرێ، با له ویشه وه چاکه بۆ وی نه هات بی.

(شکر): تهنیا کاتیک ده بن لهو که سه وه، لهو زاته وه، چاکه یه ک بو تو هات بن، تو له به ران بهر چاکه که دا سو پاس (شکر) ی ده که ی، بویه هم ده بن نهوپه ری ستایش (خمد) بو خوا دهر بپرد ری، هم نهوپه ری سو پاس (شکر) چونکه خوا یتو هم له زاتی خویدا، خاوه نی نهوپه ری سیفه تی به رزو په سندو چاکه، هم خوا یتو خاوه نی نهوپه ری چاکه کاری و هم موو نیعمه ته کانه، وه ک خوا یتو ده فهرمو ی: ﴿ وَمَا يَكُم مِّنْ نِّعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ يَخْفِئُ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ لِّمَا تَعْمَلُونَ ﴾ هه ره چاکه یه ک له تیره دا هه یه، له خوا وه یه، که واته: له راستیدا، ستایشی تیره ته واوو سو پاس گوزاری تیره ته واو، تهنیا شایسته ی خوا یه، من وشه ی (خمد) به ستایش، لیکده ده مه وه و، وشه ی (شکر) یش به سو پاس.

که ده فهرمو ی: ﴿ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ﴾، ستایش هه ره هی نه وه، له رژی دوایدا، واته: له رژی دوایدا هه رچی ستایش هه یه، تهنیا شایسته ی خوا یه یتو، دیاره له دنیا شدا هه ره وایه، به لام له دنیا دا جاری وا هه یه، مرؤفه کان ستایشی که سیک، یان شتیک ده که ن، که شایسته ی نه، به لام له دوا رژدا، خه لک هه موو راستیه کانی بو ناشکرا ده بن.

﴿ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴾، خوا کارزانی شاره زایه، کاره کانی به و په ری حکمه ت و وه ستایی و داناییه وه ده کات، شاره زایه به مرؤفه کان، به حال و بالیان و به هه لسو که وتیان.

(۴) - ﴿ يَعْلَمُ مَا بَلِغٌ فِي الْأَرْضِ ﴾، ده زانی چی به زه ویدا ده چی، پیندا ده چیه خوار، (الو لو ج: الدخول في مضيق)، (ولو ج): برتیه له چوونه نیو شتیکی ته نگه بهر، نه وه ی که ده چیه نیو زه ویه وه چیه؟ ناوه، که له ناسمانه وه داد به زنی به شیوه ی به فرو باران و تهرزه، یان ناو نگ و شه ونم، هه روه ها جو ره کانی تیشکه کانه، که له خو ره وه و له مانگه وه وه، له نه سترده که هه که شانه کانه وه، دین، هه روه ها ده نکه کانز (النوی)، ده نکی خورما، ده نکی خو خ و قه یسی و هه موو نه و دره ختانه، هه روه ها دانه و تله کانن، تو وه کانن، نجا چ تووی دانه و تله، وه ک: گهنم و نیسک و نوک و جوو هه رزن و ماش

به هردوو جوړی ماشی سپیی و رهش، ههروهها تووی باقی رووه که کان که دهروین، ههروهها هه شتیکی دیکه‌ی، که بهس خوا **وَمَا يَنْبَغُ** دهزانی چی دیته نیو زهوییه‌وه.

۵- ﴿وَمَا يَنْبَغُ مِنْهَا﴾، نهوهی له زهوی دهرده چن، نهوهی که له زهوی دهرده چی له دانه‌وتله‌کان که دهروین، دره‌خته‌کان که دهروین، رووه‌که‌کان که دهروین، کانزایه‌کان که دهرده‌هیترین، چی دیکه له زهوی دیته ده‌ری، ناگرپژینه‌کان، که ناگرو ناسن دهرداوین، خوا **وَمَا يَنْبَغُ** هه‌مووی دهزانی.

۶- ﴿وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ﴾، ههروهها (خوا) دهزانی چی له سه‌ریه، ناسمان واته: چی له سه‌ریه دیته خوارو، داده‌به‌زی، له شته ماددی و مه‌عنه‌وییه‌کان.

۷- ﴿وَمَا يَعْزُجُ فِيهَا﴾، ههروهها چ شتیکیش که به ناسماندا هه‌لده‌کش، به‌رزده‌بیته‌وه، دیسان له شتی ماددی و مه‌عنه‌ویی.

۸- ﴿وَهُوَ الرَّجِيمُ الْغَفُورُ﴾، بهس نهو به به‌زه‌یی لیبورده‌یه، لیرده‌دا له‌به‌ر نهوهی قسه له باره‌ی خواویه **وَهُوَ الرَّجِيمُ الْغَفُورُ** وه‌ک خاوه‌نی بوون و گه‌ردوون، بویه خوا **وَهُوَ الرَّجِيمُ** وشه‌ی (الرَّجِيمُ) ی پیش خستوه، سه‌ره‌تا دروستکراوه‌کان، پیوستییان به به‌زه‌یی خوا هه‌یه، بو نهوهی په‌یدا‌بن و به‌ریه‌ه‌چن، دوابی نه‌گه‌ر که‌م و کورپیه‌کیان هه‌بوو، نه‌وانه‌ی که خاوه‌نی شعور و نیراده‌ن، که مروّف و جندن، پیوستییان به لیبورده‌یی هه‌یه، بویه لیرده‌دا وشه‌ی: (الرَّجِيمُ)، پیش (الْغَفُورُ) خراوه.

وشه‌ی: (الْحَمْدُ لِلَّهِ) له هه‌موو قورنانه‌دا، (۲۸) جار هاتوه، له سه‌ره‌تای پینج سووره‌تدا هاتوه، واته: پینج سووره‌تی موباره‌ک، به: (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ده‌ستیان پیکردوه، وه‌ک پیتشریش گوتمان:

۱- سووره‌تی (الفاتحة): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

۲- سووره‌تی (الانعام): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾

۳- سوورہتی (الکھف): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ﴿۱﴾﴾

۴- سوورہتی (سبا): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿۱﴾﴾

۵- سوورہتی (فاطر): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئِكَ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنٍ وَثُلُثَ وَرُبْعَ بَرِيدٍ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾﴾

نہ گہر تہ ماشای نہم پینج سوورہتہ موبارہ کہ بکہین، کہ ہم له سہرہ تای قورنان کہ (الفاتحہ) یہو، ہم له چارہ گی یہ کہ می قورنان، کہ سوورہتی (الأنعام) ہو، ہم له نیوہ راستی قورنان دا، کہ سوورہتی (الکھف) ہو، ہم له نیوہی دووہ می قورنان دا، کہ سوورہتہ کانی (سبا) و (فاطر)ن، خوا ﴿۱﴾ نہم رستہ موبارہ کہ ی ہیناوه، نہ گہر سہرنجی نہم پینج تہ عبیرہ بدہین، واتہ: ہہر پینجیان لہ یہ کدی جیان:

۱- سوورہتی (الفاتحہ): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، ستایش ہہ مووی بو خواہی، کہ پہروہ دگارو خاوند و مشورورخوری جیہانیہ کانہ.

۲- سوورہتی (الأنعام): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾، ستایش بو نہو خواہی کہ ناسمانہ کان و زوی ہیناونه دی و، تاریکیہ کان و رووناکیی داناون.

۳- سوورہتی (الکھف): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ﴾، ستایش بو نہو خواہی کہ کتیبی دابہ زاندو تہ سہر بہندہ کہی خوئی، کتیبکی راست و رتک، یاخود: سہر بہرشتیار، کہ ہیچ لاریی و نارنکیی تیدا نابینی، نہ له رووی بیژہ کہ یہوہو، نہ له رووی واتا کانیہوہ.

۴- سوورہتی (سبا): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾، ستایش بو نہو خواہی، کہ ہہرچی له ناسمانہ کان و زوی دایہ، ہی نہوہو، ستایش له مہنر لکای کو تاید، ہہر شایستہی نہوہ، نہو کارزانی شارہ زایہ.

نه میش باهه تیکی دیکه یه و لیره دا خاوه ندارتییی خوا ﷻ بۆ هه موو شتیک راگه به نراوه.

5- سوره تنی (فاطر): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنَحٍ مَّتَنَّىٰ وَكُنْتُ وَرَيْحَ﴾، ستایش بۆ ئەو خوا بهی که په یاداکه ری ناسمانه کان و زهویه، کپه ری فریشته کانه به خاوهن بال، دوو دوو، سئ سئ و، چوار چوارو، نه وه ندهی بیشیه وئ له دروستکراوه کانی خوئی زیاد ده کات.

نه گهر ته ماشای ئەم پینج ته عبیره بکهین، هیچ شتیک نامینیتیه وه که خوا ﷻ ستایشی خوئی له سه ره نه کردبئ:

أ- چ به ديهتانی بۆ ناسمانه کان و زهوی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ الأنعام.

ب- چ خاوه ندارتییی بۆ گهردوون، به سه رو خواریه وه، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَفِ السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾.

ج- چ ستایش بریاردان بۆی، به هوئی نه وه وه که له نوئی په یاداکه ری ناسمانه کان و زهویه: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ فاطر، چونکه (فاطر) زاتیکه شتیک هینایتته دی، که له پینش نه ودا نه بووبی، وک (بدیع).

د- چ به هوئی نه وه وه که کتیبی دابه زاندۆته سه ره به نده که ی خوئی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ الكهف.

ه- چ له و رووه وه که پهروه ردگارو خاوهن و مشوو خۆری جیهانیانه، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ نَبِّ التَّكْوِينِ﴾ الفاتحة، واته: له م پینج سووره ته دا، خوا ﷻ تيمه ی فیرکردوه، ستایشی بکهین، هه موو ستایش بۆ خوا بریار بدهین، له بهر نه وه ی هه رچی شت هه یه، که عه قلی تيمه ده رکی بکات، له مشوو خۆری و، به سه ره راگه یشت و، به زه یی نواندن و، چاکه کاریی خوا، له گه ل تيمه ومانان و دروستکراوه کاندا، خوا ﷻ خستوو به ته نیو سه ره تای ئەو پینج سووره ته موباره که.

۲- ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَأَتَيْنَنَّكُمْ﴾، خوا ﷻ به پیغمبری خاتم ﷺ ده فرموی: بَلَىٰ، با، سوتند به پروردگارم، به دنیایی بۆتان دئی، (السَّاعَةُ)، نهو کاتهی دیاریبیکراوه بۆ تیکچوونی تم گهردوونه، کۆتایی پتهاتی تم ژبانی دنیایه، یاخود: دیاریبیکراوه بۆ هاتی رۆژی زیندووکرانهوهو سزاو پاداشت درانهوه، دئی.

(بَلَىٰ: حَرْفٌ جَوَابٌ مُخْتَصٌ بِإِنْطَالِ النَّفْسِ، فَهُوَ حَرْفٌ إِجَابٍ لِمَا نَفَاهُ كَلَامٌ سَابِقٌ)، (بَلَىٰ) پیتی وه لاندانهویه بۆ شتیک، که قسه به کی پیشتر لایردوهو نکوولیبیکردوهو، پیتی چه سپاندنی قسه به کی پیشتر لایراوه.

۳- ﴿عَلِمَ الْغَيْبِ﴾ (خوا) زانای په نهانه، پیشتر باسی خوا ﷻ کراوه، واته: خوا زانای په نهانه، چونکه کن (السَّاعَةُ) دینن؟ به دنیایی خوا دهیپنن، ئنجا له بهر نه وهی خوا زانای په نهانه و شیردراوه کانه (ساعة) ش دینن، تمه هم به لگه به، هم هه رده شه به، به لگه به له سه ره وهی خوابه ک ﷻ ه، شاره زای په نهانه، هینده ی گرانایی گهردیکی لی ون نابن، نه له زهوی و، نه له ناسمانداو، نه له وهه گچکه ترو، نه له وهه گهوره تر، مه گهر هه مووی سه رژمیر کردوه، له نووسراویکی رۆشندا، خوابه ک که هه موو کردهودکان و هه موو هه لئسوکوته کانی مرۆفه کانی تۆمار کردوون، له هه مووی شاره زایه، ده زانن خه لک چهند کردهوی خرابیان هه به، چهند کردهوی چاکیان هه به، مه عقوول نیه، نهو هه موو کردهوه چاکانه بن پاداشت برۆن و، نهو هه موو کردهوه خرابانه، بن سزا برۆن، واته: نهوهی رابرد: به لگه بوو بۆ نهوهی پیشن، خوابه ک نه وهنده گهوره و شاره زا بن، بزانتی نهو خه لکه چی کردهو و چۆنی کردهو؟ له حیکمه تی خوا، له دانایی خوا، له دادگه ربی خوا ﷻ ناوه شیتته وه، لییان بگه پئی، وه ک بهرزه کی بانان بۆی ده ربچن، نه کهس به چاکه کاره کان بَلَىٰ: چاکتان کردو، نه کهس به خرابه کاره کان بَلَىٰ: خرابتان کرد، نهوه له دادگه ربی خواو کاربه جیتی خوا ﷻ ناوه شیتته وه.

ههروه ها هه ره شه شه، واته: خوا زانای په نهانه، نه ک هه ر زانای ناشکرا، ده زانن چیتان کردهو و چۆنتان کردهو، نه ی بیبروایه کان! که واته: خۆتان هه لگرن بۆ سزایه له لایه ن خوابه که وه، که نه ک بهس کردهوه، و رواله ت و ناشکرا به کانتان،

به‌لکو نیازو مهبسته گلاوه‌کانی نیو دل و ده‌روونیستان دهرزانی، نهو کرده‌وانه‌ی که به په‌نهانیس کردووتانن، که خه‌لک ناگای لیان نیه، نه‌وانیش دهرزانی و له‌سر نه‌وانه‌ش سزاتان ده‌دا.

وشه‌ی ﴿عَلِمِ الْغَيْبِ﴾، وه‌ک چوون به ژیر خوئندراوه‌ته‌وه: (عَالِمِ الْغَيْبِ)، که نه‌مه ده‌چیته‌وه سه‌ر ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي﴾، (رَبِّي: عَالِمِ الْغَيْبِ)، واته: زانای په‌نهانه، هه‌روه‌ها خوئندراوه‌ته‌وه‌ش: (عَالِمِ الْغَيْبِ) که نه‌و کاته ده‌بیته نه‌یهاد (مبتداً) و، رسته‌یه‌که له نوئی ده‌ستی پیکردوه، هه‌روه‌ها خوئندراویشه‌ته‌وه: (عَلِمِ الْغَيْبِ) واته: زور زانوا، زور شاره‌زا به په‌نهان.

٤- ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ﴾ هینده‌ی گرانایی گهردیکی لی په‌نهان و ون نابئ، (لَا يَعْزُبُ عَنْهُ: لَا يَغِيْبُ عَنْهُ) لی نادیار نابئ و لی داپوشراوو په‌نهان نابئ، (مِثْقَالُ ذَرَّةٍ): هینده‌ی گرانایی گهردیله‌یه‌ک، (مِثْقَالُ: زَنَّةً)، واته: کیش، گرانایی، (لَا يَعْزُبُ عَنْهُ: لَا يَسْتَرُ، لَا يَخْفَى وَلَا يَغِيْبُ عَنْهُ)، لی پوشرارو نادیارو په‌نهان نابئ، به نه‌ندازه‌ی گرانایی گهردیك، باسمان کرد گهرد (ذرة) یش ده‌گونجن مهبسته پی نه‌و شته وردیلانه بن، که کاتن تیشکی خور له په‌نجه‌ره‌یه‌ک دینه ژووری، شتی بچووک دینه به‌رچاو، که به عه‌رده‌یی پی ده‌گوترئ: (هَبَاءَةٌ) و کویه‌که‌ی (هَبَاءٌ) و، تاکه‌که‌ی (هَبَاءَةٌ)، یاخود مهبسته پی میرووله‌ی گچکه‌یه، یاخود مهبسته پی هلیتکه‌ی میرووله‌یه، که زور بچووک.

٥- ﴿فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، ننجا گرانایی نه‌و گهردیله له ناسماندا بن، یان له زه‌وی دا.

٦- ﴿وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ﴾، نه له‌وه گچکه‌ترو، نه له‌وه‌ش گه‌وره‌تر.

یه‌کتن بو‌ی هه‌یه، بلن: باشه گچکه‌تر نه‌وه دیاره، خوا ﴿يَوْمَ﴾ ده‌فه‌رموئ: هی گچکه‌تر له گهردیله‌شم لی ون نابئ، به‌لام هی گه‌وره‌تر هه‌ر دیاره‌و، ون نابئ، بو‌چی فه‌رموویه‌تی؟

١- وه‌لامیکی نه‌وه‌یه که (الشعراوی) له (خواطر) ده‌که‌ی خو‌ی دا هیناویه‌تی، ده‌لی:

(لَأَنَّ الْكِبَرَ كَالصَّغَرِ، قَدْ يَكُونُ مَانِعاً مِنَ الْإِدْرَاكِ)، له‌بهر نه‌ودی گه‌وره‌ییش وه‌ک گچکه‌یی، جاری وا هه‌یه به هؤی گه‌وره‌ییه‌وه، شتیک نابینی.

ب- وه‌لم‌یک‌ی دیکه‌شی نه‌وه‌یه که مه‌به‌ست لیره‌دا خسته‌نه‌ی پرووی گشتیی بوونی دیتن و زانینی خواجه بو‌ورد و درشت، به هه‌موو جو‌رو پله‌کانیانه‌وه.

۷- ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾، هیچ کامیک له‌وانه‌یه، مه‌گه‌ر له‌ کتیبیک‌ی پرووندا تو‌مارکراوه، که (کِتَابٍ مُّبِينٍ) یان مه‌به‌ست پی‌ی (لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ)ه، نه‌و ته‌خته پارزراوه‌ی که خوی گه‌وره هه‌موو زانیاریه‌کانی خوی تیدا پاراستوون و، یان مه‌به‌ست پی‌ی زانیاری دهوره‌ دهوره بن سنووری خواجه، که من ینم وایه نه‌وه‌ی دووه‌میان زیاتر پی‌نده‌چن، هه‌رچه‌نده هیچ پتگ‌ریه‌کیش نه‌یه، ته‌گه‌ر خوی زانا هه‌رچی زانیاری خویه‌تی له‌ جیس‌میک‌دا تو‌ماری کردبن، که پی‌ی ده‌گوتری: (لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ)، یان (إِمَامٍ مُّبِينٍ) یان (کِتَابٍ مُّبِينٍ)، ده‌شگونجی نه‌مانه هه‌موویان ته‌عبیر بن، بو‌ زانیاری بن سنووری خوا، چونکه خوا ﷻ له‌ قه‌ده‌ر عه‌قلی تیمه‌ فه‌رمایشت ده‌کات، تیمه‌ وه‌ختی زانیاریه‌کمان هه‌بن و بانه‌وی له‌ بیرمان نه‌چن، تو‌ماری ده‌کین، وه‌ک پی‌تغه‌مه‌ر ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿قِيدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ﴾ (أخرجه القاضي في مسند الشهاب» ۶۳۷، قال الألباني: إسناده حسن)، زانیاری به هؤی نووسینه‌وه، بیه‌سته‌وه، نجا تیمه‌ له‌بهر نه‌وه‌ی، پیمان وایه، ته‌گه‌ر شتیکمان نووسی، له‌ بیرمان ناچن، خواش ﷻ به پی‌ی عه‌قلی تیمه‌ تیمه‌ی دواندوه، واته: زانیاری خواش، وه‌ک له‌ کتیبیک‌دا تو‌ماری کردبن، له‌ له‌وحیک‌دا، به‌و شیوه‌یه هیچی لی ون نابن و، لی په‌نهان نابن.

نجا نایا بو‌چی خوا ﷻ (ساعة) دینن، روژی دوایی دینن، تاخیر زه‌مان و، هه‌لسانه‌وه‌و قیامه‌ت و سزاو پاداشت دینن؟

۸- ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، تاکو پاداشتی نه‌وانه‌ بداته‌وه، که بروایان هیناوه‌و کرده‌وه باشه‌کانیان نه‌نجام داون، واته: پاداشتی شایسته‌یان بداته‌وه.

۹- ﴿أُولَئِكَ هُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، نا نه‌وانه‌ لیبوردن‌تیک‌ی تابه‌ت و، بزویونکی پر ریزو حورمه‌ت، یاخود باشترین و په‌سندترین بزویوان بو‌ دانراوه، نه‌وه به

نسبت نه هلی نیمانه وه، که واته: به کیک له حیگمه ته کانی هاتنی (ساعة)، چ ناخیر زه مان بن، چ قیامت بن، چ رۆژی دوابی بن، به گشتیی، نه وه به خوا ﷻ پاداشتی برواداران کردار باش بداته وه، به لیبور دنیکی تاییهت و بژیونکی پر ریزو حورمهت.

هاندە ریکی دیکه، پالنه ریکی دیکه و حیگمه تیکی دیکه له هاتنی ناخیر زه مان، یاخود قیامت، یان رۆژی دوابی، نه وه به سزای خرابه کاران بداته وه.

۱۰- ﴿ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ ﴾، نه وان هه که تیکۆشاون له دژی نایه ته کامان، دهسته وسانگه رانه، واته: که پیمان وابوو هه تیمه دهسته وسان ده کهن، یاخود: نایه ته کانی تیمه په که ده خه ن، دهسته پاچه یان ده کهن، (مُعْجِزِينَ) خوئندراوه ته وه ه: (مُعْجِزِينَ)، که هه ر یه که واتایان هه به، واته: به خه یالی خۆیان، پیمان وایه خوا ﷻ دهسته وسان ده کهن و، نایه ته کانی خوا ﷻ په که ده خه ن، یاخود: پیمان وایه: ده رباز ده بن.

۱۱- ﴿ أُولَئِكَ هُمُ الْعَذَابُ مِنَ رَجَزِ الْبَلَاءِ ﴾، نه وان هه سزایان بۆ هه به، له سه خترین و تۆخترین سزای به تیش.

﴿ مِنْ رَجَزِ الْبَلَاءِ ﴾، (الرَّجْزُ: الْعَذَابُ، أَوْ أَشْوَاءُ الْعَذَابِ وَ أَشْدُّهُ)، هه روه ها (الرَّجْزُ) و (الرَّجْزُ) به مانای (الْجَمَلُ الثَّقِيلُ)، باری قورسیش هاتوه، که واته: (عَذَابُ) یانی: سزا، (رَجْزُ) یش یانی: سزای خراب، یان سزای سه خت، (الْبَلَاءُ) یانی: به تیش، ﴿ هُمُ الْعَذَابُ مِنَ رَجَزِ الْبَلَاءِ ﴾، نه وه (مَنْ هُ، بۆ روونکردنه وه به، (مَنْ) ی (بیانیة) به، واته: نازاره که یان له پیستری و سه خترین نازاره و زوریش به تیش و ژانه.

که ده فه رموی: ﴿ وَالَّذِينَ سَعَوْا ﴾، (السَّعْيُ: الْإِجْتِهَادُ، وَهَذَا مُسْتَعَارٌ لِلْجِدِّ فِي فِعْلٍ مَا)، وه که پشتریش گوتمان (سَعْيٍ): به مانای تیکۆشان و هه و لدان و خۆماندوو کردنه، به لأم لیتره دا خوازراوه ته وه بۆ جیددی بوونی که سیک و مکووو بوونی له سه ر شتیک و، سه رفکردنی نه وه پهری توانای خۆی له شتیکدا.

مه سه له ی سینه م:

نهوانه ی خاوه ن زانیارین، قه دری کتیبی خوا ده زانن و، دلنیان له راست و
ههقبوونی و، به ره و راسته ری، رینمایی کردنی:

خوا ده فه رموی: ﴿وَبَرِّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِينَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ
وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

شیکردنه وه ی ثم، ئایه ته، له سئ برگه دا:

(١) ﴿وَبَرِّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾، نهوانه ی که زانیاریان پندراوه ده بینن، ده زانن.

(٢) ﴿الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ﴾، که نه وه ی له پهروه ردگارتوهه بو تو
دابه زیندراوه، هه ره نه وه هه ق و راسته.

(٣) ﴿وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾، رینمایی ده کات به ره و راسته، شه قامی
(خوا ی) زالی ستایشکراو.

لیره دا که ده فه رموی: ﴿وَبَرِّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾، (وَبَرِّ): لیره دا مه به ست
له بینن، بیننی زانیاریه، بیننی عه قل و دل، به لام بویه نه مه هه لیزیندراوه
به سه ر (يَعْلَم) دا، له جیاتی نه وه ی به فه رموی: (وَيَعْلَمُ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ)، تا کو
تیمه ناگادار بکاته وه، که نه و زانیاریه پندراوه ی هه یانه، به هه قانیه تی کتیبی
خوا، وه ک زانیاریانه به شته بینراوه کان، که به ره هه ستی و له بهر چاویانن، واته:
وه ک به چاوی سه ر بینن، ناوا به چاوی عه قل و دل ده زانن، ده بینن که
نه وه ی له پهروه ردگارتوهه بو تو دابه زیندراوه، هه ره نه وه هه قه و راسته، ﴿هُوَ
الْحَقُّ﴾، که نه م (هُوَ) پی ده گو ترئ: راناوی جیا کردنه وه (صَمِيحُ الْفُضْلِ)، مانای
کورت هه لئیتانی هه ق له فورئاندا، ده گه یه نئ، به س نه وه هه قه، هه قی ره ها
ته نیا له فورئاندا یه.

مەبەست لە: (أَوْتُوا أَلْعَلَمَ): ۋەك پېشترىش باسمرىد:

۱- دەگونجى خاۋەن كىتپە كان بن، واتە: ئەوانەى ئەو كاتە باۋ بوون، جوۋولەكەو نەصرانىيە كان، ئەگەرنا صابئەو مەجووسە كانىش، پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىتە: ۋەك خاۋەن كىتپە كان مامەلەيان لەگەلدا بگەن، لەبەر ئەۋدى ئەوانىش شوبهە كىتپىكىان ھەيە.

۲- دەشگونجى مەبەست پىي زانايانى نىسلام بن، چ ھاۋەلەن (خوا لىيان رازى بن)، چ ئەوانەى دىكە كە لە قورپان شاردەزبن و زانىارىيان لە بارەى قورپانەۋە پى درابى، دەزانن ئەۋدى بۇ تۆ دابەزىتراۋە، كە قورپانە لە پەرۋەردگار تەۋە، ھەر تەۋە ھەقەو، ھەر تەۋە خەلك رېنمايى دەكات، بۇ راستە شەقامى خۋاى بالادەستى ستايشىكراۋ.

۳- دەشگونجى مەبەست پىي زانايان بن، بە رەھابى، ئەم مانايەش پەنگە ھەبى، بەلەم لە تەفسىرە كاندا نەمبىنۋە، كە مەرج نىە مەبەست خاۋەن كىتپە كان بن و، مەرج نىە تەنبا مسولمانانى زاناو شاردەزبن، بە قورپان، بەلكو مروّفە زانايە كان، دەزانن كە ئەم قورپانەى بۇ تۆ دابەزىندراۋە لە پەرۋەردگار تەۋە، ھەقەو راستەو، چەسپاۋە، ھەقى گرتۆتە نىۋ خۋى، راستى گرتۆتە نىۋ خۋى، چاكىي و پاكىي گرتۆتە نىۋ خۋى، خەلكىش رېنمايى دەكات، بەرەو راستە شەقامى خۋاى زالى ستايشىكراۋ، كوردەۋارىي خۇمان دەلین: (قەدرى زېر لەلای زېرنگرە)، ئىستاش لە گۆشەو كەنارە كانى دىنبا، لە پوژھەلات و پوژتاۋاى دىنبا، لە باكۋورۋ باشۋورى، ھەموو ئەو مروّفانەى لى دەكۆلنەۋە، بە مەرجىك وىژدانىكى زىندوۋيان ھەبى، زانىارىيەكى باشيان ھەبى، لە ئەنجامى لىكۆلنەۋە لە قورپان و، لە ئەنجامى پوچوون بە زانىارىيەكەى خۇياندا، بە مەرجىك قورپانايان لى ھەلكەۋى و، بە بەشك لە قورپان يان بە ھەموۋى ئاشناۋ شاردەزا بن، دەيانىنى پروا دەھىنن و دەبنە مسولمانى زور چاك و جىددىي، چونكە لە راستىيدا مروّف تاكو زانانر بن، زياتر قەدرى كىتپى خوا ﷻ دەزانن.

مهسه لهی چواره م و کۆتایی:

سه رسورمانی بیروایان له مهسه لهی زیندوو کرانه وهو، تۆمه تبار کردنیان بۆ پیغه مبهری خوا (محمد ﷺ)، به درۆ هه له بهستن یان شیتی و، وه لامدرانه وه یان به ریک و پیکی له گهردوونداو، پاریزرانی نهوان، له به زه ویدا رۆبران و، ناسمان به سهردا که ویتدران، که نه وه نیشانه به کی گه ووه مه زنه، بۆ هه ر بنده به که له ناخه وه به ره و خوا بگه رته وه:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُكُرُ عَلَىٰ رَجُلٍ يَبْتَغِيكُمُ إِذَا مَرَّكُمْ كُلُّ مُمْرِقٍ لَكُمْ لَقِيَ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ أَفَتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالسَّلْبِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنْ سَمَاءٍ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نُغَيِّفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له چواره برگه دا:

١- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، نهوانه ی بیروابوون، گوتیان، واته: نهوانه ی که هه قیان که وته بهرچاو، به لام دایانپۆشی و ره فزیان کردو قبوولیان نه کرد، نه گه رنا که سیک هه ق نه زانی و به هه ق ناشنا نه بووبن، به مه رجیک تیدا که مه ترخه م نه بووبن، به کافر له قه لهم نادری، چونکه هه قیکی بۆ نه هاتوه، تاکو دایپۆشی و، نه و کاته ش نه و حوکمانه ی بۆ کافران دیاری بیکراون، له دنیاو دواپۆژدا، نه و جوژه که سانه ناگر نه وه، وه ک زۆر جاری دیکه گوتوومانه و له کتیبی دوازه ده می مه سوووعه ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) دا، به دریزی له و باره وه دواوم، هه روه ها له مه سوووعه ی: (بیرکردنه وه ی ئیسلامی له نێوان وه حیی و واقیعدا)، دیسان له و باره وه له چه ند شویتیک دا قسه م کردوه، به تاییه ت له کتیبی دووه م دا.

نهوانی که بیبروان و ههقیان دا پۆشیوه و ره‌فز کردوه، گوئیان:

(۲) - ﴿ هَلْ نَدُكُّرُ عَلَى رَجُلٍ ﴾: نایا پیاویکتان پیشان بدهین؟ ئەم پرسیاره (هَلْ)، (الإِسْفَهَامُ يُسْتَعْمَلُ فِي الْعَرَضِ وَيُقَصَّدُ بِهِ التَّعْجِيبُ)، ئەم پرسیارکردنه به کارهتزاوه له راناندن و پیشانندان، به لَام مه‌به‌ست پیتی سه‌رسوپماندنه، واته: سه‌رتان سوپمیتن، له پیاویک، (نَدُكُّرُ) پیشانتان بدهین، (نَعْرِفُكُمْ)، پیاویکتان پین بناسیتین.

ئنجا که گوئویانه: (هَلْ نَدُكُّرُ عَلَى رَجُلٍ)، نایا پیاویکتان پیشان بدهین؟ وشه‌ی: (رَجُلٍ) به نه‌ناسراو (نكرة) هاتوه. وه‌ك پیغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ پیاویکی نه‌ناسراویتی و که‌س پیتی ناشنا نه‌بی، یاخود پیاویکی نادیده‌گیراو بی! که له راستییدا نه‌وه بی نه‌ده‌بی و بی ئینسافییه‌کی گه‌وره بووه له لایهن کافره‌کانه‌وه، چونکه موحه‌مه‌د ﷺ پیش پیغه‌مبه‌رایه‌تییشی، زۆر ناسراو بووه، به به‌لگه‌ی نه‌وه که کاتیک له ده‌می دروستکردنه‌وه‌ی کابه‌دا ده‌بیته کیشه‌و مشتومریان، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی کتی به‌رده ره‌شه (العجر الأسود) دابنیته‌وه، له سالی (۳۵)ی پیش پیغه‌مبه‌رایه‌تییدا، ده‌لین: هه‌ر که‌ستیک به‌که‌مجار هات، نه‌وه که‌ینه دادوه، داخۆ نه‌وه به‌رده ره‌شه چۆن دابنیتنه‌وه؟ کیشه‌یه‌کی جیدی‌دی ده‌بی له نیو تیره‌کانی قوره‌یش دا، هه‌ر کامیکیان، ده‌لین: ده‌بی من دابنیتمه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌رده ره‌شه‌یان پتی پیروژ (مقدس) بووه، ئنجا به‌که‌مین که‌س له‌وکاته‌دا که دتی موحه‌مه‌د ﷺ ده‌بی، ده‌لین: (جَاءَ الْأَمِينُ، جَاءَ الْأَمِينُ)، نه‌وه نه‌مین هات، پیاوی نه‌میندارو نه‌مانه‌ت پتی سپێردراوو پاک و، ده‌ستپاک هات، هه‌روه‌ها موحه‌مه‌د به: (الضَّادُّقُ الْأَمِينُ)، راستگۆو ده‌ستپاک ناوی ده‌رکرد بوو، موحه‌مه‌د ﷺ پیاویکی نه‌ناسراو نه‌بووه، پیاویکی نامۆ نه‌بووه، به‌لام نه‌وه بی نه‌زاکه‌تی و بی ئینسافی بیبروایه‌کان ده‌رده‌خات.

ئنجا نایا نه‌وه پیاوه چی ده‌لین؟:

(۳) - ﴿ يَبْنِيكُمْ إِذَا مَرَّ فَتُرَكَّلُ مَرَّزِي إِنَّكُمْ لَعِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴾، هه‌واتان پین ده‌دا، کاتیک تیره پارچه پارچه بوون، به ته‌واویی به‌ش به‌ش بوون و لیک هه‌له‌وه‌شان له زه‌ویدا،

تیوه له نوئی دروستده کرینه وه؟ ﴿إِذَا مُرْتَمَرٌ كُلِّ مُرَرٍ﴾، (التَّمْرِيقُ: تَفَكِّيكُ الْأَجْرَاءِ الْمُتَلَصِّقَةِ)، (تَمْرِيقُ): بریتیه له به کهه لوه شانندی به شه کانی شتیک که پیکه وه لکیندراون و جوئش دراون، (مَمَرُّقُ: مُصَدَّرٌ مِمِّمٍ، لِمُرْقَةٍ مِثْلُ: الْمُسْرَحِ لِلتَّسْرِيحِ)، وشه ی: (مَمَرُّقُ) چاوگتیک میمیه، بو کرداری (مَرِّقُ)، (مَرِّقُ، مَرِّقُ، مَرِّقًا فَهُوَ مَمَرُّقُ)، (مَمَرُّقُ) یش هم ده بیته ناو (هه لوه شاو) هم ده بیته چاوگ (هه لوه شاندن)، وه ک (مُسْرَحُ) که له وشه ی (سَرَحٌ، یُسْرَحُ، تَسْرِیحًا) وه، دئی، واته: به ردراو، به رهه لداکراو، به ردان، به رهه لداکردن.

﴿كُلِّ مُرَرٍ﴾، به تهواوی لیک هه لوه شاوه و پارچه پارچه بووه، هه ره به شه ی به لایه کدا چووه، مه به ستیان نه وه بووه، مرؤف کاتئ ده مرئی و جهسته که ی ده خرته بن خاکه وه، پارچه پارچه ده بی و پرژو بلاو ده بی.

﴿إِنَّكُمْ لِنِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، نجا تیوه له نوئی دروست ده کرینه وه، (الْخَلْقُ الْجَدِيدُ: الْحَدِيثُ الْعَهْدُ بِالْوُجُودِ)، دروستکراوی تازه، واته: دروستکراونک که تازه هاتوته بوون، (أَي: فِي خَلْقِي غَيْرِ الْخَلْقِ الْأَوَّلِ الَّذِي أَبْلَاهُ الزَّمَانُ)، واته: دروستکراتیک جگه له دروستکرانی به که م، که پرژگار رزاندوو به تی و لیکه هه لوه شانده، له نوئی دروست بکرینه وه، که مه به ست پیئی زیندوو کردنه وه ی پرژی دواپیه، به سه رسورمانه وه ده لئن: پیاویکتان پی نشان به دین، شتیک ی واتان پی ده لئی؟

نجا وشه ی (جَدِيدٍ) له: ﴿إِنَّكُمْ لِنِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ دا، یان (فَعِيلُ) ی به مانای (فَاعِلُ) ه، واته: له نوئی هاتوه، یا خود (فَعِيلُ) ی به مانای (مَفْعُولُ) ه، واته: له نوئی هیندراوه، هه ردوو حاله ته که ی له که لدا ده گونجین، واته: یان نه و دروستکراوه له نوئی هاتوه، یان له نوئی هیندراوه.

(۳) - ﴿أَفَرَأَيْتَ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ﴾، نایا نه و پیاوه که نه و قسه به ده کات، دروی به ناوی خواوه هه لبه ستوه، یان شتیه کی تیدایه؟! یانی: حالی له دوو نه گهر به دهر نیه:

أ- یان درو به ناوی خواوه ده کات.

ب- یان جوړیک له شتیه تووشبووه.

له نه صلدا، (أَفْتَرَى)، (أَفْتَرَى)یه، به لام (تَذَهَبُ الْهَمْزَةُ فِي الدُّرُجِ)، له کاتیکدا که له پیش نهو همزه یه وه شتیکی دیکه هه بن، نهو همزه یه نامینن و ده روا، واته: نه گهر خوئی له سه ره تاوه دهستی پیکر ایا به ده گوترا: (إِفْتَرَى)، به لام که شتیکی دیکه ی ده خریته پیش، له کاتی وه صلدا ده روا:

ثایا به ناوی خواوه دروئی هه لبه ستوه، که ده لن: خوا یت پی فهرمووم: زیندوو ده کری نه وه، ثایا نه وه درو یه که به ناوی خواوه هه لیده به ستن؟ یا خود جوړی له شتیکی تو وشبووه، (جَنَّةٌ) به نه ناسراو (نكرة) هاتوه، نه مهش ده لاله ت له سه ر جوړ (نوع) ده کات، واته: جوړیک له شتیکی هه یه، نه ک شتیکی ته واو بن، به لام جوړیک له شتیکی نه وه جوړه بیرکردنه وه یه!

خواش یت له وه لایماندا ده فهرموئی:

(٤) - ﴿بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْعَبِيرِ﴾، به لکو نه وانهی پروایان به مه نزلگای کوتابی نیه له نازارو گومراییه کی دووردان. نه وان بویه پیغهمبری خوا یت تومه تبار ده کن، به وه که: یان دروئی به ناوی خواوه هه لبه ستوه، یان جوړیک له شتیکی هه یه، له بهر نه وه ی پروایان به روژی دواپی نیه، بویه خوا یت ده یانباته سه ر نه صلی مه به ست و ده فهرموئی: به لکو نه وانهی پروایی به روژی دواپی و مه نزلگای کوتابی نیه، له سزادان و له گومراییه کی دووردان و، هوکاری نکو ولی کردنیان له زیندوو کرانه وه و سزاو پاداشت، نه وه یه.

(الضَّلَالُ: خَطَأُ الطَّرِيقِ الْمَوْصِلِ إِلَى الْمَقْصُودِ)، (ضلال) نه وه یه مروف نه وه ریته ی ده یکه به نی به نامانج لئی ون بی، یان تییدا به هه لدا بهی، نتجا چ نه وه له ریگه که ون بن، چ ریگه که له ون بن، (ضَلَّ الطَّرِيقَ) ریته که ی ون کرد، (ضَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ) خوئی له ریته که ون بوو، چونکه ده گونجی مروف ری لئ ون بن، ده شکونجی بو خوئی له ریته لابدات و ون بن.

که ده فهرموئی: ﴿فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْعَبِيرِ﴾، له سزاو نازاردان و، له گومرایی دووردان، هه موو توژد رانی قورئان گوتوویانه: له سزاو نازاردان، واته: له روژی

مه به ست پی: دیتنی عه قلیی بی، پیوستی به (لَئِنْ) ناکات، به رکاری پی بخوازی
 ههروهه ده شگونجن مه به ست له دیتن دیتنی عه قلیی بی و، به کارهینانی (لَئِنْ)
 ش بو توخکردنه وهی مانای سه رنجدان و رامانه که یه.

۶- ﴿إِنْ نَشَأْ نُخِيفَ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، نه گهر پهانه وی به زهویاندا بو ده بهینه خوار،
 رویمان ده چوینین، ﴿إِنْ نَشَأْ نُخِيفَ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، خویندراویشه ته وه: (إِنْ نَشَأْ
 يُخِيفُ بِهِمُ الْأَرْضَ)، واته: نه گهر خوا تَعْلَمُ بیه وی به زهویاندا، رو ده باته خوار، به زهوییدا
 رویمانده چوینتی.

۷- ﴿أَوْ نُقِطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾، یا خود چند پارچه به کیان له ناسمانتوه
 به سه ردا ده خهینه خوار، دیسان نه ویش خویندراویده ته وه: (أَوْ يُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ
 السَّمَاءِ)، یا خود (خوا) چند پارچه به کیان له ناسمان به سه ردا ده خاته خوار، وشه ی:
 (كِسْفًا) یش، هم به (كِسْفًا) خویندراویده ته وه، هم به (كِسْفًا) یش، نه گهر (كِسْفًا) بی،
 واته: (قِطْعًا) چند پارچه به که، به لام (كِسْفًا) یانی: پارچه به که.

لیره ده نه وهی خوا تَعْلَمُ سه رنجی نه وانسی بو راده کیشی نه وه به که: نه و
 ناسمانه ی له پیشیانه وه به له دوایانه وه به وه، نه و زهوییه ی له پیشیانه وه له
 دوایانه وه به، واته: نه و ناسمان و زهوییه ی که له هه موو لابه کیانه وه هه به وه،
 نابلووقه یان داو، ده بینن: ناسمان به و روون و ریک و صافییه ی و، به و بی
 هه ست و خوست و بی ژاوه ژاوییه ی، وه که گومبه زیک به سه ریاندا دراوه، هه روه ها
 زهوییش وه که به ریه که بویمان راخراوه، نتجا که تاوا ده بینن، نه له ناسمانه وه
 هیچیان به سه ردا ده که وهی و، نه زهویشیان له بن دا رو ده چی و، ده بوو بزنانن،
 په روه ردگارک و خاوه تیکیان هه به، مشووریان له ده خوات و ناگای لیانه، بو به
 ده قه رموی:

۸- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ﴾، به راستی له وه دا نیشانه به کی مه زن هه به،
 بو هه ر بنده به کی له ناخه وه گه راوه بو لای خوا، (آیة) واته: نیشانه وه به لکه، لیره ده
 مه به ست له (آیة) واته: نیشانه به کی زور گه روه و گرنک، چونکه به نه زانراو (نكرة) هاتوه،

یانی: نیشانه‌یه که وه‌سف ناکرئ و زور گهوره‌یهو، جئی سهرنج لیدان و تیرامانه، که خوا لَیْلٍ نه زهویبان له بن پئدا رۆده‌باته خوار، که به زهوییدا بچنه خوار، نه تاسمانیشیان به‌سهردا ده‌که‌وئین، له‌گه‌ئ نه‌وه‌شدا نه‌وانه نه‌هلی کوفرو گومرئین و، پیغه‌مه‌بری خواش لَیْلٍ تۆمه‌تبار ده‌کن، به ناهه‌ق و، نایه‌ته‌کانی خواش به درۆ داده‌ئین و، دان به چاکه‌کانی خوا دانائین و، به‌ندایه‌تی بو خوا ناکهن، نجا نه‌وه که خوا لَیْلٍ لیان ده‌گه‌رئ، ژیانی دنیا به‌نه سهر، بگوزهرئین، بن نه‌وه‌ی پارچه‌یه‌کیان له ناسمانه‌وه‌ بکه‌وئته سهر، بن نه‌وه‌ی به زهوییدا رۆبیرئنه خوار، له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن هه‌یه، بو ههر به‌نده‌یه‌ک که له ناخوه‌ه بو لای خوا بگه‌رئته‌وه، چونکه (مُنِيبٌ: مَنْ رَجَعَ بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى)، (مُنِيبٌ): که‌ستیکه له دل‌وه‌ه به‌ره‌و لای خوای به‌رز ده‌گه‌رئته‌وه، له راستییدا کاتیک مروّف بو لای خوا ده‌گه‌رئته‌وه، نجا چاوی به‌صیره‌ت و دل و ده‌روونی ده‌کرئته‌وه، گوئی به‌صیره‌تی ده‌کرئته‌وه هه‌ق ده‌بیستئ، هه‌ق ده‌بینئ و هه‌ق ده‌رک ده‌کات، به‌لام کاتئ که مروّف له خوا دوور ده‌بئ، عه‌قل و هه‌سته‌وه‌ره‌کانی، باش کار ناکهن، په‌رده‌یان به‌سهر هه‌لده‌کشئ و، شته‌کان وه‌ک خۆبان نابین، یان نیشانه‌کانی خوا ده‌بینن، به‌لام وه‌ک نیشانه‌ی خوا نایابینن، به‌لکو وه‌ک دیارده‌ی سروشتی بن‌خاوه‌ن، تهماشایان ده‌کن.

نجا وه‌ک له مه‌سووعه‌ی: (ئیمان و ئیلحاد)دا، باسمان کردوه، ههر نه‌وه‌شه هوکاری نه‌وه، که هه‌ندئ له زانیانی سروشتناس، هه‌رچه‌نده‌ شاره‌زان له بواری فیزیوا کیمیاو گه‌ردوونناسی و پزشکی و زه‌ویناسی و، رووه‌کناسی و زینده‌وه‌رزانی و ناژه‌لناسییدا، به‌لام زانیاریه‌که‌یان نایته‌ه‌وی هیدایه‌تدانیان، چونکه ئینسان که ئیمانی نه‌بوو، وه‌ک که‌ستیک وایه به‌بن میکروفسکوب تهماشای دل‌ۆپه‌یه‌ک ناو بکات، نجا که به چاوی رووت، تهماشای دل‌ۆپه‌یه‌ک ناو بکات، به‌س دل‌ۆپه‌یه‌ک ناو ده‌بینئ، به‌لام نه‌گه‌ر به میکروفسکوب تهماشای بکات، دنیا‌یه‌ک زینده‌وه‌رو دروستکراوانی تئدا ده‌بینئ، له راستییدا ئیمانیش میکروفسکوبیکه، ئینسان ده‌یکاته سهر عه‌قل و چاوو دل و گوئی، شتی دیکه‌ی پئی ده‌بینئ، واته: شته‌کان که ده‌بینئ، وه‌ک دیارده‌یه‌کی سروشتی، وه‌ک ماده‌یه‌کی که‌رو لال، وه‌ک شتیکی بن‌خاوه‌ن، نایابینن، به‌لکو وه‌ک نه‌وه‌ه دیابینن، که نیعمه‌ت

و چاكەى خوان و له حەقىقەتیشدا ھەر واىە، چونكە تۆ تەماشى بكە! مروفئىك گولئىكى پلاستىك له شونئىك كەوتو، دەبىنى، سەرى لى سۈرپدەمىتى، چەندە جوان دروستكراوه! ئەدى گولئىك كە خوا دروستىكردو، بۆنى ھەبەو گەشەى ھەبە، بۆچى دەبى سەرى لەو سۈرپنەمىتى؟! يان مروف بووكە شووشەبەك دەبىنى، پىسى سەبە، يان تابلۆو دىمەنى مروفئىك دەبىنى دەلى: زۆر جوانيان دروستكردو! ئەدى بۆچى بە خودى مروفئەكە، زۆر سەرسام نابى؟ ھۆكارەكە ھەر ئەو ھەبەكە مروف بە ئىمانەو تەماشى ناكات و، عەقل و دلەكەى ئىمانيان تىدانىە، وەك كەسئىك كە مىكروسكرۆبئىكى بە دەستەو نىەو، تەماشى شتەكان دەكات، تەنبا روالئەكەيان دەبىنى، يان كەسئ بە چاوى پرووت تەماشى ئاسمان بكات، ئەو لە كوئى و ئەو لە كوئى كە بە تەلەسكرۆب تەماشى بكات، ئەو ھەموو كاكئشان و ئەستىرانە بىنى! بەلام كە بە چاوى سەر تەماشى بكات، تەنبا ئاسمانئىكى شىن دەبىنى!

خوا بە لوتف و كەرەمى خوئى يارمەتسىمان بدات، كە چاوى عەقل و دلئمان زياتر بكرتتەو، بە ھۆى ئىمانەو، تاكو دروستكراوھەكانى خوا، وەك نىشانەكانى خوا بىنىن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ درسی دووم ✱

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له پینج نایهت پیکهاتوهو، له باره‌ی هه‌ردووک پیغه‌مبه‌ری خواوه، داوودو سوله‌یمان، که باب و کوپن (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)و، نه‌و چاکه‌و نیعمه‌تانه‌ی خوا پتی به‌خشیون، ده‌دوین، هه‌رچی داووده عليه السلام، خوا عليه السلام باسی چایه‌کان و بالنده‌کانی کردوه، که له‌گه‌لیدا یادی خویان کردوهو، ناسنیشی بو نهرمکردوه بو دروستکردنی زریان، هی سوله‌یماناش عليه السلام، خوا عليه السلام باسی باو کانی مس و، رامکرانی جنده‌کان، که میحراب و په‌یکه‌رو مه‌نجه‌لی گه‌وره‌ی چه‌وزی ناو ناساو، مه‌نجه‌لی چه‌سپاویان، بو دروستکردوون و، هه‌تا مۆرانه‌ش له گۆچانه‌که‌ی نه‌داوه‌و نه‌که‌وتوه، جند نه‌یانزانیوه، مردوه، به‌لکو هه‌ر سه‌رگه‌رمی کارو بیگار بوون.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَجْعَلُ أَوِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنْ أَعْمَلَ سَبِيحَتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرِّ وَأَعْمَلُوا صَنِيعًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾﴾ وَلِسَلِيمَانَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَوْحُها شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ ﴿١٢﴾ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِالْإِذْنِ رَيْبٌ وَمَنْ يَبْغِ مِنْهُمْ عَن أَمْرِنَا نُدِقِّقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٣﴾﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ، مَا يَشَاءُ مِنْ مَّحْرُوبٍ وَتَمَثِيلٍ وَجَفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَأْسِيَّتٍ أَعْمَلُوا، أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا وَقِيلَ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ ﴿١٤﴾﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةً الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٥﴾﴾

ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان

{ھەرۈھە (ودك چۆن پىغەمبەر ئايەتتىمان بە موھەممەد ﷺ داوہ) بە دىئايەھوہ لە لايەن خۆمانەھوہ بە خششەك (ى مەزن) مان بە داوود دابوو (يەكەك لە نىشانەكانى ئەو بە خششەش زىكرى خوا لە گەل گوتەھوہى چايەكان و بالئەدەكان بوو، گوتمان:)} ئەى چايەكان و بالئەدەكان! وىراى (داوود) بىلئىنەھوہ، ھەرۈھە ئاسنىشمان بۆى نەرمكردبوو، تاكو زىيانى لى دروست بكات ﴿١٠﴾ پىمان گوت: ئەى داوود!، (زىيە) تىرو تەواوہكان (سەرتاپا داپۆشەرهكان) دروست بكەو، لە چىندا ئەندازەگىرى (وردهكارى) بكە، (با بزمارەكان لە قەدەر كونهكان بن، نە بارىكترو نە درشتەر)، ھەرۈھە كردەھوہى چاكىش بكەن، بىگومان مەن بىنەرى ئەھوم كە دەيكەن ﴿١١﴾ ھەرۈھە بۆ سولەيمانىش (با) مان دەستەمۆ كرد بوو، پى بىرىنى بەيانىانى، مانگە پىئەك و، ھى تىوارانىشى، مانگە پىئەك بوو و، كانى مىشمان بۆ پەوان كرد بوو و، لە جىندانىش ھى واىان ھەبوون بە مۆلتى پەروەردگارى لەبەر دەستىدا، كارىان دەكردو، ھەر كەسىكىش لەوان لە فەرمى ئىمەى لادابايە (خۆى بواردبايە) لە نازارى كپەى ناگرمان پى دەچىژت ﴿١٢﴾ ھەرچى وىستباى بۆيان دروستدەكرد، لە كۆشكان (يان پەرسىتابان)و، پەيكەران و، دەفران (قابى گەورەى خۆراك تىدا خواردن) ى وەك ھەوزان و، مەنجەلە چەسپاوەكان، (پىمان گوتن:)} ئەى نىزىكانى داوود! سوساگوزارى ئەنجام بدەن و، كەمىكىش لە بەندەكانم سوساگوزارن ﴿١٣﴾ ئىجا كاتىك مردىمان بەسەر (سولەيمان)دا ھىنا، تەنيا زىندەھەرى زەوىى (مۆرانە) كە گۆچانەكەى خوارد، لە مردىنى ناگادارى كردنەھوہ، كاتىك (لاشەكەى) كەھوت، جىندەكان بۆيان پوونبۆوہ، كە ئەگەر (ودك لاف لىدەدەن) پەنھانىان زانىبايە (ئەو ھەموو ماوہىە كە بەسەر مردىنى سولەيماندا گورەزا بوو) لە نازار (ى بىگار)ى رىساكەردا نەدەمانەھوہ ﴿١٤﴾.

تشیکرده وهی هه ندیک له وشه کان

(فَضْلًا): (الْفَضْلُ: الزُّيَادَةُ مِنَ الْإِقْتِصَادِ، وَكُلُّ عَطِيَّةٍ لَا تَلْزَمُ مَنْ يُعْطِي هِيَ فَضْلٌ)،
 (فَضْلٌ): بریتیه له زیاده له حاله تی میانجیی، هه ره به خششیتیکیش که بابای
 به خشه ره پابه ند نه بن ببیه خشش، پیتی ده گوتری: (فَضْلٌ)، فه زلی له گه ل نواند،
 واته: شتیکی پیتدا که له سه ره پتویست نه بن بیدات.

(أَوْبِي مَعَهُ): له گه لیدا بیلینه وه (الأوبُ: الرُّجُوعُ، أَوْبِي: فَعْلٌ أَمْرٌ مِنَ التَّأْوِيبِ،
 وَالْأَوْبُ، رَجَعِي مَعَهُ التَّسْبِيحُ، أَوْ رَاجِعِي مَعَهُ فِي التَّسْبِيحِ)، وشه ی (أَوْبِي) کرداری
 فه مانه له (تأویب) یا خود له (أوب) وه، یان: خوا به پاکرتنی له گه ل بلیوه،
 یا خود که نه وه خوا به پاک ده گری، یادی خوا ده کات، توش له گه لی پیتدا به چوووه.

(سَبَّغَتْ): کوی (سَابِغَةٌ) به، (سَابِغَةٌ) واته: ته واو داپوشه ره، (سابغات: ذُرُوعًا
 وَاسِعَةً صَافِيَةً)، نه وه زریانه ی هه موو جهسته داده پوشن، کاتی خوی زری هه بووه،
 له کاتی جهنگدا جهنگاوه ره ان پویشویانه، که تیرو شیرو زه بر، نه یانتوانیوه بگه نه
 جهسته ی نه وه مروقه وه برینداری بگه ن.

(وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ): (السَّرْدُ: نَسْجُ الدَّرَجِ)، (سَرْدٌ): واته: چینی زری، (قَدَّرَ فِي السَّرْدِ:
 بَيَّنَّ كَمِّيَّتَهُ وَاجْعَلَ الْمَسَامِيرَ وَالنُّقُوبَ بِمِقْدَارِ وَأَنْسَجَامَ مَعَ بَعْضِ)، واته: نه ندازه که ی
 دیاری بگه وه، نه وه کونانه ی بزماره کانیان تیده خرتن، با به نه ندازه وه پیکه وه
 گونجاو بن.

(عُدُّوْهَا): واته رویشتنی به یانیانی، (الْعُدْوَةُ وَالْعَدَاةُ: أَوَّلُ النَّهَارِ)، سه ره تایی روژ،
 له به یانییه وه تا کو نیوه رو، پیتی ده گوتری: (عُدْوَةٌ)، یان (عَدَاةٌ)، (عُدُّوْ) واته:
 رویشتنی به یانیان، (وَهِيَ مَا بَيَّنَّ الْفَجْرَ وَطَلُوعَ الشَّمْسِ) که ده که ویته نتوان
 سپیددی به یانی، تا کو خوره لاتن و، هه ندیکیش گوتوو یانه: تا کو نیوه روژ هه
 پیتی ده گوتری: (عَدَاةٌ)، له وه به ولاش، پیتی ده گوتری: (عَشِيٌّ)، دوی نیوه روژ.

(رَوَّاحُهَا): (الرَّوَّاحُ: السَّيْرُ لَيْلًا)، (رَوَّاح) رۆیشتنی شهوه، که مه به ستیشیان نهوه بووه له دواى نوژنى نیوه رۆ، پینان گوتوه: (عَشي) یاخود: تیاره، ئنجا (رَوَّاح) بریتیه له رۆیشتنی دواى نیوه رۆ، به کورتیی: خوا ده فهرموی: نهو بایه ی بۆ سوله بمانان ده ستمۆ کرد بوو، ماوه ی مانگه رینه کی ده بیری، له به یانیسه وه تاكو نیوه رۆو، ماوه ی مانگه رینه کی دیکه شی ده بیری، له نیوه رۆوه تاكو شهو.

(وَأَسْلَأْنَا): (جَعَلْنَا يَسِئَلُ سَيَلَانًا) واما نلی کرد پروا، برژی.

(عَيْنَ الْقَطْرِ): واته: کانیی مس، (الْقَطْرُ: النُّعَاسُ الْمَذَابِ) (قطر) مسی تواوده یه.

(بَرْغٌ): (بَرْغٌ): (بَرْغٌ: يَمْزُجُ، وَيَجِدُ)، واته: لابدا، مه به ست پتی سه ریچی کردنه.

(مَحَارِبَ): (الْمَسَاكِينُ وَالْأَبْنِيَّةُ الشَّرِيفَةُ الْمَضُونَةُ عَنِ الْإِبْتِدَالِ، أَوِ الْقُصُورِ، أَوِ الْمَعَادِبِ، مَحَارِبِ) کوی (مخراب)ه، یان به خانووبه ره و بینا خاوه ن ریزو پاریزاوه کانن، له وه که هه موو که س ده ستی بیانگاتی، یاخود: به کۆشکی به رز ده گوتری، یاخود: به په رستگاکان ده گوتری.

(وَمَثَلِ): (مَثَلِ: جَمْعُ مَثَالٍ وَهُوَ الصُّورَةُ الْمَضُورَةُ)، (مَثَلِ) کوی (مَثَلِ)ه، نهویش بریتیه له وینه یه که که کیشرابی، وینه یه که که وه که په بکه ر داتا شرابی.

(وَجَفَانٍ): (جَمْعُ جَفْنَةٍ، وَهِيَ الْقِضْعَةُ الْكَبِيرَةُ)، (جَفْنَةٍ) ده فریکی گه وره و قاپنکی گه وره یه، خواردنی تیدا بخوری.

(كَالْجَوَابِ): (جَوَابِ: جَمْعُ جَابِيَةٍ، وَهِيَ الْحَوْضُ الْكَبِيرُ، سُمِّيَ جَابِيَةً لِأَنَّهَا تَخْفَعُ الْمَاءَ)، (جَوَابِ) کوی (جَابِيَةٍ)ه، (جَابِيَةٍ)ش بریتیه له هه وزی گه وره، ئنجا نهو ده فزو قاپه گه ورانه که خوراکیان تیدا خوراوه، بۆیه به به کینکیان گوتراوه: (جَابِيَةٍ)، چونکه وه که چۆن هه وزی ناو، ناو کۆ ده کاته وه، نهویش خواردنی تیدا کۆکراوه ته وه.

(وَقُدُورٍ): (قُدُورٍ: جَمْعُ قِدْرٍ: إِنَاءٌ يُطْبَخُ فِيهِ) (قِدْرٍ) بریتیه له ده فریک خواردنی تیدا ده کولتیری، قابله مه، مه نهجه ل، قازان.

(رَأْسِيكَ): (جَمْعُ رَأْسِيَّةٍ: ثَابِتَاتٍ لَا تَتَحَرَّكُ)، واتە: چەسپاون، ناگواززێنەووەو لە شوێنی خۆیان چەسپاون.

(دَابَّةُ الْأَرْضِ): زیندەوهری زهوی، ژياندارى زهوی، (الأرضة: السُرْفَةُ: سُوسٌ يَنْقُرُ الخَشَبَ)، هەم (أَرْضَةٌ) ی پى دەگوێرێ، هەم (سُرْفَةٌ) ی پى دەگوێرێ، بە کوردیی دەلێین: مۆرانە، جوړه زیندەوهریکى وردە، دارو تەختە دەکوڵن و کرموولی دەکات. (مِنْسَأَتُهُ): (مَنْسَأَةٌ) ش خویتراوەتەو، (العصى الغليظة) گۆچانیکى پتەو، یاخود: گۆچانی ئاسایی.

(خَرَ): (أَي: سَقَطَ) كهوت.

(تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ): جندەکان بۆیان دەرکهوت، بۆیان روونبوهو.

(مَا لِيُتُوا): (مَا مَكَّنُوا، وَمَا بَقُوا)، واتە: نەدەمانەووەو پێتان نەدەجوو.

مانای گشتیبی نایه تکان

وهك پيشتر گرمان، لهم پينج نايه ته موباره كه دا، خوا تَنْبِيءٌ گوشه بهك له ژيان و به سه رهاتي داوودو سوله يمان (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، باب و كورې به ريز، كه ههم پينغه مبهه بوون و ههم پادشاو هوكميران بوون، بومان باس دهكات، هه لبه ته تيمه له سووره تي (الانبيا) دا، له كاتي ته فسيير كردني نايه ته كاني: (۷۸ - ۸۵) دا، به دريژي له باره ي داوودو سوله يمانوه (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، دواوين و به سه رهاته كه يانمان هيتناوه، شيكردنه وه ي وردمان له باره ي موعجيزه كانيانه وه، كه خوا تَنْبِيءٌ پي داون و، نيشانه كانيان و نهو نيعمه تانه ي خوا بو ي دهسته بهر كردوون، لهو باره وه به وردبي قسه مان كردوه، بو يه ليره دا بهس به نه اندازه ي نه وه كه چه مك و واتاي نايه ته كان، روون ده بيه وه، قسه ده كه ين:

خوا ده فه رموي: ﴿وَلَقَدْ ءَايْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا﴾، به دنبايي تيمه به خششان له لايه ن خو مانه وه به داوود عَلَيْهِ السَّلَامُ دابوو، واته: شتيكمان پيدا بوو كه پتويست نه بوو پي بدين، وهك به خشش و خه لات و دياربي پيمان دابوو، نجا يه كسه ر خوا تَنْبِيءٌ دپته سه ر باسي هه نديك له به خششه كان: ﴿يَجِبَالُ اَوْبِي مَعْمُرٍ﴾، (گومان): نه ي چيايه كان! له كه لي بلينه وه، (رَجْعِي مَعَهُ)، ﴿وَالطَّيْرُ﴾، هه روه ها نه ي بالنده كان! تيوهش له كه لي بلينه وه، يا خود: ﴿وَالطَّيْرُ﴾، ياني: (وَسَخَّرْنَا لَهُ الطَّيْرَ)، بالنده شان بو دهسته مو كردبوو، كه وهك چون چيايه كان، كاتي ك داوود عَلَيْهِ السَّلَامُ رازو نيازي له خزمهت په روه دگاري دا ده كرد، بهو ده نكه به سوژو خو شه ي، يادي خوا ي ده كرد، چيايه كان له كه ليان ده گوته وه، به هه مان شيوه، بالنده كانيش له كه ليان ده گوته وه، ده يانگيزا يه وه، ﴿وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ﴾، ناسنيشمان بو نه رمكرد بوو، نايان نهو ناسن نه رمكردنه چون بووه؟ دوايي باسي ده كه ين له مه سه له گرنگه كاندا، كه دياره نه رمكردنيكي نانا سا يي بووه، نه كه رنا هه موو كهس ده زاني، تاگر بداته بهر ناسن، ناسن نه رم ده بي و، نه وه شتيكي تايهت

نیه به پیغهمبه رانه وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به لام ناسن بؤ نه رمکرانه کی داوود، خوا صَلَّى وهک به خششی خوئی باسی بکات، بویه نه وه شتیکی تایهت بووه، نه گه رنا هه موو که س ده زانئ و شتیکی زانستییه، که ناسن به هوی ناگر درانه به ره وه، نه رم ده بی، که واته: دیاره نه و ناسن بؤ نه رمکرانه کی داوود صَلَّى نه رمکرانئکی تایهت بووه، ﴿ اِنْ اَعْمَلْ سَيِّئَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرِّ ﴾، پیمان گوت: زرنیه داپوشه ره ره کان دروست بکهو، نه ندازه گیری و ورده کاری بکه، له چنیدا، واته: بزماره کان له قه ده ر کونه کان بن و، چینه که به نه ندازه بی، ﴿ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا ﴾، پشیمان گوتن: کرده وهی باش نه نجام بدن، که له راستیدا دروستکردنی زرنیه کان، بؤ نه وهی له جهنگدا، جهنگاوه ره ره کان پاریزراوبن، نه وه به شیک بووه له و کرده وه باشه، یا خود ویرای نه وهی خوی پهروه ردگار نه و نیعمه تانه کی بؤ تو په خساندوون، توش کرده وهی باش بکه، وهک سوپاسگوزاری بؤ خوا صَلَّى که نه و چاکه و نیعمه تانه کی پنداوی، ﴿ اِنِّي يَمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾، به دنیایی من بینه ری نه وه م ده یکه ن، هه رچی ده یکه ن، من ناگادارم و بینه رم و به سه ریوه چاودتیم.

ننجا دتته سه ر باسی سوله ایمان صَلَّى: ﴿ وَاَسْلَمْنَا لَكَ الْفَطْرِ ﴾، ههروه ها بؤ سوله ایمانیش (با) مان ده سته مو و ملکه چ کرد بوو، ﴿ غَدُوْهَا شَهْرٌ ﴾، رویشتنی به یانیانی، مانگه رتیه ک بوو، له به یانیی را، تا کو لای نیوه رۆ، نه و بایه ماوهی مانگه رتیه کی ده بری، ﴿ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ ﴾، رویشتنی تیوارانیشی، مانگه رتیه ک بوو، واته: دوی نیوه رۆ ایمانیش، دیسان مانگه رتیه کی ده بری، ﴿ وَاَسْلَمْنَا لَكَ عَيْنَ الْفَطْرِ ﴾، کانیی مسیشمان بؤ پژاند بوو، بؤ مان هه لقولاند بوو، لئی ده رژا، ﴿ وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهِ ﴾، له جندانیش هه بوو، هه ندیکیان له بهر ده ستیدا کاریان ده کرد، به مؤله تی پهروه ردگاری، واته: له بهر ده ستیدا بوون، کاریان بؤ ده کرد، دویی هه ندیک له کاره کانی که جند بؤ سوله ایمانین نه نجام داون، باسیان ده کات، به لام جاری باسی پابه ندییان ده کات: ﴿ وَمَنْ يَرْغَبْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا ﴾، هه ر که سیکش له وان لایدا بایه له فرمانی نئمه، که فرمانی خوا صَلَّى، نه وه

ده فہرموی: ﴿وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَفْضُوتُ لَهُ وَيَعْمَلُوكَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَفِيظِينَ﴾، له شہیتانہ کان ہہ بوون کہ بوی دہ چونہ بن دہ ریاو، گہ وہہرو مرواریان بو دہ رده ہیتان و، جگہ لہوہ کاری دیکہ شیان دہ کردو تیمہش پارزہ ریان بووین۔

له شوئی دیکہش دہ فہرموی: ﴿وَالْآخِرِينَ مُقَرَّبِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (ص، ۲۸) ص، ہہ ندیکیش له جندہ کان جووت کرابوون له زنجیراندا، له کوٹ و زنجیردا، واتہ: سولہ یمان عَلَيْهِ ہہ ندیک له جندان کہ سہریتچیان کردوہ، زنجیریتچی کردوون، کہ لہ پچہی کردوون۔

وہک له سوورہ تی (ص) دا، دہ فہرموی، ﴿وَالشَّيْطَانِ كُلِّ بَنَاءٍ وَعَوَاصٍ﴾ (ص، ۲۷) و وَالْآخِرِينَ مُقَرَّبِينَ فِي الْأَصْفَادِ (ص، ۲۸) شہیتانہ کانیش، ہہر بینا دروستکہر تک ((بِنَاء) نہوہی بینا دروست دہ کات) و (عَوَاص): [نہوہی دہ چیتہ بن دہ ریا] و ہہ ندیکی دیکہ شیان کہ پیکہوہ جوونکرابوون، له زنجیراندا کہ لہ پچہ کرابوون۔

دوایی خوا عَلَيْهِ دہ فہرموی: ﴿اعْمَلُوا أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ٹہی نیزیکانی داوود عَلَيْهِ واتہ: داوودو نیزیکانی و بنہ مالہ کہی، نیزیکانی و شوین کہو تووانی! سوپاسگوزاری نہنجام بدن، ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾، کہ میکیش له بہندہ کانم سوپاسگوزارن، دوایی باسی سوپاسگوزاری دہ کہین، کہ سوپاسگوزاری کردوہ یہ کہ نہنجام دہ دری، نہک قسہ بی بگوتری، پیشتریش پیناسہی شوکرو مہدج و ہمدممان کرد، کہ شوکر جیاہ له ہمدمو مہدج، زیاتر لایہنی کردوہی و جیبہ جیکردنی ہہیہ۔

﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ﴾، نجا کاتی مردمان بو بریاردا، مردمان بہسہر سولہ یمان ہینا، ﴿مَا دَلَّكُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ الْأَرْضِ﴾، ہیچ شتیک مردنہ کہی سولہ یمانی پیشان نہدان و حالی نہکردن، کہ سولہ یمان مردوہ و کوچی دوایی کردوہ، جگہ له زیندہوہری زہویی، مؤرانہ، ﴿تَأْكُلُ مِنْكُمْ﴾، کوچانہ کہی دہ خوارد، له نیویدا کوچانہ کہی گہندہل و کرموئل کرد بوو، مؤرانہ

خوارد بووی، ﴿فَلَمَّا خَرَّ﴾، ئنجا گۆچانئیک که له ئیوتیدا بخوری، ئونکله که ی ده رین خوی راناگری، سوله یمانیش خوی داوه ته سه رو له و کاته ش دا، گیانی سپاردوه، ئنجا کاتیک گۆچانه که کهوت، سوله یمانیش که له سه ری بوو، کهوت، ﴿تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ﴾، جندیش بۆیان روونبووه ﴿أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾، که نه گهر په نهانیان زانیایه، له و ئازارو بیکاره ریسواکه رو، زه بوونکه ره دا، نه ده مانه وه، بیکومان جند نه و کارانه ی سوله یمان پتی کردوون، کارو بیکاریک بووه و پتیا و ابووه نه وه مایه ی ریسوایی نه وانه، چونکه به ویستی خویان نه بووه و له سه ریان پتویستکراوه، یان نه و جندانه کافر بوون و به دیل گیراون و، وه ک سزادانئیک سوله یمان کارو بیکاری پتی کردوون، بۆیه نه وان، نه و کارو بیکاره یان به سزابه کی ریسواکه رو زه بوونکه ره داناوه، ئنجا خوا ﷻ ده فهرموی: جند بۆیان ده رکهوت، که نه گهر په نهانیان زانیایه، نه و ماوه یه که به سه ر مردنی سوله یماندا تپیه ریوه، له و کارو بیکاره، که ئازاریکی ریسواکه ر بووه، له وه دا نه ده مانه وه، تیا چه ندی پتچوه؟ دوایی باسی ده که یین که له و باره وه رای زانیان جیاوازو جوړاو جوړه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

باسی ژماره یه که له و چاکه و نیعمه تانه ی خوی به خشهر، به داوود یتغه مبه ر
 الْعَلِيِّ داون، وه که به خششیک تاییه تیی خوی، وه که زیگری خوا له که لدا
 گوته وه ی چیا به کان و، بالندان و، نه رمکرانی ئاسن و، دروستکردنی زریان:

خوا ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَجْعَلُ أُولِي مَعْرِ وَالطَّيْرِ وَالنَّاسَ لَهُ
 الْحَدِيدَ ﴿١١﴾ أَنْ أَعْمَلَ سَيِّئَاتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرِّ وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
 ﴿١١﴾

شیکردنه وه ی ئه م، دوو ئایه ته: له جهوت برکه ده:

(١) - ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا﴾، به دنیایی ئیمه له لایه ن خو مانه وه، به خششیکمان
 به داوود الْعَلِيِّ دابوو، به خششیک تاییه ت و ناوازه، که ده فهرموئ: ﴿مِنَّا﴾، ئه مه:
 (تَشْرِيفٌ لِلْفَضْلِ) به ریزکردنی ئه و به خششه یه، که خوا ﴿عَلِيٌّ﴾ به داوودی داوه، یتشر
 گو تیشمان: (فَضْلٌ): بریتیه له هه ر به خششیک، که بابای به خشهر پابه ند نه بن بیبه خشی.
 ئنجا خوا ﴿عَلِيٌّ﴾ دیته سه ر باسی روونکردنه وه ی ئه و به خششه ی به داوودی
 الْعَلِيِّ داوه:

(٢) - ﴿يَجْعَلُ أُولِي مَعْرِ وَالطَّيْرِ﴾، (گوتمان) ئه ی چیا به کان، له که لدا بلتینه وه و
 بالنده کانیش، ئه مه (مَقُولٌ قَوْلٌ مَّخْذُوفٌ)، گو تراوی قسه یه کی قرتی تراوه، یانی: (فَلْتَأْ)،
 گوتمان: ئه ی چیا به کان! له که ئی بلتینه وه، چی له که ل بلتینه وه؟ ئه و زیگره، ئه و خوا به
 پاک کردن و ستایشکردنه ی خوا که داوود ده یلن، ئیوه ش له که لدا بلتینه وه، ﴿وَالطَّيْرِ﴾،
 هه ندیک فورنا خوین خویندوو یانه ته وه: (وَالطَّيْرِ)، (يَا جِبَالُ أُولِي مَعْرِ وَالطَّيْرِ)، واته:

با دروازه توهه سهر بانگکراو (مُنادی) یانی: (يَا طَيْرٌ أُوْبِي مَعَهُ)، نهی بالنده کان! تیهه ش له گه لی بلینههه، زورهه ش خوتندوو یانه توهه: (وَالطَّيْرُ) ﴿يَنْجِيأُ أُوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ﴾، یانی: (وَسَخَّرْنَا لَهُ الطَّيْرَ)، واته: بالنده کانیشمان بۆ دهسته مؤ کرد بوون، لیره دا که ده فهرموی: ﴿أُوْبِي مَعَهُ﴾، له گه لیدا بلینههه، نه م فهرمانه، بۆ دروستکردن (تکوین) ه، نه بۆ یاسادانان (تشریح)، واته: چیا به کان فهرمانتیکی ته کوینییمان پیکردبوون، چونکه فهرمانی ته شریعی ناراسته ی خاوهن عه قَل و شعور و تیراده کان ده کری، ههروهه ها هی بالنده کانیش ههر فهرمانتیکی (تکوینی) یان پیکراوه، که له گه ل داوود دا نهو یاد ی خواجه، که ده یکات، دووباره ی بکه نهوهو بیلینههه، (التَّأْوِيبُ: تَرْجِيعُ الصُّوْبِ، وَقَبْلُ التَّأْوِيبِ: التَّسْبِيْحُ بِلُغَةِ الْحَبَشَةِ)، (تَأْوِيبُ) به مانای گیرانهوهی دهنکه، یانی: داوود ﷺ شتیکی ده گوت، چیا به کانیش له له گه لیدا ده یانگوتوهه، ههروهه ها داوود ﷺ شتیکی ده گوت، له یادو زیگری خوا، بالنده کانیش له گه لیان ده گوتوهه، هه نندیکی دیکه ش گوتوو یانه: وشه ی (تَأْوِيبُ) به مانای خوا به پاکگرتنه، به لَام به زمانی حه به شه یی.

(۳) - ﴿وَأَلْنَا لَهُ أَهْلَ الْحَدِيدِ﴾، ناسنیشمان بۆ نه رمکرد بوو، به دلنیایی لیره دا مه به ست له نه رمکردنی ناسن، وهك دوا ییش باسی ده که ین، نه رمکرانیتیکی نانا سایه، چونکه نه رمکردنی ناسایی، هه موو که س تیس تا ده زانی که ناسن له کووره دا نه رم ده کری، ته نانه ت ناسنگه رتیکی ناسایی ده زانی، چ جای لهو کارگه گه ورانه دا، که ناسنیان تیدا ده وتویرته وهه، کهل و په لی له ناسن و پۆلایان تیدا دروست ده کری، مادام مروّف به وه گه یشتوه، نهوه له چوارچتیهی موعجیزه دا نیه، نهو شتانه له چوارچتیهی موعجیزه دان، که مروّف به یاسا گه ردوو نیسه کان پتیا نه گات.

(۴) - ﴿أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَتِ﴾، (ههروهه ها به داوودمان گوت: { زرتیه داپوشه ره ره کان، دروست بکه، (سَابِغَات: صِفَةٌ لِمَوْصُوفٍ مَخْذُوفٍ، لِيُظْهِرَهُ، إِذْ شَاعَ وَصْفُ الدُّرُوعِ بِالسَّابِغَاتِ وَالسَّوَابِغِ: وَهِيَ الْكَوَامِلِ).

(سَابِغَات): سیفه ته بۆ وه سفکراو یتک که قرتیندراوه، له بهر نهوهی ناشکرایه، چونکه شتیکی باوه که زرتیه کان به (السَّابِغَاتِ وَالسَّوَابِغِ) وه سف ده کرین،

(دِرْعٌ سَابِغَةٌ) واته: زریه ک که هه موو جهسته ی مرؤف داده پووشن، یان (الدُرُوعُ السَّابِغَاتُ)، واته: نهو زریانه ی هه موو جهسته جه نگاهوره کان داده پووشن، یانی: تیرو ته واو، پیشت زری بهو جووره نه بووه، که بچنری، نه وه له سه رده می داوود دا اَلْقَبْرُ و به دهستی داوود نهو جووره زری دروستکردنه، داهینراوه، نه ویش به وه جیی خوی پهرودردگارو به ئیلهامی خوا.

۵- ﴿وَقَدِّرْ فِي السَّرِّ﴾، (بیمان گوت که) له چنیدا نه ندازه گیری ره چاو بکه، ﴿وَقَدِّرْ﴾: ﴿قَدَّرَ: اِجْعَلُهُ عَلَي تَقْدِيرٍ، وَهُوَ جَعَلَ الشَّيْءَ عَلَي مَقْدَارٍ مَخْضُوصٍ﴾، نه ندازه گیری و ورده کاری بکه، واته: با بزماره کان و ئالقه و قولفه کان به نه ندازه ی یه کدی بن، بزماره که گه وره تر نه بن، قولفه که بقلیشیتنی و، گچکه تریش نه بن، که تیتدا شل بیت و بجوولنی.

وشه ی: ﴿السَّرِّ﴾، پیشت ریش باسمان کرد، یانی: (صُنْعُ دِرْعِ الْعَدِيدِ)، (السَّرِّ) یانی: چنن، به لام لیته دا مه به ست پی چننی زریه، که ئالقه کانی و بزماره کانی ناسن، (أَي: تَرْكِيْبُ حَلِقِهَا وَمَسَامِرِهَا) واته: بزماره کان و نه لقه کانی بخرتنه نیو به ک.

۶- ﴿وَأَعْمَلُوا صَلِحًا﴾، کرده وه ی باشیش بکه ن (نه ی داوودو نیزیکانی داوود!) که ده فهرموی: ﴿وَأَعْمَلُوا صَلِحًا﴾، که واته: سو پاسگوزاری خوا، به نه انجامدانی کرده وه ی باش دد کری، شوکر شتیک نیه به فسه بگوتری، به لکو شتیکه به کرده وه نه انجام دد کری، چونکه شوکر، واته: به کارهیتانی چاکه کانی خوا، له په زامه ندیی خوادا، به کارهیتانیش حاله تیکی کرده یی و جهسته ییه.

۷- ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾، بیگومان من بینهری نه وه م تیوه ده بکه ن، ده زانم چی ده که ن و چون ده که ن؟ نه مه هه م هو شداری پیدانه و، وریا کردنه وه و ترساندنه، بزنان چی ده که ن! چونکه من بینه رتاتم، هاوکاتیش هاندان و تیژکردنه، واته: خوا کرده وه که تان ده بینتی، که واته: نازابن له کرده وه ی باش، چونکه خوا بینهری کرده وه که تانه.

له باره‌ی چۆنیه‌تی پتکه‌وه په‌یوه‌ستبوونی نهم نایه‌تانه‌وه، که خوای تییاند باسی نیعمه‌ته‌کانی ده‌کات، که به داوودو سوله‌یمانی کوپی داون، زانیان چهند شتیکیان گوتوه، دووانیانم به‌دل‌ترن:

یه‌که‌م: (اِنَّ عَطِيَّةً)، ده‌لن: خوا ﷻ چاکه‌ی خوئی له‌سه‌ر داوودو سوله‌یمان باس ده‌کات، بو به‌لگه‌هینانه‌وه بو نه‌وه‌ی به موحه‌ممه‌د ﷺ به‌خشراره، واته: نه‌وه به دوور مه‌زانن، که موحه‌ممه‌د ﷺ، خوا ﷻ بیکاته پیغهمبه‌ری خوئی و وه‌حیی بو بنیری و، قورئانی بو بنیری و، نه‌و پله‌و پایه به‌رزهی پی به‌خشی و، بیکاته کوئایی و سه‌روه‌ری پیغهمبه‌ران، نه‌وه به دوور مه‌زانن، چونکه به‌خشی نی تمه به به‌نده‌کامان و، چاکه‌کاری تیمه له‌گه‌ل به‌نده‌کامان دا، عاده‌تیکی له میژینه‌ی تیمه‌یه، نه‌وه‌تا بو وینه: داوودو سوله‌یمانیش (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که ههم پیغهمبه‌ر بوون و، ههم هوکمرانیش بوون، چاکه‌و نیعمه‌تی زورو جوړاو‌جوړی خویان به‌سه‌ره‌وه بوون.

دووم: (الرَّمُحُفَرِي) به جوړنکی دیکه نهم نایه‌تانه په‌یوه‌ست ده‌کات، به نایه‌ته‌کانی پتسه‌وه، نه‌و ده‌لن: له کوئایی نایه‌ته‌کانی پتشی دا، خوا ﷻ ده‌فه‌رموئ: (اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ)، له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن و نایه‌ت هه‌یه، بو هر به‌نده‌به‌کی گه‌راوه بو لای خوا.

ده‌لن: بابای گه‌راوه بو لای خوا، بیگومان هه‌رگیز خالی نابی له سه‌رنجدانی نیشانه‌کانی خواو، نه‌وه که خوا ﷻ له‌سه‌ر هه‌موو شتیک به توانایه، وه‌ک: زیندوو‌کردنه‌وه‌و، سزادانی نه‌وانه‌ی بیپروان، بو‌یه خوا ﷻ به‌و بو‌نه‌وه باسی داوودو سوله‌یمانی کرده، که نه‌وه‌تا خوا ﷻ نه‌ها چهند نیشانه‌و به‌لگه‌ی به داوودو سوله‌یمانی کوپیشی داون، هه‌روه‌ها دواتریش باسی مردنی سوله‌یمان ده‌کات، که جند هیچیان لن نه‌زانیوه، که‌واته: نادیارو په‌نهانیس ته‌نیا له لای خویا به ﷻ.

تنجا له‌و پرووه‌وه که داوودو سوله‌یمان ناودارترین که‌س بوون، که له ناخه‌وه بو لای خوا گه‌راونه‌وه، که خوا ﷻ به‌وجوره باسی داوود ده‌کات: (فَاَسْتَغْفَرَ

رَبِّهِ، وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾، هه‌روه‌ها باسی سوله‌یمانیش ده‌کات: ﴿وَرَهَبْنَا لِأَنزَادٍ سُلَيمَانَ نَعَمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾، (أَوَّابٌ) یانی: (رَجَاع) زۆر گه‌پاوه، که‌واته: هه‌م داوودو هه‌م سولیمانیش (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ئەو باب و کوره به‌ریزه، که هه‌م پیغه‌مبه‌ریش بوون و هه‌م حوکم‌پرانیش بوون، ئەوانیش زۆر بو لای خوای به‌زه‌یی گه‌پاونه‌وه، ئنجا دوای ئەوه‌ی خوای میهره‌بان ده‌فه‌رموئی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٣١﴾، دوو له‌بهنده زۆر گه‌پاوه‌کانی خوئی وه‌ک نمونه دینیتته‌وه، بو به‌لگه له‌سه‌ر ئەوه که دوو له‌بهنده‌کانی له‌گه‌ل ئەوه‌دا که حوکم‌پرانیش بوون، به‌لام ئەو سیفه‌تی گه‌پاونه‌وه بو لای خویان، له‌خوایان دا به‌جه‌سته کردوه.

مهسه لهی دووهم:

باسی ژماره یه که لهو چاکه و نیعمه تانهی خوی به خشر به سوله یمانی الْحَمْدُ لِلَّهِ به خشیبوون، وهک: پامکرانی باو، هه لقولینی کانیی مس و، دهسته مؤ بوونی جندو، دروستکردنی پیداو یستییه جوراو جوره کان بۆ سوله یمان و، ده رک نه کردنی جند به مردنی سوله یمان، تاکو مؤرانه گۆچانه که ی خواردوهو سوله یمان الْحَمْدُ لِلَّهِ که وتوه:

خوا دهه فرموی: ﴿وَلِسَلِّمَنَّ الرِّيحَ عُدُوَهَا شَهْرًا وَرَوَاحَهَا شَهْرًا وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَظِيرِ وَمِنَ الْجِبِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ إِذِ ان رِيَّةَ وَمَن يَبْرُغُ مِنْهُمْ عَن أَمْرِنَا نُدْفِقُهُ مِن عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ، مَا يَشَاءُ مِن مَّحْدِيبٍ وَتَمْشِيْلٍ وَجَفَانٍ كَالْجُرَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَتٍ أَعْمَلُوا ءَالَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقِيلَ لِمَن عِبَادِي الشُّكْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةً اْلأَرْضِ تَأْكُلُ مِن سَعَاتِهِمْ فَلَمَّا خَرَ تَبِيتَ لِمِجْنُ أَن لَو كَانُوا يَعْمَلُونَ اْلغَيْبَ مَا لِيُتُوا فِي اْلْعَذَابِ اْلْمُهِيْنِ ﴿١٤﴾﴾.

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه: له چوارده برکهدا:

(١) ﴿وَلِسَلِّمَنَّ الرِّيحَ﴾، ههروهه (با) مان بۆ سوله یمان دهسته مؤ کردبوو، (و) بۆ بادانه وهیهو، ئەم رسته به ددگبیرتتهوه بۆ رستهی: ﴿وَالنَّارُ لَهُ اْلحَدِيدِ﴾، ناسنمان بۆ داوود الْحَمْدُ لِلَّهِ نه رهمکرد بوو، ﴿وَلِسَلِّمَنَّ الرِّيحَ﴾، یانی: بۆ سوله یمانیش الْحَمْدُ لِلَّهِ (با) مان دهسته مؤو ملکه چ کرد بوو، (أی: وَسَخَّرْنَا لِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ)، (الرِّيحَ) خوتندراو یشه تهوه: (الرِّيحَ) بایه کان، (ریح) با، (ریاح) بایه کان.

(٢) ﴿عُدُوَهَا شَهْرًا وَرَوَاحَهَا شَهْرًا﴾، پویشتنی دهمهو به یانیانی، مانگه رینهک بوو و، پویشتنی دوانیوهو پو یانیشی، مانگه رینهک، وشه ی (عُدُو) له (عَدَاة) هوه، هاتوه، ده لئ: (عَدَا: أَي ذَهَبَ، رَاحَ: رَجَعَ)، (غدا) پو یی، (راج) گه رایه وه.

یاخود مه به ست نه وه یه: (تُوصِلُهُ الرِّيحُ فِي الْعَدَاةِ مَسَافَةَ شَهْرٍ، وَتُرْجَعُهُ فِي الْعَيْشِيِّ مَسَافَةَ شَهْرٍ)، با، دهمه و به یان، مانگه ریبه کی بو دهبړی و، تیواره ش ماوهی مانگه ریبه ک دهیگه پرانده وه، نیمه دوایی چوند سه رنجیک له باره وه ده خهینه ۹۹۰.

(۳) - ﴿وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَاطِرِ﴾، سه رچاوهی کانی می شمان بو دهرقولاند بوو، بو مان رزاند بوو، (الإِسْأَلَةُ: جَعَلَ الشَّيْءَ سَأَلًا، أَي: مُنْبِطِحًا فِي الْأَرْضِ)، (إِسْأَلَةٌ) بریته له وه شتیک برژیتری، یانی: به زه ویدا بلاویته وه.

(۴) - ﴿وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ يُادِنُ رَبَّهُ﴾، له جنده کانی ش هی وا هه بوون که له بهر ده ستیدا کاریان ده کرد، به مؤله تی په روه ردگاری (يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ: يَخْدُمُهُ وَيُطِيعُهُ، يُقَالُ: أَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ: مُطِيعٌ، واته: له بهر ده ستی بوون و خزمه تیان ده کردو، نه و کارانهی دهویست نه نجامیان ددان، وه ک عه رب ده لاین: (أَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ: مُطِيعٌ) واته: من له بهر ده ستت دام، بو ت ملکه چم.

﴿يُادِنُ رَبَّهُ﴾، نه وه که هندی له جند، کاریان له بهر ده ستی سوله یمان ده کرد، به مؤله تی په روه ردگاری، بوو، خوا وایکرد بوو جنده کان به قسه ی سوله یمان بکه ن و فرمانه بری بکه ن.

(۵) - ﴿وَمَنْ يَرْزُقْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾، هر کامیک له و جندانه له فرمانی نیمه لایدابایه، له سزای ناگری بلتسه دارمان پښ ده چیرت، (يَرْزُقُ: يَزِيلُ وَيُعْبَلُ)، لایدابایه و، سه ریچی کردبایه، له فرمانی نیمه، یانی: فرمانان کرد بوو که به قسه ی سوله یمان بکه ن، تنجا هر کامیک له وانه خو ی بورادبووایه و فرمانه که ی جینه جئ نه کردبایه، له سزای ناگری بلتسه دارمان پښ ده چیرت، نه مه وه ک پیشتریش گوتمان: ده کری مه به ست پی دنیا بښ، واته: له دنیا دا به ناگری، به کلپه یه ک سزایمان ده دا، که وه ک کلپه ی ناگری دوزه خه، یاخود مه به ست پی سزای دواړوزه، واته: له دواړوزه سزایمان بو داناوه، هر که سیک که له فرمانی سوله یمان لایدات، سزای ناگری بلتسه دارمان بو داناوه.

تنجا باسی کاره کانی که جند بؤ سوله یمانیان نه نجام ددها، ده کات:

۶- ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ﴾، هه رچی ویستبای بؤیان ده کرد، یانی: هه رچی ویستبای له دروستکاروه کان، بؤیان دروست ده کرد، تنجا هه ندیکیان به نمونه دینتته وه:

۷- ﴿مِنْ مَّحْرَبٍ وَمَنْسَبٍ وَحِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَةٍ﴾، له میحرابه کان و، په بیکه ره کان و، ده فره کانی وینه ی جهوزان و، مه نجه له چه سپاوه کان.

۱- ﴿مَّحْرَبٍ﴾، کوی (محراب) د، نه مه روونکردنه وه ی رسته ی پیشتییه، که ده فره رموی: ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ﴾، نه وه ی ده یویست، بؤیان ده کرد، چی بوو؟ ﴿مِنْ مَّحْرَبٍ﴾، له میحرابه کان، (محراب): هم به مانای قه لا دی، هم به مانای کوشک دی، هم به مانای په رستگا دی، هم به مانای ژورونکی گچکه دی، بؤ خوا په رستی، واته: میحراب، چوار واتای هه ن، به لام نه وه ی نیتسا له مزگه وتان دا پنده گوتری: میحراب، به نه نکید مه به ست نه وه نیه، به لکو نه وه دواپی داهیتراوه و، وا پنده چن له سه ده ی دووه می کوچیسه وه، نه و شوننه ی که نیمام لئی ده وه ستی، چالاییه کیان تیدا دروستکردوه، بؤ نه وه ی ریزیک بؤ نوینکاره کان بگه رنته وه، نه وه شتیکی تازیه، به لام له نه صلی زماندا، میحراب به په کیک له و چوار شتانه گوتراوه: ۱- قه لا، ۲- کوشک، ۳- په رستگا، ۴- ژورونکی گچکه بؤ خوا په رستی.

۲- ﴿وَمَنْسَبٍ﴾، کوی (منسب) ه، نه ویش دوو واتایان بؤ داناون:

یه کهم: (صَوْرٌ غَيْرٌ مُّجَسَّمَةٍ)، وینه کان که په بیکه ردار نه بن، واته: نه خش و نیگار و وینه، له سه ره دیوار، یان له سه ره له وحیک.

دووه م: (مَثَالٌ، أَي: هَيْكَلٌ مُّجَسَّمٌ)، مه به ست پئی په بیکه رنکی به رجه سه تیه.

۳- ﴿وَحِفَانٍ كَالْجَوَابِ﴾، ﴿وَحِفَانٍ﴾، کوی (حِفْنَةٌ)، (الْحِفْنَةُ: الْقِصْعَةُ الْكَبِيرَةُ يُؤْكَلُ فِيهَا الطَّعَامُ)، (حِفْنَةٌ) ده فری گه وره، قاپی گه وره که خواردنی تیدا خوراوه، (جَوَابٌ) یش کوی (جَابِيَةٌ)، که نه ویش جهوزو گولیک گه وره یه، ناوی تیدا کؤ ده کرتته وه، نه و قاپ و ده فرانه، که خواردنیان تیدا خوراوه، هینده ی جهوزان بوون.

۴- ﴿وَقُدُّورٍ رَاسِيَتٍ﴾، نهمه شتی چواره مه که جنده کان بۆ سوله یمانیان دروستکردوون، (قدور) کۆی (قِدْرَه)، واته: مه نجه ل و، قابله مه ی گه وره، ﴿رَاسِيَتٍ﴾، یانی: (ثَابِتَات)، چونکه نه جوو لیتراون و، زۆر گه وره بوون.

۸- ﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، (گوتمان): نه ی نیزیکانی داوود! سوپاسگوزاری بکه ن. نهمه: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّخْدُوفٍ)، گوتراوی قسه به کی قرتیتراوه، یانی: (قُلْنَا) گوتمان: نه ی نیزیکانی داوود! شونکه وتوانی داوود! که سوله یمان له نالی داوود بووهو، نهوانی دیکه ش، سوپاسگوزاری نه نجام بده ن، نهمه ش دوو واتایان بۆ داناون:

أ- (أَي: اَعْمَلُوا صَالِحًا لِأَجْلِ الشُّكْرِ)، کرده وی باش بکه ن، وه ک سوپاسگوزاری نه نجام دان بۆ خوا.

ب- واتابه کی دیکه ی: (اعْمَلُوا شُكْرًا)، واته: سوپاسگوزاری بکه ن، نه نجام بده ن.

۹- ﴿وَقَلِيلٍ مِّنْ عِبَادِ الشُّكُورِ﴾، که مئیکیش له بنده کانم شوکرانه بژیرن.

۱۰- ﴿فَلَمَّا قُضِيَنا عَلَيْهِ اَلْمَوْتُ﴾، کاتن مردمان به سهردا بریاردا، (الطَّبْرِي) ده لئ: (فَلَمَّا اَمْضِيَنا قِضَاءَنَا عَلَى سَلِيْمَانَ بِالْمَوْتِ، فَمَاتَ)، کاتن بریاری خوْمان به سهر سوله یماندا چه سپاند، که به ریی و، مردیش.

۱۱- ﴿مَا دَلَّمْنا عَلَى مَوْتِهِمْ اِلَّا دَابَّةً اَلْاَرْضِ﴾، هیچ شتیک مردنه که ی پیشان نه دان، جگه له زینده وه ری زه وی، (الدَّلَاةُ: الْاِشْعَارُ بِاَمْرِ خَفِيٍّ)، (دلالة) نه وه به که شتیک په نهان، که سئیک لئ ناگادار بکریته وه، یانی: هیچ شتیک مردن سوله یمانی پیشان نه دان.

﴿دَابَّةُ اَلْاَرْضِ﴾، (أَرْضَة) و (سُرْقَة) ی پی ده لئین، به کوردیی ده لئین: (مؤرانه) شتیکه دارو ته خته بنکو ل ده کات و، کرمو لئ ده کات، شی ی ده کاته وه له نیوئدا.

۱۲- ﴿تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُمْ﴾، گوْچانه که ی ده خوارد، (مِنْسَأَة)، یان (مِنْسَأَة) هه ردووکیان هاتوون، واته: گوْچان، هه ندیکیش ده لئین: گوْچانی گه وره (العَصَا الْغَلِيظَة) گوْچانی پته وو قایم.

۱۳- ﴿ فَلَمَّا خَرَّ تَبَّتْ الْجَنُّ ﴾، كاتتیک (سولەیمان) كەوت جند زانیان و بۆیان دەرکەوت،
 واتە: گۆچانەكە كە لە نیویدا شی بیووه و پووچەل بوو بوو، شكا، سولەیمانیش كە
 خۆی دابووه سەری، كەوت.

﴿ تَبَّتْ الْجَنُّ ﴾، خوتراویشە تەوہ: (تُبَّتِ الْجِنُّ)، بۆ جند روون بووه وە، جند
 بۆیان دەرکەوت.

۱۴- ﴿ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴾، كە ئەگەر پەنھانیان
 زانیایە، لە ئازاری ریسواكەردا نەدەمانەوہ، ئازاری ریسواكەر، ئەوہ بوو كە داوود
 ئەوانەى بېپروا بوون لە جند، سۆخرەو بېگارى پەن كەردوون، بۆیە بۆ ئەوان ئازاریكى
 ریسواكەر بووه.

کورتہ باسیک:

ده (۱۰) کورتہ سهرنج له بارهی

چاکه کانی خواوه له سهر داوود و سولهیمان (عليهما السلام)

۱- سئ کورتہ سهرنج له بارهی داوود عليه السلام و نيعمه ته کانی خواوه له سهری:

۱- مه به ست له گيرانه وهی چيايه کان و بالنده کان بۆ داوود عليه السلام ﴿يَنْجَالُ أَوْيَ مَعَهُ وَالطَّيْرَ﴾ به دنيايي دهنگدانه وهی سرووشتی نیه، که هه ندی له زانايان وایان گوتوه، وه کاتی خوی له تفسیری سووره تی (الانبیاء) دا، باسما ن کرد، چونکه نه وه (دهنگدانه وهی ناسایی و سرووشتی) موعجیزه و نیشانه یه کی تایه ت نیه، هیچ به خشیتک نیه، چونکه خوا عليه السلام نه وهی به هه مووان داوه، شوانیکیش له چيايه کان هاوار بکات، یان له نه شکه و تیکدا، دهنگ ده داته وه، که واته: نا، به ته نکید مه به ست پتی دهنگانه وه نیه، به لکو مه به ست پتی دووباره کردنه وهی نه و یادو زیکرو ستایشه یه، که داوود عليه السلام گوتوو پتی، چيايه کانی ش گوتوو یانه ته وه، نه ک ههر دهنگ بده نه وه، هه رده ها بالنده کانی ش له که لیاندا گوتوته وه.

۲- نه رمکرانی ناسن بۆ داوود عليه السلام که ده فه رموی: ﴿وَأَنَّا لَهُ الْخَدِيدُ﴾، نه ویش هه ندی له زانايان، بۆ وینه: (محمد الطاهر بن عاشور) و هه ندیکی دیکه ش گوتوو یانه: مه به ست نه وه بووه که خوا عليه السلام داوودی فیر کردوه به هوی ناگر دوه، به هوی کوور دوه، ناسن نه رم بکات و شتی لئ دروست بکات! به لام وه ک پشتریش گومان، نه وه حاله تیکی تایه ت نیه به پیغه مبه ر داووده وه عليه السلام، مرؤفه کان به عقل و زانستی خویان به گشتی به و شتانه ده گن و، نه وه یاسایه کی گه ر دوونیه و ههر که سئ بیدوزته وه،

ئىي بەهرەمەند دەبن، بەلام ئەو شتانەى بە پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دراون، له سەرۆوى ئەو ياسا گەردوونییانەو دەبوون، ئەوانیش بىگومان خوا ﷻ بە پىي چەند ياسايەك ئەو شتانەى بۆ كردوون، بۆ وىنە: كه دەريای سوور بۆ مووسا ﷺ بەنوون ئيسرائيل شەق دەبۆ و پييدا تپهەر دەبن، هەروەها: ناگر بۆ ئيبراهيم ﷺ سارد دەبیتەو، هەروەها كه لێرەدا ئاسن بۆ داوود ﷺ نەرم بوو، ئەمە شتىكى نانااسىي بوو، ئەك بە پىي ياسا گەردوونىيەكان بۆ و زانست پىي بگات، كه ئىستا پىي گەيشتو، پەنگە هەر ئەو كاتەش بە پىي زانست، خەلك هەر زانبييتى له كوورەدا ئاسن نەرم و گەرم بگات و، دوايى ئەوەى دەيهو، ئىي دروست بگات.

٣- وا پىدەچۆ داوود ﷺ داھتەرى زىيى ئالفەيى بووبۆ و، پىشتەر زىيەكان زىيى پارچە ئاسن و يەك تەختە بوون، كه بەدلتيايى جوولەي باباي جەنگاوەر له زىيەكدا، كه تەختە ئاسن بۆ، بە زەحمەتەر، وەك له هى ئالفەيى دا، كه لەبەر دەكرۆ و دەپۆشۆ، بەلام خوا ﷻ بە وەحىي و ئىلھام داوود ﷺ ي قىرى دروستكردى ئەو چۆرە زىيانە كردو.

ب- جەوت كورنە سەرنج له بارەى سولەيمان ﷺ، ئەو موعجىزەو چاكەو نىعمەتانەو، كه خوا ﷻ پىيدا بوون:

١- كاتىك خوا ﷻ دەفەرمۆي: ﴿وَسَلِّمَنَّ الَّرِّيْحَ﴾، يان (وَلَسَلِّمَنَّ الرِّيَّاحَ)، بە هەردوو خويندنەوەكە هاتون، ﴿عُدُوها شَهْرٌ وَرِوَّاحُها شَهْرٌ﴾، واتە: بە يانايان مانگە رىيەك دەرۆي و، ئىوارانىش مانگە رىيەك، ياخود بۆ دەرچوون بۆ شوئىتك بە يانايەكەى، مانگە رىيەكى دەبرى و، بۆ گەرانەوەش لەو شوئىتە، ئىوارەكەى مانگە رىيەكى دەبرى، واتە: له ماوەى نيوەرۆ تاكو ئىوارە، لەو بارەو زانايان زۆريان قسە كردو، هەلبەتە تىمە له تەفسىرى سوورەتى (الانبىاء) دا، لەو بارەو درزۆتر دواوين، بەلام لێرەدا ويستم قسەى دوو له زانايان بيتم:

أ- (محمد الطاهر بن عاشور)، له تفسیره که ی خَوَى دَا^(۱) ده لَن: (رِيَّاحٌ مُوسِمِيَّةٌ تَهْبُ شَهْرًا مُشْرِفَةً لِنَدْهَبٍ فِي ذَلِكَ الْمَوْسِمِ سُقْنُهُ، وَتَهْبُ شَهْرًا مُغْرَبَةً، لِيَرْجِعَ سُقْنُهُ إِلَى سَوَاطِيهِ فَلَسْطِينٌ).

ده لَن: که خوا سُبْحَانَكَ ده فەرموئ: بایه کامان بۆ سوله یمان ده ستمۆ کرد بوون، نه وانه بای که شی بوون، (واته: نهو بایانه ی که هاوینان هه لده کهن، یان زستانان و، یان به هاران، یان پایزان، له کاتی دیاری کرادا)، بۆ ماوه ی مانگیک نهو بایه هه لیده کرد، به رهو پۆژ هه لات، تاکو که شتییه کانی برۆن، (واته: نهو بایه، که نهو کات که شتی ی چارۆ که دار هه بوون، یارمه تی پۆیشتنی که شتییه کانی داوه، که به رهو پۆژ هه لات پۆیشتوون)، لهو سه ریشه وه مانگیکی دیکه، نهو بایه هه لیده کرد بۆ ماوه ی مانگیک، بۆ نه وه ی به رهو پۆژ ناوه که شتییه کان بگه رینه وه، بۆ که نار هه کانی فه له ستین، واته: ده ریای سپی نیوه راست.

نهو ناوای هیناوه، به لام نه م قسه یه، تییینییه کی زۆر گه وه هه لده گری، چونکه نه گه ر خوای کار به جی بای په خساندی بۆ پۆیانندی که شتییه کان، نهو بایه تایهت نه بووه به که شتییه کانی سوله یمانه وه، نهو بایه خه لکی دیکه ش لی ی به هره مه مند بووه، به لام لیره دا خوا سُبْحَانَكَ ده فەرموئ: ﴿وَلَسَلِّمَنَّ الْرِّيحَ﴾، بۆ سوله یمان به تایهت، بامان بۆ په خساند بوو!

پیم وایه جار جار (محمد الطاهر بن عاشور)، هه روه ها هه ندی له توژ هه روانی دیکه ش، ده یانه وی جور ی له خو دوور گرتن، خو دوور بگرن له وه، که موعجیزه کانی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وه ک یاسا در، که له یاسا گه ر دوونیییه کان به دهر بن، ته فسیر بکه ن، به لام نه وه - که (شیخ محمد عبده) ش کاتی خوی نهو ری په وه ی هه بووه - به ته نکید نه وه هه له یه کی کوشنده و گه ورده یه، چونکه موعجیزه ی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نا کر ی به یاسا گه ر دوونیییه باوه کان، که تیمه ده یان زانی ن و خه لکی دیکه ش ده توانن لیان به هره مه مند بن، نا گونجی به وان ته فسیر بکرین.

ب- (الطبري)، به مجوره نهو ٿا به ته موبارهه، ته تفسير ده کات: ﴿عُدُّوْهَا شَهْرٌ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ﴾، ده لئ: ﴿عُدُّوْهَا إِلَىٰ اِنْتِصَافِ النَّهَارِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَرَوَّاحُهَا مِنْ اِنْتِصَافِ النَّهَارِ إِلَىٰ اللَّيْلِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ﴾، واته: له به يانويهه تاكو رُوڙ به نيوه ده بن، ماوهي مانگه رڙيهه، نهو بايه نهو رڙيهي ده بري و، گه رانه وهشي ديسان له نيوه رُوڙه تاكو تيواره مانگه رڙيهه ده بري.

(القرطبي) ده لئ: هه سه ني به صرايي (ره حمه ق خواي لي بي)، گو توويه تي: ﴿قَالَ الْحَسَنُ: كَانَ يَغْدُو مِنْ دِمَشْقَ فَيَقِيلُ بِاضْطَحْرَ، ثُمَّ يَرُوحُ مِنْ اضْطَحْرَ فَيَسْتَبْكَأَبَلُ، وَيَبْتَهُمَا مَسِيرَةَ شَهْرٍ لِلْمَسْرِعِ﴾.

هه سه ني به صرايي گو توويه تي: به يانويان زوو له ديمه شقه وه ده رده چوو، له (اضْطَحْرَ) - كه شاريكه له تيران - له وڙي سه رخه ويگيان ده شكاند (نيسراحه تي نيوه رُوڙيان ده كرد) و، دوايي له (اضْطَحْرَ) وه، ده رُوڙيش، واته: ده مهو دواي نيوه رُوڙ، او شهو له كابول ده مايه وهو، له نيوان (اضْطَحْرَ) و كابوليشدا، مانگه رڙيهه كه بو كه سيك كه زور به خيرايي بروات.

له راستييدا نه مه زياتر له گه ل رواله تي ٿا به ته كه دا ده گونجي و، نه وهش موعجزه ده كه بووه بو سوله يمان عليه السلام، به لام نه وه كه با هه ٿبكات كه شتيي چاروگه دار به ري و بينيته وه، نه وه ٿا به ته نه بووه به سوله يمانه وه، خه لڪي ديڪه ش له وه به هرده مند بووه وه بي و، نهو بايانهش هه هه بوون، پيش سوله يمان و دواي سوله يمانيش عليه السلام.

هه ٿبه ته ٿيمه له کاتي ته فسيري سوڙه تي (الانبيا) دا باسي به سه رهاتي داوودو سوله يمانان كرد، زانايان ده لئ: سوله يمان عليه السلام، ته ختيكي زور گه وره ي هه بووه، خو ي و هه موو سوڀاو هاو کاراني له سه ر نهو ته خته دانيشتون و با هاتوه، نهو ته خته ي هه لگرتوهو، بردوويه تي بو نهو شو ٿنه ي مه به ستي بووه، كه وهك خوا عليه السلام ده فهرموئ: به پيش نيوه رُوڙيهه مانگه رڙيهه كي پريوه، دواي نيوه رُوڙيهه كيش مانگه رڙيهه كي پريوه، نه وهش ماناي رواله تي و گونجاوي ٿا به ته كانه،

نجا نایا نهوه چۆن بووه؟ له راستیدا بهس خوا ده زانی چۆنیه ته که یه چۆن بووه، له کتیه کاندا به وردی باس نه کراوه، به لئ باسکراوه که سوله یمان ته ختیکی زۆر گه وهی هه بووه، خۆی و سه ربازه کانی هه موویان له سه ری ریز بوون، به لام ئیمه ورده کارییه که یه نازانین.

۲- ده رباره ی نهوه که ده فهرمووی: ﴿يَعْمَلُونَ لَهَا مَا يَشَاءُونَ مِنْ مَحْرَبٍ وَمَنْبِيلٍ﴾ نهوه ی که ویستبای بو یان دروست ده کرد، له میحرابه کان و له په یکه ره کان، (القرطبی) گو تویه تی: (وَذَكَرَ أَنَّهَا صَوَّرَ الْأَنْبِيَاءَ وَالْعُلَمَاءَ، وَكَانَتْ تُصَوِّرُ فِي الْمَسَاجِدِ لِيَرَاهَا النَّاسُ، فَيَزِدُّوْا عِبَادَةً وَاجْتِهَادًا)^(۱).

واته: باسکراوه که نهوه په یکه رانه ی جند بو سوله یمان دروستیان کردوون، په یکه رانی پیغه مبه ران و زانایان بوون و له مزگه وته کاندا په یکه ره کان دانراون، (یاخود: نه گه ره مه به ست پیستی به رجه سه ته نه بی، واته: ویته ی پیغه مبه ران و زانایان له دیواری مزگه وته کاندا کیشراوه) تا کو خه لک بیانینی و، به هۆی دیتنی ویته ی نهوانه وه، خوا په رستیان زیاد بی و زیاتر خویان ماندوو بکه ن (وهک تهو پیغه مبه رو زانایانه بکه ن، چۆن خوا په رستیان کردوه).

نجا با جهند فهرمووده یه کیتین، له باره ی ویته کیشان و په یکه راتاشینه وه:

فهرمووده ی یه که م: [عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ ﷺ، ذَكَرَ بَعْضُ نِسَائِهِ كَيْسَةَ رَأَيْتَهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ، يُقَالُ لَهَا: مَارِيَةَ «وَكَانَتْ أُمَّ سَلَمَةَ وَأُمَّ حَبِيبَةَ أُمَّتًا أَرْضَ الْحَبَشَةِ» فَذَكَرْنَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَضَاوِيرِ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَقَالَ: أَوْلَيْكَ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرُّحْلُ الصَّالِحُ بَنُو عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ، وَأَوْلَيْكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ] (أخرجه البخاري ٤٢٧، ومسلم: ٥٢٨).

واته: دایکه مان عایشه (خوا لیتی رازی بی)، ده لئ: کاتیک پیغه مبه ران نه خو شکه وت، هه ندیک له هاوسه ره کانی باسی که نیسه یه کیان کرد که بینییوو یان

له حبه شه، پئی ده گوترا: ماریه، نجا نوممو سه له مهو نوممو حه بیبه که چوو بونه خاکی حه به شه، هاتن باسی جوانی وینه کانی نیو نهو که نیسه یان بو کرد، نهویش سه ری به رز کرده وهو فهرمووی: نهوانه عاده تیان وایوو، نه گهر پیاو یکی چاک له نیویاندا وه فاتی بگردایه، له سه ر گوره که ی مزگه وتیکیان دروست ده کردو، نهو ویتانه یان له سه ر ده کیشان، یان په یکهر یان له سه ر دروست ده کردن، نهوانه خرابترین که سن له لای خوا.

فهرمووده ی دووم: پیغمبر ﷺ له فهرمایشتیکدا ده فهرمووی: **إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الَّذِينَ يُسْبَهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ** (أخرجه البخاري: ۵۲۲۴، مسلم: ۲۱۰۷).

واته: نهو که سانه که له رۆژی قیامه تدا سزایان له هه موو که س سه ختیره، نهوانه که وهک دروستکراوی خوا ﷻ شت دروست ده کهن، واته: دروستکراوی وا دروست ده کهن، که وهک دروستکراوی خوا بچن.

فهرمووده ی سییه م: پیغمبر ﷺ ده فهرمووی: **إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ، يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيُقَالُ لَهُمْ: أَخْيُوا مَا خَلَقْتُمْ**، (أخرجه البخاري: ۹۶۱، مسلم: ۲۱۰۷).

واته: بیگومان خاوه نانی نه م ویتانه [نجا په یکهرن، یان ویتنه] له رۆژی قیامه تدا ئازار ده درین و پیمان ده گوتری: نهوه ی دروستتان کردوه، زیندوو ی بکهن.

واته: نهوه ی دروستتان کردوه، ژبانی وه بهر بیتن، روو حی بخه نه بهر.

نهوه له باره ی په یکهر دروست کردن و وینه کیشانوه، به لام زانایان هه ر به وهند لئ نه گه راون، که فهرمایشته کان تاوا بیتن، به لکو هه لساون هه ندی فهرمایشتی دیکه ش که له و باره وه هه ن و زانایان قسه یان لئ کردوون، هیتاویانن، بو وینه: پیغمبر ﷺ له درتزه ی فهرمووده په کدا که ده فهرمووی: **وینه کیشان و په یکهر تاشین هه رامه، دواپی ده فهرمووی: [إِلَّا مَا كَانَ رُقْمًا فِي**

تُوبِ (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٥٩٥٨، مسلم: ٢١٠٦)، واته: مه گهر وینههك بئ، نه خش و نیگار بئ، له پۆشاکینکدا.

کهواته: نه گهر وینههك بئ، له پۆشاکینکدا، له کهل و په لیکدا، نهوه قهیدی ناکات. ههروهها دایکمان عایشه (خوا لئی پازی بئ)، ده گپرتهوه، ده لئ: من په ردهیه کم له مالتی گرتبۆوه، پیغه مبهه ﷺ که به رهو نهو په ردهیه نوژی ده کرد، فه رمووی: (أَخْرِيهِ عَنِّي، قَلْبِي كُلَّمَا رَأَيْتُهُ ذَكَرْتُ الدُّنْيَا) (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٥٩٥٤، مسلم: ٢١٠٧)، واته: نهو په ردهیه که وینهی تیدا هه، لیمی دووربخه وه لاییده، چونکه هه کاتیک بینیم، دنیا ده که ویته وه یاد.

هه لبه ته زانیان باسیان کردوه، ده لئین: له په یکه ره کانیش نهوه هه لۆی درداوه، که کچۆله یاری پئ ده کهن واته: بووکه شووشه.

ههروهها دایکمان عایشه (خوا لئی پازی بئ) له فه رمایشتیکدا هیناویه تی ده لئ: په ردهیه کم هه لۆاسیبوو وینهی تیدا بوون (كَانَ فِيهِ تَصَاوِيرٌ)، پیغه مبهه ریش ﷺ پیناخۆشبوو فه رمووی: لاییده، به لأم دواپی کردمه به رگی پشتیی و سه رین ئنجا لئی به ره خنه نه گرتم (فَمَا عَابَ عَلَيَّ).

کهواته: وهك من له کتیی: (چهند بابه تیک هونه ریی و گۆرانی و موسیقا، له بهر رۆشناپی قورن و سوننه تدا) به ته فضیل لهو باره وه قسه م کردوه، له کۆی نهو فه رمایشت و ده قانه بو مان روون ده بیته وه، که حیکمه تی قه ده غه کردنی وینه کیشان و په یکه ر تاشین، نهوه یه به مه زن بگیرین، بۆیه دایکمان عایشه ده لئ: دواي نهوه ی کردمه به رگه پشتیی و دۆشهك، لئی به عه یب نه گرتم، حیکمه تییکی دیکه ی قه ده غه کردنیان نهوه یه که مروؤف سه رقأل بکه ن و دالغهی به ملاو به ولادا به رن، کهواته: نه گهر قوماش و په رده وینه داره که له شویتیک بئ، مروؤف سه رنجی رانه کیشری، قهیدی ناکات، چونکه پیغه مبهه فه رمووی: (أَخْرِيهِ عَنِّي)، نه یفه رموو: لایبه ره به یه کجاری، ههروهها پیغه مبهه ﷺ که ده فه رمووی: (إِلَّا مَا كَانَ رَقْمًا فِي تُوبِ)، (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٥٩٥٨، و مسلم: ٢١٠٦).

واته: مادام له پوښاك بڼې، قهیدې ناكات، چونكه پوښاكه كه له بهر ددكړې و دوور ده خړتیه وه له وهی به پیرۆزو مه زن بگیری.

ننجا نه وه كه له سه رده می سوله یمانیشدا هه بووه، كه واته: مه سه له ی مامه له كردن له گه ل وینه و په یكه ره كاندا، شتيك نیه و به شتيك نیه له نیمان و عه قیده، نه گه رنا پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له كاروباری نیمان و عه قیده و له بنه رته كانی دیندار پیدا، هه موویان په كن، مادام نه و كات ره وا بووه، بو هندی به رژه وه ندی، ده گونجی نه وانه له رۆژگاری نیتمه شدا، بو هندی به رژه وه ندی ره وایب، له رووی ته ندروستی و جوگرافی و كومه ناسی و، له رووی ناسینه وهی تاوانبارانه وه، له رووی موخابه راتییه وه، به لام گرنك نه وه یه نه و ویتانه، نه كړینه به هانه ی به پیرۆز گرتن و به مه زنگرتن و سه ر بكتیشن بو بته رستی و، په رستی جگه له خوا ﷻ.

۳- له باره ی چوینه تی بایه كه ی سوله یمانه وه ﷻ، كه خوا ﷻ ده فهرموې: پیش نیوه پویان، مانگه رپیه ك ده یردو، دوا ی نیوه پویان مانگه رپیه ك ده یه یتایه وه، ده توانین بلین: وه ك بالونی نیستا و ابووه، وه ك چو ن نیستا بالون هه به، جوړك هه وای تن ده كړې، سووكه و به رز ده بیته وه، دوا ی كو نترپولیش ده كړې به لای راست و چه پ دا و، بو به رز كردنه وه و نزم كردنه وه، به لكو زیاتر وه ك فرۆكه بووه، مروف كه نیستا گه یشتوته ته وه ی فرۆكه دروست بگات، خواش ﷻ شتيكي ناوای وه ك نامرارتك بو سوله یمان ره خساندوه، نه و شته ی سوله یمان و سوپایه كه ی له سه ری بوون، ننجا ته خته بووه، هه ر چی بووه، (با) هه لیگرتوه، هه روه ك چو ن فرۆكه با هه لیده كړې، ته یاره ی بوینگ هه وسته د كه س، به لكو هه زار كه س هه لیده كړې و دوو قاته، خوا ی په روه ردگار وه ك مو عجزیه كه شتيكي وای بو پیغهمبه ر سوله یمان ﷻ ره خساندوه، به لې، مروف دوا ی له رپی زانسته وه گه یشتوه به دروستكردنی فرۆكه و بالون، به لام ته وه ی سوله یمان هه ر بو نيزك خسته وه له عه قل و ده لپین، نه گه رنا به ته نكید شتيكي تابه ت بووه و له و جوړه نیه، كه مروف له رپی عه قل و زانست و لیکو لینه وه وه پپی بگات.

۴- له باره: ﴿عَيْنَ الْقَطْرِ﴾ هود: ﴿وَأَسْلَمْنَا لَهُمُ عَيْنَ الْقَطْرِ﴾، نهویش دیسان (محمد الطاهر بن عاشور) و هه نندیک له توژده ران گو توویانه: (لیست عیناً حقیقیه و لکنها مُسْتَعَارَةً لِمُضَبُّ مَا يُضَهَّرُ بِهِ فِي مَصَانِعِهِ مِنَ النَّحَاسِ)^(۱)، واته: مه بهست پیتی سه رچاوهی راسته قینه نیه، به لکو نهوه و شهیه که خوازراوده تهوه بو نهو کانزایانه که له کارگه کانی سوله ایمان العظیم دا تویندراونهوه، دواپی پزآوه و له بهری پویشتهوه، وهک کانی و سه رچاوه هاتوته به رچاو.

پیم وایه نهوهش دیسان جوژیکه له مل پی بادانی نایه ته کان، بو نهوهی زیاتر له گه ل عه قل و هووشی خه لکدا بگونجی، به لام نهو کاته نهوه له موعجیزه ده شوژی و، لهوه ده شوژی که تاییهت بوو بی به سوله ایمانهوه العظیم، تیس تاش له هه موو دنیا دا کارگه ی ناسن و، توانه وهی ناسن و پۆلو مس و، هه موو جوژه کانزایه کان هه ن، مروّف پیمان گه یشتوه!! که واته: نهوهی سوله ایمان العظیم، ده بی کانی و سه رچاوه به ک بی که مسی لی هه لقوایی و تواییته وهوه له بهری پویشتی و، تاییهت بووه به سوله ایمانهوه العظیم وهک موعجیزه به ک، خوا عظیم باسی کردوه.

۵- که دد فه رموی: ﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلِمُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ﴾، زانایان لهو بارهوه پرساریان کردوه: نایا سوله ایمان العظیم چه ند به مردووی له سه ر گو چانه که ی ماوه تهوه؟ پوژیک بووه؟ دوو پوژ بووه؟ هه فته به ک بووه؟ مانگیک بووه؟ دوو مانگ بووه؟ سالیك بووه، که متر بووه، زیاتر بووه؟ لهو بارهوه زانایان زور قسه یان کردوه، بو وینه: (الطبري)، له ته فسیره که ی خویدا^(۲)، ریوایه تیک دینی، نه مه سه ره تاکه به تی:

﴿عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، وَعَنْ أَنَسٍ، مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَانَ سَلِيمَانُ يَتَجَرَّدُ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ، وَالشُّهُرَ وَالشُّهُرَيْنِ، وَأَقْلَ مِنْ ذَلِكَ وَأَكْثَرُ، يُدْخِلُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ، دَوَائِي لَه كَوْتَايِي دَا دَه لِي: (وَبِقِسْمَا سَنَةً يَعْمَلُونَ لَهُ)^(۳).

(۱) التحريير والتنوير، ج ۲۲، ص ۱۵۹.

(۲) جامع البيان برقم: ۲۸۸۰۸.

(۳) قال محقق تفسير الطبري: إسناده حسن، وانظر: تفسير القرآن العظيم، لابن كثير، ج ۱۱، ص ۳۶۸.

(طبری) ده‌لن: له عه‌بدوللای کوری مه‌سعووده‌وه له که‌سائیک و، له هاوه‌لانی پیغهمبهری خواوه ﷻ گپ‌دراوه‌ته‌وه، که سوله‌یمان خوئی یه‌کلا ده‌کردوه له (بیت المقدس) دا سائیک و دوو سأل، مانگیک و دوو مانگ و، له‌وه که‌مترو له‌وه زیاترو، خواردن و خواردنه‌وه‌شی له‌گه‌ل خوئی ده‌برده ژووری.

دیاره شوئیتیکی تابه‌تیی بووه، له‌وتدا خوئی یه‌کلا کردۆته‌وه بۆ خواپه‌رستی، به پیتی نه‌و ریواپه‌ته‌ی (الطبری)، ده‌لن: دواي نه‌وه‌ی خواردن بردۆته ژووری، که چۆته‌ حاله‌تی ئیعتیکافه‌وه، دواي خوئی داوه‌ته‌ سهر گۆچانه‌که‌ی و ماوه‌ی سائیک بووه، کۆچی دواي کرده‌وه، سائیک به‌سهر مردنه‌که‌یدا تپه‌ریوه، تاکو گۆچانه‌که‌ی مۆزانه‌ لیتی داوه، له نیوتدا شیکراته‌وه‌وه فرپۆک بووه‌وه، گۆچانه‌که‌ شکاوه‌وه، سوله‌یمان که‌وتوه، نه‌وه سائیکی به‌سهر‌دا چووه.

که به راستیی من نه‌وه به‌ دوور ده‌زانم، سوله‌یمانیک هوکمران بی و، مه‌مله‌که‌تیکیی له‌بهر ده‌ستدا بی، نه‌وه‌موو وه‌زیرو کاربه‌ده‌ستانه‌ی هه‌بن و نه‌وه‌ سوپای مرۆف و جندو بالنده‌وه‌ با، سائیک به‌سهر مردنیدا تپه‌ری بی و که‌س پیتی نه‌زانن! من نه‌وه به‌ دوور ده‌زانم، بیگومان ده‌بی ماوه‌یه‌کیش بووی، ده‌نگونجی مانگی بووی، هه‌فته‌یه‌ک بووی، وه‌ک پیغهمبهر (محمد) ﷺ ده‌ (۱۰) شه‌وی کۆتایی رده‌م‌ه‌زان چوویتته‌ ئیعتیکافه‌وه، به‌ ته‌نکید ده‌بی ماوه‌یه‌ک بووی، بایی نه‌وه‌ بکات مۆزانه‌ گۆچانه‌که‌ی بخۆن و له‌ نیوتدا، شی بکه‌نه‌وه، گۆچانه‌که‌ی فرپۆک بی و، گۆچانه‌که‌ی بشکی و سوله‌یمانیش بکه‌وتی، نجا بزانی بی که‌ کۆچی دواي کرده‌وه.

هه‌لبه‌ته‌ حیکمه‌تی نه‌وه‌ش، نه‌وه‌ بووه‌ جند به‌ درۆ بخرینه‌وه، که‌ گوتووایانه: تیمه‌ په‌نه‌هان ده‌زانین، بیگومان جند ده‌توانن شتیک که‌ ئیستا هه‌یه، به‌لام له‌ شوئیتیکی دوور ده‌ست، په‌ی پی بیه‌ن، به‌لام شتیک که‌ له‌ داها‌توودا ده‌بی، که‌ نه‌وه (غیب‌)ی پی ده‌گوتری، به‌ ته‌نکید نه‌وه‌ له‌ توانای جنددا نیه‌و نادیار و په‌نه‌هان ته‌نیا له‌ لای خواپه‌، خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضِ الْغَيْبِ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٧﴾ النمل، واتە: بلىن: ئەو نەيتىسى
 و پەنھانەى لە ئاسمانەكان و زەوى دان، جگە لە خوا كەس نایزانى و، ھەستىش
 ناكەن، نایزانن كەى زىندو دەكرىنەو، ئەوھش تەنیا لە لای خواى پەرورەدگارە،
 واتە: ئەو جوړە مردنەى سولەيمان حىكمەتەكەى ئەوھ بووھ كە بە جوړىك
 ھىرى، لەبەر ئەوھى جند بو سولەيمان دەستەمو و، پام و، ملكەچ كراون و، بە
 جوړىك ھىرى كە جند بە درۆ بكەنەو، كە لافىى ئەوھيان لىداوھ پەنھان (غىب)
 دەزانن، پەنھانىك كە تەنیا خوا دەيزانى، ئەگەرنا كەستىك شتىكى لە شوئىتىك
 شارەبىتەو، بەلام كەستىكى دىكە ناگای لىنە، شتىك كە بە نىسبەت خەلكى تىرە
 پەنھانە، بەلام لەولا دەيزانن، ئەوھ دەگونجى جندو مروفيش بيزانن و، بە ھۆى
 پىشكەوتنى زانستەوھ بيزانن، بەلام شتىك كە تەنیا خوا ئەوھ دەيزانى و، تەنیا لە
 ھەگبەى ناديار (غىب)ى خواى پەرورەدگاردا ھەيە، جندو مروفي پەى پى نابەن.

٦- كە دەفەرەموى: ﴿اعْمَلُوا أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ئەى ئالى داوود شوكر ئەنجام
 بدەن، كەواتە: شوكر دەكرى و ناگوترى، شوكر شتىكە بە كەردەوھ ئەنجام دەدرى، بۆيە
 دەفەرەموى: ﴿اعْمَلُوا أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ھەرچەندە ھەندىك لە زانايان وەك پىشتر
 ھىنامان، وىستوووانە ئەوھ تەنويل بكەن، (ئى: اعْمَلُوا صَالِحاً لِأَجْلِ الشُّكْرِ)، كەردەوھى
 باش بكەن لە پىناوى سوپاسگوزارى دا، بەلام لە راستىدا پىويست بەو تەقديرو تەنويلە
 ناكات، ﴿اعْمَلُوا شُكْرًا﴾، يانى: شوكر ئەنجام بدەن، (شُكْر) سوپاسگوزارى دەكرى
 و ئەنجام دەدرى، بە كەردەوھ، نەك قسەيەك بى تەنیا بە دەم بكوترى، چونكە شوكر
 پەيوەندى بە سى لاىەنى مروفەوھ ھەيە:

أ- پەيوەندى بە عەقل و دلىيەوھ ھەيە، ئەوئىش ئەوھە ئىنسان چاكەكانى خوا، لە
 خواوھ بزانى.

ب- پەيوەندى بە زمانىوھ ھەيە، بە زمان دان بە چاكەكانى خوادا بىتىن.

ج- پەيوەندى بە ئەندامەكانىوھ ھەيە، بە كەردەوھ ھەقى ئەو نىعمەتانە بدات، ئەوئىش
 ئەوھە ئەو نىعمەتانە لە رەزامەندى خوادا بەكاربىتىن بە كەردەوھ، ئەگەر زانستە بلاوى

کاتهوه، نه‌گه‌ر ده‌سه‌لآته به‌کاری بیتی بو لآبردنی زولم و، چه‌سپاندنی داد‌گه‌ری و چاکه، نه‌گه‌ر مالیشه بییه‌خشتی، واته: به‌کرده‌وه مامه‌له له‌گه‌ل نه‌و چاکه‌یه‌ی خوادا بکات، بو سوود پینگه‌یانندی به‌نده‌کانی.

(۷) - زور که‌س له‌وه‌دا به‌ه‌له‌ داچوون، که پتیا وایه، جند په‌نهان ده‌زانن، واته: په‌نهانیک که به‌هوی نامراره ناسایه‌کانه‌وه مروف پتی ناگات، بو وینه: تیتستا به‌هوی که‌شناسییه‌وه، مروف ده‌زانی که‌ی باران ده‌باری، بارانه‌که چه‌ند ده‌بن، که‌ی خور د‌گیری، که‌ی مانگ ده‌گیری، هه‌روه‌ها بوومه‌له‌رزه، هه‌رچه‌نده بوومه‌له‌رزه تا‌کو تیتستاش به‌ماوه‌یه‌کی زور که‌م له‌پیش روودانی توانیویانه‌ده‌رکی پی بکه‌ن، له‌حالتیکدا که‌ زور له‌ژیانداره‌کان، پیش ماوه‌یه‌کی زور ده‌زانن بوومه‌له‌رزه دی، زانایان لیان کولیوه‌ته‌وه که‌هه‌ندی له‌ژیانداران هیلانه‌و به‌چه‌که‌کانی خویان ده‌گوازنه‌وه‌و کوچ ده‌که‌ن، له‌کاتیکدا ده‌زانن له‌و شوتنه‌دا بوومه‌له‌رزه دی، یان تسونامیی دی، پیش روژی دوو روژ، نه‌وان ده‌که‌ونه‌ خویان، زور جار مروف به‌هوی وانه‌وه ده‌زانن، که‌ په‌نگه‌ شتیک له‌ پی بی، نه‌ودش هه‌ستیکه‌ خوا ﷻ به‌وانی داوه، نجا به‌هوی نامراره باوه‌کانه‌وه، هه‌رشتی په‌ی پی بردری، به‌و غه‌یبه دانانری که‌ به‌س له‌لای خوايه ﷻ، به‌لکو به‌غهبیکی ریژه‌یی (غیب نسبی) داده‌نری، به‌لام غه‌یبه موتله‌ق، وه‌ک هاتنی قیامت، یان روودانی هه‌ندی شتی دیکه‌ی داهاتوو یان فلانکه‌س که‌ی ده‌مری، یان چی وچی لی دی؟ وه‌ک خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ ﴿۳۱﴾ لقمان، نه‌وه ته‌نیا له‌هه‌گبه‌ی غه‌یبه‌ی خویا په‌روه‌ردگاردايه، زور گرنگه‌ مروف دلی له‌سه‌ر نه‌وه چه‌سپاو پی و، پی وانه‌بن جکه‌ له‌خوا هیچ که‌سی دیکه، نه‌و نادیارو په‌نهانانه‌ ده‌زانن، که‌ به‌ نامراره ناسایی و باوه‌کان و له‌ پی دوزینه‌وه‌ی یاسا گه‌ردوونیه‌کانه‌وه‌ ده‌رکیان پی ناکری و، په‌ییا پی نابردری.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دهرسي سيټيم** ❖

بِنَاسِهِ لِمَ دَهْرَسِه

ئەم دەرسە پێنج ئایەت دەگرێتە خۆی، ئایەتەکانی: (۱۵ - ۱۹). تێیان دا باسی گەلی (سبأ) کراوه، که خوا نازو نعیمةتیکى فراوانى له هه‌موو ڕوویکه‌وه پێدا بوون: جیگا شوونی باش و په‌سه‌ندو، باغ و بیستانى زۆرو، بژیوی فراوان و، هیمینیی و ناسایشیکى باش، که‌چی به‌ هۆی سه‌له‌یی و پشت له‌ خوا کردنیانه‌وه، خوای دادگەر حاله‌که‌ی گۆریون به‌ حالیکى ناخۆش و لافاوێکی بێ‌په‌زا، به‌نداوه‌که‌ی لى ڕوو‌خاندوون (به‌نداوی شاری مه‌تریب)، سه‌ره‌نجام له‌ جێی باغ و بیستانه‌کانیان، هه‌ندێ ڕووه‌کی خراپ و بێ به‌ر، یاخود به‌رتال و ناخۆش، په‌یدا بوون، له‌ جێی هیمینیی و ناسایشه‌که‌شیان، ترس و دل‌ه‌ ڕاوکیان به‌ ملدا هاتوه‌و، له‌ جێی تۆکه‌میی و پیکه‌وه‌ بوونیان، پرژو بلاویی پارچه‌ پارچه‌ بوون، به‌خه‌ی پنگرتوون.

﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلًّا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
 وَاشْكُرُوا لَهُمْ. بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ
 بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَشَجَرٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَلِكَ جَزَاءُكُمْ
 بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ يُجْزَى إِلَّا الْكُفُورُ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرَى
 ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّبْرَ مِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بُعِدْنَا
 مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا فَاجْعَلْ لَنَا فُرْقَانًا يَا رَبَّنَا إِنَّكَ لَآتِي لِكُلِّ
 صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾﴾

مانای ده قو ده قی نابه تکان

(به دنیایی نیشانه یه ک (ی گه وره) بۆ (گه لی) سه بهه (له سه ر میهره بانایی و چاکه کاری خوا) له ولاته که باندا هه بوو: دوو باغ له لای راست و چه پ (ی شونی نیسته جی بوونیان) دا هه بوون، (به زمانی حال پیمان گوتن): له بزویی پهروه دگارتان بخۆن و سوپاسگوزاری بۆ بکه ن، (ولاته که تان) ولاتیکی خۆش و دلگیره و پهروه دگاریکی لیبوره تان هه یه، (به ندایه تیه کی ساغی بۆ بکه ن) ﴿١٥﴾ که چی (وی پرای نه و هه موو نیعمه ت و چاکانه ی خوا) پوو یان له په یام و بهرنامه ی خوا وهر گیترا، تیمه ش (له سزای نه وه دا) لافا ونکی بپره زمان نارده سه ر یان (به نداده که ی رووخاندن) و، دوو باغه که شیافمان بۆ گۆرین به دوو باخچه ی خاوه ن میوه ی تال و ناخۆش و (دره ختی) گه زو شتیک له (دره ختی) سیدریکی که م ﴿١٦﴾ نه و (سزای) دش سزادانمان بوو بۆ یان به هۆی بیپروایانه وه، تایا جگه له بابای زۆر بیپروا و سپله، هیچکس (به و سزا سه خته) سزاده دین؟ ﴿١٧﴾ هه روه ها له نیوان (ولاتی) نه وان و نیوان نه و شارانه دا که پیت و پیزمان تیخستوون، چه ندان ناوه دانیی دیارو بهرچاومان ره خساند بوون و، سه فه رکردن و رویشتمان له نیوانیاندا نه ندازه گیری کرد بوو (به زمانی حال پیمان گوتن): له ماوه ی نیوان چه ندان شه وو پۆژان دا، له نیوانیاندا سه فه رو هاموشۆ بکه ن، له حالیکدا که هیمن و بن ترسن (له دزو جه رده و پترگران) ﴿١٨﴾ که چی (به زمانی حال) گوتیان: پهروه دگارمان! سه فه ره کا مان بۆ له یه کدی وه دووربخه و سه میشیان له خویان کرد، (سه ره نجام) تیمه ش کردمانه قسه و به سه رهات (ی کۆرۆ مه جلیسان) و زۆرمان په رته وازه و پچرپچر کردن، بیگومان له و سه ره نجامه شووم و خراپه ی گه لی سه به ندا، نیشانه گه ل هه ن (له سه ر کارزانیی و زالیی خوا) بۆ هه ر زۆر خۆپاگریکی زۆر سوپاسگوزار ﴿١٩﴾.

شیکردنه‌وی هه‌ندی له وشه‌کان

(سَبَأٌ): (اسْمٌ بَلَدٍ تَفَرَّقَ أَهْلُهُ، يُقَالُ: ذَهَبُوا أَيَادِي سَبَأٍ، أَي تَفَرَّقُوا تَفَرَّقَ أَهْلُ هَذَا الْمَكَانِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ)، (سَبَأٌ): ناوی ولایتیکه که خه‌لکه‌که‌ی له‌وێ بلآوه‌یان لیکردوه، له‌ زمانی عه‌ره‌بیبیدا ده‌لێ: (ذَهَبُوا أَيَادِي سَبَأٍ)، واته: به‌ مه‌رده‌ی سه‌به‌ه چوون، واته: وه‌ک خه‌لکی نه‌و شوینه، به‌ هه‌موو لایاندا پهرژو بلآو بوون و پهرژاون.

(مَسْكِينِهِمْ): (مَسْكِينِهِمْ، أَوْ مَسَاكِينِهِمْ)، هه‌ردووکیان هاتوون، (مَسْكِنٌ: اسْمٌ مَكَانٍ، وَالْجَمْعُ: مَسَاكِينٌ)، (مَسْكِنٌ): ناوی شوینه، واته: شوینی نیشه‌جێ بوون و به‌ (مَسَاكِينٌ)، کووده‌کرته‌وه.

(طَيْبَةٌ): (أَصْلُ الطَّيْبِ: مَا تَسْتَلِذُّهُ الْعَوَاسُ وَمَا تَسْتَلِذُّهُ النَّفْسُ) له‌ بنچینه‌دا (طَيْبٌ): هه‌ر شتیکه که هه‌سته‌کان تامی لیوه‌ر بگرن (بووتیکی خوش، تامیکی خوش، ره‌نگیکی جوان، ده‌نگیکی خوش، هه‌موو پێیان ده‌گوتری: (طَيْبٌ)، هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که خوشن او هه‌رشتیک که نه‌فس له‌زه‌قی لیبات، (طَيْبٌ)ی بو به‌کاردی.

(سَيْلَ الْعَرِمِ): واته: لافاوێکی بی‌ره‌زا، (السَّيْلُ: أَصْلُهُ مُضَدَّرٌ، الْمَاءُ الَّذِي يَأْتِيكَ، وَلَمْ يُصَبِّكَ مَطَرُهُ)، (سَيْلٌ): نه‌و ناوه‌یه که پیت ده‌گات، بئێ نه‌وه‌ی بارانه‌که‌ی له‌ تو‌ی دابن، واته: باران له‌ شوینیکی دیکه باریوه‌و بوته‌ لافاو، لافاوه‌که‌ی ده‌گاته‌ تو، (العَرِمِ): (أَي: الشَّدِيدِ)، واته، زۆر سه‌خت و توندو بی‌ره‌زا.

(ذَوَاتِ أَكُلٍ حَمِيٍّ): (ذَوَاتِ أَكُلٍ): (أَي: صَاحِبَتِي أَكُلٍ)، نه‌و دوو باغه‌ خاوه‌نی جو‌ره‌ میوه‌یه‌ک بوون، (أَكُلٍ): به‌ر، میوه، شتیک که بخوری، (حَمِيٍّ): واته: تال، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌یانه: (الْحَمِطُ: شَجَرُ الْأَرَاكِ)، دره‌ختی (أَرَاكِ) که سیواکی لێ دروست ده‌کری، ته‌نیا بو سیواک به‌کار ده‌هینری و به‌ریکی وای نیه، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌یانه: (حَمِطٌ)، دره‌ختیکه درکی تیدا نیه، به‌لام به‌ره‌که‌ی تاله.

(وَأَثَلِ): (أَثَلِ: شَجَرٌ ثَابِتٌ الْأَصْلِ)، بە درەختێك دەگووترێ: كە بنكه كەى چه سپا بێ، هەندێكیش گوتووایانە: (أَثَلِ)، واتە: درەختى (أَزَاك)، بەلام (حَفْط)، بە مانای تال و ناخۆش دى.

(سِدْرٍ): درەختى سیدر، ئەو هیه كە بۆنى خۆشه و دەچێنرێ، بەلام بەره كەى ئەگەر هەبێ، یاخود گەلاكەى ئەگەر بخورێ، سوودێكى وای نیه، (شَجَرٌ قَلِيلٌ غِنَاءٍ عِنْدَ الْأَكْلِ)، سوودێكى كەم دەگەیهنێ لە كاتێكدا كە دەخورێ، ئنجا چ گەلایه كەى، چ ئەگەر بەرو میوه یه كى هەبێ بخورێ.

(ظَاهِرَةٌ): (مَرْيُتَةٌ) واتە: بێزاو، یاخود (مُتَقَارِبَةٌ يَظْهَرُ بَعْضُهَا لِبَعْضٍ)، ئاوه دانیه كان لێك نزیك، هەندێكیان لە هەندێكیانوه نزیك دیارن.

(السَّيْرُ): (السَّيْرُ فِي الْأَرْضِ)، (سَيْرٌ) بریتیه له: ڕۆیشتن به زه ویدا.

(أَحَادِيثَ): (أَحَادِيثَ) كۆى (حَدِيثٌ) ه، واتە: هه و آل، واتە: كردمانن به به سه رهاتى مه جلیسان، ته نیا له مه جلیسان به سه رهاتیان بگێردرته وه چۆن فه وتاون؟

(كُلُّ مَرَزٍ): (التَّمْرِ نَقِيٌّ تَقَطَّيْعُ الثُّوبِ قَطْعًا، اسْتَعِيرَ هُنَا لِلتَّمْرِ نَقِيٍّ)، (تَمْرٍ نَقِيٍّ): بریتیه له وهى پۆشاكێك بدرێنرێ، پارچه پارچه بكرێ، لێره دا خوازراوه ته وه بۆ پرژو بلاوه پێكردنى ئەو خەلك و گەله، كه گەلى سه به ئن.

مانای گشتیبی نایه تهکان

خوَا ۱۰۰ دَوای نهوهی باسی داوودو سولهیمانی کرد (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که خوا چاکه و نیعمه تی خوئی پیداون، بُو نهوهی بیکاته به لَگه له سهر نهوه: موحه ممه دیش ۱۰۱ که خوا کردوویه تی به پیغهمبه رو نیعمه تی پیغهمبه رایه تی پیداو، نهوه شتیکی غه ریب و نامو نیه، له پیش موحه ممه دیشدا ۱۰۲، خوَا ۱۰۳ پیغهمبه رانی دیکه ی هه لَبَزاردوون، به تاییه تی داوودو سولهیمان، که نهو باب و کوره به ریزه، ویرای نهوهی پیغهمبه روون، حوکمران و پادشاش بوون، دَوای نهوه خوَا ۱۰۴ جَوْرَتکی دیکه له به سه رهات باس دهکات، باسی نه زموونتیکی دیکه ی پیچه وانه ی نه زموونی داوودو سولهیمان دهکات، که داوودو سولهیمان ههرچی نیمکانیه تی خوا پیداون، له ره زامه ندیی خواو خزمه تکردنی خه لَک و ولآتدا، به کاریان هیناوه، له بهر نهوهی پیغهمبه روون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پابه ند بوون به بهرنامه ی خواوه، نجا خوا ۱۰۵ نموونه ی گه لی سه بهه باس دهکات، که له گه ل نهوه شدا، خوَا ۱۰۶ نیعمه تی زوْری به وان دابوو، هه موو جوْره کانی نیعمه ت، جیگه و ریگه ی باش و، باغ و بیستان، هیمنی و ناسایش و، رزق و رُوْزیه کی زوْر، به لَآم وه فا دارانه و به نه مه گانه، له گه ل چاکه کانی خوا دا مامه له یان نه کرد، به لَکو سپله و ناسوپاس بوون، سه ره نجام خوا ۱۰۷ سزای دان.

خوَا ۱۰۸ ده فه رموی: ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبِّ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةً﴾، به دنئیایی بُو گه لی سه بهه، له جیگه و رینگایاندا، نشانوه و به لَگه یه کی گه وره هه بوو، له سهر نهوه که خوا ۱۰۹ خاودن که رهم و لوتفه بهرانبه ر به بنده کانی، یاخود له سهر نهوه که خوا چاکه له گه ل بنده کانی دا دهکات، به لَآم نه گه ر سوپاسگوزار نه بن، دویایی سزایان ده دا، له سهر نهوهی بی وه فاو سپله بوون بهرانبه ر به چاکه کانی.

نجا باس دهکات ده فه رموی: ﴿جَنَّاتٍ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾، دوو باخی گه وره بوون بُو خه لکی سه بهه، له لای راست و لای چه پ، بُوْیه ده فه رموی: لای راست

و لای چه پ، ده گونجی ناوچه یه ک که گه لی سه به نی لی بووه، که له یه مه ن بووه، به نداوی مه نرب زور ناوداره، ده گونجی مه به ست له وه بی که که سئ رویشته، نه ملاو لای هه مووی باخ بووه، واته: لای راست و چه پی هه مووی باخ بووه، که ده فهرموئ: ﴿عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾، واته: ﴿عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالِ الْمُسَافِرِ﴾، له لای راست و چه پی ریوار، وادیاره شوینه که یان شوئتیکی گه وره و فراوان بووی، روو بارئکی به نیودا رویشتی و، لای راست و چه پی، دوو باغی گه وره بووین، ﴿طُلُوعًا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾، واته: پیمان گوتن: له بزیوی په روه ردگارتان بخون و سوپاسگوزاری په روه ردگارتان نه نجام بدن، ﴿بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ﴾، ولایتیکی خوشستان هه یه، ولایتیکی پر نازو نیعمه تان هه یه، په روه ردگاریکی لیورده شان هه یه.

﴿فَاعْرَضُوا﴾، که چی نه وان پشتیان هه لکرد، واته: پشتیان کرده په یامی خواو پشتیان له تاین و به برنامه ی خوا کرد، روویان لی وهرگیرا، ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾، تیمه ش لافاوئکی سه خت و بیتره زامان نارد هه ریان، که سه ره نجام به نداوه که یان رووخواوه، مه شهوره له میژوودا که به نداوی مه نرب لافاوئکی گه وره لیوداوه و رووخواوه، له نه نجامی رووخانه که شیدا، باغه کان نه ماون و وشک بوون، چونکه نه و شاجوگه و جوگه لانه ی هه لیانبه ستوون، به هوی ناوی داوه ستاوی به نداوه که وه که کویان کردوته وه، دیاره نه و شاجوگه و جوگه لانه هه موویان وشک بوون، بویه ده فهرموئ: ﴿وَدَلَّلْنَاهُمْ بِحَنِينٍ ذَوَاتِ أَكْلٍ حَمِيٍّ وَأَثَلٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾، دوو باخه که یامان گوړین به دوو باخی خاوه ن میوه ی تال و، دار گز، ادار گز جوړه دره ختیکه هه چ سوودی نیه، مه گه ر بو داره ری خانوو به کار بهیتری و، بو سووتان، نه گه رنا هه چ سوودیکی نیه ﴿وَأَثَلٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾، شتیکی که میش له دره ختی سیدر، سیدریش نه وه یه که له نیو جاده و شه قامه کان دا ده چتری و، نه ندازه یه که به رز ده بیته وه و گه لایه که ی بوئتیکی خوشی هه یه، جوړی له سابوونیشی لی دروست ده کری، ﴿ذَلِكَ جَزَاءُكُمْ بِمَا كَفَرُوا﴾، نه و سزایه شمان دان، به هوی بیروایانه وه بو،

یا خود به هوی سبئه بیانوه بوو، ﴿كَفَرُوا﴾، هم به مانای بیبروایان کرد، هم به مانای سبئه بیان کرد، دق، ﴿وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكُفْرَ﴾، نایا تیمه جگه له بابای زور بیبروا، یان ناسپاس و سبئه، هیچکس بهو سزا سه خته، سزا دهه دین؟

﴿وَحَلَعْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَهْرَةَ﴾، هه رووها له تیوان نهوان (گهلی سه بهه له یه من) و نهو ناوه داننیانه دا که پیت و پیزمان تیخستبوون، {که مه بهست پیمان شامه} چند ناوه داننیه کی تاشکرمان دانابوون، چند ناوه داننیه ک که به سر به که وه بوون، یا خود چند ناوه داننیه ک که له دووره وه دیار بوون، ﴿وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ﴾، ماوهی رویشتی شمان تیدا نه ندازه گیری کردبوون، یانی: وابوو که له م شاره تا کو ده گنه نهو شاره، به ک جار پیوستیان به پشوودان بن، تا کو له یه مه نه وه ده چونه شام، هم مووی قوناغ به قوناغ ناوه داننی لی هه بوون.

﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾، به زمانی حال پیمان فرموون: شهوان و روژانیکی زور، به هیمانوه و ناسایشانه برؤن، واته: هیچ ترسی دزو جهرده و ریکرتان نه بنی، ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا﴾، به لام گوتیان: پهروه ردگارمان! سه فوره کامان لیک وه دوور بخه، نه مه ده گونجی له نه نجامی مله ورپی و خو پی زوری و بی منه تیه وه، وایانگوتین، گوتیان: با پشوو لهو ریبه لی نه دین و، تیمه له هیچ شتک ناترسین، ده شگونجی به زمانی حال وایانگوتین، به زمانی حال گوتیان: پهروه ردگارمان! با سه فوره کامان لیک دوور بن، ﴿وَوَلَّكُوا أَنْفُسَهُمْ﴾، ستمیشیان له خو یان کرد، ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾، نجا تیمه ش کردمانن به قسه کان، واته: هه موو نه وهی لیان مایه وه، نهو به سه رهاتانه بوون که له باره یانه وه ده کپردانه وه، ﴿وَمَرَقْنَاهُمْ كُلَّ مَرْقٍ﴾، به هه موو شیوه یه کی پرژوبلاو کردن و لیک پارچه پارچه کردن، لیکمان داپرین و په رته وازه مان کردن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، بیگومان له وه دا نیشانه ی زور هه ن، بو هه زور خوړاگریکی زور سوپاسگوزار، دوایی له مه سه له گرنه کان دا باس ده که یین، نهو نیشانه چین؟

گرنگ ئەو یە که دەفەرموی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمَنْ وَعَى﴾، وشەى: ﴿ذَلِكَ﴾، دەگونجى بگەریتەوہ بو چۆنیەتیی فەوتاندنیان، دەشگونجی بگەریتەوہ بو کۆی بەسەرھاتی سەبە، چ ئەو نازو نەعمەتانە که بیان دراون، چ هەلۆیستی بیروایانە و ناسوپاسانەى ئەوان، چ سزا دارانیان لە لایەن خواى دادگەر و کاربەجییەوہ.

مهسه له گرنگهکان

مهسه له ی یه که م:

له ولاتی گهلی سهبه ندا باخ و بیستانی پر بژیو هه بوو، له وهش دا بو گهلی سهبه، نیشانه یه کی گه وره هه بوو، له سهر میهره بانیی خوا، که ده بووایه سوپاسی خوای له سهر بکه ن و، بیهرستن، که چی پروویان له خوا وه رگتیراو، خوای کار به جیش وه ک سزادان، لافاوکی بیهره زای نارده سهریان و، سهره نجام له جیتی ههر دوو باخه که یان، که پر بوون له میوه ی جوراو جور، ته نها هه ندیک جوره دره ختی بن میوه و بهر، یا خود بهرتال و بن تامیان بو مانه وهو، نه وهش سزای بیهروایی و سهله یان بوو:

خوادده فرموی: ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَّ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةً جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ، بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَشِقَاقٍ مِن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكَافِرِينَ ﴿١٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له ده (١٠) برگه دا:

(١) - ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَّ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةً﴾، به دلنایی بو هوزی سهبه، یان گهلی سهبه له شوینی نیشته جن بوویان دا، نیشانه یه کی مهزن و تابهت و گه وره هه بوو، یا خود عیبهت و په ندیکی گه وره هه بوو.

وشه ی: (مَسْكُنٌ)، خویندراویشه ته وه: (مَسَاكِينٌ)، نه گهر بلتین: (مَسْكُنٌ)، واته: شوینی نیشته جن بوون، (مَسَاكِينٌ)، شوینه کانی نیشته جن بوویان، نیشانه یه کی گه وره یان تیدا هه بوو، هه ندیک له زانایان ناویان لیکداوه ته وه، (أَيُّ لَقَدْ كَانَ

لَسِيًا فِي حَالِ مَسَائِكِهِمْ وَنِظَامِ بِلَادِهِمْ آيَةً، أي: الأَمَارَةُ وَالذَّلَالَةُ عَلَى تَصْرِفِ اللّهِ وَنِعْمَتِهِ عَلَيْهِمْ، بؤ كهلى سه به له شوئى نيسته جي بوونيان و بؤ سيستمى به رپوه بردنى ولآتيان، نيشانه به كى گه وره و به لگه يه كه هه بوو، له سهر نه وه كه خوا صَلَّى چاكه ي له كه لدا كر دوون و، نيمه تنى خوئى به سهر دا رشتوون.

(۲) ﴿جَنَّانٍ عَن يَمِينٍ وَشَمَالٍ﴾، دوو باخ له لاي راست و لاي چهپ، وشه ي: ﴿جَنَّانٍ﴾، ده بيته جيگره وه (بَدَل) بؤ (آيَةً)، نهو نيشانه يه چى بوو؟ نهو په ندو عيبره ته چى بوو؟ دوو باخ له لاي راست و لاي چهپ، لاي راست و لاي چهپيش، وه كه گوتمان: ده گونجى مه به ست نه وه بن كه سى كه رويستوه، نهو لاو لاي باخ بووه، يا خود شويته كه وا بووه دوو قه پالي هه بوون، هه رددووكيان باخ بوونه، لاي راست و لاي چهپ.

(۳) ﴿كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾، له بزيوى په روه ردگار تان بخون و سوپاسگوزاريى بؤ بكن، نه م رسته يه: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْذُوفٍ) گوتراوى قسه يه كى قرتينراوه، واته: پتيان گوترا: له بزيوى په روه ردگار تان بخون و سوپاسگوزاريى بؤ نه نجام بدن، يا خود: نه وه به زمانى حال پتيان گوتراوه، يا خود: نه وه له سهر زمانى پيغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) كه بويان نيردراون، پتيان گوتراوه.

(۴) ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾، ولاتيكي خوئش و په روه ردگار يكي لئيبورده، ﴿طَيِّبٌ﴾، (الطَّيِّبَةُ: الْحَسَنَةُ فِي جِنْسِهَا، الْمَلَائِمَةُ لِمُرَاوِلِهَا وَمُسْتَمْرِمِهَا)، ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ﴾، ولاتيكي گونجاو بؤ كه سئك كه بيه وئى كارى تتيذا بكات و، تتيذا بزي، چونكه (طَيِّبٌ)، هه ر شتيكه كه هه سته وه ره كان و ده روون چيژى لئى بيبن.

(۵) ﴿فَاعْرَضُوا﴾، كه چى پشتيان تيكردو، روويان ودرگيږا، نه مه ش نه وه ده خوازيى كه پيشتر پيغهمبه ريان بؤ هاتئى، يا خود هوئيار كه ره وه يه كيان بووبئ و، نه وائيش پشتيان له و په يام و به رنامه يه كر دوه، كه نهو پيغهمبه ره الطَّيِّبُ، يا خود نهو هوئيار كه ره وه يه كه شوئكه و تووى پيغهمبه ران بووه، پتيراكه ياندوون.

(۶) ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾، نيمه ش لافاويكى سه خت و بيژه زمان نارده سهر يان، (الرِّسَالُ: الطَّلَاقُ صُدَّ الْحَبْسِ، وَتُعْدِيَّتُهُ بِحَرْفِ «عَلَى» مُؤَدَّةٌ بِأَنَّهُ [رَسَالٌ نَفْمَةٌ]، (ارسال)

بهره‌لدانه دژی گرتن و نه‌هیشتن، نُنجا که (أرسل) به پیتی (عَلَى) به‌رکاری خواستوه،
 ئەمه ئەوه ده‌گه‌یه‌نی که خوا سَبَا وەک بە‌لاو سزا بۆی ناردوون، وشە‌ی: الْعَرِمِ،
(الْعَرِمِ وَصَفُ الْعَرَامَةِ، وَهِيَ الشَّدَةُ وَالْكَثْرَةُ)، (عَرِم) وەسفی (عَرَامَة)‌یه، که بریتیه له:
 سه‌ختیی و زۆری، یاخود وشە‌ی: الْعَرِمِ، (الْعَرِم: اسْمُ جَمْعِ الْعَرْمَةِ)، (الْعَرِمِ) ناوی
 کۆی (عَرْمَة)‌یه، یانی: سه‌ختیی و ناره‌حه‌تی، گرنگ ئەوه‌یه خوا سَبَا ده‌فه‌رموی: لاقاویکی
 سه‌خت و بێ‌ره‌زامان ناردە سه‌ریان.

(٧) - وَيَدْلَنَّهُمْ بِحَنَنِهِمْ جَنَّتَيْنِ دَوَاقٍ أَكْلِي حَمَطٍ وَأَثَلٍ، دوو باخه‌که‌یا مان بۆ گۆری،
 به‌ دوو باخه‌ی خاوه‌ن میوه‌ی تال و دارگه‌ز، أَكْلِي حَمَطٍ، خۆتندراویشه‌ته‌وه:
(أَكْلِي حَمَطٍ)، أَكْلِي حَمَطٍ، یانی: میوه‌ی تال و تفت، یان (أَكْلِي حَمَطٍ)، یانی:
 میوه‌یه‌ک که تالی و تفتی بوو.

(٨) - وَشَقَىٰ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ، شتیکیش له (دره‌ختی) سیدریکی که‌م، ئەوه‌شمان له
 شوینی دوو باخه‌کان دا بۆ رواندن، که ئەوانه‌هه‌موویان دره‌ختی بیابان، یان میوه‌یان
 نیه، یاخود میوه‌که‌یان تفت و تال و ناخۆشه.

له‌ کۆتایی ئەم‌هه‌رسه‌ماندا، چۆنیه‌تیی په‌یوه‌ستبوونی ئەم‌به‌سه‌ره‌اتی سه‌به‌ه،
 به‌ نایه‌ته‌کانی پێشه‌وه‌ له‌ زمانی (ابن عَطِيَّة)‌هوه، دینین، ده‌لی:

(لَمَّا فَرَغَ التَّمْثِيلَ لِمُحَمَّدٍ ﷺ، رَجَعَ التَّمْثِيلُ لَهُمْ «أَي: لِلْمُشْرِكِينَ» بِسَبَابِ، وَمَا كَانَ
 مِنْ هَلَاكِهِمْ بِالْكَفْرِ وَالْعَتُوِّ، فَهَذِهِ الْقِصَّةُ تَمْتِيزُ أُمَّةٍ بِأُمَّةٍ، وَبِلَادٍ بِأُخْرَى).

واته: دواي ئەوه‌ی خوا سَبَا هه‌وونه‌ی بۆ موحه‌مه‌د ﷺ هێنايه‌وه، (به‌ داوودو
 سوله‌یمان که خوا سَبَا به‌س چاکه‌ی به‌ موحه‌مه‌د نه‌داوه‌و داوودو سوله‌یمانیش
 خوا سَبَا کردوونی به‌ پیغه‌مبه‌رو کردووشنی به‌ حوکمران پادشاو، ئەو هه‌موو
 نیعمه‌تانه‌ی پێداون)، خوا ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ هه‌وونه‌ هێنانه‌وه‌ بۆ هاوبه‌ش بۆ خوا
 دانه‌ره‌کان به‌ گه‌لی سه‌به‌ه، که‌ چۆن به‌ هه‌وی کوفر و مل هورپیانه‌وه، خوا
 فه‌وتاندوونی، ئەو هه‌موو نیعمه‌تانه‌ی پێداون، که‌ چی له‌ به‌رابه‌ر نیعمه‌ته‌کانی
 خوادا، مله‌و و پێ نه‌زان و سه‌پله‌ بوون و، خواش فه‌وتاندوونی، که‌واته: ئەم

به سه راهت، چو اندنی گه لیکه به گه لیک و، ولاتیک به ولاتیک، (که تیوه ده بن
ده رس له وان وه بگرن).

که ده فرموی: ﴿لَقَدْ كَانَ﴾، (اللام للقسَم (قد) للتحقیق) (لام) بؤ
سوئنده و (قد) یش بؤ ساگردنه وه به، (والتأکید بلام القَسَمِ وَحَرْفُ التَّحْقِيقِ لِنَتَزِيلِ
حَالِهِمْ حَالَةَ الْمُنْكَرِ)، نایا بؤچی به جه ختگردنه وه وه ده فرموی؟

چونکه حالی بی پروایه کانی پوژگاری پیغمبر ﷺ و ده ک حالی که سی بووه، که
نکوولی بکات، له وه که گه لی سه به، له رنگه و جیکه که یاندا، نیشانه به که و
په ندو غیره تیک بووی.

دیاره کافره کانی پوژگاری پیغمبر ﷺ به تابه تی له مه ککه و ده ورو
به ریدا، زور نزیک بوون له یه مه نه وه، به سه راهتی به نداوی مه نریب و گه لی
سه به، له نیویاندا زور باو بووه.

۹- ﴿ذَلِكَ جَزَيْنَهُمْ بِمَا كَفَرُوا﴾، به و جو ره ش سزامندان به هو ی بی پروایانه وه، به
هو ی سپله یانه وه. (ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ: جَزَيْنَاهُمْ الْجَزَاءَ الْمُسَارِئَةَ لَهُ) یانی: نه و سزایه مان دان،
که نامازه ی پندرا.

۱۰- ﴿وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكَفُورَ﴾، نایا نه و سزا سه خته ی که دامان، جگه له بابای
بی پروا و سپله، که سی دیکه ی پی سزا ده ده یین؟ نایا جگه له بابای بی پروا و سپله و
ناسوپاس که سی دیکه، به و جو ره سزا سه خته، سزا ده ده یین؟ نه وه دیاره پرسیار لیکردنی
نکوولی لیکه رانه به، واته: هیچ که س سزا ناده یین، مه گه ر و ده ک وان بی پروا بن و، و ده ک
وان بن سپله و نا سوپاس بن، که واته: نه ی کافره کانی پوژگاری پیغمبر ﷺ و، نه ی
کافره کانی هه موو پوژگاره کان! وریا بن، تیوه ش و ده ک گه لی سه به بی پروا و سپله و نا
سوپاس مه بن، بؤ نه وه ی به مه رددی نه وان نه چن و، به و جو ره سزا سه خته سزا نه درین.

مه سه لهی دووهم:

باسی ناسانکاریی خوا بو سه فهرو هاتن و چوونی گهلی (سبأ) به هوی هه بوونی ناوه دانیانی زوره وه، له نیوان ولاتی (سبأ) و شام دا، که به هیمینی سه فهریان ده کرد به شهوو رۆژ، به لام به هوی ستهم و ناشکور یانه وه، خو یان دوو چاری لیکه له شهان و په رته وازه بوون کرد:

خو ده فهرموئ: ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَىٰ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَىٰ ظَهْرَهُ وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّزٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له ده برگه دا:

(١) - ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَىٰ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَىٰ ظَهْرَهُ﴾، (خوا ١٨) دوو باره دیته وه سه ر باسی ئەو نیعمه تانهی که به گهلی سه به ئی دابوون، ده فهرموئ: له نیوان ئەوان و له نیوان ئەو ناوه دانیانه دا، که پیت و پیزمان تیخستوون، ناوه دانیانیکی ناشکرمان دانا بوون. مه به ست لهم ئایه ته موباره که، باسی نیعمه تی هیمینی و ناسایش و، ناسانکاریی بو سه فهرو هاتن و چوون و، ناوه دانیی ولاته.

(٢) - ﴿قُرَىٰ ظَهْرَهُ﴾، ١- ناوه دانیانیکی وا که بو ریبواران دیار بن، له دووره وه.

ب- یاخود: ئەو ناوه دانیانه ی، له یه کدی دیار بوون، هه ندیکیان هه ندیکیان ده بیینی، واته: لهو شاره وه ئەوی دیکه دیار بوو، لهوی دیکه وه ش، ئەوی دیکه وه ... هتد.

ج- واتایه کی دیکه بو وشه ی: ﴿ظَهْرَهُ﴾، کراوه، که بریتیه له: (خَارِجَةٌ عَنِ الْمَدْنِ)، ئەو ناوه دانیانه ی له ده ره وهی شارن، یانی: شاره گه وره کان هه بوون و، له ده ره وهی نه وانیش ناوه دانیی دیکه هه بوون، بو ئەوه ی ئەو شاره ی پیکه وه په یوده ست بکه نه وه.

وشه: (قُرَى) تاکه که ی (قُرْیَة) ه، واته: ناوه دانایی گه وره، واته: نهو چه مک و واتایه باوه ی نیه، که له م رُوژگارهی ئیستادا هه یه تی، که (قُرْیَة)، به واتای: لادی، گوند، که به رانبه ری شاره، دی، به لکو (قُرْیَة) به مانای ناوه دانایی گه وره دی، بُو وینه: به مه ککه گوتراوه: (أُمُّ الْقُرَى)، واته: دایکی ناوه داناییه کان، (الْقُرَى الْبَنِي بَارَكْنَا فِيهَا)، نهو ناوه داناییه ی پیت و پیزمان تیخستبوون، مه به ست پنی شامه، به تابه تی فه له ستین، به به لکه ی نهو نایه ته ی سووره تی (الانبیاء)، که خوا ﷺ له به ری نیبراهیمه وه ﷺ ده فه رموی: ﴿وَجَعَلْنَاهُ لوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾، واته: خو ی و (لوط) مان دهر باز کردن، به ره وه نهو سهر زه مینه ی، پیت و پیزمان بُو جیهانیان تیخستوه.

که دیاره نیبراهیم ﷺ و لوطی ﷺ برزای له نووری کلدانییه کانه وه، کاتیک که له عیراق دهر به دهر ده بی و، بابی دهری ده کات، ده چی بُو شام، پیتی ده چی بُو ناوچه ی هه بران، دواتر ده چی بُو فه له ستین، گرنک نه وه یه که به هه مووی گوتراوه شام، بویه ش خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾، چونکه نهو سهر زه مینه، سهر زه مینکی به پیت و پیزه، چه ندان جو ره دره خت و میوه و کشتوکال و دانه ویله ی لی به ره هم دی.

(۲) - ﴿وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ﴾، له نیوان نهو ناوه داناییه دا، رُویشتی و هات و چووغان نه ندازه گیری کرد بوو، (أَي: قَدَرْنَا مَسَافَاتِ السُّبُرِ فِي الْقُرَى)، ماوه ی رُویشتمان له نیوان ناوه داناییه کاندانه ندازه گیری کرد بوو، واته: قَوْنَاغ به قَوْنَاغ، دک ئیستا نه بووه سه فه ره به فرُوکوه شه مه نده فه ره سه یاره بی! به بارو و لآخ بووه، به گویدر رُو نه سپ و ماین و ئیسترو حوشر بووه، نه وانیش پئویستیان به پشوودان و نیسراحت هه بووه، ده بووایه چه ند سه عاتیک برُو و پشووبده ن، هه م و لآخه کان و، هه م نه فه ره کان پشوو بده ن، بویه پئویست بووه، قَوْنَاغ قَوْنَاغ بی.

(۳) - ﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾، تیندا برُو ن شه وان و رُوژانیک به دنلیایی به هیمنیی، نه م رسته یه: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْذُفٍ)، گوتراوی قسه یه کی قرتیراوه، یانی: ﴿قُلْنَا

سِرُّوْا فِيْهَا)، گوتمان: پيدا برون، نجا نهم (قُلْنَا) به، ليره دا فهريمانتيكي ته كوئيني بووه، نهك ته شريعي، واته: واما بۇ دانابوون، به پتي ياسا گهردوونيهه كانى خوْمان، وهك به زمانى حال، پيمانگوْتين: به شهوان و به روْزان برون، به دنيايى، بوْچى شهوى پيشخستوه؟ ﴿لَيْسَالِيْ وَآيَامَا﴾، له بهر نه وهى روْيشتنى شهوى، خوْشتره وه، گرم نيه، نجا شهويش زياتر پيوستى به هيمنى و ناسايش هه به، نجا نه گهر له شهويدا هيمنى و ناسايشيان بۇ ره حسابن، به روْژى باشترو زياتر.

که ده فهرموى: ﴿مَامِيْنَ﴾، واته: له روْژى و شهونشدا نهمين و دنيا بوون، بن ترس بوون و، ريگلوبان نهمين بوون و، جهرده و دزو ريگري لي نه بوون، نه وهش نيمه تىكى گه وره به بو ههر ولايتىك که هيمنى و ناسايشى تيدا سه قامگير بن، واته: به شهو يان به روْژ، برون، يان به شهو روْژ برون، چوئى ده تانه وى.

۳- ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا بَعِدَ بَيْنَ اَسْفَارِنَا﴾، به لام گوتمان: په روهردگارمان! سه فه ره کامان ليك وه دووربخه، وشى: ﴿بَعِدَ﴾، خوئندراوه يشه ته وه: (بَعُدَ)، که واتا كانيان زور له يهك نيزيكن، واته: سه فه ره کامان ليك وه دووربخه، نجا نهمه دوو نه گهري ههن، نهو قسه به چوئ كراوه؟:

أ- يان به زمانى حال وايانگوتوه، يانى: (ذَلَّ حَالُهُمْ عَلَى هَذَا الْقَوْلِ)، وهك به زمانى حال گوْتبتيان: خوايه! با سه فه ره کامان ماوه يان ليك دوور بن، ناوه دانىي زور له سه ر ريگمان نه بن، بتواين زوو زوو پشوو بدهين، به لكو با ناوه دانىيه كان ليك دوور بن، دهشت و بيايان بن، واته: وهك وايانگوتبن، وا ده هاتنه بهرچاو، له نه جامى تهو هه لسوكهوت و ره فتره بينمه كىي و سيله بيه، که له گه ل چا كه كانى خوادا كرديان، به تايبه تىي نيمه ته كانى هيمنى و ناسايش، وهك به زمانى وتار گوْتبتيان: خوايه! با ماوهى هاتن و چووتمان ليك دوور بن، قوْناغه كان ليك دوور بن، وهك وايانگوتبن، و ابوون.

ب- واتا به كى ديكه: نه گهري هه به که نهمه يان به زمانى وتار گوْتبتى: به لام (جَوَابًا عَنْ مَوَاعِظِ اَنْبِيَائِهِمْ اَوْ مَنذَرِهِمْ)، واته: له وه لى ناموْزگارىي پيغهمبه رانيان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

وَالسَّلَامِ) یان ناموژگاری ترسینه‌ران و هوشارکه‌ره‌وانیان دا، گوئیان: په‌روه‌ردگارمان! بۆ به‌ر په‌رچدانه‌ودی قسه‌ی نه‌وان [بیتغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) یان: وریاکه‌روه‌وو ترسینه‌ران] با سه‌فهره‌کامنان له‌یه‌ک دوور بن و، نه‌و چاکه‌و نیعمه‌ته‌ی خوتمان لیستیته‌وه! (۴) - ﴿وَضَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾، سته‌میشیان له‌خوین کرد، (وی سهر (وظلموا) | وَاوِ الْخَالِيَةَ، أَي: قَالُوا ذَلِكَ وَقَدْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ بِالشُّرْكِ)، وایانکوت: له‌حالیگدا که سته‌میان له‌خوین کرد بوو، به‌هاوبه‌ش بۆ خوا دانان.

یان به‌سه‌په‌یی کردن له‌به‌رانبه‌ر چاکه‌کانی خوادا، که نه‌وه‌یان زیاتر له‌گه‌ل سیاقه‌که‌دا ده‌گونجی.

(۵) - ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَعْدِيَّةً﴾، تیمه‌ش کردمانن به‌قسه، واته: (فَصَارَ وُجُوْدُهُمْ فِي الْأَخْبَارِ وَالْقَصَصِ)، بوونیان چووو نیو باس و قسه‌ی گنیدراووه بو سه‌ره‌هاته‌کانه‌وه، واته: نه‌یا له‌قسه‌و باس و خواس و به‌سه‌ره‌هاته‌کان دا، بوونیان ماوه، نه‌گه‌رنا له‌سهر نه‌ری واقع بوونیان نه‌ماوه، واته: کردمانن به‌قسه‌ی نیو کوور و دیوه‌خانان، قسه‌ی نیو حیکایه‌ت و به‌سه‌ره‌هاتان، که گه‌لی سه‌به‌ه‌ئاو بوون و، ئاوا چوون!

(۶) - ﴿وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مَرْزِقٍ﴾، هه‌روه‌ها به‌هه‌موو شیوه‌لیک پچراندتیگ، لیگمان پچراندن، وشه‌ی: ﴿كُلِّ﴾ له: (كُلُّ مَرْزِقٍ) دا (مَنْصُوبٌ عَلَى الْمَفْعُولِيَةِ الْمُطْلَقَةِ)، مه‌نصوبه‌به‌هوی به‌رکاری ره‌هابوونیه‌وه، یانی: هه‌موو په‌یوه‌ندیه‌کانیا مان پچراندن، لیره‌دا ﴿كُلِّ﴾، به‌مانای زور (کثیر) دی، یانی: (كَثِيرُ التَّمْزِيقِ)، ﴿كُلِّ﴾، زور جارن به‌مانای (زور) دی، نه‌ک به‌مانای (هه‌موو)، واته: زورمان لیگ دابرین، زورمان پچراندن، له‌نه‌جامی نه‌وه‌دا، که نه‌وان به‌زمانی حال، یان به‌زمانی وتار، داوایان کرد بوو به‌و شیوه‌یان لی بی، که سه‌فهره‌کانیان لیگ دوور بن و، قوئاغه‌کانی سه‌فهریان لیگ نیزیک نه‌بن.

(۷) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، به‌پاستیی له‌وه‌دا، (له‌حالو به‌سه‌ره‌هاتی سه‌به‌ندا) نیشانه‌ی زور هه‌ن، بۆ هه‌ر زور خویراگرکی زور سوپاسگوزارو شوکرانه‌بژی.

له‌باره‌ی گه‌لی سه‌به‌نه‌وه، نه‌م فه‌رموده‌یه هه‌یه:

عَنْ قَرُورَةَ بِنِ مُسَيْكٍ الْمُرَادِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَقَابِلُ مَنْ أَدْبَرَ مِنْ قَوْمِي مَنْ أَقْبَلَ مِنْهُمْ؟ فَأَذِنَ لِي فِي قِتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي، فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ سَأَلَ عَنِّي: مَا فَعَلَ الْعُطَيْفِيُّ؟ فَأَخْبِرَ أَنِّي قَدْ سَرْتُ، قَالَ: فَأَرْسَلْ فِي أُنْجَرِي، فَرَدَّنِي فَأَتَيْتُهُ، وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: «ادْعُ الْقَوْمَ، فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ، فَأَقْبَلْ مِنْهُ، وَمَنْ لَمْ يُسَلِّمْ فَلَا تَجْعَلْ حَتَّى أُحَدِّثَ إِلَيْكَ»، قَالَ: وَأُنزِلَ فِي سَبَأٍ مَا أُنزِلَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا سَبَأٌ؟ أَرْضٌ أَوْ امْرَأَةٌ؟ قَالَ: تَيْسٌ يَأْرِيضُ وَلَا بِأَمْرَأَةٍ، وَلِكُنْهَ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ، فَتَيَامَنَ مِنْهُمْ سِتَّةٌ، وَتَشَاءَمَ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ، فَأَمَّا الَّذِينَ تَشَاءَمُوا، فَلَعْنُمْ وَجَدَامٌ وَعَسَانٌ وَعَامِلَةٌ، وَأَمَّا الَّذِينَ تَيَامَنُوا، فَالْأَزْدُ، وَالْأَشْعَرِيُّونَ، وَجَمِيَّةٌ، وَكِنْدَةٌ، وَمَذْحِجٌ، وَأَمَّارٌ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا أَمَّارٌ؟ قَالَ: الَّذِينَ مِنْهُمْ خُتْعُمْ وَبَجِيلَةٌ (أخرجه الترمذي: ٣٢٢٢، قال: هذا حديث حسن، وأبو يعلى: ٦٨٥٢، وابن أبي شيبة: ٧١٣، قَالَ الألباني: حسن صحيح).

واته: فهوهی کوپی موسه یکی مورادیی (خوا لئی رازی بی)، ده لئی: چوومه لای پیغه مبه ر ﷺ، گوتم: نهی پیغه مبه ری خوا! ﷺ خه لکه که م نهوانه ی که روو به نیسلام هاتوون، بهوانه بجه نگم له دژی نهوانه ی که پشتیان له نیسلام کردوه، مسولمان نه بوون؟ نهویش مؤله تی دام له جهنگ کردنیانداو، کردمی بهر پرسیان، به لام کاتیک له لای وی چوومه دهری، پرساری کرد بوو، (مَا فَعَلَ الْعُطَيْفِيُّ؟) (نهو نازناوه، هی شوته که ی بووه، یاخود تیره که ی بووه) نایا (عُطَيْفِيُّ)، چی کرد، بؤ کوئی چوو؟ نیدی هه والی پیدرابوو که رویش تووم، به دوایدا ناردم، گپرامیه وه، منیش چوومه خزمه تی، چند که سی له هاوه لانی له دهوری بوون، فهرمووی: نهو خه لکه بانگ بکه، (واته: بانگیان بکه بؤ نیسلام)، ههر که سیک مسولمان بوو، لئی وه ربگره، به لام نهوه ی مسولمان نه بوو، په له مه که، تاکو دواپی فهرمانت بؤ ده تیرم.

(فهروه) ده لئی: له باره ی سه به نیشه وه نهوه دابه زی که دابه زی، پیاوئیک گوتی: نهی پیغه مبه ری خوا! ﷺ سه به چی بووه؟ نایا سهر زه میتیکه؟ یاخود ناوی نافره تیکه؟ پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: نه ناوی سهر زه مین و ولایتیکه،

نه ناوی ئافره تیکیشه، به لکو سه بهه ناوی پیاویکه، ده (۱۰) کوری بوون له
 عه ره به کان، هه ر کوریکیان تیره یه کی لئ پهدابوو، شه شیان به لای راستدا
 چوون و، چواریشیان به لای چه پ دا، (واته: ئه و شوینه ی لئی بوون، شه شیان
 به لای راستی ئه و شوینه دا رۆیشتوون، چواریشیان به لای چه پدا)، ئه وانه ی به
 لای چه پدا رۆیشتوون، ئه م چوار هۆزه ن: (لَعْمٌ وَجَدَامٌ وَعَسَانٌ وَعَامِلَةٌ)، ئه وانه ش
 که به لای راستدا رۆیشتوون، ئه م شه ش هۆزه ن: (الْأَزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحَمِيرٌ وَكِنْدَةٌ
 وَمَذْحِجٌ وَأَمَّارٌ)، پیاویک له وی بوو گوتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا! ﷺ (أَمَّارٌ) چیه؟
 فه رموی: (أَمَّارٌ) ئه و هۆزه یه، که (خَنَعَمٌ وَبَجِيلَةٌ)، له وانه وه پاش که وتوون.

حهوت هه لوهسته له بهرانبهر به سه رهاتی گهلی سه بهندا

١- گهلی سه بهه، یان هۆزی سه بهه:

ده گونجی وهك كه لیک ته ماشا کرابن و له چهند هۆزیک پیک هاتن، ده سگونجی هۆزیک بووبن و، له چهند تیرهیهك پیک هاتن، گرنگ نه وهیه، نهو خه لکه ده (١٠) هۆز بوون، یاخود ده تیره بوون، ههر هۆزیک ده بیته چهند تیرهیهك، یانی: (قبیله) ده بیته وهه عه شیرت، عه شیرت و ده بیته (فخذ) له زمانی عه پهبیدا، له کوردیشدا ده لئین: هۆزو تیره و تایفه، نهو ده (١٠) تیرهیه، هۆزی سه به نیان پیکهیناوه: (الأزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحِمَيْرٌ وَكِنْدَةُ وَمَذْحِجٌ وَأَمَّارٌ وَلَحْمٌ وَجُدَامٌ وَعَسَانٌ وَعَامِلَةٌ)، شه شی به که میان، واته: (الأزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحِمَيْرٌ وَكِنْدَةُ وَمَذْحِجٌ وَأَمَّارٌ)، ههر به ولاتی به مهندا بلاو بوونه وهو، چواره که ی دیکه یان، واته: (لَحْمٌ وَجُدَامٌ وَعَسَانٌ وَعَامِلَةٌ)، که (خزاعة) ن، روویان کردۆته نه ملاو نه ملا، هۆزی (أزْد) چۆته عه ممان، عه ممانی پایته ختی ولاتی نوردنی تیبستا، (خزاعة) چۆته تیهامه، که ناوچه به که له نیزیك مه که، نهوس و خه زه رچ که له (لَحْم) ن، چوونه به ثریب، که دوایی بۆته مه دینه ی پیغه مبه ر ﷺ، هۆزی یان تیره ی (عَسَان) چۆته بو صرا، که پیشیگوتراوه: (غه دیر) که له لای شامه، ههروه ها به شیک له نهوس و خه زه رچ که له (لَحْم) ن، چوونه عیراق.

٢- هۆکاری پرژانیان:

هۆکاری لیک بلا بوونی گهلی سه بهه، یان هۆزی سه بهه، نه وهی که میژوو بۆمان باس ده کات، هۆکاری سه ره کیی بریتی بووه له: رووخانی به نداوی

مه‌تریب، یان مه‌نرهب، که گوايه وهك میژوونوسان گوتوو یانه، هه‌شته‌د (٨٠٠) باسك (ذراع) دریژ بووهو، ده تاكو نۆزده (١٠-١٩) باسكیش به‌رز بووهو، پانییه‌که‌شی سه‌دو په‌نجا (١٥٠) باسك بووه، وهك (الحسن الهمدانی)، له کتیبکی خۆی دا به‌ ناوی: (الإكليل)، گوتوو یه‌تی و، نه‌و له سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی چواره‌می کۆچیدا، شوته‌واری نه‌و به‌نداوه رووخاوه‌ی بینیه‌و.

(٣)- هۆکاری رووخانی به‌نداوه‌که:

له تفسیری (الطبري) و تفسیره‌کانی دیکه‌شدا، کۆمه‌لیک به‌سه‌ره‌ت باس ده‌که‌ن، که گوايه مشکیک پشیله به‌ دواي که‌وتوهو، چۆنه بن دیواری به‌نداوه‌که‌وهو کۆلیویه‌تی و رووخاوه! کۆمه‌لی حیکایه‌ت هه‌ن، به‌لام له راستیدا هیچیان جیتی دلنیاپی نین و، وا پتی ده‌چتی که‌مته‌رخه‌می خۆیان به‌رانه‌ر به‌و به‌نداوه، هۆکار بووی، نه‌ویش به‌ هۆی سه‌رقال بوونیان به‌ شه‌رو شوّل و مشت و مری نۆوخۆیا نه‌وه، زۆر نه‌یا نه‌په‌رژا پته‌ سه‌ر چاک‌کردن و ناگا لیوونی به‌نداوه‌که، که کتیه‌کانی میژوو ده‌لین: سالانه، یان هه‌ر به‌ینا و به‌ین، ته‌عمیریان کردۆته‌وهو ده‌ستیان پیداهیناوه‌ته‌وه، نه‌گه‌ر له شوته‌تیکه‌وه باریک بووی، ته‌نک بوو بئ و ناو دربیستی، چاکیان کردۆته‌وه، به‌لام دیاره ماوه‌یه‌ک لئی بی خه‌م بوون، له نه‌نجامی نه‌وه‌دا به‌نداوه‌که، لافاوکی گه‌وره‌ی به‌ممل دا هاتوه، که خوا ﷻ ده‌فرمووی: ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾ سبأ، لافاوکی بی‌ره‌زاو سه‌ختمان نارد، ئیدی به‌نداوه‌که‌ی رامالیوهو رووخاندوو یه‌تی و، له نه‌نجامی نه‌وه‌شدا، نه‌وان به‌هۆی نه‌و به‌نداوه‌وه ده‌ریاچه‌به‌کیان، دروست‌کردوهو له‌و ده‌ریاچه‌به‌دا، نه‌و ناوه‌ی کۆیان کردۆته‌وه، چه‌ند جوگه‌و رووباریان لئ هه‌له‌ستوون، باخ و دیبه‌رو کشتوکالی خۆیان پتی ناو داوه، ئنجا که ده‌ریاچه‌که نه‌ماوه، جوگه‌له‌و رووباره‌کانیش کۆتاییان پیتاوه‌وه سه‌ره‌نجام کشتوکال و ره‌زو باخه‌کانی نه‌وانیش وشک بوون و، سه‌ره‌نجام نه‌وانیش بلآوه‌یان لئ‌کردوهو په‌رژاون.

۹- بۇچى خوا ﷻ فەرموۋىھىتى: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

يەكەم: كە دەفەرمۇي: ﴿لَآيَاتٍ﴾؟ لەوھدا نىشانەى زۆر ھەن، لەبەر ئەوھى بىگومان لەو بەسەرھاتەدا زۆر نىشانە ھەبوون:

أ- ھۆزى يان گەلى سەبە، لەو شوئىنە، خوا ﷻ ئاۋىكى باشى بۇ پەخساندوون، ئنجا ئەوان بەنداۋيان لە بەردەم ئاۋەكەدا دروست كىردوھ ئاۋەكەيان كۆكردۆتەوھ، دەرياچەيەكى لى دروستبووھ، ئەوھ بۇ خۆى نىشانەيەك بووھ.

ب- دۋاىي فېكرىيان بەوھ شكاوھ، خوا ئىلھامى بۇ كىردوون، يان بەو عەقلەى كە خوا ﷻ پىتىداون، بىريان كىردۆتەوھ تەگىبىريان كىردوھ، چۆن بەھرى باشتر لەو ئاۋە وھەبگىن؟ پەزى باخىان پى بنىات ناوھ، پەزى باخەكانىشيان زۆر بەدارو پى بەرھەم بوون، ﴿كُلُّا مِن رَّزْقِ رَبِّكُمۡ وَاشْكُرُوا۟ لَّهِ﴾، ئنجا ديارە سەر زەمىنەكەشيان بە پىت و پىز بووھ، ﴿بِلَدَةٍ طَيِّبَةٍ﴾.

ج- خوا ﷻ ھىمنىي و ئاسايشىكى زۆرى بۇ پەخساندوون، كە بتوانن بازىرگانىش بىكەن، ھەر بەوھەندە پانەوھستاون كشتوكال بىكەن و، پەزى باخىان ھەبى و، دانەوئىلەيان ھەبى و، ئاۋدېرىي بىكەن، بەلكو بازىرگانىشيان كىردوھ، ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمۡ وَبَيْنَ الْقَرۡىِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرۡىَ ظَھِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّرۡىَ سِرۡوَا۟ فِيهَا لِيَالِي۟ وَأَيَّامَا۟ مَمۡىِنٍ﴾.

د- ھەرۋەھا لە ئىخۇد ئۆكەمەو بە ھىزى پىز بوون و تەبا بوون، ئەوانە ھەموۋيان نىشانەكانى خوا بوون و، نىعمەتى خوا بوون و، بەخشيونى بە گەلى سەبە.

دوۋەم: كە دەفەرمۇي: نىشانە ھەن بۇ ھەر زۆر خۇپاگرىكى زۆر شوكرانە بۇزىر، چونكە كەسكى خۇپاگر نەبى، لە بەرانبەر نارەھەتتەيەكاندا، شوكرانە بۇزىرو سوپاسگوزار نەبى، بەرانبەر بە نىعمەتەكانى خوا، لە چاكەو نىعمەتەكانى خوا بەھەرمەند نەبى و، وھ نىشانەكانى خوا تەماشاي چاكەكانى خوا ناكات، واتە: مروف دىبى خۆى پىزىنتتەوھ

به هردوو سیفه ته کانی: خۇپاگرایی له بهرانهر ناردهحه تیهه کاندوا، شوکرانه بۇزیری له بهرانهر نیعمه ته کاندوا، نجا له چاکه و نیعمه ته کانی خوا، بههره مند ده بی و وهک نیشانه کانی خوا ته ماشایان ده کات.

(۵)- نیعمه ته کانی خوا به بی سوپاسگوزاریی، بۇ خوا بهردهوام نابن:

به لئ به بی سوپاسگوزاریی خوا له سه رکردنیان، چاکه کانی خوا بهردهوام نابن، وهک له سوورته (إبراهیم) دا خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿وَإِذْ تَأَذَّتْ رِبِّكُمْ لِنِ شُكْرَتِهِمْ لِأَزِيدَنَّاكُمْ وَلَكِن كَفَرْتُمْ إِنَّا عَلَيْنَا لَشَدِيدٌ ﴿۷﴾، واته: یاد بکه وه کاتیک پهروه ردگارت رایگه یاند، (واته: وهک یاسایه کی گهردوونیی، له زانیی مروف دا)، نه گه سوپاسگوزاریی بکه ن، بۇتان زیاد ده که م (له چاکه کان) و، نه گه سپله یی بکه ن، سزای من سه خته.

دیاره گه لی سه به نیش که خویان لی گۇراوه، خواش لیی گۇریون، وهک له سوورته (الأنفال) دا، خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿ذَلِكَ يَأْتِكُ اللَّهُ لِمَ يَكُ مُعْتَرِا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُعْرِوْا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنْكُ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۲۲﴾، واته: نه وه به هوی نه وه وه که خوا ﷻ واقعیی پر نازو نیعمه تی هیچ کومه ل ناگوری، تا کو نه وان خویان نه گورن، واته: خویان نه گورن له چاکیه وه بۇ خراپیی، خوا ﷻ نه و واقعیه که نازو نیعمه تی پیداون، واقعیه که یان بۇ ناگوری به خراپیی.

(۶)- هیمنیی و ئاسایشی رچ و بان نیعمه تیکی خواجه:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿۱۸﴾﴾، به زمانی حال پیمان گوتن: برۆن به و رڭکایانه داو، به و تاوه دانیا نه دا، شه وان و رۆژانیکیی زور، به دناییی، بیگومان له هه ر شونتیک هیمنیی و ئاسایش سه قامگیر بی، که سابه تیش ده بی و، بازرگانیش ده بی و، کشتو کاتیش ده بی و، نازه لداریش ده بی و، پیشه سازیش ده بی، هه موو نه وان به ره می سه قامگیریی هیمنیی و

ئاسايىش، بەلام كە ھىمنىيى و ئاسايىش نەبوو، ئەو جموجۆلانە ھىچيان لە نىو
 وئالتدا نابن، يان وەك پىويست نابن.

۷)- تۆكمەيى و تەبايى و كۆمەلگا، نىعمەتتىكى گەورەو گىنگى
 خوايەو، بە پىچەوانەو، پەرتەوازيى و پىرژو بلاويى و ناكۆكىي،
 بەلايەكىي زۇر خىراپ و بىرەزايە:

ھەر كۆمەلگايەك لە نىو خۇياندا ناكۆك و ناتەبا بوون، ھەموو شىتتىكان
 لى تىك دەچى، تەبايى و تۆكمەيى بناغەي ھەموو شىتتىكى باشە، بۇيە خوا ﷻ
 وەك سزادانى گەلى (سبا) دەفەر موئى: ﴿رَمَزْنَهُمْ كُلَّ مُرْزَقِي﴾، واتە: بە ھەموو
 شىوەك لىكمان پىچراندىن، لە ئەنجامى ئەوودا كە ئەوان بەرانبەر چاكەكانى
 خوادا سېلەو ناسوپاس بوون.

كەواتە: تەبايى نىعمەتتىكە دەبىتتە بناغەي نىعمەتەكان، بەلام بناغەي تەبايىش
 بىرىتتە لە: دادگەرىي و بناغەي دادگەرىيش بىرىتتە لە: ئىمان، بەھۇي ئىمانەو
 دادگەرىي دەبى، مەرفۇقەكان ئەگەر ھەموويان بەندەي خوا ﷻ بن، ھەموويان
 پىكەو بەرا دەبن و پىكەو ھەش تەبا دەبن، ديارە بەندەي خوا بوون و تەبا بوون،
 رەگ و رىشەي دادگەرىيە، رەگ و رىشەي دادگەرىيش ئەو يە قۇرخكارىي نەبى
 و، گەندەلىي نەبى و، خۇ سەپاندىن نەبى و، يەكدى بە كەمگرتن نەبى و، ئەو
 دادگەرىيە بناغەي تەبايى، تەبايىش بناغەي ئاوەدانىيە لە وئالت دا^(۱).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) ئەو ھەوت ھەلۋەستەيە، لە تەفسىرى: (التحرير والتنوير، ج ۲۲، ص (۱۷۰ - ۱۸۱) ي (محمد
 الطاهر بن عاشور)، وەر مگرتوون، بە دەستكارىي خۇمەو.

❖ دهرسی چوارهم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له یازده (۱۱) نایه‌ت پینک دتی، نایه‌ته‌کانسی: (۲۰ - ۳۰)، ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی نه‌و نایه‌تانه، باسی یه‌کتابی خوا عَلَّمَ له به‌دییه‌ینه‌رایه‌تی و به‌روه‌دگار‌تی و خواه‌ندارتی و په‌رستراوتی دا، و، پووچه‌لی شیره‌که، و‌پای خسته‌نه‌ رووی باشته‌ترین شیوازی وتوو‌یژو شه‌ره‌ فسه، له‌گه‌ل بیتروایان دا.

له‌ سنی نایه‌تی کو‌تاییشدا سه‌رو ناماژه‌ کراوه، به‌ هه‌ر کام له‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تی شکی‌ری موحه‌ممه‌د عَلَّمَ بو‌ه‌موو مرو‌فایه‌تی و، رو‌زی دوا‌یی که‌ کم و زور، پاش و پش‌ناک‌ری و، له‌ کاتی دیاری‌ی کراوی خو‌یدا دتی.

﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ عِلْمُ رَبِّهِمْ فَلَتَعْتَبُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۲۰) وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿۲۱﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِن قَوْلِنَا فَالتَّوْبَتُ وَالْأَرْضُ وَمَا فِيهَا لَكُمْ فِيهِمَا مِن شَرِكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِّن ظَهِيرٍ ﴿۲۲﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَن أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿۲۳﴾ ﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ أَيْنَاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (۲۱) قُلْ لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أُنزِلْنَا وَلَا سُنْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿۲۳﴾ قُلِ ارْوَيْبِكِ الَّذِينَ الْحَقَّتْ بِهِ شُرَكَاءُ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۴﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَنَكُنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ ۖ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُل لَّكُمْ يَوْمَ ٱلْيَوْمِ لَا تَسْتَعْرِفُونَ عَنْهُ سَاعَةً ۖ وَلَا تَسْتَفْتِيهِمْ ﴿٣٠﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نابه‌ته‌کان

به دنیایی نیلیسیش گومانه‌که‌ی له باره‌یانه‌وه (له باره‌ی مرؤفه‌کانه‌وه) راست دهر‌چواند، (چونکه) جگه له کومه‌تیک، له برواداران، هه‌موویان شوینی که‌وتن ﴿٢٨﴾ هیچ ده‌سته‌لاتیشی به‌سه‌ریاندا نه‌بوو، (بواریشمان نه‌دا زه‌فه‌ر به‌وانه‌یان به‌ریی که‌ه‌زیان له گومراییه) مه‌گه‌ر بو‌ئه‌وه‌ی نه‌و که‌سه‌ بزاین، که‌ بروای به‌ رۆژی دوایی هه‌یه (و جیابته‌وه) له‌و که‌سه‌ی له باره‌یه‌وه، له دوو دلیلی دایه‌و، په‌روه‌ردگاریشت به‌سه‌ر هه‌موو شتیکه‌وه پارت‌زه‌ر (و چاودێر)ه. ﴿٢٩﴾ بلێ: (ئه‌ی بی‌روایه‌کان!) له‌وانه‌ بی‌ارتنه‌وه که‌ پیتان وایه‌ جگه‌ له‌ خوا (په‌رستراو) ن، تۆسقالێک له‌ ناسمانه‌کان و زه‌وییان به‌ ده‌ست نیه‌ و، تیشیاندا هاوبه‌ش نین و، نه‌و (خوا)یش هیچ هاوکارێکی له‌ تێواندا نیه‌ ﴿٣٠﴾ هه‌روه‌ها تکاکردنی (هیچ تکاکارتک)یش له‌ لای وی سوود ناگه‌یه‌نی، مه‌گه‌ر بو‌ئه‌سه‌تیک (خوا) مؤله‌تی دابێ (تکای بو‌بکری)، ئنجا کاتیکیش ترس و بیم له‌ دلێان (له‌ دلێ فریشته‌کان)دا لایرا، گوتیان: په‌روه‌ردگارتان چی فه‌رموو؟ گوتیان: هه‌ق (ی فه‌رموو)و نه‌ویش به‌رزی گه‌وره‌یه‌ ﴿٣١﴾ بلێ: کێ له‌ ناسمانه‌کان و زه‌وییه‌وه‌ بزێوتان ده‌دات؟ بلێ: خوا، تێمه‌ یان تێوه‌ش له‌ سه‌ر پێتمایی، یان له‌ گومراییه‌کی پوونداین ﴿٣٢﴾ بلێ: تێوه‌ له‌ باره‌ی تاوانکردنی تێمه‌وه، لیتان ناپرسری، و، تێمه‌ش له‌ باره‌ی نه‌وه‌وه‌ که‌ تێوه‌ ده‌یکه‌ن (لیمان ناپرسری) ﴿٣٣﴾ بلێ: ته‌نیا په‌روه‌ردگارمان (له‌ رۆژی دوایی دا) به‌ هه‌ق دادوه‌ریمان له‌ تێواندا ده‌کات و، ته‌نیا نه‌و دادوه‌ری زانایه‌ ﴿٣٤﴾ بلێ: نه‌و (په‌رستراو)انه‌شم پێشان بده‌ن، که‌ وه‌ک هاوبه‌شان پیتانه‌وه‌ په‌یوه‌ستکردوون، (به‌ خواوه‌)، نه‌خیر، (خوا هیچ هاوبه‌شی نین)، به‌لکو نه‌و خوای زالی کارزانه‌ ﴿٣٥﴾

توشمان نه ناروده (نهی موحه ممه دا!) مه گهر به موژده دهرو ترسینهر بو تیکرای
 خه لکی، به لام زوربهی خه لکی (نهو راستیه) نازانن ﴿٢٨﴾ (بببرویه کان) ده شلین:
 نه گهر نیوه له راستانن، نهو به لینه (که قیامت دئی) که یه؟ ﴿٢٩﴾ بلن: به لینهی
 روژنکتان هه یه (و بو دانراوه) که نه ساتیک لئی دوا ده که ون، نه (لئی) پیش
 ده که ون (رتک له کاتی دیار بیکراوی خودا دئی) ﴿٣٠﴾.

نشیگردنه وهی هه ندی له وشه کان

(صَدَقَ): ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَیْهِمْ اِیْلَیْسُ ظَنُّهُ﴾، واته: به دلنایی نیلیسیش
 گومانی خوئی له باره ی مروقه کانه وه راست دهرچواند، ده گوتری: (صَدَقْتُ فَلَانًا،
 اَی: نَسَبْتُهُ اِلَى الصُّدْقِ)، واته: پالم دایه لای راستی.

(زَعَمْتُ): (الرُّعْمُ: حِکَايَةُ قَوْلٍ یُّكُونُ مَظْنَةً لِلْكَذِبِ)، (زَعَمَ): بریتیه له: کپرانه وهی
 قسه یه که گومانی دروئی لئ بکری، (زَعَمَ فَلَانٌ)، واته: زیاتر قسه که ی به لای
 درو و ناراستیدا ده کیشری.

(ظَهَرَ): (مُعِينٌ)، واته: هاوکارو یارمه تییدر.

(فُرِعَ): (الْفُرْعُ: انْقِصَافٌ وَنِقَارٌ یَغْتَرِي الْاِنْسَانَ مِنَ الشَّيْءِ الْمُخِيفِ)، (فَرَعَ):
 بریتیه له ریکه اتن و دوور که وتنه وه یه ک، یاخود حاله تیککی ناخوش که به سه ر
 مروفا دئی، له نه نامی دیتنی شتیکی مه ترسییکراودا، که واته: (فَرَعَ)، بریتیه له
 راجه له کین و داچه له کین و ترس ری نیشتن، ﴿فُرِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، واته: ترس ری
 نیشتن و داچه له کینیان لئ لابردرا.

(الْفَتْحُ): (الْفَتْحُ: اِزَالَةُ الْاِغْلَاقِ وَالْاِشْكَالِ، فَتَحَ الْقَضِيَةَ اِفْتِاحًا، فَصَلَ الْأَمْرَ فِيهَا)،
 (فَتَحَ): بریتیه له لابردنی شتیک که داخرایی و، نیشکالیک هه بی لابجی، که واته:
 (فَتَّاحٌ) واته: لابهری نیشکال و گری و گوئ، ده گوتری: (فَتَّحَ الْقَضِيَةَ اِفْتِاحًا)،

واته: دادوهری له کیشه که دا کرد، به دادوهریه کی چاک، هه ق و ناهه قی تیدا لیک هه لاوارد.

(كَافَّةً): به دوو واتایان لیکیان داوه ته وه، وشه ی: (كَافَّةً) یان به کومه ل لیکدراوه ته وه، واته: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، واته: بو تیکرای خه لک نه بن، نه مانناردوو ی ههروه ها: (كَافَّةً أَيْ: كَافَّةً لَهُمْ عَنِ الْمَعَاصِي، وَالْهَاءُ فِيهِ لِلْمُبَالَغَةِ مِثْلَ: رَاوِيَةٌ وَعَلَامَةٌ وَنَسَابَةٌ، وَقِيلَ كَافَّةً: الْجَمَاعَةَ)، ﴿ كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، كَافَّةً لَهُمْ عَنِ الْمَعَاصِي، واته: بو شه وی تو له گونا ه بیانگیزیه وه و لایان بده ی، وشه ی (هه) له کو تاییه که یدا: (كَافَّةً) بو زیده رو ییه، وه ک: (رَاوِيَةٌ)، پیاویش بن، پی تی ده گو تری: (راویة)، واته: که زور به سه ره اتان، قسه ده گیزی ته وه، (عَلَامَةٌ)، واته: زور زانا، (نَسَابَةٌ)، واته: زور ره چه له کناس، نه وانه با پیاویش بن، به و شیویه نه و (ة) یه، له کو تایان زیاد ده کری، بو زیده رو یی له و اتا که یاندا.

(مِعَادُ): (المَوْعِدُ وَالْمِيعَادُ: يَكُونَانِ مَصْدَرًا وَاسْمًا)، وشه ی (مَوْعِدٌ وَمِيعَادُ)، هه م به چاوگ دین، (وَعَدٌ، يَعِدُ، مَوْعِدًا، وَمِيعَادًا)، ههروه ها وه ک ناویش به کار دین.

(سَاعَةٌ): (السَّاعَةُ: جُزْءٌ مِنَ أَجْزَاءِ الزَّمَانِ وَيُعْبَرُ بِهِ عَنِ الْقِيَامَةِ)، (سَاعَةٌ): به شیکه له به شه کانی کات، به لام به کار ده هینری بو مانای قیامت، به لکو جاری وایه بو کو تای ی ژیا نی مرو ف له سه ر زه وی و، جاری واش هه یه: (سَاعَةٌ) بو هه ردوو کیان، واته: هه م بو تاخیر زه مان، هه م بو زیندوو کرانه وه، بو کو ی روژی دوا یی به کار دی.

مانای گشتیمی نایه تهاکان

دوای نه وهی به سه رهاتی هه ریه ک له داوودو سوله یمان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) باسکرا، وهک دوو پیغه مبه ری هوکمران، که خوا نیعمه تی زوری پی دابوون و، نه وانیش شوکرانه بزتر بوون، له سه ر نیعمه ته کانی خوا، پاشان باسی گه لی سه به نیش کرا، که گه لیک بوون، خوا نیعمه تیک ی زوری پی دابوون، به لام سیله و ناسوپاس بوون، به رانه ر به چاکه و نیعمه ته کانی خوا، خواش واقیعه که یانی گوپی له نازو نیعمه ته وه بو له گو گرفتاری و، له توکمه یی و ته بابیه وه، بو پرزو بلاوی و په رته وازه یی، دوای نه وه خوا ﷻ ده فرموئی: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ اِیْلِسُ ظَنُّهُ﴾، به دلنایی نیلیسیش گومانی خو ی له باره یانه وه راست ده چواند، (صَدَقَ)، راستیکرد، به لام: ﴿صَدَقَ﴾، یانی: به راستی دانا، واته: نیلیسیش گومانه که ی خو ی به راست داناو، وه راستیکترا، گومانه که ی چی بوو؟ نه وه بوو که گوئی: ﴿لَا تُغْوِيَهُمْ اَمْعِیْنَ ﴿۱۲﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلِصِیْنَ ﴿۱۳﴾﴾ ص، واته: هه موویان بیمرادو سه رگه ردان ده که م، جگه له بنده ساغه کانت، هه روه ها نیلیس گوئی: ﴿وَلَا تُجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاکِرِیْنَ ﴿۱۷﴾﴾ الاعراف، زوربه یان سوپاسگوزار نابینی، گومانه که ی خو ی راست ده چواند، ﴿فَاتَّبِعُوهُ اِلَّا فَرِیْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِیْنَ﴾، هه موویان شوینی که وتن، جگه له کو مه لیک، واته: که مینه به که له برواداران.

نه وه ی جتی سه رنجه لیره دا، خوا ﷻ قسه ی نیلیسی پشتراست کردو ته وه، خوا ﷻ هه قی ره های له لایه، نیلیسیش قسه به کی راستی کرد بی، خوا ﷻ پشتگیری کرده و، فرموویه تی: له وه دا راستیکردوه، نه وه یه دادگه ری موته ق، که ته نیا له لای خویبه ﷻ.

ره نگه لیره دا پرسیاریک بورووژینئی: باشه نیلیس چونی زانی که ده توانی زوربه ی مروقه کان بیمراد بکات و، گومراو سه رگه ردانیان بکات، جگه له بنده ساغبووه که کانی خوا، یان بنده خو ساغکه ره وه کانی خوا، چونی نه وه زانی؟

شتی پی کیش ده کرئ، دواپی خوازراوده ته وه بو خودی گرانایی، (مثقال ذرة)، یانی: هیئده ی گرانایی گه ردیک و، گه ردیش پیشت باسماں کرد، که به کوردی ده بیته تَوْزَقَالِيكَ، تَوْزَقَالِيكَان له ناسماں و له زهویدا به ده ست نیه، نجا نه و په رستراوانه ی تیوه، نه ک خاوه نی هیچ نین، به لکو ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرْكٍ﴾، تیشیاندا به شدار نین، واته: له ناسمانه کان و زهویدا به شدار نین، نه ک خاوه نی سه ره بو نین، به لکو پشک و به شیشیان نیه، ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾، خوا ﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾ له نیو نه واند، هیچ هاوکارو پشتیوانیکی نیه، واته: نه وانه لهو ناسته دا نین، که ته نانه ت خوا ﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾ کارنکیشیان پی بکات، نه رکتیکیشیان پی بسپیژی، وه ک چون نه رکی به فریشته کان سپاردوه، به لام نه و په رستراوانه ی تیوه، شایسته ی نه وه نه بوون، که خوا ﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾ نه رکتیکیان پی بسپیژی.

باشان ده فهرموئ: ﴿وَلَا تَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾، چونکه ده فهرموئ: تکا کردن له لای خوا سوودی نیه، مه گهر بو که سیک خوا مؤله تی دابن، واته: مؤله تی دابن تکای بو بکری، نجا نه و تکا کردنه سوودی هه یه.

﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، نجا به بونه ی تکا کردنه وه، باسی حاله تی فریشته کان ده کات، که تکا ده کهن، یا خود: کاتیک که خوا ﴿فَهَرَمَانِيكَ﴾ ده دا، هه تا کاتیک ترسیان له دل ده ره ویتسه وه، ﴿قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ﴾، گو تیان: په روه ردگار تان چی فهرموو؟ ﴿قَالُوا الْحَقَّ﴾، هه ندیکی دیکه یان که له خوا نیزیک ترن وه لام ده ده نه وه گو تیان: په روه ردگار مان هه قی فهرموو، ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، نه ویش (خوا) به رزی گه وره یه، به رزیه ک که بو خوا شایسته یه و، گه وره یه ک که بو خوا شایسته یه، نه مه دواپی له مه سه له گرنکه کاند، زیاتر تیشکی ده خه بینه سه ر.

خوا ﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾ لیره دا باسی نه وه ده کات، کاتیک فه رمانیک ده کات، فریشته کان هه موویان داده چه له کن و ترسیان پی ده نیشن، دواپی که ترس له دل یان لاده چی،

ھىمىن دەبنەۋە، دەلئىن: پەرۋەردگار تان چى فەرموو؟ ئەوانەى زۆر لە خوا نىزىكن، ياخود جىرىل كە لە فەرمایشى پىغەمبەردا ﷺ ھاتود، بەلام خوا ﷻ بە پاناۋى كۆ ھىناۋىتەتى، لەبەر ئەۋەى جىرىل سەرۋكى فرىشتەكانە، ياخود ئەۋىش كۆمەتەك فرىشتەى لەگەلدان بۆ گەياندنى پەيغ و پەيامى خوا ﷻ بە پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ئەوان دەلئىن: پەرۋەردگارمان ھەقى فەرموو، راستىي فەرموو، ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، ھەر ئەۋىش بەرزى گەۋرەيە.

ئىنجا خوا ﷻ لە چۈار ئايەتەكانى: (۲۴ - ۲۷)د، نەرمترىن و، لىزانانەترىن شىۋازى گەتوگۆۋ وتووئىزى بىرواداران لەگەل ئەيارانىان، لەگەل ئەھلى كوفردا دەخاتە پوو، دەفەرموو: ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، بلى: كى لە ئاسمانەكان و زەۋىيەۋە بىزوتان دەدات، چ بىزىۋى ماددىي، چ بىزىۋى مەعنەۋىي؟ ﴿قُلِ اللَّهُ﴾، ھەر بۆ خۆت، ۋەلام بدەۋە بلى: خوا لە ئاسمانەكان و زەۋىيەۋە بىزىۋى دەپەخسىتى، بۆ مرۆڭھەكان و بۆ جندىش ﴿وَأِنَّا أَوْيَاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، (پىيان بىفەرموو: يان تىمە، يان تىۋە، لەسەر رىتمايىن، ياخود لە گومرايەكى پوون و ئاشكرادىن، واتە: بەدلنايى يەكتىكان لەسەر رىتمايىن و، يەكتىكىشمان لە گومرايى دىن، بەلام ۋەرن با لىي بىكۆلىنەۋە، بزانىن كى رىي راستى گرتەۋە، كىش لە گومرايى دايە، ئەۋە شىۋازىكى زۆر نەرمە لە وتووئىزدا، نەك ھەر بلى: تۆ لە گومرايى داي و منىش لەسەر ھىدايەتم!! بەلكو بلى: مادام قسەكائمان پىچەۋانەى يەكدىين، يەكتىكان پوو بە پۆژھەلات دەپوات و، يەكتىكان پوو بە پۆژتاۋا، يەكتىكان پوو بەسەرەۋ، يەكتىكان پوو بە خوار، ھەمەن ھەر يەكتىكان راستىن، ئىنجا ۋەرن با لىي بىكۆلىنەۋە، كاممانە!؟

﴿قُلْ لَا تُسْئَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نَسْتَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، (ئەى موھەممەد ﷺ! يان ئەى كەسەك كە قورئان دەخوتىنى! بە بەرانبەرەكانت) بلى: تىۋە لە بارەى ئەۋ تاۋانانەۋە كە تىمە دەيانكەين، لىتان ناپرسىرى و، تىمەش لە بارەى كردهۋەكانى تىۋەۋە لىمان ناپرسىتەۋە، تىمە تاۋانى خۆمان بۆ خۆمان و، تىۋەش كردهۋەى خۆتان بۆ خۆتان، ھى خۆى بە تاۋان (جرىمە) ناۋ بردەۋ،

هی نهوانیش به کردهوه (عمل)، بو نهوهی نهیانورووژنئی، نهگه رنا له راستیدا نهوهی نهوان کردووینانه، که له کوفرو شیرکهوه سه رچاوهی گرتوه، نهگه ر دزیی بووه، نهگه ر زولم بووه، نهگه ر مه یخوژیی بووه، نهگه ر زینا بووه، نهگه ر یتگریی بووه، هی نهوان تاوان بووه، به لام نیمان سه رچاوهیه کی هینده پاک و چاکه، ناوی زولال و شیرینی کردهوه چاکه کان نه بن، لئی هه لئاقولئی، وهک: نوژو خواپه رستی و، پوژوو و، چاکه و مال به خشین و، دادگه ری و نینساف و، په وستی جوان و، په یوه ندیی خزمابه تی و، ریزو حورمهت، ﴿قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا﴾، بلئی: په روه ردگارمان کومان ده کاته وه (له قیامه تدا)، ﴿ثُمَّ يَفْتَعُ بَيْنَنَا﴾، دوایی دادوه ریمان له نتواندا ده کات (به هه ق و راستیی) ﴿وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ﴾، نهو زور لیک جیاکه روه وهیه کی زانابه، زور دادوه ریکی زانابه.

له کو تایی دا ده فه رموی: ﴿قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ﴾، بلئی: پیشانم بدن نهوانه ی وهک هاوبه ش، به خواتانه وه په یوه سترکودون، ﴿كَلَّا﴾، نه خیر، ﴿خَوَاتِمًا﴾ هیچ هاوبه شی نین، ﴿بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به لکو نهو خوی زالی کارزانه، تنجا به پیغه مبه ر ﴿دَهْفَهْرَمَوِي﴾، ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾، توشمان نه نارده، مه گه ر بو تیکرای خه لکی موژده دهو ترسینه ر بی، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زوره ی خه لکی نازان، واته: نهو راستیه نازان که تو وهک موژده دهو دلخوشکه رو، وهک ترسینه رو وریاکه رده، بو هه موویان په وانه کراوی، ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، ده شلین: نهو به لینه که یه، نه گه ر تپوه له راستان؟! به لینی هاتنی ناخیر زه مان، یاخود به لینی هاتنی قیامهت و زیندوو بوونه وهو لیپرسینه وه، ﴿قُلْ لَكُمْ مَبْعَادٌ يَوْمَ لَا تَسْتَجِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْقَیُونَ﴾، بلئی: به لینی پوژنکتان بو هه یه، که نه سه عاتیک (ماوه یه کی که م) لئی دوا ده که ون و، نه لیتی پیش ده که ون و، ریک له کاتی خویدا دی، نه پیشتر و نه دواتر.

مہسہلہ گرنگہکان

مہسہلہ ی بہ کہم:

پشتر استکر دنہوی خوا بؤ گومانی خرابی نیلیس، له بارہی مرؤفہ کانہوہ، کہ ہموویان گومرا دہکات، جگہ له کہ میک و، پروونکر دنہوی ئہو راستیہش کہ نیلیس دہستہ لاتی بہسہریاندا نہبوو، کہ بہ زؤر گومریان بکات، بہ لام خوا توانای یتدابوو، ئہوانہی کہ نارہ زوومہندی گومرایین، نیلیس بتوانی گومریان بکات، بہ مہبہستی لیک ہہ لآواردنیان، واتہ: خوا تَوَانَى گومراکردنی ئہو مرؤفانہی کہ خویان عہودالی گومرایین بہ نیلیسی دابوو، بہ مہبہستی ئہو کہ ئہوانہی پروایان بہ رؤزی دواپی ہہیہ، جیابنہوہ، لهوانہی لئی دوو دلن:

خو دہفہ رموی: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِلَٰهِي سُنَّتُهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا قَرِيحًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿١٢﴾﴾

شیکر دنہوی ئہم دوو ئایہتہ، له پینج برگہدا:

١- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِلَٰهِي سُنَّتُهُ﴾، بہ دلنایی نیلیس گومانی خوی له بارہیانہوہ راست دہرچواند، (صَدَقَ: أَي حَقَّقَ)، واتہ: نیلیس گوماتیکی پییرد بوون و، گومانہ کہی راست دہرچوو له بارہیانہوہ، کہ بریتی بوو: لهوہی ہموویان گومرا دہکات، جگہ له کہ میک، گومانہ کہشی راست دہرچوو.

وشہی: ﴿صَدَقَ﴾، خوئندراویشہ تہوہ: (صَدَقَ)، واتہ: بہ دلنایی نیلیس له گومانیدا له بارہیانہوہ راستیکرد، ہہرودہا خوئندراویشہ تہوہ: (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِلَٰهِي سُنَّتُهُ)، واتہ: گومانی نیلیس، نیلیسی بہ راست دانا، واتہ: گومانہ کہی، ئہوی وہ راست گتیرا.

نجا نه گهر بخوتند ریته وه: (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ)، به دارنینی ژیردارکره، یانی: (أَيُّ صَدَقَ فِي ظَنِّهِ)، یانی: (بِتَزْعِ الْخَافِضِ: أَصَابَ فِي ظَنِّهِ)، نیلیس له گومانه که یدا، پیکای له باره یانه وه، که واته: نه م رسته یه، به م سن شیوه یه خوتراوه ته وه:

۱- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، واته: نیلیس گومانی خوی له باره یانه وه، راست ده رجواند.

۲- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، واته: نیلیس راستیکرد، له گومانه که یدا، له باره یانه وه.

۳- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، واته: گومانه که ی نیلیس، نیلیسی به راست دانا، واته: نیلیسی به راست گتیرا.

که هه رسیکیان واتایه که یان نه و دیه: نه و گومانه ی نیلیس پئی بردبوون، راست ده رجوو.

نایا گومانه که بریتیه له چی؟ له چه ند شوینتیکی قورنندا، نه وه هاتوه:

۱- له سوورده تی (الإسراء) دا که نیلیس گوتی: ﴿لَأَحْسَنَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (۱۲)، به دنئیایی وه چه که ی هه موو ریشه کیش و بنبر ده که م جگه له که میکیان.

۲- له سوورده تی (ص) دا نیلیس گوتی: ﴿لَأَعْرَبَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۸۲) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ (۸۳)، واته: بیگومان هه موویان سه رگه ردان ده که م، جگه له به نده ساغه کانت، ﴿الْمُخْلِصِينَ﴾، واته: ساغبووه وه کان، یان (المُخْلِصِينَ)، واته: خو ساغه ره وه کان، هه ردووک خویندنه وه که ی هاتوون.

۳- له سوورده تی (الأعراف) دا که نیلیس گوتی: ﴿وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ (۱۷)، ژوربه یانت سوپاسگوزار چنگ ناکه وی، هه روه ها له چه ند شوینتیکی دیکه شدا، نیلیس نه و قسانه ی کردوون، خواش ده فهرموی: نه و گومانه ی به مروفه کانی بردبوو، نیلیس له گومانه که یدا راستیکردو، گومانه که ی له باره یانه وه راست ده رجواند.

۲- ﴿فَأَنْبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، هه موویان شوینی کهوتن، جگه له کومه لیک له بروداران، که ده فهرموی: ﴿فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ههر دباره (فَرِيقًا) که میکه له زوریک، واته: که میک، که مینه یه که له بروداران نه بیت، نه وانی دیکه هه موویان شوینی کهوتن.

۳- ﴿وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطٰنٍ﴾، دهسته لاتیسی به سه ریان دا نه بوو، نه مه وه لأمی پرساریکی سه رسامکه ره له هه ندیک عه قل و میشکاندا: نایا نیلیس که گومانی پیردبوون و که گومانه که شی راست دهرچوو، له بهر نه وه بوو که دهیتوانی ناچاران بکات له سه ر گومرایی؟ وه لأمه که ی نه وه یه، ده فهرموی: دهسته لاتیسی به سه ریاندا نه بوو، (آی: لَمْ یَكُنْ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ تَسْلِیْطٍ وَاسْتِیْلَآءٍ بِالْوَسْوَسَةِ وَالْإِشْغَوٰءِ)، واته: نه بیده توانی به هوئی ده ست به سه رداگرتن و به هوئی خوتخوته بو کردن و گومراکردنه وه، بیانخاته ژیر رکیتی خوئی.

۴- ﴿إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ یُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِی شَكٍّ﴾، دهسته لاتی به سه ریان دا نه بوو، مه گهر بو نه وه ی بزانی کئ پروای به دواروژه (و جیابیتته وه) له و که سه ی له باره یه وه له دوودلئی دابه. یانی: تیمه ته نها توانای نه وه مان پیدابوو، نه وانه یان که به ویستی خوئیان ده یانه وئی گومراین، نیلیسیش بتوانی له گه ل خوئی دا په لکیشیان بکات، نه وه ش بو نه وه ی بزانی: کئ پروای به روژی دوابی هه یه، جیابیتته وه له وانه ی که له باره ی روژی دوابیه وه له دوو دلیدان.

مانابه که ی ناوایه: (آی: لَمْ یَكُنْ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ تَسْلِیْطٍ إِلَّا لِنَعْرِضَ صٰحِیْحٍ، وَلِحِکْمَةٍ یَّئِنَّةً، وَهٰی لِنَعْلَمَ مَنْ یُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِی شَكٍّ)، واته: دهسته لاتی به سه ریاندا نه بوو، مه گهر بو مه به ستیکی باش و حیکمه تیکی پروون که بریتی بوو، له وه ی پاک و پیسیان لیک جیابکه بینه وه، نه وانه ی پروایان به روژی دوابیه، بیانزانی و جیایان بکه بینه وه له وانه ی له باره یه وه له دوو دلیدان، نه گهرنا، نه گهر خوا یَعْلَمُ ویستبای وه ک چون شهیتان زه فهر به فریشته کان نابات، زه فهری به مروّفه کانیش نه ده برد، به لأم بویه توانای زه فهر بردنی نیلیسی به مروّفه کان

داوه، نه که ناچار یان بکات، به لکو به ویستی نازادانه‌ی خویان شوینی بکه‌ون، وه که له سورده‌تی (براهیم) دا ده‌فهرموی: ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تُلْمُونِي وَلَوْمُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ (۲۲)، واته: من هیچ ده‌سته‌لاتیکم به‌سه‌رتاندا نه‌بوو، جگه له‌وه‌ی بانگم کردن، تی‌وه‌ش وه‌لامتان دامه‌وه، سهر کۆنه‌ی من مه‌که‌ن و سه‌رکۆنه‌ی خۆتان بکه‌ن.

تجنا نه و توانابه‌ی خوا به ئیبلسی داوه، له به‌رانهر جند و مروّفی دا، که بتوانی گومرایان بکات، به پنجه‌وانه‌ی فریشته‌کانه‌وه، که ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ریانه‌وه نیه، بۆ نه‌وه‌یه و حکمه‌ته‌که‌ی نه‌وه‌یه، که برودارو بیسروا، له پۆژی دوایی دا لیک جیا بینه‌وه.

که ده‌فهرموی: ﴿إِلَّا لَعَلَّمَ﴾، ده‌لتی: (الْعِلْمُ الْمُسْتَقْبَلُ الْمُعْلَلُ بِهِ هُنَا، لَيْسَ هُوَ الْعِلْمُ الْأَزْبِيُّ الْقَائِمُ بِالذَّاتِ الْمُقَدَّسِ، بَلْ تَعَلَّفَهُ بِالْمَعْلُومِ فِي عَالَمِ الشَّهَادَةِ الَّتِي يَتَرْتَّبُ عَلَيْهِ الْجَزَاءُ بِالثَّوَابِ وَالْعِقَابِ، فَأَلْمَعْنَى مَا سَلَطْنَاهُ عَلَيْهِمْ، إِلَّا لِيَبْرَزَ مَنْ كُنُونِ الْغَيْبِ مَا عَلِمْنَاهُ، أَوْ إِلَّا لِيَتَجَرَّبِيَ عَلَى الْإِيمَانِ وَضَدَهُ)^(۱).

واته: نه و زانیارییه‌ی به داهاتوو، وه که هوکار هیتراوده‌ته‌وه، (تا‌کو بزانیان) نه‌مه بریتی نیه له و زانیارییه‌ نه‌زه‌لییه‌ی خوا ﷻ که هه‌میشه له‌گه‌ل زاتی پاکی خوادایه، به‌لکو نه و زانیارییه، زانیارییه‌کی په‌یوه‌سته به جیهانی بیزاوه‌وه، که به‌پنی نه و زانیارییه، سزاو پاداشت دینه سهر کرده‌وه‌کان، واتاکه‌ی ناوای لیدیته‌وه: ئیبلسیمان به‌سه‌ردا زال نه‌کردن، که بتوانی گومرایان بکات، مه‌گه‌ر بۆ نه‌وه، که نه‌وه‌ی زانیومانه به زانیاریی نه‌زه‌لیی خۆمان له دنیای بیزاودا، بۆ مروّفه‌کان ده‌ریکه‌وتی، یاخود بۆ نه‌وه‌ی له سهر نیمان و کوفر، تیمه پاداشت و سزای مروّفه‌کان بده‌ین.

(۵) - ﴿وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾ په‌روه‌ردگاریشت پارێزه‌ری هه‌موو شتیکه‌وه، به‌سه‌ر هه‌موو شتیکه‌وه چاودێرو ناگاداره.

مهسه لهی دووهم:

فهرمانکردنی خوا به پیغمبره که ی ﷺ که به هاوبه شدانه ره کان بفرموی: هاوبه شه خه یالیه کانیاں که له جیاتی خوا ده یانپه رستن، بانگ بکهن، که نه هیچیان له ناسمانه کان و زه ویدا به ده ستو، نه هاوبه شیان هه یه، نه خوا کومه کارکی له تیواندا هه یه، نه هیچ تکا کردنیشیان له لای خوا هه یه، مه گهر نه وهی خوا مؤلته تی بدات له فریستان، یان خوا مؤلته تی بدات تکای بو بکری، فریشته کانیش که تکا ده کهن، نه وانیش دوا ی ترس و بیم لی لابریانان، له فرمانی خوا ده پرسن؟ نجا وه لامیان ده درته وه، که خوا هه قی فرموو:

خوا ده فرموی: ﴿ قُلْ اَدْعُوا الَّذِیْنَ رَعَمْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا یَمْلِكُوْنَ شَیْئًا وَّ لَا یَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ اِلَّا لِیْمَنْ اُذِنَ لَهُ، حَتّٰی اِذَا فُرِعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوْا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِیْمُ الْکَبِیْرُ ۝۲۳﴾

شیکردنه وهی ئەم، دوو ئایه ته: له نو برکه دا:

(۱) - ﴿ قُلْ اَدْعُوا الَّذِیْنَ رَعَمْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۝﴾، (ئه ی موحه ممه دا! ﷺ به هاوبه ش بو خوادانه ره کان! بلن: نه وانیه ی پیتان وایه له جیاتی خوا، له گه ل خوا په رسترون و، هاوبه شیان ده کهن له په رستندا، بانگیان بکهن، لیان یانپه رسته وه، که ده فرموی: ﴿ رَعَمْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۝﴾، واته: ﴿ رَعَمْتُمْهُمْ اُرْبَابًا، اَوْ رَعَمْتُمْهُمْ اِلٰهَةً﴾، واته: پیتان وایه په رو درگاران، یان پیتان وایه په رسترون، که ده فرموی: ﴿ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۝﴾، واته: جگه له خوا ﷻ، (ئی: مِنْ نَاجِیَةِ غَیْرِ اللّٰهِ) له لایه ن جگه له خواوه.

(۲) - ﴿ لَا یَمْلِكُوْنَ شَیْئًا وَّ لَا یَنْفَعُ الشَّفَعَةُ ۝﴾، خواوه نی، خواوه نی گرانایی گه ردیک نین، نه له ناسمانه کان و نه له زه ویدا، خواوه نی هیچ شتیک نین.

(المُتْقَالُ: مَصْدَرٌ مِمِّمِي سُمِّيَ بِهِ الشُّيْءُ الَّذِي بِهِ التَّثْقِيلُ، ثُمَّ أُطْلِقَ عَلَى الْعَدِيدِ مَجَازًا)، (مُتْقَال)، چاۋگىكى مېمىيە، نەو شتەي كە شتى پىن قورس دەكرى، يان شتى پىن ھەلدەسەنگىترى، نەو ھى پىن ناو نراو، دوایى بۆ ھەر شتىك كە ھاوتای شتىك بىت، بە كارھىتراو، چونكە (المُتْقَالُ: آلَةُ الثَّقْلِ أَوْ اسْمٌ لِمَا يُوزَنُ بِهِ)، واتە: (مُتْقَال) نامرازی قورسى و گرانییە، ياخود ناوہ بۆ نەو شتەي شتى پىن ھەلدەسەنگىترى.

وشەي: (دَرَّةٌ) بە ھىلكەي مىروولە دەگوترى، كە ھىلكەيەكى سىپى زۆر وردە، ياخود بەو تۆز گەردە دەگوترى كە لە پەنجەرەو دەبىترى، كاتى تىشكى خۆر دىتە ژوورى، واتە: تَوْزَالِيكَ.

(۳) - ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرْكِ﴾، (ئەك ھەر خاۋدى تَوْزَالِيكَ شت نىن، لە ناسمانەكان و زەویدا) بەلكو ھىچ بەش و پشكىيان لە ناسمانەكان و زەویدا نىە.

چونكە جارى واىە تىنسان دەبىتە خاۋەنى شتىكى سەر بەخۆو، جارى واىە خاۋەنى سەر بەخۆ نىە، بەلام پشكى تىدا ھەيە، بەلام تەنانەت ئەوانە پشك و بەشىيان نىە، (لَيْسَتْ لَهُمْ شِرَاكَةٌ، وَلَا مُشَارَكَةٌ فِي شَيْءٍ)، ھىچ جۆرە ھاوبەشىي و پشكدارىيە كيان لە ھىچ شتىك دا نىە.

(۴) - ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾، ھەر ھەا (خَوًّا) لە نىو ئەواندا ھىچ ھاوكارىكى نىە، (ظَهِيرٌ: أَيْ مَعِينٌ)، ۋەك چۆن خَوًّا ھەندىك لە كارو بارەكانى بە فرىشتان سېاردوون، ئەو پەرستراۋانەي تىۋەش، ئەگەر شەيتانن، ئەگەر مروفن، ئەگەر مردوون، ئەگەر زىندوون، ھەرچىسەكن، خَوًّا ھىچ ھاوكارىكى نىە لە نىواندا نىەو، ھىچ پىيان نەسېاردو.

(۵) - ﴿وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ: إِلَّا لِمَنْ أَدْرَكَهُ﴾، تكاردنیش لە لای خوا سوودى نىە، مەگەر بۆ كەستىك مؤلەتى دابىن، تكاى بۆ بكرى، واتە: ئەوانەي تىۋە دەيانپەرستىن، مافى تكاردنیشيان نىە، لە لای خواو، تكاردنیش سوود بە كەس ناگەيەنى لە لای خوا ۋەك تكاردنى كەستىك بۆ كەستىك، كە خوا مؤلەتى دابىن، تكاى بۆ بكرى، ۋەك

له شونى ديكه دا ده فهرموى: ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾ (٢٨) ﴿الأنبياء، واته: فريشته كانيش تكا ناكهن، مه گهر بؤ كه سيك كه خوا په سندی كردبې، تكای بؤ بكرى.

نه مه وپرای نه وهى خویندراوه ته وه: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُنزِلَتْ لَهُ﴾، خویندراویشه ته وه: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُنزِلَتْ لَهُ﴾، مه گهر كه سيك مؤلهت درابى، تكای بؤ بكرى.

ليردها كه ده فهرموى: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُنزِلَتْ لَهُ﴾، نه مه دوو واتايان هه لده گرى:

١- تكارردن له لای خوا ﴿سُوْدَى نِيَه﴾ سوودى نيه، مه گهر بؤ كه سيك خوا مؤلهتى دابى، تكا بكات، (أَي: لِمَنِ أُنزِلَتْ لَهُ مِنَ الشَّافِعِينَ).

٢- تكارردن له لای خوا سوودى نيه، مه گهر بؤ كه سيك خوا مؤلهتى دابى، تكای بؤ بكرى، (أَي: أُنزِلَتْ لَهُ مِنَ الْمَشْفُوعِينَ)، بؤ تكا بؤ كراوان.

به لأم نه وهى دووهميان له گه لَ نهم سياقه دا ده گونجى، چونكه باسى سوود به خشينى تكارردن له لای خوا ده كات، بيگومانيش باباى شه فاعهت بؤ كراو سوودى پى ده گات و به هرهى وه رده گرى، نه ك باباى تكاكار.

(٦) - ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَن قُلُوبِهِمْ﴾، هه تا كاتيك ترسيان له دل ره وپترايه وه، هه روده ها خویندراویشه ته وه: ﴿فُزِعَ عَن قُلُوبِهِمْ﴾، ترسى له دلدا ره واندنه وه، واته: خوا ترسى له دلى فريشته كان دا ره واندنه وه.

(٧) - ﴿قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ﴾، گوتيان: په روه ردگارتان چى فهرموو؟.

(٨) - ﴿قَالُوا الْحَقَّ﴾، (دياره پرسياړكه ره كان جيان، له وه لآمده ره وه كان) هه نديكيان وه لآميان دايه وه، گوتيان: خوا هه قى فهرموو، راستيى فهرموو.

(٩) - ﴿وَهُوَ أَلْمَلِيُّ الْأَكْبَرُ﴾، بهس خواش به رزى گه ورديه.

ليردها كه ده فهرموى: ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَن قُلُوبِهِمْ﴾، هه نديك له توئزه ره وانى قورنان، له باره ي نهم نايه ته وه زور راجيياى و مشتومريان كردوه، به لأم هه نديكيان نه مه يان به ستوته وه به وهى پيشه وه وه، ده لىن:

(التَّقْدِيرُ: إِلَّا لِمَنْ أَدْرَنَ لَهُ، وَيَوْمَئِذٍ يَبْقَى النَّاسُ مَرْتَبِينَ الْإِذْنَ لِمَنْ يُشْفَعُ، فَرَعِيْنَ
مِنْ أَنْ لَا يُؤَدَّنَ لِأَحَدٍ، زَمْنَا يَنْتَهِي بِوَقْتِ زَوَالِ الْفَرْعِ عَنِ قُلُوبِهِمْ، حِينَ يُؤَدَّنُ
لِلشَّافِعِينَ بِأَنْ يُشْفَعُوا)، بهوٽو په يوه ست دهبټه وه، واته: تڪا كړدن سووډي نيه،
مه گهر بؤ كه سټي كه خوا مؤلته تي دابتي و، ټهو كاته كه رُوژي دوايه، خه لك
له چاوه روانييدا دهمټنه وه، نايا مؤلته تي كي ددرټي، تڪا بكات؟ به ترس و
له رزه وه خه لك دهمټنه وه، نه وه ك مؤلته تي هيچ كه س نه درټي تڪا بكات، دوايي
به وه ترسيان له دل دهره وټه وه، كه كاتيك مؤلته ددرټي، به هه ندي له تڪا
كه ره كان، تڪا بكه ن.

ټهو كاته دهرسن: په روه ردگارتان چي فرموو؟ هه نديكي ديكه، وه لام
ده دهنه وه ده لټين: په روه ردگارتان هه قى فرموو، راستي فرموو، ټهو هه تا
بليي به رزه وه گوره يه، به رزي و گوره يه كه هه ر شايسته ي خويه تي.

يه كيك بوي هه يه، بلن: ټهو ترسه چون له دليان دهره وټه وه؟ ده لټي:
(التَّفَرُّيْحُ يَخْضَلُ لَهُمْ بَانْكِشَايِ اِجْمَالِي يُلْهُمُوْنَهُ، فَيَعْلَمُوْنَ بِأَنَّ اللّٰهَ اَذِنَ بِالشَّفَاعَةِ،
ثُمَّ يَتَطَلَّبُوْنَ التَّفْصِيْلَ بِقَوْلِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقُّ)، ټهو ترس له
دل ره وټنډرانه وه ي فرشته كان، به وه بويان په يدا دهبټي كه وه ك ټيله امټي پټيان
ده گوتري و ده زانن خوا مؤلته تي داوه، شه قاعه ت بكرټي، دواتر داوا ده كه ن، كه
زياتر بويان روون بټه وه، ده لټين: په روه ردگارتان چي فرموو؟ ده لټين: هه قى
فرموو.

ټنجا نايا ټه وه ي گوتوويه تي: (مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ) كټيه؟ زانايان سي ټه گه ريان
بؤ داناون:

١- هه نديكيان گوتوويانه: تاوانباره كان ده لټين: په روه ردگارتان چي فرموو؟

٢- هه نديك ده لټين: نه خير به لكو تڪا بؤ كراوه كان (المشْفوعون) ده لټين: په روه ردگارتان
چي فرموو؟

أَهْلُ السَّمَاوَاتِ ذَلِكَ، صَعِقُوا وَخَرُّوا لِلَّهِ تَعَالَى سُجَّدًا، فَيَكُونُ أَوَّلُ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ جِبْرِيلُ، فَيَكَلِّمُهُ اللَّهُ تَعَالَى، وَيَقُولُ لَهُ: مِنْ وَحْيِهِ مَا أَرَادَ، ثُمَّ يَمُرُّ جِبْرِيلُ بِالْمَلَائِكَةِ، كُلَّمَا مَرَّ بِسَّمَاءٍ، سَأَلَهُ مَلَائِكَتُهَا مَاذَا قَالَ رَبُّنَا يَا جِبْرِيلُ؟ فَيَقُولُ: جِبْرِيلُ: قَالَ الْحَقُّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ قَالَ: فَيَقُولُ كُلُّهُمْ كَمَا قَالَ جِبْرِيلُ: فَيُنْتَهِي جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ حَيْثُ أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى^(۱).

نهمه بهراستی تیشکی با شتر دهخاته سهر چه مک و واتای نهو نایه تهمه موباره که.

واته: نهوواسی کوپی سه معان ﷺ، ده لئ: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: خوی بهرز ههر کاتیک ویستی کاریک سروش بکات، (واته: کاریک له ری هییه وه بنیری)، وه حییه ده فهرمووی و، ناسمانه کان به هوئی وه حییه فهرمووی خواوه، له رزینه وه ده که، یان داچه له کاتیک توند ده یانگری له ترسی خوی بهرز، کاتیک هه لکی ناسمانه کان نهوه ده بیستن، نهوانیش داده چه لکین، یا خود بیهوش ده بن و، به کر نووشدا ده که ون بو خوی بهرز، به که مین که س که سهر بهرز ده کاته وه، جیبریل که خوی بهرز ده یوینتی و، له وهی له وه حییه خوی که ده یه وی پتی راده گه بنی، نجا جیبریل به لای فریشته کانداه پروات، ههر کاتیک جیبریل به ناسمانیکدا ده رواو، فریشته کانی نهو ناسمانه لئی ده پرسن، نهی جیبریل! پهروه ردگارمان چی فهرموو؟ جیبریلش ده لئ: هه قی فهرموو، نهو به رزی گه ورده، نجا هه موویان نهوهی جیبریل فهرموویته، دووباره ده که نهوه، تا کو جیبریل وه حییه که دینتی، بو نهو شوینتهی که خوی بهرز فهرمانی پیکردوه.

واته: بو نهو پیغه مبهره ﷺ، که واته: نهمه نایه تی ده کاته وه، بهو کاته وه که خوا ﷺ وه حییه بو پیغه مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) پهوان کردوه.

(۱) أخرجه الطبراني في الشاميين: ۵۹۱، والبيهقي في الأسماء والصفات: ۴۳۳.

مه سه له ی سیه م:

فه رمانکردنی خوا به پیغهمبه ره که ی که پرسیار یان لی بکات، له بیپروایه کان، له هاویه ش بو خوا دانه ره کان، له نا مسولمانه کان به گشتی، کن له ناسمانه کان و زهوییه وه بژیویان دهدات؟ بیگومان وه لآمه که ی ناشکرایه، که ته نیا خویسه، پاشان پینمایی کردنی خوا ﷻ بو نه رمرتین و جوانترین شیوازی وتوویتز، که بریتیه له هه لیزاردنی وشه و ته عبیری دلگیریو به نه زاکه ت و، دروستکردنی پردی خو شه ویستی و ریزو متمانه و، سه ره نجامیش راگه یاندنی هه قی پروون و پاشکاو:

خوا ده فرموئ: ﴿ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ
 يَاتِكُمْ لَعَلٌّ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾ قُلْ لَا تُشْكِرُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا تُنْفِلُ
 عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾
 قُلْ أَرَأَيْتَ الَّذِينَ اتَّخَفْتُم بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٧﴾ ۞

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له ده برگه دا:

(١) - ﴿ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾، لیان بپرسه: کن له ناسمانه کان و زهوییه وه بژیوتان دهدات؟ (رزق) هه ر شتی که دروستکراوه کان پتی بژین، یان پتی به رتوه بچن، چ شتی ماددی و، چ شتی مه عنه وی، بژیوی ناسمان به رههستی هه یه و، نابه رههستی هه یه، به رههسته که ی: وه ک تیشکی خور، هه روه ها ناوێک که له ناسمانه وه داده باری، نابه رههسته که شی: وه ک وه حی خوا و، نیلهامی فریشته کان که بو مروقی مسولمان و جندی مسولمان، دئی، بژیوی زهویش بریتیه له: جوژه کانی پرووه ک و ناژه ل و کانزایه کان و نهوشتانه ی خوا له زهوی دا دیناون، بو به رتوه چوونی ژیا نی مروقه کان، بلن: کن بژیوتان دهدات له ناسمانه کان و له زهوییه وه؟

(٢) - ﴿ قُلِ اللَّهُ ﴾، بلن: خوا، هه ر بو خو ت، وه لآم بده وه و، چونکه ئەم پرسیاره ته نیا ئەم وه لآمه ی هه یه، وه لآمی راست و دروست.

(۳) ﴿وَإِنَّا أَوْ لِيَاكُم لَعَلَّ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، (بیان بلن): تیمه یان تیوه لهسه ریتمایین، یاخود له گومراییه کی ناشکرا داین، ئەمه له: {زانباری باس و وتووژا (علم البعث والمناظرة)دا، پتی دهگوترئ: (إزخاء العنان والکلام المکصف)، واته: رست درژکردن بۆ لایهنی بهرانبهرو قسهی به ویژدانانه لهگه‌لدا کردنی، که بریتیه لهوهدی مروّف شه‌په قسهی توند نه‌کات، له‌گه‌ل بهرانبه‌ره‌که‌ی دا، که هۆکاری ئەوه بئ، تووپه و په‌ست بئ و مکووړ بئ، لهسه ر قسه‌کانی خۆی.

به‌دلنیا‌یی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دلنیا بووه، که بۆ خۆی لهسه ر هه‌قه‌و، ئەوان لهسه ر ناهه‌قن، به‌لام خوا ﷻ پتی ده‌فه‌رموۆ، پتیان بفه‌رموو: تیمه یان تیوه لهسه ر ریتمایین، یاخود له گومراییداین، ننج‌ا وشه‌ی ﴿هُدًى﴾ ی له‌گه‌ل ﴿عَلَى﴾، داهیناوه: ﴿لَعَلَّ هُدًى﴾، چونکه که‌سه‌یک که لهسه ر رتی راست بیت، وه‌ک نه‌وه‌یه سواری و لاخیک بووبیت، به ریک و راستی ده‌پوا، به‌لام گومرایی (ضلال) ی له‌گه‌ل ﴿فِي﴾، داهیناوه: ﴿فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، چونکه که‌سه‌یک رتی چه‌وت بگرئ، وه‌ک ئەوه وایه که که‌وتیته چالیکه‌وه، یان زه‌لکاوژکه‌وه.

(۴) ﴿قُلْ لَا تُشْكِرُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا﴾ (دیسان بفه‌رموو): تیوه پرسارتان لئ ناگرئ، له باره‌ی ئەو تاوانباریه‌ی کردوومانه، واته: ئەو تاوانانه‌ی تیمه له رابردوودا، کردوومانن، تیوه لتیان به‌رپرسار نین.

(۵) ﴿وَلَا تُشْكِرُونَ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، تیمه‌ش له باره‌ی ئەو کرده‌وانه‌ی تیوه ده‌یانکه‌ن، لیمان ناپرسریته‌وه، هی خۆی به (حُزْم) ناوبردوه، هی وان به (عَمَل)، هه‌روه‌ها هی خۆی به کرداری رابردوو هیناوه، ﴿عَمَّا أَجْرَمْنَا﴾، ئەو تاوانانه‌ی کردوومانن، به‌لام هی ئەوانی به کرداری تیس‌تا هیناوه (فَعَلِ الْمُضَارِعِ) ﴿عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، ئەو کرده‌وانه‌ی ده‌یانکه‌ن، تیس‌تاو دوایی ده‌یکه‌ن.

(۶) ﴿قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا﴾، بلن: په‌رود‌ر‌دگارم کۆمان ده‌کاته‌وه.

(۷) ﴿ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ﴾، دوایی به‌هه‌ق دادوه‌ریمان له نیواندا ده‌کات.

۸- ﴿ وَهُوَ الْمَسَّحُ الْعَلِيمُ ﴾، نهوه (خوا عَلِيمٌ) دادوهریکی زور زانابه، (القاضي العليم بالقضاء بين خلقه)، خوا دادوهریکی زانابه، به چونه تیی دادوهریکردن له نیتوان دروستکراوه کانیدا، ههروهک خوا عَلِيمٌ له نابه قی (۸۹) ی (الأعراف) دا ده فهرمووی: ﴿ رَبَّنَا أَفْخَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاعِلِينَ ﴾، واته: پهروه ردگارمان! له نیتوان نیتمهو خه لکه که ماندنا، به ههق دادوهرییمان له نیتواندا بکهو، تو باشرین لیک جیا که رهوهی دادوهری، که ههق و ناههق لیک جیا ده کاتهو.

۹- ﴿ قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْفَحْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ ﴾، بلن: پیتشانم بدن، نهوانه ی به خواتانهوه په یوههستان کردوون، وهک هاوبهش.

۱۰- ﴿ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، نه خیر راست نیه، (خوا هاوبهشی نین)، به لکو نهو خوی زالی کارزانه.

(أرُونِي مُسْتَعْمَلٌ فِي التَّعْجِيزِ، وَالْإِرَاءَةُ هُنَا بَصْرِيَّةٌ، أَي: أَرُونِي شُغُوصَهُمْ لِنُصْرَةِ: هَلْ عَلَيْنَا مَا يُنَاسِبُ صِفَةَ الْإِلَهِيَّةِ)، لیردهدا وشه ی (أرُونِي) به کارهیتراوه له دهسته وسانکردن داو، مه بهست له (أرُونِي) {پیتشانم بدن} پیتشاندا نی چاوییه، واته: په یکه ره کانیمان و، جهسته کانیمان پیتشان بدن، تاکو بزاین و ته ماشا بکهین: نایا نهوانه هیچ سیفته تی په رستراو پیتیان له سه رهو، ده گونجی به په رستراو دابرتن؟

که ده فهرمووی: ﴿ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، نه خیر وانیه که تیهو گوماتنان بردوه، به لکو نهو خوی زالی کارزانه، زاله، واته: بالادهستهو، پیتوستی به هاوبه شان نیهو، کارزانسه، واته: هه موو کاره کانی بهوپه ری حکمهت نه نجام ددها، ده لئ: (العِزَّةُ: الْإِسْتِغْنَاءُ عَنِ الْغَيْرِ فَلَا يَحْتَاجُ غَيْرَهُ)، (عِزَّةُ): بریتیه له بن نیازی له غهیری خوی، پیتوستی به جگه له خوی نیه، تاکو بیانکاته هاوبهش، (الحِكْمَةُ: الْإِحْكَامُ وَالْإِتْقَانُ فِي الْأُمُورِ، فَلَا نَقْصَ فِي خَلْقِهِ وَأَمْرِهِ)، (حِكْمَةُ): بریتیه له نهوپه ری وهستای و دانایی و ورده کاری له کاروباریداو، که م و کوپی نیه، له کاره که یدا نیه، تاکو پیتوستی به هاوبه شان بکات.

لیره دا با قسه به کی شه وکانی بی تین، له ته فسیره که ی دا^(۱)، ده لئی:

(وَفِي إِمْتَادِ الْجُرْمِ إِلَى الْمُسْلِمِينَ، وَنَسَبَةِ مُطَلَقِ الْعَمَلِ إِلَى الْمُخَاطَبِينَ، مَعَ كَوْنِ أَعْمَالِ الْمُسْلِمِينَ مِنَ الْبِرِّ الْخَالِصِ، وَالطَّاعَةِ الْمَحْضَةِ، وَأَعْمَالِ الْكُفَّارِ مِنَ الْمَغْصَبَةِ الْبَيِّنَةِ، وَالْإِلْمِ الْوَاضِحِ، مِنَ الْإِنْصَافِ مَا لَا يَقَادِرُ قُدْرَهُ، وَالْمَقْصُودِ: الْمُهَادَنَةَ وَالْمُتَارَكَةَ، وَقَدْ نُسِخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، وَأَمْثَالُهَا بِآيَةِ السَّيْفِ).

واته: لیره دا که تاوان پال دراو ته لای مسولمانان و، کرده وهی ره ها دراو ته پال دونراوه کان که نامسولمانه کانن، له گه ل نه وه شدا که کرده وهی مسولمانان چاکه ی ساغو، فرمان به ری روو ته، به لام کرده وهی کافر هه کان، گونا هو سه ری پیچی و تاوانی ناشکرایه، نه وه تینصاف و ویزدان تکی زوری تیدیاه، که نه ندازه که ی نازانری، مه به ست لیره دا بریتیه له: واز لته پتان که واز له به کدی بهتری، به لام نه م نایه ته و هاو وینه کانی، به نایه تی شمشیر نه سخ کراونه وه.

دیاره مه به ستی له نایه تی شمشیر نایه تی ژماره (۵) ی سووره تی (التوبة) به:

﴿إِذَا أَسْلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْضُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

که نیمه له ته فسیری سووره تی (التوبة) دا، که له به رگی هه شته می نه م فسیره کوردیه ماندا هاتوه، به دریزی له و باره وه قسه مان کردوه.

له راستیدا جیی داخه، که لیره دا شه وکانی، ههروه ها زور له زانایان، نه و نایه ته موباره که به نایه تی (السَّيْفِ)، شمشیر، ناو ده بن، له حالیکدا که وشه ی (السَّيْفِ) نه ک له نایه تی ژماره پینجی سووره تی (التوبة) دا، به لکو له هیچ کام له نایه ته کانی قورناند، وشه ی (شمشیر) هه ر نه هاتوه، به س وشه ی چه که کان (أسلحة) هاتوه، له ویدا باسما ن کردوه، که نه م نایه ته هیچ نایه تیکی نه سخ

نەکردۆتەو، چونکە ئایەتی ژمارە پێنج لە سوورەتی (التوبة)، باسی جەنگ کردن لە دژی ئەو هاوبەش بۆ خوا دانەرانی دەکات، کە خواوەن پەیمان بوون لەگەڵ مسوڵماناندا، بەلام دوازی پەیمانەکیان شکاندو، خوا ﷺ دەفەرموی: سزایان بدەن، هەتایان پابەند دەبن بە پەیمانەکیانەو، یاخود دینە نێو ئیسلامەو، یانی: ئەوانە پەیمانیان شکاندو، بەلام ئەوانە پابەندن بە پەیمانەکیانەو، خوا ﷺ دەفەرموی: ﴿فَأْتُوا إِلَيْهِمْ عَهْدُهُمْ إِلَىٰ مَدْيَنَ إِنَّ اللَّهَ لَبِظُ الْأَمْنَيْنِ﴾ واتە: پەیمانەکیان تاکو ئەو کاتە بەستراو، تاکو کاتی دیاریکراو، پەیمانەکیان لەگەڵ ئەواو بکەن، چونکە خوا ﷺ پارێزکارانی خۆش دەوین، ئەوانە پەیمان لەگەڵ ئەهلی کوفریش دەپارێزن، ئەوانە پارێزگاری.

كورتە باسنىك لە بارەى

شىوازى بانگەوازەه: لە دە خالاندا

١- لەسەرەتادا دەئێم: سوپاس بۆ خوا تێمە کتیبیکمان لەو بارەوه نووسیوه بە ناوی: (بەرەو بانگەوازیکی راست و ڕەسەن)، که بە درێژی لەو بارەوه دواوین، ئەو کتیبەش دەبیتە یەکیک لە کتیب و ئالقه کانی مهوسووعەى، یان زنجیرهى: (مسولمانینه! با باشر تیبگهین و پیبگهین)^(١)، که له ژیر چاپهوه، خوا پشتیوان بێ، زۆرى پێ ناچێ بەر دیدى خوێنه رانى بهرێز دهکهوێ، تێمه لهویدا قسهى تیرۆ تهسهلمان کردوه، له بارهى بانگهواز، شىوازى بانگهواز، بانگهوازکاران، رهوشى بانگهوازکاران، شىوازەکانى بانگهواز، نامراره کانی بانگهواز، ریبازى، بانگهواز... لهویدا قسهى تیرۆ تهسهلى خۆمانان کردوه.

٢- دەبێ بزاین مروف تەنیا عەقل نیه، ههروهک تەنیا دڵ و عاتیفهش نیهو، مهگەر چۆن، ئەگەرنا ههموو کهس خۆی به سهنتەر دادهنێ و، ریزلیگرتنی دهخاته پێش ههموو شتیکی دیکهوه، ههه بۆیهش پێغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به وشهى (یا قَوْمِي)، ئەى گه له کهم! خه لکیان دواندوهو، پێغه مبه رى خاته م ﷺ سه ر مه شقی تێمه یه، له ودها که ئەوپه رى نه زا که ت و حورمه ت و ریزی به رانبه ر به به رانبه ره کانی به کاره ئی ناوه، که دواندوو نی، له حالیکدا که ئەوان نه فامیان کردوه، ئەو خۆی شلوی نه کردوه، هه ر پێغه مبه رى خاته م یه ش ﷺ وانه بووه، هه رچه ننده ئەو له لووتکه دا بووه، به لکو هه موو پێغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کاتیک سه رى شێوه ی وتووێژو دواندن و گفتوگۆیان ده که ی، له گه ل گه له کانیاندا، وه ک ده ریا به ک و ابوو ن به ه یچ شلوی نه بوون، هه رچه ننده به رانبه ره کانیان پێیان گوتوون: شتێ، پێیان گوتوون: جادووگه رن، پێیان گوتوون: ده تانه وێ خۆتان فه رز بکه ن و، پێیان گوتوون: درۆ ده که ن، به لām ئەوان ئەو وشانه یان بۆ به رانبه ره که یان به کارنه هێ ناو ن، له حالیکدا به رانبه ره کانیان شایسته ی ئەو شتانه

(١) دولی ناوه که یمان گۆری بۆ: (به ره و باشر تیبگه یشتن و پینگه یشتن).

بوون، بهس گوتووایانه: نه خیر تیمه درۆ ناکهین، تیمه دلسۆزتانین، تیمه نه میندارین بۆتان، تیمه به تنگتانه وهین، تیمه په روشی تیوه مانه!

(۳) - له کاتی قسه کردندا، پتویسته مروّف خۆی به په وش و بهها بهرزهکان برآزیتته وه، نه وه زۆر زۆر گرنکهو، له راستیندا په وش و ناکاری بهرز لهو بواره دا، به کجار کاریگه ریه کی گه ورده یه هیه، که به شیک له په وش و بههای بهرز، بریتیه له: ته عبیری جوان و به نه زاگهت، بریتیه له: هه لێژاردنی وشه ی جوان، بریتیه له: شیوازی مامه له ی جوان و خۆپاراستن له هه ر ته عبیرو هه لئس و کهوتیکی ناشیرین، بۆ وینه: پینه که نین به قسه ی به رانه به با هه له ش بِن، یاخود لئو لَن هه لئه فرچاندنی، یاخود به کارنه هتانی هیهچ ناماژه بهک، هیهچ دهست راوه شاندنیک، هیهچ شتیک که ببیته مایه ی بیزاری و دَل په نجانندی به رانه بهر، به لَن شیوازی بهرزو، په وشتی بهرز، له وتووێژدا کلیلی زۆر نیشکالانه.

(۴) - پتویسته مروّف که به رانه بهرکهانی ددهوینتی، متمانهو باوه پری به قسه ی خۆی هه بن و، له دلئیکی پر به بهزه یی و په روشه وه، قسه بۆ خه لک بکات، نه ک شهیتان زه فه ری پَن به ری و له نه نجامی تووره بووندا، دلئ کی نه و رقی و بوغزی بچیتتی، نه و کاته قسه کانی کاریگه ریان نابن، چونکه زۆر راسته گوتراوه: دَل ناوینه ی دلّه، به لَن جاری وایه به رانه بهر که عینادی و سه رکیشیی و سه ره خه ری ده یگری، به لَم ده بن هه ر که سه له قه ده ر به رنامه و په یامی خۆی بِن و، په یامی خوا، جگه له شیوازی بهرزو، جگه له سینگ فراوانیی و سه ماحهت و ئینصاف، هیهچی دیکه ی شایسته نه یه.

(۵) - پتویسته نامانج، هه ق دۆزینه وه و گه یشتن به راستیی بِن، نه ک زالبوون و بِن قسه کردنی به رانه بهر، نامانجی نه وه نه بنی به رانه بهر که ی بِن قسه بکات و، زاری بکاته ته له ی ته قیو، به لکو نامانجی نه وه بِن، که به رانه بهر که ی هه ق بدۆزیتته وه و په ی به هه ق بیات.

(۶) - پتویسته به هه موو جوړنیک خۆی به رازیی، له به که مگرتنی به رانه بهر، به کاره تانی وشه و ته عبیری بریندارکه ر، وه ک پشتریش ناماژه م پێدا، پزیزگرتن له به رانه بهر، پاراستنی هه ست و نه ستی، زۆر کاریگه ری هه یه، له وه دا که نه ویش باشت گوی بگری.

(۷) - بەرپىزۇ حورمەتەۋە لىۋەرگرتنى قسەي ھەق و، سوپاسکردنى لەسەر قسەي ھەق و راست، واتە: كاتىك مروف قسە لەگەل كەسىك دا دەكات، كاتىك ئەو قسە دەكات، دەبەن چەندەي ھەقە، لىي ۋەر بگرى، ئەك كاتى كە ئەو قسە دەكات، تۆ تەنھا بىر لەۋە بگەيەۋە، چۆن بەرپەرچى قسەكانى بدەيەۋە، راست بن يان ناراست بن! كە بە داخەۋە زۆر كەس بەو شىۋەيە مامەلە دەكات، كە بىگومان شىۋازىكى خراپە، بەلكو پىۋىستە بەرانبەرەكەت ئەو ھەقەي پىيەتى ۋەر بگرى و، بلىي ئەۋە ھەقە، بەلام ئەۋەيان تىبىنىم لە سەرى ھەيە، مەرچىش نىە بلىي تۆ غەلەتى، بلى: تىبىنىم لەسەر ئەو قسەيەت ھەيە، با لىي بكولىنەۋە.

(۸) - حالىي كردنى بەرانبەر كە دلسۆزۇ بە پەرۆشە بۆي و، سوودو بەرژەۋەندىي ئەۋى مەبەستە، پىۋىستە ئەو كەسە كە وتوويزۇ دەكات لەگەل كەسىكدا، نىجا ئەگەر ئەو كەسە مسولمانىكى رى لى تىك چۈۋىە، ئەگەر نامسولمانىكە، ئەگەر مولحىدىكە، حالىي بىكات و تىي بگەيەنى كە دلسۆزۇ بە پەرۆشە بۆي و، سوودو بەرژەۋەندىي ئەۋى دەۋى، ئەك پىي واپى كە مەبەستى ئەۋەيە ھەر بىھىننىتە سەر قسەي خۆي، بەلكو مەبەستى ئەۋەيە، كە ئەو بەھرمەند بىكات.

(۹) - دەمارگىرنەبوون بۆ راۋبۆچوونى خۆۋ، بوار ھىشتەۋە بۆ بەرانبەر، ۋەك ئەو بىچىنە زىرىنەي شافىعىي، كە زۆر جوان، دەلىن: (قُولِي صَوَابٌ يَحْتَمِلُ الْخَطَأَ، وَقَوْلٌ غَيْرِي خَطَأً يَحْتَمِلُ الصُّوَابَ)، واتە: قسەي خۆم پىن راستە، دەگونجى ھەلە بى، قسەي بەرانبەرەكەم پى ھەلەيە، دەگونجى راست بى، ئەۋە بىچىنەيەكى زىرىنە، لەو شتانەدا كە دەگونجى راست بن و دەگونجى ھەلە بن، بەلام بۆ نايەتى خوا، نالىي ئەو نايەتە دەگونجى راست بى و دەگونجى ھەلە بى، نا، چونكە ھەقى مۇتلەق لە لاي خواۋەيە، بەلام لەو شتانەدا كە بوارى تىدا ھەيە، مروف بىپىكى يان نەيپىكى، پىۋىستە بەو شىۋەيە مامەلە بىكات، لەگەل شتە راجىباي ھەلگىرەكاندا.

(۱۰) - ئىقناعكردنى بەرانبەرۇ سەرنجراكىشانى ھونەرەۋ، ۋەستايى و، كارامەيى و لىزانىي دەۋى، بەلام دل رەنجاندىن و خەلك تاراندىن و تۆراندن، ھىچ ھونەرۇ نازايەتىي ناۋى،

وہك جارى ديكەش باسەم كرده، جارى مامۆستايەك ئىستا بەرەو رەحمەتى خوا چوو،
 نامۆزگارى مەنى دەكرد، كە تازە دەگەيشتمە، خەلكم بانگ دەكردو، وتوويزم لەگەل
 خەلك دا دەكرد، گوته: فلانكەس خەلك بو لای خوا بانگكردن و خەلك ئيقناعكردن،
 وەك راو كردن وايە، كە سەك كە بيهوئى ئەو نىچيرە راو بكات، دەبى دىوجامەى بو لەبەر
 بكات، جارى وايە دەبى تەلەى بو دابنى، دانى بو رۆ بكات، داوى بو دابنى، بە ئەسپايى
 و بە شىنەى، پارىزى بو بەرى، بەلام ئەگەر بەهوى بالندەكە، يان نىچيرەكە، برەوئى و
 بتۆرتى و بفرىنى، بەردىكيان تىگرە لە دوور را، بو خويان دەفرن، يان نىچيرەكە دەرواو
 تەواو! بەلنى لە راستييدا خەلك واوە هينان بو لای خواو، خەلك ئيقناعكردن هونەرەو،
 لىزانى و كارامەى پىويستە.

مهسه لهی چواره م:

راگه یاندنی نهو راستیه که خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ موحه مهدهی بِسْمِ اللَّهِ وهک ینغه مبه ریکی
موژده دهرو ترسینه ر بۆ هه موو خه لکی ناردوه، بۆ هه موو مروفا به تی:

خوا دهفه رموی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (٢٨)

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له سئ برکه دا:

(١) - ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، تۆمان نه ناردوه، مه گهر بۆ تیکرای خه لک.

وشه ی: ﴿ كَافَّةً ﴾، به دوو واتایان لیکدراوه ته وه:

أ- (کافه) (ای: عامه)، تۆ به گشتی بۆ هه موو خه لکی نیردراوی.

ب- ﴿ كَافَّةً ﴾، به مانای (کاف) ه، به ریه رچده ره وه، (ای: کافاً للناس تکفهم عمّا هم
فیه من الکفر وتدعوهم الى الإسلام)، (کفه، یکفه)، (کف) له (له پی دهست) ه هاتوه و،
نه گهر تۆ به وهی که سیک بیکریه وه، له په دهستی به سینگه وه ده تی، نجا (کافه)، واته:
تۆ گپه ره وهی خه لکی، ده یان گپه ره وه له وهی که له سه رنی، له کوفرو خراپه و، بانگیان
ده که ی بۆ نیسلام، که واته: لیره دا: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، واته: (إِلَّا
إِرْسَالًا كَافَّةً)، مه گهر ناردنیکی گپه ره وه، خه لک بیکریه وه له کوفرو خراپه و، بانگیان
بکه ی بۆ نیسلام، به لأم زۆربه ی زانایان وشه ی: ﴿ كَافَّةً ﴾، یان هه ر به تیکرای،
هه موو (عامه، جماعه)، لیکداوه ته وه، (الزجاج) کوتووه تی: (جامعاً للناس بالإنذار)،
خه لکی کۆبکه یه وه به هو ی وشیار کردنه وه یانه وه.

(٢) - ﴿ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ﴾، موژده دهرو ترسینه ر بی، که دهفه رموی: ﴿ بَشِيرًا ﴾، واته:
هه م موژده یان پی بده ی و، دلایان خو شیکه ی، نه گهر پی راست بگرن، که له دنیا دا
به خته وه ر ده بن و، له دوا رۆزیش دا به مرادگه یشتوو و سه رفراز ده بن و، به ره زامه ندی

خوایند شاد دهن، ﴿وَكُذِرًا﴾، هر روهها بیانترستی و وریایان بکه بهوه، به نسبته زبانی دنیاوه، که زبانتیکی تال و خرایبان دهن، نه گهر له پهایمی خوا لامل بن، هم به نسبته پوژی دوا بیهوه، که تووشی سزای خوا بدهن، نه گهر له تاینی خواو پربازی پیغه مبری خوا لا بدهن.

(۳) - ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زوربهی خه لکی نازانن:

أ- زوربهی خه لک نازانن که تو دلخوشکهره ترستینه ری بویان، نه گهر به دوا تۆ بکه ون، به دلنیایی به هر مه مند دهن له و موژده یه، پارتیزاو دهن له و هر هه شه و ترساندنه، به لام نه گهر لابدهن، بیبهش دهن له و موژده یه، تووشی نه وهش دهن، که تو هه پده بیان پی تۆ ده که ی و تهوانی پی ده ترستی.

ب- یاخود: زوربهی خه لک قه دری نه و موژده دان و ترساندنه نازانن.

ج- یاخود (لَا يَعْلَمُونَ صِدْقَ الشَّارَةِ وَالنَّدَاةِ)، زوربهیان نازانن که نه و موژده پیدان و دلخوشکردن و، ترساندن و وریاگردنه وهیه، راسته.

د- یاخود: زوربهی خه لکی هق نازانن، بویه گوتراوه: (عَلَيْكَ بِطَرِيقِ الْحَقِّ، وَلَا تَسْتَوْحِشْ مِنْ قَلْبِ السَّالِكِينَ، وَإِيَّاكَ وَطَرِيقَ الْبَاطِلِ، وَلَا تَغْتَرُ بِكَثْرَةِ الْهَالِكِينَ)، واته: ری هق بگره ههست به غه ربیی مه که که ریبوارانی که من و، خوت له ری ناهق و پوچ دوور بگره و فریو مه خو، بهوهی که زور کهس له ری ناهق دا قه وتاون.

(الطبري): نه م نایه ته ی ناوا لیکداوه ته وه، ده لتی: (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ يَا مُحَمَّدُ إِلَى هَذِهِ الْأُمَمِ بِاللَّهِ مِنْ قَوْمِكَ خَاصَّةً، وَلَكِنَّا أَرْسَلْنَاكَ كَافَّةً لِلنَّاسِ أَجْمَعِينَ، الْعَرَبِ مِنْهُمْ وَالْعَجَمِ، وَالْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ، بَشِيرًا مَنْ أَطَاعَكَ، وَنَذِيرًا مَنْ كَذَّبَكَ) (۱).

واته: تۆمان نه ناردوه نه ی موحه ممه د! ﴿بِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾، به لای نه و هاوبهش بو خوا دانه رانه، له گه له کهت به تاییهت، به لکو تۆمان ناردوه بو تیکرای خه لکی: عه رهب و عه جه م، سوورو رهش، نه وانیهان که فه رمانه بریی ده کهن، موژده بیان پی بدهی و، نه وانیهش که به دروت داده نین، بیانترستی.

مه سه له ی پینجه م و کۆتایی:

پرسیارکردنی نکو و نیلیکه رانه ی کافران، له باره ی هاتنی به لئینی خواوه و،
وه لآمدرانه وه یان که له به لئینکه پاش و پیش ناگهن:

خوا ده فه رموی: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِٰنِ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ﴾ (۱) ﴿قُلْ لَكُمْ مِیْعٰدٌ یَّوْمٍ لَا تَسْتَعِیْرُونَ عَنْهُ سَاعَةٌ وَلَا تَسْقِدُمُونَ﴾ (۲)

شیکردنه وه ی ئه م دوو ئایه ته: له سئ برگه دا:

(۱) ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِٰنِ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ﴾، هه روها ده لئین: (به
سیاق ده زانری که بیروایه کان) نهو به لئینه، که نگیشه نه گهر تیوه له راستان؟ واته: له
چ کاتیکیدا دی، نه گهر تیوه له راستان، له وه دا که به لئیمان پئ ده ده ن؟

(۲) ﴿قُلْ لَكُمْ مِیْعٰدٌ یَّوْمٍ﴾، پئیان بلن: به لئینی رۆژنکتان بۆ هه به، واته: رۆژنکی مه زن
که وه سف ناکری، (التَّكْوِیْرُ لِلتَّهْوِیْلِ)، به لئینی رۆژنکتان بۆ دانراوه، (المِیْعٰدُ مُصَدَّرٌ مِمِّی
لِلْوَعْدِ، فِإِضَافَتُهُ إِلَى ظَرْفِهِ بَيَانٌ)، ﴿مِیْعٰدٌ﴾، چاوگی میمییه بۆ وه عد، یانی: به لئینی
رۆژنک، ئنجا که پآلدراوه ته لای رۆژه که، ئه م پآلدراوه بۆ روونکردنه وه به.

(۳) ﴿لَا تَسْتَعِیْرُونَ عَنْهُ سَاعَةٌ وَلَا تَسْقِدُمُونَ﴾، تیوه سه عاتیک لئی دواناکه ون و لئیشی
پیش ناگهن، واته: نهو به لئینه، تیوه نه لئی دوا ده که ون و نه لئیشی پیش ده که ون، به
رئیکی له و کاته دا که خوا دیار بیکردوه، به لئینه که دی، وشه ی: ﴿سَاعَةٌ﴾، (السَّاعَةُ
حِصَّةٌ مِنَ الزَّمٰنِ)، (ساعة) به شیکه له کات، به زورییش بۆ کاتیکی که م و کورت به کاردی،
به لآم به شیک بوونی (ساعة) له بیست و چوار به شی شهوو رۆژنک، نهوه مانایه کی باوو
عورفیه.

که ده فه رموی: ﴿لَا تَسْتَعِیْرُونَ عَنْهُ سَاعَةٌ وَلَا تَسْقِدُمُونَ﴾، (أی: لَا تَوْخَرُونَ
لِلتَّوْبَةِ وَالْإِعْتِدَارِ، وَلَا تُقَدِّمُونَ لِاسْتِغْثَالِ الْعَذَابِ)، نه دوا ده خرین بۆ ته وه ی تۆبه

بکهن و پۆزش بینهوهو، نه پشیش ده خرین، په له بکری له سزادانتاندا، به لکو ریک له کاتی خویدا، نهو کاته ی دیارییکراوه، دی، به پی سیستمیک که خوا ^{سوره} بۆ کاره کانی دایناوه.

کوتایی نه م ده رسهش به م فه رمایشته ی پیغهمبه ر ^{سوره} دینن:

أَعْطَيْتُ غَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي، بُعِثْتُ إِلَىٰ أَعْمَرَ وَأَسْوَدَ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَظُهُورًا، وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ، وَلَمْ تُحَلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةً شَهْرًا، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، فَأَدْخِرْنَهَا لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَمَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَىٰ لِمَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا (أخرجه البخاري: ٣٢٨، ومسلم: ٥٢١، وغيرهما).

پیغهمبه ر ^{سوره} ده فه رموی: پینج شتم پیدراون، نه دراون به هیچ کهس له پش مندا، (نه دراون به پیغهمبه ران):

(١) په وانه کراوم بۆ لای سپی و پهش، یان سوورو پهش (واته: بۆ لای عه رده ب و عه جه م، یان بۆ لای هه موو مروقه کان به هه موو په نکه کانیانه وه).

(٢) سه ر زه مینم بۆ کراوه به مرگه وت و به پاک (پیشتر ده بوو ته نیا له په رستگا کانی خو یاندا په رستش بکهن، خاوه ن به رنامه کانی دیکه ی که پیغهمبه ران هینا و یان، به لام بۆ نه هلی نیسلام ده فه رموی: له هه ر شوینیک کاتی نوێژ بوو، بو ت هه یه، مادام پرووی زه وی پاکه و، بو ت هه یه بیکه ی به شوینی خوا په رستی لیکردن).

(٣) ده سته که وه ته کانی جه نگم بۆ چه لال کراون (که پیشتر بۆ کهس چه لال نه کراون و ده سته که وتی جه نگمی په و نه بووه به کار به یتری، یان خو یان سووتاندوو یانه، یان ناگریک له ناسمانه وه سووتاندوو یه تی و په و نه بووه به کار به یتری).

(٤) ماوه ی مانگه رپیه ک ترسم بۆ خراوه ته دلی دوژمنه وه (له کاتی که له گه لم روو به پروو ده بنه وه).

(٥) تکا کردنم پیدراوه و، هه لمگرتوه بۆ ئوممه ته که م بۆ پوژی قیامه ت (تکا کردنی گشتی) نه گه ر خوا چه ز بکات، نه و تکا کردنم، هه موو کهس ده گریته وه که هیچ

شتىك بە ھاوبەش بۇ خوا دانەنى. (ھەر كەسە بە پىتى خۇى، ئەوھى ئيماندار بى و، ئيمانى چاك بووبى و، كردهوھى باشى بووبى، خوا بە ھۆى شەفاعەتى پىغەمبەرەوھە پىغەمبەرەوھە پىغەمبەرەوھە، ئەوھش كە شايستەى سزادان بووبى، سزای لەسەر سووك دەكرى، يان ھەر سزايەكەى لەسەر ھەلده گىرى).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسی پینجەم ❖

پیناسہی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له نو (۹) نایهت پیک دئی، نایهته کانی: (۳۱ - ۳۹)، تهوه ری سهره کیی نهو نو نایهته، باسی هه لوئستی نهرتییی و خرابی بیبروایانی که لله رهق، له باره ی قورئان و په یامی خوادایه، پاشان مشت ومپی نیوان چهوسیتراوانی لاساییکه رهوهو خو به زلگرانی خو سه پین و ملهور له قیامه تدا، که ههر کامیان خهتا له ملی نهوی دیکه دهکات و، خوئی بهریی دهکات.

دوایی هه لوئستی هوکمرانه خو سه پین و خو بهزلزانه کان و، خو شوگوزهرانه کان خراوته پرو له بهرانبهر پیغه مبهراندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که هاتوون، بو هو شیار کردنه وهو ترساندن خه نک و راجه له کاندنیان و، بوغرابوونی نهو هوکمرانه خو سه پین و خو بهزلزانه، به مال و سامان و مندایان و، بهر په رچدانه وهی خوای زانا و کارزان بو نهو خه یالپلاوه یان که گوایه خوا خو شی دهوین، وهک چوون له دنیا دا بهرهمه ندی کردوون، له قیامه تیشدا هه روا دهبن و تووشی سزاو جه زره بهی خوا نابن!! دواتر سه ره نجامی ههر کام له بهواداران و، بیبروایان و پاداشت و سزای دادگه رانه یان له لایه ن خوای کارزانی دادگه رهوه، خراوته پرو.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ أَتَتْهُمُ اللَّيْنِ اسْتَضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿۳۱﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضْعِفُوا لَمَنْ صَدَدْنَا عَنْ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكَ بِلِ كُتُبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرٌ آلِيلٍ وَالتَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا وَأَسْرُوا الدَّامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَعْدَلَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ

يَجْرُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّبِيٍّ إِلَّا قَالَ مَثْرُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَئِكَ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِآلِي تَقْرِيْبِكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَن ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الرُّفْعَةِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ﴿٣٩﴾

مانای دهقاو دهقی نابه تهکان

{ههروهها نهوانه ی بیروا بوون (بهو شتانه ی پیویست بوو بروایان پی بینن)، گوئیان: هه رگیز نه برها بهم قورنانه دئینن و، نه به وهش که له پئش ویهوه بوون (له کتیه کان و پئغه مه ران)، نه گهر بشینی کاتیک سته مکاران له لای پهروه ردگاریان وه سستیروان (دیمه نیکی پاچله کین ده بینن) پیکه وه شه په قسه ده کهن (هه ر کامیکیان نهوی دیکه تومه تبار دهکات)، نهوانه ی بهییز کران و بهوانه ده لئین که خوئیان به زلگرتوه: نه گهر ئیوه نه بوونایه تیمه بروادار ده بووین ﴿٣١﴾ نهوانه ش که خوئیان به زلگرتوه به وانیه یان گوت که بهییز کران: نایا تیمه تیوه مان له راسته ری (هیدایهت) لادا، دوا ی نهوه ی بو تان هات؟ (راست نیه)، به لکو خو تان تاوانبار بوون (به له راسته ری لاتاندان)، ﴿٣٢﴾ نهوانه ش که بهییز کرابوون بهوانه یان گوت که خوئیان به زلگرتوو: (له هوکمرانه خو سه پیته کان) به لکو پیلانگییری شهوو پو ژوتان له دژمان (هوکاری لادامان بوو) کاتیک فه رمانتان پنده کردین، بیروا باین به خواو هاوتایانی بو دابنئین! کاتیکش نازاری دوزه خیان بینن (بهییز کران و خو سه پیتان) په شیمانیا ن په نهان کردو (تیمه ش) کو ت و

زنجیرہ کا ہمان خستہ گردنی نہوانہ وہ کہ بیروا بیون، نایا تہ نیا بہ گویرہ ی
 نہوہی کردوو یانہ سزا نادرین؟ ﴿۳۳﴾ ہیچ ترستینہرو وریاکہ ردهوہ یہ کیشمان لہ
 ہیچ ناوہ دانیبہ کدا نہ نارودہ، مہ گہر (حوکمپرانہ) خوشگوزہ رانہ کانی گوتوو یانہ:
 تیمہ بیروا یین بہو (پہ یام) ہی پیی رہوانہ کراون ﴿۳۴﴾ ہہ روهہا حوکمپرانہ
 خوشگوزہ رانہ بیروا بہ کان، گوتیان: تیمہ مال و سامان و رولہ مان (لہ تیبوہ) پترہو،
 تیمہ (لہ رژی دوا ییدا) لہ سزادراوان نایین ﴿۳۵﴾ بلتی: (وہک خہ یالتان کردوہ
 وانیہ)، بیگومان پەرورہ دگارم بو ہەر کہ سیکی بوئی، بژیو زورو فراوان دہ کات
 و (بو ہەر کہ سیکی بوئی)، بژیو کہم و بہر تہ سک دہ کاتہوہ، بہ لام زور بہ ی
 خہ لک نازانن (کہ فراوان کردن و کہم کردنی بژیو، نیشانہ ی ریزلیگرتن و بوغزانندی
 خوا نیہ بو مرفہ کان) ﴿۳۶﴾ بہ دلنیا ییش سامان و رولہ کانتان ہوکاری نہوہ
 نین، بہ نیزی کخستہوہ لہ تیمہ تان نیزی ک بخہ نہوہ، جگہ لہو کہ سہ ی ہروا یین
 و کردوہ ی باش بکات (نہوانہ سامان و رولہ کانیا ن دہ کہ نہ ہوکاری لی نیزی ک
 بوونہوہ مان و) نہوانہ بہ ہوی نہوہوہ کہ کردوو یانہ (لہ کاری چاکہ) پاداشتیان
 چہند قاتہو، لہ کوشکہ کان (ی بہہشت) دا ہیمن و بی ترس و بیمن ﴿۳۷﴾
 نہوانہ ش کہ بہ خہ یالی خو یان دہستہ و سانکہ رانہ دژاہ تیی نایہ تہ کامان دہ کہن،
 نہوانہ لہ نازاری دوزہ خدا نامادہ دہ کرین ﴿۳۸﴾ بلتی: بیگومان پەرورہ دگارم بو
 ہەر کہ سیکی بوئی لہ بہندہ کانی، بژیوی بو زورو فراوان دہ کات و (بو ہەر
 کہ سیکی بوئی) بوئی بہر تہ سک دہ کات و، ہەر شتیکیش (لہ پیی خوا دا)
 بہ خشن نہو (خوا) شوینی پر دہ کاتہوہو، نہو چاکترینی بژیو دہ رانہ ﴿۳۹﴾.

نیکردنه‌وی هه‌ندیک له وشه‌کان

(صَدَدَنْكَرٌ): (أَي: صَرَفْنَاكُمْ أَوْ مَنَعْنَاكُمْ)، واته: تێوه‌مان لادا، یان پێشگیرییان له نێوه‌کرد، (الضُّدُّ وَالضُّدُودُ: الإِنْصِرَافُ وَالْإِمْتِنَاعُ عَنِ الشَّيْءِ، أَوِ الضَّرْفُ وَالْمَنْعُ)، وشه‌ی (صَدَّ وَضُدُّودٌ) بریتیه له: لادان له شتیک، لاملی کردن لیتی، یاخود لادانی خه‌لک و پێشگیری کردنی خه‌لک لیتی، واته: وشه‌ی (صَدَّ) هه‌م به (لَازِمٌ) دئی، واته: خۆی لایداو، هه‌م به (مُتَعَدِي) دئی، واته: خه‌لکی دیکه‌ی لادا.

(مَكْرٌ): (الْمَكْرُ: صَرَفَ الْغَيْرِ عَمَّا يَقْضُهُ بِحِيلَةٍ)، ﴿مَكْرٌ﴾، (مَكْرٌ): بریتیه له لادانی خه‌لک له‌وه‌ی ده‌یان‌ه‌وی، به قیل و پیلانیک.

(أَنْدَادًا): (نِدُّ الشَّيْءِ: مُشَارِكَةُ فِي جَوْهَرِهِ، فَكُلُّ نِدٍّ مِثْلٌ، وَلاَ يَسُّ كُلُّ مِثْلِ نِدًّا)، (نِدٌّ) ی هه‌ر شتیک، (هَذَا نِدُّ هَذَا)، نه‌وه‌یه هاو‌به‌شی بئ له تێوه‌پۆک و چیه‌تی دا، بۆیه هه‌موو (نِدٌّ) بئ به (مِثْلٌ) داده‌نرئ، به‌لام هه‌موو (مِثْلٌ) بئ، به (نِدٌّ) دانانرئ، چونکه (مِثْلٌ) نه‌وه‌یه له شتیک له شته‌کاندا، وه‌ک نه‌و بئ، به‌لام (نِدٌّ) نه‌وه‌یه له جه‌وه‌ه‌رو چیه‌تی دا، وه‌ک نه‌و بئ، (نِدٌّ: هاوتا)، (مِثْلٌ: وێنه).

(وَأَسْرُوا): واته: په‌نه‌انیان کرد، (الإِسْرَارُ: خِلَافُ الإِعْلَانِ، أَسْرُوا النَّدَامَةَ: كَتَمُوهَا، وَقِيلَ أَظْهَرُوهَا)، ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، واته: په‌شیمانیان په‌نه‌انکرد، چونکه (إِسْرَارٌ) یانی: په‌نه‌انکردن، پێچه‌وانه‌ی (إِعْلَانٌ) ه، واته: ده‌رخستن، که‌واته: ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، واته: په‌شیمانیان په‌نه‌ان کرد، هه‌ندیکیش گوتوو یانه: وشه‌ی: ﴿وَأَسْرُوا﴾، له‌و جه‌وره‌ و شان‌ه‌یه، که دوو مانای دژی به‌کدی ده‌گه‌یه‌نئ و، به‌پیتی سیاق ده‌زانرئ کامیان مه‌به‌سته؟ وه‌ک (عَمَسَ)، ﴿وَأَلَيْلٌ إِذَا عَمَسَ﴾ (٧) التکویر، (عَمَسَ) به مانای: هات (أَقْبَلَ) و، به مانای: پۆیی (أَدْبَرَ) یش دئی، لێره‌ش: ﴿وَأَسْرُوا﴾، یانی: (أَظْهَرُوا النَّدَامَةَ)، په‌شیمانیان ده‌رخست، به‌لام رای به‌که‌م راسته‌ه، که به مانای په‌نه‌انکردن دئی.

(الْتَدَامَةَ): (الْتَدَامُ وَالْتَدَامَةُ: التَّحَسُّرُ مِنْ تَغْيِيرِ رَأْيٍ فِي أَمْرٍ فَائِتٍ)، (نَدْمٌ وَتَدَامَةٌ): بریتیه له خهفه تبار بوون به هوی نه وه وه شتیک که تپهه بووه، مرووف رای له به رانبه ردا بگوئی، که به راستی نه زانییی و نیستا بوی ده رکه وی، که به راست نه زانینه که ی هه له بووه، نه و شته راست بووه.

(الْأَعْلَلُ): (الْعُلُّ: مُخْتَصٌ مِمَّا يُقَيَّدُ بِهِ فَتَجْعَلُ الْأَعْضَاءُ فِي وَسْطِهِ)، (أَعْلَلٌ) کوی (عُلٌّ) ه، تایه ته به وه وه که له گه ردنی مرووف ده کری، نتجا نه و نه دامانه ده خرینه نیوی، هه لبه ته نه و لیره دا مه به سستی نه وه یه: وشه ی (عُلٌّ) مه رج نیه، ته نیا بو گه ردن به کار بی، هه رچه نده خوا عَلَّ ده فهرموئی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَقِهِمْ أَغْلَالًا﴾ ^(A) یس، واته: تیمه کووت (عُلٌّ) ه کا مان خستوته گه ردنیانه وه، به لام وا پنده چن کووت بخریته غهیری گه ردنیسه وه، به لام نه و نه دامه ده خرینه نیوی و، ته وی لیک وی ده هینرته وه و داده خری.

(مُتَرَفُوهاً): (الْتَرَفُ: التَّوَسُّعُ فِي النِّعْمَةِ: ائْتَرَفَ فَلَانَ فَهُوَ مُتَرَفٌ)، (تُرْفَةٌ): بریتیه له فراوانیی له نازو نیعمه تدا، ده گوتری: (ائْتَرَفَ فَلَانَ فَهُوَ مُتَرَفٌ)، فلانکه س نیترافی کردوه، نه و موتره فه، واته: خو شگوزه رانه، خاوه نی نیعمه تی فراوانه، یان به هره مه نده له نازو نیعمه ت، به فراوانیی.

(رُزِقَ): (الرُّزْقَةُ وَالرُّزْقَى: الْمُنَزَّلَةُ وَالْحَظْوَةُ)، (رُزِقَ) وُزِقَى): بریتیه له یتکه و نیزیکی که سیک له که سیک که لیتی به هره مه ند بی.

(الْوَضْعُ): چه ند به رانبه ر، چه ند قات، ده گوتری: (أَضَعْتُ الشَّيْءَ، وَضَعْتُه وَضَاعْتُهُ، ضَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَضَاعِدًا)، نه م سنی کرداره هه ر سیکیان به یه ک واتان، (أَضَعْتُ الشَّيْءَ، وَضَعْتُه، وَضَاعْتُهُ)، شته که م دوو قات، یان دوو به رانبه ر، یا خود چه ند به رانبه ر کرده وه، (ضَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَضَاعِدًا)، ویتنه ی خویم خسته پال و زیاتریش، واته: دوو هینده و، سنی هینده و، چوار هینده و، زیاتریش، (وَالضُّعْفُ: إِسْمٌ كَالثَّنَى وَالثَّنَى، فَضِعْفُ الشَّيْءِ هُوَ الَّذِي يُثْنِيهِ)، (ضِعْفٌ) بریتیه له ناو، (ضِعْفٌ) ی هه ر شتیک بریتیه له وه ی که ده یکاته دووان، یان دوو قاتی ده کاته وه، یا خود زیاتر.

مانای گشتی نایه تکان

به پُرزان!

نهو نَو نایه ته موباره که، بهو پرسته ده دست پِن ده کهن: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، نهوانه ی بیروان گوتیان، بانی: نهوانه ی نکوولی ده کهن له بهرنامه کانی خوا به گشتی، واته: هم هی ئیستاو، هم هی رابردوو، که ناوا ده ئین: ﴿لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، نهوانه ی بیروان، بیروا بوون به هموو نهو شتانه ی پیوسته پروایان پِن بهتری، واته: بیروا بوون به خوا ﷺ، به کتبه کانی خواو، به فریسته کانی خواو، به پیغمبرانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، به رۆزی دوا ی و به قه دهر، یاخود به یه کیک لهوانه بیروا بوون، چونکه مهرج نیه مروف بیروا بِن، به هموو پایه کانی نیمان، تنجا به بِن نیمان له قه لَم بدری، به لکو نه گهر به هر کام له پایه کان بیروا بِن، یان به هر شتی ناشکراو زانراو بِن، که به شتی کنه ره تیه له دینداری، نهوه به بیروا له قه لَم دهری، تنجا نهوانه ی بیروا بوون، گوتیان: هرگیز پروا ناهئین، بهم قورئانهو به وهش که له پیشیه وه بووه، نه مه وه ک نهو نایه ته موباره که ی سوورده تی (الأنعام) ه، که ده فهرموی: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ...﴾ (۹۱) ، واته: وه ک پیوسته بو خوا ﷺ، قه دری خوا یان نه گرت، ریزی خوا یان نه زانی، کاتی گوتیان: خوا ﷺ هیچ شتی بو سهر هیچ مروفتیک دانه به زاننده، واته: نکوولی یان کرد له هموو په یامه کانی خوا ﷺ، نه ک نه نیا لهو په یامه ی که خوا بو پیغمبری خاتمه ی ﷺ ناردوه، لیره دا خوا ﷺ وه لامیان ناداته وه، به لکو یه کسهر له دنیا وه یانبات بو رۆزی قیامت و، دیمه تیک له مشت و مری کافر لاساییکه ره وه دکان له گه ل کافر خو سپینه کان، چ مشت ومرو و توو یزکیان ده بِن، نهو دبالوگ و مشت و مرده مان بو بهرجه سته ده کات: ده فهرموی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ

رَبِّهِمْ ﴿۱﴾، نه‌گه ر تَو بینی کاتئ سته‌مکاران له لای په‌روه‌ردگار یان وه‌ستیتراون، دیاره که‌سینک ده‌وه‌ستیتری، - چونکه نافه‌رموی وه‌ستاون، ده‌فه‌رموی: وه‌ستیتراون - که‌سینک ده‌وه‌ستیتری که به توبیزی بردرابئ و په‌لکش کرابئ، که ده‌فه‌رموی: له‌لای په‌روه‌ردگار یان وه‌ستیتراون، یان: بَو دادگایی کران، ﴿۲﴾ رَجِعْ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضِ الْأَقْوَالِ ﴿۳﴾، هه‌ندیکیان قسه بَو هه‌ندیکیان ده‌گپنه‌وه، واته: په‌کیکیان قسه ده‌کات، نه‌وی دیکه له وه‌لامدا قسه ده‌کاتوه، پیکه‌وه وتووئژ ده‌که‌ن، پیکه‌وه شه‌ره قسه ده‌که‌ن، نجا بومان باس ده‌کات که نه‌و قسه و بَو په‌کدی گپرا‌نه‌وه و به‌ر په‌رچدانه‌وه‌یه چونه؟

﴿۴﴾ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضِعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا ﴿۴﴾، نه‌وانه‌ی بیته‌زکراون به نه‌وانه‌ی خو‌یان به زلگرتوه، ده‌لین، ﴿۵﴾ اسْتَضِعُوا ﴿۵﴾ ی بکه‌ر نادیار (مَجْهُولُ الْفَاعِلِ) هیناوه، دیار نیه، بکه‌ره‌ده‌کئیسه و کئ بیته‌زی کردوون، یاخود کئ به بیته‌زی داناون؟ چونکه (استضعاف)، هه‌م ده‌گونجئ به مانای به بیته‌زدانان، هه‌م به مانای بیته‌زکران بئ، نه‌وانه‌ی که به بیته‌ز دانراون، یان بیته‌ز کراون، به‌وانه‌یان گوت: که خو‌یان به زلگرتیوو، خو به زلگره‌کان و، هوکمرانه‌ خو‌سه‌پینه‌کان به بکه‌ر زانراو (مَعْلُومُ الْفَاعِلِ) دینئ، چونکه خو‌یان بکه‌ری خو به زلگرتنه‌که‌یان بوون، به‌لام هی چه‌وستیتراو بیته‌ز کراوه‌کان، بکه‌ره‌که‌ی به نادیار ده‌هینئ، چونکه هه‌ر نه‌وانه‌ی خو‌یان به زلگرتیوو، نه‌وانه‌شیان به بیته‌ز ته‌ماشا ده‌کرد، یاخود بیته‌زیان کردبوون، یان به بیته‌زیان داده‌نان، نجا بیته‌زکراوه‌کان به خو به زلگره‌کانیان گوت: ﴿۶﴾ لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿۶﴾، نه‌گه‌ر تئوه نه‌بوونایه، تیمه بروادار ده‌بووین، نه‌گه‌ر تئوه نه‌بوونایه، واته: نه‌گه‌ر ریگری تئوه نه‌بووایه، یان پیلان و قیلئ تئوه نه‌بووایه له دژی تیمه، تیمه بروادار ده‌بووین.

﴿۷﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضِعُوا ﴿۷﴾، نه‌وانه‌ی خو‌یان به زلگرتیوو به‌وانه‌یان گوت، که بیته‌ز کرابوون، یان به بیته‌ز دانرابوون، ﴿۸﴾ أَخْرَجْنَاكَ عَنْ آلِهَتِكَ ﴿۸﴾، نه‌وه پرسیار لیکردنتیکی نکوولیلینکه‌رانه‌یه: نابا تیمه تئوه‌مان له رئی راست گپرا‌نه‌وه؟ له هیدایه‌ت گپرا‌نه‌وه؟ ﴿۹﴾ بَعْدَ إِذْ جَاءَكَ ﴿۹﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ی بو‌تان

هاتبوو؟ له کوئوه بۆیان هاتبوو؟ بئگومان له خواوه ﴿بَلْ كُنتُمْ تُجْرِمِينَ﴾ به لکو ټیوه تاوانبار بوون، بۆیه که یفتان به رینگای راست و هیدایه تی خوا نه ده هات، که یفتان به رینگای خوا نه ده هات، چونکه له گه ل تاوان و خراپه ی ټیوه دا دانووی نه ده کوئین و، رټی تاوان و خراپه ی لټی ده گرتن، وهک پیشینان ده لټین: (ته یری گول عاشقی داری ژه قنه مووته)، ټیوه خوټان ته یری گول بوون، بۆیه عاشقی بی پروایی و خراپه و کوفر بوون، نه و په یامه نورانییه و هه قانییه ی خواتان وهرنه گرت، له بهر نه وه ی رټی تاوان و خراپه و گوناھی لټی ده گرتن.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ هه روو هه نه وانیه چه وسیترا بوونه وه، یا خود بټه ټر کرابوون، یان به بټه ټر دانرابوون، به وانیه یان گوت که خوټیان به زلگرتبوو، خوټیان سه پاندبوو، ﴿بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ به لکو نه وه ی بوو به هو ی لادانی ټیمه، قټلی شه وو رټوژان بوو، واته: قټلی شه وو رټوژی ټیوه له دژمان، پیلانگیریی و قټل و ته له که تان له دژمان، دوایی باسی پیلانگیریی شه وو رټوژی نه و مله ورو خو به زلگرو خو سه پټنه کان ده کات، له دژی چه وسیترا وه کان و، بټه ټر کراوه کان و ده فه رموی: ﴿إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ﴾ کاتیک که فه رمانتان پټی ده کردین، بی پروایی به خو، ﴿وَجَعَلْ لَمْ أَدَادًا﴾ هواتایانی بو دابنټین، چونکه وشه ی: ﴿أَدَادًا﴾ کوی (نډه)، واته: رټیک شټیک وهک شټیک بی، وهک گوتراوه: (النډ: هُوَ الْمَشَارِكُ فِي الْجَوْهَرِ)، واته: (نډه) نه وه یه له چیه تیدا وهک نه و بی، ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ﴾، هه ردووک لایان، واته: چه وسیترا وه، به بټه ټر دانراو و بټه ټر کراوه کان، که کوټرانه که وتوونه ته دوایان، هه روو هه خو به زلگرو خو سه پټنه کان، په شټیمانیا یان په نهان کرد، ژیوان بوونه وه و په شټیمانیا یان په نهان کرد، که نگی؟ ﴿لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ﴾، کاتیک سزایان بینیی، دیاره (الی) سهر ﴿الْعَذَابَ﴾، بو ناساندنه، ﴿الْعَذَابَ﴾ واته: سزایه که یان بینیی و، نازاره که یان بینیی، که دۆزه هه.

﴿وَجَعَلْنَا الْأَغْطَلَّ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، کوټ (غټل) شټیکه ده کرټه که درنه وه و، وا ده کات مرؤف نه توانی سهر دانه وټنی و، ده بی ملی هه هه لټیری،

یانی: کۆت (غُل) دکامان خسته ملی نه وانه وه که بیپروان، (غُل) به کوردیی ده بیته کۆت، ئنجا که ده فەرموی: کۆته کامان خسته ملی نه وانه وه که بیپروان، نه وانه ی بیپروان کین؟ ههم بیته زکراوه کانن، ههم خو به زلگره کانن، چونکه له سه ره تاوه خوا ﷻ فەرموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ ﴾، نه وانه ی بیپروا بوون، گوئیان: تیمه هه رگیز برپا بهم فورئانه، ناهینین، ﴿ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، ههروه ها به وهی که له پیتشه وه شی دابه ز تراوه هاتوه، ﴿ هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، ئایا جگه له وهی که کردوو یانه سزا ده درینه وه؟ واته: نه وه سزای پر به پیتستانه، که به و شیوه به سزایان بدهین، چونکه کرده وه کانیان نه و جوره سزایه هه لده گرن.

نه گه ره سه رنج بدهین: خوا ﷻ له سه ره تاوه هه موویانی به بیپروا له قه له م داوه، دواتریش هه موویانی به سته مکار له قه له مداون: ﴿ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ ﴾، نه گه ره ببینی سته مکاران له لای په روه ردگار یان وه ستیزان، هه ندیکیان قسه بو هه ندیکیان هه لده ده وه وه ده گپنه وه، واته: وه لامی په کدی ده ده نه وه، ئنجا دابه شیان ده کات بو دوو جور: ۱- چه وستیزان، یا خود بیته زکراوان، یا خود به بیته زدانراوان.

ب- له گه ل خو به زلگران و خو سه پینان، دوابی خوا ﷻ ده فەرموی: ﴿ وَجَعَلْنَا الْأَعْنَافَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، کۆته کانیشمان خسته گه ردنی نه وانه ی بیپروان. که واته: نه وانه هه موویان بیپروان و، هه مووشیان به سته مکار ناوزه ند کران و، خواش ﷻ هه موویان کۆت ده کات، دوابیش ده فەرموی: ﴿ هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، ئایا به جگه له وهی، کرده و یانه سزا ده درین؟ واته: ئابن هیچ که سیک خوتخوته به کی له دلدا په یدابن و بلن: چون خوا نه و سزا سه خته یان ده دات؟ چونکه به پیتی کرده وه کانیان سزا ده درین و، کرده وه کانیان ئاوا بوون که باسکراو، نه وه ش سزایه که یانه.

دوابی خوا ﷻ دپته سه ر خسته ره ووی، یاسایه کی گه وره و گرنگی خو ی له ژبانی به شه ردا، که بریتیه له هه لوئستی هوکمرانه خو شوگوزه رانه خو سه پینه کان،

له به رانبر په پیام و به رنامه کانی خوادا، به رانبر به پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده فهرموئی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّبِيٍّ﴾، له هیچ ناوه دانیه کدا هیچ ترستیرو هوشیار که ره وه په کمان نه نار دوه، ﴿إِلَّا قَالَ مُتَّفُوْهُآ﴾، مه گهر خوشگوزه رانه کانی گوتوویانه: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كٰفِرُوْنَ﴾، تیمه به وهی تیوه پتی ره وانه کراون، بیرواین، دیاره که گوتوویانه: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كٰفِرُوْنَ﴾، تیمه به وهی تیوه پتی ره وانه کراون، نه وه به ته وسه وه به توانجه وه گوتوویانه، نه گهرنا بیروایان دانیان به وه دا نه هیناوه، که نه وانه له لایهن خواوه ﴿تَلٰٓئِكَ نَتِدْرٰوُنَ وَرَهْوٰنَه کراون، نکوولسیان له وه کردوه، خوا ناردینی، وه که له شوینتیکی دیکه ش دا به توانج و ته وسه وه ده لاین: ﴿قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمْ الَّذِیْ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ﴾ (الشعراء، واته: (فیرعهون)، گوتی: نهو پیغمبه ره تان که بولای تیوه ره وان کراوه، شپته، بانی: پیجه وانه ی عه قل و لوژیکه، خوا بابابه کی شیت ره وان بکات، که واته: مادام شپته، له لایهن خواوه نه هاتوه.

﴿وَقَالُوْا مَعْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلٰدًا﴾، (خوشگوزه رانه خوشه پینه کان) گوتیان: تیمه مال و سامان و مندالمان له هی تیوه زیاتره، واته: له هی تیوه وه خلکی دیکه زیاتره، ﴿وَمَا مَعْنُ مِعْمَدِيْنَ﴾، تیمه ش له سزادران ناین، واته: مادام خوا ﴿تَلٰٓئِكَ﴾ له دنیا دا به هره مهندي کردووین له مال و سامان و مندال و وه چه ی زور، نه وه نیشانه ی رازی بوونیه تی لیمان، نجا که لیتمان رازی بوو، له دنیا داو له دواړژدا سازمان نادات و، له سزادران ناین؟!

خوا ﴿تَلٰٓئِكَ﴾ به ربه رچیسان ده داته وه: ﴿قُلْ اِنَّ رَبِّیْ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَّشَاءُ وَیَقْدِرُ﴾، بلن: به دنئیایه وه په روه ردگارم بو ههر که سیک بیه وی بزیو فراوان ده کات، بو ههر که سیشی بوئی، ته نگی ده کات و که می ده کات، واته: فراوانکران و، وه ته نک هینزانی بزیو، زورکران و که مکرانی، نیشانه ی نه وه نیه، که خوا ﴿تَلٰٓئِكَ﴾ نه وه ی بزیوی زوری بداتی له دنیا دا، خوشی ده وی و، نه وه ی که می بداتی، خوشی ناوی، به لکو ویستی چه کیمانه ی خوا له پشت نهو مه سه له وه یه، هه لبه ته هوکاره کانیش کاریگه ریان تیتدا هیه، به لام به هیچ جوړیک نابی و لیک

بدریته‌وه که هرکس خوا بزیوی زوری بداتن، خوُشی دهوی و، نه‌وهی بوُیشی کهم بکات و، لیثی کهم بکانه‌وه، رقی لیته‌تی، ﴿وَلَنِكَرَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به‌لَم زوربه‌ی خه‌لکی نازانن، هه‌ر به‌و خه‌یآل و وه‌همه خوُیان ده‌خه‌له‌تینن، به‌تابیه‌تی خوُشگوزهرانه‌کان و سامانداره‌کان، که له رتی حه‌رامه‌وه سه‌روه‌ت و سامانیان وه‌سه‌ریه‌کناوه، پئیان وایه مادام له دنیا‌دا حالیان وایه، له دواروژپشدا هه‌رواده‌بن!

﴿وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ﴾، له‌حالی‌کدا سامانه‌کانتان و منداله‌کانتان شه‌وه‌کاره نین تیوه له تیمه نیزی‌ک بخه‌نه‌وه، واته: هه‌رچه‌نده سامانتان زور بی و مندال و وه‌چه‌تان زور بی، نه‌وه هوُکاری نیزی‌ک بوونه‌وه‌تان نیه، له تیمه، ﴿إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾، مه‌گه‌ر که‌س‌یک بروای هیتابی و کرده‌وهی باش بکات و، مال و سامان و منداله‌که‌ی له ره‌زانه‌ندیی خو‌ادا به‌کاره‌یتابن، ﴿فَأُولَٰئِكَ هُم جَزَاءُ الصِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا﴾، نا‌ئه‌وانه پادا‌شتی دوو قات یان چه‌ند به‌رانبه‌ریان هه‌یه، به‌هوی شه‌وه‌وه که‌ر دوو‌وانه، ﴿وَهُمْ فِي الْعُرْفِ عَٰسُوْنَ﴾، هه‌روه‌ها شه‌وانه له‌کوُشکه به‌رزه‌کان - له به‌هه‌شت - دا، به‌دلنیایی و بی‌تس و بی‌سم، نیشته‌جی ده‌کرتن، ﴿وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِرِينَ﴾، شه‌وانه‌ش که له‌دزی نایه‌ته‌کانی تیمه تیده‌کوُشن (که به‌خه‌یالی خوُیان) تیمه ده‌سته‌وسان بکه‌ن، یان پئیشان بکه‌ونه‌وه، (مُعَاجِرِينَ أَي: مُسَابِقِينَ أَوْ مُغَالِبِينَ)، به‌خه‌یالی خوُیان، پئیان وایه، به‌سه‌ر تیمه‌دا، یان به‌سه‌ر نایه‌ته‌کانی تیمه‌دا، زال ده‌بن ﴿أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخْتَصِرُونَ﴾، نا‌ئه‌وانه له‌سزاو نازاری دوزه‌خدا ناماده ده‌کرتن، ﴿فِي الْعَذَابِ﴾، (أل)ی سه‌ر ﴿الْعَذَابِ﴾، بوُ ناساندی (عه‌د)ه، واته: له‌سزایه‌که‌دا، که مه‌به‌ست پی‌ی دوزه‌خه ناماده ده‌کرتن.

له‌کوُتایی دا، خوا ﴿لَقَدْ دَهِرَمَوْا﴾ ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، شه‌وهی پی‌تشی بوُ خه‌لک به‌گشتی و، بوُ بی‌پروایان به‌تابیه‌تی بوو، شه‌مه‌یان بوُ پرواداران، ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بلتی: به‌دلنیایی په‌روه‌ردگارم بزیو بوُ هه‌ر کام له‌بهنده‌کانی

فراوان دەکات و، جاری واش ههیه بۆی وهتەنگ دینن، واتە: له قووناغیکدا بۆی
 فراوانکردوهو، له قووناغیک دیکهدا لینی وهتەنگ دینن و، بۆی کهم دەکاتهوه،
 که کهمکردنهوه کهش له بهرژه وهندیسی خۆیهتسی مادام ئیماندار بن، ﴿وَمَا
 أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾، ههه شتیکیش ئیوه بیهه خشن، خوا که لینیکیه
 پر دهکاتهوهو، شوینی پر دهکاتهوه، بژیوی دیکه دههینتیهوه جیی، ﴿وَهُوَ خَيْرُ
 الرَّزَاقِينَ﴾، خواش بشتینی بژیوده رانه، واتە: ئیوه لهوهی خوا پشیداون،
 بیهه خشن، له په زامه ندیی خوادا، خواش بشتینی که لینی ئه و به خشراوه تان بو پر
 دهکاتهوه، جگه لهوهی که له دواڕۆژیشدا پاداشتان ده داتهوه.

پنجه مبهَر ﴿١﴾ له نَبُو ئەواندا بووه، به لَام به ته نکید هه موو دواندنه کانی قورئان، هه موو باس و خواسه کانی که له فه رمایشت خوادا هاتوون، کاتیک باسی بَبِروایان ده کهن، واته: بَبِروایان به گشتیی، مه گهر به به لکه به ک بَبِروایانی قَوْنَاغِیک، یان جوْرَتِک له بَبِروایان تایهت بکرین به و دواندنه وه، نه گهرنا بَبِروایان هه موویان ده گرتنه وه، هه روه ها که باسی نیماندارانیش ده کات، هه موویان ده گرتنه وه.

که واته: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، ئەوانه ی بَبِروا بوون، گو تیان، سه ره تا مه به ست بَبِروایه کانی مه ککه وه ده ورو به ره تی، به لَام دوایش هه موو بَبِروایان له هه ر شو نیتکی دنیادا بووین، له هه ر قَوْنَاغِیک می ژوو ی به شه ردا بووین، مه به ست بوون.

(٢) - ﴿لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، هه رگیز بر وا به م قورئانه و به ده ی پشوشی ناهیتین. (لَنْ) بُو (تَاكِيْد تَأْيِيْد) ه، جه ختکر دنه وه وه له مه ودوا یه، واته: هه رگیز بر وا ناهیتین به م قورئانه، ﴿وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، هه روه ها به هه رچیه ک که له پیش ده ستیشیه وه بووه، که هه موو کتبه کانی خوا ده گرتنه وه، هه روه ها هه موو پنجه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ده گرتنه وه، هه ندیکیش گو توویانه: ﴿وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، (الْكِتَابُ الَّذِي هُوَ قَرِيبُ الْعَهْدِ بِهِ)، ئەو کتبه ی که رُوژگاره که ی له قورئانه وه نزیک بووه، که نه گهر واین نینجیل ده گرتنه وه، له پیش ئەویشدا زه بوورو، دوا ی تهورات و، صوحوفی تیرا هیم.

به لَام من ینم وایه، ئەو رایه راسته که ده لئ: ﴿وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، هه رچی له پیش قورئانه وه یه، واته: بر وا به هه یچ کام له کتبه کانی خوا ناکه یین.

(٣) - ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْتُوا فُوتًا مَوْفُوتًا عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾، نه گهر بیینی کاتیک سته مکاران له لای په روه ردگاریان راگیرون.

ئه وه ی تیبینی ده کری، خوا ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِئَةٌ مِّنْ عِندِ رَبِّهِمْ﴾ وه لأمی فه ی کافره کان ناداته وه، که ده لئین هه رگیز بر وا به م قورئانه وه، به هه یچ کام له کتبه کانی خوا ناکه یین، خوا ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِئَةٌ مِّنْ عِندِ رَبِّهِمْ﴾

وه لآمی نهو قسه به ناداتهوه، چونکه خوا ﷻ وه لآمه که هی ده خاته دوو توی نهو وتووژدهوه، که له نیوان لاساییکه ره وان یه یهیز کراوو به بیهیز دانراوو، خو به زلگرانی خو سه پین، له قیامه تی دا ده بی، که هه ر کامیکیان خه تا له ملی نهوی دیکه ده کات، واته: خوا ﷻ له جیاتی نهوهی وه لآمیکی تیور ییان بداتهوه، دیمه نیک له دیمه نه کانی قیامه ت، که بریتیه له وتووژوو دیالوژیک له نیوان نهو دوو کوژه له دا: شوینکه وتوووان و په یرو دیلیت کراوان (اَتْبَاعٌ وَمَتَّبِعُونَ)، یا خود: بیهیز کراوو به بیهیز دانراوان و، خو سه پین و خو به زلگراندا، ده بی، نهو وتووژده یان بو ده گواز یته وه، که نهو کوفره ی نیوه نیستا له سه رینی، نهو بریاره ی داواتانه، که هه رگیز برپوا به قورنان و، به هیچ کام له کتیه کانی پیش قورنایش ناکه ن، نا نهوه سه ره نه جامه که یه تی، له قیامه ت دا! بویه خوا ﷻ ده فهرموی: تو نه گه ر بیینی کاتیک که سته مکاران له لای په روه ردگار یان وه ستیراون، وه لآمی نه گه ر (لَوْ) قرتیندر او ده، به مه به سستی مه زنگردن و سه رسورماندن، وه ک: (اَرَأَيْتَ اَمْرًا عَجَبًا)، نه گه ر بیینی کاتیک سته مکاران راگیراون و، وه ستیراون له لای په روه ردگار یان: دیمه نیک ی زور سه رسوره یته ر ده بیینی.

٤- ﴿رَجِعْ بَعْضُهُمْ اِلَىٰ بَعْضِ الْقَوْلِ﴾، هه ندیکیان قسه بو هه ندیکیان ده گپ نه وه، (رَجِعِ الْقَوْلِ: الْمَجَاوِزَةُ وَالْمَحَاوِرَةُ)، (رجع القول) بریتیه له وه لآمه ده وهی په کدی و وتووژو یتکه وه کردن، واته: قسه بو په کدی هه لآمه ده نه وه، په کیان قسه ده کات، نهوی دیکه وه لآمی ده داته وه، نجا باسی نهو قسه بو په کدی هه لآن و گپ نه وه یه ده کات:

٥- ﴿يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾، نه وان هی که به بیهیز دانراوان، یا خود بیهیز کراوان، به وان ه یان گو ت که خو یان به زلکرتوه، (اسْتَضَعُوا: الَّذِينَ يَعْدُهُم النَّاسُ ضِعْفًا، اَوْ الَّذِينَ جُعِلُوا ضِعْفًا)، نه وان هی که خه لک به بیهیز یان داده ن و به بیهیز ته ماشایان ده کات، یا خود نه وان هی بیهیز کراوان، هه ر دوو واتایه که ی راستی، بویه ش به بکه ر نادیار (مَجْهُولِ الْقَاعِلِ) هاتوه، یانی:

أ- نه وان هی که بیهیز کراوان له لایه ن سته مکارانه وه.

ب- یان له نه جامی لاساییکرده وهی کوثرانه دا، خو یان بیهیز کردوه.

ج- یان: بارودوڅیکې سیاسي و کومه لایه تیی نادادگه رانه، وایکړدوه نه وانه بیهیز بن، تنجا له بهر نه ودهی هوکاره کانی زورن، بویه خوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ به زوری نه وده به بکه ر نادیار (مجهول الفاعل) ده بهینن، نه وانه ی به بیهیز دانراون، یاخود بیهیز کراون، به وانه ی خوځیان به زلگرتوه، گوتیان:

﴿لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾، نه وانه ی خوځیان به زلگرتوبو، خوځیان سه پاند بوو، نه مه شه چهنده و اتایه کی هه ن:

أ- (اسْتَكْبَرُوا: يَعْني تَكْبَرُوا عَلَى النَّاسِ)، خوځیان له سه ر خه لك به زلگرتوبو،

ب- یاخود: (طَلَبُوا الْكِبْرَ وَالْعِظْمَةَ)، خو به زلگری و مه زنايه تيبان داوا كړدبوو.

ج- یاخود: (عَدُوا أَنْفُسَهُمْ كِبْرًا)، خوځیان به گه وره ده زانی.

بویه شه به بکه ر زانراو، هیناويه تی، چونکه خو به زلگرته که له خوځیانه وده سه رچاوه ی گرتوه، چه وسیتراوه کان، بیهیز کراوو به بیهیز دانراوه کان به خو به زلگره کانیان گوت:

(۶) - ﴿لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾، نه گه ر ټیوه نه بوونایه، ټیمه پروادار ده بووین، لیره دا: (لَوْلَا حَرْفُ امْتِنَاعٍ لَوْجُودٍ)، پتی نه بووین شتی که له بهر بووین شتی کی دیکه. واته: (لَوْلَا سَعَيْتُمْ أَنْتُمْ، لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ)، واته: نه گه ر هم ولدانی ټیوه نه بووایه، ټیمه پروادار ده بووین، نایه ته که ده فرموی: نه گه ر ټیوه نه بوونایه، ټیمه پروادار ده بووین، به لآم به ته تکید به سیاق و سه ليقه ده زانری، که شتی کی دیکه ی تیدابه قرتیندراوه، وهك: (لَوْلَا سَعَيْتُمْ)، یان (لَوْلَا مَكْرُكُمْ)، یان (لَوْلَا مُخَاوَلَاتُكُمْ ضِدًّا)، نه گه ر کوششی ټیوه نه بووایه، یان: فیل و پیلانی ټیوه نه بووایه، یان: هه وله کانی ټیوه نه بوونایه، له دزی ټیمه، ټیمه پروادار ده بووین، به لآم نایا نه وان بیده نگ ده بن؟ نه خیر، به لکو وه لآم ده ده نه وه:

(۷) - ﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا﴾، چه وسیتراوه کان به زمانی سووتاو یه ک رسته ده لټین، به لآم خو به زلگره کان، هه روه ک له دنیا دا عاده تیان پیوه گرتوه، که زور زمان درژی ی بکن و، هه ر که سیک قسه یه کی پیتیان ده گوت، چوار قسه ی پټ بلینه وه:

نجا پیلانہ کہ پروون دہ کہ نہ وہ:

(۱۱) ﴿إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا﴾، کاتیک فہرمانتان پی دہ کردین بیروا بین بہ خواو ہاوتایان بو دابنیتین.

بیروا بین بہ خوا، وہ کہ تاکہ بہ دیہنہرو پہرستراو نہیناسین، نجا ہاوتاشی بو دابنیتین، نہ کہ ہہر ہاوبہش، بہ لکو ہاوتا، واتہ: شتانی دیکہ وہ کہ خوا تہ ماشا بکہین، چونکہ: (الْأَنْدَادُ جَمْعُ نِدٍّ وَهُوَ الْمُشَارِكُ فِي الْجَوْهَرِ)، وہ کہ پیشر گوتمان: (نِدٌّ)، واتہ: ریک لہ ہہموو شتیکدا، یان لہ نیوہرؤکدا، وہ کہ بہرانبہرہ کہی بی، بہ لام (مَثَلٌ وَشَبِيهٌ)، نہوہیہ کہ لہ شتیک لہ شتہکاندا وہ کہ نہو بچی.

(۱۲) ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ﴾، پہ شیمانسیان پہنہان کرد، دواہی نہوہی سزاو نازارہ کہ یان بینی، کہ مہ بہست بی نازارو سزای دوزخہ، (ال)ی سہر ﴿الْعَذَابَ﴾، بو ناساندنہ، بہ لام مہ بہست پی ناساندنی (عہد)ہ، واتہ: سزابہ کہ یان بینی، جاری دیکہ ش گوتوو مانہ: (ال)ی (عہد) لہ زمانی عہرہ بییدا دہ چتہوہ بہرانبہر (کہ) لہ زمانی کوردییدا، نہ گہر گوتم: کتیبم بو بیتنہ، نازانی کام کتیب؟ بہ لام کہ گوتم: کتیبہ کہ، دیارہ کام کتیبہ، ہہر وہ کہ لہ عہرہ بییدا کہ گوتی: (جَنِّي بِكِتَابٍ) کتیبم بو بیتنہ، نازانی کامہ بہ، بہ لام کہ گوتی: (جَنِّي بِالْكِتَابِ)، واتہ: نہو کتیبہی دہ زانین، نہو کتیبہی زاندر اوو ناسراوہ.

کہ دہ فہرموی: ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، ﴿النَّدَامَةُ﴾: بریتہ لہ خہم خواردن لہ شتیک کہ رویشتوہ لہ دہست چووہو، ناگونجی فہرہ بوو بگریتہوہ.

(۱۳) ﴿وَجَعَلْنَا الْأَعْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، تیمہ کوٹہ کامان خستنہ گہردنہ کانی نہوانہوہ کہ بیروان، ﴿الْأَعْلَلَ﴾، کوی (غُلٌّ)ہ، (غُلٌّ)یش بازنہ یہ کہ لہ ناسن، یاخود لہ چہرم، یان ہہر شتیک دیکہ، بہ نہندازہی گہردن و، گہردنی مروقی دہ خریتہ نیوو دادہ خری.

(۱۴) ﴿هَلْ يُجْرُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، نایا بہ جگہ لہوہی دہ یانکرد، سزا دہدرین؟

کہ دہ فہرموی: ﴿وَجَعَلْنَا الْأَعْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، واتہ: نہوانہی بیروا بوون، چ بہ بیہیز دانراوہ کان و بیہیز کراوہ کان، چ خوہسہ پین و خو بہزلگرہ کان،

ههردووکیان وهك بهك، خوا كۆت و پتوهند دهخاته گهردنیانهوه، دوايش كه دهفهرموئى: ﴿ هَلْ يُجِزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، نایا به جگه لهوهی دهیانکرد، سزا دهرتین؟ نهمه پرسیارکردنیتکی نکوولیبلیتیکه رانه به، واته: نابئ به جگه لهوهی کردوویانه سزا بدرتین، نهمه بۆ ناگادار کردنهوهیه، ههروهك (الشعراوي) له تهفسیرهكهی خۆیدا، كه به (خَواطر الشعراوي) ناسراوه، قسهیهکی جوان دهكات، دهئى:

(تَنْبِيهِ لِلْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ هَذَا الْكَلَامَ وَهَذَا الْجَزَاءَ: إِيَّاكُمْ أَنْ تَأْخُذَكُمْ بِهَذَا رِقَّةً عَلَى خَالِهِمْ فِي الْآخِرَةِ، وَأَنْظُرُوا إِلَى مَا فَعَلُوا فِي الدُّنْيَا مِنْ إِجْرَامٍ، لِيَتَعَلَّمُوا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَادِلٌ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ، وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ)^(١)

واته: نهمه ناگادارکردنهوهو وشیارکردنهوهیه بۆ برواداران، كاتيك كه نهه فرمايشتهی خوا ﷻ و ئهم سزایه دهبیستن، له رۆژی دوايى دا، خوا ﷻ ديهوئى پێيان بفرموى: وریا بن! بهزهپیتان بهوانه دا نهیه تهوه كه له دوارۆژدا، بهو شتیه به سزا دهرتین، ته ماشا بکهن له دنیا دا چیان کردوه له تاوانباریی، تاكو بزانتن كه خوا دادگه رهو زولم له خهك ناكات، بهلكو خۆيانن ستم له خۆيان دهكهن.

كه دهفهرموئى: ﴿ هَلْ يُجِزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، نایا به جگه لهوهی كه دهیانکرد، سزا دهرتین؟ یانی: ناوایان کردوه ئهوه کردهوهكانیان بوون، بۆیه پتویسته بهو جوړهش سزا بدرتین.

وهك دهبینین: خوا ﷻ ههردوو كۆمه لهكان: لاساییكه رهو دهكان كه به: (مُسْتَضْعَفِينَ، الَّذِينَ اسْتَضْعَفُوا)، چهوستنراوان و بتهیز كراوهكان باس دهرتین و، حوكمرانه خۆسهپینهكان، كه به (اسْتَكْبَرُوا) نهوانهی خۆیان به زلگرتبوو، پێناسه دهرتین، ههردووکیانی به: (كَافِرُونَ) و (ظَالِمُونَ) و (مُجْرِمُونَ) یش، ناوزه ند کردوون، بپروایان و، ستمكارن و، تاوانباران.

شایانی باسە: ئیمە لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف)دا، بەرگی شەشەمی ئەم تەفسیرە کوردییە، لە تەفسیری ئایەتەکانی: (۲۷ - ۲۹)دا، باستیکی خەست و قوولمان لەو بارەوه کردوو، ئەو ئایەتانی لە قورئاندا، لەبارەوه هاتوون، لە نێویشیاندا ئەم ئایەتانی لە سوورەتی (سبأ)دا، هاتوون، هەموو ئایەتەکانمان هیناون و، باستیکمان کردوو لە بارە ئێوانەوه، کە لە دنیا، دەبنە دوو بەش، بەشێکیان خۆسەپین و خۆ بە زلگرو حوکمران، بەشێکیشیان شوینکەوتوو و لاساییکەرەوی کوێرانە، کە کاتیک خوا ﷻ باسی سزادانەکیان دەکات، هەم لێرەدا، هەم لە سوورەتی (الأعراف)دا، هەم لە شوینەکانی دیکەدا، وەك یەك باسیان دەکات، تەنانەت لە سوورەتی (الأعراف)دا، خوا دەفەرموی: ﴿قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٍ﴾، بۆ هەر کامتان سزای چەند بەرانبەر هەیە، نەك هەر بۆ ستمەکارەکان، کە خەکیان لاداوه، ئیوەش ئەی شوینکەوتوو لاساییکەرەوهکان! سزاتان چەند بەرانبەرە، چونکە ئیوە بوونە هۆی ئێوهی ئەو ستمەکارانە پەیدا بن، هەر وەك گوتراوه: بِنِ دَهْنِغِي سَتَمِ پَهِيْدَا دَهْكَات، ستم بِنِ دَهْنِغِي پَهِيْدَا نَاكَات.

مەسەلەى دووم:

ھەمىشە ھەلۋىستى خۇشگوزەرانەكان برىتى بوو ھە: بېروا نەھىنان بە
پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و پەيامى خوا، بە خەيالى خويان، چونكە
سامان و پۇلەيان زۇرن، خوا خۇشىدەوین و لە دوارۋۇشىدا سزايان نادات:

خوا دەفەرموى: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَا إِنَّا بِمَا أَرْسَلْتُمْ
بِهِ كٰفِرُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَقَالُوْا مَخْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا وَمَا مَخْنُ بِمُعَدِّيْنَ ﴿۲۲﴾ ﴾

شىكردەنەوى ئەم دوو ئايەتە، لە سىن بېرگەدا:

(۱) - ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَا إِنَّا بِمَا أَرْسَلْتُمْ بِهِ كٰفِرُوْنَ ﴾
لە ھىچ ئاۋەدانىيەكدا، ھىچ ترستىنەرو ھۇشياركەرەۋەپەكمان پەوان نەكردو، مەگەر
خۇشگوزەرانەكانى گوتتويانە: تىمە بەۋەى پىتى نىتراۋن بىبىرواين. مەبەست لە:
﴿ نَّذِيْرٍ ﴾، ترستىنەر، ھۇشياركەرەۋە بە ناۋى خوا، بە پەلى يەكەم پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، دۋاى ئەۋانىش شوپىنكەوتتۋانى پىغەمبەران، كە لە جياتى پىغەمبەران
(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پەيامى خوا بە خەلك رادەگەيەن.

ۋشەى: ﴿ قَرِيْبٍ ﴾، كە بە: (قَرِيْبٍ) كۆ دەكرىتەۋە، واتە: ئاۋەدانىي گەۋرە،
نەك بەۋ چەمكە باۋەى كە تىستا ھەيە، كە (قَرِيْبٍ) بە ماناى (رِيْف) ۋ، (قَرِيْبٍ)
بە ماناى (أَرِيْف)، واتە: گوند يان ئاۋەدانىي بچۈك مانا دەكرى، لە قورئاندا
بە ماناى شارى گەۋرە قەلەبالغ و ئاۋەدانىي گەۋرە، بەكارھىتراۋە، پىغەمبەران
(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ھىچ كاميان لە ئاۋەدانىي گەۋرەدا نەبى، پەوان نەكرۋن،
چونكە لە ئاۋەدانىي گەۋرەدا، پەيامەكە زياتر بلاۋ دەپىتەۋە، نەك لە كۆپرە
دېيەك و شوپىنكى لاپەرگەدا، كە دەنگ و سەداى ئەۋ پەيامە باش بە خەلك
ناگات، بۆيە زانايانى زمان دەلتىن: (الْقُرَيْبَةُ: المَدِيْنَةُ الْعَامِرَةُ)، شارىكى ئاۋەدان و
قەلەبالغ، نىجا خوا ﷻ دەفەرموى: لە ھىچ ئاۋەدانىيەكى قەلەبالغدا، لە ھىچ

شارژی گی گهوره‌دا، هیچ ترسینه‌رو وشیارکه ره‌وه‌به کمان په‌وانه نه‌کردوه، مه‌گه‌ر
خۆش‌گوزهرانه‌کانی نه‌و ناوه‌دانیه، گوتوو‌یانه: یتمه به‌وه‌ی یتوه پتی په‌وانکراون،
بیبرواین، ﴿مُتْرَفُوهَا﴾، (أَي: مُتْعَمُوهَا)، خۆش‌گوزهرانه‌کانی، که به‌شیک له زانیانی
پروونکه ره‌وه‌ی قورن‌ان گوتوو‌یانه: (أَصْحَابِ السُّلْطَانِ وَالْجَاهِ وَالْمَالِ)، نه‌وانه‌ی
خاوه‌نی ده‌سته‌لات و سامان و پتگه‌ی کۆمه‌لایه‌تیین، به‌ پتی عورف و باوی
لاسه‌نگی نه‌و کۆمه‌لگایانه، که ده‌سه‌لاتدارانی خۆ سه‌پین به‌ری‌توه‌یان د‌ه‌بن و،
به زۆری وایه له ژیانی به‌شه‌ردا، که ده‌سته‌لات و سامان (السُّلْطَة وَالرَّؤْة)،
هه‌ر پتکه‌وه‌ن، بویه نه‌وانه‌ی خۆش‌گوزهران بوون، بیتکومان هه‌ر حوکمرانه خۆ
سه‌پینه‌کان بوون، هه‌ر هه‌مان نه‌وانه‌ی خۆیان به‌ زلگرتوه، نه‌وانیش بوون
ده‌ستیان به‌سه‌ر سه‌روه‌ت و مال و سامانی کۆمه‌لگادا گرتوه، به‌ چه‌پامیی، وه‌ک
تیتاش ده‌بیین، هه‌میشه ده‌وله‌مه‌نده، پاره‌ی چه‌رام کۆکه‌ره‌وه‌کان، له په‌نای
حوکمرانه خۆسه‌پین و به‌ زه‌برو زۆره‌کاندا د‌ه‌بن و، نه‌و دووچینه هه‌میشه
پتکه‌وه‌ن، ده‌سته‌لاتداره‌کان، به‌هه‌ره له مولک و سامانی نه‌وان وهرده‌گرن و،
نه‌وانیش له ده‌سته‌لاتی ناشه‌رعیی نه‌وان به‌هه‌رمه‌ند د‌ه‌بن، بۆ به‌سه‌ری‌که‌وه
نانی سه‌روه‌ت و سامانی چه‌رام، هه‌روه‌ها حوکمرانه خۆسه‌پینه‌کان، سوود
وهرده‌گرن له سه‌روه‌ت و سامانی چه‌رام، بۆ چه‌واشه‌کردنی خه‌لک و خۆسه‌پاندن،
وه‌ک نامرازیک بۆ هیتشته‌وه‌ی حوکمرانیی خۆ سه‌پینه‌ی خۆیان.

(۲) - ﴿وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا﴾، هه‌روه‌ها |خۆش‌گوزهرانه‌کان له حوکمرانانی
خۆ سه‌پین و، له ساماندارانی گه‌نده‌ل و پۆخل |گوتیان: یتمه سامانان زیاتره‌و، وه‌چه
و مندالمان زیاترن.

(۳) - ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّيْنَ﴾، یتمه‌ش له سزا دراوان نابین، یانی: له پۆژی دوا‌ییدا.

پتویسته بزانه‌ری، که لیره‌دا ده‌تین: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾، یتمه
به‌وه‌ی که پتی په‌وان کراون ببیرواین، مه‌به‌ستیان نه‌وه نه‌بووه، دان به‌وه دابنن،
که نه‌وانه له‌لایه‌ن خاوه‌ه په‌وانه کراون، به‌لکو واته: نه‌وه‌ی یتوه خۆتان لاقی

تیده‌دهن و داوای ده‌کهن، که ره‌وانه کراون، ئیمه باوه‌پمان به‌وه نیه، که پی‌ی
په‌وان کراون و پیتانه.

له ته‌فسیری شه‌وده‌دا که ده‌لین: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾، ئیمه له سزادرآوان
نابین، له نازادرآوان نابین، (الطیري)، له ته‌فسیره‌که‌ی خو‌ی دا^(۱)، عیباره‌تیک‌ی
جوان دیتن، ده‌لت: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾ یقولون: وَمَا نَحْنُ فِي الْآخِرَةِ بِمُعَذِّبِينَ، لِأَنَّ
اللَّهَ لَوْ لَمْ يَكُنْ رَاضِيًا مَا نَحْنُ عَلَيْهِ مِنَ الْمَلَةِ وَالْعَمَلِ، لَمْ يُقَوْلْنَا الْأَمْوَالَ وَالْأَوْلَادَ،
وَلَمْ يَنْسُطْ لَنَا فِي الرَّزْقِ، وَإِنَّمَا أُعْطَانَا مَا أُعْطَانَا مِنْ ذَلِكَ، لِرِضَاهُ أَعْمَالِنَا، وَأَثَرْنَا بِمَا
أَثَرْنَا عَلَىٰ غَيْرِنَا، لِفَضْلِنَا، وَزُلْفَةِ لَنَا عِنْدَهُ.

که ده‌لین: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾، ده‌لین: ئیمه له پو‌ژی دواییدا، له سزا دراوان
نابین، چونکه نه‌گه‌ر خوا^(ص) رازی نه‌بووایه له‌و ریبازه‌ی که ئیمه له‌سه‌رینی و،
نه‌و کرده‌وه‌یه‌ی ئیمه ده‌یکه‌ین، نه‌و سامان و مندالانه‌ی پی‌ نه‌ده‌داین و، بژیوی
بو‌ فراوان نه‌ده‌کردین، به‌لکو نه‌وه‌ی که پئیداوین، بو‌یه پئیداوین، چونکه له
کرده‌وه‌کامنان پازیه، بو‌یه ش ئیمه‌ی به‌سه‌ر غه‌یری خو‌ماندا هه‌لبژاردوه، له‌به‌ر
نه‌وه‌ی که ئیمه چاکترین و، ئیمه له‌لای نه‌و نیزیکین و، په‌سه‌ند کراوین.

واته: نه‌و قسه‌یه‌ی نه‌وان، نه‌وه چه‌مک و واتایه‌که‌یه‌تی، که به‌ ته‌نکید
نه‌وه خه‌یال پلاویکی بن مانایه‌و، کیشان و پتوانتیک‌ی زور لاسه‌نگ و لاته‌لانه‌یه،
به‌لام مرو‌ف که پتوه‌ری ناهه‌ق بو‌و، ته‌رازوه‌که‌ی لاسه‌نگ و لاته‌ل بو‌و،
کیشراوه‌کانیشی، هه‌میشه لاته‌ل و لاسه‌نگ ده‌رده‌چن.

مهسه لهی ستهم:

راگه یاندنی نه و راستیه که بژیو فراوان و تهنگردنه وه به دهست خوابه و، به یوه ندیی به چاکیی و خرابیی مروّفه کانه وه نیه، سامان و مندایش مایه ی له خوا نیزیکی لین، به لکو نیمان و کرده وه ی باش، سهنگی مهحه که وه، پروادارانش له کۆشکه به رزه گانی به هه شتدا ده بن و، دژایه تیکه رانی نایه ته گانی خواش، له سزای دۆزه خ دا ناماده و چه پس ده کرین:

خوا ۱۱۱ دهه رموی: ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۳۱) وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَن ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعِيفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْعَرْشِ ءَامِنُونَ ﴿۳۷﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي ءَابِلَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۳۸﴾

شیکردنه وه ی ئەم، نایه تانه، له هه شت برگه دا:

۱- ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾، بلن: بیکومان په روهدگارم بۆ هه ر که س بیهوی، بژیو فراوان ده کات و وه تهنگ دینن.

ئهمه زانایان دوو واتایان بۆ لیکداونه وه: - که له چه ند شویتینکی فوراندا ئهم تهعبیره هاتوه -

أ- بۆ تاك تاکی مروّفه کان، خوا جاری وایه بژیوی بۆ فراوان ده کات، جاری واش هه به لینی وه تهنگ دینن.

ب- یاخود: (إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ، وَيَقْدِرُ الرِّزْقَ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ، په روهدگارم بۆ هه رکه سیتی بوی بژیوی بۆ فراوان ده کات و، هه رکه سیتیشی بوی، لینی وه تهنگ دینن. واته: ئه وه ی که بژیوی بۆ فراوان ده کات، جیا به له وه ی که لینی وه تهنگ دینن.

بېگومان پهروه ردگارم بؤ ههر كهس بيهوئ بڑيو فراوان دهكات، واته: زور دهكات و، بؤ ههر كهسيكي ديكه ش بيهوئ، بڑيو لئ وده تنگ ديتئ، يانئ: لئئ كه م دهكات.

(۲) - ﴿وَلَيْكِنَّ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لأم زوربه ي خه لکي نازانن، واته: زوربه ي خه لکي نازانن كه بڑيو زورکران و كه مکران، فراوان کران و تنگ کران، نيشانه ي نهوه نيه كه خوا بڑيو بؤ نهو كه سه فراوان دهكات، كه لئئ پازيبه و، نهوي ديكه كه لئئ كه م دهكاتوه، لئئ تووره به، به لکو بڑيو فراوان بوون و تنگ بوون، چهنده هؤكارنكي ديكه ي ههن و، بؤ نهوي بزاني: كه تايا له خوا نيزيكي يان دووري، خوا لئت پازيبه، يان لئت تووره به؟ ده بئ شتي ديكه بکريته پتوهر، نيمان و کرده وي چاک بکريته پتوهر، نهك مهسه له ي ژيان و گوزه ران و بڑيو.

له ته فسيري نه م نايه ته موباره كه دا: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ (الطبري) له ته فسيره كه ي دا^(۱)، گوتويه تي: ﴿قُلْ لَهُمْ يَا مُحَمَّدُ: إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ [سبأ: ۳۶] مِنْ خَلْقِهِ، فَيَوْشَعُ عَلَيْهِ تَكْرِمَةً وَعَبْرَ تَكْرِمَةً، وَيَقْدِرُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْهُمْ، فَيُضِيقُهُ وَيَقْرُرُهُ إِهَانَةً لَهُ وَعَبْرَ إِهَانَةٍ، بَلْ مِحْنَةً وَاجْتِبَاءً).

واته: نه ي موچه ممه ده! بلئ: بېگومان پهروه ردگارم بڑيو بؤ ههر كه سيك و خه لکيک فراوان دهكات، وهك ريزلنگرتن و، وهك جيا له ريزلنگرتنيش، ياخود بڑيو وه ته تنگ ديتئ، بؤ ههر كه سيك كه بيهوئ، بهرته سكي دهكاتوه، وهك بيزيزي و، وهك جيا له بيزيزيش، به لکو وهك تاقيردنه وهو جه بانندن.

ههروه ها (الطبري) ده لئ: ﴿فَيُضِيقُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ، لَا لِمَحَبَةٍ فِيمَنْ يَبْسُطُ لَهُ ذَلِكَ، وَلَا خَيْرٍ فِيهِ وَلَا زُلْفَةٍ لَهُ، اسْتَحَقَّ بِهَا مِنْهُ، وَلَا لِبُغْضٍ مِنْهُ لِمَنْ قَدَرَ عَلَيْهِ ذَلِكَ، وَلَا مَقْتٍ، وَلَكِنَّهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِحْنَةً لِعِبَادِهِ وَإِبْتِلَاءً، وَأَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ

يَفْعَلْ ذَلِكَ اخْتِيارًا لِعِبَادِهِ، وَلِكَيْلَهُمْ يَظُنُّونَ أَنَّ ذَلِكَ مِنْهُ مَحَبَّةٌ لِمَنْ بَسَطَ لَهُ، وَمَقَّتْ لِمَنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ) (۱).

واته: خوا بڑیو له هەر که سیک تهنگ ده کاتهوه، نهک له بهر نه وهی که بڑیوی بۆ فراوان ده کات، خوئی بوئی و، له بهر نه وهی چاکه به کی هه بهو، له بهر نه وهی نیزیکیه کی هه به له خواو، به هوئی نه وه وه شایسته ی نه وه بووه، ههروه ها نه وهی که بڑیوی لئ وه تهنگ دینئ و بڑیوی لئ کهم ده کاتهوه، له بهر نه وه نیه، که خوا رقی لئ هه لده ستئ و لئی تووره بووه، به لکو بویه خوا وَإِنَّا و ده کات، که بڑیو بۆ هه ندیکیان فراوان ده کات و، بۆ هه ندیکیان ته سک ده کاتهوه، وهک تاقیکردنه وهی بۆ بهنده کانی و، وهک جه رباندنی بویان، به لأم زور بهی خه لکی نازانن، که خوا وهک تاقیکردنه وه بۆ بهنده کانی، نه وه ده کات، زور بهی خه لک نه وه نازانن، به لکو پئیان وایه نه وهی بڑیوی بۆ فراوان ده کات، خوا خو شیده وئی و، نه وهش که لئی وه تهنگ بینئ رقی لئ هه لده ستئ. (له وهش دا نه یانی کاوه).

نه ته عبیره له سووره تی (الفجر) یش دا، خوا وَإِنَّا هیناویه تی، ده فه رموئی:
﴿فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْنَلَهُ رَبَّهُ، فَأَكْرَمَهُ، وَنَعَّمَهُ، فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿۱۵﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْنَلَهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ، فَيَقُولُ رَبِّي أَهْنَنِ ﴿۱۶﴾ كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْإِنْسَانَ ﴿۱۷﴾﴾

واته: مروؤف (واته: مروؤفیک که دهستی هیدایه تی خوا ی نه گه یوه تی، یان مروؤفی بیروا)، کاتیک پهروه ردگاری تاقیده کاتهوه و بڑیوی بۆ فراوان ده کات، به هوئی سامان پیدانه وه ریزی لئ ده گری، ده لئ: پهروه ردگارم ریزی له من گرت، به لأم نه گه ر بڑیوی لئ وه تهنگ بینئ و، به وه تاقیب کاتهوه، ده لئ: پهروه ردگارم منی بپریز کرد، (خوا ده فه رموئی): نه خیر وانیه، به لکو تیهو ریزی هه تیهو ناگرن.

واته: نه له حاله تی بڑیو بۆ فراوان کردن دا، مانای نه وه به خوا ریزی لیگرتوهو، نه له حاله تی بڑیو لئ وه تهنگ هیناندا، مانای وایه خوا بئ ریزی کردوه، به لکو به ریزی و بپریزی، له لای خوا ته رازوو و پتوهی دیکه یان هه به.

بُؤْه خَوَّا ۞ دَه فَرَمَوِی:

(۳) - وَمَا أَمْرُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّذِي نَقَرْتُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ ۞ ههروهه سامانه کانتان و منداله کانتان هوکاری نهوه نین، که به نیزیکی خسته نهوه، له تیمه تان نزیکی بخه نهوه، ﴿بِالَّذِي نَقَرْتُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ ۞﴾، یانی: (بِالَّذِي نَقَرْتُمْ مِمَّا قُرْبَةً)، وهک نیزیکی له تیمه تان نزیکی بخه نهوه، مآل و سامان و مندال و رۆله کانتان هوکاری نهوه نین.

(۴) - ﴿إِلَّا مَنْ أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۞﴾، جگه له که سیک که تیمانی هیناوه و کردهوهی باش دهکات، نهوه دهگونجی مآل و سامانه که ی، مندال و رۆله کانی به کاربیتی بۆ له خوا نزیکی که وتتهوه، سامانه که ی له پیناوی خوادا بیه خشی و، منداله کانی بهو شیوهیه پهروه رده بکات، که خوا پیتی خو شهو، به که لکی مآل و خیزانیان و کومه لگایان بین، نهوه ده بیتته هو ی نهوه ی که له خوا نزیکی ببنهوه به هو ی نهوه مآل و سامانهوه، که به به لالی پیدایان کردهوه، له پیتی خوادا ده بیه خشن و، به هو ی نهوه مندالانهوه که دیسان نهوانیش وه چه بیه کی پاکن و، به شیوه بیه کی پاک و چاک، پهروه رده کراون و راهیتراون و بارهیتراون، که به که لکی خو یان و مآل و خیزانیان و کومه لگایان بین، نا نهوه:

(۵) - ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمَّ جَزَاءُ الضَّعِيفِ بِمَا عَمِلُوا ۞﴾، (که سانیکی که ناوا بن) نهوانه پاداشتی چهند به رانه بیان هه بیه، به هو ی نهوهوه که کردوویانه، یانی: (لَكِنُّ مَنْ أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا سَيَقْرَبُهُمْ عَقْلُهُمْ إِلَيْنَا)، نهوانه ی که بروایان هیناوه و کردهوه باشه کان نه نجام ددهدن، کردهوه که یان له تیمه یان نزیکی ده خاتهوه.

که دَه فَرَمَوِی: ﴿جَزَاءُ الضَّعِيفِ ۞﴾، واته: (الْجَزَاءُ الضَّعِيفِ)، نهوانه پاداشتی چهند به رانه بیان چهند قاتکراوه، وشه ی: ﴿الضَّعِيفِ ۞﴾، یانی: (الضَّعِيفُ الْمَكْرُورُ فَيُضْطَقُّ بِالْمَكْرُورِ مَرَّةً وَأَكْثَرَ)، پاداشتیکی که دووباره کرابیتتهوه، نهجا یه ک جار دووباره کرابیتتهوه، یان زیاتر، واتایه که ی هه ر ده بیه که ی نی.

(۶) - ﴿وَهُمْ فِي الْعُرْفَاتِ أَمْثُونَ ۞﴾، نهوان له کوشکه به رزه کاندان، به دلنایی به بن ترس و بیمی نیشته جین، (الْعُرْفَاتُ ضِعْفُ عُرْفَةٍ، وَهِيَ الْبَيْتُ الْعَالِي)، کوشکی به رز، خانووی به رز

که به (عُرف) یش هاتوه، له قورئانداو به (عُرْفَات) یش هاتوه، که (عُرْفَة) تاکه که به یته، واته: کۆشکی بهرز، نهوه به نسبت که سائیکه وه که سامان و رۆله کانیان به کار دینن له ره زامه ندیی خوادا.

(۷) - ﴿وَالَّذِينَ يَسْمَعُونَ فِي آلِنَا مَعْجِزِينَ﴾، به لأم نهوانه یان که له دژی نایه ته کانی تیمه تیده کۆشن، ههول دده دن، ﴿مُعْجِزِينَ﴾، (آی: مُعَالِيْنُ مُطَالِيْنُ الْعَجَزِ بَطْنُهُمْ)، واته: که به خه یالی خویان زال بین به سهر خوادا، به سهر نایه ته کانی تیمه دا، به سهر هه لگرانی نایه ته کانی تیمه دا، به سهر یاندا زال بین، یاخود له سزای تیمه دهر باز بین، دیاره وا خه یال ده که ن.

(۸) - ﴿أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾، نا نهوانه له نینو نازاردا تاماده ده کرین، یانی: سجن و زیندانیی ده کرین، (حاضر) تاماده، که سیکه بو خوی، بو شوینی بچن، به لأم (مُحْضَر) تاماده کراو، که سیکه هیترا بی و په لکیش کرابن، خوا ﴿مُعْجِزِينَ﴾ هه همیشه له قورئاندا بو کافره کان دده فه رموی: ﴿مُحْضَرُونَ﴾، تاماده کراون، هیتراون، په لکیش کراون، وشه ی: ﴿الْعَذَابِ﴾، جاری دیکه ش باسمان کردوه که (أل) ی ناساندن (تعریف) ی له سهره، لیره دا مه به ست پتی ناساندنی (عهد) ه، واته: له سزایه که دلو، له نازاره که دا که نازاری دۆزه خه، له ویدا تاماده ده کرین، پیغه مبه ری خوا ﴿مُعْجِزِينَ﴾ له باره ی چند به رانبه ر کردنه وه ی پاداشتی نیمانداران، فه رمایشتی زۆرن، به کتیک له فه رمایشته کان نه وه دیه که پیغه مبه ر ﴿مُعْجِزِينَ﴾ دده فه رموی: ﴿كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ يُصَاعَفُ، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَلِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ﴾، (أخرجه: مسلم: ۱۶۴)، واته: هه موو کرده وه کانی رۆله ی نادهم چند به رانبه ر ده کرینه وه، (مه به ست پتی کرده وه چاکه کانن، چاکه به ده (۱۰) وینه ی خوی) تاکو چه وتسه د (۷۰۰) وینه ی خوی.

هه ندیک له زانایانیش ده تین: چه وتسه د هینده که ش، هه ر بو زۆریه، نه گه رنا مه رج نیه به س نه وه نده ش بی، به لکو هه تا نیه ته که ی باشت بی و، کرده وه که شه رعیترو، ریکتر بی، پاداشته که ی زیاتره.

مهسه لهی چواره م و کوتایی:

فرمانکردنی خوا عَلَيْهِ به پیغمبره که صَلَّى که پایگه یهن: پهروه ردگارم به
ویستی په های خوی، بژیو بو بهنده کانی زور یان که م ده کات، هرچی به کیش
بهنده کان بیبه خشن، بویان قهره بوو ده کاته وه:

خوا ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ، وَهُوَ خَيْرُ الرَّزُقِينَ﴾ (۳۱)

شیکردنه وهی ثم نایه ته، له سنی برکه دا:

(۱) - ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بلن: پهروه ردگارم
بو هر کام له بهنده کانی بیهوئ، بژیوی بو فراوان ده کات، جاری واش هه به بوی که م
ده کاته وه.

(۲) - ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾، هر شتیک به خشن زور یان که م، نهو
شوئنی پر ده کاته وه، (یعنی: يَجْعَلُ لَهُ خَلْفًا)، یانی: شوئنی پر ده کاته وهو، قهره بووی
ده کاته وه.

(۳) - ﴿وَهُوَ خَيْرُ الرَّزُقِينَ﴾، نهو باشترینی بژیوده رانه.

نهوهی پیشی بو بهر په رچدانه وهی هاوبه ش بو خوادانه ره کان و کافره کان
بوو، که له روانگه به کی دنیا بیه وه، ته ماشای شته کان ده کن، ته ماشای نازو
نیعمه تی دنیا، ته ماشای سهروه ت و سامان و روله کان ده کن، به لام نه مه یان
بو هاندانی پروادارانه، له سه به خشین، به به لکه ی نه وه که ده فهرموئ: ﴿قُلْ
إِنْ رَبِّي يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، خوا بژیو فراوان ده کات، بو
هر کام له بهنده کانی و، جاری واش هه به بوی وه تنگ دینتی، بویه لیتره
ده فهرموئ: ﴿وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، لیتره دا: ﴿لَهُ﴾، زیاد کراوه، له نایه تی پیشی دا
فهرمووی: ﴿وَيَقْدِرُ﴾، وه تنگ دینتی، به لام لیتره دا ده فهرموئ: ﴿وَيَقْدِرُ﴾

لَهُ، یانی: بژیویشی لئ وه تنگ دینن و بؤی کهم ده کاته وه، له بهر خوئی و بهر ژه وه ندیی وی تیدایه، ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾، ههر شتیک ئیوه بیبه خشن، به دلنایی نه و قهره بووی ده کاته وه، شوینی پر ده کاته وه، ﴿وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ﴾، نه ویش باشرینی بژیو ده رانه، وه که له قهرمایشتی پیغه مبه ردا ﷺ هاتوه، که خوای بهرز ده فرموئ: ﴿يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ، أَنْفِقْ عَلَيْكَ﴾ (أخرجه البخاري: ۷۴۹۶، ومسلم: ۵۹۳)، واته: نهی رۆله ی نادهم! نهی کوری نادهم! به خشه، منیش پیت ده به خشم.

ههروه ها له و باره وه فرمایشتیکی دیکه ی پیغه مبه ر ﷺ هیه، که ده فرموئ: ﴿مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: أَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: أَللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا﴾ (أخرجه البخاري: ۱۴۴۲، ومسلم: ۳۲۲۳).

واته: هیچ رۆژی نیه، به نده کان رۆژی تیدا بکه نه وه، سه ر له به یانیه که ی دوو فریشته دانه به زن، یه کیکیان ده لئ: نهی خواجه! ههر که ستیک ده به خشن، بؤی قهره بوو بکه وه، نه وی دیکه شیان ده لئ: نهی خواجه! نه وه ی نابه خشن و دست ده گریته وه، ماله که ی بفه و تینه و، به ره که ت و پیز له ماله که ی هه لگره.

له و باره وه که خوا ﷺ ده فرموئ: ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾، ههر شتیک ئیوه بیبه خشن، خوا قهره بووی ده کاته وه، جگه له و دوو فرمایشته ی هیتامانن، زانایان له و باره وه که چۆن قهره بوو ده بیته وه، چۆن خوا که لینی پر ده کاته وه؟ چند رایه کیان هیتانان:

۱- وه که خوئی، یا خود زیاتر، خوا بؤی زیاد ده کات، له هه مان نه و جوړه شته ی به خشیویه تی.
۲- پاداشته که ی بؤ قهره بوو ده کاته وه، ههر له دنیا دا، به لأم به شتیک دیکه ی جگه له وه ی به خشیویه تی.

۳- پاداشته که ی بؤ هه لده گری و له رۆژی دواییدا، ده بییته وه، هه لبه ته رایه که ی دیکه ش که ده لئ: خوا له دنیا دا بؤی قهره بوو ده کاته وه، مانای وانیه له قیامه تیش پاداشتی نیه.

۴- جاری واش ههیه، نهو به خشینه ده بیته هۆی نهوه که له شی ساغ بن، یاخود ده بیته هۆی نهوهی که ته مهنی دریز بن، یاخود ده بیته هۆی نهوه که حال و بالی چاک بن.

هه رکام له: (ابن العربي) له (أحكام القرآن) دا، و (ابن عاشور) له تفسیره که ی خۆیدا، به تیکه لێی نهو و قسانه یان هیناوان.

دوا سه رنجمان له باره ی نهو و ئایه ته وه، که ده فه رموی: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَسْطُرُ الرَّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، نهو یه که: ﴿لَهُ﴾، لیره دا له بهر نهو ی قسه له باره ی نههلی ئیمان نهو یه، بۆیه جاری وا ههیه بژیو ته نککردنه وه ی خوا لێیان، له بهر ژه وه ندیان، چونکه له راستیدا به هۆی ئیمان وه، به ئیمان تامی شته کان ده گۆزی، جاری وایه که سیک به نه داری و هه ژاریه که ی خۆی سو پاسگوزاره و شوکرانه بژیرو، پێی دل ناسووده و مور تاحه، جاری وا ههیه خوا ﷻ بژیو له به کینک بهنده کانی ته نک ده کاته وه، چونکه بهر ژه وه ندیی له وه دا ههیه، هه لبه ته نه گه ر ئیمان دار بن، کاتیک خوا بژیوه که ی لێ که م ده کاته وه، یاخود له که سابه تیکدا سهروه ت و سامانیک ی له ده ست ده چن، نه گه ر نههلی ئیمان بن، ده لێ: خوای پهروه ردگار بردوویه ته وه، من تا قی ده کاته وه، دیاره خیر و بهر ژه وه ندیم له وه دایه، بۆیه بۆ نه میان ده فه رموی: ﴿وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بۆ وی رزقه که ی که م ده کاته وه، چونکه ئیمان داره، دیاره بهر ژه وه ندیی له وه دایه، به لأم بۆ نه وی دیکه هه ر فه رموویه تی: ﴿وَيَقْدِرُ﴾، له بهر نهو ی بابای بی پروا، واده زانی: نه گه ر خوا رزقی زۆری بداتی، دیاره خۆشی ده وی و، نه گه ر لێشی که م بکاته وه، دیاره رقی لێ هه لده ستی، خوای پهروه ردگاریش هه ر به پنی گومانی خۆیان، مامه له له گه ل بهنده کانی دا ده کات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى شەشەم

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان شه‌ش نایه‌ت ده‌گریته خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۴۰ - ۴۵)، ته‌وه‌ری
 بنه‌ره‌تیسی نه‌و شه‌ش نایه‌ته‌ش، باسی رۆژی قیامه‌ته‌و، نه‌و سه‌ره‌نجامه شوومه‌یه
 که هاوبه‌شدانه‌ران گیرۆده‌ی ده‌بن، هه‌روه‌ها باسی هه‌لویتستی که‌لله په‌قانه‌ی
 بی‌پروایان کراوه له به‌ران‌بهر پیغه‌مبه‌ری خواداو، نه‌و نایه‌ته ره‌وشانه‌ی خوا صَلَّى
 که پیغه‌مبه‌ر ﷺ به سه‌ریاندا ده‌خوتینتته‌وه، پاشان سه‌رنج‌راکیتشانی هه‌موو
 لایه‌ک بو گهلانی پیتشوو، که چۆن گرفتاری سزای خوای داد‌گه‌ر بوو ون، به
 هۆی عینادیی و مکۆر بوونیا‌نه‌وه له‌سه‌ر بی‌پروایی و، گوئی خو خه‌واندنه‌وه له
 ناستی هه‌قدا.

﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهْتٰوٰٓءَ اِيَّاكُمْ كَاٰنُوْا يٰعٰبِدُوْنَ ﴿١٠﴾ قَالُوْٓا
 سُبْحٰنَكَ اَنْتَ وَاٰتٰنَا مِنْ دُوْنِهِمْ بَلْ كَاٰنُوْا يٰعٰبِدُوْنَ اَلْحٰجْنَ اَكْثَرُهُمْ بِهٖمْ مُّؤْمِنُوْنَ ﴿١١﴾
 قَالِيَوْمَ لَا يَمِيْكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا دُوْنًا عَذَابَ النَّارِ اَلَّذِيْ كُنتُمْ
 بِهَا تُكٰذِبُوْنَ ﴿١٢﴾ وَاِنَّا نَتَّقِ عَلَيْهِمْ ؕ اٰبٰٓئِنَا يٰتَنَبِّٓ قَالُوْٓا مَا هٰذَا اِلَّا رَجُلٌ يُرِيْدُ اَنْ يَّبْصُرْ عَنَّا
 كَانَ يٰعْبُدُ اٰبَاؤَكُمْ وَقَالُوْٓا مَا هٰذَا اِلَّا اِنْفٰكٌ مُّفْتَرٰٓى وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا لِلْحٰقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ اِنْ
 هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ وَمَا اٰتَيْنٰهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُوْنَهَا وَمَا اَرْسَلْنَا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ
 نَّذِيْرٍ ﴿١٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوْٓا مَعْشَرَ مَا اٰتَيْنٰهُمْ فَكَذَّبُوْٓا رُسُلِيْ فَكَيْفَ
 كَانَ نَكِيْرٍ ﴿١٥﴾﴾

مانای دهقاو دهقی نایه‌تەکان

{هه‌روه‌ها (یاد بکەوه) ئەو پۆژە ی که (خوا، هاوبەش‌دانەرەکان) هه‌موویان کۆدە‌کاتەوه، دوا‌یی به‌ فریشتان دە‌فەر‌مو‌ی: نایا ئەوانه‌ ئیوه‌یان دە‌پەرست؟ (۱۰)

(فریشتە‌کان) گو‌تیان: پاک‌یی بو‌ تو (که‌ هیج‌ کەس و هیج‌ شتیک‌ شایستە‌ی پەرست‌ان بێ، جگه‌ له‌ تو)، بە‌س تو دۆست و سەر‌پەرشتیارمانی، نە‌ک ئەوان، بە‌ لکو ئەوانه‌ جندیان دە‌پەرستن، زۆر‌به‌یان پتیان بر‌وادار بوون (وه‌ک پەرست‌او)

(۱۱) ئنجا ئە‌مرۆ هیج‌ کامتان سوودو زیانی به‌ کدی‌تان به‌ دە‌ست نیه‌و، به‌‌وانە‌ی سته‌میان کردوه‌ ده‌‌ئین: نازاری ئەو ناگره‌ بچێژن، که‌ به‌ درۆ‌تان دادە‌نا (۱۲)

کاتیکیش نایه‌ته‌ رۆشنه‌‌کامانیان به‌‌سە‌ردا بخوێ‌ترینه‌وه، ده‌‌ئین: ئەم (موحه‌‌ممەد) ه، ته‌‌نیا پیاوێ‌که‌ ده‌‌یه‌‌وئ لاتان بدات، له‌‌وه‌‌ی باب و با‌پیرانتان ده‌‌یان‌پەرست، هه‌‌روه‌‌ها گو‌تیان: ئەم (قورئان)ه، بە‌‌س درۆ‌یه‌‌کی (به‌‌ ناو خواوه‌) هه‌‌‌به‌‌‌ست‌راوه‌، دیسان ئەوانه‌‌ی بی‌پروان به‌‌ (په‌‌یامی) هه‌‌‌قیان گو‌ت، کاتیکی بو‌یان هات، ئە‌مه‌ ته‌‌نیا جادوو‌یه‌‌کی ناشکرابه‌‌ (۱۳) ئیمه‌ (پیشتر) کتیبانی‌یکمان پێ‌ نه‌‌دابوون، لێ‌یان بکو‌ئنه‌‌وه‌‌و، له‌‌ پیش تو‌ش دا هیج‌ ترستنه‌‌ری‌یکمان (وریاکه‌‌ره‌‌وه‌‌یه‌‌کمان) بو‌یان نه‌‌نارد بوو (۱۴) ئەوانه‌‌ی پیش وانیش، په‌‌یام و پێغه‌‌مبه‌‌رانی خویان به‌‌ درۆ‌ دانا (سەر‌ه‌‌نجامیش سزاد‌ران) له‌‌ حالیک‌ دا که‌ (له‌‌ تواناو ده‌‌ست‌رۆ‌یشتوو‌ییدا) ئە‌مانه‌ نه‌‌گه‌‌یشتبوونه‌‌ ده‌‌یه‌‌کی ئە‌وه‌‌ی به‌‌‌وامان دابوو، ئنجا ئەوان پێغه‌‌مبه‌‌رانیان به‌‌ درۆ‌ دانا، ده‌‌‌جا سە‌رنج بدە‌! نکوو‌لی‌یکردنم (و سزادانم بو‌یان) چۆن بوو! (زۆر سه‌‌خت و بی‌په‌‌زا بوو) (۱۵) .{

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(إفكُ): (الإفكُ: كُلُّ مَضْرُوفٍ عَن وَجْهِهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ، فَاسْتُعْمِلَ فِي الْكُذِبِ وَالْبَاطِلِ)، (إفك): هه ر شتیک له و رووه که پیتوسته له سه ری بی، لابدرتی، نجا دوابی به کارهیتراوه بو دروو قسه ی پووچ و به تال.

(مُفْتَرِي): (مُفْتَرِي): واته: هه لبه ستراو، (الْفَرِي: قَطْعُ الْجِلْدِ، وَالْإفْتِرَاءُ لِلِإِضْلَاحِ وَالْإِفْسَادِ، وَاسْتُعْمِلَ فِي الْكُذِبِ وَالشُّرْكِ وَالظُّلْمِ)، (فَرِي): به مانای برینی پیت دتی، بو نه وهی شتیکی لی دروست بکرتی، (إفترآه) واته: قسه دروستکردن، نجا هه م بو چاککردن و هه م بو خراپکردن، به کاردتی، به لام زیاتر بو قسه هه لبه ستن به خراپه و، بو دروو شیرک و سته م له فورناند، به کارهیتراوه.

(يَدْرُسُونَهَا): (يَدْرُسُونَهَا): واته: بیخویننه وه، لی بکولنه وه، ده گوترتی: (دَرَسْتُ الْعِلْمَ: تَنَاوَلْتُ أَثَرَهُ بِالْحِفْظِ)، واته: له به رمکردو لیم کولیه وه، (وَالدِّرَاسَةُ: إِدَامَةُ الْقِرَاءَةِ)، (دِرَاسَةُ): بریتیه له به رده وام بوون له سه ر خویندنه وه و لیکولینه وه و لیوردبوونه وه.

(مَعَشَارَ): (مَعَشَارُ الشَّيْءِ: عَشْرُهُ)، (مَعَشَارَ): واته: ده یه ک، یه ک له سه ر ده.

(نَكِيرَ): (نَكِيرَ): یانی: نینکار، نکو و لیبلیتکردن، ده گوترتی: (نَكُرْتُ عَلَى فُلَانٍ وَأَنْكُرْتُ: فَعَلْتُ بِهِ مَا يَرْدَعُهُ)، (نَكُرْتُ عَلَى فُلَانٍ وَأَنْكُرْتُ)، واته: شتیکم پینکرد، که بیهله مینیتته وه و، بیبرینکیتته وه له وهی ده یکرد، نه و که سه ی نه و سزایه ی داوه، دیاره نه و شته ی نه و سزادراوه کردوو یه ق، پیتی خراپ بووه.

مانای گشتیمی نایه تەکان

خوایێڤ سەرنجی هەموو لایەك رادەكێشێ بۆ دیمەنی رۆژی دوازی، كاتی
خوایێڤ فریشتەكان و، هەروەها هەموو ئەوانەى كە جگە لە خۆیان پەرستو،
بە تاییەت كە لافیان لێداو: فریشتەكان دەپەرستن، كۆیان دەكاتەو، پرسیارو
و ئەلمیان لەگەڵدا دەكات، ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا﴾، ئەو رۆژە كە تێكرایان
كۆدەكاتەو، واتە: یادى ئەو رۆژە بكەو، ﴿ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ﴾، دوازی بە
فریشتەكان دەفەرموێ، خۆنדרاوەبشەتەو: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا، ثُمَّ نَقُولُ
لِلْمَلَائِكَةِ﴾، ئەو رۆژەى هەموویان خڕدەكەینەو، بە فریشتەكان، دەتیین:
﴿أَهْوَلَاءٍ يَا كُرُّكَانُوا يَعْبُدُونَ﴾، نایا ئەوانە تێودیان دەپەرست؟ واتە: ئەو
بتهپرست و هاوبەش بۆ خوا دانەرانه، تێودیان دەپەرست، ئەى فریشتەكان؟
بێگومان هەیانبوو فریشتەكانیان پەرستوون، بەلام ئەوان لافى ئەودیان لێداو
كە: فریشتەكان پێیان خۆشە بیانپەرستین، یاخود: بە فەرمانى فریشتەكان
دەیانپەرستین، بۆیە خوا ڤێڤێڤ ئەو پرسیارەیان لێ دەكات.

﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ﴾، گوتیان: پاكی بۆ تۆ، تۆ بە پاك دەگرین، یانی: تۆ بە
پاك دەگرین، كە جگە لە تۆ شایستەى پەرستن و بەندایەتیی بۆ كران بێ،
﴿أَنْتَ وَلِئْسَا مِنْ دُونِهِمْ﴾، تۆ دۆست و نزیك و سەرپەرشتیاری تێمەى، نەك
ئەوان، ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْآجِنَ﴾، بەلكو ئەوان جندەكانیان دەپەرستن، واتە:
ئەگەر بە پوآلەتیش، فریشتەكانیان پەرستین، بەلام بە هاندانى جندەكان بوو،
چونكە فریشتە خەلك هان نادەن، جگە لە خوا بپەرستێ، كەواتە: ئەو بە
دەسیسو پیلانى شەیتانە جندەكان بوو، كە تێمەیان پەرستین، یان هەرشتێكیان
پەرستین، ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾، زۆرەیان (بەو جندانەى كە پەرستووویانن
و هانیان داو، جگە لە خوا بپەرستن) پێیان بروادار بوون.

تنجا خوا سَبَّأٌ پیتان ده فهرموی: ﴿فَالْيَوْمَ لَا يَمُكُّ بِعَضْكَكُمْ لِبَعْضِ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾،
 نه مرپو هیچ کامتان، بو هیچ کامتان نه سوود ده گه به نن، نه زیان، واته: نه
 سوودتان به ده ستو نه زیان، سوودتان به ده ست نیه، سوود به به کدی بگه به نن،
 زیانیشان به ده ست نیه، زیان له به کدی وه دووربخهن، یاخود سوود به
 که سی بگه به نن، که خوشتان ده وی و، زیان له که سیک بدن، که رقتان لیه تی،
 نه وانه تان به ده ست نین، تنجا خوا سَبَّأٌ به هه موویان ده فهرموی، ﴿وَقَوْلُ الَّذِينَ
 ظَلَمُوا﴾، نه وانه ی سته میان کردوه، پیتان ده لیتین، نه وانه ی سته میان کردوه، که
 جگه له خویان په رستوه، هه روه ها نه وانه ی سته میان کردوه، که په یامه کانی
 خویان به درو داناون و پروایان به پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نه هیتاوه،
 ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، (پیتان ده فهرمووین:) سزای نه و ناگره
 بچیزن، که تیوه پیتی بیپروا بوون و، به دروتان داده نا.

تنجا خوا سَبَّأٌ دوی نیشان دانی نه و دیمه نه ی رۆزی دواپی، که نه وانه ی جگه له
 خوا ده په رستن، تووشی چ سزاو سه رشو پیه ک دین و، چوَن له وی په رستراوه کانیا
 هیچ سوودیان پی ناگه به نن، هه موویان له وی کلؤل و ده سته پاچه ده که ون و،
 خواش سَبَّأٌ به و شیوه به سه رزه نشتیا ن ده کات، تنجا ده گواز تیه وه بو بابه تیکی
 دیکه، ده فهرموی: ﴿وَإِذَا تَلَّ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا يَنْتَبِ﴾، کاتیک تابه ته رۆشنه کانی
 تیمه یان به سه ردا بخو تر تیه وه، بگومان له لایه ن موحه ممه ده وه سَبَّأٌ: به پله ی
 به که م، تنجا جینشین و جیگره کانی نه و له دوی وی، ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ
 يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانْتُمْ بَعْدُ آبَائِكُمْ﴾، گوتیان: نه مه ته نیا پیاو تیکه، ده یه وی لاتان
 بدات، له وه ی باب و باپیرانتان ده یان په رست، ﴿قَالُوا مَا هَذَا﴾، نه مه هیچ نیه،
 ﴿إِلَّا رَجُلٌ﴾، جگه له پیاو تیک، هه تبه ته به و شیوه به نامازه کردن بو پیغه مبه ری
 خاتمه سَبَّأٌ، مه به ستیا ن پیتی نادیده گرتن و به که م ته ماشا کردن بووه، که دیاره
 هه ر که سه له هه مبه انی خویدا گوتیزان ده ژمیری، نه گه رنا موحه ممه د سَبَّأٌ پیش
 پیغه مبه رابه تیش پیاو تیکی ناسراو بووه، شایسته ی نه وه نه بووه، به و شیوه به
 نامازه ی بو بگری، ﴿مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾، نه مه هیچ شتن نیه، جگه له پیاو تیک،

﴿رَبُّدَانٍ بُدُّكَ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾، دہیہ وی لاتان بدات، لہوہی کہ باب و باپیرانتان دہیانہ رست، کہ نہ میان راستہ، موحممہد ﷺ ویستووہ تی لہو رتہ چہوتہی کہ باب و باپیرانیان لہ سہری بوون و، لہو پەرستراوہ ساختانہی باب و باپیرانیان پەرستوونیان، لایان بدات، ٹہوہ راستہ، ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَاكُ مُفْتَرَى﴾، دیسان گوتیان: ٹہمہ ہیچ نیہ، جگہ لہ دروہ کی ہلہبہ ستراو، واتہ: دروہ کی ہلہبہ ستراو بہ ناوی خواوہ، لٹرہدا مہبہ ستیان لہ: ﴿مَا هَذَا﴾، قورنن بووہ، یانی: (ما هذا القرآن إلا آفک مفتری)، ٹہم قورننہ بہس دروہ کی ہلہبہ ستراوہ، بہ ناوی خواوہ ہلہبہ ستوہ، نہک خوا بوی ناردبئی، ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، ٹہوانہش کہ بیبروا بوون بہ ہلہبہ ستراو، کاتیک بویان ہات، (گوتیان): ٹہمہ تہنیا جادووہ کی ٹاشکرایہ، ٹہو ہلہبہ ستراوہ کہ لہ پٹغہ مہری خواوہ ﷺ بہرچہ ستہیہو، لہو پہ یامہدا کہ خوا بوی ناردوہو، لہو قورننہدا کہ بہسہر یاندا دہ خوینتہتوہ، ہلہموویان دہ گرتہتوہ، ٹہو ہلہبہ ستراوہ، ٹہوانہی بیبروان گوتیان: جگہ لہوہی جادووہ کی ٹاشکرایہ، ہیچی دیکہ نیہ!!

دوایی خوا ﷺ باسی ٹہوہ دہکات، کہ ٹہوانہ ٹہو ہلہبہ ستیان بووہ، لہ حالیکدا ہیچ شارہ زایان نہبووہ لہ کتیبہ کانی خواو، ہیچ ترستہنہرو وریاکہرہوہہ کیان پٹش موحممہد ﷺ بو نہ ہاتوہ، واتہ: لہ پوژگاری نیزیکی ہاتنی پٹغہ مہردا ﷺ نہ کتیبیکیان بو دابہ زینراوہو، نہ پٹغہ مہرو وریاکہرہوہہ کیان بو نیردراوہ، ﴿وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا﴾، ٹیمہ کتیبانیکمان پتی نہدابوون، بیانخوینتہوہو لٹیان بکوٹنہوہو، بہدواداچووونیان بو بکہن، ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾، لہ پٹش توٹدا ہیچ ترستہنہرو وریاکہرہوہہ کیان بو لارہوان نہکردبوون، تو پشک و بہشی ٹہوانی بہ پلہی بہکہم، وک پٹغہ مہری خواو، قورننیش پشک و بہشی ٹہوانہ لہ کتیبہ کانی خواو، بہ پلہی بہکہم، ٹہگہرنا قورنن بو ہلہموو بہشہریہتہ: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾، یوسف، موحممہدیش ﷺ بو ہلہموو بہشہریہتہ: ﴿وَمَا

أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿۱۷۱﴾ الأَنْبِيَاءُ، به لأم دیاره به پلهی به کهم بو گه لی عه رهب بوون و له تئو نهوانیشدا نهو خه لکهی، هاوچه رخی پیغهمبه ر موخه ممه د ۱۷۱ بوون، واته: نه له پیش کتیبه کهی تودا هیچ کتیبکی دیکه مان بو دابه زانددون، له پیش نهو کتیبه دا که بو تۆمان دابه زانددوه، که قورئانهو، نه له پیش توش دا پیغهمبه رکی دیکه مان بو نارددون، وریاکه ره وه یه ک و ترسینه رتک، که واته: ده بوو زور به گهرم و گوری، پشوازیی لهو کتیبه ی خوا بکهن، که کوتا کتیبی خویبهو، لهو پیغهمبه ردی خوا بکهن، که کوتا پیغهمبه رو رهوانه کراوی خویبه بو به شهر.

﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾، نهوانه ی پیش وانیش به درویان دانا، چیمان به درو دانا؟ په یامه کانی خویان به درو دانا و، پیغهمبه رانی خویان به درو دانا و، کتیبه کانی خویان به درو دانا، به لأم لیره دا به رکار (مَفْعُولُ بِهِ) ی (كَذَّبَ) قرتیزاوه، بو نه وه ی هه موویان بگریته وه، نه گهر فه رموبای: ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ بِرُسُلِ اللَّهِ، أَوْ بِكُتُبِ اللَّهِ، أَوْ بِرِسَالَاتِ اللَّهِ﴾، ههر نه وه ی دد گرتوه، به لأم نهوانه ی پیش وان سیفه تیان به درو دانا بوو، بو کتیبه کانی خواو، بو پیغهمبه رانی خواو، بو په یامه کانی خواو، بو نهو راستیانه ی که پیغهمبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هیناویانن ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعَشَارَ مَا آتَيْنَاهُم﴾، بیبروایه کانی رورژگاری تو، نه گه یشتوونه به ک له سه ر ده (۱۰/۱) ی، نه وه ی به واتمان دابوو، توانای نه مان نه گه یشتوته به ک له سه ر ده ی نهو توانایه ی بو گه لانی پیش خه لکانی تۆمان ره خساند بوو، نهوان زور خاوه ن توانتر بوون، ﴿فَكَذَّبُوا رُسُلِي﴾، که چی پیغهمبه رانی منیان به درو دانا، بروایان به په یامه کانی من نه کرد، که به پیغهمبه راندا نارد بوومن، ﴿كَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، ننجنا نایا سزادانی من، یا خود: نکووییکردنی من، ره خنه گرتنی من لیان، چون بوو؟! خوا ره خنه له که سی بگری و نکوویلی لی بکات، دیاره سزای ده دات، چون بوو؟ زور سه خت و بیپره زا بوو، که واته: نهوانیش با وریابن و پهنه له وان وه ر بگرن و، خویان به مه ره دی نهوان نه بن.

هه لئه ته هه ندی له زانایان گوتوو یانه: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعَارَ مَا ءَاتَيْنَهُمْ﴾
 واته: کافره کانی پیشی نه گه یشتبوونه، یه که له سه ره ده (۱۰/۱) ی نه وه ی که به م
 خه لکه ی رۆژگاری تۆمان داوه، نه ی موحه ممه دا! ﷺ، له تواناو ده سترۆ یشتبوو یی
 ماددی دا.

به لأم نه وه رایه کی بیهتره، چونکه عه ره ب له و کاته دا که پیغه مبه ری خاته م
 ﷺ هاتوه، نه ده وله تیان هه بووه، نه قهواره ی سیاسی و، نه نیمکانیه ت و
 ده سه لاتیکی وایان هه بووه، زیاتر کۆچه ری و بیابانشین بوون.

هه ندیکی دیکه ش وایان لیک داوه ته وه، که مه به ست لیره دا نه وه یه: نه و
 په یامه به ره زه ی که به گه لی تۆمان داوه، به و خه لکه ی سه ره ده می تو، نه و
 قورنانه و، نه و پیغه مبه ره ﷺ و، نه و هیدایه ته که بو یان هاتوه، نه وانی پیشی
 یه که له سه ره ده ی نه و هیدایه ت و به خشش و پرووناکییه ی خوای پهروه ردگاریان
 پی نه دراوه.

نه مه له گه ل نایه ته که دا و له گه ل واقیعه که شدا گونجاوه، قورنانه ته واوترین
 کتیبی خوایه و، باشترین هیدایه ت و پرووناکیی خوایه و، موحه ممه دیش ﷺ
 سه ره ره ی پیغه مبه رانه، به لأم سیاقی نایه ته کان نه و مانایه ی یه که میان زیاتر
 ده گه یه نی، که مه به ست نه وه یه خه لکه که ی رۆژگاری تو نه گه یشتبوونه ده یه که
 (۱۰/۱) ی نه و تواناو ده ست رۆ یشتبوو ییه ی به گه لانی پیشوو مان دابوو - که واته:
 با به تواناو ده سترۆ یشتبوو ییه تی خویان نه خوړن - که چی کاتیک پیغه مبه رانه ی
 میان به درۆ دانا، سزادمان، به لأم چون سزادانیک! زۆر جیتی سه ره سوړمان بوو،
 زۆر سه خت و بیهتره زا بوو، هی نه وه یه که کافره کانی رۆژگاری تو په ندو عیبه رت
 له و سزادانه ی نه و گه له پیشووانه، وه ربگرن.

مهسه له گرنهکان

مهسه له یه کهم:

له رۆژی کۆکرانه وه دا، خوا ﷻ پرسیار له فریشتان ده کات، ئایا هاو به شدانه ره کهان تیهو یان ده په رست؟ نه وائیش پاکیی بو خوا ده رده بپرن و، جهخت له سه ر ته نیا سه ره رشتیار تیی خوا ﷻ بو خویان، ده که نه وه و، خواش پێیان راده که یه نئ: که له و رۆژه دا هیچ کامیان سوود و زیانیان بو به کدی نیه، نه په رستراوه کهان و نه په رسته ره کهان:

خوا ده فه رموی: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَذَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ فَاَلَيْسَ لَكَ بِبَعْضِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٢﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه: له ده برکه دا:

١- ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا﴾، نه و رۆژه که (خوا) تیکراییان کۆده کاته وه، وشه ی: ﴿يَوْمَ يُحْشَرُهُمْ﴾، واته: خپریان ده کاته وه و، کویان ده کاته وه، خوتراوه یشه ته وه: ﴿وَيَوْمَ تُحْشَرُهُمْ﴾، نجا (يُحْشَرُهُمْ) و (تُحْشَرُهُمْ)، یانی: خوا کویان ده کاته وه و، تیمه کویان ده که یه وه، ﴿جَمِيعًا﴾، وشه ی (جَمِيعٌ، فَعِيلٌ مَعْنَى مَفْعُولٌ: أي مَجْمُوعٌ، وشه ی: (جَمِيعٌ) که له سه ر کیتی (فَعِيلٌ، ه، به لام به مانای (مَفْعُولٌ، د، یانی: (مجموع)، هه موویان، نجا که ده فه رموی: هه موویان کۆده که یه وه، یانی: هه موو جوړه کانیان:

أ- په رستراوه کهان:

١- چ به ویستی خویان بوو بئ، وه ک شه ی تانه کهان و تاغووت و فیرعه ونه کهان.

۲- چ به ویستی خوْیان نه بووبی، وهك فریشته كان و، هه ندی له پیغه مبهران و، هه ندی له پیاوچاكان.

۳- چ ویستیان هه نه بووبی له شته كه دا، وهك مانك و خوْرو نه ستیره كان و، په بكه رو رووهك و ژيانداره كان و، هه موو نهو شتانهی كه په رسترون له جیاتی خواوه، جگه له خوا هه موویان كوْده كه یینه وه.

ب- ههروه ها په رسته ره كانیش، نه وانیش به هه موو جوْره كانیانه وه.

(۲) ﴿ثُمَّ نَقُولُ لِلْمَلَكَةِ﴾، خوئندراویشه ته وه: (ثُمَّ نَقُولُ لِلْمَلَكَةِ)، دوابی به فریشته كان ده فهرموئ، یاخود به فریشته كان ده فهرموین:

(۳) ﴿أَهْوَلَاءِ إِنَّا كُرُّ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾، ئایا نهوانه ئیویدان ده په رست؟ هه لبه ته نه وه له بهر راهویشته بوْ هاوبهش بوْ خوا دانهره كان، وهك له زمانی عه په بییدا ده لی: (إِنَّا كُرُّ أَعْنِي وَاسْمِعِي يَا جَارِي)، یانی: قسه له گه ل توْ ده كه م، به لام نهی دراوسیته كه م توْش گویت لئی بی، یان له كورده وارپی خوْمان دا ده لئین: (دیوار له گه ل توْمه، گوئسوانه گویت لی بی)، خوا هه موویان كه نهو دیمه نهی روْژی دوابی، لیره دا ده خاته روو، یانی: نهوانه ی جگه له خوا ده په رستی، نه گهر فریشته، نه گهر هه ر شتین، له روْژی دوابی، ئاوا پرسیارو وه لئیمان له گه لئا ده كری و دادگایی ده كرین، سه ره نجام زاریان ده بیته ته له ی ته قیو! هه لبه ته هه مزه (أ) ی سه ر: ﴿أَهْوَلَاءِ إِنَّا كُرُّ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾، هه مزه ی پرسیار كردنی نكوو لیبلیكه رانه، بیگومان ده شكونجی بگوتری: بوْ سه رزه نشكردنه، به لام نهو كاته ده بی ئاراسته ی هاوبهش بوْ خوا دانهره كان بگری، چونكه فریشته كان سه ر زه نشتیان ئاراسته ناكری، فریشته كان پاكن له هه موو هه له و كه م و كوپیبهك، چ جای ریگا بدن، یاخود داوا بكهن: له جیاتی خوا، یان له گه ل خوا دا به رسترین؟! به لام سه ر زه نشته كه ئاراسته ی بته رسته كان و خوانه په رسته كان ده كری، چونكه هه ندی له بته رسته كان گوتوو یانه: فریشته كان كچانی خوان، وهك له سوورپه تی (الأنعام) دا، كاتی خوْی له به رگی پینجی نه م ته فسیره دا، قسه مان لی كردوه، خوا ده فهرموئ: ﴿وَحَرِّقُوا لَهُم بَنِينَ وَبَنَاتٍ﴾

يَعْتَرِ عَلَيْهِمْ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٠٠﴾، واتە: بۇيان ھەلبەست كوران و كچان، بەبى زانىبارى، دەيانگوت: شەيتانەكان كورانى خوان و فرىشتەكان كچانى خوان.
 (٤) - ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ﴾ {فرىشتەكان و ھالاميان دايھوھ} گوتيان: پاكىي بۇتۇ، ﴿سُبْحَانَكَ﴾، (أي: تَنْزِيهَا لَكَ، أَنْ يَكُونَ لَكَ شَرِيكٌ)، پاكىي بۇ تۇ دەردەبىرىن، كە تۇ ھاوبەشت ھەبى، ئەم تەعبىرە: ﴿سُبْحَانَكَ﴾، (تَبَرُّهُ مِنَ الرُّضَىٰ بِأَنْ يَعْبُدَهُمُ الْمُشْرِكُونَ)، حاشا كردن و دوورى كرتنە، لەوھ كە رازىي بن، بەوھى ھاوبەش بۇخوا دانەرەكان، بيانپەرستى، يان رازىي بووبن بيانپەرستى.

(٥) - ﴿أَنْتَ وَإِنَّا مِنْ دُونِهِمْ﴾ {فرىشتەكان لەسەر قسەكانى خۇيان بەردەوام بوون، دەلئىن:} تۇ جگە لەوان سەرپەرشتىارى تىمەي، يانى: (لَا نُؤَلِّيُ عَيْرَكَ)، تىمە جگە لە تۇ دۆست و پشتيوامان نىھ، دۆستايەتتى كەسىكى دىكە ناكەين، ھىچكەس بە سەرپەرشتىارى خۇمان قىوول ناكەين.

خووا ﷻ باسى عىيادەت دەكات، بەلام ئەوان لىرەدا باسى (ولاية و ولاية) دەكەن، وىلايەت واتە: سەرپەرشتىي و، ھەلايەت واتە: دۆستايەتتى، چونكە: (الْعِبَادَةُ وَالْيَاةُ وَوَلَايَةُ بَيْنَ الْعَابِدِ وَالْمَعْبُودِ)، لە راستىدا پەرستىش، برىتتە لە: سەرپەرشتىارىيىكىردنى پەرستراو بۇ پەرستەر، نىزىكىي و دۆستايەتتى نىوان پەرستراو پەرستەر، كەواتە: ئەگەر سەرپەرشتىي و دۆستايەتتى و نىزىكىي نەبى، ماناى واى پەرسترانىش لە نارادا نىھ، ئنجا دوايى فرىشتەكان، ھەر لەسەر قسەي خۇيان بەردەوام دەبن و دەلئىن:

(٦) - ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ آلِهَةً﴾، بەلكو ئەو (بتپەرست)انە، ئەو جگە لە خواپەرستانە، بە ھەموو جورەكانيانەوھ، جىننىيان دەپەرست، جندىش، ھەك چۆن تىمەي مروؤف لەسەر زەوى دەژىن، ئەوانىش لەسەر زەوى دەژىن و، ھاو كات لەگەل مروؤفا نىشتەجى بوون لەسەر زەوى، ھەك لە نايەتەكانى سەرەتاي سوورەتى (الأعراف) دا، لە بەسەرھاتى ئادەم و ھووا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) و تىبلىسدا، بە درىژىي باسمان كردوھ، ئەو رايە راستە كە مروؤف و جند پىكەوھ ھاتوونە سەر زەوى، جندىش ئەو دروستكراوانەن، كە تىمە ئەوان نابىن

و، نهوان تیمه ده‌بینن، وهك خوا له سووره‌تی (الأعراف) دا ده‌فهرموی: ﴿إِنَّهُ يَرْتَكِبُ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرْتَهُمْ﴾، ئیبلیس و دارو ده‌سته‌که‌ی تیوه، ده‌بینن، بِنْ ته‌ودی تیوه نهوان ببینن.

ئنجا که لیره‌دا ده‌فهرموی: ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ آلِجِنَّ﴾، به‌ته‌نکید مه‌به‌ستیان هه‌موو جند نیه، (أی: الشَّيَاطِينُ مِنْهُمْ)، به‌لکو شه‌یتانه‌کانی جندو گه‌وره‌کانیان و له‌خوا دووره‌کانیان، چونکه جندیش وهك مرؤف، مسؤلمان و نامسؤلمانیان هه‌ن، وهك له‌سووره‌تی (الجن) دا، خوا ﷻ له‌سه‌ر زمانیان ده‌فهرموی: ﴿وَأَنَا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَنِيطُونَ﴾، تیمه مسؤلمان و ملکه‌چمان هه‌ن و، سه‌تمکارو لاده‌ریشمان هه‌ن.

ئنجا که فریشته‌کان ده‌لین: ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ آلِجِنَّ﴾، نه‌مه‌گواسته‌نه‌وه‌یه له‌حاشا لیکردن و دووری گرتن له‌غیری خوا په‌سته‌کان، بۆ‌شایه‌دی دان له‌سه‌ریان و، شایه‌دی دان له‌سه‌ر نه‌وانه‌ی جگه‌له‌خوا په‌رستیان بۆ‌جوان کردوون، که شه‌یتانه‌کانن، به‌لام لیره‌دا بۆیه ده‌فهرموی: جند، هه‌رچه‌نده‌وشه‌ی: (الشَّيَاطِينُ)، له‌قورئاندا بۆ‌هه‌موو نه‌وانه‌به‌کاره‌یتزاوه، که له‌خوا دوورن، مرؤف بن، یان جند، به‌لام لیره‌دا به‌سیاق ده‌زانری، که مه‌به‌سه‌ت پی‌شه‌یتانه‌کانی جنده، بۆیه: ﴿يَعْبُدُونَ آلِجِنَّ﴾، یانی: جنده (شه‌یتانه‌کان، ده‌پرستن، نه‌وانه‌ی له‌خوا دوورن، له‌جند.

(٧) - ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾، زۆربه‌یان پی‌یان بر‌وادربوون، واته: زۆربه‌ی نه‌و، جگه له‌خوا په‌رستانه‌و، نه‌و هاوبه‌ش بۆ‌خوا دانه‌رانه، بر‌وادربوون به‌و جنده شه‌یتانانه، نه‌و شه‌یتانه‌جندانه هاوبه‌ش بۆ‌خوا دانانیا بۆ‌جوان کردن و، رازاندیانه‌وه‌و، هانیاندان بۆ، نه‌وانیش زۆربه‌یان پی‌یان بر‌وادربوون، بۆیه‌ش ده‌فهرموی: زۆربه‌یان، چونکه به‌ته‌نکید به‌شیک له‌بته‌رسته‌کان، یان به‌شیک له‌هاوبه‌ش بۆ‌خوا دانه‌ره‌کان، یان به‌شیک له‌جگه له‌خوا په‌رسته‌کان، راستییان ده‌زانی، به‌لام ده‌یانویست خه‌لک و جه‌ماوه‌ره‌که‌یان چه‌واشه بکه‌ن، وایان پی‌شان ده‌دات، که نه‌وانیش بر‌وایان به‌شه‌یتانه‌کان هه‌یه، که په‌رسترین و

په رستراو بن و بکرینه هاوبهش بۆ خوا، یان له جیاتی خوا به رسترتن، بۆیه ده فهرموئ: ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾، زۆربه یان پتیمان برودار بوون، چونکه به شتیکیان - له هاوبه شدانه ران - پروایان به وه نه بوو شه یئانه کان به رسترتن، یان شایسته ی په رستران بن، به لّام ده یانویست کلاو له سه ری خه لک و جه ماوه ره که یان بنین، وه ک چون له م پروژگاره دا هه ندیک رهوت و پربازگه و مه شره بی پوچ و نه فسانه بی له نیتو مسولماناندا هه ن، نهوانه ی که سه ره رشتی نه و مه شره ب و مه زه ه ب و ره وتانه ده که ن، له وانیه زۆریان پروایان به و که سانه نه بن، که نه و مه شره ب و مه زه ه ب و ره وتانه یان، ته به نیی کردوون، به لّام وا پیشان ده ده ن که پروایان پتیمان هه یه، بۆ هه لّخه له تاندنی خه لک و جه ماوه ره که یان و نانیان له وه دایه!

۸- ﴿فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾، (ئه مه فه رمایشتی خوا به، ئاراسته ی هاوبهش بۆ خوادانه ره که نی ده کات، ده فهرموئ: { ئه مرۆ هه ندیکتان سوودو زیانی هه ندیکتان به ده ست نیه، هه لّبه ته ده شگونجه لیره دا رووی قسان ته نیا له هاوبهش بۆ خوادانه ره کان و جگه له خوا په رسته کان نه بن، به لّکو خوا سبحانه و تعالی په رستراوه کان که فریشته و جگه له فریشته کان و، په رسته ره کان به هه موو شیوه کانیانه وه، هه موویان ده دویتن و ده فهرموئ: ئه مرۆ سوودو زیانی په کدیتان به ده ست نیه، واته: نه ده توان سوود به په کدی بگه یه نن، نه ده توانن زیان له په کدی دوور بخه نه وه.

۹- ﴿وَقَوْلُ الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾، به وان هه ده لّیین که سه میان کردوه.

نهوانه ی سه میان کردوه به وه که به خوا بیبروا بوون، به رانه ر به خوا سه لّه بوون، هاوبه شیان بۆ خوا داناه، جگه له خوا یان په رستوه، به وان هه ده لّیین:

۱۰- ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ فِيهَا تَكْفُرُونَ﴾، نازاری نه و ناگره که تیهو پی بیبروا بوون، به درۆتان دادنا، بیچیتن.

که ده فهرموئ: ﴿ذُوقُوا﴾، (الدّووق: مَجَازٌ لِمُطْلَقِ الْإِحْسَاسِ)، (ذوق) وشه یه که به مه جاز کارده هیترتی بۆ هه ست پینکردن به ره هایه.

دەشگۈنچى بىكوتىرى: وشەي: (ذۇقۇ)، بۇيە بۆ سزاو ئازار خوازراوہ تەوہ، چونکہ ئىنسان كە شتىك دەخوات، تامى دەكات و دەيچىزى، چاك دەزانى چۆنە؟ ئەوانەش كە خوا سزايان دەدات، ئەو سزاي ئاگرە كە پىتى ئازار دەدرىن، چاك دەزانن چۆنە؟ وەك چۆن خواردنىك كە مروف دەيخاتە زارپەوہ، دەيچىزى، ئەوانىش ئاوا ئەو سزايە، ئەو ئازارە دەچىزىن، لە سوورەتى (السجدة) دا ھەمان ئەو تەعبىرە ھاتوہ، بەلام بەم شىوہىە ھاتوہ: ﴿ وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكذَّبُونَ ﴾، پىتان گوترا: ئازارى ئەو ئاگرەي كە پىشتەر پىتى بىتروابوون، بىچىزىن، لىرەدا دەفەرموى: ﴿ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكذَّبُونَ ﴾، لەوئ دەفەرموى: ﴿ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكذَّبُونَ ﴾، چونکہ ھى سوورەتى (السجدة)، واتە: تىوہ بىتروابوون بە خودى سزايەكە، ﴿ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكذَّبُونَ ﴾، (العذاب الذي كنتم به تكذبون)، بەلام لىرە لە سوورەتى (سبا) دا، بە درۆ دانانەكە رووى پىكراوہتە، خودى ئاگرەكە، دەفەرموى: ﴿ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكذَّبُونَ ﴾، ئاشكراشە: (النار) مېنىە مەجازىيەو راناوى مېنىە دەوئ و، (عذاب) ىش نىرىنە مەجازىيەو راناوى نىرىنە دەوئ.

مه سه لهی دووهم:

تۆمه تبارکردنی کافره کان بۆ یتغه مبهه ﷻ و قورنآن، که جگه له دژایه تی س کردنی نایین و کلتووری یتشینانیان و، درۆو جادوو، هیچی دیکه نین! راگه یاندنی نهو راستیه ش که خوا نه له یتش قورنآن دا هیچ کتیب و، نه له یتش موحه ممه ددا، هیچ یتغه مبهه ری بۆ ناردوون، بۆ نهو گه لهی یتغه مبهه موحه ممه د ﷻ له یتویاندا هات، که گه لی عه ره بن و، نهو گه لانهی رابردووش که خوا به هۆی کوفریانه وه سزای داوون، زۆر خاوه ن توانا تر بوون له کافرانی رۆژگاری دابه زینی قورنآن و، کافرانی کۆمه لگای یتغه مبهه ﷻ:

خو ده فه رموی: ﴿وَإِذْ نُنزِلُ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا يَتَّبِعْتُمْ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَنَّا كَمَا يَبْغُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرَىٰ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّؤْتَمِنٌ ﴿١٢﴾ وَمَا آيَاتُهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿١٣﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَارَ مَا آيَاتِنَهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له دوازه بره گدا:

١- ﴿وَإِذْ نُنزِلُ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا يَتَّبِعْتُمْ﴾، کاتیک که ئایه ته رۆشنه کانی تیمه یان به سه ردا خو یترا نه وه، (وای سه ر: ﴿وَإِذْ نُنزِلُ﴾، واوی با ده ره وه (عاطفه) به و بۆ گه یرانه وه به، نهو رسته به با ده داته وه، ده یگه یرته وه سه ر رسته ی یتشو، که ده فه رموی: ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا﴾، واته: نه وانه حالیان وابوو، که کاتیک ئایه ته کانی تیمه یان به رۆشنیی، یان: ئایه ته رۆشنه کانی تیمه یان به سه ردا ده خو یترا نه وه، که ده فه رموی: ﴿يَتَّبِعْتُمْ﴾، (آی: حَالٌ كُونَهَا وَاضِحَاتٍ فِي مَجِيئِهَا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى)، له حالیکدا که نهو ئایه تانه زۆر رۆشن بوون، که له خوای به رزه وه هاتوون، یا خود: ﴿يَتَّبِعْتُمْ﴾، واته: رۆشن بوون، ئاماژه کانیان زۆر به رۆشنیی ده گه یاند.

۲- ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾، [کاتیک نهو نایه ته رۆشنانهی تیمه یان به سهردا خوێترانهوه]، گوتیان: ئەمه ته نیا پیاویکه، به سیاق ده زانری که بیژهره که، مه به ست پیتی هاوبهش بو خوا دانهره کان و، جگه له خوا په رسته، بته رسته کان، ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾، ئەمه - لهوکاته دا ناماژه یان بو پیغه مبه ر ښکته، کردوه - ته نیا پیاویکه، واته: نه وهی که نایه ته کانیا ن به سهردا ده خو ئینته وه، پیاویکه، ناسایی وه ک سه رجه م پیاوانی دیکه بن جیاوازی، یان پیاویکی نه ناسراوو نامۆیه!

۳- ﴿رَبِّدْ أَنْ بَصُدُّكُمْ عَمَّا كَانُ بَعْدَ مَا بَأْرَكُمْ﴾، ده به وی له وهی که باب و باپیرانتان، پشینانتان، ده یانه رست، لاتان بدات.

بنگومان ئەم قسه یه، مه به ست پیتی زله زلانی بیروایان و ده مپراست و بریاره ده کانیا نه، ویستوو یانه خه لک بورووژینن و هانبدن له دژی پیغه مبه ر ښکته که نه ها! ده به وی پتیازی پشینان و باب و باپیرانتان لی تیکبدات و، نه وهی باب و باپیرانتان ده یانه رست، لاتان بدات لی!

به نسبت پیغه مبه روه ښکته به وه تۆمه تباریان کرد، که ته نها پیاویکه، ده به وی له وهی که پشینانتان و باب و باپیرانتان پشتر په رستوو یانه، لاتان بدات، ننجا دینه سه ر باسی قورنن:

۴- ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِنْكَ مُقْتَرَى﴾ هه روه ها گوتیان: ئەم (قورنانه) ه ته نیا درۆیه کی هه لبه ستراوه، ﴿إِنْكَ﴾، به مانای درۆ دئی، ﴿مُقْتَرَى﴾، واته: هه لبه ستراو به ناوی خواوه، یانی: هه لبه ستراوه و دروستکراوه له لایه ن پیغه مبه روه ښکته به ناوی خواوه!

۵- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، هه روه ها ئەوانه ی بیروا بوون، به و هه قه یان گوت، که بو یان هاتبوو:

۶- ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، ئەمه ته نیا جادوو یه کی ناشکرايه.

که لیتره دا ده لئین: ﴿مَا هَذَا إِلَّا إِنْكَ مُقْتَرَى﴾، ئەم قورنانه هه مووی درۆیه کی هه لبه ستراوه، یانی: وه ک خو ی به گشتیی، درۆیه و، به سه رها ته کانیشی هه موویان

هه‌له‌سترون، یاخود هه‌مووی درۆشه‌و هه‌له‌به‌ستراویشه، یان بۆ دوو جور دابه‌ش ده‌بن:

أ- غه‌یری به‌سه‌ره‌اته‌کانی درۆیه.

ب- به‌سه‌ره‌اته‌کانی‌شی هه‌له‌به‌سترون و بنه‌ره‌ت و بنه‌مایه‌کیان نیه.

که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ﴾، نه‌وانه‌ی بی‌پروان، به‌هاقیان گوت که بۆیان هات، لیره‌دا ده‌گونجا بفه‌رموی: ﴿ وَقَالُوا لَلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ﴾، به‌لام بۆیه ده‌فه‌رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ﴾، بۆ نه‌وه‌ی کوفرو بی‌پرواییه‌که‌یان ده‌ریخت، که بی‌پرواییه‌که‌یان هانده‌ریان بوو، نه‌و قسه‌یه‌که‌ن، ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَلْحَقِّ ﴾، نه‌وانه‌ی که بی‌پروا بوون، بی‌پروا بوون به‌هه‌موو شتیک، به‌هه‌قیان گوت: کاتیک بۆیان هات، ﴿ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾، نه‌مه‌جگه‌له‌جادوو‌یه‌کی ناشکرا هیچی دیکه‌نیه.

که‌واته:

۱- پیغه‌مبه‌ری خاته‌میان ﷺ به‌وه‌تۆمه‌تبار کردوه، که ده‌یه‌وی له‌وه‌ی باب و با‌پیرانیان په‌رستوو‌یانه، لایان بدات.

۲- قورنایشیان به‌وه‌تۆمه‌تبار کردوه، که درۆیه‌و هه‌له‌به‌ستراوه.

۳- کۆی نه‌و هه‌قه‌ش که موحه‌مه‌د هیتابووی، نه‌و په‌یامه‌هه‌فه، به‌وه‌یان تۆمه‌تبار کرد که جادوو‌یه‌کی ناشکرایه! نه‌مانه‌ش به‌س لاف لیدانن و هیچ نه‌که‌به‌لگه، شو‌به‌ه به‌لگه‌یه‌کیشیان بۆ نه‌هیتاونه‌وه، بۆیه خوا ﷻ به‌پتویستی نه‌زانیه، وه‌لامیان بداته‌وه له‌م‌سیاقه‌دا، ته‌نها نه‌وه‌نده ده‌فه‌رموی:

(۷) ﴿ وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ﴾، ئیمه‌هیچ کتیبمان پینه‌دلون، لئی بکۆلنه‌وه‌و، بیخوئنه‌وه، (یعنی لم‌یگوناواهل درآسه‌و تحقینق للکُتُب سابقاً)، نه‌وانه‌پشتر نه‌هلی نه‌وه نه‌بوون، کتیبان بخوئنه‌وه‌و لیبان بکۆلنه‌وه‌و هه‌لیانسه‌نگینن، تاکو تیتسا به‌هه‌وای بال، هه‌روا له‌خووه، قورنآن تۆمه‌تبار بکه‌ن و، موحه‌مه‌د تۆمه‌تبار بکه‌ن.

﴿يَدْرُسُونَهَا﴾، (الدَّرَاسَةُ: الْقِرَاءَةُ بِتَهْمُلٍ وَتَفْهُمٍ)، (دِرَاسَةٌ) بریتیه: له خویندنه‌وهی به شینه‌یی و به لیتینگه‌یشتن و لیوردبوونه‌وهه.

۸- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلِكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾، [به نسبت پیغهمبه‌رانیسه‌وه] له پیش توډا، هیچ وریاکه‌ره‌وهه ترسینه‌ریکمان بو نه‌ناردوون، واته: هیچ پیغهمبه‌ریک که وریایان بکاته‌وهه بیانترسینتی و هو‌شیاریان بکاته‌وهه، بو‌مان نه‌ناردوون، واته: نه‌وه قسانه‌ی دیانکهن، له باره‌ی وه‌حیی و تایینی خواو، له باره‌ی پیغهمبه‌ری خواوه ﴿﴾ ده‌بی سه‌رچاوه‌که‌ی یان کتیب و وه‌حیی خوا ﴿﴾ بی، یان پیغهمبه‌ریکی له لایهن خواوه، په‌وانه کراو بی، به‌لام نه‌وانه نه‌پیشتر هیچ کتیبکیان پندراوه، پیش قورئان و موحه‌ممه‌د ﴿﴾، نه‌هیچ پیغهمبه‌ریکیان بو په‌وانه کراوه، که‌واته: نه‌وه قسانه ههر به گومان ده‌یانکهن و پشت نه‌ستوور نین به‌لگه، نه‌وه قسانه له سه‌رچاوه‌به‌که‌وه نایهن، که پتویسته لینه‌وه بین، که وه‌حیه.

۹- ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، نه‌وانه‌ی پیش وانیش به درو‌یان دانا، چییان به درو دانا؟ پیغهمبه‌رانیان به درو دانا، کتیبه‌کانی خویان به درو دانا، په‌یامی خویان به درو دانا.

۱۰- ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾، کافره‌کانی رۆژگاری پیغهمبه‌ری ﴿﴾ نه‌که‌یشتوونه ده‌یه‌ک (۱۰/۱)‌ی نه‌وه‌ی که به‌وامان دابوو، (مَعْشَار: عَشْر، وَقِيلَ عَشْرُ الْعَشْرِ)، واته: یه‌ک له‌سه‌ر ده (۱۰/۱) گوتراویشه: سه‌د یه‌ک، واته: کافره‌کانی رۆژگاری تو‌ته‌ی موحه‌ممه‌د! ﴿﴾ ده‌یه‌ک (۱۰/۱)‌ی، یاخود: سه‌د یه‌ک (۱۰/۱) نه‌وه تواناو ده‌سترویشتووییه‌ی که په‌خساندبوومان بو‌گه‌لانی پتیشوو، که پیغهمبه‌رانیان به درو دانا، پشان نه‌دراوه.

۱۱- ﴿فَكَذَّبُوا رَسُولِي﴾، به‌لام پیغهمبه‌رانی منیان به درو دانا.

۱۲- ﴿كَفَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، تنجانیانکوولییلیکردنی من چوون بوو؟ (نَكِيرِ)، ههرچه‌نده زبیر (کسرة‌ی هه‌یه، به‌لام له نه‌صلدا (نکیری)‌یه، نایانکوولییلیکردنی من چوون بوو؟ دیاره نکوولییلیکردن و په‌خنه‌لیگرتتی خواش، بیگومان سه‌رده‌کیشتی بو سزادانیان، که‌واته:

﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، (آی: فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي الْمُرْتَبِ عَلَىٰ انْكَارِي لَهُمْ)، نهو سزایه م که ده ره نجامی نکو و لیلیتکردن و ره خنه گرتنی من بوو، لئیان، چۆن بوو؟ نهمه پرسیا رکردنه، به لام بو سهر سوپماندن و مهزن پیشاندانی نهو سزایه یه که خوا داوئی.

نهمه بهو شیوه یه ی مانامان کرد، به تابه تی نهم رسته موباره که که ده فهرموی: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعَشَارَ مَا آتَيْنَهُمْ﴾، زور به ی تو یژه رهوان و ایان لیکداوه ته وه، واته: کافره کانی پوزگاری موحه ممه د سوره نمل نه گه یشتبوونه، یه ک له سهر ده، ده یه کی نه ودی که به کافره کانی پوزگارانی پیشوومان دابوو، له رووی ئیمکانیاتی ماددی و، توانای سهر بازی و توانای تابووری، که چی که سزاشم دان، هیچ خو یان نه گرت.

که واته: نهوان که ده یه ک (۱۰/۱) ی توانای نهوانه ی پیشووشیان نیه، یا خود: یه ک له سهر سه دیشیان نیه، ده بی بترسین، نه گهر هر به پیوانه و کیشانه ی خو شیان بی، خوا ناسانتر ده توانی سزایان بدات!

لیرده دا دوی نه وه ی خوا سوره نمل ده ریخست که نهو قسانه ی ده یانکه ن، نه له کتیبکی خویبه وه سهر چاوه ده گری، نه له پیغهمبه ریکی له لایه ن خوا رهوانه کراوه وه، که واته: هیچ بنه مایه کی نیه، دوی نه وه خوا سوره نمل گواستیه وه بو زمانی هه ره شه، که ده فهرموی: ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مَعَشَارَ مَا آتَيْنَهُمْ فَكُنُوا رُسُلًا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، نهمه هه ره شه یه بو یان، دوی نه وه ی ده ریخست که قسه کانیا ن ته نیا لاف لیدانی رووتن، نجا خوا سوره نمل هه ره شه ی لیکردن.

جینی سه رنجه که (محي الدين الدرويش)، له ته فسیره که ده ^(۱)، که له رووی ریژمانیبه وه نیعراپی فورناتی کردوه، زور جاران نوکته ی رهوانیژی، به لکو کومه لایه تی و فیکریش ده خاته روو، لیرده دا رایه کی هیناوه، که که متر بینومه له ته فسیره کانی دیکه دا، نهو رایه هاتبی، با پیشی عیباره ته کانی بتینن، نجا قسه کانی ته رجه مه ده که یین و هه لویستی خو شمانی له سهر دهرده برین، ده لی:

(فِي هَذِهِ الْآيَاتِ تَكَرَّرَ، يَدُلُّ عَلَى الْعَصَبِ وَالْإِنْكَارِ، فَقَدْ تَكَرَّرَ الْفِعْلُ، وَهُوَ قَوْلُهُمْ، وَصَرَخَ بِأَسْمِهِمْ وَهُوَ (الَّذِينَ كَفَرُوا) وَجَاءَ بِاللَّامِ الْمُوَدِّنَةَ بِالْقُوَّةِ، وَصَرَخَ بِقَوْلِهِ: ﴿لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، لِلْعَجَبِ مِنْ مَبَادِهِتِهِمْ بِالْكَفْرِ، وَذَلِكَ لِلدَّلَالَةِ عَلَى مَدَى السَّخَطِ عَلَيْهِمْ، وَالرِّزَايَةِ بِأَفْدَارِهِمْ، وَالتَّعَجُّبِ مِنْ اِزْتِكَاسِ عُقُولِهِمْ، وَتُبُوْهَا عَنِ الْحَقِّ، ثُمَّ أَضْفَى عَلَى ذَلِكَ، مَا هُوَ أَبْلَغُ فِي الدَّلَالَةِ عَلَى رُسُوخِهِمْ فِي الْكُفْرِ وَمَقَادِيهِمْ فِي الْبَاطِلِ، وَهُوَ أَنَّ مَنْ قَبْلَهُمْ مِنْ أَصْحَابِ الْكِتَابِ، لَمْ يُؤْتُوا مِثْلَ مَا أُوتُوا، بَلْ لَمْ يَبْلُغْ مَا أُوتُوا بِغَسَّارِ مَا آتَاهُمْ، وَهُوَ جُزْءٌ مِنْ عَشْرَةِ بَلْ مِنْ مِائَةِ عَلَى رَأْيِ بَعْضِهِمْ، بَلْ جُزْءٌ مِنْ أَلْفِ عَلَى رَأْيِ آخَرِينَ).

واته: لهم نایه تانهدا دووباره کردنه و هدیك ههیه، كه توورهیی و نكوولیبلیتكردنی خوا ده گه یه نئی، چونكه کرده و ده كه یان كه بریتیه له قسه بی بنه ماکانیان، دووباره بوونه و هو، خوا ﴿﴾ به ناشكرا ناوه كه یانی، هیناوه: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، هه روده ها (ل) ی هیناوه كه نهوه ده لالهت له سهه هیز ده كات، كه ده فه رموی: ﴿لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، كاتیک كه قورنن بویان هات، نه وان نهوه یان گوت، نه وهش بو سه رسورماندن، لهوه كه ههه ره كه سهه نهوانه كوفریان دهر بریوه، كه هه قیان بو هاتوه! نه مهش بو نهویه نهوه بگه یه نئی، كه خوا چهنده لیان تووره یه وه، چهنده به بی ریزی و، كه هم پایهیی ته ماشایان ده كات و، بو سه رسورماندن لهوه كه چوئن عه قله كانیان هه لگه پاونه و هو، چوئن له ههق دوور كه وتوونه وه! دوابی شتیكی دیکه ی خستوته پال نهوه ی رابرد، كه لهوه ی رابرد زیاتر گه یه نه ری نهویه، نهوانه زور له كوفردا رۆ چوون و، له ناهه قدا دریزه یان پیداره، كه نهوانی پیش وان له خاودن كتیان، نهوه یان پی نه دراوه كه به كافرانی رۆزگاری پیغه مهه ر: ﴿﴾ دراوه (لهوه حیسی و كتیب) به لكو نهوه ی كه به نهوان دراوه، دهیه ك (۱۰/۱) ی نهوه نه بووه كه به نه مان دراوه، كه (مَعْسَارَ)، بریتیه له: به شتیك له ده (۱۰) (دهیه ك) به لكو له سهه رای هه ندیكیان به ك له سهه سهه، به لكو هه ندیكیان ده لیئن: به ك له سهه هه زاره.

ئەم وای لیکداوئەتەو، کە ئەم وەحییەى بۆ پېغەمبەرى خاتەم ﷺ ھاتو، چەند قاتی ئەو کتیب و وەحییە، کە بۆ گەلانى پېشوو ھاتو، کەواتە: ئەمە خوازىارى ئەوئە، دەبووایە برىوای پى بىتن.

بەلام لە راستییدا بە سەرنجدانى ئایەتەکان، ھەر ئەو بۆ چۈنە زياتر بە راست دەرددەکوئى، کە دەفەرموئى: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعَشَارَ مَا آتَيْنَهُمْ﴾، واتە: کافرەکانى سەردەمى پېغەمبەر ﷺ نەگەشتوونە دەبەك (۱۰/۱) ى ئەوئەى کە بەوان دراو، لە رووى ئىمکانىياتى ماددىی و دەسترۆشتوویەتیەو، لە رووى توانای سیاسى و توانای ماددىی و ئابوورىی و کۆمەلەبەتیی و.. ھتدەو، چونکە عەزەبەکان کاتیک کە پېغەمبەرى خاتەم ﷺ ھاتو، دەولەتیکى کۆکرەوئەیان نەبوو، قەوارەبەكى سیاسىیان نەبوو، بەلکو ھەر عەشیرەتەو ھەر شارە، بۆ خۆى قەوارۆکەبەكى سیاسى بوو و پرژ بۆبوون، بۆئە ئەو ئىمکانىەت و توانایەى کە بۆ دەولەتان دەردەخستى، ئەوان ئەو توانایەیان نەبوو، کە چى پېشووئەکان کاتیک بېبروا بوون و پېغەمبەرانىان بە درۆ داناو، خوا ﷻ سزای داو، یانى: خوا گەلانى پېشووئە سزادان، لە ھالىکدا کە توانایان، توانای ماددىیان، چەند بەرانبەرى ئەوانەى رۆژگارى پېغەمبەر ﷺ بوو، کەواتە: با کافرەکانى رۆژگارى پېغەمبەرىش ﷻ، بەو تۆزە توانایە، بەو پرە توانایە، کە بەك لە سەر دە، یاخود بەك لەسەر سەدى ئەو توانا ماددىیەش نە، کە بە گەلانى پېشوو دراو، با پىئى لە خۆیان بايى نەبن، چونکە ئەوان تواناشیان زۆر زۆر بوو، کە چى خوا سزای دان و، ئەمانىش بەو تۆزە توانایەو، ناتوانن دەرباز بن، لە سزای خوا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دهرسي حهوتهم** ❖

بِنَاسِہِی نَہِم دَہِرسَہ

نہم دہرسہ لہ نو (۹) ئاہتہی کوٹایہی سوورہتی (سبأ) پیک دئی، ئاہتہ کانی: (۵۴ - ۶۶)، کہ تیاندا خوی زاناو کارزان، پینچ کہرہتان پیغہمبہرہ کہی موحمہمد ﷺ به وشہی: بَلَى (قُل) دہوئتن، ہەر کہرہتہش لہ ئاہتیکہی سہربہ خوڈاو، ہەر جارہش فہرمانی پیندہکات کہ راستیہ کی گہورہو گرنگ بہ بیپرواو ہاوبہ شدانہرہ کان رابگہ بہنتی، نہوہ لہ پینچ ئاہتہی سہرہ تادا: (۵۶ - ۵۰).

لہ چوار ئاہتہ کہی کوٹایہشدا، خوا ﷺ باسی دیمہنی ترس و لہ زو راجلہ کینی بیپروایان دہکات، لہ قیامت دا، کہ دہستیان لہ ہہموو پچکان دہبری و، بہ ہیچ شتیک راناگن، نہوہی کہ نارہزوویان دہکرد، لئی بیہش دہکرتن و، بہرہست دہخریتہ نیوان خویمان و نارہزووہ کانپانہوہ.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَحْدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْفَىٰ ذُرِّيٰئِكُمْ وَأَنْتُمْ كَارِفُونَ﴾
 ﴿۱۶﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ بِصَاحِبِكُمْ مِنْ حِجَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿۱۷﴾ قُلْ إِنْ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمِ الْغُيُوبِ ﴿۱۸﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبَدِّلُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ ﴿۱۹﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُرِئِي إِلَىٰ رَبِّي إِنَّمَا سَمِعْتُ قَرِيبٍ ﴿۲۰﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿۲۱﴾ وَقَالُوا ءَأَمَّنَّا بِهِ ءَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَٰوُثُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿۲۲﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ ءَمِنْ قَبْلٍ وَيَقْدِرُونَ بِاللَّعِينِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿۲۳﴾ وَجِلَّ بَيْنَهُمْ وَيَوْمَ مَا يَلْتَمِسُونَ كَمَا فَعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيدِينَ ﴿۲۴﴾

ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

{ئەي موحەممەد!} بلى: (ئەي بېيروايەكان!) تەنيا بە يەك نامۇژگارىي، نامۇژگارىيتان دەكەم: كە لەبەر خوا دوو دوو و يەك يەك ھەلسن، دوایی بېر بکەنەو: ھاوۋلەكەتان (موحەممەد) ھىچ جورە شىتېيەكى نىە، تەنيا ترسىنەرتانە وریاکەرەوہەتەنە لە پىش دەستی نازارىكى سەخت دا ﴿١٦﴾ بلى: ھەر كرىيەك لىتانم داوا كىردوہ، با بو خۇتان بى، كرى و پاداىتم تەنيا لەسەر خوايەو، ئەو بەسەر ھەموو شىتېكەوہ چاودىرە ﴿١٧﴾ بلى: بىگومان پەروہردگارم ھەق دەھاوئى (بەرەو ناهەق) يەكجار زانايە بە پەنھانەكان (و ھىچى لى ناساردىرئەوہ) ﴿١٨﴾ بلى: ھەق ھات و ناهەق (ھىچ كارەيە) نە ھىچى پى دەست پىدەكرى و، نە ھىچىشى پى دەگىردىرئەوہ ﴿١٩﴾ بلى: ئەگەر گومراىم، ئەوہ زىانى گومراىوونەكەم تەنيا بو خۇمەو، ئەگەر رى راستىشى بگرم، بە ھۆ ئەوہوہەيە، كە پەروہردگارم سروشم بو دەكات، بە راستى ئەو بىسەرى نىزىكە ﴿٢٠﴾ ئەگەر بىنى كاتىك (بېيروايان) بە ترس و لەرزەوہ دادەچلەكن (بەلام) قوتارىبوون نىەو، لە شوئىتىكى نىزىكەوہ گىراون (دىمەتىكى زور سامناكە) ﴿٢١﴾ (بېيروايەكان لە قىامەتدا)، گوتىشان: بروامان پى ھىتا، بەلام لەو شوئىنە دوورەوہ چۆن دەستيان دەىكاتى ﴿٢٢﴾ بىگومان پىشتەر پى بېيروا بوون و، لە دوورەوہ بەرەو پەنھان دەيانھاويشت (بەنەزانىيە لە بارەى نادىارەوہ دەدوان) ﴿٢٣﴾ بەرەبەستىش خرايە تىوان ئەوان و ئەوہوہ كە ئارەزوويان دەكرد، وەك چۆن ئەوہش بەرانبەر بە كۆمەلەكانى پىشوويان كرا، بىگومان ئەوانىش لە دوو دلىيەكى خەست و خۆل دا بوون (بۆيە بەو دەردە چوون) ﴿٢٤﴾.

ئىكردنە ھەندىك لە ۋىشەكان

(قَدْزُفُ): ددھاوئى، (الْقَدْزُفُ: الرُّمِّيُّ البَعِيدُ)، (قَدْزُفُ): بريتە لە ھاوېشتىك بەرھە و دوور، يان لە دوورەدە، ھاوېشتى ۋەك خوارى لى سۈورەتى (طە) دا، دەفەر مۆى: ﴿فَأَقْزِبْهُ فِي آلِ لَمِيٍّ﴾ طە، فرېبىدە ئىو دەريابە كەوہ.

(فَزَعُوا): واتە: داچە لە كىن، (الْفَزَعُ: انْقِياضٌ وَنَفَارٌ يَغْتَرِي الْإِنْسَانَ مِنَ الشَّيْءِ الْمُخِيفِ، وَهُوَ مِنْ جُنْسِ الْجَزَعِ)، (فَزَعُ): بريتە لە ھاتنە ۋە ھەك و سەلمىنە ۋە ھەك كە بەسەر ئىنساندا دى، لە نەنجامى دىتنى شتىكى مەترسىلىكراو و ترسناكدا، (فَزَعُ) لە پەگەزى (جَزَعُ) ە، (جَزَعُ) واتە: ھەلپە ۋە نارەھەت بوون، (فَزَعُ) ىش واتە: داچە كىن.

(فَلَا قَوْتَ): دەرباز بوون نى، (القَوْتُ: بُعْدُ الشَّيْءِ عَنِ الْإِنْسَانِ، بَعِيثٌ يَتَعَدَّرُ إِذْ رَأَاهُ)، (قَوْتُ): بريتە لە ھەدى شتىك لە ئىنسانە ۋە دوور بى، بە شىۋەدە كە نەتوانى دەستى بگە بە نىتى.

(الْتَّأَوُّشُ): (التَّأَوُّشُ: التَّنَاوُلُ)، (تئاوش) بريتە لە ھەدى ئىنسان دەست بگە بە نىتە شتىك، يانى: (تَنَّاوُلُ).

(وَجَلَّ): (حَالَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ كَذَا) واتە: فلان شتە، كەوتە نىوان من و تۆۋە، (حَائِلٌ)، پەردە، (أَصْلُ الْحَوْلِ: تَغْيِيرُ الشَّيْءِ وَانْفِصَالُهُ عَنِ غَيْرِهِ)، ۋشەى (حَوْلُ)، بريتە لە شتىك كە بگورئى و لە شتىكى دىكە جىابىتە ۋە، ۋەك گوتمان: (حَائِلٌ)، لەسەر كىشى (فَاعِلٌ) ە، بە ماناى پەردە ۋە نىوانىك دى، كە دەكەوتتە نىوان دوو شتە ۋە.

مانای گشتی نایه تهکان

خوَا ﷻ له کۆتایی نهم سووږه ته موباره که دا، پیغه مبهری خاتهم مو حوممه د
 ﷻ ده دونتی، له پینج نایه تی یه ک له دواي یه کدا، پینج جار ان فه رمانی پی
 ده کات: (بلی) و، پینج راستی زۆر گه وره و گرنکی پی ده فه رموی، که پینان
 رابگه یهنی، که له هه موو قورنندا وینهی نه وه نیه، بویه ش تیمه نه وه مان به
 یه کیک له تابه مه ندیه کان سووږه تی (سبا) دانا، له کاتی خسته نه رووی تیه وړۆک
 و پیناسهی نهم سووږه ته دا.

یه که مجار خوَا ﷻ ده فه رموی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُ بِوَجْدِ﴾، ناشکرایه رووی
 دواندن له پیغه مبه ره ﷻ، تو بلی: ﴿إِنَّمَا أَعْظَمُ بِوَجْدِ﴾، من ته نیا به
 یه ک شت نامۆزگاریبتان ده که م، چیه نه وه تاکه نامۆزگارییه؟ ﴿أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ
 مَشْنَىٰ وَفَرَدَىٰ﴾، نه ویش نه وه یه که بو خوَا ﷻ هه لسن، دوو دوو و یه ک یه ک،
 ﴿ثُمَّ تَنْفَكُوا﴾، دواپی بیر بکه نه وه، چونکه مروف نه گهر به ته نیا بی،
 باش بیر یی بو ده کړیته وه، نه گهر یه کیک ی دیکه شی له گه ل دا بی، له وانیه باشتر
 هه ندیک شتی بیر بخاته وه، به لام نه گهر فه له بالغ بوون، بیکومان مروف ناتوانی
 وه ک پیویست بیر بکاته وه، فیکرو هۆشی خو ی چر بکاته وه له سه ر بابه تیک ی
 دیار بیکراو، بویه لیره دا ده فه رموی: ته نیا به یه ک شت نامۆزگاریبتان ده که م،
 نه ویش نه وه یه : له بهر خوا، هه لسن، واته: دل ی خۆتان بو خوا ساغ بکه نه وه و
 مه به ستی دیکه تان نه بی، له بهر ره زامه ندیی خوا، دوو دوو، یان یه ک یه ک، بیر
 بکه نه وه، ﴿مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ حِنَّةٍ﴾، بیر بکه نه وه له حالی پیغه مبه ر، مو حه ممه د
 ﷻ، نه و کاته بۆتان ده رده که وی که: ها وه له که تان هیچ جو ره شیتیه کی تیدانیه،
 ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ﴾، نه و ته نیا وریا که ره وه و ترسینه ریکه بو تیه و، ﴿بَيْنَ
 يَدَيْ عَذَابٍ مُّذِيذٍ﴾، له پیش ده ستی سزایه کی سه خت دا، بۆتان ره وانه کرا وه،
 واته: ها وه ناگا دارتان بکاته وه و بتان ترسیتی و هۆش یارتان بکاته وه، که سزایه کی

سهخت له پيشه وهيه، نجا پيش نهوهی نهو سزا سهخت و دژواره تان بو بتي و، ملتان بگري، هاتوه وري تان بکاته وهو هوشداري تان بداتي، تاکو له خوتان وريا بن.

که واته: يه که مجار که خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ فهرمووی: (قُلْ)، واته: نهی موحه ممه د تو بلتی: ناموزگاري تان ده کم به يه ک ناموزگاري، نهویش نهويه: دوو دوو و بهک يه ک، له بهر خوا هه لسن، که ده فهرمووی: هه لسن، مه به ست پتي نهوه نيه، هه لسنه سه ر پتي، يانی: ويستی بيرکردنه وه تان هه بتي و، دلی خوتانی له سه ر ساغ بکه نه وهو، بير بکه نه وه له هاوه له که تان موحه ممه د بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ که هيچ جوړه شيتيه کی تيدا نيه، به لکو نمونه ی عقل و هوشی هه ره به رزهو، له لووتکی عقل و هوش و تيگه يشتن دايه، نهوه ته نيا ترسيته رو وريا که رهويه بو تان.

بو جاري دوو هم ديسان پتي ده فهرمووی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾، تو پييان بلتی: هه ر کرينه ک و پاداشتيک ليم داو کردوون، با بو خوتان بتي، واته: هيچ چاوه پوانيه کم ليتان نيه، يا خود هه ر شتيک که ليم داو کردوون، نهوه هه مووی بو سوودی خوتانه، نهوهی که پيغهمبر بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ لتي داو کردوون، نه گه ر بريتي بتي له پاداشت و کرې، نهوه بووه که بروا بينن، که بروا هينانه که ش به سوودو قازانجي خويانه، ﴿اِنْ اَجْرِيْ اِلَّا عَلٰى اللّٰهِ﴾، پاداشتي من ته نيا له سه ر خوايه، ﴿وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾، نهو چاودترو ناگاداره به سه ر هه موو شتيکه وه.

بو جاري ستيه م ده فهرمووی: ﴿قُلْ اِنْ رَّبِّيْ يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ﴾، تو بلتی: بيگومان په روه ردگارم هه ق ده هاوی، هه ق بو کووی ده هاوی؟ بيگومان هه ق به ناهه ق داده دات، هه ق نه گه ر وه ک به ردیک و فيشه کيک بتي، بهاويشترې و به قيرې، ده بتي به ره و پروی شتيک بهاويشترې، نجا به سياق ده زانري که هه ق به ناهه ق داده درې، ﴿عَلَمُ الْغُيُوبِ﴾، نهو زانای هه موو په نهانه کانه.

جاري چواره م: ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ﴾، تو بلتی: هه ق هات، نهو هه ق هی له قورنندا به رجه سته يه، له پيغهمبري خاتم بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ و ريباز که يدا، ﴿وَمَا يَبْدِئُ

أَبْطَلُ وَمَا يَعِيدُ، ناهق نه هیج شتیکی پی ده کری، نه هیج شتیکی پی ده گپدر یته وه، واته: ناهق هیج کاره نیه و دهسته پاچه یه له به ران بهر هه قداو، هیچی له دهست نایهت، چونکه نه وه وه که مهسه لیکه له زمانی عه په بیدا، ده لن: (لَا يُبْدِيءُ وَلَا يُعِيدُ)، واته: هیج کاره نیهو، هیچی له دهست نایهت، یا خود نه هیج شتیکی پی دهست پی ده کری له سه ره تا وهو، نه هیج شتیکی دوی نه وه ی لاده چی، پی دو باره ده کری ته وهو، ده گپدر یته وه.

بؤ جاری پینجه م و کوتایی ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنْ صَلَّيْتُمْ فَأِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي﴾، بلتی: نه گهر گومرا بام نه وه زیانی گومرا بوونه که م بؤ خو مه، به زیانی خو م ته واو ده بی، ﴿وَلَنْ أَهْتَدِيَتْ فِيمَا يُرِجِي إِلَيَّ رِيَّتٌ﴾، نه گهر ری ری راستیش بگرم، نه وه په روه ردگارم بؤم سروس ده کات و به په نامه کیی بؤم ده یتری، به هوی په یامی خواوه من ری ری راست ده گرم، نه گهر لاش بدم به هوی خو مه وه یه و، به زیانی خو شمه، ﴿إِنَّهُمْ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾، به دلنایی نه و (په روه ردگارم) بیسه ری نزیکه، نجا له کوتایی دا، خوا ﴿يَسْمَعُونَ﴾، نه و دیمه نه سامنا که ی روژی دوا یان ده خاته به رچاو:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قَوْلَ﴾، نه گهر تو بینی کاتیک، راجله کین و ده رباز بوونیش نیه، ﴿وَأَعْدُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾، له شوینتیکی نزیکه وه د ش گبران، ﴿وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ﴾، له وئ (له قیامه تدا) گوتیان: بروامان پیه ننا، ﴿وَأَنَّ هُمُ الْمُتَنَائِسُونَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، به لام چون دهستی ده گه یه ننن، چون بؤ یان به رپه ل و به ردهست ده بی، دهستی ده گه یه ننن له شوینتیکی دووره وهو، له قیامه ت دا چون تازه دهستیان به ژیانی دنیا راده گاته وه، چونکه شوینی نیمان هیان ژیانی دنیا بوو، نه ک قیامه ت، ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتریش پی بی پروا بوون، له دنیا دا، نه و شوینه ی که ده گونجا نیمانی تیدا بینن، نه وان پی بی پروا بوون، به و هه قه که بؤ یان هاتبوو، که له قورن ان و له پیغمه بردا ﴿يَسْمَعُونَ﴾، به رجهسته یه، ﴿وَيَقْدِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، له دنیا دا روو به په نهان،

شتيان دەهاويشت لە شوئىتىكى دوورەوه، تەهنگيان بە تاريككەوه دەنا، نەزانانە و بى ئاگانە، بى ئەوهى شارەزايان هەبى، قسەيان دەکرد.

لە كۆتايى دا دەفەرموى: ﴿وَجِلَّ بَيْنَهُمْ وَيَن مَّا يَشْتَهُونَ﴾، واتە: بەر بەست خرايە نىوان ئەوان و ئەوهوه كە تارەزوويان دەکرد، تارەزووه كانيان، ﴿كَمَا فَعَلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّن قَبْلُ﴾، وهك چۆن ئەوهش بە كۆمەلەكانى پيش وان كرا، واتە: ئەو كۆمەلانەى پيش وان، پابردوون بە هەمان مەرەد چوون، هەمان ئەو دەردەيان تووشبوو، كە پەردە خرايە نىوان خويان و تارەزووه كانيان، بۆچى؟ ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكِّ مُرِيْبٍ﴾، چونكە ئەوان لە دوو دلبيەكى خەست و خۆلدا بوون، ﴿شَكِّ مُرِيْبٍ﴾، (زيب و شك) هەردووكان بە ماناى دوو دلبين، ﴿شَكِّ مُرِيْبٍ﴾، وهك: (ئيدل ائيدل) شەويكى شەو، يان (شعر شاعر)، شيعرىكى شيعر، ئەوه بۆ تەئكيد كردنەوهيه، واتە: لە دوو دلبيەكى زۆرخەست و خۆل دا بوون، بۆيه بەو مەرەدو دەردە چوون.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی یه که م:

فه رمانکردنی خوا ﷺ به ینغه مبه ره که ی موحه ممه د ﷺ که پینج راستی
که وره و گرنگ به بیبر وایان رابگه یه نی:

۱- دوو و یه ک یه ک، له بهر خوا بیبر که نه وه، له باره ی هاوه له که یانه وه: موحه ممه د
ﷺ نه و کاته ددگه نه نه و دهره نجامه ی، که هیچ جوړه شیته یه کی تیدانیه.

۲- موحه ممه د ﷺ هیچ جوړه کرنی و پاداشتیکیان لی داوا ناکات و، پاداشت ته نیا له
خوا چاوه ری ده کات.

۳- خوا هه ق به ناهه ق دا ددات و بوی دهاوی، دیاره هه قیش به ناهه ق بکه وی
ده بیوو چینیته وه.

۴- که هه ق هات، ناهه ق له پهل و پو ده که وی و، دهسته پاچه ده بی و، هیچ کاره ده بی.

۵- مروف نه گه ر گومرا بی، خه تای خو یه تی و، راسته ری بوونیشی به ره می وه حیی
خوا به، یا خود موحه ممه د ﷺ نه گه ر گومرا بی، خه تای خو یه تی و، راسته ری بوونیشی،
به ره می وه حیی و په یامیکه، که له خوی به رزه وه بوی دابه زیزاوه:

خوا ده فه رموی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِرِجْدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفَرَدَي تُرْ
نَفَعَكُرُوا مَا يَصَاحِبِكُمْ مِنْ حِجَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿١٦﴾
قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ قُلْ إِنْ
رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَمَ الْكُتُوبِ ﴿١٨﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبَدِي الْقَبْلَ وَمَا يُمِئِدُ ﴿١٩﴾ قُلْ إِنْ
ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رِيتُ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٢٠﴾﴾

شیکردنوهی ئەم ئایەتانە، لە شازدە بڕگەدا:

(۱) - ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِرَاحِدَةٍ﴾، بفرموو: تەنیا بە یەک شت نامۆزگاریتان دەگەم، ئەمە فەرمانی یەكەمە، كە خوا پێنج جارمان لە پێنج ئایەتی بەدوای یەك دا دووبارەیی دەكاتەوه، دەفرمووی: ﴿قُلْ﴾، بفرموو: ﴿أَعْظَمُكُمْ بِرَاحِدَةٍ﴾، من تەنیا بە یەك شت نامۆزگاریتان دەگەم، ﴿أَعْظَمُكُمْ﴾، (الوعظ: كَلَامٌ يَرِقُّ لَهُ الْقَلْبُ وَفِيهِ تَعْذِيرٌ وَتَرْغِيبٌ)، (وعظ): بڕیتە لە قسە یەك كە دلی مرووف بۆی نەرم بێ و، ترساندن و وریاکردنەوه و هاندانی تێدا بێ.

(إِنَّمَا: أَدَاةُ الْحَضَرِ وَالْإِنْتِبَاتِ)، (إِنَّمَا) نامراری كورت هەلەنێمان و چەسپاندنە، كە دەفرمووی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِرَاحِدَةٍ﴾، بفرموو: تەنیا بە یەك شت نامۆزگاریتان دەگەم، (أَي: مَا أَعْظَمُكُمْ إِلَّا بِخَصْلَةٍ وَاحِدَةٍ)، ئەمە بۆ ئەوه یە ریی و تووێژو قسە و باس بپێچرێتەوه، قسە ی كورت و پوخت لە كۆتاییدا بکری، كە دەفرمووی: ﴿أَعْظَمُكُمْ بِرَاحِدَةٍ﴾، وشە ی: ﴿بِرَاحِدَةٍ﴾، (صِلَةٌ مُّوَصُوفِي مَخْذُوفِي: أَي كَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ خَصْلَةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ قَضِيَّةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ مَوْعِظَةٍ وَاحِدَةٍ)، وشە ی: (واحدة) سیفەتی وهسفرکراویکی قرتێناوه، واتە: یەك وشە تان پێرا ده گە یەنم، یان یەك خەسڵەت، یان یەك بابەت، یان یەك نامۆزگاری ئەویش بڕیتە لە چی؟

(۲) - ﴿أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَتَّى وَفَرَدَى﴾، كە بۆ خوا دوو دوو، یەك یەك، هەلسن، لێره دا كە دەفرمووی: بۆ خوا هەلسن، (القیام: مُرَادٌ بِهِ مَعْنَاهُ الْمَجَازِي، وَهُوَ التَّمَلُّ لِلْعَمَلِ وَالْإِحْتِهَادِ)، مەبەست هەلسانی روالەتیی نیه، بەلكو مەبەست مانا مەجازەییەكە یەتی، واتە: خۆتان ماندوو بکەن و کۆشش بکەن، كە دەفرمووی: (مَتَّى وَفَرَادَى)، واتە: (مَتَّى: أَي اثْنَيْنِ اثْنَيْنِ، وَفَرَادَى: أَي: فَرْدًا فَرْدًا)، چونکە دوو دوو، یەك یەك، وهك پێشتریش باسمان کرد، کاتی ئینسان تەنیا یە، باشتەر دەتوانی بێر بکاتەوه، یاخود ئەو پەری یەکیکیشی لەگەڵدا بێ، شتیکی بێر بختەوه، پێکەوه و تووێژ بکەن، بەلام کە بوونە سن و چوارو پێنج و ... هتد، هەر کەسە قسە یەکی کردو، هەر کەسە بە دۆلیکدا رۆیی، مرووف میشکی پەرت دەبێ.

۳- ﴿ثُمَّ نَفَّكُوا﴾، دوابی بیربکه نه وه و پامینن (ثُمَّ) لیره دا بۆ ریزبه ندیی پله ییه (لِلرَّيْبِ الرَّئِبِ)، چونکه خو تاماده کردنه که شتیکه، به لأم بیرکردنه وه و پامان له پله و پایه دا به رزتره و گرنگتره، له خو تاماده کردن و هه لسان و، پیکه وه به جووتیی و به تاکیی بیرکردنه وه.

نجا نابا بیر له چی بکه نه وه؟ به ره های بی بیر له خوا بکه نه وه، بیر له خو تان بکه نه وه، بیر له ژبان بکه نه وه، بیر له دواروژ بکه نه وه، یا خود بیر بکه نه وه به تایه تیی له پیغه مبه ر ﴿مَوْحَمَمَه﴾ موحه ممه د.

۴- ﴿مَا بِصَاحِحِكُمْ مِّنْ حِنَّةٍ﴾، بیر بکه نه وه له وه دا که هاوه له که تان هیچ شتییه کی تیدا نیه، بۆچی ده فه رموی: ﴿بِصَاحِحِكُمْ﴾؟ (الصَّاحِبُ: الْمُخَالِطُ مُطْلَقًا بِالْمُؤَافَقَةِ وَالْمَخَاصِمَةِ، وَهُوَ كِتَابَةٌ عَنِ التَّبَصُّرِ فِي خُلُقِهِ، وَهَذَا إِظْهَارٌ فِي مَقَامِ الإِضْمَارِ: «مَا بِهِ مِنْ حِنَّةٍ»)، چونکه هاوه ل (صَّاحِبُ): نه و که سه یه له گه ل که سیک دا تیکه ل بن و، چ هاو رای بن، یان رای جیا بن، لیره دا مه به ست پتی نه وه یه که نه و موحه ممه ده ﴿مَوْحَمَمَه﴾ نه وه ندده له گه لی تیکه لن، که باش شاره زای ره وشت و ناکارنی و چاکی ده ناسن، نه مه ش ناشکر اکر دنه له جیاتی شاردنه وه به هوئی پاناو ده.

یانی: که ده فه رموی: ﴿مَا بِصَاحِحِكُمْ مِّنْ حِنَّةٍ﴾، هاوه له که تان هیچ جو ره شتییه کی تیدانیه، له جیاتی نه وه ی بفه رموی: (مَا بِهِ مِنْ حِنَّةٍ)، نه و هیچ شتییه تیدانیه، یانی: نه و که سه ی له نیزیکه وه ده ی ناسن و، هاوه لایه تیی و ره فاقه تان له گه لی هه یه و له گه لی ژباون و، له گه لی تیکه لن و چاکی ده ناسن.

﴿مِّنْ حِنَّةٍ﴾، (مِنْ) یان ده ستیکر ده نیی (إِبْتِدَائِيَّةٌ) یه، یان (مِنْ) ی به شکر ده نیی (تَبَعِيَّةٌ) یه، نه گه ر (مِنْ) ی (إِبْتِدَائِيَّةٌ) بن، واته: هه ر له سه ره تایه وه هیچ جو ره شتییه کی تیدانیه، نه گه ر (مِنْ) ی (تَبَعِيَّةٌ) ش بن، واته: (أَيُّ شَيْءٍ مِنَ الْجُنُونِ وَلَوْ قَلِيلًا)، هیچ به شیک له شتییه تیدانیه، هه رچه ندده که می ش بن.

۵- ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ﴾، نه و ته نه ا تر سینه رو و شیار که ره وه یه بۆ ئیوه، واته: پیش نه وه ی سزا سه خته که تان بۆ بن، نه و ها تو ه وریاتان ده کاته وه.

٦- ﴿بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾، له پیش دهستی سزایه کی سخت و تونددا، یانی: سزایه که لیتانه وه نیزیکه، ﴿بَيْنَ يَدَيْ﴾، (أَي: قَرِيبًا)، واته: نیزیکه، واته: پیش نه وهی سزا سهخته که تان بو بئی، نه هاتوه، وریاتان ده کاته وه، بتانترسینتی، تا کو هوشیاری خوتان وه ربگرن، که مبهست پئی سزای پوژی دوا بیه، نجا چ قوناغی یه که می، که تاخیر زه مانه و تیک چوونی گهردوونه، یان قوناغی دووهمی، که زیندوو کرانه وه و لپیرسرانه وه بهو، یا خود کو ی پوژی دوا بئی، ده شگونجی مبهست پیتی نه و سزاو نازاره بئی، که له دوا ی مردن وه دهست پئی ده کات، که کهوتنه نیو قوناغی بهرزه خه، نه مه جاری یه که مه له پینج جاره که که خوا فهرمووی: ﴿قُلْ﴾، بییان بفرموو: وهرن بابه یه که ناموزگاری ناموزگاریتان بکه م، نهویش نه وه بوو که باسما ن کرد.

نجا بو جاری دووهم ده فهرمووی:

٧- ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾، بفرموو: ههر کرئی و پاداشتیکم لیتان داوا کرد بئی، با بو خوتان بئی، نه مه دوو مانایان هه لده کرئی:

أ- (مَا) لیره دا (مَا الشَّرْطِيَّة): ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾، له وشه ی: ﴿مِنْ أَجْرٍ﴾، روونکرده وه دیه بو (مَا)، چونکه (مَا) نه زانراوی (إِبْهَام) یکی تیدایه و نازانی چیه؟ ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ﴾، یانی: (أَي شَيْءٍ سَأَلْتُكُمْ) ههرشتیک که داوام لیکردوون، دوا بئی ده فهرمووی: ﴿مِنْ أَجْرٍ﴾، له کرئی و پاداشت، با بو خوتان بئی، ﴿فَهُوَ لَكُمْ﴾، نه مه وه لمی مهرج (جَوَاب الشَّرْطِ) ده که بیه، واته: ههر پاداشتیکم لئ داوا کردوون، با بو خوتان بئی.

ب- یا خود: ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾، (مَا: نَافِيَةً)، ده گونج (مَا) لابه ره بئی، یانی: هیچ کرئی که لئ داوا نه کردوون، (مِنْ أَجْرٍ) ههر جو ره کرئی و پاداشتیک، نه مه ته نکیدی نه وه دیه که هیچ جو ره کرئی که لیتان داوا نه کردوه، که ده فهرمووی: ﴿فَهُوَ لَكُمْ﴾.

نه مه ش دوو واتای هه ن:

أ- ههر کرئی و پاداشتیکم لئ داوا کردوون، با بو خوتان بئی.

ب- (هو) ده گه پرتوهه بو قورنان، ﴿فَهُرْ لَكُمْ﴾، واته: قورنان بو تپوه به، بو سوودی خوټانهو، من هیچ کرپه کم لی داوا نه کردوون، ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرِ﴾، بلتی: من هیچ پاداشتیکم لی داوا نه کردوون، ﴿فَهُرْ لَكُمْ﴾، قورنان ته نها بو خوټانه، نه گهر بروای پښ بینن.

به لام وا پیده چی مانای یه که میان گونجاوتر بی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرِ فُهُرْ لَكُمْ﴾، واته: ههر پاداشتیکم لی داوا کردوون، با بو خوټان بی، واته: هیچم لی داوا نه کردوون.

نه م نایه ته ی تیره شیوه ی هه ردووک نایه تی: (۸۶ و ۸۷) ی سووره تی (ص) ده کات: خوا له سووره تی (ص) دا، ده فهرموی: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ (۸۶) ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ (۸۷) واته: بلتی من هیچ پاداشتیکتان له سه ری لی داوا ناکه م، من له نه رک خه ره سه ران نیم، (له وانه نیم، بارتان گران بکه م و نه رکتان بخمه سه ری) نه مه ته نها بیر خه ره وه یه بو جیهانیان.

(أَجْرٍ): بریتیه له فهره بوویه که له به رانه بر کاریکدا که ده کری و، سوودیک به وه رگره که ی ده گه یه نی.

نه و نایه ته به پیژده مانایه کی دیکه ش ده گه یه نی که له ته فسیره کاندانه مبینوه، به لام پیتم وایه نه و واتایه ش له خو ی ده کری: من هیچ شتیکم لی داوا نه کردوون، نه وه نه بی که بروا بینن، نجا نه گهر نه و داوا کردنه ی من: (بروا بینن) به کری و پاداشتی تپده گهن، به ته نکید به س خوټان لی به هره مه نندن و ههر بو خوټانه و بو هیچکه سی دیکه نیه.

۸- ﴿إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾، پاداشتی من ته نیا له سه ر خوایه ﴿بَلَى﴾، نه مه ش به دوو شیوه خوټنر لوده ته وه: ﴿إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾، خوټنر اویشه ته وه: (إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ)، پاداشتم ته نیا له سه ر خوایه ﴿بَلَى﴾.

۹- ﴿وَهُوَ عَن كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾، نه ویش (خوا) چاودپرو ناگاداری هه موو شتیکه و، بینه ری هه موو شتیکه.

۱۰- ﴿قُلْ إِنْ رَقِيَ بَعْدُفُ بِالْحَقِّ﴾، [نمه جاری سییه مه] بَلَى: به دنیایی په روه ردگارم ههق ده هاوی، نایا مه بهست له ههق هاویشتن، چیه؟

أ- (يُظهِرُ الْحَقَّ)، ههق دهرده خات.

ب- یاخود ههق به نا ههق داده دات: (يُرْمِي بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ)، ههق ده هاوی به رهو باتیل.

۱۱- ﴿عَلَّمَ الْغُيُوبِ﴾، (خوا) زور زانای په نهانه کانه، که واته: نا ههق و باتیل له کوئی بی، خوا ده بیینی، ناههق له ههق شونتیک بیت، خوا دهری ده خات و ده بیینی و، نهو ههقی که به رهو رووی دههاوی، ده بییکتی و ده بیه نکیتی.

۱۲- ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ﴾، [جاری چواره م] بَلَى: ههق هات، نهو ههق مسوگر مه بهست پتی فورانه، نهو ههقی که له فورانداو، له وه حی و په یامی خوادا بهرجهسته یه.

۱۳- ﴿وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ﴾، باتیل هیج دهست پیناکات و هیج ناگیرته وه. ههق واته: شتی چه ساو، باتیل، واته: شتی بوش و بی بنه ما، که لیترده مه بهست له (حق) خوا به یه ککرتن و به ندایه تی بو خوا کردن و به ری خوادا پویشتنه و، باتیلش به پیچه وانه که به تی، که بریتیه له هاوبهش بو خوا دانان، یان دان به خوادانه نان، یاخود دان به پیغه مبردا نه هینان و ری وه حی و خوانه گرتن، بَلَى: ههق هات و باتیل هیج دهست پی ناکات و هیج ناگیرته وه، نمه وه که نهو نایه ته ی سوره تی (الإسراء) ه، که ده فهرموی: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ رَهُوقًا﴾ (۸۱)، بَلَى: ههق هات و باتیل مرد، له به ینجوو، بیگومان باتیل خوی له خویدا، له به یین چوو به، که ده فهرموی: ﴿وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ﴾، (بایدی)، واته: دهست پنده کات، ﴿يُعِيدُ﴾، واته: ده گیرته وه: نم ته عبیره چوار و اتایان هه لده گرتی:

أ- ده گونجی مه بهست پتی نهو بی، که ههق له سه ره تاوه دروست ناکات و ناهینتیه دی و، هیج شتیکیش دوا ی به یین چوون، ناگیرته وه.

ب- ددشگونجی مه بهست نهوه بن، که نهوه عیباره تیکی مه شهووره له زمانی عه پهبیدا ده لئی: ﴿فَلَان مَا يُبْدِيءُ وَمَا يُعِيدُ﴾، واته: فلانکهس هیچی له دهست نایهت و دهسته پاچهیه.

ج- یاخود نه مه کینایه به بو له بهینچوون، که ده فه رموی: ﴿وَمَا يُبْدِيءُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، یانی: باتیل له بهین چوو و هیچی له دهست نایهت، چونکه کهستی که فه وتابن و مردبێ و له بهین چوو بن، هیچی پیناکری.

د- هه ندیکیش گوتوو یانه: ﴿وَمَا يُبْدِيءُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، نه مه له زمانی عه پهبیدا به و واتایه هاتوه: یانی: نه نهوه به خۆی قسه به ک بکات، نه نهوه شه که له وه لأمی قسه ی خه لکدا، قسه بکات.

١٤- ﴿قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي﴾، (جاری پینجه م) بلئی: نه گهر گومرابم، زبانی گومرابوونه که له سه رخۆمه.

وشه ی: ﴿أَضِلُّ﴾، ﴿تَعْدِيَةٌ أَضَلُّ﴾ ب «علی» إِذْ شَبَّ الضَّلَالِ بِجَرِيَةِ عَلَيْهِ، یانی: که (أَضَلُّ): ته عه ددای پینکراوه به (علی)، واته: نه گهر گومرابم، نهوه تاوانیک به رانبهر خۆم ده که م و، سته م له خۆم ده که م و زیانه که ی بو خۆمه.

١٥- ﴿وَإِنْ أَهْتَدَيْتُ فَمَا يُوجِي إِلَى رَيْتٍ﴾، نه گهر ریی راستیش بگرم، نهوه به هۆی نهوه وه به که پهروه ردگارم سروشم بو لاده کات. ﴿أَهْتَدَيْتُ﴾، واته: راسته ریی بووم، ریی راستم گرت.

واته: ریی راستم گرتنم به هۆی خواوه به وه، گومرابوونیشم به هۆی خۆمه وه به وه، ریی راستم گرتنم به قازانجی خۆمه و، نه که به قازانج و سوودی خوا تعالى، گومرابوونیشم به زبانی خۆمه، نه که زبانی له خوا تعالى بدهم.

١٦- ﴿إِنَّهُمْ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾، به دلنیا یی نه و بیسه ری نیزیکه، واته: خوا تعالى بیسه ری هه موو شتی که و، نیزیکه ناگای له هه موو شتی که.

کهواته: نهوانه نهو و پینج جارهن، که خوا سَبَّأ به پیغمبری خاتم سَبَّأ دهفهرموی، بفرموی:

۱- که دهفهرموی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بِرِجْدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْفَىٰ وَقُرْدَىٰ ثُمَّ نُنْفَكِرُوا﴾، بلن: ته نیا ناموژگاریه کتان ده کهم: هه لسن بو خواو بیر بکه نهوه، بیر له هه موو شتیک بکه نهوه، به تابیته بیر له موحه ممه د سَبَّأ بکه نهوه، که پیغمهبری رهوانه کراوی خویبه، بیر له خویمان بکه نهوه، بیر له خوا بکه نهوه، بیر له ژیانی دنیا بکه نهوه، بیر له دواروژ بکه نهوه، هه مووی ده گرتنهوه.

۲- که دهفهرموی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾، بلن: من هیج کرئی و پاداشتی کتان لی داوا ناکه م، هیج چاوه پروانیه کم لیتان نیه، هیج بارگرانیه کیشم بو تان نیه، شانتان قورس ناکه م.

۳- که دهفهرموی: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَذْفُ بِالْحَقِّ﴾، بلن: بیتگومان په روهدرگام هه قی ده هاوی، هه ق به رهو و پیچنهوانه که هی خوئی و دژه که هی ده هاوی شترئی، که ناهه ق (باطل) ه، لیره دا مه به سته که نهویه که هه ق پروون بووه، وه که به ناهه ق دا درابن، وایه، ناهه ق بو خوئی ده پوو چیتنهوه، له راستییدا له نه بوونی هه قدا باطیل و ناهه ق دیته مه یدان و خوئی راده نوینن و خوئی باده دات، کاتن هه ق بن، باطیل ده پوو چیتنهوه، وه که له سووره تی (الاسراء) دا، خوا سَبَّأ ده فهرموی: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾.

۴- ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، بلن: هه ق هات و باتیل هیج کاره یه. دوا ی نهوی هه ق دی، باطیل بوونی نامینن، یا خود هیج کاره و ده سته پاچه ده بن.

۵- که دهفهرموی: ﴿قُلْ إِنْ صَلَّيْتُ فَإِنَّمَا أَصِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُرْسِلُ إِلَيَّ رَبِّي﴾، بلن: گومراییه که م به زیانی خو مهو، ری راست گرتنه که م له خواو دیه سَبَّأ کهواته: تئوده ش نهی بیروایه کان! نه گهر گومر ابن، ته نیا زیان له خو تان دده دن و، نه گهر ری پی راستیش بگرن، ته نها به هوئی په یامی خواوه ده توانن ری پی راست بگرن، که له م ژیانی دنیا به دا به جوړیک ژیان بگوزهرینن و بیبه نه سه ر، که شایسته ی مروف بن، نهوه ته نیا به هوئی خوی په روهدرگارو، به هوئی نهو به رنامه و په یامهویه، که خوا سَبَّأ ناردوویته.

مه سه له ی دووه م:

خستنه رووی دیمه نی ترس و له رزو داچله کینی کافران له رۆژی دوایداو، گیرانیان له نیزیکه وهو، بپروا هیتانی ناچار بیان له وی و، لئ نه سه لمیترانی نهو نیعیر افه ناچاریه و، چواندنیان به که سیک که ده یه وی له دووره وه، ده ست بگه یه تته شتیک، ننجما بیر هیتانه وهی کوفری پینشوویان که تفته گیان له دووره وه به تاریکیه وه ده ناو، خستنه رووی نهو راستیه که نه وهی ناره زوویان ده کرد، ده ستیان ناکه وی، وه ک رابردوویان:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَاُخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝٥١ وَقَالُوا ءَامَنَّا بِهِۦٓ ۚ وَأَنَّىٰ لَهُمُ اتِّسَاؤُهُنَّ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٢ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِۦٓ مِن قَبْلٍ وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٣ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّن قَبْلٍ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي سَكِّ مُرِيبٍ ۝٥٤﴾

شیکردنه وهی ئەم، ئایه تانه، له نه برگه دا:

١- ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ﴾، نه گهر بیینی که داچله کین، هیچ قوتار بوونیک نهی. لیره دا وه لامی (لو)، قرتیندراوه، چونکه به سیاق و سه لیه ده زانری، ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ﴾، نه گهر تو بیینی، ﴿فَرَغُوا﴾، کاتیک که داچه له کین، ﴿فَلَا قُوَّةَ﴾، ده رباز بوون نهی، قوتار بوون و رزگار بوونیان نهی، ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ، لَرَأَيْتَ أَمْرًا عَجِيبًا﴾، نه گهر بیینی که داچله کین، ننجما قوتار بوون نهی، تو شتیکی زور سه رسوپهینه ر ده بیینی، یاخود: ﴿لَرَأَيْتَ أَمْرًا مَّحْوُفًا﴾، شتیکی زور سامناک ده بیینی، نه گهر نهو رۆژه ت بینیایه، که کافره کان داده چله کن و هیچ بواری ده رباز بوونیشیان نهی.

که ده فه رموی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ﴾، کرداری: ﴿تَرَىٰٓ﴾، به رکار (مَفْعُولُ بِهِ) ه که ی قرتیندراوه، یانی: ﴿لَوْ تَرَاهُمْ، أَوْ تَرَىٰ عَذَابَهُمْ﴾، واته: نه گهر تو بیانینی، یان سزایه که یان بیینی، که ده فه رموی: ﴿إِذْ فَرَغُوا﴾، ﴿إِذْ﴾، له شوینی به رکار

(مَفْعُولُ بِهِ) هو مانا ناگه نَت، یانی: نه گهر نه و کاته نه و حاله بیینی، شتیکی سامناک ده بیینی، وه لَمَه که هی قرتیزاوه، وشه ی: ﴿قَوْتٌ﴾، له: ﴿فَلَا قَوْتٌ﴾، (الْقُوْتُ: الْخَلَاصُ وَالتَّقْلُتُ مِنَ الْعِقَابِ)، واته: ده رِباز بوون و، رزگار بوون له سزا، به لَام له وئی هیچ ده رِباز بوونیک نیه ﴿فَلَا قَوْتٌ﴾.

(۲) - ﴿وَأُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾، له شوئیتیکی نیزیکه وه ش گیران.

﴿وَأُخِذُوا﴾، واته: گیران، به لَام لیره دا به کارهینزاوه بۆ تیشکان و هیچ له ده ست نه هاتن، ﴿مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾، شوئنی کوکرانه و هی خه لک له سه ر زه مینی مه حشه رو به ره و ناگر، که شوئیتیکی نیزیکه، یان وه ک شوئیتیکی نیزیک وایه، با دووریش بی، مادام هه مووی له به ر ده ستی خوایه و، نه وان شوئنی قوتار بوونیان نیه، وه له شوئیتیکی نیزیکه وه بگیرین، وایه، وه ک ده گوتری: له بنه و پالوه گیران.

وشه ی (فَرَعُوا)، داچله کین له: ﴿إِذْ فَرَعُوا﴾، (الْفَرَعُ: الْعَوْفُ الْمَفَاجِيءُ)، ترستیکی له ناکاو، که ده بیته هوئی داچله کین و راچله کینی مروف.

(۳) - ﴿وَقَالُوا ءَأَمَّنَّا بِهِ﴾، گوتیان: ئیمه برومان پیتهنا، دیاره له پوژی دوایدا، گوتیان، نه م دیمه نه هه مووی باسی پوژی دوایه، واته: له وئی گوتیان: ئیمه برومان پیتهنا، بروایان به چی هیناو رانای (به) بوچی ده چپته وه؟ ده گونج بچپته وه بۆ قورنان، واته: نیماهان به قورنان هینا، ده گونج مه به ست پی پیغه مبه ر ﷺ، بن، یاخود برومان هینا به پوژی دوایی، یاخود برومان هینا، به و هه رده شه ی که پیی ده ترسیران، هه موو نه وانه ده گریته وه، یاخود برومان به هه موو نه وانه هینا، که پیغه مبه ر ﷺ، هه وائی پیدابوون.

(۴) - ﴿وَأَنَّ لَهُمُ النَّارُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، به لَام له شوئیتیکی دووره وه چوَن ده ستیکه یاندنیان ده بن؟ ﴿وَأَنَّ﴾، (أَنَّ: إِسْتِفْهَامٌ عَنِ الْمَكَانِ وَهَذَا مُسْتَعْمَلٌ فِي الْإِنْكَارِ)، (أَنَّ): پرسیارکردنه له باره ی شوئته وه (جاری واش هه یه، له باره ی چوئیه تیه وه: (أَنَّ سِتْئَمَ)، هه رچوئیک ویستان، جاری واش هه یه (أَنَّ)، بۆ کاته، یانی: (مَتَى سِتْئَمَ) هه رکات ویستان

به لَام لیره دا: ﴿وَأَنْ لَّمْ﴾، (أَنْ) بۆ پرسیار کردنه و به کارهینزروه بۆ نکوولیسلیکردن: یانی: چون دهستان ده گاتی؟ ﴿مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، له شوئینکی دووره وه، قیامت و دنیا، دوو شوئی له یه ک دوورن، له پرووی کاته وه، تازه کات به ره وه دواوه ناگه رته وه، له قیامت هوه چون دهستان ده گاته وه دنیا و بروا بیتن؟ که گوتوو یانه: ﴿عَامَّنَا بِهِ﴾ چونکه شوئی برواهینان دنیا بوو!!

پیشتریش گوتمان: ﴿التَّائُوْشُ﴾، یانی: (التَّائُوْشُ): دهستگه یاندن به شتیك، (الزمخشری) ده لئ: (التَّائُوْشُ وَالتَّائُوْشُ اَخْوَانٌ، اِلَّا اَنْ التَّائُوْشُ: تَتَّائُوْشُ سَهْلٌ لِشَيْءٍ قَرِيْبٍ، يُقَالُ: نَاشَةٌ يَتَّوْشُهُ وَتَتَّوْشُهُ الْقَوْمُ) ^(۱)، ئەمه: (محي الدين الدرويش)، هیناویه تی، ده لئ: (تتأول وتناوش) بران، به لَام (تتاوش)، بۆ دهستگه یاندن بۆ شتیکی ناسان، شتیکی نیزیک، ده گوتری: (نَاشَةٌ يَتَّوْشُهُ وَتَتَّوْشُهُ الْقَوْمُ)، واته: دهستی گه یاندی و، خه لکه که دهستان گه یاندی، له نیزیکه وه به ناسانی.

۵- ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، له حالیک دا پیشتر پی بیبروا بوون، تئستا چون ده توانن به ناسانی دهستی بگه یه ننن، چون له شوئینکی دووره وه، دهستان ده گاته نیمان؟ ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتر پی بیبروا بوون، به چی بیبروا بوون؟ به وهی که تئستا ده لئین: بروامان پی هینا، به هه موو نه گه ره کان:

۱- بروا به قورتان.

۲- بروا به پیغه مبه ر ﷻ.

۳- بروا به وه هه فه که قورتان و موحه ممه د گرتوو یانه ته خو یان.

۴- بروا به رۆزی دوابی هینا.

۵- بروا به سزای خوا، ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتر پی بیبروا بوون، واته: پیشتر ئەو کاته ی ده گونجا، نیمان بیتن و نیمان هینانه که یان سوودی بو یان هه بئ، پی بیبروا بوون، له کاتیک دا نیمان پئ هینان که لکی هه بوو، پی بیبروا بوون، به لَام له کاتیک دا نیمان پئ هینان سوودی نیه، تئستا بروا دئین، وه ک گوتروه: (له پاش بارانان که په نه ک).

۶- ﴿وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾، بؤ په نهان ده هاوین له شویتیکي دوروره، ﴿وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ﴾، (الغیب: الْمُغَيْبِ)، واته: شتیک که لیان نادیاره و په نهان، له دوروره بؤی ده هاوین، وه که په ندی پشینان ده لئ: [تفهنگ به تاریکیه وه ده ن] (يَقْدِرُونَ)، (مفعول (يَقْدِرُونَ مَخْذُوفٌ)) به رکاری ده هاوین (يَقْدِرُونَ) قرتترواد، (أَي: يَقْدِرُونَ بِكَلِمَاتٍ مِنَ الْكُفْرِ وَالْبَاطِلِ، وَيَزْمُونَ بِهَا جُرْأًا)، وشه کانی بیروایی و ناهه قبان هه له گوتره ده هاویشته به ره و په نهان و نادیار، نه ویش نه وه بوو که ده یانگوت: موحه ممد ﷺ شتیه، ده یانگوت: قورنان جادوویه و، ناهه قهو، نکوولیان ده کرد، له هاتی رؤزی دواپی، له هاتی رؤزی سزاو پاداشت، نه وانه هه موویان نادیار بوون لیان و، نه وان له دوروره نه و جوړه قسانه یان به ره و، نه و نادیاره ده هاویشته.

ده شگونجی مه به ست نه وه بن: (أَي: يَقْدِرُونَ وَهُمْ غَائِبُونَ عَنِ الْمُقْدُوفِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ)، واته: نه وانه شتیان ده هاویشته، له حالیکدا که خو یان نادیار بوون، له و شته ی که بو یان ده هاویشته، لئی دور و نادیار بوون، واته: به بنی ناگایانه قسه یان له باره ی شتیکه وه ده کرد، که خو یان لئی دورو بیتاگابوون.

(القرطبي) له باره ی شیکردنه وه ی واتای نه م رسته قورناییه وه، که ده فهرموی: ﴿وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾، ده لئ: (الْعَرَبُ تَقُولُ لِكُلِّ مَنْ تَكَلَّمَ بِمَا لَا يَحْقُّهُ: «هُوَ يَقْدِرُ وَيَزْجُمُ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ»، عَلَى جَهَةِ التَّمْثِيلِ لِمَنْ يَزْجُمُ وَلَا يَصِيبُ، أَي: يَزْمُونَ بِالظَّنِّ فَيَقُولُونَ: لَا بَعَثَ، وَلَا نُشِورَ، وَلَا جَنَّةَ، وَلَا نَارَ، رَجْمًا مِنْهُمْ بِالظَّنِّ)^(۱)، واته: عه رهب عاده تیان وایه بؤ هه که سیک قسه یه که بکات، که قسه که ی هه ق نه بن، ده لئین: نه و به رد ده هاوی به نادیار یی له شویتیکي دوروره، وه که ته شبیه کردن بؤ که سیک، که شتیک به ره و شتیک ده هاوی، (به ردیک یان تیریک به ره و شتیک ده هاوی)، به لام ناپیتکی.

یانی: نه وانه ش هه به گومان شت ده هاوین و، به س گومانان بؤ شته که ده هاوین، که ده لئین: زیندووبوونه وه نیه و، بلاووبوونه وه نیه و، به هه شت نیه و، دؤزه خ نیه و، هه مووشی به گومان.

هه ندیکی دیکه گوتوویانه: ﴿وَيَقْدِرُونَ بِالْعَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾، هُنَا مُسْتَعَارًا لِلْقَوْلِ بِدُونِ تَرَوْ وَلَا ذَلِيلٍ، واته: ئەم تهعبیره خوازراوه تهوه بۆ قسه کردنیک له باره ی شتیکه وه، که بیر کردنه وه و راما ن و به لگه هینانه وه ی له گه لدا نه بن، له خوړا قسه ده که ن، نه وه واتیه کی، واتیه کی دیکه ی: ﴿شَبَّهُوا بِمَنْ يَزْمِي سَيِّئًا مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهُ، فَلَا يُصِيبُهُ الْبُتَّةُ﴾، چویندراون به که سیکه وه که شتی که ده ها وی، له شوینیکی دووره وه به ره و شتی که، که لئی دووره وه نه و شته نابینن، بویه هه رگیز ناپیتکی.

(۷) - ﴿وَجِلَّ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾ هه روه ها به ربه ست خرابه نیاوان نه وان و نه وه ی نارده زووی ده که ن.

(۸) - ﴿كَمَا فَعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِمَّنْ قَبْلُ﴾، وه ک چۆن کۆمه له کانیا ن پیتشر نه وه یان به سه ر هیترا، واته: وه ک چۆن نه وه کرا به و کۆمه لانه، که له پیتش وان دابوون، واته: نه و کافرانه ی رۆژگاری تۆش نه ی موحه ممه د! ﴿بَعِيدٌ﴾ به ربه ست و نیاوان خرابه، نیاوان نه وان و نارده زووکانیا ن، وه ک چۆن نه و کۆمه لانه یان، که وه ک وان بوون، هه مان شت به رانه ر وانیش کرا.

(۹) - ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا فِي سَكِّ مَرْيَمَ﴾، به دلنیا یی نه وانیش له دوو دلییه کی خه ست دا بوون، ﴿سَكِّ﴾، واته: دوو دلئی، ﴿ظَنَّ﴾، واته: گومان، ﴿شَكَّ﴾ یانی: له نیاو قه دی بوه ستی، نه به ملادا و نه به ولادا، ﴿مَرْيَمَ﴾، له ﴿رَبِّ﴾ هوه، هاتوه، ﴿مَرْيَمَ﴾، واته: شتی که که شتی که بخاته دوو دلییه وه، ﴿أَرَابَهُ، يُرَبُّهُ فَهُوَ مَرْيَمَ﴾، ﴿مَرْيَمَ﴾، واته: ﴿الْمُدْخِلُ فِي السَّكِّ، الْمُدْخِلُ فِي الرَّبِّ﴾، ئەمه که ده فهرمو ی: نه وان ه ی پیتش وان له دوو دلییه کی خه ستدا بوون، بویه به و مه رده ده چوون، نه وان ه ی نیتاستا که له خو یانه وه تفه نگ به تاریکییه وه ده نین و، له پشت په رده ی ره شه وه ته ماشا ده که ن، هه ر له خو وه قسه ده که ن، نه وانیش هه روه ک کۆمه له کانی پیتشوویان وان، که واته: هه ر به ریتچکه ی نه واندا ده رۆن و چی به سه ر وان دا هات، به سه ر نه مانه ش دی، که ده فهرمو ی: ﴿فِي سَكِّ مَرْيَمَ﴾، ئەمه وه ک: ﴿لَيْلُ اللَّيْلِ، شِعْرُ شَاعِرٍ﴾، واته: شهوینکی شه و، شیعریکی شیع ر، یانی: بریتیه

له تۆخكردنەۋەي ماناى شتىك، ھەر له بېژەي خۆي، ياخود به غەيرى بېژەي خۆي، به لَام ھەمان واتا بگەيەنن، وەك: ﴿ فِي سَكِّ مَرْيَمَ ﴾، ﴿ لَيْلَ الْاَيْلِ ﴾، ﴿ شِعْرَ شَاعِرِ ﴾، رېستەي: ﴿ كَمَا فَعِلَ بِاشْيَاعِهِمْ ﴾، واتە: وەك چۆن به كۆمەلە كانيان كران، ﴿ شَيْخَ وَاشْيَاعِ ﴾، ھەردووكيان كۆي شيعەن، ﴿ شَيْعَةَ ﴾ واتە: كۆمەل، واتە: كۆمەلە كانى پېش ئەوان چىيان به سەر ھات، ئەمانىش ھەر ھەمان شتيان به سەر دى، چونكە به ھەمان رېنگاى واندا دەرپۆن، كە ئەوان له دوو دلبيەكى خەست دا بوون، ئەوانەي پېش وان، ئەمانەش ھەروا، كە واتە: چى به سەر واندا ھات، به ھۆي ئەو دوو دلبي و گومان و دل له دل دانەۋە، كە ھەيانبوو، بەرانبەر پېغەمبەران و پەيامى خوا، ھەمان شتيش به سەر ئەم كافرانەدا دى، لەبەر ھەمان ھۆكار كە برىتتە له دوو دلبي.

كە دەفەرموئى: ﴿ وَحِجْلَ بَيْنَهُمْ وَيَوْمَ مَا نِشْتَهْوُنَّ ﴾، يانسى: ﴿ حَالَ زُجُومٍ فِي النَّارِ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَأْمُلُونَ مِنَ النَّجَاةِ يَقُولِهِمْ «أَمْنَا بِهِ» وَمَا يَشْتَهُونَهُ، هُوَ النَّجَاةُ مِنَ الْعَذَابِ، أَوْ عَوْدَتُهُمْ إِلَى الدُّنْيَا ﴾، كاتيك كە دەخرىنە ناگرەۋە، چوونە نىو ناگريان، بوو بەر بەستىك لە نىوان ئەوان و دەرباز بوونيان دا لە ناگر، بەۋەي كە دەلپن: ﴿ أَمْنَا بِهِ ﴾، بەۋە دەرباز نابن، ياخود ئەۋەي كە نارەزووى دەكەن، كە برىتتە له دەرباز بوون يان گەرانەۋە بو دىنا.

كە نە دەرباز دەبن لە ناگر، نە دەگەرتنەۋە بو دىنا، بەو قسەيەي كردوويانە، لە كاتىكداو لە شوئىنكىدا، كات و شوئىنى ئەو قسەيە نەبوو، كە گوئيان: ﴿ أَمْنَا بِهِ ﴾، ئەو برۋاھىتانە دەبوو لە دنيادا بووايە، پېشتەر بووايە كە ئەۋى شوئى تاقىكردنەۋە بوو، قىامەت شوئى ئەنجام ۋەرگرتنەۋەيە، ئەمە لە قورئاندا لە چەند شوئىنكىدا ھاتو، ئەو پەشيمانىيەي كە بېيروايان دەيكيشن، بو وئە:

أ- خوا ﷻ له سوورەتى (الأنعام) دا، دەفەرموئى: ﴿ فَقَالُوا يَا لَيْلِنَا نُرَدُّ وَلَا نَكْتَدِبُ يَا لَيْتَ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، واتە: گوئيان: ئەي خۆزگە بگېردرئىنەۋەو، نايەتە كانى پەرۋەردگارمان بە درۆ دانەنئىن و، لە برۋاداران بين.

ھەي خۆزگە! بە لَام دارى خۆزگە بو كەس بەرى نەگرتو، تاكو بو ئەوان بەر بگرتى.

ب- ههروهها خوا ﷻ له سوره تنی (المؤمنون) ده فهرموئی: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿۱۱﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۱۲﴾﴾، واته: ههتا کاتیک یه کتیکیان مردنی بو هات، گوئی: پهروه دگارم! بگپرنه وه، به لکو له وهدا که به جیمه تیشه (که ژبانی دنیایه) کاری باش بکهم، نه خیر، نه وه قسه به که، ته نیا خوئی ده بکات، (واته: قسه به که هیچ سوو دیکئی نیه)، له پشتیان هوه په رده به که هه به، تا کو نه و پوژهی تیدا زیندو ده دکرتنه وه.

واته: له پشتیان هوه قوناغی به رزه خ چاوه پریانه، به لأم قوناغی به رزه خ، تا کو کوئی ده وامی هه به؟ ﴿إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾، تا کو نه و پوژهی تیدا زیندو ده کرتنه وه، له وئی قوناغی به رزه خ کوتایی پی دئی و، قوناغی قیامت و پوژئی دواپی دیته پش.

ج- ههروهها خوا ﷻ له سوره تنی (فاطر) دا، ده فهرموئی: ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿۳۷﴾﴾، واته: پهروه دگارمان! ده رمان بینه، کرده وهی باش بکهین، جیا له وهی که پشتر ده مانکرد، واته: جیا له و کرده وه خراپانه ی بریتی بوون له بن تیمانی و تاوان و خراپه، با شتیکی جیاواز بکهین، نه م جاره ده رمان بینه، واته: جارنکی دیکه تا قیمان بکه وه، به لأم نه وه قسه به کی پووجه، چونکه خوا ﷻ سیستمی ژبانی مروئی وادانوه، که قوناغی تا قیکردنه وه هه به، له دنیا دا، دواپی قوناغی نه نجام وهرگرتنه وه هه به، نه وانه ده یانه وئی نه وهی که له قوناغی تا قیکردنه وه دا ده کرا، له قوناغی نه نجام وهرگرتنه وه دا بیکه، بیگومان نه وه پیچه وانه ی سیستمی خوی کارزان و کاربه جیبه، که خوا ﷻ هه موو شتیکی به سیستم داناهو، شتیکی که له قوناغی کدا ده کری، له قوناغی دیکه دا ناکری، ده بی له و قوناغدا که ده کری، ناگات له خوئی بن، هه ر بویه خوا ﷻ نه وه موو پیغه مبه رانه ی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناردوون و، نه وه موو کتیبانه ی دابه زاندوون، تا کو له و قوناغدا که قوناغی تا قیکردنه وه به، مروئی له خوئی وریا بی و، نه وهی که پیویسته لیره دا بیکات، تا کو له شویتیکی دیکه، له قوناغی دیکه دا په شیمان نه بیته وه، که په شیمانیه که ی هیچ سوو دیکئی بوئی نیه.

لە خۇاي پەرۋەردگار دەپايرمەۋە، بە لوتف و كەپەمى خۇي يارمەتتىمان بدات، پەند ۋە رېگرىن لە سەرەنجامى شوومى نەو بېيروايانەي، كە لە پۇژى دواييدا پەشىمان دەبنەۋەو كالەك بە ئەژنۇ دەشكىتن و، خۇزگە دەخوازن، بەلام هيچ سوودى نەه.

هەرۋەھا خۇا ﷻ لەو كەسانەمان بگىرئى كە بەر لەۋەي پۇژىك بىت تىيدا پەشىمان بىنەۋە، تىستا بە ويستى نازادانەي خۇمان پەشىمان بىنەۋەو، لە هەر خراپەبەك كە كر دوومانە، بۇ لاي خۇا بگەرئىنەۋە، بەر لەۋەي بە ناچارىي بگىردرئىنەۋە، بە ئىختىارى خۇمان بۇ لاي بگەرئىنەۋە، ئەگەرنا ئەۋانەش كە بە ئىختىارو بە ويستى نازادانەي خۇمان ناگەرئىنەۋە بۇ لاي خۇا، دوايى هەر دەگىردرئىنەۋە، بەلام بە ناچارىي دەگىردرئىنەۋە، ئەۋانەي تىستاش پەشىمان نابنەۋە. كاتىك دىت پەشىمان بىنەۋە، بەلام بە ناچارىي پەشىمان دەبنەۋە، ئەو كاتە پەشىمان بوۋنەكەيان سووديان پى ناگەيەنى.

خۇا بە لوتف و كەپەمى خۇي يارمەتتىمان بدات، زياتر لە قورئان تىبگەين و لىي ورد بىنەۋەو، كارلىكى لەگەلدا بگەين، لە قورئان تىبگەين و بە ھۇي قۇرئانەۋە پى بگەين، خەلك لە قورئان تىبگەيەين و، بە ھۇي قۇرئانەۋە پىيان بگەيەين، تاكو ئەۋ واقىعە پىر تەنگ و چەلەمەۋ، پىر تاۋان و ستەم و خراپەۋ لادانەي كە دەيىينىن، چ لىرە لە ھەرىمى كوردستان و عىراق دا، چ لە ولاتانى مسولماننشىن و لە سەرتانسەرى دنىادا، كە دەيىينىن دنيا پىر بوۋە لە جەۋرو ستەم و لادان و تاۋان، لە ھەلگەرئانەۋە لە زگماكتىك كە خۇا مروقى لەسەر خولقاندە، لە حوكمى عەقىل، لە حوكمى شەرع، تاكو بتاۋىن ئىمە خۇمان و ئەۋەي دەستمان پىپرا دەگات، دەربازى بگەين لەۋ واقىعە تال و دژۋارەۋ، بە لاي كەمەۋە ئەگەر واقىعەكەشمان پىر نەگۇرئى و پىر چاك نەكرئى، خۇمان ئەۋەندە تۆكمەۋ دامەزراۋ بىن، كە نەگۇردرئىن، واقىع ئىمە نەگۇرئى و لانەدا، كە بە تەنكىد ئەركى ئۆممەتى پىغەمبەرە ﷺ - كە ئۆممەتى پىغەمبەرىش لە گەلانى مسولمان و گەلانى مسولمان لە تاكەكان پىك دىن - ئەركى ئۆممەتى پىغەمبەرە ﷺ كە نەك ھەر بەرەي خۇيان لە ناۋى دەربىنن و، خۇيان سەرفرازو

به خته وهر بکهن، به لکو به رهی هه موو مروّفایه تیش له ناوی دهر بینن، وهك خوا
 ﴿كُتِّمَ حَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ ۱۱۱) آل عمران، تیوه باشتین
 کومه لن بو مروّفایه تیی په بداراون، تیمه بهس نهرکی سه رشاغان نه که خو مان
 به خته وهر بکهین و، پئی راست بگرین، به لکو نهرکمانه که هه ولبدیهین له گه ل
 مروّفایه تیییدا، هه موو مروّفایه تیی بیته سه ر پئی راست، نهو پئیه راسته ی که
 خوا ﴿وَإِنَّ خِزْيَانَ دَعْوَانِهِمْ لَمَبْرُورٌ﴾، که نهو پئیه راسته، هه م
 ده بیته هو ی نهوه که مروّف له زاتی خویدا بهر چاو روون بن، دلنیا بن، بزانی
 کتیه؟ له کوئی هاتوهو بو چی هاتوه؟ بو کوئی ده چی؟ کئی هیناویه تی؟ نه م
 که ردوونه خاوه نی کتیه؟ چون بهر پئوه ده چی و به رهو کوئی ده چی؟ هه م له سه ر
 ناستی خیزان، خیزان توکمه و دامه زراو ده بن، ژن و میرد نهرک و مافه کانیا ن
 ده زانن، رۆله کان، نهرک و مافیان ده زانن، دایک و باب له گه ل مندالّه کانیا ن،
 مندال له گه ل دایک و بابیان، خزم له گه ل خزم، دراوسی له گه ل دراوسی.

هه روه ها له رووی باز نه ی کومه لایه تیی فراونتره وه، پاشان له رووی سیاسی و
 نیدارییه وه، کومه لگا پاک و چاک ده بن، دوور ده بن له سته م و چهوساندنه وه،
 فریی و پریی و چینه تیی و، خو سه پاندنی سیاسی، له چهوساندنه وه ی تابوو ری،
 له چین و تو یژ دروستکردنی کومه لایه تیی، به لکو له نه نجامی شو یئکه وتی
 وه حیی خوی په روه ردگارو، له نه نجامی پابه ندیی به په یام و بهرنامه ی خوی
 په روه ردگار وه، له سه ر ناستی تاك و خیزان و کومه لایه تیی و سیاسی و نیداره دان
 و بهر پئوه بردنی کومه لگا، مروّفه کان به خته وهر ده بن و، نهو راسته شه قامه ده گرن،
 که به خته وه ری و سه ربه رزیی دنیا و دوا رۆژیانی تیدایه.

خوا تیمه له و که سانه بگپری که پشک و به شیان ده بن، له وده که کومه لگا
 ده وروبه ری خو یان له گه ل نایین و بهرنامه ی خوی په روه ردگاردا، ها وره ننگ بکه ن، له و
 که سانه بین، که خوا به هو ی تیمه وه خه لکی دیکه ش له نیسلامدا تیبیکه یه نن و پئ
 بکه یه نن، تا کو هه م له دنیا دا به خته وهر بین، هه م له دوا رۆژدا سه ربه رزو سه رفراز بین.

نيوهروك

- پيشه كى نهم تهفسيره به گشتى..... ۵
 بهرچاو پرونييه كى گزنگ ۱۰
 له باره ي نهم تهفسيره وه ۱۰
 پيشه كى نهم بهرگه ۱۲

تهفسيري سوورته ي (الأحزاب)

- ده ستيك ۱۷
 نيوهروكي سوورته ي (الأحزاب) و بابه ته كاني ۱۷
 يه كه م: ناوي نهم سوورته ته: ۱۷
 دووهم: ريزبه نديي له موضعه ف و هاتنه خواردا: ۱۸
 ستيه م: شوئي دابه زيني: ۱۸
 چواره م: ژماره ي ئايه ته كاني: ۱۹
 پينجه م: نيوهروكي: ۱۹
 شه شه م: تايه مه ندييه كاني: ۱۹
 چهو ته م: دابه شكر دني نهم سوورته ته بو چه ند ده رسيك: ۲۲
 ژماره ي ئايه ته كاني نهم سوورته ته وه ره واننده وه ي ته م و مژيك: ۲۶
 قسه ي زانا يان: ۲۸
 ده رسي يه كه م ۳۹
 پيناسه ي نهم ده رسه ۴۱
 ماناي ده قاو ده قي ئايه ته كان ۴۳
 شيكر دنه وه ي هه نديك له وشه كان ۴۴

- ۴۶.....ھۆى ھاتتە خواردوھى ئايەتەكان.....
- ۴۹.....ماناى گشتىي ئايەتەكان.....
- ۵۵.....مەسە لە گرنگەكان.....
- ۷۵.....دەرسى دووھم.....
- ۷۷.....پىنئاسەى ئەم دەرسە.....
- ۷۹.....ماناى دەقاو دەقى ئايەتەكان.....
- ۸۱.....شىكىردنەھوى ھەندىك لە وشەكان.....
- ۸۴.....ھۆى ھاتتە خواردوھى ئايەتەكان.....
- ۸۶.....ماناى گشتىي ئايەتەكان.....
- ۹۴.....بەسەرھاتى جەنگى ئەحزاب و جەنگى تىرەى بەنى قورەيزە.....
- ۹۴.....جەنگى خەندەك (الأحزاب) لە بىست (۲۰) بېرگەدا:.....
- ۱۱۶.....جەنگى بەنو قورەيزە لە پازدە (۱۵) بېرگەدا:.....
- ۱۳۱.....مەسە لە گرنگەكان.....
- ۱۵۹.....جەنگى ئەحزاب و دوازدە (۱۲) ھەئوئەستە.....
- ۱۶۷.....جەنگى بەنى قورەيزەو ھەوت ھەئوئەستە.....
- ۱۷۱.....دەرسى سىيەم.....
- ۱۷۳.....پىنئاسەى ئەم دەرسە.....
- ۱۷۴.....ماناى دەقاو دەقى ئايەتەكان.....
- ۱۷۵.....شىكىردنەھوى ھەندىك لە وشەكان.....
- ۱۷۷.....ھۆى ھاتتە خواردوھى ئايەتەكان.....
- ۱۹۰.....ماناى گشتىي ئايەتەكان.....
- ۱۹۵.....مەسە لە گرنگەكان.....
- ۲۰۲.....كورتە باسنىك لە بارەى.....

- ۲۰۲.....چەمک و واتای: (فَاحِشَة مُبِينَة) دەوہ.....
- ۲۲۱..... دەرسی چوارەم.....
- ۲۲۳..... پێناسەى ئەم دەرسە.....
- ۲۲۴..... مانای دەقاو دەقی نایەتەکان.....
- ۲۲۵..... شیکردنەوہی ھەندیک لە وشەکان.....
- ۲۲۶..... ھۆی ھاتنە خوارەوہی نایەتەکان.....
- ۲۲۹..... مانای گشتیی نایەتەکان.....
- ۲۳۴..... مەسە لە گرنگەکان.....
- ۲۳۷..... سێ کورتە سەرنج.....
- ۲۵۰..... لافلیدەرانی پێغەمبەراییەتی و بابییەکان و بەھائیەکان.....
- ۲۵۰..... (۱) - بابییەکان (البابیة):.....
- ۲۵۱..... (۲) - بەھائیەکان (البھائیة):.....
- ۲۵۲..... کورتە باسیک لە بارەى بەسەرھاتی زەیدو زەینەبەوہ.....
- ۲۶۳..... دەرسی پێنجەم.....
- ۲۶۵..... پێناسەى ئەم دەرسە.....
- ۲۶۶..... مانای دەقاو دەقی نایەتەکان.....
- ۲۶۶..... شیکردنەوہی ھەندیک لە وشەکان.....
- ۲۶۷..... مانای گشتیی نایەتەکان.....
- ۲۷۱..... مەسە لە گرنگەکان.....
- ۲۷۹..... ھەوت پێنمایی گەورەو گرنگ بو پێغەمبەر ﷺ.....
- ۲۸۱..... کورتە باسیک لە بارەى یادى خوا کردنەوہ.....
- ۲۸۱..... (۱) - واتا و پێناسەى یادى خوا (ذکر اللہ):.....
- ۲۸۵..... (۲) - گرنگیی و پلە و پایەى زیکرى خوا:.....

- ۲۹۲..... (۳) - جۆره کانی یادی خوا کردن: (أنواع الذکر):
- ۳۰۴..... (۴) - چۆن زیگری خوا بکهین:.....
- ۳۰۵..... تيمه له چوار ږووهوه باسی چۆنیه تیی یادی خواکردن ده کهین.....
- ۳۰۵..... (۱) - له ږووی قیافه ی جهسته ییه وه:.....
- ۳۰۵..... (۲) - له ږووی دهرخستن و دهرنه خستنه وه:.....
- ۳۰۶..... (۳) - له ږووی دهنکه وه:.....
- ۳۱۰..... (۴) - له ږووی ته نهایی و تیکه لیه وه:.....
- ۳۱۱..... (۵) - به رهه می زیگری خواکردن:.....
- ۳۲۵..... ده رسی شه شه م.....
- ۳۲۷..... پیتناسه ی نهم ده رسه
- ۳۲۸..... مانای ده قاو ده فی نایه ته کان
- ۳۲۹..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان.....
- ۳۳۱..... هو ی هاتنه خواره وه ی نایه ته کان.....
- ۳۳۲..... مانای گشتیی نایه ته کان
- ۳۳۸..... مه سه له گرنکه کان
- ۳۵۵..... ده رسی حه و ته م.....
- ۳۵۷..... پیتناسه ی نهم ده رسه
- ۳۵۸..... مانای ده قاو ده فی نایه ته کان
- ۳۵۹..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان.....
- ۳۶۱..... هو ی هاتنه خواره وه ی نایه ته کان.....
- ۳۶۳..... مانای گشتیی نایه ته کان
- ۳۷۰..... مه سه له گرنکه کان
- ۳۷۸..... چوار سه رنجی گرنگ

- چۆنيه تىي پىنكه وه په يوه ست بوونى ئايه ته كان ۳۸۸
- كورتە باسنيك له باره ي ۳۸۹
- صه لات و سه لام دان له سه ر پىنغه مبه رى خوا ﷺ ۳۸۹
- (۱) - ماناي (صَلَاة) و (سَلَام): ۳۸۹
- (۲) - حوكمى صه لات و سه لام ناردن بۆ سه ر پىنغه مبه ر ﷺ: ۳۹۰
- (۳) - چۆنيه تىي صه لاتدان له سه ر پىنغه مبه ر ﷺ له نوژدا: ۳۹۲
- (۴) - حوكمى صه لات و سه لام ناردن بۆ جكه له پىنغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام): ۳۹۳
- (۵) - وا باشه صه لات و سه لام كۆبكرينه وه بۆ پىنغه مبه ر ﷺ: ۳۹۶
- (۶) - حيكمه تى صه لات و سه لام ناردنى ئىمه بۆ پىنغه مبه ر ﷺ: ۳۹۷
- (۷) - وه لىمى پرسيارنيك: ۴۰۰
- شيكردنه وه ي ئه م دوو ئايه ته، له شه ش برگه دا: ۴۰۲
- ده رسى هه شته م ۴۰۷
- پىنسه ي ئه م ده رسه ۴۰۹
- ماناي ده قاو ده قى ئايه ته كان ۴۱۰
- شيكردنه وه ي هه ندى له وشه كان ۴۱۰
- ماناي گشتىي ئايه ته كان ۴۱۱
- مه سه له گرنگه كان ۴۱۴
- شيكردنه وه ي ئه م ئايه ته، له هه شت برگه دا: ۴۱۴
- كورتە باسنيك له باره ي خىزان (أسرة) ي پىنغه مبه ره وه ﷺ ۴۱۸
- (۱) - باب و داىكى و باپىرى پىنغه مبه رى خوا ﷺ: ۴۱۸
- (۲) - ناوو ژماره ي هاوسه رده كانى و، سالى هاوسه رگىرىي كردنى له گه لىان: ۴۱۸
- (۳) - ناوو ژماره ي كچ و كوره كانى پىنغه مبه ر ﷺ: ۴۲۰
- شيكردنه وه ي ئه م ئايه تانه، له هه شت برگه دا: ۴۲۳

- ۴۲۹..... دەرسى نۆۋەم
- ۴۳۱..... پىتناسەي ئەم دەرسە
- ۴۳۲..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۴۳۳..... شىكردنهۋەي ھەندىك لە وشەكان
- ۴۳۵..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۴۳۸..... مەسە لە گرنگەكان

تەفسىرى سوورەتى (سبأ)

- ۴۶۱..... دەستىك
- ۴۶۱..... پىتناسەي سوورەتى (سبأ) و بابەتەكانى
- ۴۶۱..... يەكەم: ناۋى ئەم سوورەتە:
- ۴۶۱..... دوۋەم: شوئىيى دابەزىنى:
- ۴۶۲..... سىيەم: رىزبەندىي لە موصحف و ھاتنە خواردا:
- ۴۶۲..... چوارەم: ژمارەي ئايەتەكان:
- ۴۶۳..... پىنچەم ئىۋوھرۇكى:
- ۴۶۳..... شەشەم: ئايەتەندىيەكانى:
- ۴۶۵..... ھەۋتەم: دابەشكردىي ئايەتەكانى بۇ چەند دەرسىك:
- ۴۶۹..... دەرسى يەكەم
- ۴۷۱..... پىتناسەي ئەم دەرسە
- ۴۷۲..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۴۷۳..... شىكردنهۋەي ھەندىك لە وشەكان
- ۴۷۵..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۴۸۳..... مەسە لە گرنگەكان

- ۵۰۵..... دەرسى دوووم
- ۵۰۷..... پىتناسەي نەم دەرسە
- ۵۰۸..... ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان
- ۵۰۹..... شىكردنهوہى ھەندىك لە وشەكان
- ۵۱۲..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۵۱۷..... مەسە لە گرنگەكان
- كورتە باسكىك: دە (۱۰) كورتە سەرنج لە بارەي چاكەكانى خواوہ لە سەر داوود و سولەيمان
(عليهما السلام) ۵۲۷
- أ- سى كورتە سەرنج لە بارەي داوود عليه السلام و نىعمەتەكانى خواوہ لە سەرى: ۵۲۷
- ب- ھەوت كورتە سەرنج لە بارەي سولەيمان عليه السلام، ئەو موەجىزەو چاكەو نىعمەتانەوہ، كە خوا تعالى پىيدا بوون: ۵۲۸
- ۵۳۹..... دەرسى سىيەم
- ۵۴۱..... پىتناسەي نەم دەرسە
- ۵۴۲..... ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان
- ۵۴۳..... شىكردنهوہى ھەندى لە وشەكان
- ۵۴۵..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۵۴۹..... مەسە لە گرنگەكان
- ھەوت ھەلوەستە لە بەرانبەر بەسەرھاتى گەلى سەبەئدا ۵۵۹
- (۱) - گەلى سەبە، يان ھۆزى سەبە: ۵۵۹
- (۲) - ھۆكارى پېرژانىان: ۵۵۹
- (۳) - ھۆكارى رووخانى بەنداوہكە: ۵۶۰
- (۴) - بۆچى خوا تعالى فەرموويەتى: ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَكُنْتُمْ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾ ۵۶۱
- (۵) - نىعمەتەكانى خوا بەبى سوپاسكوزارىي، بۆ خوا بەردەوام نابن: ۵۶۲

- ٥٦٢..... ٦- هئمنیی و ئاسایشی پئی و بان نئعمه تئکی خوایه:.....
- ٥٦٧..... ٧- تۆکمهی و ته بایی و کۆمه لگا، نئعمه تئکی گهوره و گرنگی خوایهو، به پئچه وانهوه، په رته وازهیی و پرژو بلاویی و ناکوکیی، به لایه کیی زۆر خراپ و بئیره زایه:.....
- ٥٦٣.....
- ٥٦٥..... ده رسی چوارهم
- ٥٦٧..... پئناسهی ئەم ده رسه
- ٥٦٨..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان
- ٥٦٩..... شیکردنه وهی هه ندی له وشه کان
- ٥٧١..... مانای گشتیی ئایه ته کان
- ٥٧٦..... مه سه له گرنکه کان
- ٥٩١..... کورته باسئک له بارهی شئواری بانگه وازه وه: له ده خا لاند
- ٦٠١..... ده رسی پئنجهم
- ٦٠٣..... پئناسهی ئەم ده رسه
- ٦٠٤..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان
- ٦٠٦..... شیکردنه وهی هه ندی له وشه کان
- ٦٠٩..... مانای گشتیی ئایه ته کان
- ٦١٦..... مه سه له گرنکه کان
- ٦٣٥..... ده رسی شه شه م
- ٦٣٧..... پئناسهی ئەم ده رسه
- ٦٣٨..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان
- ٦٣٩..... شیکردنه وهی هه ندی له وشه کان
- ٦٤٠..... مانای گشتیی ئایه ته کان

- ٦٤٥..... مه سه له گرنګه كان
- ٦٥٩..... دهرسى جهوته م
- ٦٦١..... پټناسه ى ئه م دهرسه
- ٦٦٢..... ماناى ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ٦٦٣..... شېكردنه وهى هه نديك له وشه كان
- ٦٦٤..... ماناى گشتيى ئايه ته كان
- ٦٦٨..... مه سه له گرنګه كان